భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము

*

[డాక్టరు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణుని
'ఇండియన్ ఫిలాసఫీ' అను నాంగ్లగ్రంథమునకు
ఆంధ్రానువాదము]

*

ప్రథమ భాగము

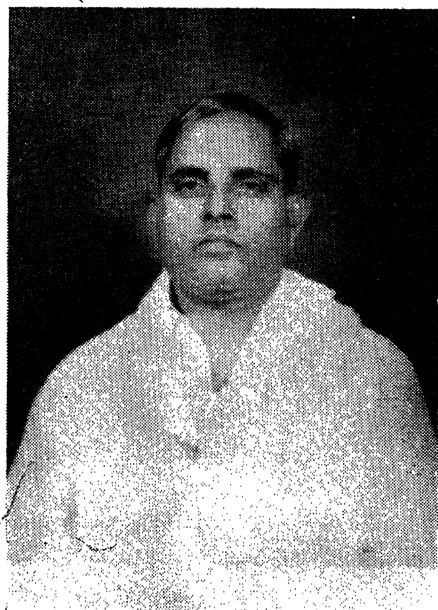
*

బులుసు వేంకటేశ్వరులు, ఎం. ఏ.,
పి. ఆర్. కాలేజీ, కాకినాడ.

తొలికూర్పు 1953 : * : విజయ నిజవైశాఖ పూర్ణిమ



డాక్టరు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణుఁడు.



బులుసు వేంకటేశ్వరులు ఎం. ఏ.

అనువాదకుని భూమిక

పంచఖండములలో నాగరికలోకమంతటఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలం గాంచి, ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిజ్ఞానవీధుల విలాసవిహార మొనర్చుచుఁ బ్రస్తుతము భారతప్రభుత్వోపాధ్యక్షపీఠము నలంకరించిన శ్రీసర్వేపల్లి రాధాకృష్ణపండితుఁడు రచించినగ్రంథము లన్నిటిలో నుత్తమస్థానము నలంకరించినది ఆతని "భారతీయతత్త్వశాస్త్రము," (Indian Philosophy.) ఆంగ్లమున నిది పదునాఱువందలపుటలలో రెండుభాగములలో నున్నది. మొదటిభాగము ౧౯౨౩ నను, రెండవది ౧౯౨౭-వ సంవత్సరమునను బ్రకటితమయ్యెను. ఇది యించుమించు ముప్పదిప్రాక్పశ్చిమభాషలలోని కనువదింపఁబడినది. పశ్చిమఖండవిద్వత్ప్రపంచమున కొక మహావిద్వాంసుఁడుగా నధికారము గలప్రాక్పశ్చిమసర్వవిజ్ఞానవేత్తయై, భారతీయతత్త్వజ్ఞానమును సర్వతోముఖసంపూర్ణసమన్వయదీప్తితోఁ బ్రదర్శించి, యీ తెలుఁగుతల్లి ముద్దుబిడ్డఁడు, నలువదికోట్ల భారతీయులపక్షమున మహర్షిఋణమును దీర్చినాఁడు.

శంకరాచార్యనంతరము భూపతితమైన భారతధర్మపతాకమును, శ్రీరామకృష్ణపరమహంస దేవుని ద్వితీయాత్మస్వరూపియై, నాగరకప్రపంచకేంద్రసీమయైన షికాగో నగరమున సర్వమతమహాసభావేదికపై శ్రీవివేకనందస్వామి, భూనభోంతరాళము లేకమై మార్మ్రోగునట్లు జయజయధ్వానములు

సర్వదేశవాసులు తన్మయులై చేయుచుండఁగా నాకసమంటి నవీనప్రపంచమున కాశాజ్యోతియై వెల్గొందు నట్లుగు వేసి నాఁడు. వివేకానందుఁడు యోగి, జ్ఞాని, భక్తుఁడు, బ్రహ్మవేత్తయు నయి భారతీయధర్మమును స్వానుభవావేశోద్రేకములతోఁ బ్రవచించినాఁడు. భారతీయతత్త్వమును సమగ్రముగా గ్రహించుటకు సంపూర్ణసమన్వయదృష్టి లేక సమ్యగ్దృష్టి యనఁగా నానాత్వము నేకత్వము నొకేచూపులోఁ జూడఁగలుగుయోగిదృష్టి (An all - Comprehensive spiritual vision) యవసరమై యున్నది. అనంతతత్త్వ,తత్త్వసాధనావైవిధ్యములు భారతీయతత్త్వములో యథోచితస్థానములఁ గాంచి పూర్ణాంగ సమ్యక్సంబంధముచే నవిభాజ్యములై ప్రకాశించినవి. అందుచే భారతీయతత్త్వసౌందర్యము సమాధిగత దివ్యదృష్టికే గోచరించును. పుణ్యతపస్సాధ్యమైన యీదృష్టిలేని కేవలపండితులు, భారతీయులు, పాశ్చాత్యులుకూడ భారతీయతత్త్వమున కపార్థములు, పాక్షికార్థములు సంకుచితార్థములు చెప్పి యనేకగ్రంథములు ప్రకటించినారు.

శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసదేవుని సమగ్రసమ్యగ్దృష్టి గాంచిన వివేకానందు ననంతరము, విద్వద్వరేణ్యుఁడుగా, నట్టి దృష్టిని బ్రదర్శించి భారతీయతత్త్వశాస్త్ర రచనము చేసిన మహనీయుఁడు, రాధాకృష్ణపండితుఁడు. పూర్వజన్మముననే యీతఁడు సిద్ధుఁడై, బ్రహ్మవేత్తయై, భారతీయతత్త్వము నభినవ నాగరక ప్రపంచమున కర్థమగు నధికారపాండిత్యముతోఁ బ్రవచనముసేయు నిమిత్తము కారణజన్ముఁడై, జనించె ననిచెప్పుట కీతనియమృతమయ గంగాప్రవాహతుల్యరమ్యరచనాధోరణియే

సాక్షిభూతము. ఈయుద్గ్రంథము, భారతీయ బ్రహర్షి వాణి విశ్వ సంద్యమైనదనియుఁ, బశ్చిమఖండ మేధావులు గాని, భారతీయ వైజ్ఞానికులు గాని, దానిని లఘుభావముతోఁ జూచుటకుఁ గాని నిరసించుటకుఁ గాని పూనుకొనుట సాహసమనియు, దాని నలక్ష్యముచేయక, సముచితవినయవినమ్రచిత్తములతో నర్థము చేసికొనఁ గలిగినయెడల, సమగ్రసంతుష్టియుఁ జిత్తశాంతియు విశ్వవిశాలహృదయమును, నిరవధికానందమును బ్రసాదించు ననియు, దీనికి బ్రపంచతత్త్వవిజ్ఞాన రంగములో సులభముగా నగ్రస్థానము నిచ్చి పూజించుటయే ధన్యతాసాధనమనియు ముక్తకంఠమున నిరాఘాటముగాఁ జాటినది.

నేఁటిపశ్చిమఖండమున రాధాకృష్ణవిరచిత భారతీయ తత్త్వ శాస్త్రమును జదువ లేదనిచెప్పుకొనుట కెట్టి మహావిద్వాంసుఁ డును జిన్నతనముగా భావించును. రచనలోనే కాక వక్తృత్వము నఁగూడ నసమానుఁడగుటచే నీతనిమహోపన్యాసములు వినుట కన్ని దేశములవారు నవకాశమునకై పరితపించు చుందురు. మతాంతరునకు ఖండాంతరునకు నెన్నఁడీయని ప్రాచ్యమతధర్మ ప్రవచనాచార్యపదవిని మొట్టమొదటిసారిగా నీతని కిచ్చి ఆక్స్ ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయము ధన్యత గాంచినది.

ఆంధ్రపుత్రరత్నమైన యీమహనీయుని విశ్వవిఖ్యాత మహాగ్రంథరాజము నాంగ్ల మెఱుఁగని యాంధ్రసోదరుల కిది వఱకే లభింపకుండుట నాకు మితిలేని హృత్తాపమును గలిగించి నది. పదిరెండేండ్ల వెనుక రాధాకృష్ణపండితుఁ డాంధ్రవిశ్వవిద్యా లయోపాధ్యాక్షపీఠము నలంకరించియున్నతఱి, నాతని 'జీవిత పరమార్థ దృక్పథ' మను (Idealist view of life"—Hibbert

Lectures) గ్రంథమును సంక్షేపముగ నాంధ్రీకరించి ప్రకటించితిని. దానిని జూచి సంతసించి, భారతీయతత్త్వశాస్త్రమును యథాతథముగా నాంధ్రీకరింపు మని నా కాతఁ డాశీర్వాదపూర్వకముగా ననుమతియిచ్చియుండెను. కాని, కారణాంతరములచే వెంటనే దాని నుపక్రమింపఁజాలనైతిని. మూఁడేండ్లక్రితము రాధాకృష్ణపండితుఁడు మాస్కోనగరమున భారతప్రభుత్వరాయబారిగా నుండఁగా ననువాదము నారంభింపఁదలఁచితి నని వ్రాయఁగా వెంటనే యారంభింపుమని యాయన సమాధానమువ్రాసెను. దినమునకు మూఁడుగంటలు వ్రాయు నియమము పెట్టుకొని, రెండేండ్లలో దీనిని ముగింపఁగలిగితిని. ఆంధ్రుఁడై, విశ్వవిఖ్యాతి గాంచిన యిట్టిమహాపురుషునిగ్రంథము నాంధ్రుల కాంధ్రభాషలో నందఁజేయుట నావిధియని హృదయకుహరమునుండి యేదోయొకయనిర్వాచ్య మగు ప్రేరణముకల్గి, పనిపూర్తియగువఱకునాకొకవిధ మగు నేకాగ్రతను జేకూర్చినది ఏదినముననైన వ్రాఁత జరుగని యెడలఁ బిచ్చియెత్తినట్లయ్యెడిది. ఈరచనాకాల మొకమహాసాధనకాలముగా నడచినది. ఇందలికష్టము పండితు లెఱుఁగనిది కాదు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యతత్త్వభావభాషాపరిచయములు, బహుశాస్త్రసాంకేతికశబ్దార్థజ్ఞానము, మూలార్థభావోన్నతి కనుగుణమగునుదాత్తాంధ్రపదవిజ్ఞానము విశేషముగాఁ గావలసియున్నవి. అన్నిటికంటె ముఖ్యము రాధాకృష్ణపండితుఁడు, మహామేధావులకుఁగూడఁ దలనొప్పిపుట్టించు తత్త్వశాస్త్రవిషయముల నొకనవలాధోరణిలో నిత్యనూతనోత్సాహపూరిత మొనర్చి రచించినాఁడు. ఆయుత్సాహప్రవాహములో నొకతరంగము నాహృదయములోఁ

బ్రవేశించి, శ్రమాపనోదన మొనర్చినదని చెప్పఁగలను. ఏమైనను నే నెంతవఱకు నీకార్యమునఁ గృతార్థుఁడ నైతినో పండితులు చెప్పనగును. సాధ్యమైనంతవఱకు నన్నితరగతులచదువరులకు సులభముగా బోధపడవలె నను నుద్దేశ్యము మనసులో నుంచుకొని సరళమైనభాష నే వాడితిని. విషయకాఠిన్యము ననుసరించి కొన్ని తావులలో భాషాకాఠిన్యమును తప్పనిసరియైనది. శాస్త్రసూక్ష్మవిషయము లెంత తేలికభాషలోఁ జెప్పినను సంస్కారహీనుల కవి బోధపడునట్లు చేయుట దుస్సాధ్యము. మఱియు, మూలము నతిక్రమింపరాదుగదా !

ఇఁక గ్రంథస్థవిషయము. ఋగ్వేద మారంభమై చైతన్యతత్త్వమువఱకుఁ గలభారతీయులతత్త్వజ్ఞానప్రదీపము, యుగయుగములనుండి వాతావరణములో నెన్ని మార్పులు వచ్చినను, సదసద్దశాపరిణామము లెన్ని సంభవించినను నవినాశమై, నిశ్చంచలమై, నిర్వికారమై, నిలిచి యున్నది. ఇట్టి మృత్యుంజయత్వశీలము గలిగినతత్త్వజ్ఞానము ననంతప్రేమతో విశ్వసించుటచే భారతవర్ష మజరామరమై నిల్చినది. వివేకానందునిమాటలలో బ్రహ్మజ్ఞానోపాసనమే భారతదేశమునకు వెన్నెముకయు గుండెకాయము, ముఖ్యప్రాణమును, జీవమూలాధారము నైయున్నది. ఇదియే చావులేనిభారతశక్తి. జన్మజరామరణాదిదోషములనుండి తప్పించుకొనలేక దురంతదుఃఖవశుఁడైనమానవుని సంస్కరించి, నిత్యానందశాంతిసమృద్ధ మగునమర్త్యపదవికిఁ దోడ్కొనిపోవున దీభారతబ్రహ్మజ్ఞానశక్తి. మానవుని దేవునిగా మార్చుమహత్తరాశయమే భారతీయబ్రహ్మర్షివర్యులకార్యక్రమసర్వస్వము. ఇట్టి మహదాశయసంపూర్ణ మగుజాతి వేఱొకటి

లేదు. ప్రభువులు, ప్రభుత్వములు, సంఘములు శాసనములు, నియమములు, నిర్మాణములు, కళలు, కావ్యములు, శాస్త్రములు, సంగీతములు, నర్థములు, కామములు నన్నియు, సర్వ మానవప్రవృత్తులు నీలక్ష్యమును బ్రతిఫలింపఁజేయుసాధన సామగ్రిలుగా మాత్రమే విలువ గలవి. ఇదియే భారత జాతీయతత్త్వము. దీని నెఱుఁగనివాఁడు భారతదేశము నెఱుఁగని వాఁడే. ఆతఁ డెంతవాఁడు కానిండు. దీని నెఱుఁగక యాతఁ డీదేశమున కెట్టియుపకారము నొనర్పఁజాలఁడు. దీని నామూలాగ్రముగ నెఱిఁగి, యాచరించి, భారతదేశము పంచఖండములకుఁ బారమార్థికమార్గమును జూపఁగలదు. ఈ సత్యమును మనము దేశములో మూలమూలల వేయివిధముల నిరంతరాయముగా నుద్ఘాటింపవలసినయవసర మెప్పటికంటె నేఁ డత్యధికముగా నున్నది. నేఁటిప్రపంచము విద్వేషకల్లోలితమై, రాక్షసికవాతావరణమును సృజించి పెంపొందించుచుండుటే, నవీననాగరికజాతుల మని చెప్పికొని, తమభావముల నితరులపై బలవంతముగాఁ జొప్పింపయత్నించుచుండు వివిధజాతుల విజ్ఞానములలోని దారుణలోపములకుఁ బ్రబలసాక్ష్యము. ఇదియే గొప్పతరుణము. భారతజాతి తనస్వధర్మము నెఱిఁగి, దానితత్త్వమును నిస్సంశయముగా గుర్తించి, ప్రపంచోపాధ్యాయపీఠము నలంకరింపవలసి యున్నది. ఇదియే భారతదేశమునకు దైవదత్తమైనకర్తవ్యము. దీనిని గ్రహింపక, మిక్కిలి చంచలము లగుపరజాతిభావదాసులై, యంధానుకరణమే జాత్యుద్ధరణమార్గ మని విప్లవజ్వాలల నుద్రేకింపఁజేయు మూఢభారతీయుల ప్రయత్నము లన్నియు వ్యర్థములైతీరును.

ప్రపంచ మిట్టివిద్వేషవిషపూరితమై, యుద్ధాగ్ని కాహుతియై, భస్మమగుట కుంకించునీతరుణమున, రాధాకృష్ణపండితుని వ్యక్తిత్వ మొకనూత్నాశాజ్యోతియై, శాంతిమార్గమును జూపునదై, యీశ్వరోద్దిష్టమై వెలసినది. అట్టి దైవదూతను గన్న తెలుఁగుతల్లిసౌభాగ్యసంపద గరిష్ఠమైనది. మూఁడుకోట్ల తెలుఁగుబిడ్డలు రాధాకృష్ణుఁడు తమసోదరుఁ డని గర్వించి, జయజయధ్వానములచే నాతని, నాతనిరచనల నారాధించి, ధన్యు లగుట ధర్మమై యున్నది.

ఈగ్రంథము తెలుఁగున రెండువేలపుటలైనది, అందఱి కందుబాటులో నుండుటకై నాలుగుభాగములుగా ముద్రింపఁ బూనితిమి. ఏభాగమున కాభాగము స్వయంసంపూర్ణముగా నుండుటకై!, నాలుగుభాగములపుటలు సమానముగా విభజింప లేదు. ఈప్రథమభాగమున నుపోద్ఘాతము, వైదికయుగము, సంధికాలమనఁగా బ్రాహ్మణములయుగము, ఆవెనుక నుపనిషత్తత్త్వముఁ జేర్పఁబడినవి. రాధాకృష్ణపండితుఁడు ముఖ్యముగాఁ బాశ్చాత్యసభ్యప్రపంచము నెదుటఁ బెట్టుటకై చారిత్రకపద్ధతి ననుసరించి, వేదములను, దదంతర్గత మంత్రబ్రాహ్మణోపనిషత్తులను, వానికాలభేదములను, భావసంబంధపరిణామభేదములను, నవీనదృష్టితో వివరించినాఁడు. ఇది పాశ్చాత్యు లంగీకరించిన పద్ధతి. వేదవేదాంగములను, వానియర్థనిర్ణయములను నేఁటి ప్రకృతిశాస్త్రదృష్టితోఁ బరిశోధించి, ప్రకటించిన పాశ్చాత్య పండితుల భావముల నీతఁడు తనసమీక్ష కాధారములుగాఁ గైకొని తననిర్ణయములను ప్రకటించినాఁడు.

ఈభాగమునకు సంబంధించినంతలో మనము సంప్రదాయసిద్ధము లగునభిప్రాయములను గమనింతము. సంహితా బ్రాహ్మణోప నిషత్సమేతములై, అవిభాజ్యమగు నేకరూపము గలవే వేదములు. ఇవన్నియు నేక కాలమునకుఁ జెందిన వని ప్రాచీనుల విశ్వాసము. ఉపనిషత్తులలోనిభావములు కాలాంతరమునఁ బరిణతిచెందినవికావనియు, నీవిభాగములు మనమభ్యాసము చేసికొను సౌలభ్యమునకై చేసికొనినవేయనియుఁ గర్మజ్ఞానకాండ లొకేవ్యక్తియొక్క రెండునేత్రములవలె నొకేవేదములందలి ప్రకరణభేదములుమాత్రమే యనియు సంప్రదాయవాదము. ఇఁక, వేదములకాలమును నిర్ణయించు చర్చ వ్యర్థమైనది. మహర్షులు తాము ద్రష్టలమని చెప్పుకొనిరి. వారు సమాధ్యవస్థలోఁ జూచి వినినవే వేదములని మనమంగీకరించిన యెడల, వారుచూచి వినకపూర్వ మెంతకాలమునుండి వేదములదృష్టములై యశ్రుతములైయున్నవో నిర్ణయించుట కాధారములు లేవు; వినినమంత్రద్రష్టలకాల నిర్ణయములకు నాధారము లూహానిర్మితములే. సృష్ట్యారంభమునఁ దత్పూర్వమున వేదములున్నవో లేవో నిర్ణయించుటకు వలయు నానాఁటిగుర్తులను బరీక్షించుశక్తిగల పరిశోధకులెవ్వరునుబుట్టి యుండలేదు. అందుచే, మనువ్యాసాదులు చెప్పినరీతిగా వేదము లపౌరు షేయములనియు, ననాద్యనంతములనియుఁ బాశ్చాత్యులు నమ్మలేకున్నను మనము నమ్మినచో ఘోరప్రమాదము కాఁజాలదు. అట్లు నమ్మకపోవుట గొప్పలోపమే.

ఉపనిషన్మూల సిద్ధాంతమునుగూర్చి రాధాకృష్ణనండితుఁడు విపులముగాఁ జర్చించినాఁడు, అనిర్వాచ్యలక్షణములుగల

పరబ్రహ్మ మేకైకసత్యమనియు, జగత్తు మిథ్యయనియుఁ జెప్పు నద్వైతసిద్ధాంతము కేంద్రస్థానము నాక్రమించును. ఇది సూక్ష్మతమమగు (Sub tlest) విషయము. రాధాకృష్ణుఁడు జగన్మిథ్యార్థమును విపులీకరించినాఁడు. శంకరాచార్యు నభిప్రాయమున కిది భిన్నమై తోఁచుచున్నది. శంకరుఁడు రజ్జుసర్పన్యాయము నుదాహరణముగా నిచ్చి, దీనిని వ్యక్తీకరించినాఁడు. చీకటిలో నొకరజ్జువును జూచి, మనము సర్పభ్రాంతి నొందుచున్నాము. జ్ఞానదీపకాంతిలోఁ జూచిన నది సర్పముకాదు త్రాడే యని తెలియఁగలదు. రజ్జువు పరబ్రహ్మము – సర్పము జగత్తు – చీకటి అజ్ఞానము. బ్రహ్మ మేకైకసత్య మైనచో బ్రహ్మేతరమంతయు నసత్యమైనఁ గావలయును లేదా బ్రహ్మేతరముగాఁ గన్పట్టునదంతయు బ్రహ్మస్వరూపము గావలెను. అనఁగా బ్రహ్మ మేకైకసత్యమయినచో బ్రహ్మేతరవస్త్వస్తిత్వము నెద్దానిని మన మంగీకరింపరాదు. రజ్జువే సత్యమైనచో సర్పము సత్యమెట్లగును? స్వప్నానుభూతవిషయములు జాగ్రదవస్థలో నసత్యములైనరీతిని, స్వప్న మున్నంతకాలము స్వప్నావస్థలో జాగ్రదవస్థయు నసత్యమైనరీతిని, బ్రహ్మానుభవసిద్ధి లభించినవానికి బ్రహ్మేతరమంతయు నసత్యమై తోఁచునని యుపనిషత్తులు చెప్పిన వాక్యములు పూర్ణానుభవసిద్ధ వాక్యములై యున్నవి. మహావాక్యములైన, 'తత్త్వమసి,' 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' 'అయమాత్మాబ్రహ్మ' మున్నగువాక్యములు బ్రహ్మేతరము నంగీకరింపవు. అనఁగా నజ్ఞానికి జగత్తున్నది; జ్ఞానికి బ్రహ్మమే యున్నది; జగత్తు లేదు. అందుచే జగత్తు జ్ఞానదృష్టిలో మిథ్యయే. మిథ్య లేకలేని జగత్తు కనఁబడుటకు మాయయే

కారణము. మాయ యెచటనుండివచ్చినదని ప్రశ్నింపఁగా శంకరుఁడు తదనిర్వచనీయమ్మను వాక్యముతో బదులుచెప్పెను. తత్త్వశాస్త్రమునఁ జెప్పనగు తుదిమాట (Last word) యిదియే. శంకరుఁ డొక్కఁడే దైవసాహసముతో నీతుదిమాట చెప్పఁగలిగినాఁడు. అనుభవైకసిద్ధ మగువిషయమును దర్కించుటెట్లు? పాల్ డ్యూసెన్ పండితుఁ డీభావము సత్యమైన దని నమ్మినాఁడు. కాని, దీనిని సమర్థించుటలో నాతఁడనవసర తర్కములు చేసి యున్నమాట నిజమే కాని, రాధాకృష్ణపండితుఁ డీ మిథ్యావాద ముపనిషన్మతమే కాదని వాదించుటచేఁ బండితుల పరిశీలనార్థ మీవిషయము సూచింప సాహసించితిని. ఇంకను గొన్ని యిట్టి పరిశీలనార్హము లగువిషయములు మిగిలినభాగములలో సూచింతును.

గ్రంథముద్రణవిషయము : కాకినాడ వైశ్యయువకులు, సత్కార్యనిర్వహణదీక్షాచిత్తులునగు శ్రీ బచ్చు సన్యాసిరావు ఎం.కామ్. గారు మొదటినుండియు ఈగ్రంథరచనాముద్రణాదిక విషయములలో నాకమితప్రోత్సాహము నిచ్చి తోడ్పడిరి. కాకినాడపురమునకు వెన్నెముకవంటి వీరిని భగవానుఁ డనుగ్రహించుఁగాక, నే నీగ్రంథమును వ్రాయుచున్నా నని తెలిసి కోరనిదే తమంతటఁ దామే, ౧౯౩౦-౩౧ వ యేఁటి మాకళాశాలవిద్యార్థిబృందము, దీనిముద్రణనిమిత్తమై విరాళములువేసి కొని రు 1500-0-0 నాకొసఁగిరి. నాఁటి విద్యార్థిసంఘకార్యదర్శియగు చిరంజీవి పారుపూడి వెంకటరావు (ఇపుడు బి. ఏ.) దీనివిషయములో దీక్షతోఁ గృషిచేసి, మాకళాశాలలోని పండితులైనమీ రిట్టియుద్గ్రంథమును రచించుట, మాకును మాకీ

కాపురరాజకళాశాలకును గూడ మిక్కిలి గర్వకారణమని పలు మారులు పలికి, గ్రంథముద్రణ మారంభమగుట కట్టిమహోప కృతియొనర్చినాఁడు. సాధుశీలుఁడు, మితభాషి, దేశభక్తుఁడు, నగునీయువకునకు, తమయుడుతభక్తినిజూపిన యితరవిద్యార్థులకు నీశ్వరుఁ డాయురారోగ్యైశ్వర్యములిచ్చి కాపాడుఁగాక. మదరాసు గవర్నరుగా నుండి, నాప్రయత్నమును గూర్చి నేను వ్రాసిన లేఖకు వెంటనే తమకుఁ దోఁచినవిరాళము నంపుచు నభిమా నాదరములఁ జూపిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ భావనగరుమహారాజావారును, ప్రధానమంత్రిగా నుండిన శ్రీ కుమారస్వామిరాజాగారును, యథాశక్తి తోడ్పడిన శ్రీ పైడా సత్యనారాయణమూర్తి గారును, శ్రీ సమయమంత్రి చిననాగేశ్వరరావుగారును, దదితరు లును నాకృతజ్ఞతకెల్లప్పుడును బాత్రులు.

కోరినవెంటనే తమ అమూల్యాభిప్రాయపూర్వకోపో ద్ఘాతవాక్యములను దయతోఁబంపిన శ్రీగంటిజోగిసోమయాజులు గారికిని, శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధానిగారికిని వినయాంజలి ఘటిం చుచున్నాను. నాకు సదుపాయమగురీతి ముద్రణాకార్యమును నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగించుచున్న శ్రీ పట్టమట్ట శేషగిరిరావు గారికి నేను కృతజ్ఞుఁడను.

కాకినాడ,
20—5—53.

ఇట్లువిధేయుఁడు,
బులుసు వేంకటేశ్వరులు.

పీఠిక

ప్రొఫెసరు. **గంటి జోగిసోమయాజి**, ఎం.ఏ; ఎల్.టి., పి.ఓ.యల్.
ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము.

దిక్కాలాద్యవచ్ఛిన్న మయిన యీవిశాలాకాశమునావరించికొని యున్నతమస్సుఁ జీల్చి ఆత్మస్వరూపావిష్కరణవ్యగ్రము లయిన దివ్యజ్యోతులు నక్షత్రతారాగ్రహరూపమున నాయాప్రదేశముల నాయాకాలములఁ గాంతుల వెదచల్లుచునేయున్నవి. ఈకార్య మనాది యనంతము. అట్లే మానవమానసాకాశమున నున్నయజ్ఞానతిమిరమును బటాపంచలు చేయుటకై తత్తద్వ్యక్తిగత మయినజ్ఞానస్వరూప మాత్మీయ మయి స్వపరతారకముగా భిన్నపరిమాణమున గోచరించుచు జగత్తునాదినుండియు వెలుఁగుచునే యుండినది. అట్టిజ్ఞానప్రసృతికిఁ దావలము లయిన దివ్యవ్యక్తులు, స్ఫుటములై, దేదీప్యమానములై, జాజ్వల్యమానము లయి, ప్రాచ్య పాశ్చాత్యప్రపంచముల వెలిఁగి వెలిఁగించి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గదర్శకములుగా, ఆత్మస్వరూపమును, భావరూపమున, విద్యావిశేషమున వెలయించినవి. అట్టివ్యక్తులే, మంత్రద్రష్టలు, దార్శనికులు, శాస్త్రకారులు, భాష్యనిర్ణేతలు, మతస్థాపకులు, వేదాంతవిచారకులు, తత్త్వచింతకులు నయి భాసిల్లిరి. వారివారియనుభవములు, వారిసిద్ధాంతములు, వారిప్రవచనములు, వర్షజలమువలె నుత్పత్తిని స్వభావమునను నభిన్నములే యయ్యును, ఉపాధులమూల

మున సామాన్యులకు భిన్నములుగఁ గన్పట్టుచునే యుండును. పయిగా ప్రాక్ప్రతీచీభేదములు కేవలవిరుద్ధములవలె భాసిల్లుచునే యుండును. 'ఇట్టిసిద్ధాంతములలోఁ గొన్నిటికిఁ గర్తలయిన అరిస్టాటిలు మొదలయినపాశ్చాత్యులును, శంకరరామానుజాదు లయిన భారతీయులును ఆయాకాలములఁ బ్రసిద్ధులయి యనుయాయిశిష్యవర్గమునఁ జిరంతనాచార్యు లయిరి.

ఈప్రాక్ప్రతీచీవిజ్ఞానప్రవాహములఁ దనయం దిముడ్చుకొని సమన్వయస్వరూపమున జహ్నుమహర్షి జాహ్నవిఁ బోలె వెలికిఁ దెచ్చినదివ్యపురుషుఁడు శ్రీరాధాకృష్ణపండితుఁడు. కొంతకాలముక్రిందట భారతదేశము స్వాతంత్ర్యరహితమై ప్రపంచజాతులభావనలో వన్నెదక్కి యున్నయనువున, భారతీయవిజ్ఞానమును వెదచల్లి యితరులదృష్టి నాకర్షించినమహాపురుషుఁడు వివేకానందస్వామి. ఆయనతరువాత మఱల నాధ్వజమును వహించి కీర్తి కెక్కినమహాపురుషుఁడు రాధాకృష్ణపండితుఁడే. భారతీయుల విజ్ఞానజ్యోతిని తనగ్రంథరూపమున దేశదేశముల ద్రిప్పి కీర్తి కెక్కి భారతదేశమును నుతికిఁ దెచ్చినదివ్యుఁడు రాధాకృష్ణుఁడు. ఉపనిషదర్థములను గీతారూపమున వర్షించిన నీలమేఘము భారతకృష్ణుఁడు. సర్వప్రపంచవేదాంతవిజ్ఞానమును సమన్వయస్వరూపమున బ్రవహింపఁజేసి హిమాలయస్వరూపముననిర్మలుఁడైనవాఁడు నేఁటిభారతీయరాధాకృష్ణుఁడు. హృదయవైశాల్యమునను, కార్యోత్సాహమునను, ధర్మబుద్ధిని, రాజ్యతంత్రజ్ఞతను, ప్రతివాదిమత్తేభపంచాననత్వమునను శరణాగతత్రాణబుద్ధిని, యోగీశ్వరత్వమునను ఆకృష్ణుఁడును నీకృష్ణుఁడును సమానులే. దిక్కాలాద్యవచ్ఛేదముల నతిక్రమించి,

చిదానందమూర్తియై, స్వయంప్రకాశమున వెలుఁగు విశ్వవిఖ్యాత పురుషుఁడైన రాధాకృష్ణుని నాంధ్రుఁడనుకొనుట యజ్ఞతయే కావచ్చునేమో ! కాని, జన్మవాసనల నతిక్రమింపఁజాలము గదా ! వ్యుత్పత్తి యెంతయున్నను స్థితియెంత గలిగినను ఉత్పత్తియే సర్వవ్యవహారములకు నిమిత్తము గావున దాని నతిక్రమింపక రాధాకృష్ణ సత్పురుషుని నాంధ్రుఁడని గర్వించుట,సంస్తుతించుట, ఆంధ్రులకీర్తిప్రతిష్ఠలకు పరిపోషకము.

ఆంధ్రావనిలోఁ బొడమిన యీకల్పభూజముయొక్క గ్రంథసుమముల విశాలవాసనలు అన్యభాషాంతరీకరణముల మూలమున సద్గంధవాహకులయిన గుణపక్షపాతులవలన నానా దేశవాసితమై దిగంతవిశ్రాంతములయి యొప్పుచున్నను,తన్మూలమయిన యాంధ్రభాషాలవాలమున మిక్కిలిప్రచారము నొందలేదు. ఈపనికిఁ బూనుకొనిన శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులవారు మిక్కిలిసమర్థులు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవేదాంతములను, సంస్కృతాంధ్రములను బండితులయి యుపాధ్యాయవర్తన నవదాత సువృత్తమూర్తులయి, భారతధర్మ ప్రచారవిషయమున స్వార్థరహితవృత్తిని బచరించుచుందురు. విశేషించి శ్రీరాధాకృష్ణుల యెడ వీరిభక్తి యపారము. వారిగ్రంథముల నాంధ్రభాషలోని కనువదించుటలోని క్లేశముల నతిక్రమించి, వానిని ప్రచురించుటలోని యడ్డంకులను జంకుగొంకులులేక ప్రతిఘటించుటలో వీరు కృతకృత్యులయిరి. సరసమయి,నిర్దుష్టమయి,మిక్కిలి పఠనపాఠనయోగ్యమయిన యీసరళానువాదము సర్వవిధముల నుపాదేయమయి యఖిలాంధ్రలోకముయొక్క యాదరమునకును గౌరవమునకును బాత్రమయి యలరారుచున్నది. ఆంధ్రవాఙ్మ

యమునందలి యుత్తమగ్రంథమయిన భారత మెట్లు స్తుతిపాత్ర మో యట్లే యీగ్రంథ మాంధ్రుల కెల్లరకును నవలంబనీయము.

విశాఖపురి.
26–4–53.

సోమయాజి.

II

భారతీయతత్త్వశాస్త్రము! భారత తత్త్వశాస్త్రముల కెంత యవినాభావసంబంధము! భారత మన్నంతనే నేటికిని సంస్కృతమును దదంతర్నిహితమైన తత్త్వశాస్త్రమునే పాశ్చాత్య దేశవాసుల స్మృతిపథముల నిల్చుచుండును. మొన్న మొన్నటిదాఁక సంస్కృత మనఁగా నాధ్యాత్మికజ్ఞాన వ్యక్తీకరణ సాధన మగు భాషావిశేష మనియే పలువురు పాశ్చాత్యుల తలంపు. ప్రసవ పరిమళములకువలె, జ్యోతీరోచులకుఁ బగిది భారతతత్త్వశాస్త్రములకుఁగల సంబంధము పరస్పరసమ్యగ్ద్యోతక మైనది. బహిరంతర్జీవన విధానముల భారతీయు లాధ్యాత్మికతత్త్వమునే యాదర్శకముగా గ్రహించుట యిందుకుఁ గారణము. వా రేది తలంచిన, వచించిన, నొనరించిన దాని వెనుక నాధ్యాత్మిక భావము తొంగి చూచుచునేయుండును. త్రికరణశుద్ధిగా నాధ్యాత్మికత్వము నుపాసించి తరించినవారు తొల్లటి భారతీయులు. తత్త్వము వారిసొమ్ము. అందుచేతనే భారతీయతత్త్వశాస్త్రమనుమాటలకూర్పు హృదయవచశ్శరీరముల వీసమంతయు వైరుధ్యము లేనిమిత్రుల మైత్రివోలె సర్వమనోహరమై వెలయుచున్నది.

నిజమే ! భారతవారాశిపంక్తి వీక్షణముల సారించినంతనే తత్త్వతరంగములు పుంఖానుపుంఖముగా నుదయించి మీఁది కుఱుకుచున్న ట్లుండుట నిజమే ! కాని కేవల తరంగనికరమే రత్నాకరము కానట్లు కేవల తత్త్వవిచారమే పూర్వ భారత వైభవము కాదు. పూర్వభారతీయులు ధర్మమోక్షము లకువలె నర్థకామములకును బ్రయత్నించి యందును సమగ్రసిద్ధి నొందఁజాలిరి. పారలౌకికసౌఖ్యమున కుపనిషదాదు లంబోలె నైహికప్రయోగమునకై వారు కళాశాస్త్రాదుల సృష్టించిరి. ఉద్యానకృషి, పశుపాలనము వైద్యము, నాట్యసంగీత ములు మున్నగువిషయములలోఁ గూడ వారాటితేఱి యానంద మును జూఱగొన్నవారే. కాలగర్భమున దాఁగి కనఁబడకుండఁ బోయినది కాని లౌకికవిషయమునుగూర్చి వారు ప్రపంచించిన గ్రంథవిస్తర మెంతయో కలదు. ఎంత యున్న నేమి ? హత భాగ్యులమైన మనపాలి కవి లేనట్లే యైపోయినది. పాషాణ ములు పరవశములైపోయినను సాలగ్రామములు మాత్రము నిల్చినవి. ఇది దురదృష్టములో మన కబ్బినమహాదృష్టము. లేనిచో భారతనామమే యదృష్టనష్టమై పోయియుండును.

భారతోద్యానమందలి యాధ్యాత్మికతావల్లరి నిదాఘస మయసంపర్కముచే వాడిపోయినదే కాని విగతజీవ కాలేదు. భారతీయసంపత్సరిత్తు కృశించినను ఆధ్యాత్మికతావాహిని యదృ శ్యముగాఁ బ్రవహించుచునే యున్నది. అందుచేతనే నేఁటికిని దత్త్వవిషయముల భారతమే ప్రాభవమందుచున్నది. రణవాతా వరణము కార్కొన్నప్పు డిప్పుడుసైతము ప్రపంచము శాంతి సందేశమునకై భారతమువంకకే యఱ్ఱులుచాఁచుచున్నది. పురా

తన భారతీయు లైహిక పారలౌకికముల నేకసూత్రమున సం గ్రుచ్చి సంతోషించిరి. ఆప్రకృతి భారతీయచిత్తప్రవృత్తికి నిసర్గ మైనట్టిది. తత్త్వము నెప్పుడు విస్మరించునో భారతీయుఁ డప్పుడు వెనుక వెనుకకు దిగఁబడుచునే యుండును. భారతీయయాత్రికుని కది సర్వకాలముల శివాధ్వదర్శనము కావించు దివ్యతేజము. భారతీయ సంస్కృతివల్లరి కది మూలతానము. అది యున్నంతవఱ కెన్ని ఝంఝూప్రభంజనములైన దాని నున్మూలించివేయఁ జాలవు. ఇది గుర్తించినవా రాధునిక భారతీయులలో లేక పోలేదు. అట్టివారిలో నగ్రగణ్యుఁడు శ్రీరాధాకృష్ణ పండితుఁడు.

రాధాకృష్ణపండితుఁడు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసంస్కృతులు మూర్తి దాల్చినమహనీయుఁడు. ప్రాక్ప్రతీచీవిజ్ఞానవారిరాసుల నేకచుళుకమునఁ బుడిసిలించినయగస్త్యమౌని యాయన. ఆయన వాక్కు హిమవత్తుంగశృంగనిపతద్వియద్వాహినీపయఃప్రవాహబంధుర మైనట్టిది. గతశతాబ్దిని వివేకానందునివలె నీశతాబ్దిపూర్వభాగమున నాయన పశ్చిమఖండముల కేఁగి భారతీయ వేదాంతదుందుభిని నిరతిశయ ప్రతిభాపాటవముతో మొరయించి తనకును దనమాతృభూమికిని గూడ దివ్యమైనయశము సంపాదించెను. వేదాంతవాహినిలో విహార మొనరించుటవలెనే రాజకీయరంగముల వాహ్యాళి సలుపుటకూడఁ బరిణతమైనయాయనబుద్ధికిఁ బరిపాటి యైనవిలాసము. అందుచేతనే వేదాంతిశేఖరుఁడయ్యు నాయన భారతశాసనసభ కుపాధ్యక్షుఁడు కాఁజాలెను. నిజమునకు భారతదేశమునకుఁ బాలకులు కావలసినవారు, కాఁదగినవారు కేవలరాజకీయవిజ్ఞానవేత్తలుమాత్రమే కారు; వారు రాజకీయతత్త్వముతో పాటు వేదాంతతత్త్వమును

గూడఁ జూఱఁగొన్న మనీషులు కావలయును. ఎన్నో యేండ్ల తరువాత నట్టిదిట్ట యొకఁడు భారతదేశపాలనమున కుపాధ్యక్షుఁ డగుట సంభవించెను. ఇది యాశల రేకెత్తించు శుభోదర్కము.

రాధాకృష్ణపండితుఁడు రచించిన గ్రంథము లెన్నో కలవు. అవి యన్నియుఁ దత్త్వపయఃపారావారము త్రచ్చి త్రచ్చి బయల్పఱిచిన నవ్యనవనీతములే. వాని యన్నింటిలోఁ జూళికాభరణము భారతీయతత్త్వశాస్త్రము. ఇందు వేదయుగమునుండి నేఁటి వఱకు భారతదేశమున వర్తిల్లియుండిన వేదాంతవిచారవిధానములు విస్తరింపఁబడియున్నవి. పాశ్చాత్యతత్త్వవేత్తల దృక్పథములును నిందెడనెడఁ దారతమ్యప్రతియోగప్రతిపాదనమునకై ప్రపంచితములై యున్నవి. అది పాశ్చాత్యదేశవాసులకే కాక భారతీయులయ్యుఁ దమతత్త్వసంస్కృతులఁ బూర్తిగా విస్మరించిన హైందవులకుఁ గూడ నొకరకమైన కనువిప్పు, భాష నేర్చిన ప్రతిభారతీయుఁడును వర్షములకొలంది చదివి యవగాహనము చేసికోవలసిన యుద్గ్రంథ మది.

రాధాకృష్ణపండితుని భారతీయతత్త్వశాస్త్ర మిది వఱకే యాంధ్రభాషలోని కనూదితము కాఁదగినగ్రంథము. ఆంధ్రమాతపుత్త్రరత్నము వెల్వరించిన యాలోచనమరీచులకుఁ గూడలియైనదివ్యకేంద్ర మది. కాని, దాని ననువదించుట యనఁగా సులభసాధ్యమైనకార్యము కాదు. అనువాదకుఁ డాంగ్లసంస్కృతభాషలందుఁ గూలంకషపాండిత్యము కలవాఁడై యుండుటే కాక ప్రాక్ప్రతీచీతత్త్వశాస్త్రముల బాగుగా నెఱింగినవాఁడై యుండవలెను. ఆంధ్రదేశమున నట్టివా రెంద ఱున్నారు ? ఒక్కరో యిద్దరో. వారిలో నే నెఱిఁగినవారు శ్రీ

బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు. ఏగ్రంథమునైన నెవ్వరైన రచిం
చుట శక్యమైనఁ గావచ్చును గాని కొన్ని యెడల నౌచిత్యశోభి
తమై యుండదు. ఆంధ్రభాగవతము నేయల్లసానిపెద్దనయో
శ్రీనాథుఁడో కాక పరమభక్తాగ్రగణ్యుఁడైన పోతన రచించుటలో
నెంతో యౌచిత్యమున్నది. అట్టియౌచిత్యమే శ్రీబులుసు
వేంకటేశ్వరులుగారీభారతీయతత్త్వశాస్త్రము ననువదించుట
లోఁ బుష్కలముగాఁ గానవచ్చుచున్నది.

శ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారు తత్త్వశాస్త్రమునందును ఆం
ధ్రసంస్కృతములందును ఎం.ఏ.పట్టభద్రులు. భారతీయతత్త్వ
సంస్కృతులకు మూలకందమైన వేదము వాసములుకూడ వల్లె
వేయ నేర్చిన పవిత్రగృహమునఁ బుట్టుటయేకాక దానిని బిత్రు
పాదులతో నధ్యయనము చేసినట్టివారు. తపఃస్వాధ్యాయనిర
తులు. ఇహమునకంటెఁ బరమునకై యెక్కువగాఁ బ్రాకులాడు
వారు. నేర్చినదంతయుఁ జదివినదంతయు జీవితమున ననుసం
ధింప నేర్చినపవిత్రజీవనులు. పాండిత్యవర్తనములు రెండింటిచేఁ
గూడ నీభారతీయతత్త్వశాస్త్రము ననువదించుట కెంతో యర్హత
గలశ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారాకార్యమునకుఁ గడంగి దానిని
బూర్తిచేయుట యాంధ్రులయదృష్టము. దినకరతేజఃస్పర్థియైన
దీపము నాయన వెలిఁగించినారు. తద్దివ్యకాంతిపుంజముల బహి
రంతరముల నలమినతమమును బాపుకొనుట యింక మనము
చేయవలసినపని.

ఇప్పటికిఁ బ్రథమభాగము ముద్రితమైనది. ఆద్యంతమా
వృత్తిమైఁ జదివి యానందపారావారమున నోలలాడితిని. శంకర
వివేకానందులీకాలమున భారతదేశమునఁ బుట్టనిలోపమును

రాధాకృష్ణపండితునివలె నాయన తత్త్వశాస్త్రమునాంధ్రమున వ్రాయనిలోపమును శ్రీవేంకటేశ్వరులుగారు తీర్చియున్నారు. అనువాదమయ్యు గ్రంథమంతయు సహజధారాశోభితమైన శైలితో నలరారుచు స్వతంత్రరచనమువలె నొప్పుచున్నది. సంస్కృతము కాకపోయినను సంస్కృతమైనభాష. మూలభావములు మిక్కిలిముద్దుగా వెల్వరింపఁబడినవి. క్లిష్టత యెచ్చటను గానరాలేదు. శైలి సరళసుందరముగా నున్నది. ఆవశ్యకమైనకార్య మర్థులచేతఁ బడినందు కానందించుచు మిగిలిన భాగములుకూడ నచిరకాలముననే వెల్వడునని యాశించుచు నిఁక విరమింతును.

హైదరాబాదు } దివాకర్ల వేంకటావధాని ఎం. ఏ. ఆనర్సు
24–5–53 } ఆంధ్రశాఖ, ఉస్మానియావిశ్వవిద్యాలయము

కృతిప్రదానము

శ్రీవిష్ణుండు శివుండు బ్రహ్మయును మూ
ర్తిం దాల్చిరో యేకమై
పోషింపన్ లోకము నాత్మశక్తి విలస
త్పుణ్య ప్రభావంబుచే
నా విచ్చేసె మహామహుం డయి యనం
త బ్రహ్మతేజస్వియై
యావిజ్ఞానికి సద్గురూత్తమున కే
నర్పింతు నీసత్కృతిన్.

వేదార్థామలసారమూర్తి యతఁడే విద్వన్నుతామేయ స
మ్మోదప్రేమరసైకమూర్తి యతఁడే మోక్షప్రదాఖండ వి
ద్యాదానైక మహావ్రతుం డతఁడె నాయాచార్యదేవుండు నా
యీదివ్యత్కృతిభర్తయై మనుచుఁగా కిష్టార్థసంధాతయై.

అరయన్ భారతవర్షతత్త్వమది బ్రహ్మర్షీంద్రతత్త్వంబు మ
ద్గురుఁ డాతత్త్వము మాతృగర్భముననే కూలంకషప్రజ్ఞచే
నెఱిఁగెన్ సాధనసిద్ధిఁగాంచి యదితానేయై వెలుంగొందుఁద
త్పరమాత్ముం డగునాతఁ డీకృతిపతిత్వంబంది నన్నోముతన్.

విషయసూచి



అభిప్రాయము

"కొందరిమాట ఒకఊరిలోఁ జెల్లును. కొందరిమాట ఒకనాడునఁ జెల్లును. కొందరిమాట ఒకదేశమునఁ జెల్లును. కొందరిమాట సర్వప్రపంచమునఁ జెల్లును. ఇట్టివారు గాంధి, జవహరిలాలు, వివేకానంద, అల్డస్, హక్స్లి, డాక్టరురాధాకృష్ణన్ మొదలయినవారు. ఇట్టివారు జగద్భద్రంకరులు, శ్రీ రాధాకృష్ణపండితులు భారతదేశము నోచిననోము పంట. వీరియుపన్యాసములు గంగాప్రవాహములు, వీరి గ్రంథములు మానససరస్సులు. ఆధునికయుగమున హిందూమతము పునరుద్ధరించినవా రిద్దరే. మొదటివారు శ్రీ వివేకానందులు. రెండవవారు శ్రీ రాధాకృష్ణులు.

శ్రీ రాధాకృష్ణపండితులు వ్రాసిన హిందూతత్త్వశాస్త్రము నాంధ్రీకరించి శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు తెలుఁగుదేశమునకు మహోపకారము చేసిరి. వీరితెలుఁగు పాండిత్యస్ఫోరకముగా నున్నది. ఇట్టిమహాగ్రంథము తెలుఁగుసేత చాల కష్టమైనపని. ఇట్టిపని వీరు శక్తిమంతముగాఁ జేసిరన్నచో వీరిపాండిత్యము, పట్టుదల ప్రశంసనీయములు. ఈగ్రంథమును దేశమున నందరు చదివి శ్రీ రాధాకృష్ణపండితుల దివ్యభావములు గ్రహించి యానందింతురుగాక! శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు ఇట్టి మహాగ్రంథము లింకను రచింతురుగాక!

బెజవాడ,
4–6–53.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.
(మహాకవి; కవిసమ్రాట్టు)

ఓం

భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము

ప్రథమాధ్యాయము

ఉపోద్ఘాతము

౧ భారతవర్ష నైజలక్షణము

ఆలోచనాశక్తి గలమానసములు వికాసము నందుటకు, వివిధకళాశాస్త్రము లభివృద్ధిఁ గాంచుటకు, రక్షణము తీఱికను జేకూర్పఁ గలస్థాయి నొందినసంఘము ప్రప్రథమముగాఁ గావలసియున్నది. ఉదరపోషణమునకై సంచరించుచు, దారిద్ర్యమున క్రుంగుచు, జీవించునాటవికజాతికి మహనీయమైనసంస్కృతి యబ్బుట దుస్తరము. అదృష్టవశమున భారతదేశము సహజప్రకృతిసంపదలతో సర్వాంగమనోహరమై యొప్పారినది. దేశాంతరములనుండి శత్రువులదాడికి గుఱి కాకుండ, నొకప్రక్క మహోన్నత హిమాలయపర్వతశ్రేణియు, నితరదిశలందు మహాసాగరములును నీదేశమును గాపాడినవి. సర్వసంపత్సమృద్ధమై ప్రకృతి మృష్టాన్నము నిచ్చుటచే, నాహారసంపాదనక్లేశము భారతీయున కవసరమే లేకపోయెను. అధికారధనప్రభుత్వముల కొఱకుఁ గొట్లాడుయుద్ధరంగమే లోక మని భారతీయుఁ డెన్నఁడును దలఁచి యుండలేదు. ఇహలోకజీవయాత్రయందు శరీర

పోషణసంబంధము లగుసమస్యలను సాధించునిమిత్తము, ప్రకృతి శక్తులను నిగ్రహించి, ఉపయోగించుటకై మనశక్తుల నన్నిటిని వ్యయింప నవసరము లేనిచో, నపుడు మనము పరమార్థజీవిత మునుగూర్చియుఁ బరిపూర్ణ మైనఆత్మజీవితమునుగూర్చియు నాలోచింప నారంభింతుము. దేశముయొక్క సహజోష్ణవాతావరణము, భారతీయునికి విశ్రాంతియందు నేకాంతవాసమునందును బ్రీతిని జనింపఁజేసియుండవచ్చును. ముముక్షువైనవ్యక్తి, ఏకాంతముగా మహారణ్యవీథులఁ దిరుగాడుచు ప్రశాంతహృదయముతో నూతనభావములఁ గాంచుచు ఆనందపులకితుఁడై గీతము లాలపించునవకాశము కల్గినది. సంసారభారముచే నలసినమానవు లీప్రకృతిరమ్యసీమలకుఁ బోయి, స్వేచ్ఛగా విహరించు వాయుప్రసారములయు ఝరీపరంపరలయు సందేశములను విని, పక్షిసంఘముల కలగానామృతమును ద్రావి, నిండుహృదయములతోఁ బ్రజ్వలితాత్ములై, ఆత్మశాంతిఁ గాంచి తిరిగి వచ్చుచుందురు. అతిసూక్ష్మము లగుజీవితసమస్యలనుగూర్చి, భారతీయమేధావులీతపోవనములందు, నాశ్రమములందు ధ్యానసాధనములు సల్పిరి. స్థిరమైనపోషణసౌకర్యము,సహజప్రకృతిసంపద, ఉదరపోషణాదికవివిధక్లేశరాహిత్యము, కాలమును నిరర్థకముగా మ్రింగివేయువ్యవహారకర్మరంగమందలి యాందోళనాశూన్యత, యివి భారతజాతియొక్క పరమార్థజీవితాన్వేషణమును బెంపొందించినవి. ఆకారణముచేఁ జరితారంభకాలమునుండియు నీజాతిలో సత్యాన్వేషణవాంఛ, జ్ఞానపిపాస, విజ్ఞానవీథుల విహరించునపేక్ష గానవచ్చుచున్నవి.

ప్రకృతి ప్రసాదించినసదుపాయములచే వస్తుసత్యాన్వేషణసమస్యలను గూర్చి నిశితపరిశీలనము చేయునవకాశములు గలిగియుండినభారతీయునకు, ప్లేటోతత్త్వవేత్త చెప్పినదౌర్భాగ్యముల కెల్లదౌర్భాగ్య మగు 'వివేకద్వేషము' సంభవించి యుండలేదు. ప్లేటోమహాశయుఁడు తన 'ఫియోడో' గ్రంథమున నిట్లు చెప్పెను; అన్నిటికన్న ముఖ్యముగా నొకవిపత్తు మనకు సంభవింపకుండ మనము జాగరూకులమై యుందుముగాక ! మానవజాతిని ద్వేషించుకొందఱివలె, మనమును వివేకమును ద్వేషించువారము కాకుందుముగాక ! ఏలన, మానవునకు వివేకద్వేషముతో సమానమైనదురవస్థ మఱొకటి లేదు." జ్ఞానపిపాసయే మానవునకుఁ గలసంపదలలోఁ బరమపావనమైనది. ఈజ్ఞానకాంక్ష భారతీయునిమానసాగారమున జాజ్వల్యమానప్రదీపమై యున్నది. లోకములో ననేకదేశములందు జనులు జీవితపరమార్థమునుగూర్చి సమాలోచనము చేయు టొకవిధమైనవిలాసముగాఁ జూతురు. ముఖ్యకాలమును వ్యవహారరంగములో వ్యయించి, తత్త్వజిజ్ఞాస యేపనియు లేనప్పుడు చేయుదురు. ప్రాచీనభారతదేశములో నేశాస్త్రమునకుఁ గాని, కళకుఁ గాని యనుబంధముగా నుండక సంపూర్ణస్వతంత్రశాస్త్రమై తత్త్వశాస్త్రము విలసిల్లినది. పశ్చిమఖండమున నీశాస్త్రము, ప్లేటోఅరిస్టోటల్ మున్నగువారికాలమున యావనప్రాదుర్భావము నందినప్పుడు కూడ, నైతికరాజకీయశాస్త్రముల ప్రాపు నాశించినది. తత్త్వశాస్త్ర మనఁగా మధ్యయుగములలో మతవిశ్వాసము; పేకను, న్యూటనులకాలములోఁ గేవలప్రకృతి

శాస్త్రము; పంచోమ్మిదవశతాబ్దపుమేధావులకు రాజతంత్రము, చరిత్రము, సాంఘికవిధానము నై యొప్పినది. భారతవర్షమున మాత్రము తత్త్వశాస్త్రము తనపాదములపై నిలిచినది. తదితర శాస్త్రములు, కళలు, తమమహాశయప్రోత్సాహములకొఱకు దానిపై నాధారపడినవి. బ్రహ్మవిద్య సర్వవిద్యాజననియై, ప్రకాశించినది. బ్రహ్మవిద్యాధారము లేనివిద్య లన్నియు నిరర్థకములు గర్హ్యములు నైనవి. ముండకోపనిషత్తు "సర్వవిద్యాప్రతిష్ఠా బ్రహ్మవిద్యా" యని పలికినది. అర్థశాస్త్రకర్త కౌటిల్యుఁడు, "తత్త్వశాస్త్రము సర్వశాస్త్రములకు దీపము, సర్వకర్మములకు నాధారము, సర్వవిధులకు మూలబీజ" మని పల్కినాఁడు.

జగద్రహస్యసమస్యల నర్థముచేసికొనుటకై చేయుమానవయత్నమే తత్త్వశాస్త్రకర్తవ్యము గాన, నది జాతి, సంస్కృతులసంస్కారములకు లోనై యుండును. ప్రతిజాతికి జన్మసిద్ధమైన సహజమానసికలక్షణము, ప్రత్యేకశేముషీప్రవృత్తియు నుండును, గతించినచరిత్రయుగములలోఁ, గడచినశుభాశుభాంతర్దశలలో, మార్పులేనిభరతమాతృమూర్తి గోచరించును. తన ప్రత్యేక మగు-అనుశ్రుతముగా వచ్చిన-సంప్రదాయమునకుఁ జెందినకొన్ని మనఃప్రకృతులను భారతజాతి గట్టిగాఁ బట్టుకొని నిల్చినది; తా నొకజాతిగా నిలుచునంతకాలము భారతజాతి యీ లక్షణములను విడువఁజాలదు. ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వ మనఁగాఁ బెంపొందుటకు స్వాతంత్ర్యము; కాని, దీనియర్థ మితరులతో నాకృతిసామ్య మేమియు లేకుండుట గాదు. ఆకృతిసామ్యము స్వల్పము

గానైన లేకుండుట సాధ్యముకాదు; ఏలన మానవత్వ మనునది యందు ముఖ్యముగా నాత్మపదార్థము లోకములో సర్వజాతులందు నొకటే. భేదము లన్నియు యుగ, చరిత్రప్రవృత్తుల ననుసరించి యేర్పడినవే. ఆర్జింపఁదగిన దేనికిని లేనట్టే, తత్త్వజ్ఞాన వికాసమునకును నొకేయొక రాజమార్గము లేదు; అందుచే నీభేదము లన్నియు విశ్వసంస్కృతి కలంకారములై యొప్పును. భారతజాతివిజ్ఞానవిశేషలక్షణములను దెలిసికొనుటకుముందు, భారతవిజ్ఞానముపైఁ బశ్చిమవిజ్ఞానప్రభావ మెట్టిదో కొన్నిమాటలు చెప్పవలసియున్నది.

గ్రీసుమున్నగు దేశాంతరములనుండి భారతజాతి కొన్ని భావములను స్వీకరించెనా? స్వీకరించిన నెంతవఱకు? ననుసమస్య పెక్కుసార్లు తలయెత్తినది. భారతీయవిజ్ఞానధనులు తెల్పిన కొన్నిభావములకుఁ బురాతనగ్రీసుదేశమునందుఁ బెంపొందిన కొన్నిసిద్ధాంతములకుఁ బోలిక లుండుటచే వీనికిఁ గాని వానికిఁ గాని న్యూనత నాపాదింపఁదలఁచినవ్యక్తి కీకార్య మంతకష్టమైనది కాదు.*

---

*సర్ విల్లియమ్‌జోన్సు ఇట్లు వ్రాసినాఁడు; "వేదాంతశాఖల విషయమున నిచట నొకవ్యాఖ్యచేసినఁ జాలును. న్యాయసిద్ధాంతము పెరిఫెటిక్ సిద్ధాంతమునకు సరిపోవును. వైశేషికసిద్ధాంతము అయోనిక్ సిద్ధాంతమును బోలును; రెండుమీమాంససిద్ధాంతములలో రెండవది యగువేదాంతము ప్లేటోతత్త్వమునకును, గౌతమసిద్ధాంతము ఆరిస్టాటిల్ తత్త్వమునకును సరిపోవును. ఇంకను కణాదుఁడు థేల్సు; జైమిని, సోక్రటీసు; వ్యాసుఁడు, ప్లేటో; కపిలుఁడు, పైథాగరస్; పతంజలి, జీనోలు; సమభావసమన్వితులు. [గ్రంథము పుట,360-1) మఱియుం కోల్‌బ్రూక్సు మిసెల్లేనియస్ ఎస్సేస్ పుట i-436) చూడనగును. విశేష

ఏభావము లేజాతికిఁ జెందిన వనునన్వేషణము నిరర్థక మైనది. నిష్పాక్షికదృష్టికి, భావసాదృశ్యములు చరిత్రలోఁ దటస్థించిన సమానభావము లని గోచరించును. మానవహృదయములలో సమానానుభవములు సమానభావముల నుదయింపఁజేయును. ఒకజాతి, అందు ముఖ్యముగా భారతజాతి, తనభావముల నింకొకజాతినుండి స్వీకరించిన యాధారప్రమాణము లెవ్వియును లేవు. మేము రచింపఁబోవు భారతీయతత్త్వ ఘట్టములు పరికించినచో, నీభారతీయతత్త్వము సంపూర్ణ స్వతంత్రత గల్గినదై మానసికసత్యాన్వేషణ ఫలిత మని తెలియఁ గలదు. పాశ్చాత్యభావముల ప్రభావముకాని, సంపర్కము గాని యేమియు లేకుండఁగనే తత్త్వసమస్యలు పరిశీలింపఁబడినవి. అప్పుడప్పుడు పశ్చిమజాతి సంపర్కము కొంతసంభవించినను, భారతజాతి తనజీవితాదర్శమును, తత్త్వమును, ధర్మమును, సర్వస్వతంత్రముగాఁ బెంపొందించుకొన్నది. ఈభరత వర్షమునకు వచ్చినఆర్యుల ఆదినివాసమేదైనను, పశ్చిమోత్తర ఖండములందలి తమజ్ఞాతులతో సంబంధము తెగఁద్రెంపుకొని, స్వీయభావప్రపంచమును వారు నిర్మించుకొనిరి. పశ్చిమోత్తర భాగములందలి అరణ్యామార్గములనుండి, యనేకజాతుల మూకలు భరతభూమిపై దండయాత్రలు సాగించినమాట నిజమే.

మేమనఁగా, గ్రీకుల సంస్కృతి భారతీయసంస్కృతి ననుకరించిన దని తటస్థముగా నుగ్గడింపఁబడినంతగా భారతవిజ్ఞానము గ్రీసువిజ్ఞానమునుండిస్వీకరించి నట్లుగాఁ జెప్పఁబడలేదు." [చూడుఁడు గార్బే, ప్రాచీనభారతీయ తత్త్వశాస్త్రము. అధ్యాయము ii.]

కాని, ఒక్క అలెగ్జాండరు తప్ప, మిగిలినవా రెవరును, నీయుభయప్రపంచముల మధ్యమందును వైజ్ఞానికసంపర్కమును గలిగించి యుండలేదు. ఇటీవలమాత్రము, సముద్రద్వారములు తెఱువఁబడి, సన్నిహితసంబంధసంపర్కము లేర్పడినవి. కాని, దీనిఫలితములను మన మింకను నిర్ణయింపఁజాలము, ఏలన, ఈ సంపర్కమింకను సంపూర్ణము కాలేదు. కాఁబట్టి యించుమించుగా, భారతీయసంస్కృతి నిజపోషణముచే స్వతంత్రముగాఁ బెంపొందినదే యని నిర్ణయింపవచ్చును.

౨

భారతీయసంస్కృతి సామాన్యలక్షణములు.

భారతభూమియందలి తత్త్వశాస్త్రము ప్రధానముగా నాత్మసంబంధము; కాలవిఘాతములనుండియుఁ జరిత్రలోని సంక్షోభములనుండియు భారతదేశమును గాపాడినశక్తి, భారతజాతికిఁగల నిశితమైన పరమార్థచింతనమే కాని, యే రాజ్యాంగ సాంఘిక నిర్మాణములును గావు. విజాతీయదండయాత్రలు, స్వజాతిలోని యంతఃకలహములు, గతచరిత్రలోఁ బెక్కుసారులు, భరతవర్షనాగరికతను వినాశమొనర్చినవా యనునంతపనిఁ జేసినవి. గ్రీక్కులు సిథియనులు, పర్షియనులు మొఘలులు, ఫ్రెంచివారు నాంగ్లేయులు, క్రమముగా భారతసంస్కృతినిఁ ద్రొక్కివేయ యత్నించిరి; కాని, భారతజనని తనశిరమును దిన్నగను నున్నతముగను నిలఁబెట్టుకొనఁగల్గినది. భరతభూమి నణఁచివేయుట యసాధ్యమైనది. ఆమె ఆత్మశక్తి సహజతీక్ష్ణతతో

జ్వలించుచునే యున్నది. యుగయుగములనుండియు నీదివ్యభూమి ఒకేలక్ష్యముతో జీవించుచు వచ్చినది. ఆమెసత్యసంస్థాపనమునకు, సత్యనిర్మూలనముకొఱకుఁ బోరాడినది. ఒకప్పుడామెదొసఁగుల లోనర్చియుండవచ్చును, కాని యెల్లప్పుడు నామె తనశక్తివంచనము లేకుండ, విధిని నెఱవేర్చినది. భారతీయాత్మజ్ఞానచరిత్రము, నిత్యనూతనము, నిత్యసనాతనము నైనసత్యాన్వేషణమున కుదాహరణ మని చెప్పనగును.

ఆత్మజిజ్ఞాస భారతీయజీవనమునకు మూలతత్త్వము. భారతీయతత్త్వము ప్రజాసంబంధికాని, గుహాంతరముల నాశ్రయించునది కాదు. ఈబ్రహ్మజిజ్ఞాస, మానవజీవితము నాధారముగాఁ జేసికొని వివిధశాస్త్రసీమల దాఁటి, తిరిగి జీవితరంగమునందే ప్రవేశించినది. కాలక్రమమున బయల్వెడలినవిమర్శభాష్యములవలెఁ బ్రమాణసూత్రసిద్ధాంతరాద్ధాంతముల లక్షణములతోఁ బ్రాచీనవేదాంతగ్రంథములు నిండియుండలేదు. మహాగ్రంథము లగునుపనిషత్తులు భగవద్గీతయుఁ బ్రజాసామాన్యవిశ్వాసములకు దూర మైనవికావు. ఈగ్రంథములు భారతజాతి ప్రేమించు దివ్యసారస్వతమై, మఱియు, భిన్నదర్శనములకు శాస్త్రములకు నాధారభూతములునై వెలసినవి. అధికసంఖ్యాకవర్గముయొక్క అల్పగ్రహణశక్తి కనుగుణముగాఁ గథలు, నుపాఖ్యానము లనువస్త్రములతో నాచ్ఛాదన మందిన పరమసత్యములే పురాణములై యొప్పినవి. ఈపురాణములు, కొఱకఁబడని తత్త్వశాస్త్రభావములను ప్రజాసామాన్యమునకు సులభముగా నందిచ్చి, సఫలత నొందినవి.

తత్త్వశాస్త్రప్రవక్తలు ప్రజాకోటియొక్క సాంఘికా ధ్యాత్మిక పునర్నిర్మాణముకొఱకు యత్నింతురు. భారతీయ నాగరికత, బ్రాహ్మణమత మని చెప్పఁబడుటకుఁ గారణము, తన్నిర్మాతలు బ్రాహ్మణులేయగుట కాదు; భారతీయనాగరికత యొక్క స్వరూపస్వభావములు తత్త్వాన్వేషణపరులు, దైవ విశ్వాసధురీణులు నగుమహనీయులచే నిర్మింపఁబడిన వని యర్థము. సంఘబోధకులు, ప్రభువులు తత్త్వవేత్తలే కావలె నన్న ప్లేటోమహాశయునియాశయము భారత దేశములో ననుష్ఠింపఁబడినది. పరమసత్యము లన్నియు నాత్మసంబంధములగుటచే, ప్రజల నిత్యజీవితము వాని ననుసరించి సంస్కారము నందవలెను.

భారతభూమిలో మత మెన్నఁడు నొకేసిద్ధాంతమును బట్టుకొని యూఁగులాడు పిడివాదము గాదు. వ్యాప్తిచెందుచున్న తత్త్వవిచారణ ననుసరించి, నూతనభావముల నెల్లపుడు తనలోఁ జేర్చుకొను సహేతుక సమన్వయవిధానమే భారత తత్త్వము. భావపురోభివృద్ధితో పాటు ముందుకుఁ బోవుచు విషయసత్యాసత్యముల నెప్పటికప్పుడు పరిశోధించి, చేసిన నిర్ణయములను తాత్కాలికముగాఁ జూచుపద్ధతి యది. భారత విజ్ఞానము, మేధస్సున కధికప్రాముఖ్యము నిచ్చి, మతస్థానమునఁ దత్త్వజ్ఞానమును నెలకొల్పిన దనుసామాన్యవిమర్శనము, భారతీయతత్త్వము హేతువాదనిబద్ధ మని ధ్రువపఱచుచున్నది. ఒకతత్త్వనిర్మాణాధారము లేకుండ నెన్నఁడు నెట్టిమతోద్యమము తలయెత్తియుండలేదు. హేవల్ అనునాతఁ డిట్లువ్రాసినాఁడు: "భారత దేశములో మతమెన్నఁడు నొకప్రత్యేకవాదము

కాదు. అదిఆధ్యాత్మికాభివృద్ధిలో భిన్నాంతరువులకు, జీవితములో భిన్నఘట్టములకు సరిపోవు నిత్యమానవపరివర్తనముయొక్క తాత్కాలిక మైనయొక సూత్రనిర్మాణము."* ఎప్పుడెప్పుడు తత్త్వపరిశీలనము సంకుచితసిద్ధాంతశాఖల రూపము నొంద యత్నించెనో, అప్పుడు సంస్కారోద్యమములు బయలుదేఱి, ఆయాభావములను విమర్శనాగ్నిపాత్రములఁ బోసి అసద్భావములను నిర్మూలించి, సత్యభావములను సమర్థించి పోషించుచుండెడివి. అనుశ్రుతముగా వచ్చినసంప్రదాయములు, విశ్వాసములు, మార్పుచెందినకాలమునకు సరిపడకపోవుటయేకాక, అసత్యములుగాఁ దోఁచినపుడు, ఏమహాదేశికునదో అంతర్దృష్టి, ఒకబుద్ధునిదో మహావీరునిదో, ఒకవ్యాసునిదో శంకరునిదో, తత్త్వజిజ్ఞాస ప్రపంచమున నుద్భవించి, యుఱ్ఱూఁతలూఁగించెడిది. అట్టిమహనీయు లుద్భవించిన ముహూర్తములు భారతదేశచరిత్రములో సుప్రసిద్ధములైనవి. ఏలన, నివి పునర్విచారణ, పునర్విలోకనము చేయుముహూర్తములు. ఈసమయములలో, జన్మస్థానము తెలియకుండ నిచ్ఛవచ్చినచోట వ్యాపించు పరమాత్మముఖావిర్భూత మహావేశపూర్వకాహ్వానమును గుర్తించి మానవశక్తి తనబ్రహ్మజిజ్ఞాసకు నూతనారంభము చేసి నూతనాన్వేషణము సాగించినది. తత్త్వరహస్యమునకును, దైనిక ప్రజాజీవితమునకును గలసన్నిహితసంబంధమే, మతము నెల్లపుడు సత్యమైనదిగను సజీవముగాను నిలఁబెట్టునది.

---

* ఆర్యన్ రూల్ ఇన్ ఇండియా. పుట. ౧౭౦.

చూ. 'హార్టుఆఫ్ హిందూస్థాన్' పైవ్యాసము చూడు. హిబ్బర్టు జర్నల్, అక్టోబరు ౧౯౨౨.

మతసమస్యలు తత్త్వజిజ్ఞాసను రేకెత్తించును. పరమాత్మస్వరూపము, జీవితగమ్యస్థానము. జీవాత్మపరమాత్మసంబంధము మున్నగుసమస్యలపైనే భారతీయులమానసము లనుశ్రుతముగాఁ గేంద్రీకృతము లగుచువచ్చెను. భారతవర్షమున, తత్త్వశాస్త్రము, మతధర్మసమాలోచనములనుండి సంపూర్ణముగా విడివడకున్నను, తత్త్వవిచారమున కీమతావేశము లెన్నఁడాటంకములు కలుగఁజేసియుండలేదు. మత, తత్త్వముల సంబంధమెట్టియపార్థములకుఁ దావొసఁగలేదు. సిద్ధాంతమునకు ననుష్ఠానమునకు, శాస్త్రప్రవచనమునకు జీవితమునకు నత్యంతసన్నిహితత్వము గలిగియుండుటచే నేతత్త్వము ప్రజాజీవితాచరణమునకుదూరమగునో ఆతత్త్వము చిరకాలము మనఁజాలదు. తత్త్వసూత్రములకు జీవితమునకుఁ గలగాఢసంపర్కము నెఱిఁగియున్నవారి కీతత్త్వశాస్త్రమొకజీవితవిధానము నాత్మసాక్షాత్కారమున కొకపద్ధతియునై వెలయును. భారత దేశములో నేవేదాంతశాఖయును, చివరకుసాంఖ్యమతమువంటిదైన నాచరణశూన్యమైనశుష్కసిద్ధాంతముగా నెన్నఁడునుండి యుండలేదు. ప్రతివేదాంతసిద్ధాంతము నఖండనిశ్చయజ్ఞానమును గలిగించి మానవుని హృదయమును బరవశమొనర్చి యాతనియుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములలో లీనమైనది.

భరతభూమిలోఁ దత్త్వశాస్త్రము, ఆత్మపరీక్షావిమర్శనములు లేని దనువిమర్శన మసత్యము. అతిబాల్యదశలందును మతవిశ్వాసమును సమ్యక్సమాలోచనము పరిశీలించు చునే

వచ్చినది. వేదమంత్రములనుండి యుపనిషత్తులవఱకుఁ గలిగిన తత్త్వాభ్యుదయమునుండి జనించినమతాభివృద్ధిని గమనింపుఁడు. బౌద్ధమతకాలమునాఁటికి తత్త్వవిచారము నిశ్చంచలాత్మవిశ్వాసముగా మాఱి, బుద్ధివాదమున నేప్రమాణమునకును దాస్యమంగీకరింపక, సత్యాన్వేషణమునకు సరిహద్దులు గమనింపక, అన్ని విషయములలోఁ జొచ్చి, అన్నిటిని సునిశితతర్కాయుధముచేఁ బరిశీలించి, సహేతుకవాద మెచ్చటికిఁ దీసికొనిపోయిన నచటికిఁ బోవెఱవనిపద్ధతియై వెలసినది. మనము దర్శనశాస్త్రములయొద్దకు వచ్చునప్పటికి, సమ్యక్పరిశీలనముచేయుపట్టుదలతోఁ గూడినబ్రహ్మాండప్రయత్నములు గోచరించును. ఈదర్శనములు, సంప్రదాయమతవిశ్వాసమునుండి యెంతస్వతంత్రముగాఁ బ్రవర్తించినవో, దేవునియొక్కఅస్తిత్వమును సూత్రములచే ధ్రువపఱుచుట సాధ్యముకాదని నిశ్చయజ్ఞానమును గల్గియున్నమాట నిజమైనను, ఆవిషయమునుగూర్చి మౌనము వహించినసాంఖ్యదర్శనము తెల్పుచున్నది. వైశేషికయోగశాస్త్రములు, జగదీశ్వరు నొకని నంగీకరించినను, నాతఁడు సృష్టికర్తగా నంగీకరింపవు. జైమిని, దేవునిఁ గూర్చి ప్రసంగించి, యాతనికి విశ్వపతిత్వముఁ గాని, ధర్మప్రవర్తనాధికారముఁ గాని లే వని నిరూపించెను. ఆదిబౌద్ధమతము దేవునిగూర్చి యౌదాసీన్యము వహించెను. చార్వాకులు దేవుఁడే లేఁడని వక్కాణించి, వేదములను, పురోహితులను నిందించి, విషయసుఖమే మోక్ష మని వర్ణించిరి.

మతమునందు, సంప్రదాయములయందుఁ గలయఖండ గౌరవము తత్త్వజిజ్ఞాస నెన్నఁడు స్తంభింపఁజేయలేదు. భరత వర్షమున గొప్పవిచిత్రమేమన వ్యక్తి వర్ణనిబంధనములకు సాంఘికజీవితములో బద్ధుఁడై, మతాభిప్రాయప్రపంచమున స్వేచ్ఛా విహారమున కధికారి యైనాఁడు. ఏయేమతశాఖలందు జను లుద్భవించినను, నాయాశాఖలవిశ్వాసములను తర్కించి నిర్భ యముగా విమర్శింతురు. అందుచేతనే మతద్వేషి, నాస్తికుఁడు, సంశయాత్మకుఁడు, హేతువాది, స్వచ్ఛందభావప్రియుఁడు,భోగ ప్రియుఁడుకూడ భారతదేశమున విహరింపఁగల్గిరి. "మునికొక మత"మని మహాభారతము చెప్పుచున్నది.

సరతోముఖమానవప్రవృత్తి ధర్మమును, తదంతర్గత సత్యమును దెలిసికొనుటకై భారతీయమానస మెట్టికృషిచేసె నో, బుద్ధిపాటవ మెంత కలిగియుండెనో దీనివలనఁ దెలియు చున్నది. జంతుశాస్త్రము మొదలు శిల్పశాస్త్రమువఱకును గల సర్వశాస్త్రములవిషయములోను, కళల విషయములోను— అనఁగాఁ గేవలతత్త్వమతశాస్త్రములలోనే కాక—తర్క-వ్యా కరణములు, ఛందోభాషాశాస్త్రములు, జ్యోతిర్వైద్యశాస్త్ర ములు మున్నగునన్నిటిలో భారతీయులతార్కికశక్తి పనిచేసినది. జీవితమున కవసరము, మనోహరము నైనప్రతివిషయమును గూర్చియు నన్వేషణాపరిశీలనములు జరిగినవి. గుఱ్ఱముల నెట్లు మేపుట, ఏనుఁగుల నెట్లు శిక్షించుట మున్నగునల్పవిషయము లనుగూడఁ దీసికొని అశ్వగజశాస్త్రములు రచించి తత్సంబంధ

సాహిత్యములను నిర్మించిన భారతీయుల సర్వతోముఖధీవికాసలక్షణము లెంతగొప్పవో తెలియఁగలవు.

సత్యస్వరూపనిరూపణమునకు వలయుతత్త్వవిచారము, ఆత్మపరిశీలనముతోఁ గాని విషయపరిశీలనముతోఁ గాని యారంభమగును. భరతవర్షమునఁ దత్త్వాన్వేషణముయొక్క కేంద్రి మాత్మయందే కలదు. బాహ్యదృష్టికిఁ దాత్కాలికవిషయ పరంపరలు గోచరించును. భరతభూమిలో "ఆత్మానంవిద్ధి." 'ఆత్మను తెలిసికొనుము" అనునదే ప్రవక్తలయొక్కయు ధర్మముయొక్కయు సారమైయున్నది. మానవునిలో నంతర్భూతమైయున్న ఆత్మవస్తువు సర్వసృష్టికేంద్రమై యున్నది. మన తత్త్వశాస్త్రనీతిశాస్త్రములు మూలశాస్త్రము లైనవి. అమిత వైవిధ్యములతో, సూక్ష్మపరిణామములతోఁ గూడినమనస్సుయొక్కచరిత్రము సంపూర్ణముగా వర్ణింపఁబడినది. భారతీయ మన తత్త్వశాస్త్రము, సత్యమును దర్శించుటకుఁ బ్రధానమైన దేకాగ్రత యని గుర్తించెను. సంకల్పముయొక్కయు జ్ఞానముయొక్కయు శాస్త్రీయశిక్షణమున కందరాని జీవితముయొక్క గాని, మనస్సుయొక్కగానివ్యాపారములు లేవని భారతీయ మన తత్త్వము నమ్మినది. మనశ్శరీరముల కత్యంతసంబంధమున్న దని యది గుర్తించినది. మానసికశక్తు లైనదూరశ్రవణ దూరదర్శనములు భారతీయులదృష్టిలో నసహజము లైనవి కాని యద్భుతము లైనవి కాని కావు. ఈశక్తులు, రోగగ్రస్తులయాలోచనములు కాని, దేవతావేశములుకాని కావు; ఇవిశాస్త్రీయశిక్షణముచే నావిష్కృతము లగుమానసశక్తులే. మానవ

మానసమునకు మూఁడవస్థలుగలవు; జాగ్రదవస్థ, సుషుప్త్యవస్థ, తురీయావస్థలు. స్వభావాతీతమైన మానవశక్తి యనఁబడునది, పెక్కు పేళ్ళతోఁ బిలువఁబడుచున్న సమాధి,ప్రతిభ, ఆవేశము, ఉన్మాదము మున్నగున వన్నియుఁ దురీయావస్థ (Super-Conscious) నుండి బహిఃప్రకటితము లగుచున్నవే. యోగశాస్త్ర మీవివిధవిషయములనుగూర్చి చెప్పును, ఇతరశాస్త్రములు వీనిని గూర్చి విశేష మాలోచింపకున్నను వాని నవసరమున్న చో నుపయోగించును.

మన సత్త్వశాస్త్రము సమకూర్చిన యాధారములపైఁ దత్త్వశాస్త్రనిర్మాణము నిలఁబడును. కేవలజాగ్రదవస్థయందలి సత్యములపైమాత్రమే యాధారపడినకారణమునఁబశ్చిమతత్త్వ శాస్త్రము పాక్షికమైన దనువిమర్శనము నిస్సారముకాదు. ఏలన, జాగ్రదవస్థ యెంతముఖ్యమో మిగిలినవికూడ నంతముఖ్యములే. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులలో దేనిని విడువక యన్నిటి యొక్కసత్యమును భారతీయవిజ్ఞానము పరిశీలించినది. జాగ్రద వస్థయే సంపూర్ణావస్థ యని తలఁచినచో భౌతిక, ద్వైత, నానాత్వతత్త్వసిద్ధాంతము లుద్భవించును. కేవలస్వప్నస్థితినే తీసికొన్నచో వ్యక్తిగతసిద్ధాంతము లుదయించును. స్వప్నరహిత మగుసుషుప్తి నొక్కదానినే గ్రహించినచో నర్థమగుట కసాధ్యము లగుతత్త్వములు పుట్టును.

ఆత్మపరిశీలనసమస్యలకు భారతీయహృదయ మెక్కువ మక్కువ చూపిన దనిన, లోకసమస్యలకు వైముఖ్యము చూపిన దని తలఁపరాదు. భౌతికశాస్త్రముల విషయములో భారతవర్ష

మెట్టి విజయ మందినదో చూచినచో నీవిషయము తెలియఁ గలదు. ప్రాచీనభారతీయులు, గణితయంత్రశాస్త్రములకుఁ బునాదులు వేసిరి. వారుభూమిని కొలిచిరి, సంవత్సరమును భాగించిరి, ఆకాశమును సరిగా లిఖించిరి, సూర్యాదిగ్రహ మండలములగతిని వివరించిరి, పదార్థనిర్మాణసామగ్రిని శోధించిరి, పశుపక్షి వృక్షబీజస్వభావముల నిర్ణయించిరి.* ప్రపంచములోని జ్యోతిశ్శాస్త్రవిషయముల జన్మమునుగూర్చి చేయఁబడిన నిర్ణయము లెట్టివైనను, జ్యోతిశ్శాస్త్ర రేఖాగణితములకుఁ బ్రయోగింపఁబడిన బీజగణితమును. (Algebra) మొట్టమొదట హిందువులే కనిపెట్టి రని చెప్పనగును హిందువులనుండి అరబ్బులు బీజగణితసూత్రములను నేర్చికొనుట యేకాక, సంఖ్యలు, దశాంశములు గూడ నేర్చికొనిరి. ఇవియే నేఁడు పూర్తిగా ఐరోపా యంతయు వ్యాపించి, గణితశాస్త్రాభివృద్ధి కఖండసేవ యొనర్చినవి. † "సూర్యచంద్రులగతులను. హిందువులు స్పష్టముగా నిర్ణయించిరి. చంద్రపరివర్తనము విషయములో గ్రీకుల

* కోపెర్నికస్ జననమునకు నిశ్చయముగా 2000ల సంవత్సరముల ప్రాచీనమైన ఐతరేయబ్రాహ్మణ మిట్లు చెప్పుచున్నది; సూర్యున కుదయాస్తమయములు లేవు. సూర్యుఁ డస్తమించుచున్నాఁడని ప్రజలు తలంచుట లోనిభావ మేమనఁగాఁ,బగలు పూర్తియగునప్పటి కాతఁడు స్థానమును మార్చి, ఒకవైపువారికి రాత్రిని, మఱొకవైపువారికిఁ బగటిని గలుగఁజేయుచున్నాఁడు. సూర్యుఁ డుదయించుచున్నాఁ డనఁగా. రాత్రిపూర్తియగువేళ కాఁ దనస్థానమును మార్చి, యిటుప్రక్కవారికిఁ బగలు, నటువైపువారికిఁ రాత్రి కలుగుచున్నది. నిజమున కాతఁ డెన్నఁడు నస్తమింపఁడు." హాగ్సు ప్రతి. iii—44. ఛాందోగ్యము. iii—II—1—3.

† మానియర్‌విల్లియమ్సు. హిందూవిజ్ఞానము. పుట. 1841.

భావములకంటె నధికసత్యములు సమీపములైనవే హిందువుల నిర్ణయము లని తేలినది. హిందువులు సూర్యగమనమార్గమును 27, 28 భాగములు చేసిరి. ఇది చంద్రుని పరివర్తనమును బట్టియో, స్వయముగానో ఊహించిరి. అమితతేజోరాసు లగు ముఖ్యగ్రహములఁగూర్చిన వారిజ్ఞానము పూర్ణమైనది. హిందువులకు ఛాల్డియనులకు సమమైన అఱువది సంవత్సరముల చక్రమును వారిపంచాంగములలోఁ జొప్పించి, సూర్యచంద్రగతులతోపాటు, గురువు కాలమునుగూడ వారునిర్ణయించిరి." అతిపురాతనకాలమందే తర్క-వ్యాకరణములను హిందువులు రచించి రని నేఁడు లోక మంగీకరించినవిషయమే. విల్సన్ వ్రాసినాఁడు; "వైద్యములోను, జ్యోతిర్వేదాంతములందువలెనే యొకప్పుడు విజ్ఞానవిలసితము లగుప్రపంచములోని కొన్నిజాతులతో సమానముగా హిందువులు పేరొందిరి. శల్యశాస్త్రము నభినవవిజ్ఞానవేత్తలు కనిపెట్టి లోకమున కీయకపూర్వమే, యీ శాస్త్రనిర్మాణచరిత్ర యేజాతికి లేనపుడు, వైద్యశాస్త్రమున భారతీయులు పూర్ణవైద్యవిద్యను, శస్త్రచికిత్సావిధానమును గనిపెట్టి ఆచరణయోగ్యము లొనర్చిరి". యంత్రములు చెప్పఁదగిన వెవ్వియు వారు కనిపెట్టనిమాట నిజమే. దీనికిఁ గారణము, మధురజలసమృద్ధి గలనదులు, సర్వాహారసంపదలను ప్రసాదించుటచే, వారికీపని యనవసరమైనది. పశ్చిమఖండమందైననీయంత్రనిర్మాణము పదునాఱవశతాబ్దమునమాత్రమే యారంభమైన దనుసంగతిని మనము మఱువరాదు. ఇంచుమించుగా నాసమయముననే భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును

గోల్పోయి, పరాధీనపుబ్రతుకునకు లోనైనది. ఈపరాధీన జీవిత దశలో, భారతవర్షమునకుఁ గ్రియాశూన్య మగుమాంద్యరోగ మావహించినది. ఈదుర్దశ వచ్చుటకుఁ బూర్వము జ్యోతిర్గణిత రాసాయనిక వైద్యశస్త్రచికిత్సా శాస్త్రములందును, ఇతరభౌతిక విద్యలందు నేకాక, సర్వకళలందును,వృత్తిపారిశ్రామికవిద్యలందు నుగూడ జగద్వంద్యమైనపదవి భారతదేశమాక్రమించినది. శిల లను జెక్కి విగ్రహములను జేయుట, బంగారమునకు నగిషీ చేయుట, సున్నితవస్త్రములను నేయుట భారతమాత బాగుగా నెఱుఁగును. అత్యంతనాగరికజాతికి వలయుకళాపరిశ్రమ లన్నిటిని ఆమెవ్యాప్తిచేసినది. భారతీయనౌకావళి సముద్రములు లంఘించినవి. భారతదేశవాణిజ్యసంపద ఈజిప్టు మున్నగు మధ్య దేశములనుండి రోమువఱకు వ్యాపించినది. నాఁటి భరతధాత్రి యొక్క మానవుని, సంఘమునుగూర్చినభావములు, మతధర్మ సూత్రములు, విఖ్యాతములై వెలసినవి. అందుచే భారతీయు లాధ్యాత్మికతత్త్వమునను, గవితాగోష్ఠిలోను కాలము గడపిరే కాని, ప్రకృతి తత్త్వశాస్త్రములజిజ్ఞాస నెఱుఁగ రని యను టుచితవాదము కాదు. ఒకటిమాత్రము నిజము; వారు వస్తువుల యేకత్వమునుమాత్ర మధికముగా నన్వేషించి, నానాత్వమును, భిన్నత్వమును నప్రధానముగాఁ జూచిరి.

ఒకవిధముగా నాలోచించినచో, ధ్యానవిశిష్ట మగుమానస మధికమగు సమన్వయదృష్టిని, ప్రాకృతికమైన మానసము వస్తువిభాగదృష్టిని గలిగియుండును. సృష్టిస్థితిలయములతోఁ గూడిన సర్వతోముఖవిజ్ఞానవిలసితమైన విశ్వజనీనతత్త్వమును వెల్లడించు

నది సమన్వయదృష్టి. సంపూర్ణత్వము నేకత్వమును విడిచి, ప్రత్యేకవిషయములభౌతికపరిశీలనమునఁ బడి, సంకుచిత మగునది ప్రకృతిశాస్త్రదృష్టి. భారతీయవిజ్ఞానము, విశ్వవిశాలములగు మానవాతీతభావముల నోలలాడుటచే, భారతవర్షము, కేవల మూహాజీవితములగడపుచులోకమునవిదేశీయులవలె సంచరించు తత్త్వవేత్తల నుద్భవింపఁజేసిన దనువిమర్శనమున కవకాశమిచ్చినది. పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము భిన్నత్వముతోఁ గూడి లౌకికలాభసమన్వితమైనదిగా గోచరించును. పశ్చిమదృష్టి పంచేంద్రియశక్తిపై నాధారపడును. భారతీయదృష్టి, ఆత్మావలోకనముపై నాధారపడి జగద్రహస్యము నెఱుఁగ యత్నించును. మఱియు దీనికిఁ గారణము ప్రకృతివాతావరణమని యిదివఱకేచెప్పినట్లుగాఁ, బ్రకృతిసహజసంపద, తీక్షిక, భారతీయహృదయమునకు ధ్యానదృష్టి నొసఁగి, సృష్టిసౌందర్యమును నాత్మజ్ఞానమును గూర్చి, గీతాగాథలలోను, గాననృత్యములలోను, గర్మమీమాంసలలోను, దాత్కాలికలోకవ్యామోహములకు లొంగకుండ నానందమయజీవితమును గడపనిచ్చినది. దీని ననుసరించి "ఊహామగ్నమైనఆసియా"యని నిందాపూర్వకముగాఁ జేయఁబడినవిమర్శనమున కాధారము లేకపోలేదు. ప్రస్తుతకాలములో వేఱుచేయఁబడినవివిధశాస్త్రములను, భారతీయసమన్వయదృష్టి తనతత్త్వశాస్త్రమునందు లీనమొనర్చినది. ఇంచుమించుగా నూఱుసంవత్సరములనుండి, పశ్చిమఖండమున నదివఱకు దత్త్వశాస్త్రమున విలీనములైయున్న, అర్థ, రాజ్యాంగ, నీతి, మనస్తత్త్వవిద్యలు క్రమముగా వేఱుచేయఁబడినవి. ప్లేటోకాల

మునం దూహాదృష్టి నరికట్టి, మానవజీవితమున కవసరమైన సర్వశాస్త్రములు తత్త్వశాస్త్రమున నిమిడియుండెడివి. అట్లే, ప్రాచీనభారతీయశాస్త్రగ్రంథములందు సర్వశాస్త్రభావములు తత్త్వజిజ్ఞాసలో లీనమై యున్నవి. ఇటీవలఁ బశ్చిమఖండమునఁ దత్త్వశాస్త్ర మనఁగాఁ గేవలవాదోపవాద నిబద్ధ మైనరసహీన నిర్మాణముగా మాఱుటచేతనే, ఊహారహితము, ఆచరణశూన్యము నైనశుష్కసూత్రసముచ్చయమే తత్త్వశాస్త్ర మను భావము ప్రజలలో వ్యాపించుటకుఁ గారణమైనది.

భారతీయుల, అంతరవలోకనకాంక్షను, సమన్వయ దృష్టిని మనము గమనించినచో, జగత్సత్యము బ్రహ్మైకత్వము గా నెట్లు లభించునో తెలియఁగలదు. వేదవాఙ్మయ మంతయు నీ యేకబ్రహ్మసత్యమును సూచించును; దీనిపైనే బౌద్ధబ్రాహ్మణ మతసిద్ధాంతము లన్నియు నాధారపడినవి; భారతదేశమున గోచరించిన అత్యుత్తమవేదాంతసారమిదియే. ద్వైతమును, ననేకత్వమును ప్రతిపాదించునట్టి మతశాఖలైనను నీసిద్ధాంతమును బునాదిగాఁదీసికొనినవి. బహుశాభిప్రాయములతోఁ గూడినభారతీయవిజ్ఞానమును బరిశీలించినచో, మొత్త మమీఁద, సృష్టి, జీవితముల నేకబ్రహ్మతత్త్వముగా నిర్ణయించును. ఈఅద్వైత సూత్రము కేవలము పిడివాదముగాఁ గాక, పెక్కురూపముల లో నొకప్పుడు పరస్పరవిరుద్ధరూపములలోఁ బ్రకటితమైనది. వివరణములు, పరివర్తనములు ప్రస్తుతము విడిచిపెట్టి, ఈఅద్వైత మే యేముఖ్యరూపములు దాల్చినదో పరిశీలింతము. దీనివలన భారతదేశములోని తత్త్వశాస్త్రముయొక్క స్వరూపస్వభావ

ములు బోధపడును. దీనిని నాలుగువిధములుగా విభజింపవచ్చును. (౧) అద్వైతము (౨) శుద్ధాద్వైతము (3) విశిష్టాద్వైతము (౪) గర్భితాద్వైతము.

అనుభూతసత్యాంశములపై నాధారపడి తత్త్వశాస్త్రము పెంపొందును. అనుభవాంశములు కేవలవ్యక్తిగతములా, సార్వజనికములా యనువిషయమును నిశ్చయించుటకుఁ దర్కసమాలోచన మవసరము. చూచినసత్యములనునిశ్చయముచేయునపుడే సిద్ధాంతము లంగీకరింప నర్హములు. పశ్చిమప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలెంతశ్రద్ధాభక్తులతో భౌతికప్రపంచమును బరిశీలించిరో, అంతశ్రద్ధాసక్తులతో, భారతీయతత్త్వజ్ఞులు, మానసికాత్మికప్రపంచపరిణామములను బరిశీలించి రని యిదివఱకే చెప్పియున్నాము. అద్వైతరూపము ఏకతత్త్వవాదనిర్ణయము లాంతరంగికజీవితపరిణామపరిశోధనములపై నాధారపడినవి.

జీవాత్మవ్యాపారము జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తు లను త్రివిధావస్థలుగా గ్రహింపఁబడినది. స్వప్నావస్థలో నొకవాస్తవికప్రపంచము ప్రదర్శింపఁబడినది. మెలకువవచ్చిన వెనుక నది యదృశ్యమగుటచే, స్వప్నావస్థలో మనము చూచినవానిని నిజములని భావింపము. కాని, ఉన్నంతకాలము, తదితరావస్థలతోఁ బోల్చకున్నచో స్వప్నప్రపంచము నిజమే. కలలోఁ గనఁబడిన దబద్ధమని మెలకువగా నున్నప్పటిస్థితి ననుసరించి చెప్పచున్నామే కాని, అన్నియవస్థలు దేనిపై నాధారపడియున్నవో యట్టిపరమసత్యముతోఁ బోల్చి మనము నిర్ణయించుటలేదు. జాగ్రదవస్థయును స్వతంత్రమైన పరమసత్యముకాదు. మెలకువగా నున్న

ప్పుడు మనము చూచినజగత్తు మనము మెలకువగా నున్నంత సేపే సత్యము; స్వప్నసుషుప్తులలో నది యదృశ్యమగును. కల కలలోని లోకము నొకదానిపై నొకటి, మెలకువ, మెలకువ లోని లోకమునొకదానిపైనొకటి నిలిచినట్లేనిలిచియున్నవి. అవి స్వాతంత్రము లగుసత్యములు కావు. శంకరాచార్యునిమాటలలో "స్వప్నప్రపంచము నిత్యము నదృశ్యమైనచో జాగ్రత్ప్రపంచము నరుదుగాఁ బ్రత్యేకపరిస్థితులలో నదృశ్యమగుచున్నది." సుషుప్తిలో, జీవాత్మవ్యాపారము స్తంభించుచున్నది. కొందఱు భారతీయతత్త్వజ్ఞులు సుషుప్తిలో బాహ్యస్మృతి లేకయున్నను, ఆత్మ, స్మృతి గలిగి యున్నదని చెప్పుదురు. ఏదియెట్లైనను, సుషుప్త్యవస్థ కేవలశూన్యావస్థ కాదని, మెలకువ వచ్చినతరువాత, సుఖనిద్రాస్మృతివలనఁ దేలుచున్నది. ఏవస్త్వనుభవము లేకున్నను, జీవాత్మమాత్రి మున్నదని మనము నిశ్చయించి తీరవలెను. స్వప్నశూన్యమైనగాఢనిద్ర యున్నంతకాలము, జీవాత్మకు గోచరించువస్తు వేదియును లేదు. ఈవివిధావస్థలలోఁ గనఁబడి యదృశ్యము లగుచుండుభావపరంపరలచే ననస్తమై పరిశుద్ధాత్మ ప్రకాశించుచునే యున్నది. "ఏది మార్పునొందదో, మార్పునొందువస్తువులమధ్యమందుండి తాను మార్పుచెందదో, అది యావస్తువులనుండి భిన్నమైనది.[౧] అవస్థలు మాఱును గాని వస్తు వొకటే. "భూతవర్తమానములందు, జరిగిన జరుగనున్న నెలలు, ఏండ్లు, శతాబ్దములు, యుగచక్రములవలన...

౧. "యేషువ్యావర్తమానేషు యదనువర్తతే తత్తేభ్యోభిన్నమ్." భామతి.

నీయాత్మవస్తువు స్వయంప్రకాశమై, యేకమైయుదయాస్తమయ రహితమై వెలుఁగుచున్నది."౧ దేశకాలములు, తత్సంబంధ వస్తుజాలముతోఁగూడ నదృశ్యములైపోయి సర్వావస్థలనుండి యేదిస్వతంత్రమై యున్నదో అదియే ఆత్మ. జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలలో దృశ్యమానము లగుచుండు సర్వవస్తుభావ నాటకమునకు సాక్షియై ప్రకాశించున దీయాత్మ. మంచిచెడ్డ లకు, ధర్మాధర్మములకు, సుఖదుఃఖములకు నతీతమైన దేదియో మనయందున్న దని నిశ్చయింపవచ్చును. "ఆత్మ ఎన్నఁడును చావదు, పుట్టదు—అజమై, శాశ్వతమై, సనాతనమై దేహనా శనముతో నశింపనిది, చంపువాఁడు తాను చంపఁగలననియు, హతుఁడు తాను నిహతుఁడనని యుఁ, దలఁచినచో వారిరువు రును నిజము నెఱుఁగనివారు—ఆత్మ చంపదు చావదు."౨

నిత్యసమానత్వముగల యాత్మతో పాటు దృశ్యమాన వస్తుపరంపరయును గలదు. ఆత్మ యవినాశము స్థిరము. వస్తు జాలము క్షణికము పరిభ్రమణశీలము. ఆత్మ సర్వవస్తువులనుండి స్వతంత్రమైనది గనుక స్థిరము; వస్తుజాల మవస్థాభేదముపై నా ధారపడినది కావున నస్థిరము.

మనము జగదస్తిత్వము నెట్లర్థముచేసికొనవలెను? వస్తు జాలము దేశకాలకారణములచే బంధింపఁబడియున్నది. ఆత్మ ఏక ము మార్పులేనిది, సర్వవ్యాప్తమునైనచోఁ,బరస్పరవిరోధలక్షణ ములు గలవస్తువులు లోకమునఁ గన్పట్టుచున్నవి. లోకమును

౧. పంచదశి 1—7.

౨. కఠోపనిషత్తు ii-18-19: భగవద్గీతII- -19-20.

మనము 'అనాత్మ' ద్రష్టయొక్క 'దృశ్య' మని చెప్పవచ్చును; కాని, యిది నిజ మెన్నటికిని గాదు. దృశ్యప్రపంచము యొక్క ప్రధానప్రమాణము లగు దేశ, కాల, కారణములు పరస్పరవిఘాతములైనవి. అవి పరస్పరాంశములపై నాధారపడి యున్నవి, వానికి స్వతంత్రమైన యునికి లేదు. కాని యవిలేని వానితో జమ కాదు. ప్రపంచము మనయెదుట నున్నది; దాని లో నుండి, దానిసాయమున మనము పనిచేయుచున్నారము. ఈసృష్టి యెందుకుఁ గలిగిన దనుప్రశ్నమునకు జవాబు మనకుఁ దెలియదు. గ్రహించుటకు శక్యము కాని ప్రపంచస్వభావ మునే 'మాయ' యనుశబ్దముతో వాడుచున్నారు. పరమసత్యమైన యాత్మకును నిత్యపరివర్తనమందుచున్న ప్రపంచమునకును సంబంధమెట్టిదని కాని, ఆత్మ, జగత్తు నీరెండు నెట్లెందుకున్నవని కాని ప్రశ్నించుట, ప్రతివస్తువునకుఁ గారణము తప్పక యుండవలెనని మన మూహించుటయే. అందుచే ననంతమైన యాత్మ సాంతమగు నీప్రపంచ మెట్లైన దని కాని యెట్లు ప్రదర్శనమైన దనికాని యడుగుట, కేవల మసంగత మగుప్రశ్నమై యున్నది. పరిమితమైన దపరిమితమైనదానిని బ్రదర్శింపఁజాలదు. అపరిమితమైనది పరిమితమైనదిగా మాఱునేని నాయపరిమితమైన దియుఁ బరిమితమై పోయినది. పరమసత్యమైన ఆత్మ, పరిచ్ఛేద్యమైన విశ్వదృశ్యముగా మాఱినదనుట పరమసత్యప్రమాణమునకు విరుద్ధము. పరిపూర్ణమైనవస్తువునకు లేశమైన లోప మెన్నఁడు సంభవింపదు. పరిపూర్ణజ్యోతిలోఁ జీకటియా? పరిపూర్ణసత్యమైన పరమాత్మ పరిమిత ప్రపంచముగా మార్పుచెందెననుట

మన మంగీకరింపఁజాలము. మార్పుచెందుట తనకుఁగొఱఁత యున్న దని తలఁచుటయే; అనఁగాఁ బరిపూర్ణము కాదని స్పష్టము. పరమసత్య మెన్నఁడును దెలిసికొనుటకు సాధ్య మగునది కాదు. ఏలన, పరిమితము నసంపూర్ణమైనదే మనకుఁ దెలియును. పరిమితమైనమనమనస్సు దేశకాలకారణముల సరిహద్దులను దాటి పోఁజాలదు. మన మీదేశకాలకారణముల రహస్యముల నెఱుఁగఁజాలము. ఏలన, వానిలోఁ గలిసియున్న మనము వానిని వేఱుగా నూహింపఁజాలము. మనజ్ఞానమంతయు మెలకువగా నున్న స్వప్నము. శాస్త్రము, తర్కము నట్టిస్వప్న భాగములు, స్వప్నసంతానములే! తత్త్వశాస్త్రముయొక్క యుట్టివ్యర్థతనుగూర్చి సంతోషవిచారములు గాని, దూషణ భూషణములు గాని విడిచిపెట్టి, దీనిస్వభావము నర్థము చేసి కొనుటే మనకర్తవ్యము. అప్రమేయప్రజ్ఞానిధు లయ్యు, ముగ్ధ వినయమూర్తులై, ప్లేటోమహాశయుఁడో లేక నాగార్జునుఁడో, క్యాంటో లేకశంకరుఁడో, మనజ్ఞానమంతయుఁ బరిచ్ఛిన్నజగత్తు నుగూర్చినదే కాని, పరమసత్యమునుగూర్చినది కా దని వక్కాణింతురు. పరమాత్మతర్కలబ్ధముకానిదైనను, సత్యాన్వేషకులందఱు తమజీవితములో నవినాభావముగా లీనమైయున్న దానినిఁగా ననుభవముచేఁ దెలిసికొందురు. సర్వము పరమాత్మమూలముననే తెలియును. సర్వజ్ఞానసాక్షి పరమాత్మయే, సత్యాంశములయందలితత్త్వముపైఁ దనవాద మాధారపడు నని యద్వైతిచెప్పును. మనకుఁ దెలిసినట్టియుఁ దెలియనట్టియు సర్వవస్తువులం దున్న శక్తియగుటచే, నందఱియనుభవములో నున్న అత్యంతాంతరం

గికసత్యమే పరమాత్మ; తెలిసికొనుటకుఁ గలవస్తువు పరమాత్మ; తెలిసికొనునదియుఁ బరమాత్మయే. అదియే సత్యము—శాశ్వతము నైనది; తదన్య మేదియును లేదు. వివిధనామరూపప్రపంచమునుగూర్చి యద్వైతి చెప్పున దేమన, నది యున్నది, పోవు నది యని చెప్పును. అది యె ట్లనునది, మనకుఁ దెలియదు. అది స్వవిరుద్ధమైనది; కాని నిజమే, గౌడపాదశంకరుల అద్వైతములోని తత్త్వ మిదియే.

ఈభావముచేఁ దృప్తిపొందని అద్వైతవాదులుకొందఱు, మనఅజ్ఞానమును 'మాయ' యనునామముతో వ్యవహరించినంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనము లే దని యందురు. హృదయాకాశములో ననుభవైకవేద్యమై, యెన్నఁడు మార్పు, నాశనము లేనిపరమాత్మకును, నిత్యపరివర్తనశీల మగుప్రపంచమునకును గలసంబంధమునుగూర్చి యింకొకవిధముగా వీరుసిద్ధాంతీకరించుచున్నారు. పరమాత్మయొక్క పరిపూర్ణతత్త్వమును మనము చెక్కుచెదరకుండ నిలుపవలయునన్నచోఁ బరమాత్మేతరమేమియును లేదు గావున, జగత్తు, పరమాత్మ కానియేయితరవస్తువునుండియో కలిగిన దనుటకు వీలు లేదు. అందుచే వారు పరమాత్మయొక్క సంకోచరూపమే ప్రపంచమనుచున్నారు. ప్లేటో తత్త్వములోనియనాత్మవంటిదికాని, ఆరిస్టోటెల్ సిద్ధాంతములోని పదార్థమువంటిదికాని, యొకవ్యతిరేకధర్మమునూహించి, తన్మూలమున జగముద్భవమైన దని చెప్పుచున్నారు. ఈధర్మముచేతనే అనేకత్వములో నీయేకపరమాత్మ ప్రవేశించుచున్న దని చెప్పుచున్నారు. సూర్యమండలమునుండి కిరణకోటిప్రసరించుచున్నది.

కాని, స్వతస్సిద్ధముగాఁ గిరణములు సూర్యునిలో లేవు. అంతములేనిప్రకృతిని, అశాంతిని గలిగిన ప్రపంచప్రవాహమునకుఁ గారణభూత మైనయొకధర్మమునే మాయ యని పిలుచుచున్నారు. మిథ్యామాత్రమైనపరమాత్మ సంకుచితత్వముచే నీలోకముద్భవించుచున్నది. పరమాత్మ ప్రపంచములోని సర్వవస్తుసదూప్రమై యున్నది. లోకములోనివస్తువులు తమకులోపమైన యసంపూర్ణత్వమునుండి పూర్ణత్వము నొంద నిత్యము ప్రయత్నించుచుఁ, దమప్రత్యేకత్వమును వ్యక్తిత్వమును విడనాడ శక్యము గాక, మాయ యను భ్రాంతిచే నపహతములగుచున్నవి. ద్వంద్వభ్రాంతిని విసర్జించి,అపరిపూర్ణత్వమును సంహరించి, మాయాయవనికను జించివైచి, నిష్క్రియత్వము నభ్యసించినచో దేశకాలకారణములు తిరిగి, పరమాత్మలో నదృశ్యములగును. మాయయొక్క అసంపూర్ణత యెంతకాల ముండునో, అంతకాలము మనము దేశకాలకారణములచే అల్లఁబడిన వలలోఁ జిక్కుకొని యుండకతప్పదు. మాయ మానవకల్పితము కాదు. అది మనబుద్ధి పూర్వకమైనదియు స్వతంత్రమైనదియును. మనవ్యక్తిత్వములకును, మనబుద్ధిబలమునకును గారణము సర్వశక్తివంత మైనమాయయే. దానినే యొకప్పుడు ప్రకృతి యని వాడుచుందురు. సృష్టిలయములక్రమము, ననంతమగుకాలచక్రపరిభ్రమణము, వీని కన్నిటికిఁ గారణము మాయాకల్పిత మైన యాదిసృష్టియొక్క అసంపూర్ణతయే. ప్రపంచము పరమాత్మయొక్క నిశ్చలత్వచలనము; పరమాత్మప్రతిబింబమే మాయ, ప్రపంచము పరమాత్మయొక్కమార్పు కాదు ; పరమాత్మని

యింకొకరూపమే, పరమాత్మనుండి వేఱుగా మాయాప్రపంచ ముండఁజాలదు. సంచలన మచల మైనదిలేనిదే లేదు. సంచల త్ప్రపంచమూల మచలపరమాత్మలో నున్నది.

జగత్తు పరమాత్మయొక్క చలనమం దున్నట్లే అజ్ఞానము లేక అవిద్య, విద్య లేక జ్ఞానముయొక్క చ్యుతియం దున్నది. సత్యము నెఱిఁగి, గ్రహింపవలె నన్నచో, మన మవిద్య, తత్సంబంధబుద్ధ్యావరణములను విసర్జింపవలెను. జ్ఞానప్రవేశముతో నవిద్యావినాశ మగును. అనఁగా బుద్ధిమాంద్యము కాదు. మాయాకల్పితజగత్తునుగూర్చి, మనబుద్ధిబలముచే మనము కల్పించుకొనినసూత్రావళిని సత్యనిర్ణయమునందు విడిచిపెట్టవలె నని తత్త్వతర్కశాస్త్రములు మనకు బోధించును. ఎంతకాలము మనము బుద్ధిబద్ధులమై, భిన్నత్వముతోఁ గూడినజగత్తును నమ్మి యుందుమో యంతకాలము నద్వితీయపరమసత్యదర్శనావకాశము దూరమగును. పరమాత్మసంకోచమువలన జగత్తును, విద్యాచ్యుతివలన నవిద్యయు నెట్లు సంభవించినవనుప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పఁజాలము. బుద్ధిసంభవము లైనసూత్రము లన్నియు, స్వతంత్రత లేనట్టియు, జగత్తుపై నాధారపడినట్టియుఁ బద్ధతులపైనే నడచినవి కావున నవి యథార్థములు కాఁజాల వనియుఁ బరమాత్మదర్శనమున కసమర్థము లనియుఁ దత్త్వతర్కములు ఘోషించును. నిత్యపరిభ్రమణ మందుచున్నప్రపంచమునకు సంబంధము లేనట్టియు, నవినాశమైనట్టియుఁ బరమాత్మనుగూర్చి బుద్ధిశక్తి మన కేదియు స్పష్టముగాఁ జెప్పఁజాలదు; ప్రపంచకారణ మగుమాయను

గూర్చియుఁ జెప్పఁజాలదు. బుద్ధిబలము పరమాత్మదర్శనము నకు నూటిగా సాయపడలేదు. కాని, ఆత్మదర్శనము వలయు చో మనము దృష్టిని దలకిందొనర్పవలెను. అప్పు డది మనకు సత్యసూచనము చేసి, దానిని సమర్థించి, ప్రచురించుటకు సాయ పడవచ్చును. అద్వైతవాదులు, బుద్ధ్యతీతమైన యొకచూపు కల దనియు, దానికేఁ బరమాత్మసాక్షాత్కార మగుననియుఁ జెప్పుదురు. సర్వవ్యాపి యైనపరమాత్మసాగరములో నుఱికి, మునిఁగి, సర్వాత్మభావమును పొందవలెను. అప్పుడు పరమా త్మనుగూర్చి మన మాలోచించుట మాని, అనుభవింతుము; దాని నెఱుఁగుట మాని అదియే యగుదుము. ఇట్టియద్వైతవా దము, తర్కము, తర్కాతీతదృష్టి, పరమాత్మ, సృష్టివిభాగ ములతోఁ గూడి, కొన్నియుపనిషత్తులందును, నాగార్జునశంక రులు తత్త్వాతీతదశలందుఁ బలికినవాక్యములందును, శ్రీహర్షాది అద్వైతవాదులందును గోచరించును. వీనిప్రతిధ్వనులు, ప్లేటో పెర్మనేడ్సులందును, స్పైనోజాప్లాటినస్‌లందును, బ్రాడ్లీబెర్గ్సను లందును, నితరగూఢతత్త్వజ్ఞులందును వినఁబడును.

ఇంద్రియాతీతదృష్టిలో గోచరించుపరమాత్మ యెట్టిదై నను, బుద్ధికిమాత్ర మది యొకసంపూర్ణశుష్కభావమే. జగత్తు యొక్కసర్వనామరూపములు నశించినపు డది మిగిలియుండు నందురు. సృష్టి నంతయు మూసఁ బోసి కరఁగించిన మిగులు సార మది. భూమిని సముద్రములను, సూర్యనక్షత్రాదులను, దేశకాలములను, మానవుని, దేవుని బుద్ధినుండి తొలఁగించు కష్టమైనఅభ్యాసముతోఁ గూడిన తత్త్వ మది. సర్వప్రపంచ

మును, జీవరాశిని, వస్తుజాలమును తొలఁగింపఁగా మనస్సాలో చించుటకు వేఱువస్తు వేదియు లేదు. పరిమితమైనది, యితరాధారముపై నుండునది యగుమనస్సు, సర్వవస్తుజాల మదృశ్యమైనప్పుడు పనిచేయుట కేమియును లేక ఆందోళనపడును. భావ ప్రాధాన్యము గలమనస్సునకు "పరమాత్మయే యున్నది"ను నిందిరియాతీతదృష్టిగోచరమైనసత్య మేమియు లేదను నర్థమిచ్చును. హేగెల్ చెప్పినట్లు, పంచేంద్రియగోచరము లగువస్తువులతో మనస్సు పనిచేయును. మనస్సుయొక్క ఆలోచనాపద్ధతిలోఁ బ్రతివస్తువు సత్యాసత్యములతో, నాత్మానాత్మలతోఁ గలిసియున్నది. అందుచే నిందిరియాతీతదృష్టిగోచర మగుపరమాత్మతత్త్వమువలనఁ దృప్తి కలుగనివారు, రూపవంతమై మానసగమ్య మైనయొకసమన్వయమును గోరిరి. అట్టివారు, నిర్గుణ మైనపరమాత్మను, సగుణ మైనసృష్టిని గలిపి, దేవుఁడనుసమన్వయభావమును గాంచిరి. తీవ్రాద్వైతులైనను, ప్రపంచము పరమాత్మపై నాధారపడియున్న దనిరి. ఇప్పుడు బ్రహ్మము—జగము రెంటిసారమూర్తి యైనయొక దేవునిఁగాంచినాము. ఇందు నానాత్వము నేకత్వము, అంతము ననంతము నగురెండును మేళవించినవి. ఇపుడు పరమాత్మ జగత్కర్తయై, జగమును సృజించి, తిరిగి తనలోనికిఁ దీసికొనును. హేగెల్ మాటలలో వాద, ప్రతివాద, సమన్వయము లనంతమైనచక్రభ్రమణములో నడచుచున్నవి. దృశ్యమాన మగు ప్రపంచలక్షణము లేవనఁగా, నొకద్రష్ట, యొకదృశ్యము రెండు నుండవలెను. ప్రతిమూర్తిలో నీరెంటిసమ్మేళనమును గలదు. భగవంతునిలోఁ

గూడఁ బరస్పరవిరుద్ధము లైన యీరెండును గలవు; ఇవి రెండును పరస్పరాధారభూతములై, అన్యోన్యరూపములే కూడ నైయున్నవి. శాశ్వతచక్రభ్రమణశీలము గలక్రియాశక్తిమూర్తి యగు పరమేశ్వరు నంగీకరించినపుడు, తృణబ్రహ్మపర్యంతము గల నానారూపవ్యక్తివస్తుజాలము సులభముగా నుద్భవించును. అట్టిపరమేశ్వరుని మనము నిర్ణయించినప్పుడు, పరమేశ్వరునకును, శూన్యమునకును మధ్యమందుఁ గలసర్వజీవకోటిజన్మమును నిర్ణయించినట్లే. ఇపుడు మనకు మానసకల్పితమైనజగత్తు మనస్సమాలోచనమున కనుగుణమై, మనస్సుచేఁబోషింపఁబడి కర్మకర్త లంశములుగా మేళవించినరూప మైనది. దేశకాలకారణములు వ్యక్తిగతములు కాక, జ్ఞానముయొక్క విశ్వవిశాలసూత్రము లైనవి. కేవలాద్వైతమం దున్నఏకత్వానేకత్వములసంబంధము మనకర్థముకానిదైన నిచట నాలోపము లేదు. ప్రపంచ మేకమయ్యు ననేకమైనది. రెంటిలో నేదియు నొంటరిగా లేదు. పరమేశ్వరుఁ డేకత్వమునకు మూలభూతుఁడు; ప్రపంచ మాపరమేశ్వరుని ప్రదర్శనము, లేక పరమేశ్వరుని స్వీయావిష్కరణము.

అద్వైతవాదము ననుసరించి, పరిపూర్ణపరమాత్మనుండి అత్యల్పసంకోచము పొంది, ఈషన్మాత్రభేదము కలవాఁడే దేవుఁడు. విద్యనుండి అత్యల్పచ్యుతిచే జనించినఅవిద్యాకల్పితమూర్తియే యతఁడు. ఇంకొకవిధముగాఁ జెప్పినచో, నీపరమేశ్వరభావము మనమహాప్రజ్ఞాసంభవములైనవానిలో నత్యుత్తమభావము. కాని, విచారింపవలసినదేమనఁగా నది యొకబుద్ధి

సంజాత మగువస్తువే. మనబుద్ధినుండి జనించినయీభావ మెంత గొప్పదైనను విద్య కాఁజాలదు. ఈభావము కల్పించిన దేవుని యందుఁ గలపరిపూర్ణత్వములో లేశమాత్రి మసంపూర్ణత గలదు; కాని, లేశమాత్రిమైనను నది యసంపూర్ణతయే. పరిపూర్ణత్వమున కేపాటిలోటు గలిగినను, నణుమాత్రిమాయాస్పర్శచే నది దేశకాలశృంఖలాబద్ధమైపోవును. పరిపూర్ణపరమాత్మ సృష్టికర్త యగు దేవుఁడుగా మాఱి దేశము నాక్రిమించి తనస్థానమునుండి కదలకుండ, లోపలనుండి సర్వమును కదలించుచున్నాఁడు. సర్వకర్త యైన దేవుఁడు సర్వకార్యములం దేదో విధముగాఁ బ్రివేశించుచున్నాఁడు. ఈభగవానుఁ డాత్మానాత్మమూర్తి, మాయాకలితబ్రిహ్మము, కర్మకర్తృమిళితరాశి, అనంతశక్తిస్వరూపి, ఆరిస్టోటలన్నట్లు స్వయముగా నచలుఁడై జగత్తుకుఁ జలనమిచ్చువాఁడు, హేగెల్ యొక్క పూర్ణశక్తి, రామానుజుని విశిష్టాద్వైతమూర్తియుఁగాఁ దెలియఁబడుచున్నాఁడు. దేవునిక్రియాశక్తి అనాద్యనంతము గావున, నాతని సృష్టియు నాద్యంతములు లేనిదే. నిత్యసంభ్రిణమే ఆతని శీలము.

ఈభావము సమాలోచనమునకు సాధ్యమగువానిలో నుత్తమ మైన దనుటకు సంశయము లేదు. భిన్నతలో నేకత్వమును గల్పించుట, పరస్పరవిరోధభావములను సమన్వయించుట యను లక్షణములు గలబుద్ధి సహజపరిచారముల ననుసరించి పోయినచో, నాత్మయు ననాత్మయుఁ గాక, రెంటిసామరస్యముతోఁ గూడినతత్త్వమును మనకు లభించును. సర్వభిన్నభావ

ముల నొకపూర్ణభావములోఁ గలిపిన నీతత్త్వము లభించును. దీని ననుసరించినతత్త్వశాస్త్రము నిర్మాణశీలము, సమృద్ధిభావ సమన్వితము, క్రియాప్రపంచమున సమన్వయవిశిష్టము; కాని యిందుఁగూడ, భావములతోఁ బనిచేయు తర్కవ్యాపారము, భావములకు జీవమిచ్చు సుగుణవ్యక్తిత్వమును మనదృష్టినుండి మఱుఁగుపఱచును. కాని, యీతర్కలోపములను హేతు చర్చచే సవరింపవచ్చును. నానావస్తుజాలపరిశీలనమునుండి బయ లుదేఱి, పరమార్థస్వరూపమైనభగవానునిభావము గాంచి,భగ వానునినుండి మొదలిడి, నానాసృష్టి భావములకును బోవచ్చు ను. కాని బుద్ధిజనితభావము సంపూర్ణమా యని శంకించినచోఁ జిక్కువచ్చును. విషయవిభాగ సమన్వయలక్షణాన్విత మగు మనమనస్సంజాత మగునీతత్త్వమునకుఁ బరిమితత్వదోషము లేదా ? మనమనస్సునకంటె విలక్షణ మైనమఱియొకమనస్సు నకు జ్ఞానము వేఱై కన్పింపవచ్చును. మనకుఁ గలిగినయీజ్ఞా నము, మనము నిర్మించుకొన్నతత్త్వమే సరియైన దని మనకు గోచరింపఁజేయును. కాని యిది యెట్లు లోపరహిత మని విమ ర్శకు లుగ్గడించినచో, మనము సమర్థించు నవకాశము తక్కువ. సత్యస్వరూపనిర్మాణ మొనర్చిన మనబుద్ధిసంజాతభావము సరి యైనదే కావచ్చును. కాని, మనభావమే సత్యము కాఁజాలదు. భిన్నభావములను పూర్ణభావముగాఁ జేసినంత మాత్రమున నదియు నొకభావము మాత్రమే ! సంబంధములు కల్పించుట యనునది మనస్సులో నొకభాగమే. అఖండ ప్రజ్ఞాసమన్విత మైనను మనస్సు, మనస్సే కాని మఱొకటి కాఁజాలదు. ఈ

విశిష్టాద్వైతము కొన్నియుపనిషత్తులందును, భగవద్గీతలోను, కొందఱు బౌద్ధవాదులందును, రామానుజవాదమందును, బాదరాయణ సూత్రములలో నల్పముగను, గోచరించును. పశ్చిమప్రపంచమున, ఆరిస్టోటల్, హెగెల్ యీసిద్ధాంతమును బోషించిరి.

మొదటివాదము ననుసరించి, పరమాత్మయే సత్యము జగత్తు మిథ్య; కారణము తెలియదు. రెండవవాదము ననుసరించి, ప్రపంచము పరమాత్మయొక్క సంకుచితరూపము; మాయాశక్తి వలన దేశకాలములందుఁ బ్రవేశించినది. మూఁడవ వాదముననుసరించి, ఆత్మానాత్మల సమన్వయరూపమైన భగవంతుఁడు, తక్కిన తృణబ్రహ్మపర్యంతవస్తుజాలమును వెంటనే దీనిననుసరించి సంభవించును. పరిపూర్ణనిర్గుణ బ్రహ్మప్రపంచమునకు నిరుపయోగ మనియు, సృష్టికర్త యగు భగవంతుని భావమును సహేతుకము కా దనియు మనము విడిచిపుచ్చినచో నిరంతరము తాను కాని దేదో కావలయు నని పరిభ్రమించుచున్న విశ్రాంతి శూన్యజగత్తు మిగులును. ఇదియే బౌద్ధమత ప్రధానసిద్ధాంతము. విశిష్టాద్వైతవాదము ననుసరించి, ప్రపంచము, నందలి భిన్నాంతరువులలోని వస్తుజాలము, వీని సత్యమివి పరమాత్మ కెంతదూరముగ నున్నవో దానినిఁ బట్టి నిర్ణయింపఁబడును. వీనికి సామాన్యలక్షణములు దేవకాలములు, సూక్ష్మపరిశీలనముచేఁ గొన్ని ప్రత్యేకలక్షణములును గోచరించును. ఆలోచన గలజీవులు, జడపదార్థములుగా మనము విభజించినచో, మధ్వాచార్యతత్త్వమగును. ఇదియు నేకబ్రహ్మ

వాదమే, ఏలన, నీజగద్వస్తుభాగములు స్వతంత్రుఁడైనభగవంతునిమీఁద నాధారపడియున్నవి. కాన నస్వతంత్రములై యనఁగాఁ బరతంత్రములై యున్నవి. ఆలోచన గలజీవకోటికి స్వతంత్రతను సమర్థించినచో, నానాత్వము నంగీకరించిన సాంఖ్యసిద్ధాంతము లభించును. ఇందు మనము ఋజువుచేయలేని దేవునియస్తిత్వమునుగూర్చి మౌనము వహింపవలెను. ఈసాంఖ్యసిద్ధాంతమునకు జగద్వస్తునానాత్వమును గలిపినచో భౌతికానేకత్వవాదము సిద్ధించును. ఇందు దేవుఁడుకూడఁ దా నెంత శక్తివంతుఁడైనను, జీవకోటిలో నొకఁడు మాత్రమే. అనేకాంతరువులు గల వస్తుజాలమునందుఁ బ్రతివస్తువునకుఁ గలవ్యక్తిత్వము వేదాంతసృష్టికి మిథ్యాకల్పితమే. జగన్నాటకకారణమైన పరమశక్తి యొక్క లక్షణనిర్వచనము ననుసరించి, తత్త్వములు ఆస్తికములో నాస్తికములో తెలియును. ఈతత్త్వనిర్వచన మొకప్పుడు తేజోమయుమై భగవానుని నిరూపించును. మఱొకప్పు డంతర్ధాన మగును. మానవమానసికతత్త్వము ననుసరించి ప్రపంచసమస్య లీవిధముగాఁ బరిష్కారము లగుచున్నవి.

భారతీయ విజ్ఞానములో జీవేశ్వరులమధ్యమందు సహృదయసంబంధ మున్నది. పశ్చిమవిజ్ఞానములో నీరెంటికిని విరోధము విశేషముగా నున్నది. ఈజాతులపురాణగాథలు దీనినే ప్రకటించుచున్నవి. జూన్ అనువాఁడు మానవజాతినంతను నాశనమొనర్చి, అంతకంటె నుత్కృష్టమైనయింకొకజాతిని సృజించెద నని ప్రయత్నింపగా, నాతని వినాశకార్యక్రమము నుండి, మానవజాతిని రక్షింప యత్నించుమానవజాతి ప్రతి

నిధి యగు ప్రొమెథియస్ కథయును, ప్రపంచమును గాపాడ వలె నని యనేకప్రయత్నములు చేయు హెర్క్యులిస్ గాథ యును, ఏసుక్రీస్తును దేవునిపుత్రునిగా స్వీకరించిన చరిత్రయును పశ్చిమఖండమున మానవునికిఁ బ్రాధాన్య మిచ్చి రని సూచిం చును. క్రీస్తు దేవుని జ్యేష్ఠపుత్రుఁ డనియు ధర్మదీక్షాపరుఁ డగు దేవునిక్రోధ ముపశమించుటకు క్రీస్తును బలియొసఁగవలె నని యుఁ జెప్పబడినది. మనము తెలిసికొనవలసిన ముఖ్యవిషయ మేమన, బశ్చిమఖండమునందలి సంస్కృతిలో జీవేశ్వరులవిరో ధమే విశేషముగాఁ జూపఁబడినది. అందు మానవుఁడు దేవుని శక్తి నెదుర్కొని, యాతని తేజమును, లోకమును గాపాడు టకై దొంగిలించును. భారతదేశమున, మానవుఁడు దైవాంశ సంభూతుఁడు. జగత్తంతయు దేవునియజ్ఞసంభూతము, మానవ కోటిని జగత్తును రక్షించు దేవునిసర్వకాలయజ్ఞమునుగూర్చి పురుషసూక్తము పలుకుచున్నది[౧]. సర్వనామరూపములను దనయందే ధరించి అఖండశక్తిస్వరూపుఁ డైనవిరాట్పురుషునిఁ గా దేవు నందు వర్ణించియున్నారు. భారతీయసంస్కృతికి రూప మిచ్చి, భాగములను బోషించిన ప్రధానలక్షణము బ్రహ్మజ్ఞా నాభిలాష భారతీయసంస్కృతియనుమణిమయసౌధమునకాత్మా నుభవజ్ఞానమే పునాది. అది నిగూఢయోగతత్త్వము, అనఁగా నేదో యొకవిచిత్రశక్త్యుపాసనముచే లభించిన దని కాదు. మానవప్రకృతిని సుశిక్షిత మొనర్చి, పరమాత్మానుసంధాన

---

౧. ఋగ్వేదము ౧౦-90; ఋగ్వేదము ౧౦-81,3; శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు iii-3; భగవద్గీత 1 అ.

మునకుఁ దోడ్కొని పోవునభ్యాసమునకుఁ బ్రాధాన్యము నిచ్చి నది. హీబ్రూలయుఁ గ్రైస్తవులయుఁ బురాణములు నెక్కు వగా మతధర్మములు నీతిసూత్రములతో నిండియుండ, హిందు వుల పవిత్రగ్రంథములు బ్రహ్మజ్ఞానధ్యానముల కుత్తమస్థాన మిచ్చినది. పరబ్రహ్మమే జీవితములోని పరమసత్య మని నమ్మి నది భారతదేశము.

సత్యమైన దేదియు నాత్మవిరుద్ధము కాఁజాల దనునది భారతీయతత్త్వశాస్త్రములకు వెనుకనున్న విశ్వాసము. విజ్ఞాన చరిత్రమునందుఁ బైనుదాహరించిన విశ్వాసముయొక్క ప్రాముఖ్యము, దానిని నిత్యజీవనములో నాచరించిన ఫలితమును గూర్చి తెలిసికొనుటకుఁ గొంతకాలము పట్టును. సామాన్య జ్ఞానమున విమర్శాపూర్వకముగా నంగీకరించినవిధానము ఋగ్వేదములోఁ గలదు. ఉపనిషత్ప్రపంచమును సమీపించునప్ప టికి, తర్కసమస్యలు బయలుదేఱి, జ్ఞానమును నిర్ణయించుకష్ట ములు స్ఫుటమగును. బుద్ధిజ్ఞానపరిమితిని నిర్ణయించు ప్రయత్న ములు బుద్ధ్యతీతదృష్టికి స్థానమిచ్చినపద్ధతియు నుపనిషత్తులలో గోచరించును. హేతువాదమందు విశ్వాసము సడలినప్పుడు, సంశయములు తలలెత్తి, సంశయవాదులను, నాస్తికులను నుద యింపఁజేసినది. నిర్గుణాత్మకమైన పరబ్రహ్మము, తర్కవిశిష్ట మైన బుద్ధికి గ్రహణసాధ్యము కా దనునుపనిషత్తులభావము నంగీకరించి, బౌద్ధమతము జగత్తువ్యర్థ మని ప్రకటించినది. బౌద్ధమతము జగద్వస్తువు లన్నియు నాత్మవిరుద్ధము లనియుఁ, బరస్పరవ్యతిరేకవస్తువులస్పర్థచే దృశ్యజగత్తు నిలిచియున్న దని

యు నిశ్చయించినది. మనము చూచుచున్న ప్రపంచము కాక వేఱేదైన నున్నదో లేదో మనకుఁ దెలియదు. ఈప్రపంచము మాత్రము స్వీయవిరోధలక్షణము గలది. బౌద్ధవాదముయొక్క చివరివాక్య మిది. నాగార్జునుని సిద్ధాంతములో, నుపనిషత్తుల కేంద్రభావము సహేతుకముగాఁ జూపఁబడినది. సత్యమగున దొకటి కలదు. దానిని మన మెఱుఁగఁజాలము. మనమెఱిఁగి నది సత్యము కాదు; ఏలన జగత్కారణస్వభావముల నర్థము చేసికొనుటకై మనము చేయునిర్ణయము లన్నియు వ్యర్థముల గును. ఇట్టి చర్చ స్వశక్తిబలము నెఱిఁగిన బుద్ధిపరిశీలనమునకు సూచనచేసినది. బుద్ధిజాత మగునాలోచనయే స్వవిఘాతము, నసమర్థము నైనది. సత్యమును దా నేల దర్శింపలేకున్న దను ప్రశ్నకు భిన్నభావములు బయలుదేఱినవి. బుద్ధి, సత్యము నెందుచే గ్రహింప లేకున్నది! అది సంపూర్ణత లేనియంశములను మాత్రమే శోధించుటవలననా? లేక తనజన్మసిద్ధమైన నిర్మాణ లోపముచేతనా? లేక, ఆత్మవిరుద్ధలక్షణలక్షిత మగుటనా? సత్యము హేత్వతీతమైన దైనను, హేతువిరుద్ధము కా దనియు వాదించువారు కలరు. అందుచే బుద్ధి మనకుఁ బూర్ణసత్యము నీయఁజాలకున్నది. బ్రాడ్లీమాటలలో, 'ఏది' యనునది 'అది' యనుదాని నతిక్రమించుచున్నది. బుద్ధి మనకు సత్యమునుగూర్చినజ్ఞానము నిచ్చుచున్నది. కాని, యీజ్ఞానమే సత్యము కాదు. సత్యము సామరస్యము గల దనియు, బుద్ధిస్వవిరోధలక్షణయుక్త మనియుఁ జెప్పువారు కొందఱు కలరు. ఏకములో ననేకమును మేళవించునంతకాలము, భావ మెంతమహోన్నత

మైన దైనను, నది శుష్కభావమే; సత్యమునే మనము పట్టు కొనవలె నన్న, భావమును విసర్జింపవలెను. మొదట సత్యము నుగూర్చినభావములు పాక్షికములు; కాని సత్యవిరుద్ధములు కావు. పాక్షికభావములు స్వవిఘాతములే, యేలన నవి పర మార్థముయొక్క అంశాసంబంధములే కాని, వానికిఁ బూర్ణత లేదు. ఇంకొకపద్ధతి. ఇంద్రియాతీత మగునొక విధమైనచూ పుచే సత్యగ్రహణము సాధ్యమగును. అందుచేఁ బరమసత్య జ్ఞానమునకు, బుద్ధిశక్తికి మఱొకదానిని మనము చేర్చవలెను. దానినే "దర్శన" మనిరి. 'దర్శన' మనఁగా నొకప్రత్యేకసిద్ధాం తమును ప్రతిపాదించుశాస్త్రము.

దృశ్ చూచుట యనుధాతువునుండి దర్శనశబ్ద ముద్భ వించినది. ఈచూచుట, ప్రత్యక్షము కాని, బుద్ధిచే ననుమా నించుట కాని, యోగదృష్టి కాని యగుచున్నది. సామాన్య ముగా 'దర్శనము' లనఁగా, విమర్శనపూర్వకసిద్ధాంత నిర్వచన ములు, హేతుచర్చచే నిర్ణయింపఁబడిన సూత్రములు, దర్శన మనఁగాఁ బ్రాచీనగ్రంథములం దీనిర్వచనము కానరాదు. యో గదృష్టిచేఁ జూడఁబడిన సత్యాంశములను, హేతుదృష్టిచేఁ గల్పి తములైన భావములతోఁ గలిపి యొకశాస్త్రముగాఁ బ్రదర్శిం చుట యనుభావము గోచరించును. తీవ్రాద్వైతవాదములు, బుద్ధిశక్తియొక్క ప్రయోజనము, సత్యసందర్శనమునందు దాని యసమర్థతను వెల్లడించి, యీయుపకారమువలన నింకొకమా ర్గము నన్వేషించుటకు దారి చూపు నని వర్ణించియున్నది. సామాన్యాద్వైత వాదములందు, పరమాత్మ యొకవిరాట్స్వ

రూపముగా నిశ్చయింపఁబడినపుడు, సత్య మొకపూర్ణభావముగాఁ జిత్రింపఁబడినది. కాని యట్టి సత్యరూపమైన యీశ్వరుఁడు, మనసత్యభావముల నధిగమించి, చరించును. తీవ్రాద్వైతమందు, సంపూర్ణత్వము గలసత్యమును, యోగదృష్టి మన కొసఁగును. ఏకేశ్వరవాదమున, మనబుద్ధిజాతమైనజ్ఞానము, యోగదృష్టి రెండును గలిసి పనిచేయును. కాని, యీబుద్ధినిర్ణయము లనుభవజ్ఞానముతో సమానములు కాఁజాలవు. మఱియు, నొకభావము, జీవితానుభవపరీక్షకు నిలిచినపుడే యది సత్యమగును.

'దర్శన' శబ్దము సందేహార్థముతో వాడఁబడినది. తీవ్రాద్వైతతత్త్వము నొకవైపున సహేతుకముగా సమర్థించుటకును, యోగదృష్టిచేఁ జూడఁబడిన పరమసత్యమును వెల్లడించుటకు నుపయోగింపఁబడినది. ధ్యానానుభవముచే లభించినసత్యమును ఋజువుపఱచి, తర్కసహాయమున దానిని ప్రకటించుటకు 'దర్శన' శబ్దమును తత్త్వశాస్త్రముపయోగించినది. యోగసిద్ధమైనను గాకున్నను, బుద్ధిబలముచే నిర్మించుకొనిన పరమసత్యభావమును సహేతుకముగా నిరూపించువిధానమే "దర్శన" మనుభావము నితరశాస్త్రములును గ్రహించినవి. పరమసత్యమునుగూర్చి మానవబుద్ధి తీసికొనినభావము లన్నియు దర్శనములే. కాని, సత్య మొకటైనపుడు దానిని ప్రతిబింబించు భావములకు సామ్య ముండవలెను. అది కేవల మూహాసంభవములు గాక, సత్స్వరూపములు గావలెను. భిన్నదృక్పథముల నుండి, సత్యమును మనము చిత్రించినపుడు, వీనినన్నిటిని

గలిపి పూర్ణసత్యముగాఁ జేయుటతర్కము చేయవలసినపనియే. పరమసత్యము నీవిధముగా భావకల్పనము చేసి, దానివలన సంతృప్తిగానక, ధ్యానయోగముచే నతీంద్రియదృష్టిలో నాసత్యము నే దర్శించుచున్నాము. భిన్నదర్శనములలోఁ భిన్నరూపములుగా వర్ణింపఁబడిన సిద్ధాంతములయొక్క నిజస్వరూపమైన పరమసత్యమును, మన మింద్రియాతీతదృష్టిచేతనే చూడఁగలమని, అద్వైతముయొక్క సారాంశము.

ఒక "దర్శన" మనఁగా, సత్యసాక్షాత్కారము; ఆత్మావలోకనమునకు గోచరించినపూర్ణసత్యము, తత్త్వమును ననుష్ఠానముచేయుటచేఁ గలుగునీయాత్మావలోకనము నిజముగాఁ దత్త్వవేత్త యెవఁడో తెలియవచ్చును. అంతశ్శుద్ధిచే నాత్మశుద్ధి నార్జించినవారికే మహోన్నతములైన తత్త్వవిజయములు చేకూరును. ఆత్మశుద్ధి యనఁగా, మానవునంతరంగములో గర్భీభూతమై యుండి, ధ్యానకాలములో నొకఘట్టమున, నెట్టి యపూర్వశక్తి జీవితరహస్యము నొక్కచూపులోఁ జూచి, గ్రహింపఁగలదో యట్టిశక్తి బహిర్ముఖమగుటే. ఎంతనిశితమైన బుద్ధికైన నసాధ్యమైన జీవితరహస్యమును, తత్త్వవేత్త యీ అంతర్దృష్టిచే మన కిచ్చును. పువ్వునుండి పండు వచ్చినంతసులభముగాను సహజముగాను యోగికిఁ బరంజ్యోతి సాక్షాత్కార మనిర్వచనీయమైనరీతిసఁ గలిగి దానితోఁ గఠినసమస్య లన్నియుఁ బరిష్కృతము లగును.

సత్యాన్వేషణమునకు బయలుదేఱువానికి మొదటఁ గొన్నిముఖ్యలక్షణములు కావలసియున్నవి. వేదాంతప్రథమ

సూత్రభాష్యములో, శంకరుఁడు తత్త్వవిద్యార్థికి నాలుగులక్షణములను సూచించినాఁడు. మొదటిది నిత్యానిత్యవస్తువివేకము; అనఁగా సంపూర్ణజ్ఞాన మని కాదు; అది తుదకు లభించునది; చూచిన దెల్ల సత్యముకా దని, వస్తుపరిశీలనము చేయు జ్ఞానపిపాస. దృశ్యమానవస్తుజాలమును శోధనదృష్టితోఁ జూచి, పరస్పరవిరోధములుగా గోచరించువిషయపరంపరనుండి, వాని మూలభూత మైనసత్యమును బట్టుకొనఁ గలజాజ్వల్యమానమగునూహాశక్తి గలిగి, ధ్యానముచేయు నభ్యాసముచేఁ బ్రసన్నచిత్తము కలవాఁడే సత్యాన్వేషణమున కర్హుఁడు. ఇహాముత్రఫలభోగవిరాగము రెండవది. క్షుద్రవాంఛలు, స్వార్థచింత వ్యావహారికలాభముల నన్నిటిని విడిచిపెట్టువిరాగపద్ధతి. విచారణశీలము గలమనస్సున కన్వేషణమే పరమప్రయోజనము, సదసద్వస్తుజాలమును సరిగా నర్థముచేసికొనుటయే బుద్ధికి సక్రమవినియోగము. అనిశ్చితాభిప్రాయములను గొన్నిటిని మనమున నిడికొని, వస్తుజాలపరిశీలనముచేఁ గన్పట్టిన దోషమును తగ్గించుటకాని, గుణమును హెచ్చించుటకాని చేయనిసహజవివేకసంపద గలవాఁడే తత్త్వవేత్త. జీవితమునుండి అసంగుఁడై, యాతఁడు దానినిఁ జూడవలెను. అందుకే యాతనికి వర్తమానభావిదశలయాలోచన ముండరాదు. అప్పుడు మాత్రమే యాతఁడు, పరిశుద్ధవిచారణకొఱకు, సత్యనిర్ణయములకొఱకు, సర్వము నర్పించి, యథార్థవిషయములం దత్యంతశ్రద్ధవహించి స్వార్థరహిత విశ్వవిశాలదృష్టిని నిలుపఁగలఁడు. ఇట్టిదృష్టి కలుగుటకు హృదయపరివర్తనము కావలెను. దీనినే మూఁడవలక్ష

ణముగాఁ జెప్పిరి. ఇదియే శమదమాదిషట్క-సంపత్తి. వేదాంత విద్యార్థి, బాహ్యాంతరింద్రియనిగ్రహము, తితిక్ష, చిత్తసమత, శాంతి విశ్వాసముల నలవఱుచుకొనవలెను. దేహమును సమగ్రశిక్షణములోనికిఁ దెచ్చి, నిగ్రహసిద్ధి కలవాఁడే, ప్రాణాంతమైనను తపస్సాధన చేయఁగలఁడు. ఇహలోకమోహముల కెన్నఁ డాతఁడు వశుఁడు గాక, లక్ష్యము నెన్నఁడు విడువక, కృషిచేయఁగలఁడు. సత్యాన్వేషి, మహోన్నతలక్ష్యసిద్ధికై సర్వత్యాగమొనర్ప, సాహసము కలిగియుండును. అందుచే నాతఁడు కఠినశిక్షణమునకు లోఁబడవలెను. సుఖాపేక్షదుఃఖావమానముల నోర్పుతో భరింపవలెను. దయాశూన్యమైన ఆత్మపరీక్ష చేసికొనునాతఁడే చివరకు సత్యదర్శనము చేయఁగలఁడు. నాలుగవలక్షణము ముముక్షత్వము లేక మోక్షాపేక్ష. కాంక్షలను గాల్చివైచి, వైరాగ్యసంపన్న మైనమనస్సు శాశ్వతబ్రహ్మపదవి నార్జింపఁ దీవ్రకాంక్ష గలిగి యుండును. జ్ఞానశక్తిని, శేముషీసంపదను గలిగిన యిట్టితత్త్వవేత్తలను భారతీయు లమితముగా గౌరవించునభ్యాసము కలవారు. తీవ్రసత్యారాధనముచే జగద్రహస్యము నెఱిఁగి, అహోరాత్రకృషిచే నిద్రావిశ్రాంతు లుజ్జగించి, లోకసంగ్రహార్థము జీవించుదివ్యదృష్టి సమన్వితులే నిజముగాఁ బూజ్యు లగుతత్త్వవేత్తలు. మానవజాతిపక్షమున వా రనుభవజ్ఞానము నార్జింతురు. అందుకే, మానవజాతి శాశ్వతకృతజ్ఞతకు వారు పాత్రులు.

ప్రాచీనజ్ఞానసంపద యన్నఁ బూజ్యభావము భారతీయ లక్షణములలో నింకొకటి. గతించినయుగములలో విలువగల

దేనిని నిర్లక్ష్యముచేయనిపట్టుదల, యమోఘమైన సంకల్పము నీజాతికిఁ గలవు. నూతనసంస్కృతి ప్రవాహముల నెదుర్కొని నప్పుడు, క్రొత్తభావములు కనిపెట్టఁబడినప్పుడు, తాత్కాలిక వ్యామోహబద్ధుఁడుగాక, సంప్రదాయవిశ్వాసముల నక్కునఁ జేర్చుకొని, వీలైనన్నినూత్నభావముల నందిముడ్చుకొనును. ఇట్టి సంప్రదాయప్రియత్వముతోఁ గూడిన విశాలదృష్టియే భారతీయసంస్కృతీనాగరికతలవిజయరహస్యము. ప్రపంచమున వెలసినగతనాగరికత లన్నిటిలో నేఁటికి సజీవమై యున్నది భారతీయనాగరికత యొక్కటే. ఈజిప్టు గతములో నొకప్పుడు పొందిన నాగరికతామహత్వము, నేఁడు మనము భూగర్భపరి శోధకుల వ్రాఁతలనుండియే తెలిసికొనవలెను; భౌతికశాస్త్రీ యవ్యవసాయపద్ధతి నిర్మాణచాతురి నత్యద్భుతముగాఁ బ్రద ర్శించిన బేబీలోనుసామ్రాజ్యము నేఁడు శిథిలశిలారూపమున మాత్రమే కానవచ్చును; ఒకప్పుడు విశ్వఖ్యాతిగాంచిన రోమను నాగరికత, బాగుగాఁబోషింపఁబడిన రాజ్యాంగతంత్రము, ధర్మ ము, సమానత్వసూత్రములతోఁ గూడినసంస్కృతియుఁ జాల వఱకుఁ గాలగర్భమునఁ గలిసిపోయినవి కనీసము నేఁడందఱు నొప్పుకొన్న 4,000 యేండ్లనాఁటి భారతీయనాగరికత, నేఁటికిఁ జెక్కుచెదరనిప్రధానలక్షణములతో నిలిచియున్నది. వేదముల కాలమునుండి అవిచ్ఛిన్నముగాఁ బ్రవహించుచున్న భారతీ యనాగరికతావాహిని, వార్ధక్యయౌవనముల నేకకాలముననే కలిగియున్నది. చరిత్రములో నేఘట్టమునం దవసరమైనను, భారతీయనాగరికత నూత్నయౌవనమును బొందుచున్నది. ఒక

మార్పుజరిగినప్పు డది యవిజ్ఞాతముగానే నడచుచున్నది. మార్పు జయప్రదముగానే జరుగును. కాని పూర్వభావమే క్రొత్తనామముతోఁ దలయెత్తినదని యందఱు తలఁతురు. అంతకుఁ బూర్వము గలజాతుల భావములను ఋగ్వేదకాలములో దేశము నాక్రమించినఆర్యులు గమనించి, గౌరవించునంతటి మతవిశ్వాసమును బ్రకటించిరి. వింధ్యహిమాలయములమధ్యమందు విహరించుచున్న ఆర్యులు పూజించుచుండిన దేవతలైన ఆకాశ సూర్యాగ్నివాయువుల కథర్వవేదకాలములో నూతననామములతోఁ గూడినదేవతానామములను జేర్చిరి. ఉపనిషన్మత మది వఱకే వేదములలో నున్నభావముల పునరుద్ధరణ మని నమ్ముదురు. ఉపనిషత్సారము లే తాను ప్రకటించుచుంటి నని భగవద్గీత చెప్పుచున్నది. పురాణములలో వేదములనాఁటి ప్రకృతి పూజ, తరువాతి మహోన్నతమతభావములు కలిసి ప్రదర్శింపఁబడినవి. పూర్వులసంప్రదాయమందలి గౌరవభావమువలననే నవీనభావములకు విజయము లభించును. ౧. ప్రాచీనరూపములు పోయినను భావములు పోరాదు. ఈభారతీయలక్షణమును గాంచియే భారతదేశము కదలికలేనిమాంద్యమునఁ బడిపోయిన దనువివేకవిహీనవిమర్శనము బయలుదేఱినది. మానవమానస మెన్నఁడును జడపదార్థము కాదు. కాని, గతచరిత్రతో నెన్నఁడు పూర్తిగా సంబంధమును ద్రెంచుకొనఁజాలదు.

---

౧. గిల్బర్టుముర్రె (గ్రీకుమతము నాలుగుదశలు (పుట 58) "నవీన భావమును బురాతనమైన దానినిగాఁ జెప్పుకొనుట మహోద్యమము లన్నిటికి సామాన్యలక్షణమే........."

ఈపురాతన సంప్రదాయములందలి పూజ్యభావమే భారతీయవిజ్ఞానము నవిచ్ఛిన్న మొనర్చినది; గతించిన వివిధ యుగములసంప్రదాయములు సహజగౌరవముతో సహవాస మొందినవి. వందలకొలఁది శతాబ్దములతోఁ గూడినపెక్కుయుగములఫలితమే భారతీయసంస్కృతి. అందుఁ గొన్నిశకములు పెద్దవి, ఫలశూన్యములు, విచారహేతువులు నైనవి; కొన్ని చిన్నవైనను, వేగము గలిగి యానందప్రదములైనవి. కాని, ప్రతిశకము ప్రాచీనసంప్రదాయజ్ఞాననిధి కొక నూతనభావరత్నమును జేర్చినది. భారతీయసంస్కృతి యొకమహావాహినితోఁ బోల్చఁబడినది. ఈమహానది ఉత్తరమున హిమాచలశిఖరములనుండి బయల్వెడలి, మధ్యదేశములందలి విశాలక్షేత్రములమీఁదుగాఁ బ్రమోదనాదములతో నచటనచట నున్న ఋషిపరంపరలను దనలోఁ గలిపికొని ప్రవహించి, ముందుగల ప్రజాకోటియదృష్టముల కాధారమై, వాడవాడలఁ బ్రసరించి, వేగము, శక్తి గలిగినవఱదయై, వేలకొలఁది యాత్రికులభారములు మోసి, యేమాత్రముతగ్గనిపోఁడిమితో నుఱకలిడుచున్న యీదివ్యవాహిని, సర్వజీవవాహినీపతి యైన సాగరము నెప్పుడు చేరునో యెవ రెఱుఁగుదురు!

భారతీయ తత్త్వశాస్త్రమంతయు నొకయవిచ్ఛిన్నమైన దైవప్రసాద మని వాదించుభారతీయులు కొందఱు కలరు. అట్టి నాగరికత, భగవంతుని కార్యక్రమమును, నెఱవేర్చుటకే పని చేయుచున్నదని వారు నమ్ముదురు౧. ప్రతిజాతి నొకపద్ధతిలోఁ

౧. గ్రీకు లీలక్షణమునే ఒకజాతియొక్క నైజ మనిరి. దానినే భారతీయులు ధర్మమందురు.

బూర్ణపరిపక్వదశకుఁ దోడ్కొనిపోవుట కంతర్వర్తియైన యొక దైవనియమ మున్నదని వారిభావము. భారతదేశములోఁ బ్రక టింపఁబడిన భావములన్నియు నొకేవృక్షముయొక్క వివిధశాఖ లని నుడువుదురు. తల్లి చంటిబిడ్డకుఁ జంద్రునిఁ జూపునపుడు కట్టెదుటనున్న చెట్టుకొనను గలకాంతిచక్ర మని చెప్పును. దానినే పిల్లవాఁ డర్థముచేసికొనఁగలఁడు. అంతేకాని చంద్రు నికి భూమికిఁ గలయమితమైన దూరమునుగూర్చి ప్రసంగించి నచో శిశువు కంగారుపడును. అదేవిధముగా షడ్దర్శనములు, పరబ్రహ్మమునుగూర్చిన వివిధభావములు, అల్పశక్తులు గల లోకులకర్థమగుటకొఱకై యొకేసత్యమును పెక్కురీతులఁ జె ప్పిరి. భారతీయతత్త్వశాస్త్రములోని షడ్దర్శనములు, పరస్పర విరుద్ధములు కా వనియు, నొకే అజాతుం డైనపరమేశ్వరునిఁ గూర్చిన వివిధావలోకనము లనియు వేదాంతనాటక మగుప్ర బోధ చంద్రోదయము చెప్పుచున్నది. ఒకేజ్ఞానసూర్యునికిరణ ములు మానవకోటిముఖదర్పణములనుండి ప్రతిబింబించి, కలి సినదివ్యజ్యోతివలె నీవివిధతత్త్వములు నున్నవి. క్రీస్తువెనుక 1380 సంవత్సరమునకుఁ జెందిన మాధవాచార్యుని సర్వదర్శన సారసంగ్రహము పదునాఱువిధములైన దర్శనములను గూర్చి ప్రసంగించుచు నివి క్రమభావాభ్యుదయముచే నద్వైతముతో పూర్తి యగునని చెప్పుచున్నది. హెగెల్‌భావరీతిని, భారతీయ తత్త్వవిద్య యంతయుఁ గ్రమాభివృద్ధి నందినమానవజాతి యొక్క జగత్తును గూర్చినపూర్ణభావ మని చెప్పును. క్రమ దశలలో వినిర్మితములైన శాస్త్రములలో సత్యము వివిధము

లగునంశములుగా గోచరించి, తుదకు సంపూర్ణముగా దృశ్య మైన దని వాదింతురు. అద్వైతవేదాంతమునందుఁ బెక్కుజ్వాల లొక్కదివ్యజ్యోతిగాఁ గలిసినవి. పదునాఱవశతాబ్దమునకుఁ జెందిన విజ్ఞానభిక్షువు, షడ్దర్శనములు ప్రమాణములే యని చెప్పెను.౧. వీనినాతఁ డనుష్ఠానసిద్ధాంతభేదముల ననుసరించి రెండుగా విభజించి, సాంఖ్యమతమే పరమసత్యమని నమ్మెను. మధుసూదన సరస్వతి, తనప్రస్థానభేదమున నిట్లువ్రాసినాఁడు; "వివిధశాస్త్రనిర్మాత లగుమునులు, మాయావాదమును సమర్థించి, సర్వసారమూర్తి యగునేక పరబ్రహ్మమును పరమసత్యముగా నిశ్చయించుటకే సంపూర్ణముగాఁ బ్రయత్నించి రనుటకు సందేహములేదు. ఈమునులు సర్వజ్ఞులగుటచే వేఱువిధముగా వారు తలఁచియుండరు. మనుష్యులు విషయలోలురగుటచే నొక్కమాఱే పరమసత్యములను గ్రహించుకుశాగ్రబుద్ధులు కారు గావున, వారు నాస్తికులైపోకుండ, తత్త్వమును గూర్చి అనేకసిద్ధాంతములు వారిసౌకర్యమునకై చెప్పఁబడినవి. మునులయొక్క యీయుద్దేశమును గ్రహింపనేరక, వేదములకు విరోధముగాఁ గూడ వారు సిద్ధాంతముల నెలకొల్పి రని తలఁచి, కొందఱు ప్రత్యేకసిద్ధాంతమున కనుయాయులై, మతశాఖలను సృజించిరి."౧. విమర్శకులు, వ్యాఖ్యాతలందఱును, భిన్నసిద్ధాంత సమన్వయమునకై ప్రయత్నించిరి.౨. సత్యరూప నిర్ణయములోనే వారికిఁ గలభేదము. న్యాయసిద్ధాంతమును

౧. చూడు. మాసుమూలసంస్కృతగ్రంథములు అధ్యా iv1,2

౨. సర్వదర్శన సామరస్యము.

సమర్థించిన ఉదయనునివంటివా రదియే సత్యమనియు. రామానుజానుచరులు విశిష్టాద్వైతమే సత్యమనియు నమ్మెదరు. ఎన్నెన్నిరీతుల భారతీయసంస్కృతి భిన్నవాహినులుగాఁ బ్రవహించినను, తుదకన్నియుఁ దమజీవనములను గోనిపోయి, దేవుని పట్టణ మనుమహాసాగరమును జేరును.

మొదటినుండియు, సత్య మనేకముఖసమన్విత మనియు, నాయాదృక్పథముల కొకేసత్యములోని యొకముఖము కన్పట్టు ననియు, నేయొకచూపు నాసత్యమును సంపూర్ణముగాఁ జూడజాల దనియు, భారతీయుఁడు నమ్మినాఁడు. హేతుసిద్ధమైనచో, నెట్టిప్రమాద సిద్ధాంతములనైనను భారతీయుఁ డంగీకరించి, సహానభావము, నిర్భయత్వము గలిగి వర్తించును. తనకు సాధ్యమగుచో సంప్రదాయసిద్ధమగు సంస్కృతిలోనియొక్క లేశమైనను నశింపకుండఁజూచి, తనతత్త్వములో దాని కుచిత స్థానము నిచ్చును. అట్టియౌదార్యము చూపినఘట్టములు మన ము ముందుచూతుము. విశాలదృష్టికిఁ బ్రమాదములుకూడ లేకపోలేదు. దీనివలన భారతీయవైజ్ఞానికులు, సంశయాస్పద సిద్ధాంతములను, హేతుగహితభావములను, సంకరవాదముల నపుడపుడు సమర్థించిరి.

3

భారతీయతత్త్వశాస్త్రముపైఁ గొన్నియారోపణలు

భారతీయతత్త్వశాస్త్రముపైఁ గలయారోపణములలో ముఖ్యమైనవి, నిరాశావాదము, పాక్షికత్వము, నీతియం దౌదాసీన్యము, పురోగమనరాహిత్యత.

భారతీయతత్త్వమును సంస్కృతిని విమర్శించిన ప్రతి విమర్శకుఁడు నది నిరాశాజనక మని పాటగాఁ బాడెను. హతాశచే నలసిపోయిన మానవమానస మెట్లు స్వతంత్రాలోచనము చేసి, జీవితపునర్నిర్మాణ మెట్లు చేసికొన్నదో నాకు బోధపడుటలేదు. నిరాశయే ఫలితముగాఁ గలిగినచో భారతీయ విజ్ఞానము పూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకుఁ బ్రకాశించు టాత్మవిరుద్ధ ప్రసంగ మని చంటిబిడ్డలకును దెలియఁగలదు. ఉన్న పరిస్థితిలో సంతృప్తి లేకుండుటచే నిరాశాతత్త్వమైనచో భారతీయతత్త్వ మట్టిదే. అంతేకాదు; ఈభావములో నన్నితత్త్వములు నిరాశాపూరితములే. ప్రాణికోటి యనుభవించుదుఃఖమే తత్త్వసమస్యలను, మతసమస్యలను, మనయెదుటఁ బెట్టుచున్నది. దుఃఖవిమోచనము నుగ్గడించుమతసంస్థలన్నియు మనయిహలోకజీవితమునుండి బయటపడుమార్గమును సూచింప యత్నించుచున్నవి కాని, సత్యము దుఃఖమయము కాదు. భారతీయతత్త్వములో 'సతి' శబ్దమునకు సత్యము సంపూర్ణత యనునర్థములున్నవి. సత్యము సద్గుణము, పరమార్థము పరిపూర్ణతలు కలిసియే యున్నవి. ఏది సత్యమో యది సర్వమంగళప్రదమైన దగుటచే ఆసింపఁదగినది. బొశాంకేపండితుఁ డిట్లు వ్రాసినాఁడు. "నే నాశావాదిని. కాని, నిరాశావాద మెంతవఱకుఁ బోవునో యంతవఱకుఁ బోయి, దాని నతిక్రమించిన ఆశాతత్త్వమే మనకుఁ

౨. సాంఘికాంతర్జాతీయాదర్శములు. పుట 43

౧. శైలీ, పరిపాలనసమస్యలను గ్రంథములో (పుట 67) భారతీయతత్త్వము మాంద్యమునుండియు నలసతనుండియు జనించిన దని వ్రాసినాఁడు.

బూజ్యమైనది. జీవితమున కుచితమైనధోరణి యిదియే. ఎవ
రైన నిది ప్రమాదకరమైనపద్ధతి యని తలఁచి, అనుచితములగు
దోషముల నంగీకరించుచో, వారికి నాజవా బేమి యనఁగా,
సంపూర్ణతను స్పృశించు నేసత్యమైన ననుష్ఠానమునకుఁ బ్రమా
దకరమే! యని చెప్పుదును." దృశ్యమానప్రపంచసన్నివే
శము దోషకలిత మనియు మిథ్య యనియుఁ దలఁచుట నిరాశా
తత్త్వమైనచో, భారతీయవైజ్ఞానికులు నిరాశావాదులే; సర్వ
శుభనిలయమైన సత్యసీమకుఁ బోవుట కుపాయములున్న వని
విశ్వసించుటచే వారు పూర్ణాశావాదులనియుఁ జెప్పవచ్చును.

ఒకసిద్ధాంతమును నమ్ముటలోనే భారతీయతత్త్వమంత
యు నిమిడియున్న దనియు నందుచే నీతత్త్వము పిడివాద మ
నియు విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు. మనము ముం దీగ్రంథ
మునఁ జెప్పబోవున దంతయు దానికి సమాధానమే. ఇతరసమ
స్యలకుముందు, జ్ఞానముయొక్క జన్మము, ప్రయోజనముమున్నగు
సమస్యలనుగూర్చి పెక్కుతత్త్వశాస్త్రము లాలోచింప నారం
భించును. వేదము లేక శ్రుతి అమోఘప్రమాణ మని భారతీ
యులు నమ్ముట నిజమే. కాని, ఒకతత్త్వశాస్త్రము పిడివాద
మెప్పు డగు ననఁగా వేదములు చెప్పినయర్థములు ప్రత్యక్షసా
క్ష్యములకు, హేతుపరిశీలనమునకు నిలిచినభావములకంటె
నతిశయమైన వని నమ్మినచో నప్పు డట్లే యగును. వేదవాక్య
ము లాప్తవచనములు కాఁబట్టి, ఒకానొకసమస్యనుగూర్చి నిర్ణ
యముచేయుటలో నట్టియాప్తులు మనకంటె నెక్కు డర్హత సా
మర్థ్యము గలవా రని మనకు నమ్మక మున్నచో, విశ్వసింపఁ

డగిన వని చెప్పఁబడెను. సాధారణముగా నీవేదవాక్యములు మహాద్రష్టల యనుభవములను జెప్పను. సత్యనిరూపణమునం దెట్టిహేతుపద్ధతియైనను వారి యనుభవములను గుర్తించి తీరవలసియుండును. సంకల్పము గలవారికి, వేదద్రష్టలయనుభవములు, పొందఁదగినవే ౧. వేదప్రమాణము నుదాహరించుటలో, తత్త్వప్రమాణము నతిక్రమించుభావ మేమియును లేదు. సామాన్యమానవున కేది యంధవిశ్వాసమో, పవిత్రహృదయున కది యనుభవజ్ఞానము. తరువాతి భాష్యములలో సంప్రదాయసిద్ధాంతములను సమర్థించునాచారము పెంపొందినది. ఆచార్యభాష్యములును, వేదములలోని మంత్రములకే వ్యాఖ్యానము లని చెప్పికొనుచు, నుపనిషత్తులు సర్వతోముఖభావసమన్వితము లగుటచేఁ గేవలసంప్రదాయసమర్థనవిధానము నంగీకరింపలేదు. ఎనిమిదవశతాబ్దము దాఁటిన వెనుక, తత్త్వచర్చ, కేవలసంప్రదాయవాదమై పూర్వస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినది. ఈమతశాఖల స్థాపకులను పూజించుట కారంభించి, వారికి భిన్నముగాఁ బ్రసంగించుట మహాదోషముగాఁ బరిగణించిరి. మూలతత్త్వసూత్రములు శాశ్వతముగా రచింపఁబడినవి. ఉపదేశికునికర్తవ్యమేమనఁ గాలావసరముల ననుసరించి, వానినే లోకమునకు బోధించుట, పూర్వనిర్ణయములకే నూతనహేతువులు చూపుట, క్రొత్తగా బయల్వెడలినకష్టముల నెదుర్కొనుటకు నూతనబోధనవిధానములు కనిపెట్టుట, నామరూపముల మార్పులోఁ బురాతనసిద్ధాంతమే ప్రకటించుట

౧. చూడు. వేదాంతసూత్రశాంకరభాష్యము.—iii 2. 24.

మున్న గుపద్ధతులు బయలుదేఱినవి. మూలసమస్యలపై ధ్యానముసడలి, అప్రధానవిషయములపై ననవసరచర్చలు పెంపొందినవి. సంప్రదాయ మనుఖని, దానిలోని ఘనము తుప్పులుతిప్పలై మనయభివృద్ధి కాటంక హేతు వైనది; తత్త్వశాస్త్రము ప్రగమించుట మానినది; స్వతంత్రవాదము పీల్చుటసుఁ గఱవైనది. పాండిత్యచర్చలలోఁ గాలము వ్యర్థమొనర్చినయిట్టిపలి వ్యాఖ్యాతలకుమాత్రమే వర్తించు, నిర్వ్యాజకతానంద, భారతీయ తత్త్వమంతయుఁ దగిలించుట అధర్మము, ఈవ్యాఖ్యాతలు ప్రాచీనజ్ఞానులవంటి ధ్యానసిద్ధులు గలవారు కారు. వీరు కేవలమత ప్రచారకులు, కాని, యింతగాఁ బెరిగిపోయిన పొదలమాటున, భారతీయతత్త్వము యొక్క ఆత్మ నిత్యయౌవనముతోడ నేనిలిచి యీవృద్ధవృక్షరాజ మవసరము వచ్చినప్పుడెల్ల, పచ్చనియాకులతో, లేఁజిగుళ్ళతోఁ జిగిరించుమనే యున్నది. శంకరమాధవాదులవంటి మహనీయులు బయలుదేఱి, భాష్యకారులని పిలువఁబడినను, సర్వతోముఖ్యమములను నడపుమూలసూత్రముల నంతర్దృష్టితో గ్రహించి ప్రచురించుచు వచ్చిరి.

భారతీయతత్త్వము నీతిపోషకము గా దనివిమర్శింపఁ బడినది. "హిందువుల విజ్ఞానపుసరిహద్దులలో నీతిశాస్త్రమునకుఁ దావు లే దనియే చెప్పవచ్చును."౧ కాని, యీనిందారోపణము నిలువఁజాలదు. జీవితమంతయు నాత్మజ్ఞానచైతన్యమునుమొనర్చుటకుఁ బ్రయత్నములు జరిగినవి. భారతీయవిజ్ఞానములోఁ బరబ్రహ్మసిద్ధాంతమునకు మొదటిస్థానము తరువాత "ధర్మ"

౧. ఫార్కుహారు, హిబ్బర్టుజర్నల్, అక్టోబరు 1921 పుట 24

మునకు రెండవస్థాన మిచ్చిరి. కేవల నీతిసూత్రప్రచారము తీసికొన్నను, హిందూబౌద్ధజైనమతములే యితరమతములకు నుదీసిపోవు. నైతికముగాఁ బరిపూర్ణత నందుటే బ్రహ్మజ్ఞానము నకు మొదటిమెట్టు.

భారతదేశమున వేదాంత మనఁగా, నభివృద్ధి లేనిస్థానరమైపోయి, ప్రాచీనసిద్ధాంతములనే తిరిగి తిరిగి 'స్మరించుచుండుకదంపువంటి'దని విమర్శించినారు. "కదలిక లేనిప్రాక్ఖండ మనుదానికర్థము భారతవర్షములోఁ గాలపురుషుఁడు కదలుట మానిశవాకృతిని నిలిచియున్నాఁడనియే. పరిష్కరింపవలసిన సమస్యలు కాలభేదము లేనివైనచో, నీవిధమగుస్థావరత్వ మన్నితత్త్వశాస్త్రములకు సామాన్యలక్షణమే. దేవుఁడు మోక్షము, అమృతత్వము మున్నగుసమస్యలును, వానియొక్క తృప్తిలేని పరిష్కారములును, యుగయుగములనుండి తిరిగి తిరిగి చెప్పఁబడుచునే యున్నవి. సమస్యలరూపము లొకటే యైనను, భావములలో మార్పులు వచ్చినవి. వేదములలో సోమపానము చేసినదేవునికాలమునకును, శంకరాచార్యు నద్వైతబ్రహ్మకాలమునకును వలసినంతవ్యత్యాస మున్నది. ఏపరిస్థితులకు తత్త్వవిజ్ఞానము సమాధానముగా నుద్భవించినదో యీపరిస్థితులు తిరిగి తిరిగి సంభవించుచుండఁగా వానిని బరిష్కరించుయత్నములు తిరిగి చేయవలసియుండును. ఈసమస్యాపరిష్కారములు వేదములందును, ప్లేటోవ్రాఁతలందును, క్రైస్తవుల గ్రంథములందును విశేషభేదము లేకుండఁగనే కన్పట్టుచున్న వని, విమర్శకులభావ మైనచో, దీనివలన స్పష్టమగున దేమన, దయాశీల

మైన యాపరశక్తి, తనసందేశము నాయాకాలములలో నందఱ కందఁజేయుచున్న దని గ్రహింపవలెను. యుగములనుండి పవిత్రములగు నీతత్త్వభావములు జాతిసంప్రదాయభేదముల ననుసరించి, భిన్నకాంతులతో మనకు లభించుచున్నవి. క్రొత్త సారాయిని పాతసీసాలలోఁ బోసినట్లు, భారతీయతత్త్వజ్ఞులు పురాతనసంప్రదాయములయందుఁ బూజ్యభావముతో నవీన తత్త్వములను బ్రదర్శింతురని యన్నచో నది భారతీయుల సహజ లక్షణమని మే మిదివఱకే చెప్పియున్నాము. అభివృద్ధికి లక్షణ మేమన, గతములోని మంచినంతను స్వీకరించి, భవిష్యత్తులో నూత్నాంశములను దానికిఁ గలుప యత్నించుటే, తండ్రులసంప్రదాయములను గ్రహించి, కుమారుఁడు చేయవలసినపని తన కాలమున కనుకూలముగాఁ బునర్నిర్మాణ మొనర్చుచుకొనుటే. భౌతికశాస్త్రాభివృద్ధిని గమనింపలేదు కావున భారతీయతత్త్వశాస్త్రము వ్యర్థమని పలికినచో, నూతనదృష్టికిఁ బ్రాచీనము లన్నియు నష్టే కనఁబడును. ఈవిమర్శకు లూహించునంతగా, తత్త్వశాస్త్రప్రధానవిషయమునందు, భౌతికశాస్త్రములు మార్పు తీసికొనివచ్చు నుచ్ఛదశ కింకను రాలేదు. ప్రథమశ్రేణిభాష్యకారుల యనంతరదశకు వచ్చునప్పటికి, భారతీయతత్త్వగమనము మాంద్యముపొందినమాట వాస్తవమే. చిరకాలము పనిచేసినభుజము బరువెక్కినది. ఆరంభశక్తి సన్నగిల్లినది. మతశాఖావాదుల పట్టుదలలు, అంధవిశ్వాసములు, సంప్రదాయములం దతర్కితగౌరవములు మితిమీఱినవి. నాఁటిభారతీయతత్త్వజ్ఞుఁడు కొంతస్వతంత్రకృషి

చేసినచో నీలోపమంతగా లేకుండెడిది. తత్త్వశాస్త్రప్రయోగము నమునకు, సృజనాత్మకశక్తి యెడతెగక ప్రవహించుచుండుటకుఁ దత్కాలమున సజీవములై యున్నయుద్యమములతో స్వాతంత్రి భావసమన్వితమైనసంబంధసంపర్కము లుండవలెను. రాజకీయ రంగమునఁ బరాధీనత నందినకారణముచే, భారతీయతత్త్వము తాను గోల్పోయిన బలసాహసములను నేఁడు తిరిగి స్వాతంత్ర్య ప్రభాతారుణకాంతులు వెల్లివిరియుచున్నవి గావున, సంపాదింపఁగలదని యాశించుచున్నాము. భారతీయతత్త్వజ్ఞులు ప్రాచీన సంప్రదాయమునందలి యభిమానముతో సత్యారాధన పరత్వమునందలి ప్రేమను గలిపినచో, గతముకంటె నున్నతమైన భావిదశ ప్రాప్తింపకపోదు.

౪

భారతీయ తత్త్వశాస్త్ర పరిశీలన ప్రయోజనము.

మనము భారతీయతత్త్వమును కేవలపురాతనవస్తు పరిశోధనదృష్టితో మాత్రమే చదువనక్కఱ లేదు. కొందఱు ప్రాచీనమేధావుల భావములు, విలువలేనివి కావు. ఒకప్పుడు స్త్రీపురుషుల హృదయముల రంజింపఁజేసిన భావములు, తమసజీవత్వము నేనాఁడును బూర్తిగాఁ గోల్పోవు. వేదములనాఁటి ఆర్యులవిజ్ఞానములో, మానవజాతి కూహాసాధ్యమైన యుత్కృష్టసమస్యలతో రణము సల్పిన యఖండమానసశక్తులను మనము దర్శింతుము. హెగెల్ చెప్పినట్లు; "నిజమగుసర్థములోఁ దత్త్వచరిత్రము గతముతోఁ గాక, అనంతమై, యెడతెగని వర్తమానముతో విహరించును; ఫలితములు, మానవబుద్ధినుండి

జనించి ప్రదర్శనశాలలో వినోదార్థముంచఁబడిన వికారాకృతులు గావు; మనుష్యజాతిభావములో శాశ్వతముగా నంతర్గతములై యున్న దేవతామూర్తుల ప్రదర్శనము లని చెప్పవలెను."౧ భారతీయతత్త్వచరిత్రము ప్రథమావలోకనమున సామాన్యునకుఁ గన్పట్టు పరంపరాగతమైన గగనకుసుమసదృశభావసంపుటి గాదు.

వేదాంతమును వెక్కిరించుట సులభమే ఏలన, సాంసారికవిషయసుఖములందే తృప్తిగాంచి మందబుద్ధు లైనవారికి తత్త్వసమస్యలు, అసత్యము లగునాకాశహర్మ్యములవలె, రసహీనములై గోచరించును. దీనియందభిరుచి లేనివిమర్శకునికిఁ దత్త్వచర్చ లన్నియు, "విత్తు ముందా, చెట్టు ముందా" మున్నగు పొడుపుప్రశ్నలలోఁ గూడినతర్కాసిచేఁ జేయఁబడినబుద్ధి వినోదశాలలోని గారడీవలెఁ దోఁచును. మొదలు లేని కాలము నుండియు, భారతీయతత్త్వశాస్త్రమునఁ జర్చింపఁబడినసమస్యలు, మానవకోటి నుఱ్ఱూఁతలూఁగించినవి. శాశ్వతతృప్తికరములగు సమాధానములు లేకుండుఁగాక. జీవాత్మపరమాత్మలనుగూర్చి స్వభావస్వరూపములఁ దెలిసికొనవలె ననునది మానవజాతికిఁ బుట్టుకచే సంభవించిన జ్ఞానపిపాస. బుద్ధిగల ప్రతిమానవుఁడు, విరతి విశ్రాంతులు లేని జననమరణరూపకమైన సంసారమహాప్రవాహమునఁ బడి తాను గొట్టుకొనుచు, నెదుటనున్న సృష్టి నిత్యము కాలచక్రమునఁ బడి పరిభ్రమించుచున్నట్లు గమనించినచో, జీవయాత్రలోఁ దటస్థించు నల్పవి

౧. తర్కశాస్త్రము పుట 87. వాలేస్ చే ననువదింపఁబడినది

ఘాతములమాట నటుంచి, మొత్తముమీఁద నీదృశ్యప్రపంచ
మున కర్థమేమి? ప్రయోజన మేమి? యని ప్రశ్నించుకొని
తీరవలసియుండును. ఇట్టి తత్త్వజిజ్ఞాస భారతజాతికిఁ బుట్టిన
వికారమే కాదు; సర్వమానవకోటి హృదయము నాకర్షించునది
జీవనోపాధికై పరిసంగింపఁబడుతత్త్వములను విసర్జించి,
చూచినచో, భారతవర్షమున వృద్ధిపొందినవిజ్ఞాన ముత్తమోత్త
మమైన హేతుపరిపూర్ణమైనభావసంపుటి యని తెలియఁగలదు.
భారతీయమేధావుల కృషిఫలితము కొన్ని దోషముల కాకర
మైనను, మానవవిజ్ఞానమున కమూల్యమైన ప్రదాన మని మా
నిశ్చయభావము. కుత్రిమ వాదదూషితము లని మనము
నీపూర్వ తత్త్వములను నెట్టివేసినచో, నీగతి భారతీయతత్త్వము
నకేకాక లోకములోని యన్నితత్త్వములకును బట్టవలసియు
న్నది. పశ్చిమ తత్త్వజ్ఞశేఖరులైన ప్లేటోఆరిసోటల్‌వంటి వారి
రచనా రణ్యములోని డొంకలు కొట్టివేయగా మానవజాతి
జ్ఞానధనములో స్థిరముగాఁ జేర్చుటకు మిగులు విలుగల భావ
భూజముల సంఖ్య యత్యల్పము మాత్రమే. ప్లేటోయొక్క
యద్భుత భావావేశములను, డేకార్టియొక్క విసుగుపుట్టించు
పిడివాదములను రసహీనమైన హ్యూమ్ భౌతికవాదమును,
హెగేల్ యొక్క అన్యోన్య విరుద్ధభావారణ్యములను, జూచి
వెక్కిరించుట కష్టమైనపనికాదు; కాని, వారిరచనలను మనము
పరిశీలించి లాభము పొందలే దని చెప్పఁగలమా? అదేవిధ
ముగా, భారతీయ తత్త్వజ్ఞుల భావములలోని కొన్నిసత్యములు
మాత్రమే, మానవ విజ్ఞానచరిత్ర నిర్మాణమునకు సాధనభూత

ములైనను, బాదరాయణ శంకరులవంటివారిచే నిర్మింపఁబడిన సమన్వయ సిద్ధాంతములు, తత్త్వనిర్ణయములు, మానవవిజ్ఞాన చరిత్రమున మార్గదర్శకములై, మానవకోటి ప్రతిభను జాటు శిలాభవనములై వెలయఁగలవు. ౧

భారతీయ విద్యార్థికి, భారతీయతత్త్వపరిశీలనమే ప్రాచీన భారతవివర్షజ్ఞాన సౌభాగ్య సౌందర్యములఁ దెలిసికొనుటకు వలయుసరియైనదృష్టి నొసఁగఁగలదు. నేఁడు, సామాన్యుఁ డగు

---

౧ భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము విలువను బెక్కురు పశ్చిమపండితులు గుర్తించియున్నారు. "ఆసియాఖండములోని, ముఖ్యముగా భారతదేశములోని తత్త్వములను గావ్యములను శ్రద్ధతో బరిశీలించినయెడల, మన కనేక సత్యములు, అమూల్యము లగునవి గోచరించును. వానితోఁ బోల్చినచోఁ గొన్ని విషయములలో స్తంభించిపోయిన పశ్చిమప్రతిభయొక్క ఫలితముల యల్పత్వము ప్రత్యక్షమగుటచేఁ బ్రాగ్దేశవిజ్ఞానమునెదుట సాష్టాంగమొనర్చి మానవజాతి బాల్యదశలో మహోన్నత తత్త్వములకు భారతభూమియే నిలయ మని కనుఁగొందుము." విక్టరుకజిన్ "పశ్చిమజాతులమైన మన మింతవఱకు గ్రీకులయొక్కయు రోమనులయొక్కయు, సెమెటిక్ జాతి యైన ఒక్క జూయిష్ జాతినుండియు వచ్చిన భావములలోఁ బెరిగితిమి. నేఁడు మనకు గల సంస్కృతిలోని లోపములను దొలగించుటకు, మనదృక్పథములను నాంతరంగికజీవితము. నింకను పరిపూర్ణమొనర్చుకొనుటకు, విశాలమొనర్చుకొనుటకు నీలోకయాత్రయందేకాక, జన్మాంతర లోకాంతరములందు మనకు శాశ్వతానందప్రదజీవిత సంపాదనమును, ఏవాఙ్మయమును మన మాశ్రయింపవలెనని ప్రశ్నించుకొనఁగా, భారతనాగరికతయే గతియని నిశ్చయించినాను." మ్యాక్సు మ్యూలర్, "స్వజాతీయమైన తత్త్వములు, శాస్త్రములు, వీనియందు జన్మసిద్ధమైన యభిమానాదరములుగల జాతులలోఁ బ్రస్తుతజాతి జర్మనిజాతి, పూర్వజాతి గ్రీకుజాతి; కాని అత్యంతసనాతనమై ప్రథమస్థానము నాక్రమించినది హిందూజాతియే.'

ప్రతిభారతీయుఁడును, పూర్వతత్త్వములైన బౌద్ధమతము, అద్వైతము, ద్వైతము మున్నగువానిని హేతుబద్ధములై పూజార్హములయిన వని యంగీకరించును.

ఈవివిధశాఖలను స్థాపించినవారు, దైవాంశసంభూతు లని నమ్ముదురు. భారతీయతత్త్వ పరిశీలనమువలనఁ, బురాతనమైన దెల్ల పరమప్రమాణ మను విశ్వాసము పోయి, స్వతంత్రసమాలోచనశక్తి యేర్పడును. విచక్షణలేకుండ కేవల పురాతనములు గనుక ప్రమాణము లని తలఁచు దాస్యశృంఖలమునుండి విమోచనము తప్పక సంపాదింపఁతగినది ఏలన దాస్యభావమునుండి విడివడిన బుద్ధికిఁ దిరిగి సృజనశీలమైన యుపజ్ఞ కలుగుట కవకాశ మున్నది. భారతీయవిద్యార్థికిఁ దనదేశపూర్వచరిత్రయందలి వివరములు దెలిసికొనుట మనఃక్లేశసమన్వితమైనను సంతృప్తి నొసఁగును. వృద్ధులు, తమయౌవనదశలోని సంగతులు స్మరించి సంతసింతురు, వర్తమానదుర్దశవలనివిచారమును మఱచుటకుమందు పురాతనఘనవిజయములను స్మరించుటే.

౫

భారతీయ తత్త్వదశాంతర్దశలు.

భారతదేశమున నితరజాతులకు స్థాన ముండఁగా హిందువుల తత్త్వశాస్త్రములనుగూర్చి చర్చించుచు, నిదిఁ భారతీయతత్త్వశాస్త్ర మని పలుకుటకుఁ గలయౌచిత్యమును మనము కొంత చర్చింపవలసియున్నది. అన్నిటికన్న సువిదితమైనకారణ మిట్టిపేరు వాడుకలో నుండుటయే, నేఁడైనను భారతదేశ

మనఁగా నత్యధికహిందూజనాన్వితము, మనగ్రంథవిషయము, చరిత్రలేని కాలమునుండి యించుమించుగా క్రీస్తుశకము 1000 సంవత్సరములు దాఁటువఱకుఁగలభారతీయులతత్త్వచరిత్రమే. ఆతరువాతమాత్రమే క్రమక్రమముగా, హిందువులచరిత్ర కితరులజీవితసంపర్కము కలిగినది.

అవిచ్ఛిన్నమైన భారతీయతత్త్వాభివృద్ధికి వివిధదశలలోని జనులు వారిప్రజ్ఞాసౌరభముల నిచ్చిరి. కాని, మొత్తము మీఁద భారతజాతికి సహజమైన యాంతరంగికశక్తి, వారిభావములకు రూప మిచ్చినది. చారిత్రకమైనదశావిభాగమును జేసి చెప్పుట సాధ్యము కాదు కాని, చరిత్రదృష్టితోడనే భారతీయ తత్త్వదశావిశేషముల వివరించుటకుఁ బ్రయత్నించితము. కొన్ని ప్రత్యేకశాఖలకుఁ జెందినసిద్ధాంతములు తత్కాలపరిస్థితులతో సంబంధించియుండును గాన, రెంటిని గలిపి పరిశీలింపవలసియున్నది. అట్లు చేయకున్నచో, మనకు జీవప్రదమైనయాహ్లాదము జనింపక, తత్త్వశాస్త్రము జడాత్మకమైన సంప్రదాయముగాఁ బరిణమించును. ప్రతిశకములో, గోచరమైనయొక్క గొప్పసమస్యను పరిష్కరించుట కొక్కతత్త్వశాఖ సమాధానముగాఁ నుద్భవించినది. అందుచే నాశకములోని ప్రజలదృష్టితోఁ జూచినచోఁ బ్రతితత్త్వశాఖయందుఁ గొంతసత్య మున్నట్లు తెలియఁగలదు. తత్త్వశాస్త్రము లనఁగాఁ దెలిసియో తెలియకయో నిర్మితములై జీవరహితకుడ్యములవలె నిలిచియున్న నిర్ణయములు కావు. ఈనిర్ణయము లెట్లేర్పడినవో తెలియకపోయినను, మనము నిత్యము నెందుండి దేనిచే జీవయాత్రను గొనసాగించుచుం

టివా యీ 'మనస్సు' యొక్క పరిణామప్రదర్శనములే యను సంగతి మఱవరాదు. తత్త్వశాస్త్రదేశచరిత్రలకు విజ్ఞానవికాస, సాంఘికవాతావరణముల కవినాభావసంబంధ మున్న దనిమన ము గుర్తింపవలెను. ౧. చారిత్రికపద్ధతి ననుసరించి, వివిధశాఖాతత్త్వచర్చలలో మనము పాల్గొనక, వానియభివృద్ధిని సాక్షిమాత్రులమై, తటస్థభావముతోఁ బరిశీలింపవలెను. చారిత్రక దృక్పథము మిక్కిలి యమూల్యమైన దని మేము గుర్తింతుము కాని, యించుమించుగా సర్వశాస్త్రకర్తలు నాయాకాలసూచకచిహ్నములను పూర్తిగా విడిచిపెట్టినకారణమున, నాయా తత్త్వశాఖల కాలములను సరిగా నిర్ణయించి చెప్పుట కాధారములు లేవని విచారించుచున్నాము. ప్రాచీనభారతీయునిదృక్పథము, చరిత్రదృష్టిలేనిది లేక, తత్త్వాతీతమైనది యయి యుండుటచే, మనకుఁ బురాతనతత్త్వవేత్తలఁగూర్చికంటె బురాతనతత్త్వములనుగూర్చి తెలియుట కెక్కుడుసాధనము లున్నవి. గౌతమబుద్ధునిజన్మ మారంభించి, మనకు భారతీయ చరిత్రకాధారములు లభించునవకాశము లెక్కువైనవి. బౌద్ధ మతావిర్భావము, అకేమినిడేయివంశమువలన సింధునదివఱకు వ్యాప్తమైన పర్షియాసామ్రాజ్యవ్యాప్తితో సమకాలికమైనది. హెకాటియన్, హెరిడోటసులవలన లభించినజ్ఞానమే తొలి సారిగా భారతీయవిజ్ఞానము పశ్చిమఖండమునఁ బ్రవేశించినది.

---

౧. ప్లేటో, ప్లేటోతత్త్వము (పుట౧౦)లో వాల్టరుపేటరిట్లు వ్రాసినాడు: ఒకఆంగ్లేయుని పెరటిలోఁ బెరుగుచున్న దేవదారువృక్షము ప్రకృతి వస్తువులలో నొకటని యందురు.

ఈక్రిందివిధముగా భారతీయతత్త్వదశలను విభజింపవచ్చును. (౧) వేదములకాలము. క్రీస్తుపూర్వము (1500–600) వఱకు ఆర్యులిచటికి వచ్చి, స్థిరనివాస మేర్పఱుచుకొని, తమ నాగరికత, సంస్కృతులను వ్యాప్తి చేసినకాలము. ఈ కాలము నందే భారతీయ దివ్యతత్త్వాదర్శములకుఁ బునాదులు కల్పించిన ఆరణ్యకవిశ్వవిద్యాలయములు వెలసినముహూర్తము. ఈ కాలముననే క్రమాభ్యున్నతి నందినమంత్రములు, బ్రాహ్మణములు, నుపనిషత్తులు పెంపొందినవి, నాఁడు ప్రకటింపఁబడిన భావములు శాస్త్రీయముగా నాలోచించినచోఁ గేవలతత్త్వసిద్ధాంతములు గావు. పరిశీలనాంధవిశ్వాసములకు విరోధము గలిగి, మార్గాన్వేషణమునకై పరితపించినకాల మది. మనము రచింపఁబోవు విషయమున కైక్యము ఘటించుటకు, ఋగ్వేద మంత్రార్థములనుగూర్చియు,నుపనిషద్భావములను గూర్చియుఁ జర్చింపవలసియున్నది.

(౨) పురాణయుగము (క్రి. పూ 600—క్రీ. వె 200) మొదటియుపనిషత్తులకాలమునుండి, దర్శనములకాలమువఱకు

---

౧. కాని, యాలోచించువారికది, ఆల్ప్సు పర్వతశిఖరములనుండి బయల్వెడలిన ఝురీప్రవాహములచేఁ గొట్టుకొనివచ్చిన విత్తనమనియు, దీనిలోఁ గొన్ని కారణకార్యసంబంధములు తప్పనిసరిగాఁ గలవనియుఁ దెలియునిట్లే, మనయర్థంహీకవిశ్వాసము లనియనుకొనునవి, యేసాంఘికపరిస్థితులభాగమై వానితో నవినాభావసంబంధము గలిగియున్నవో యాపరిస్థితులతోఁ బాటు కలిపి యీవిశ్వాసములను, బరికించినచో వానియౌచిత్యము ప్రయోజనము స్పష్టమగును."

వ్యాపించినది. రామాయణ మహాభారతములు, మనుస్మృత్యాది గ్రంథములలో దైవత్వాధీనత్వపు దేశమును వహించువాహనము లై యుపయోగించినవి. ఈయుగమునందే ఉపనిషత్తు భగవద్గీతలలోని భాగములను బౌద్ధమతము తీసికొని ప్రజాసామాన్యమున కందఁజేసినది. బౌద్ధజైన, శైవ, వైష్ణవమతశాఖ లీకాలమునకుఁ జెందినవే. దర్శనములలో సమాప్తమైన తత్త్వసమాలోచనాభ్యున్నతి యీదశలోనిదే.

(3) క్రీ. వెనుక 200లనుండి సూత్రయుగారంభము. తత్త్వరచనారణ్యా మెడ తెలిపి లేకుండఁ బెరిగిపోవుటచే, నొకవిధముగు తత్త్వశాస్త్రసూక్ష్మభాష (Short hand of Philosophy) కని పెట్టవలసివచ్చినది. ఇట్లు విషయమును కుదించి సారాంశము తీయుటే సూత్రీకరణమైనది. ఈసూత్రములు భాష్యములు లేనిదే బోధపడవు. అందుచే నీసూత్రములకంటె భాష్యములకే ప్రాముఖ్య మధికమైనది. ఇందుఁ దత్త్వశాస్త్రములోని విమర్శభావము పెంపొందెనది. గతయుగములలోఁ దెలిసినదానిని ప్రశ్నోత్తరములచేఁ దర్కింపకుండఁ నంగీకరించుపద్ధతి కాక తత్త్వచర్చలు జరుగుచునే వచ్చినవి. యోగదృష్టిచే నాఁటితత్త్వవేత్తలు, జగత్సమస్యలను దృష్టికరముగాఁ బరిష్కరించుకొన్న సూత్రములను గనిపెట్టు టాచారమైనది. ఎంతగూఢభావసమన్వితములైనను, వారితత్త్వసమన్వయములు, క్యాంటుతత్త్వజ్ఞుని మాటలలో, మనశ్శక్తిసామర్థ్యములను మొదట నిర్ణయింపకుండఁ జేసినతీర్మానము లగుటచేఁ గొంతలోపము సంభవించినది. వీరిపూర్వులకిట్టిబాధ కలుగలేదు; కారణ మేమన, వారు

హేతుచర్చలకంతగాఁ బ్రాధాన్య మీయలేదు. సత్యమును దర్శించుటకు వలయుసాధనసామగ్రియొక్క గుణాలోపవిమర్శ వారికిఁ దట్టనేలేదు. వారిది కేవలతత్త్వచర్చావిధానము కాదు. కెయిర్డుపండితుఁడు చెప్పినట్లు, "మనస్సు తానాలోచించుచున్న విషయములోఁ బరవశమై, తనశక్తి నిగూర్చి తలఁచుటే మఱచినది"౧. ఈవిధముగాసూత్రయుగమునినిర్మాణాత్మకమైనయూహా, మతస్వాతంత్ర్యములే కాక, అంతర్విచక్షణాలోచనములు పరిపక్వములైనవి. ఈదర్శనములలో నేవి ముందేవి వెనుక యనునది నిర్ణయింపఁజాలము. అన్నిటినుండి యన్నిటిలో నుదాహృతములైనసాక్ష్యము లున్నవి. యోగము సాంఖ్యమును, వైశేషికము న్యాయసాంఖ్యముల రెంటి నంగీకరించుచున్నవి. న్యాయము వేదాంతసాంఖ్యములను గణించుచున్నది. మీమాంసప్రత్యక్షముగానో పరోక్షముగానో తక్కినవానినన్నిటి నంగీకరించుచున్నది. వేదాంతమునట్లే. గార్బేపండితుఁడు దర్శనములలో సాంఖ్యమే పురాతనమైన దని భావించినాఁడు; తరువాత యోగము దానితరువాత మీమాంసావేదాంతములు, చివరకు వైశేషికన్యాయములు నని తలఁచెను. భాష్యకారులయుగమును సూత్రయుగమునుండి స్పష్టముగా విడఁదీయఁ జాలము. రెండును గలిసి నేఁటివఱకును నడచుచునేయున్నవి.

(౪) భాష్యయుగము, క్రీస్తువెనుక 2వశతాబ్దమునుండి ప్రారంభమైనది. దీనికిని సూత్రయుగమునకును గాలవ్యత్యాసమును స్పష్టముగాఁ జెప్పఁజాలము. కుమారిల, శంకర,

౧. క్యాంటుతత్త్వవిమర్శభాగము 1— పుట 2.

భాస్కర, శ్రీధర, రామానుజమాధవోదయన, జయంత, విజ్ఞాన భిక్షు, రఘునాధు లీభాష్యయుగాలంకారులు. క్రమముగా సారస్వత మనోన్యసంఘర్షణ రూపమైనది. సూక్ష్మ, సూక్ష్మతర సిద్ధాంతవివాదములు, సునిశితపరిజ్ఞావాదపరీటనములు, ప్రమాణనిర్ణయచర్చాధ్వనులు మారోగ్రిగినవి. నేటిభారతీయవిద్యాంసులా గ్రంథములను దెఱచుట కేభయపడుదురు. ఏలన, జ్ఞానజ్యోతి ప్రసరించుటకు బదులు సంశయాంధకార మావరించును, ఈభాష్యములం దుత్సాహప్రజ్ఞలు లేవని యెవరు ననరు. కాని, సమాలోచనమునకు బదులు పదాడంబరము, తత్త్వజిజ్ఞాసకు బదులు తర్కవిన్యాసము ప్రత్యక్షమగును, సమ్యగాలోచనాశూన్యత, తర్కలాఘవము, పరస్పరాసహనము, మున్నగులక్షణము లధమవ్యాఖ్యాతలలోఁ గాన్పించును. కాని, ఉత్తమభాష్యకారుల రచనలు ప్రాచీనాచార్యులవారితలవలె నమూల్యములైనవి. శంకరరామానుజాదులు వేదసిద్ధాంతములను బునఃప్రకటనము చేసిరి. వారిపునఃప్రకటనము నూతనతత్త్వనిర్మాణతుల్యమైన దే.

భారతీయ పండితులచేతనే రచింపఁబడిన కొన్నితత్త్వ చరిత్రములు గలవు. తరువాత రచనలుచేసిన వ్యాఖ్యాతలు తమతమదృక్పథములనుండియే సిద్ధాంతచర్చలు సలిపిరి. ఇతరుల భావములను ప్రతివ్యాఖ్యాతయుఁ దనమాటలలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. కొన్నివేళల నన్నితత్త్వశాఖలను వరుసగాఁ గొందఱుచర్చించిరి. ఇట్టి చరిత్రానుగుణములగు రచనలనుగొన్నింటి

నిటఁ జేర్పఁబడవలసియున్నది. హరిభద్రుని షడ్దర్శనసముచ్చయ మొకటి.౧ 6-వ శతాబ్దమునాఁటి దిగంబర జైనపండితుఁడైన సమంతభద్రుఁడు, షడ్దర్శనములను వివరించుచు 'ఆప్తమీమాంస' యనునొకగ్రంథమును వ్రాసె నని చెప్పుదురు.౨ మాధ్యమిక బౌద్ధాచార్యుఁడైన భావవివేకుఁ డనునాతఁడు, 'తర్కజ్వాల' యనుగ్రంథమున, మీమాంసాసాంఖ్య వైశేషిక వేదాంతముల విమర్శనములను రచించెనఁట.

---

౧. బార్తుపండితుఁ డిట్లు నుడివినాఁడు: "సంప్రదాయముననుసరించి హరిభద్రుఁడు క్రీ. శ. 529 లోఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యెను. కాని స్పష్టమైన యితరసాక్ష్యములవలన నీతఁడు 9-వ శతాబ్దమువాఁడనియు, నితనికిఁ బెక్కునామాంతరములుగలవనియు జన్మముచే బ్రాహ్మణుఁడయ్యు జైనమతము నవలంబించెననియుఁ దెలియుచున్నది. మఱియు నీతఁడు ౧౪౦౦ ప్రబంధములను రచించిన గ్రంథకర్తయనియు, శ్వేతాంబర జైనతత్త్వమును మొట్టమొదటిసారి సంస్కృతభాషలో వ్రాసి జైనసారస్వతమును సాంస్కృతికమొనర్చెననియు ఖ్యాతి యిప్పటికినిగలదు. బ్రాహ్మణాచారముననుసరించి షడ్దర్శనములనఁగాఁ, బూర్వోత్తర మీమాంసలు, సాంఖ్యయోగన్యాయ వైశేషికములు. కాని, హరిభద్రుఁడు 87 శ్లోకములలో బహుక్లుప్తముగాను, నిష్పక్షపాతముగాను బౌద్ధ జైనసిద్ధాంతములను, న్యాయసాంఖ్యవైశేషికములను దర్శనములని పేరిడి రచించెను. ఈవిధముగా నీతఁడు తనమతమున కనుకూలించు దర్శనములేటి, తనమతమున కత్యంతశత్రుత్వము వహించిన బౌద్ధపూర్వమీమాంసలకు మధ్యమందుఁ జొప్పించెను జైమినితత్త్వమును, బౌద్ధమును నాస్తికమతములలోఁ గలిపినాఁడు. ఇది కేవలస్వశాఖాభిమానముచేతను, స్వీయనిర్ణయముల ననుసరించియుఁ గాక నాఁటిబ్రాహ్మణులలోఁ గొందఱవిశ్వాసమై యుండుటచే నట్లు చేసినాఁడు. ఇండియన్ ఆంటిక్వేరీ. పుట. 66—1895.

౨. విద్యాభూషణుఁడు. మిడీవల్ సిస్టమ్స్ ఆఫ్ ఇండియన్ లాజిక్కు. పుట 23.

ఒకదిగంబరజైనుఁడగువిద్యానందుఁడు తన 'అష్టసాహస్రి' యనుగ్రంథమునందును, నింకొకదిగంబరుఁడు మేరుతుంగుఁ డను నాతఁడు (క్రీ. వె. 1300) 'షడ్దర్శనవిచార' మనుగ్రంథమునను హిందూదర్శనములను విమర్శించిరట. దక్షిణభారత దేశము, నకుఁ జెందిన 14-వ శతాబ్దమునను న్న మాధవాచార్యుని 'సర్వదర్శన సంగ్రహము' విశ్వవిఖ్యాతమైన గ్రంథము. శంకరకర్తృత్వముచే వెలయుచున్న 'సర్వసిద్ధాంతసారసంగ్రహము'[1] మధుసూదన సరస్వతి విరచితమైన 'ప్రస్థానభేద'ము [2]వివిధదర్శనములను గూర్చి చక్కగా వివరించిన ముఖ్యగ్రంథములు.

---

1. శంకరకర్తృత్వ మసత్యముగాఁ దోఁచును. చూడు కీత్—ఇండియన్ లాజిక్. పుట 242.

2. చూడు. మ్యాక్సుముల్లర్ షడ్దర్శనములు పుటలు 75—84.

ప్రథమభాగము

వైదికయుగము

ద్వితీయాధ్యాయము

౧

ఋగ్వేదమంత్రములు

మనకు లభించిన మానవమానసిక రచనలలో వేదములే ప్రాచీనతమములు. విల్సన్ ఇట్లువ్రాసెను. "ఋగ్యజుర్వేదముల ముద్రణము పూర్తియైనచో వానిలోనిభావముల పరిశీలనాఫలితములను, హిందువుల నిజసాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులను సరియగు రీతి నర్థముచేసికొనుట కవకాశములు లభించును. సంఘనిర్మాణసాక్ష్యము గలప్రాచీనతమ రచనల చరిత్రమునకే ప్రప్రథమములవి; గ్రీక్కునాగరికతపుట్టుక కత్యంతముపూర్వములైనవి: నేఁటివఱకుఁ దెలిసిన అస్సీరియాసామ్రాజ్య చిహ్నములకును వెనుకటికాలమునాఁటివి; నామమాత్రముగానే తెలిసిన ఈజిప్టురాజవంశములకు మాత్రము తరువాతఁ గలవి. అత్యంత ప్రాచీనవిషయములనుగూర్చి యూహించుటలోఁ బ్రమోదావహము లైనసర్వసంగతులను సమగ్రముగాఁ బ్రదర్శించునవి వేదములు.[౧] ఋగ్యజుస్సామాథర్వములు నాలుగువేదములు. మొదటి మూఁడును నామరూపభాషాభావములలో సామ్యముగలిగి యున్నవి. అన్నిటిలో ఋగ్వేదము ప్రధానమైనది. దైవావేశముచేఁ దాము పాడుకొనినగీతముల నార్యులు తమప్రాచీన తమ

---

౧. రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీ జర్నల్ 13వ వాల్యూము. 1852 పు. 205.

నివాసభూములనుండి భరతవర్షమున కేతెంచినపుడు, తాము సంపాదించిన యమూల్యధనరాశిగా సంకలనమొనర్చి కాపాడుకొనవలసివచ్చినది. ఏలన, వారువచ్చి ప్రవేశించిన నూతనదేశములో నాదినివాసులైన వివిధదేవతోపాసకులతో సంపర్కము సంభవించినది. ఋగ్వేదమట్టి గీతాసంకలనము. సామవేదము కేవలప్రార్థనగీతాసంకలనము.

ఇందలిగీతములు చాలవఱకు ఋగ్వేదములోనివే. సొంతములైన వానిలోనైనను విశేషార్థబోధకములైన వేమియును లేవు. ఇవి యజ్ఞశాలలలోఁ బఠించుట కనువగున ట్లేర్పాటులు చేయఁబడినవి. సామవేదమువలెనే యజుర్వేదముఁను బ్రార్థనావసరముల కుపయోగించునది. కర్మతోఁగూడినమతావసరముల నిమిత్తమై యిది కూర్పఁబడినది. విట్నీపండితుఁ డిట్లు వ్రాసినాఁడు; "ప్రాచీనవైదికకాలమున యజ్ఞ మనఁగా విశృంఖలభక్తిప్రకటనయు; అందు నిర్ణయింపఁబడిన పురోహితుల కధికారము లేదు; అప్రధానవివరముల కెట్టినియమమును లేదు; యజ్ఞకర్త యిచ్చవచ్చినరీతిని నడపుటకు స్వేచ్ఛగలదు; ఇది ఋక్సామమంత్రముల పఠనముతోఁ గూడియుండెడిది. హృదయపూర్వకముగా దేవునికిఁ జేయుసమర్పణసమయమున, కర్తహస్తములు పూజలొనర్చుచుండఁగా నోరాఁగక మంత్రములు చెప్పవలెను. కాలక్రమమున కర్మవిధానము నియమబద్ధమై ప్రత్యల్పకర్మమును శాసనమునుసరించి క్రమవిధానమున నడువ

౧. అమెరికన్ ఓరియంటల్ సొసైటీ ప్రొసీడింగ్సు వాల్యుము 3 పు. 304.

వలసినదైనది. కర్మాచరణకాలములోఁ జదువవలసినమంత్రముల సంఖ్య నిర్ణీతమగుటయేకాక, కొన్నియుచ్చరింపవలసిన వాక్యములు, పదసూత్రములు, నేర్పడి, చేయఁబడుచున్న ప్రత్యల్ప కర్మభావమును ప్రవచనశాపానుగ్రహములతోఁగూడి, గుప్తార్థ విశిష్టమైనది. యజ్ ధాతువునుండి వచ్చినయజుర్వేద మీవిధముగా యజ్ఞాచరణసూత్రవిధానముల సంపుటి. ఇట్టియజుర్వేదమే గద్యపద్యాత్మకమై యజ్ఞమునందుఁ జదువవలసిన క్రమముతోఁ గూర్పఁబడినది.౧ సామయజుర్వేద మంత్రసంకలనము ఋగ్వేదమునకును, కర్మకాండసుస్థాపితమయిననాఁటి బ్రాహ్మణములకును మధ్యకాలమున నయియుండవలెను. అథర్వవేదము చాలకాలమువఱకు వేదశబ్దఖ్యాతి లేకయుండెడిది. కాని, మన దృష్టిలో ఋగ్వేదముతరువాత నిదే ముఖ్యమైనది. కారణము ఋగ్వేదమువలెనే యిదియును స్వతంత్రమైనభావముల సంపుటీకరణము. విజ్ఞానచరిత్రలో నిది యాలస్యముగాఁ గూర్పఁబడినదగుటచే నీవేదము ప్రత్యేకభావాన్వితము. అనేకరూపదేవతోపాసనల కలవారైయున్న భరతవర్షప్రాచీనజాతులతో సామరస్యమునకై ఆర్యులు విశాలహృదయము సహనశీలముఁ జూపిరని యీరచన చెప్పుచున్నది.

ప్రతివేదమునకు మూఁడుభాగము లున్నవి. మంత్రములు; బ్రాహ్మణములు; ఉపనిషత్తులు; మంత్రసంపుటినే సంహితయందురు, బ్రాహ్మణములు విధివిధానములను దెల్పును; ఉపనిషత్తులు, ఆరణ్యకములు బ్రాహ్మణముల యంత్యభాగములై తత్త్వనిర్ణయచర్చాత్మకములుగా నున్నవి. తరువాత వచ్చిన

భారతీయవిజ్ఞానమున కుపనిషత్తులే పునాదులుగానున్నవి. పూర్వతరములైనవానిలో ఐతరేయకౌశీతక్యుపనిషత్తులు ఋగ్వేదమునకును, కేనఛాందోగ్యములు సామమునకును, ఈశతైత్తిరీయబృహదారణ్యకములు యజుర్వేదమునకును, ప్రశ్నముండకము లథర్వమునకును జెందినవి. ఆరణ్యకములు ఉపనిషత్తులకును బ్రాహ్మణములకును మధ్యమందు వచ్చును. నామార్థముల కనుగుణముగా నివి, అరణ్యవాసులై తపోనిరతులై యున్నవారి కుపయోగించును. గృహస్థుఁడు చేయవలసినకర్మవిధానమును బ్రాహ్మణములును, సంసారము విడిచి, యరణ్యములకుఁ బోయినవారికిఁగర్మస్థానమందుఁ జేయవలసినవిధినారణ్యకములును, నిర్ణయించును. యజ్ఞక్రియకుబదులుగా, యజ్ఞమునకుఁ గల రహస్యపరమార్థముల నరణ్యవాసి ధ్యానించును. బ్రాహ్మణముల కర్మకాండకును, నుపనిషత్తులతత్త్వవిచారమునకును సంబంధము కలుపున వారణ్యకములు. మంత్రములు కవుల సృష్టియై, బ్రాహ్మణములు పురోహితులరచనలై, ఉపనిషత్తులు తత్త్వవేత్తలధ్యానము లైనవి. ఈమూఁడు నొకటివెనుక నొకటి క్రమముగా రచింపఁబడినను, బిమ్మటఁ గలిసియే యున్నవి. ఉపనిషన్మతము, వైదికదేవతార్చన విధానపరిణతియే యైన నింకొకవిధముగాఁ జూచిన బ్రాహ్మణమతనిరాసరూప మని చెప్పవచ్చును.

౨.

వేదమంత్రార్థజ్ఞాన ప్రయోజనము.

భారతీయవిజ్ఞానస్వరూపమునుగూర్చి స్పష్టజ్ఞానము వలయునన్నచో నీవేదమంత్రార్థముల నభ్యసించితీరవలెను. వానిని గూర్చి మనమెట్లు తలంచినను.- ప్రక్షిప్తపురాణము లనుఁడు, వివేకహీనులకల్పితగాథ లనుఁడు,-ఏమన్నను, ననంతరకాలము నాఁటి భారతీయార్యుల తత్త్వజిజ్ఞాసకు ననుష్ఠానమునకు మూలభూతము లైనరచనలు గావున, వీనిపరిచయము లేనిదే యవి బోధపడవు. జగద్రహస్యార్థమును సంగ్రహించి, ప్రకటించు కోరికతోఁ జేయఁబడిన ప్రథమమానవప్రయత్నము లైన ఈరచనలు వసంతస్వచ్ఛసౌరభాంకిత మారుతమునుబోలుచు, హిమబిందుసుందరమగు నుదయారంభసమయవికాసమాన పుష్పకోమలములగుచు, నెగడుచున్నవి.

ఆర్యులు తమతొలినివాసములనుండి, భరతవర్షమునకు వచ్చిననాఁటిబుద్ధివికాసయుగమునకుఁ జెందినవే నేఁడు మనకుఁ దెలిసినవేదములు. వారితోఁగూడఁ గొన్నిభావములను విశ్వాసములను గొనివచ్చి, భరతభూమిలో వానిని వృద్ధిచేసిరి. వేదమంత్రములరచనాసంకలనముల మధ్యమందుఁ గొంతకాలము గడచియుండును. సంహితకాలమును మాక్సుముల్లరు ఛందోయుగము, మంత్రయుగము నని విభజించినాఁడు. మొదటియుగములో మంత్రములు రచింపఁబడినవి. ఈగీతములను రచించినది సృజనాత్మకమైనకవితాప్రతిభతోఁ గూడినశకము. అప్పుడు

యజ్ఞముల స్మరణయే లేదు. దేవతలకుఁ బ్రార్థనములే సమర్పింపఁబడినవి. రెండవ దీగీతములను సంపుటిచేసినయుగము. అప్పుడు వారు వాని నే వరుసలోఁ గూర్పుచేసిరో, అదేరీతి నిప్పటికిని నిలిచియున్నవి. తరువాత యజ్ఞభావములు క్రమముగాఁ దల లెత్తినవి. ఎప్పు డీగీతరచనాసంకలనముల కాల మనుప్రశ్న కూహయే జవాబు. క్రీస్తునకుఁబదు నేనుశతాబ్దములపూర్వము వేదము లున్నవని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. క్రీ. పూ. 300 సంవత్సరములనాఁటికి వ్యాపింపనారంభించిన బౌద్ధమతము వేదమంత్రముల నేకాక, ఉపనిషత్ బ్రాహ్మణములతోఁ గూడిన వైదికవాఙ్మయమునంతను నంగీకరించినది. (బ్రాహ్మణములలోని యజ్ఞవిధానము పెంపొందుటకును, ఉపనిషత్తులలోని తత్త్వము సుస్థాపితమగుటకును విశేషకాలము పట్టియుండును. విస్తృతమైన యింతసారస్వతములోని భావవికాసమున కొక వేయేండ్లైనఁ గావలసియుండును. నాఁటివాఙ్మయములోని భావసంపద, వైవిధ్యమును జూచినచో నీలెక్క యెక్కువకాదు. భారతీయ విద్వాంసులు కొందఱు వేదకాలము క్రీ.పూ. 3000 వత్సరములనియు, మఱికొందఱు క్రీ. పూ, 6000 ఏండ్లనియుఁ జెప్పుచున్నారు. మంత్రము కాలము క్రీ. పూ, 4500 లనియు, (బ్రాహ్మణముల కాలము క్రీ.పూ. 2500 లనియు, మొదటియుపనిషత్తులకాలము క్రీ. పూ. 1500 లనియు కీ. శే. బాలగంగాధరతిలక్ తలఁచినాఁడు. జాకొబీ పండితుఁడు మంత్రములకాలము క్రీ. పూ. 4500 గాఁ జెప్పినాఁడు. మేము క్రీ.పూ. 1500 గా నిర్ణయించుచున్నాము గావున దీనికెవరును దోష మెన్నరని తలఁచెదము.

ఋగ్వేదసంహితకుఁజెందినవి 1017 మంత్రములు లేక సూక్తములు; రమారమి 10,600 శ్లోకములు. ఇది యెనిమిదష్టకములుగాను, అష్టకమున కెనిమిదధ్యాయములుగాను, విభాగింపఁబడినది. ఇవి యింకను వర్గములక్రింద విభజింపఁబడెను. ఇది పదిమండలములక్రిందఁగూడ విభజింపఁబడెను. ఈమండల విభాగమే బాగుగానందఱకుఁ దెలిసినది. ప్రథమమండలమున 191 మంత్రములుగలవు. ఇంచుమించుగా గౌతమకణ్వాదులైన 15 గురు ఋషులు దీనికిఁగర్తలు, ఈమంత్రములకూర్పులో నొకసూత్రముగలదు. మొదటఅగ్నికిఁ దరువాత నింద్రునికిఁ దరువాతఁ దదితరులకుఁ జెప్పఁబడిన మంత్రములుగలవు. తరువాతఁగల ప్రతిమండలషట్కమునకు నొక్కొక్కకర్తగలిగి, అగ్నీంద్రాదులవరుసలోఁ గూర్పఁబడినవి. అష్టమమండలమునమాత్ర మీపద్ధతిలేదు. మొదటిదానివలె దీనికి నెందఱో కర్తలుగలరు. నవమమండలములో సోమునిసంబోధించిన మంత్రములున్నవి. 8,9 మదడలములలోని మంత్రములుచాలవఱకు సామవేదములోఁ గలవు. ౧౦ వ మండలము తరువాతఁగలిపినదానివలెఁదోఁచును. ఇందలిభావములు వేదమంత్రరచనమునకుఁ జివరికాలమునకుఁ జెందినవిగా గోచరించును. ఇందు మొదటివానిలోఁగల భక్తిరసభరితమైన కవిత్వము రసశూన్యమైన తత్త్వజ్ఞానరూపమును దాల్చెను. జగదుద్భవాదివిషయములనుగూర్చిన యూహాన్వితములైన మంత్రములునుగలవు. వీనితోఁబాటథర్వవేదమునకుఁ జెందినయంధవిశ్వాసములు, శాపవిధానములతోఁగూడిన మంత్రములునుగలవు. తత్త్వజిజ్ఞాసతోఁగూడినవి వారిమనోవికాస

మును, శాపాదికమంత్రములప్పుడే వారికిభారతవర్ష పూర్వజాతులతోడి సంపర్కమును దెలుపును. ఈ రెండుకారణములచే దశమమండలానంతర్యము విదితమగును.

వేదోపదేశము.

తమజీవితముల నీవిద్యలోవ్యయించి కృషిచేసిన పండితులు వేదమంత్రార్థములనుగూర్చి భిన్నభావములను గలిగియున్నారు. క్లీడరరనునాతఁడు ఋగ్వేదమంత్రములు కాలుష్యమెఱుగని బాలురయమాయికప్రార్థనములవలెనున్నవనెను. ఎంత అపరిపక్వమున స్పష్టములైనను నార్యుల ఋగ్వేదమందే కేశ్వరారాధనము కలదని పిక్టెటుపండితుఁడు నుడివినాఁడు. ఈభావమును, రూత్ పండితుఁడును, ఆర్యసమాజస్థాపకుఁడగు దయానందసరస్వతియు నంగీకరించిరి. రాజారామమోహనరాయలు 'పరమేశ్వరుని కల్యాణగుణములప్రతినిధి రూపములే' ఋగ్వేదములోని దేవతలనితలఁచినాఁడు. బ్లూమ్‌ఫీల్డుమున్నగు నితరులు ఋగ్వేదమంత్రములపరిణతజాతియొక్క కర్మకలాపవర్ణనమని తలపోసిరి. బెర్గెయిన్ వానిని గొన్నిభావములకు మూర్తిప్రకటనములనెను. జగద్విఖ్యాతుఁడైన సాయనాచార్యుఁడు ఋగ్వేదమంత్రములకు సహజమైన యర్థమునుదెల్పెను. దీనినైరోపీయను విద్వాంసులు నంగీకరించిరి. తరువాతివైన బ్రాహ్మణములననుసరించి సాయనుఁడు కొన్నిటికర్థనిర్ణయములు చేసినాఁడు. ఇట్టి భిన్నభావములుపరస్పరవిరుద్ధములనితలఁపరాదు. ఏలన ఋగ్వేదమంత్రార్థముల వైవిధ్యమే దీనికిఁగారణము. క్రమపరిణతినందిన పెక్కుశకములందలి మేధావులచే రచింపఁబడినవగుటచే నీ

మంత్రిభావములలో వివిధభావపరిణామము గోచరించును. ఒక నిరాడంబరకాలమునకుఁజెందిన జాతియొక్క—మతమే ఋగ్వేదమని స్థూలముగాఁజెప్పవచ్చును. ఋగ్వేదమంత్రజాలమంతయు నతార్కికమై బాల్యప్రిసన్నతామయమైన మానవమానసమత ప్రిదర్శనమే. బ్రాహ్మణములకాలమునకుఁ జెందిన హేతుభావవిశిష్టార్థములనిచ్చు మంత్రిములును గొన్నికలవు. సృష్టిరహస్యము, మానవ జన్మార్థమునన్నగుసమస్యల పరిశోధనాఫలితములఁదెల్పు పరిణతబుద్ధినిబ్రిదర్శించు మంత్రములు దశమమండలములోఁగలవు. కొన్నిమంత్రిములేకేశ్వర సిద్ధాంతమునుదెల్పును. ఒకేపరమేశ్వరుని భిన్నగుణరూపములే వివిధదేవతలని పలికిన స్థలములు కొన్నినిస్సంసయముగాఁగలవు.౧ ప్రిస్తుతము మనకుఁగలసుస్పష్టము సందేహశూన్యమునగు నేకేశ్వరసిద్ధాంతమువంటిది మాత్రిమదికాదు.

భారతీయ సుప్రిసిద్ధపండితయోగియైన అరవిందఘోషు, వేదములు గుప్తార్థములతోడను, యోగతత్త్వములతోడను నిండియున్నవని తలఁచినాఁడు. ఇంద్రియప్రవృత్తుల ప్రతిబింబరూపములైన దేవతలఁనుగూర్చియే వేదమంత్రములుచెప్పుచున్నవని యాతనిభావము. సూర్యుఁడు బుద్ధికి, అగ్ని సంకల్పమునకు, సోముడు భావమునకుఁ బ్రితినిధులు. ఆతనిదృష్టిలోవేదములు యోగమతప్రితిపాదకములు. "ప్రాచీనకాలమునాఁటి మానవమానసకృపిదర్పణములైన వానిలోఋగ్వేదమే మనకుమొగటిది. గ్రీకు—జాతికి,జెందిన ఆర్ఫిక్ఎల్యూషినియన్ మతరహస్యములు వేద

౧. చూడు. రామానుజభాష్యము [i-164—46, 170-71)

మంత్రరహస్యార్థముల పోడిమిచెడిన నీడలవంటివి. మనమిపుడు నిశ్చయముగాఁ జెప్పనసాధ్యములైన కారణములచే నార్యజాతి తనరహస్యజ్ఞానమును దృష్టాంతాద్యలంకారమయ యవనికచే మఱుఁగుపఱచి, యనధికారులకుఁ దెలియకుండను, గురూపదేశ మందినవారికిఁ దెలియునట్లుగను జేసినది. యోగులనియమము లలో నొకనియమమేమనఁగా ఆత్మదైవజ్ఞానములు పరమరహస్య ములు పావనములునని, సామాన్యమానవుఁడు బ్రహ్మజ్ఞానా ర్హుఁడు కాకపోవుటేకాక, వానికిఁజెప్పినచోఁ బ్రమాదముకూడ నున్నదనియు నేలనఁగా,నర్హతలేనివారు దానిపవిత్రతనుబోఁగొట్టి మహిమను దుర్వినియోగ మొనర్తురనియువారునమ్మిరి. అందుచే వారుజనసామాన్యమున కపరిపూర్ణమైన బాహ్యపూజాదిక మేర్పాటుచేసి, ఉపదేశార్హులకాంతరంగిక నిగ్రహసాధనములు నియమించుటకుఁ దమవాఙ్మయపదజాలమును, మూర్ఖులకు బా హ్యార్థము, బుద్ధిమంతుల కంతరార్థమును దెలియునట్లు శ్లేషాద్య లంకారయుక్త మొనర్చిరి. ఈవిధముగాఁగల్పించిరచించినవే వేద మంత్రములు"౧. ఈ వేదార్థనిర్ణయవిధానమెంత యౌచిత్యగర్భి తమైయున్నను, దీనిని మనమంగీకరింపఁజాలము.

ఈభావమును నేఁటిపశ్చిమవిద్వాంసులంగీకరింపకపోవుటే కాక, సంప్రదాయసిద్ధముగా నర్థనిర్ణయములుచేసిన సాయనా చార్యుఁడుగాని, పూర్వమీమాంసికులుగాని దీనినంగీకరింపరు. భారతీయవిజ్ఞానమంతయు వేదమంత్రములలోని మహోన్నత సత్యములనుండి క్రమచ్యుతియనుట, అసమంజసము. ఆదిపరిపూ

౧. ఆర్య. వాల్యూము ౧. పుట 60.

ర్ణతనుండి పతనమనుటకంటె, మానవకోటిబాల్యదశలోని యపరిణతభావములు, నైతికాధ్యాత్మికాశయములనుండి, కాలము పోను, క్రమాభ్యున్నతిచే దసువాతమహనీయతత్త్వమతసిద్ధాంతము లుద్భవించినవనుటలో సహజమైన మానవవిజ్ఞానక్రమ వికాసవిధానమునకు సరిపోవుచున్నది.

వేదమంత్రార్థవివరణమున, ననంతరములైన బ్రాహ్మణములు నుపనిషత్తులుచూపిన మార్గములనుబట్టిపోవుటయుక్తము. ఈయనంతరరచనములు, వేదమంత్రములలోని భావములననుసరించి, యవిచ్ఛిన్నముగాఁ బెంపొందినవే. బాహ్యమునుండి యంతరంగమునకుఁబోవుట మానవసహజలక్షణము. బాహ్యప్రకృతిశక్తులయారాధనమునుండి, యుపనిషత్తత్త్వజ్ఞానమువఱకును గ్రమపరిణామమందినదనిచెప్పుట మానవునిమతభావక్రమాభ్యున్నతిసూత్రమునకనుగుణము. పురాతనప్రకృతి పూజాభావములను విడిచిపెట్టి, ఉపనిషత్తులు, వేదములలోని తత్త్వభావబీజములనుద్ధరించి వృక్షములుగాఁబెంపొదించి పోషించినవి. మేముచెప్పిన యీవిధానమునవీనయుగచారిత్రకపద్ధతికిని, ప్రాచీనవిజ్ఞానోదయమునుగూర్చి ప్రకృతిశాస్త్రముచెప్పిన సిద్ధాంతమునకును, భారతీయసంప్రదాయవిజ్ఞుఁడైన సాయనమహర్షి మార్గమునకును సరిపోవుచున్నది.

౪

తత్త్వశాస్త్రాంకురములు.

ఋగ్వేదమునందు, జగద్వస్తుదర్శనముచే బయలుదేఱిన కఠినప్రశ్నలపరంపరలకు సమాధానముగాఁ గవితావేశపరవశు

లైన వ్యక్తులమహోత్తేజక ప్రసంగములున్నవి. జగద్రహస్యము లఁదెలిసి ప్రకటింపయత్నించుటలో, నొకయింద్రియాతీతదృష్టి చేఁగాని, ప్రకృత్యతీతభావావిష్కరణముచేఁగాని కాక,సహజ మైనహేతుపరిశీలనకాంతిచే నెంతవఱకు నాఁటివ్యక్తులుపోయిరో యంతవఱకు వేదమంత్రములుతత్త్వాన్వితములనిచెప్పనగును. వేద మంత్రములలో గోచరించు మనఃప్రవృత్తి ఒకరకమునకుఁజెంది నదేకాదు. ఆకాశమండలిసౌందర్యమును, భూమిపైఁగలయద్భు తములను దిలకించి, ధ్యానించి, మంత్రశ్లోకరచనముచేఁ దమ హృదయభారమును దేలికపఱచుకొనిరి. ఇరాన్‌ఁభరతవర్ష దేవత లైన ద్యౌస్, వరుణుఁడు, ఉషస్సు, మిత్రుఁడు మున్నగువారు, వారికవితలో నుద్భవించినవారే. మఱికొందఱెక్కుడుక్రియాశక్తి గలవారు ప్రపంచమును దమప్రయోజనముల కుపయోగించు కొనఁజూచిరి. ప్రపంచజ్ఞానము వారికి జీవయాత్రకుసాయ ముగా నుపయోగించినది. యుద్ధము, దండయాత్రమున్నగునవి సంభవించినవేళలందు, లాభకరులైనయింద్రాదిదేవతలను వారు కల్పించుకొనిరి. నిజమైనతత్త్వజిజ్ఞాస, నిష్కామముగా జ్ఞానము నార్జించునపేక్ష, కలహప్రయాసలతోఁగూడిన యీదశగడచిన వెనుకనుద్భవించినది. అప్పుడు మానవులు ప్రశాంతచిత్తము లతోఁ గూర్చుండి, తామప్పటివఱకు నజ్ఞులై యర్పించుచున్న యింద్రాదిదేవతల సత్యాసత్యములనుగూర్చి జీవితరహస్య ములఁగూర్చియు నాలోచింపమొదలిడిరి. ఈదశయందేబయలు దేరిన ప్రశ్నలకుఁదృప్తికరములైన జవాబులుదొరకలేదు. వేద మండలి కవి ఆశ్చర్యపడుచున్నాఁడు; "నేనెట్టిస్వరూపముగల

వాః లో నే నెఱుంగను. ఆశ్చర్యచకితము, బద్ధము నైననా మనస్సు పరిభ్రమించుచున్నది." నిజమైనతత్త్వబీజము లనంతరదశలో వచ్చినను, వేదమంత్రములందలి కవిత్వాభ్యాసములలో గోచరించు జీవితమునుగూర్చిన భావములు జ్ఞానప్రదములు. పురాతన వస్తుశాస్త్రమునకుఁ బూర్వము పుక్కిటి పురాణములును, రసాయనశాస్త్రమునకుఁ బూర్వము రససిద్ధవాదమును, జ్యోతిశ్శాస్త్రమునకుఁ బూర్వము ఫలశాస్త్రమునువలెనే, తత్త్వశాస్త్ర జిజ్ఞాసకుఁ బూర్వము పురాణమతములును నుండును. వానియందుఁ బరమ సత్యమునుగూర్చిన ప్రశ్నములకు లభించిన సమాధానములు ప్రజాసామాన్య విశ్వాసములనుండి యుద్భవించినవే. వీరిసమాధానము లూహాసముద్భవములే. సృష్టి కారణములు కొన్ని కల్పితగాథలు. ఊహను డిగఁద్రొక్కి తర్కము నెమ్మదిగా వృద్ధిపొందుచుండఁగా, జగద్వస్తుజాలమును దానికారణమైన స్థిరవస్తువునుండి విడఁదీయు యత్నములు జరిగినవి. పురాణగాథలలోని విశ్వాసములణఁగి, బ్రహ్మాండ సృష్టికారణములను గూర్చినయాలోచనలు రేకెత్తెను. ప్రపంచమునకుఁ జెందిన స్థిరభూతములను దేవతలనుగాఁ జేసి యర్చించుటచే, సృష్టిచరిత్రమే మతమని భ్రాంతి కవకాశము కలిగినది. సమ్యగాలోచనమునకుఁ బ్రథమదశయైన ఋగ్వేదమునందుఁ బురాణము, సృష్టిచరిత్రము, మతము కలిసిపోయినవి. ఋగ్వేద మంత్ర భావములను, దైవశాస్త్రము, సృష్టిశాస్త్రము, నీతిశాస్త్రము, మరణానంతర జీవచరిత్రమునను నాలుగు శీర్షికలక్రింద స్పష్టముగా వర్ణించుటచే నీవిషయమందుత్సాహముజనించునని తలఁచెదము.

౫

దైవశాస్త్రము

అనేక శతాబ్దవ్యాప్తమైన మతాభ్యుదయమును సులభముగా నిర్వచనము చేయుటకు, నొకతరగతిలోఁ జేర్చుటకు వీలైనంత సులభము స్పష్టమునైనదిగా నుండఁజాలదు. మంత్రముల ముఖ్యలక్షణ మనేక దేవతాన్వితమైయున్నది. అనేక దేవతలకు నామములిచ్చి యారాధించిరి. కాని కొన్నిమంత్రములు మహోన్నత తాత్త్విక భావసంపన్నములై మన కాశ్చర్యపరవశతఁ గల్పించును. ఏలన, ననేక దేవతా భావమునుండి, నిశ్చిత తత్త్వజ్ఞానసిద్ధికిఁగల మార్గము సుదీర్ఘమైనది. ఋగ్వేదమతమునందు త్రివిధాత్మకభావములు గలవు ; ప్రకృతిసంబంధమైన యనేక దేవతాభావము, ఏకేశ్వరభావము, బ్రహ్మైక సత్యాభావము. ఈచర్చలో 'దేవ' శబ్దము ననేక వస్తువులనుగూర్చి యనిశ్చితముగా వాడిరను విషయమును మనము జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను.౧ "దేవుఁడనఁగా మానవునకుదాత. ౨" సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు, ఆకసము దేవతలు, ఏలన వారు లోకమునకుఁ గాంతినిత్తురు. తోడిమానవునకు జ్ఞానదానముచేయు పండితుఁడు 'దేవత.' 3 దేవుఁడు లోకమునకంతకును దాత కావున నాతఁడు "దేవత" యే. తల్లి, తండ్రి, గురువు దేవతలే. ౪ అతిథి దేవత.

---

౧. నిరుక్తము (vii-15) "దేవో దానాద్వా, దీపనాద్వా, ద్యోతనాద్వా, ద్యోస్థానోద్వాభవతి."

౨. దేవశబ్దము నాంగ్లమున 'లేడీ' శబ్దముతోఁ బోల్చనగును. లేడీ యనగా మొదట రొట్టెను చేయునదియని యర్థము,

3. విద్వాంసోహిదేవాః. ౪. మాతృదేవోభవ, పితృదేవోభవ, ఆచార్యదేవోభవ.

ఇప్పుడు మనము దేవుఁడను భావమున కేయర్థము నిచ్చుచుం టిమో యాభావమునకు దగ్గరగావచ్చు నర్థమును 'దేవత'యను శబ్దమునకు నిశ్చయింపవలెను. అప్పుడు "దేవ" శబ్దమునకు "కాంతి"యని యర్థము.

మానవ మానసమను యంత్రముతో, "దేవత"లను దయారుచేయు విధానము ఋగ్వేదములో నంతస్పష్టముగా నెచటను దొరకదు. పూర్వాచారములచేఁగాని, నిశ్చిత విధి విధానములచేఁగాని మాంద్యముపొందని, మానవ మానసారు ణోదయ వేళనుండు దివ్యకాంతి స్వచ్ఛతలు ఋగ్వేదములోఁ గాననగును. భావముల చరిత్రమందు, మొదలిదియని చెప్పు టకు శక్యముకాదు. కావున మనమెచటనో యొకచోట నారం భము చేయవలెను. వైదిక దేవతలుకొన్ని విషయములలోఁ గొన్ని ప్రకృతిశక్తుల లక్షణములతో సాపత్యముగలిగి, యెట్లనం తర మీ దేవతలు నైతిక మానవాతీత లక్షణలక్షితులుగాఁ బెంపఁబడిరో మనము మొదటఁ జూడవచ్చును. వేదమంత్రము లలోని యత్యంత పూర్వులైన ద్రష్టలప్రయత్నముగాఁ బ్రకృతి సౌందర్యములను జూచి యానందించు స్వభావముగలవారని చెప్పవచ్చును. కవితాదృష్టి గలవారగుటచేఁ దీవ్రమైన భావా వేగముతోడను,శక్తి కలితమైన ఊహాప్రాగల్భ్యముతోడను వారు ప్రకృతి వస్తుజాలమును దిలకించుటచే, నాయా ప్రకృతిదృశ్య ములు వారియెదుట మూర్తిమంతములై, సజీవములై కన్పట్టినవి.

సూర్యుని ఉదయాస్తమయములలోని అద్భుతదృశ్యము లనుజూచి, ప్రేమించి పరవశులగుటలోని మాధుర్యము వారికిఁ

తెలియును. అట్టి పరవశత్వముచే నతివిచిత్రమైన జీవాత్మ, ప్రకృతులమధ్యమున సంబంధబాంధవ్యము లేర్పడును. ప్రకృతియొక్క సజీవరూపమై, సన్నిహితపరిచయార్హమైన బంధువువలె వారికిఁ దోఁచెను. కొన్ని మనోహర ప్రకృతిదృశ్యములు స్వర్గలోకమునకు ద్వారములనియు, నందుండి భగవంతుఁడు దానినుండి తనసృష్టి నవలోకించుచున్నట్లు వారు తలంచిరి. అందుచే నక్షత్రచంద్రులు, సాగరాకాశములు, ఉభయసంధికాలములు నిజముగా దైవరూపములు. ఈవిధమైన ప్రకృత్యుపాసనమే ప్రాచీనతమ వైదికమతము.

వెంటనే నిశ్చల సమాలోచన మారంభించును. ప్రకృత్యభ్యంతర స్వరూపమును జూడవలెనను కోరిక లప్రయత్నముగా నుదయించును. నిజరూప ప్రతిబింబములైన దేవతలను సృజించుపనిని మానవుఁ డారంభించును. అపరిణతచిత్తుఁడైన మానవుఁ డేసీమయందైనను నిట్టిమనుష్య ప్రతిబింబరూప దైవకల్పనమును జేసియున్నాఁడు. ఒకనియమరహితమైన, క్రమశూన్య జగత్తును మనమంగీకరింపఁజాలము. దానినేదో యొక విధముగా నర్థము చేసికొని, యొకజీవితసిద్ధాంతము నల్లుదుము. ఏదియు లేకుండుటకంటె నిది మంచిదనితలతుము. సహజముగా మనసంకల్పమును బెంచి, దానికి రూపమిచ్చి, దృశ్యములకుఁ దత్త్వకారణములను వెదకుదుము. ౧. మనుష్య ప్రకృతికనుగుణముగా నన్నిటి

---

౧. టైలరు పండితుఁ డిట్లు వ్రాసెను. "శరీరముచే శరీరమునందున్న ఆత్మశక్తి యెట్లు పనిచేయించుచున్నదో అట్లే, ప్రపంచపరిణామముల నన్నిటిని యితర ఆత్మశక్తులుండి నడిపించుచున్నట్లుతోఁచును." ప్రిమిటీవ్ కల్చరు. ౧. నాచురల్ హిస్టరీలో హ్యూమ్ వ్రాసినాఁడు; "అన్ని జీవములు తమవలెనే యుండు-

కర్థముకల్పించుచుఁ, బ హిర్దృశ్యముల వెనుక సంకల్పములఁ బ్రతిష్ఠింతుము. దీనిని ప్రకృతియంతయుఁ జైతన్యమను వాద ముగా నర్థముచేసికొనరాదు. ఇందు విశ్వమంతయునట్లు కాదు. ఇదియొక విధమైన యనేక దేవతోపాసనము. ప్రకృతిలోనద్భు తదృశ్యములకు దైవత్వమారోపించు విధానము. భరతవర్షమున నట్టి యద్భుతదృశ్యము లెన్నెనికలవు. జన్మసిద్ధమైనమతాభి మాన మివ్విధమునఁ బ్రదర్శించుకొనును. ఘోరప్రమా దము నమీపించి తప్పిపోయినప్పుడు, లేక బ్రహ్మాండమైన ప్రకృతిశక్తులకుఁ దాను వట్టిబానిసనని మానవుఁడు తెలిసికొన్న ప్పుడు, కలుగు గాఢ మతోద్రేకముహూర్తములలో, దేవుని యొక్క ఉనికి సత్యమని గోచరించును. తుపానులో దేవుని కంఠ ధ్వని నాతఁడు విని, వాయువేగము తగ్గుటలో నాతఁడు దేవుని కృపను జూచును. ఇటీవలవచ్చిన స్టాయిక్కు మతములో నిట్టి కల్పనములున్నవి. "సూర్యచంద్రనక్షత్రములు, ధర్మము, మను ష్యులు దేవతలుగా మారిరి." ౧. ఇంద్రియముల కగోచర మైన యొక ప్రపంచమున్నదను సత్యమును విశ్వసించి వేదముల నాటియార్యుఁడు మంచిపనిచేసినాఁడు. దానినిఁ గూర్చి యాత

నని తలఁచుట మానవజాతిస్వభావము. మనకుఁ దెలియని శక్తులెప్పుడొకవిధ ముగాఁ గనపడిన కారణమున నవి యొకజాతికిఁ జెందినవని తలచెదము. అంతే కాక ఆశక్తులకు బుద్ధి, వివేకము, క్రోధాదికము నారోపించుటే కాక, కరచ రణాదులతో రూపములిత్తుము."

౧:—చూడు గిల్బర్టుముర్రె వ్రాసిన ఫోరుస్టేజెస్ ఆఫ్ గ్రీక్ రిలి జియన్ — పు. 17.

నికి సందేహములేదు. దేవతలుగలరు. ప్రకృత్యారాధనము, ప్రకృత్యంతర దేవతారాధనము వేదమతముయొక్క ప్రథమదశ.

ఆర్యులు, ఇరేనియనులు జన్మముచే నొకేజాతివారనియు, వారికిసమానలక్షణములు పెక్కుగలవనియు చరిత్ర తెలిసిన వారికి వాదుకలోనున్న విషయము. వారు తమ పూర్వనివాసము నుండిభరతవర్షమునకును, జొరాష్ట్రియనుల దేశమైన "ఇరాను" కువచ్చి, యీమధ్య భూమినివాసముగాఁ జేసికొని యవిభాజ్యమైన యొకజాతిగాఁ గొంతకాలము జీవించిరి. జీవితావసరముల కొఱకు, స్థలాభావముచేతను, సంచారకుతూహలము వలనను, దమనివాసమువిడిచి, పెక్కుదిశలలో నూతనస్థలములకై వారు తిరుగాడ వలసివచ్చినది ౧. అందుచేతనే, భరతవర్ష పర్షియా దేశములలోనిప్రాచీనమతతత్త్వభావములకెంతో పోలికయుంకుట మనము చూచుచున్నాము, డాక్టరు మిల్సు చెప్పినాఁడు; "అవెస్టాభాషలో, వేదములకు, వేదములు తనకుఁజెందిన పురాణసంస్కృతమున కెంతదగ్గరగానున్నవో యంతకంటె దగ్గరగానున్నది." భాషలోనేకత్వము లీనమైయున్నది. ఆర్యులు పాంచాలముఖమున భారతదేశమునకు వచ్చినపుడు, నలుపురంగుగలిగి, మద్యమాంసములఁ దినుచు, భూతదైవతముల నర్చించుచుండు దేశీయులనుగాంచి దస్యులనిపిలిచిరి. ౧. ఆర్యులు వారినుండి

౧:—భారతీయులు, ఇరేనియనులు ఇండోయూరిపియన్ అను పెద్దకుటుంబమునకుఁ జెందినవారని చెప్పుదురు. దీనినుండియే అల్పవర్గములు ట్యూటానిక్, కెల్టిక్, స్లేవనిక్, ఇటాలిక్ హెలెనిక్, ఆర్మనియన్ శాఖలు వచ్చినవని చెప్పుదురు. వీరిమతసంస్కృతి భావములనుబోల్చి, విద్వాంసులు మొదట వీరికొకటే ఇండోయూరిపియన్ మతముగలదని చెప్పుచున్నారు.

దూరముగా నుండఁదలఁచిరి. ఉన్నతవిజ్ఞానగర్వము, నధికజాతి గర్వమునుండి జనించిన ప్రత్యేకతా భావమునుండియే తరువాత జాతివిభాగముదయించి యుండనగును. ఆర్యులు తమ మతము దేశీయుల భావములతోఁగలిసి మలినముగాకుండనుండుటకై, వారిరచనలనన్నిటి నొకపద్ధతిలోఁ గూర్చుకొనిరి 'సంహిత' యనగా సంపుటీకరణము. ఆర్యు లనార్యులతో సంపర్కము వచ్చినపుడు తాముర చించిన మంత్రములను సంపుటి చేయఁగా ఋగ్వేదమైనది.

ఆర్యులు, ఇరేనియనులు కలిసి, ఏకజాతిసౌదర్యముతో నున్నకాలమున వారు కల్పించుకొనిన వేదములందలి "దేవత" లనుగూర్చి మనము వర్ణింతము.

మానవుఁడు దుర్బలహృదయుఁడు గాన, ప్రపంచము యొక్క అసంపూర్ణత, మానవుని యల్పత్వము, జూచి, దుర్దశలో మొఱపెట్టుకొనుటకు, ధైర్యముతో నాధారపడుటకుఁ ఘనశక్తిసమన్వితుఁడగు నొక దేవతను గురువుగా, మిత్రుఁడుగా నాపత్సహాయుఁడుగానుండఁగోరును. ఆనాఁటి మానవజాతిబాల్యదశలో, ననంతశక్తిని గూర్చిన యన్వేషణములో ననంతము తేజో

ప్రకృతిచైతన్యతత్త్వము, గారడీవిద్య, పూర్వులపూజించుట అమర్త్యత్వమం దునమ్మకము నిందలి ప్రధానాంశములు. ఇటీవలి మనుష్యజాతిశాస్త్రవేత్తలైన రిష్లీమున్నగువారు వేరుగా విభాగములు చేసిరి. మనకిచట వీనితో సంబంధములేదు.

మధ్యాసియాసీమనుండి ఆర్యులు బయలుదేరి, ఆ మూలస్థానముకుండ నొకశాఖ భారతవర్షమునకును, మఱొకశాఖ ఇరాన్ దేశమునకుబోయి నప్పటి నుండియే భారతదేశ చరిత్రారంభమగును.

మయమునైన యాకాశముకంటె నధికమైనది లభించుటకష్టము. సూర్యచంద్ర నక్షత్రములు మారవచ్చును; తుపానులువచ్చి, మేఘములు పోవచ్చును; కాని యాకసమెప్పుడు నుండును. 'ద్యౌస్సు' (దివ్ = ప్రకాశించు) ఇండో ఇరేనియన్ దేవతయే కాక, ఇండో యూరపియన్ దేవతయు నైయున్నది. గ్రీసు దేశమున 'జ్యూస్' దేవతగాను, ఇటలీలో జ్యూపెటర్ దేవతగాను, ట్యూటానిక్ జాతులందు, "టైర్" లేక "టై" దేవతగాను నేఁటికి నున్నది. మొదట "దేవ" శబ్దము "కాంతి"కిని తరువాత కాంతిగల సూర్యనక్షత్రములకును, నుషస్సునకును, పగటికిని గూడ నుపయోగింపఁబడినది. ప్రకాశించు సర్వవస్తువులకీ నామము సామాన్యముగా వాడఁబడినది. భూమికూడ శీఘ్రముగా దేవతమైనది. భూమ్యాకాశములు మొదట, వైశాల్యము, విశేషవ్యాప్తి, కలిగి ఫలవంతములైనవిగా గ్రహింపఁబడినవి. ౧. భూమికిఁగల లక్షణములు, "తేనె నిచ్చునది" "క్షీరసమృద్ధి" గలది

౪౬ పుటలో ౧:—మనకిప్పుడున్న యాధారములనుబట్టి, మొదట తామార్యులమని చెప్పుకొన్న జాతి యెచటెచట సంచారముచేసినదో యీవివరములచేమాత్రము స్పష్టముగాను నిర్ణయించుట దుర్ఘటము. ఆర్యజాతి స్వవిభాగమంది శాఖలుగాఁ జీలిపోయి, సంస్కృతము వాడుకభాషయైన పిమ్మట సాంఘికపరిస్థితిని దెల్పునవే వేదమంత్రములు కాని ద్రవిడజాతి, భరతభూమిలోని మొదటి జాతియనియు మేమంగీకరింపము. ఆర్యులకంటె ముందుగా భారతదేశమునకువచ్చి, తమనాగరికతను స్థాపించినది ద్రవిడజాతి. ద్రవిడులు, ఆర్యజీవితవిధానములను స్వీకరించినమాట నిజమే కాని, తమభావముల నార్యనాగరికతయందును జొప్పించిరి. దుర్గమములైన పర్వతప్రాంతముల నాక్రమించి యిప్పటికిని జీవించుచున్న వివిధజాతులవారు, భారతదేశముయొక్క ప్రథమనివాసులైన నైయుండవచ్చును.

యని వర్ణింపఁబడినది. మఱియు నచిరకాలములో భూమ్యాకా శములకు మనుష్యలక్షణము లారోపించి, "అజరుఁడనియు, మాతయనియుఁ పితయనియు" సంబోధించిరి. ఔదార్యము, సర్వజ్ఞత్వము, ధర్మగుణము మున్నగు నైతికలక్షణము లన్వ యించిరి. ౨ ఈగుణారోపణ విధానము, మొదట భౌతికము, తరు వాత వ్యక్తిగతము, వెనుక దైవికమునై వెలసినది. అన్ని దేశ ములందును భూమ్యాకాశములు ప్రత్యేకముగాఁ బూజింపబడి నను, దరువాత వానికి వివాహముచేసిరి. ఆకాశము బీజప్రదా తయై, భూదేవత వివిధఫలక్షేత్రమై గర్భవతియైనది. హోమరు కవి గీతములలో భూమినిట్లు సంబోధించెను." దేవతలకు జనని, నక్షత్రమయాకాశమునకు భార్య," 3. ఈభూమ్యాకాశములు సర్వజీవరాశికి మాతాపితలే. ఏలన నవియే ప్రాణికోటికిఁ బోష ణసామగ్రినిచ్చి రక్షించుచున్నవి. ఋగ్వేదమందు వీని నేకవచనార్థకమగు బహువచనశబ్దముతో వాడిరి. ఉషస్సు, సూ ర్యుఁడు, అగ్ని, వాయువు, వర్షము వానిసంతతి, మనుష్యులకు దేవతలకును వారు తల్లిదండ్రులు. ౪. దేవతలసంఖ్య పెరు

(౧) ౧. ౧౬౦.౨: ౧.౧౮౭. ౫; ౪.౫౬.౩; ౬.౭౦.౧,౨

(౨) ౧.౧౫౯.౧: ౧.౧౬౦ ౧;౪.౫౬.౨; ౪.౭౦.౬

(3) చూడు మ్యాక్సుముల్లర్. ఇండియా, వాట్ కెన్ ఇట్ టీచ్ అజ్ పుట. ౧౫౬

(౪) ౧.౧౮౫.౪;౧.౧౫౯,౧-౨; ౧.౧౦౬,౩. 3, 3,౧౧: ౪,౫౬ ౨;౬,౧౭,౭; ౭,౫౩,౧-౨; ౬,౮౫. ౧౨; ౧౦,౧,౭: ౧౦,౩౫,౩; ౧౦. ౬౪,౧౪; ౧౦,౬౫,౮,౧౦.౧౧.౯. (౫) రామానుజభాష్యము, ౧. ౧౬౦, ౪,౪,౫౬,౩,

గుటతో, భూమ్యాకాశముల కర్త లెవరను ప్రశ్న బయలుదేరి నది. "సర్వజీవముల కానందమిచ్చు, తేజోమయములైన భూమ్యాకాశములు దేవతలలో నెవఁడుచేసెనో యాతఁడు వారిలో కెల్ల నత్యధిక శేముషీమంతుఁడు. ఈ తేజోమయ భూతములను దనప్రజ్ఞచే, నియమించి, శాశ్వతాధారములపై నిలిపినాఁడు.౫ ఈసృజించుశక్తి అగ్నికి ౧, నింద్రునికి, ౨. సోమునికి, 3. నివ్వబడినది. ఈగౌరవ మితర దేవతలకు నిచ్చినారు.

ఆకాశ దేవత వరుణుఁడు. 'వర్' అనగా నాచ్ఛాదించు లేక ఆక్రమించు నను ధాత్వర్థమునుండి యీశబ్దమువచ్చినది. గ్రీకుల "అవరానన్" అవెస్టాలోని "ఆహురామజ్దా" తో నీ దేవత సరిపోవును. ఆతని భౌతికోత్పత్తి స్పష్టము. వరుణుఁడాచ్ఛాదకుఁడు. నక్షత్రమయమైన సర్వాకాశమును నందలి జీవరాసుల తోడను, నివాసములతోడను నొకవస్త్రముతో వలె నాచ్ఛాదనము చేసినాఁడు. ౫ మిత్రుఁడాతని సంతతమిత్రుఁడు. వరుణమిత్రులు కలిసి వాడినప్పుడు రాత్రిందివములు, అంధకారజ్యోతులు. వరుణుని రూపము క్రమముగా మార్పునొంది దేవతలలో ధర్మమూర్తి యగును. ప్రపంచము నవలోకించుచు, దుష్టులను శిక్షించుచు, దన్నాశ్రయించిన వారిని పాపములనుండి రక్షించుచుండును. సూర్యుఁడాతని చక్షువు,ఆకాశమాతనిదుకూలము, మహామారుతమాతని యూపిరి. ౬ నదులాతని యాజ్ఞచేఁ బ్రవహించుచున్నవి; ౭ అతనివలని భయముచే సూర్య చంద్ర

(౧) ౧. ౬౭. 3. (౨) ౧౦. ౮౯. ౪. (3) ౯. ౧౦౧ ౧౫.
(౪) 3. 3౧. ౧౭. (౫) ౮. ౪౧. (౬) ౭. ౮౭. ౨.
(౭) ౧. ౨౪. ౮. ౨. ౨౮. ౪; ౭. ౮౭. ౫.

నక్షత్రములు తమ తమగతులు తప్పకుండ సంచరించుచున్నవి. ఆయన శాసనముచే భూమ్యాకాశములు విడిగా నిలుచుచున్నవి. భౌతిక ధార్మిక వ్యవస్థ యాతని భుజములపై నిలిచియున్నది. ఆతఁడు చపలచిత్తుఁడుకాఁడు; ధృతవ్రతుఁడు. ఇతర దేవతలాతని యాజ్ఞ ననుసరింతురు. ఆతఁడు సర్వజ్ఞుఁడగుటచేఁ బక్షుల గమనములు, సాగరములో నౌకల మార్గములు, వాయుసంచారము లాతఁడెఱుఁగును. చీమ చిటుకన్న నాతనికిఁ దెలియును. ఆతఁడు దేవతలకు దేవత, పరదేవతయునై, దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణముఁ జేయును. తానులోకమున స్థాపించిన శాశ్వత ధర్మశాసనము ననుసరించియే తానును నడచుకొనును. అయినను దన్ను దూషించినవారు వేడిన క్షమించి దయతోఁ జూచును. ౧ వరుణునకుఁ జెప్పిన మంత్రము లన్నిటిలోఁ, దాముచేసిన పాపముల నగ్గడించి పశ్చాత్తప్తులై చేయు క్షమార్పణములే యున్నవి. దీనిలన నార్యుల హృదయములు పాపభీతితోడను, ప్రార్థనముల తోడను నిండియున్నవని తోచును. ౨.

భాగవతుల యొక్కయు వైష్ణవుల యొక్కయు భక్తి ప్రధానమైన యేకేశ్వరవాదమునకు బీజములు పాపమువలనభీతి,

౧. అథర్వవేదము (౪-౧౬-౧-౫) నుండి మ్యూర్ పండితుఁడు వరుణమంత్రములను బద్యరూపమున భాషాంతరీకరించినాఁడు, దీనివలన వైదికార్యుల దృష్టిలో 'దేవ' భావ మత్యున్నతమైనదని గోచరింపఁగలదు సర్వజీవరాసులను సృజించి, దయతో వారినజ్ఞానమునుండియుఁ బాపముల నుండియుఁ గాపాడునని దాని సారాంశమైయున్నది.

౨. వేదిక్ మైథాలజీ. పుట 8 (3) తత్వమూలసూత్రముల లక్షణము-"సృష్టికి పూర్వము దేవుడ"ని హెగిల్ పండితుఁడు చెప్పినాఁడు.

దేవుని క్షమాన్విత కృపయందు విశ్వసించిచేసిన వరుణోపాసన మందుఁ గలవు. మెగ్డొనల్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసెను; "అత్యుదార మైన యేకేశ్వర మతమునందలి పరమేశ్వరుని లక్షణములు వరుణునికిఁగలవు.3"

వరుణుని యధీనములోనున్న శాసనమునకు "ఋత" మని పేరు. ఋతమనగా వస్తుస్థితి. శాసనము, నందిమిడియున్న ధర్మము నిందుఁగలవు. సూర్య చంద్ర నక్షత్రముల యవక్ర గతులను అహోరాత్రముల యొక్కయు ఋతువులయొక్కయుఁ గ్రమములనుజూచి మొదట యీసూత్రమును గనుఁగొనిరని తోచును. ప్రపంచక్రమమే ఋతము. ప్రపంచములోనేది క్రమ బద్ధమో యందు ఋతమను నియమమున్నది. ప్లేటోచెప్పిన విశ్వభావములకు నీ ఋతమునకుఁ బోలికయున్నది. 3 దృశ్య ప్రపంచము, నాశమగుచున్న దృశ్యములలోనవి నాశమై, శాశ్వ తమైన సత్యరూపముగల ఋతముయొక్క ప్రతిబింబమే. వేద ద్రష్టలు ఋతమునుండియే సర్వదృశ్యము లేర్పడినవని నమ్మి రు. కావున ఋతమే మనకుఁ దండ్రియనిరి.

"ఋతముయొక్క నిలయమునుండి మరుత్తు లుద్భవించి నారు." ౧ "విష్ణువు ఋతముయొక్క గర్భము." ౨ భూమ్యా కాశములు ఋతమువలననే యట్లున్నవి. 3 మార్పులేని పరమ సత్యమునుగూర్చిన రహస్య జ్ఞానబీజములిచటనే యారంభిం చినవి. ఏది స్థిరశాసనమో యదిమారదు. దృశ్యమైనది పరివ ర్తనశీలముగలిగి, పరిపూర్ణమైనదాని ప్రతిబింబమే. సత్యమైనది

(౧) ౧.౨౧. 3. (౨) ౧.౧౫౬. 3 (3) ౧౦. ౧౨౧.

భాగములు మార్పులులేనిది; అసత్యమైన దెప్పుడును మారుచు నదృశ్యమగును. ఇట్టి సృష్టిశాసనము పరమేశ్వరుని సంకల్ప రూపమై, నీతి ధర్మనిలయమై ప్రకాశించును. దేవతలైన నీశాసనము నతిక్రమింపఁజాలరు, ఈభావపరిణామములో భౌతికలక్షణములనుండి దైవత్వమునకుఁ గ్రమాభివృద్ధిఁ గాంచనగును. మొదట ఋతమునకర్థము, "జగమునకు, సూర్య చంద్రనక్షత్రములకు, అహోరాత్రములకు, సంధికాలములకు, నిశ్చితమైన గమనమార్గ"మని చెప్పఁబడినది. క్రమముగా నది మానవుఁడాచరింపలసిన ధర్మమార్గమై,తరువాత దేవతలుకూడననుసరింపవలసిన పరమధర్మశాసనమైనది. "అరుణోదయము ఋతమార్గమునఁ జరించును; అదియే సరియగు మార్గమనియు, నిదివఱకే తనకుం దెలిసియున్నట్లును వర్తించును. ఆమె యెన్నఁడును దారితప్పదు. "సూర్యుఁడు ఋతమార్గమునే యనుసరించును. ౪ జగమంతయు ఋతమువిూఁదనిలిచి, అందే నివసించుచున్నది. ౫ ఋతమునుగూర్చిన యీ భావమువలన విధినిగూర్చి వర్డ్సువర్తు సంబోధించిన వాక్యములు స్మరణకువచ్చుచున్నవి. "నక్షత్రము లపక్రమమునఁ బోకుండ నీవే కాపాడుచున్నావు. అతిసనాతనములైన ఆకాశములు నీవలన శుద్ధములై ప్రబలములై యొప్పుచున్నవి." ఏది భౌతికప్రపంచములో శాసననియమమో, నైతికరంగమున నదియే ధర్మము. నైతికజీవితము గ్రీకుల భావములో సామరస్యము, లేక పరిపూర్ణమైనక్రమము. ఆ భావ

(౪) ౧. ౨౪. ౮. హెరాక్లిటస్ చెప్పినాఁడు. "హెలియస్ అనగా సూర్య డెన్నఁడు తోవతప్పఁడు." (౫) ౪. ౨౩. ౯.

మిచట సూచింపఁబడెను. వరుణుఁడు మొదట నైతికజగత్క్రమమును నిలిపినవాఁడు; తరువాత నైతికలోకక్రమమునకుఁ బ్రభువుగాఁ బరిణతిచెందెను. ఋతస్యగోప్తా, మఱియుఁ బాపులను శిక్షించువాఁడు. పెక్కువేళల, వారుచేసిన దేవతాప్రార్థనము లన్నియుఁ దమ్ము సత్యమార్గములలోనుంచి కాపాడు మనియే. "ఓయింద్రా! ధర్మమైన ఋతమార్గమున మమ్ముగనడపి దోషమగ్నులముగాకుండఁ గాపాడుము."౧.

ఋతమునుగూర్చిన భావమంగీకారము పొందినకొలఁదనే దేవతల స్వరూపములలో మార్పులువచ్చినవి. కారణము లేకుండ బయల్వెడలు శక్తులయొక్క వ్యర్థక్రోధములకు గురియగుచున్నదని తలఁపబడినఁ బ్రపంచమును సక్రమోద్దేశముగల శక్తి నడపుచున్నదని తెలిసెను. ఆత్మవిశ్వాసము సడలినపుడును, వస్తువ్యామోహమాకర్షించునపుడును, నీభావము మనకు చిత్తశాంతిని, క్షేమమును జేకూర్చును. ఏమిసంభవించినను, బ్రకృతిసౌందర్యమున కనుగుణమైన నైతికప్రపంచమును సవ్యముగా నడపు నొక ధర్మమున్నది సుమా యను ధైర్యము మనకు లభించును. రాత్రిగడచినఁ దప్పక సూర్యుఁడుదయించునట్లే ధర్మము తప్పక జయము పొందును. ఋతమును నమ్మవచ్చును.

మిత్రుఁడు వరుణుని సహవాసి, ఇరువుర నేకముగాఁ బ్రార్థించువాడుక కలదు. కొన్నివేళల మిత్రుఁడన సూర్యుఁడు కొన్నివేళలఁగాంతి. మిత్రుఁడుకూడ, సర్వసాక్షియు, సత్యప్రియుఁడును. మిత్రావరుణులు కలిసి ఋతమును గాపాడుదురు;

౧. ౧౦, ౧౩౩, ౬ ౨. రామానుజభాష్యము. ౭, ౬౦

పాపమును పరిహరింతురు. క్రమముగా, మిత్రుఁడరుణకాంతి గను, వరుణుఁడు రాత్రియందలి యాకాశముగను తలఁపఁబడిరి. మిత్రావరుణులు అదితికుమారులైన ఆదిత్యులనియు, అర్యమ భగులవంటి వారనియుఁ బిలువఁబడిరి.

సూర్యునిగూర్చి పదిమంత్రములున్నవి. మానవమానసమునకు సూర్యోపాసనము సహజము. గ్రీకు-మతములోనిది యొకముఖ్యభాగము. ప్లేటో తనరిపబ్లిక్ గ్రంథములో సూర్యారాధనమును గొనియాడినాఁడు. అతనికి సత్పదార్థచిహ్నమే సూర్యుఁడు. పర్షియాలో సూర్యోపాసనముకలదు. సమస్తకాంతికిని ప్రాణమునకుఁ గర్తయగు సూర్యునకు మహత్తరశక్తులున్నవి. చరాచరము లన్నిటి కాత్మయాతఁడే. సూర్యుఁడు సర్వద్రష్ట; ప్రపంచరహస్యములఁ గనిపెట్టు గూఢచారి. చీకటిని దొలఁగించి, కాంతినిచ్చి, తమతమ కర్మలందుఁ బరతంత్రులగుటకై ప్రాణుల నాతఁడు మేల్కొల్పును. "మనుష్యులను, జూచుచు, జరాచరములను గాపాడుచుఁ, బాపపుణ్యములకు సాక్షియై, ఉభయలోకముల సంచరించుటకు సూర్యుఁడుదయించుచున్నాఁడు.౧" ఈవిధముగా సూర్యుఁడు సృష్టికర్త, భర్తయును.

పదునొకండు మంత్రములచే స్తుతింపఁబడిన సవితృఁడు కూడ సూర్యవర్గములోని దేవతయే. ఈతఁడు కాంచన నేత్రహస్తజిహ్వలు గలవాఁడు. ఇతనికి సూర్యునికిని భేదములేకున్నను గొన్నిచోట్ల భేదము చూపఁబడెను.౨ పగలు వెలుఁగుచున్న

౧, రామానుజ వేదాంతసూత్ర (౨) ౪,౧౪,3
—భాష్యము ౭,౬3

సూర్యుఁడే కాకుండ, రాత్రికాలమందుఁ గనపడని సూర్యుఁడుఁ గూడ నీసవితృఁడని చెప్పిరి. పాపోపశాంతికిఁ బ్రార్థనలు చేయఁబడిన యీతఁడున్నత ధర్మమూర్తి. "అవివేకముచేఁగాని, దౌర్బల్యముచేగాని, గర్వముచేఁగాని, మానవప్రకృతిచేఁగాని దివ్యాతిథిరూపుఁడవైన నీయెడ మే మొనర్చిన పాపమును క్షమించి మమ్మురక్షింపుము." 7గాయత్రీమంత్రము సవితృరూపియైన సూర్యునికి సంబోధింపఁబడినది. "మాబుద్ధులనాతఁడు ప్రకాశింపఁ జేయుఁగాక." సవితృని సంబోధించిన, "ఓసవితృదేవా! సర్వ సృష్టికర్తా! మాయాటంకములను దొలఁగించి, ఆశీర్వచనములు ప్రసాదింపుము." మంత్రము యజుర్వేదమునుండి తఱుచుగా నుదాహరింపఁబడుచున్నది.

విష్ణురూపమున సూర్యుఁడు జగములన్నిటి కాధారము.[1] విష్ణువు త్రిపాదదేవుఁడు. భూమిని, ఆకాశమును, మానవులకు గోచరించు నున్నతలోకముల నాతఁడావరించియున్నాఁడు. ఆతని మహత్త్వము నెవ్వరెఱుఁగఁజాలరు. "భూమిపై నున్న మేము నీరెండు స్థానముల నెఱుఁగుదుము, నీనిలయమైన మూఁడవదానిని నీవుతప్ప నెవరెఱుఁగుదురు?" [2] ఋగ్వేదములో విష్ణువునకుఁ దక్కువపదవి యొసఁగఁబడెను. కాని యితనికి ముందు గొప్పపదవి లభించును. కాని వైష్ణవమతమునకు బీజములు ఋగ్వేదమునఁగలవు. ఆతఁడు బృహచ్ఛరీరుఁడనియు, ననగా లోకమే శరీరముగా గలవాఁడనియు, "ప్రాత్యేత్యావహామ్మ"నియు ననఁగా భక్తులపిలుపువినిదర్శనమిచ్చువాఁడనియు[3]

(౧) ౧.౨౧.౫౪. (౨) ౧.౨౨ ౧౮; ౭.౯౯ (3) ౧.౧౫౪.౬

వర్ణింపఁబడెను. మానవునిదుఃఖముఁ దొలఁగించుటకై మూఁడు సారు లాతఁడు భూమండల విహారము చేసెనట ! ౧.

పూషన్ యింకొక సూర్యగణములోని దేవత. పశు పాలకుఁడు క్షేత్రపాలకుఁడునైన దేవతయగుటచే మానవబంధు వీతఁడు. ఇతఁడు వ్యవసాయము చేయువారికిఁ బొంథులకు దేవుఁడు.

రస్కిన్ పండితుఁడు వ్రాసినాఁడు; "సవ్యమైన సమా లోచనముగల వానికిఁ, బ్రభాతముకంటె నిగూఢమైన పావన త్వము నిచ్చునదిలేదు." అనంతమగు నీప్రభాతమునుండి, ప్రతి దినము ప్రాణకాంతులు ప్రసరించును. ఇదియే ఉషాదేవి; గ్రీకుల ఈవోస్. సూర్యుఁడు, నశ్వినీదేవతలు ప్రేమించు సుందరవధువు. తన హేమకిరణములతోఁ దన్నాలింగనమొన ర్చుకొనుటకై సూర్యుఁడు వచ్చులోపుననే,యదృశ్యమైపోవును.

ఏఁబది మంత్రములలోఁ బూర్తిగాను, ననేకములైన యితర మంత్రములలో నసంపూర్ణముగాను స్తుతింపఁబడినవా రశ్వినీదేవతలు ? వీ రిరువురు కవలల వంటివారు. కాంతి తేజము లకుఁ బాలకులు; దృఢగాత్రులు,గరుడవేగ గమనులు. వా రా కాశదేవతబిడ్డలు, ఉషస్సువారి చెల్లెలు, ప్రదోష కాంతివారికి మూలభూతము. అందుకే రెండుప్రదోషములకు నిరువు రున్నా రు. క్రమముగా వారే, మానవులకు దేవతలకు వైద్యులుగాను నద్భుతకరులుగాను, దాంపత్య ప్రేమజీవితరక్షకులుగాను,

౧, మానవజాతికథ, ౪-౬,

ఖిన్నులైన వారి నన్నిదుర్దశలనుండియుఁ గాపాడువారుగాను వర్ణింపఁబడిరి.

అదితినుండి యాదిత్యదేవతలుదయించిరని యిదివఱకే చెప్పితిమి. 'అదితి' శబ్దమున కర్థము హద్దులులేనిది. అగోచరమునననంతమునై, అన్నివైపులనిండి, భూమి మేఘాకాశముల యవతలకూడ వ్యాపించునదని దీనిభావము. ఇచట నూర్ధ్వలోకములలోనున్న సర్వమునకిది మూలశక్తి. "అదితి ఆకాశము; మధ్యభాగము; అదితియే తల్లి, తండ్రి, కుమారుఁడు; అదితియే పంచవర్గాత్మకమైన సర్వదేవతారూపము. అదితియే పుట్టిన పుట్టబోవుసర్వవస్తురూపము ౨. సర్వసృష్టిజాలమును సృజించి యాక్రమించిన సాంఖ్యములోని ప్రకృతిభావమిచ్చట సూచింపఁబడినది. అనాగ్జిమాండరుచెప్పిన అనంతతత్త్వమిదియే.

దేవతగా నారాధింపఁబడిన భూతములలో నగ్నియొకటి అగ్ని 3 ఒకయిందునికి మాత్రమే తక్కువపదవి గలిగి ౨౦౦ మంత్రములలో సంబోధింపఁబడినది. సూర్యుని కార్చిచ్చునుండి అగ్నిభావ ముదయించినది. మేఘములనుండి పుట్టు విద్యుత్తు అగ్నియే. శతాతినుండి కట్టనుండియుఁ గూడ నది వచ్చినది.౫. మాతరిశ్వుఁ డగ్నినాకసమునుండి తెచ్చి, భృగువులకు యధీనములో గోధుమవర్ణముగల గడ్డము, నిశితములైన కోరలు, మండుచున్న దంతములు గలిగిన స్వరూపమగ్నికిఁ గలదని వర్ణించిరి. నెయ్యి, దారువు నాతనిభుక్తి, సూర్యునివలెఁ గాంతిచే రాత్రి చీకటి నాతఁడు పోఁగొట్టును. పర్వతముల నాక్రమించునవుడాతని మార్గము ధూమమయము; అతని కంఠనాదము

మేఘనాదము; ధూమమే పతాకముగుటచే నాతఁడు ధూమకేతువు. "ఓ అగ్నీ ! మేము సమర్పించు నీసమిధ నంగీకరించి, మండి, నీధూమము నాకసమువైపునకంపి, ఊర్ధ్వలోక శిఖరముల నంటి, సూర్యకిరణములతోఁ గలియుము." ౧. ఈవిధముగా నగ్ని, పచనగృహములందును హోమగుండములందే కాక, యాకసమునందును వాయువునందును సూర్యునందు, మేఘమునందు, మెఱపునందు, మనస్సునందుఁ గూడఁగలదు. భూమ్యాకాశములందు వ్యాపించిన గొప్ప దేవతగా నగ్ని మారును. ఈ భావము పెంపొందినకొలఁది, అగ్నిరూపమును మహాత్తరమైనది. దేవమానవులకు మధ్యవర్తియై, అగ్ని సర్వసహాయకుఁడగును. "ఓ అగ్నీ ! మాయజ్ఞమునకు వరుణునిగూడఁ దీసికొని రమ్ము. ఆకసమునుండి యింద్రుని, వాయువునుండి మరుద్దేవతలను దెమ్ము." ౨. "అగ్ని రాజనకుఁ డని నమ్మెదను. అతఁడే నా బంధువు, సోదరుఁడు, మిత్రుఁడు."3

అమర్త్యత్వమును, మహోత్సాహము నిచ్చు దేవుఁడు సోముఁడు. ఈతఁడ వెస్టాలోని హయోమాకును, ద్రాక్షాసవ సురాసవముల కధిపతియైన గ్రీకుల డయోనిసోసుకును సరిపోవును. మత్తువలయువారికి సరిపోవు మత్తశాఖలివి. దుఃఖితుఁడైన వానికిఁ దనదుఃఖములను మఱచుట కేదియో యొకటుండవలెను. మత్తు కలిగించుపానము మొదట నారంభించువాని కొకవిధమైన

౧, అశ్వినులు=గుఱ్ఱములనడపువారు, 3. లాటిన్‌లో ఇగ్నిస్,
౨. రామానుజభాష్యము ౧,౯౯, ౪,౨,౧౨,3

యాహ్లాదముతోడి గగుర్పాటు కలుగును. వాఁ డున్మాదియగుటకు సంశయము లేదు కాని వాఁడుమాత్రము తానొక దేవతా సంబంధమైన పిచ్చిలో నున్నట్లు తలఁచును. దివ్యదృష్టి, హఠాత్ జ్ఞానము, నిగూఢ తత్త్వానుభవము, విశ్వవిశాల దానపరత్వము, సార్వజనీన సుహృద్భావము, నివి సమాధిగతమైన ఆత్మలక్షణములు. అందుచే జీవికి మహోత్సాహజనకమగు సురయు దైవలక్షణసంపన్నమని తలఁచుటలో నాశ్చర్యము లేదు. విట్నీ యిట్లు వ్రాసినాఁడు: “అమాయకులగు నార్యులు ప్రకృతియందలి యద్భుతదృశ్యములను శక్తులను బూజించినారు; సురాపానము దేహమనశ్శక్తుల నుద్రేకింపఁజేసి యొకవిధమైన యున్మాదావస్థకుఁ గొనిపోయినపుడు, మానవుఁడు సహజస్థితిలో నున్నప్పటి కంటె నధికము నున్నతమునగు కార్యమొనర్ప సమర్థుఁడగుచున్నాఁడనుసంగతిని వారు కనిపెట్టినంతనే, సురయందు దైవత్వము నారోపించి, దాని నాస్వాదించినవారికట్టి దైవలక్షణములు నిచ్చునని నిశ్చయించిరి. ఈ సోమమునిచ్చు లతనువారు లతలకెల్ల రాణియనిరి; లతనుండి సోమమునుదీయు విధానమునుఁ బవిత్రయజ్ఞమనిరి; ఈ యజ్ఞమునం దుపయోగించు వస్తువులన్నియుఁ బవిత్రములే. ఈ విధానముయొక్క ప్రాచీనతకు సాక్ష్యములు పారశీకుల అవెస్టా గ్రంథమునఁగలవు. కాని యిట్టి సోమయజ్ఞము భరతవర్షమున నూతనవికాసము గాంచినది.” [౧] సోమరసము పూర్తిగా మూర్తిమంతముచేయఁబడలేదు. లతయు

(౧) రామానుజభాష్యము ౨.౬. (౨) రామానుజభాష్యము౧౦.౭౦.౧౧

(3) రామానుజభాష్యము ౧౦. ౭. 3.

నందలి రసమును దృష్టియెదుట స్పష్టముగాఁ గాన్పించుచుండు టచే వానిని దేవత లనుటకు వారుసాహసింప లేకపోయిరి. సోమము నుగూర్చిన మంత్రములను, లతనుండి సోమమును బిండునపుడు పఠించుట కుద్దేశించిరి. "ఓసోమమా! ఇంద్రునికొఱకై నిన్నర్పించుచున్నాము. మధురమై యుత్తేజకమైన ప్రవాహరూపమునఁ బ్రసరింపుము." ౨.౮-౪౮-3 వ మంత్రములో భక్తుఁడిట్లు తనయున్మాదమును వెలిబుచ్చును; "మేమును సోమమును ద్రాగితిమి. మృత్యువును జయించి, జ్యోతియందుఁ బ్రవేశించి. దేవతలనుజూచితిమి!" దేహము వశముదప్పిన యీస్థితినాత్మసిద్ధియని తలఁచుట వేదకాలమునకుఁ జెందిన దేకాదు. త్రాగి పరవశమైనప్పటి దృష్టికిని, యోగిదృష్టికిఁ గొంతసంబంధమున్న దని విల్లియమ్ జేమ్సు చెప్పుచున్నాఁడు. శరీరపరవశత్వమువలన దైవసాక్షాత్కారమగునని నమ్మఁబడెను. క్రమముగా సోమ రసమున కౌషధశక్తులు కలిగినవి. అంధులకుఁ జూపును, కుంటి వారికి నడకను నిచ్చినది.౧ ఈక్రింద నుదాహరింపఁబడిన గీతము వేదకాలమునాఁటియార్యులు సోమమునకెట్టి ప్రాధాన్యమిచ్చిరో చూపుచున్నది:

"ఓసోమమా! సృష్టిలోనెచట శాశ్వతకాంతి యుండునో, యెచట సూర్యుఁడుంచఁబడెనో, వన్నట్టి స్థిరమైన, చావులేని చోట నుంచుము;

"ఎచట వివస్వతపుత్రుఁడు ప్రభువై రాజ్యమేలునో,

(౧) జర్నల్ ఆఫ్ అమెరికన్ ఓరియంటల్ సొసైటీ 3-౨౯-౨
(౨) ౯. ౧.

ఎచట రహస్యస్వర్గమున్నదో, యెచట నఖండ జలప్రవాహము లున్నవో యచటనాకు మరణరహితమైన స్థానమునిమ్ము;

"ఎచట స్వేచ్ఛగలదో, స్వర్గములలో మూడవలోక మెచటనున్నదో, యెచట లోకములు తేజోమయములో నచట న న్నమరునిగాఁ జేయుము;

"ఎచట నాశలు కోరికలుండునో, యెచట తేజోమయుఁ డైన సోముఁడున్నాఁడో, యెచట మృష్టాన్నము, నానందము గలవో, అచట న న్నమర్త్యు నొనర్పుము;

"ఎచట సుఖానందములుగలవో, మోదప్రమోదము లెచటనుండునో, ఎచట మావాంఛలన్నియు సిద్ధిపొందునో, యచట న న్నమర్త్యు నొనర్పుము." ౧

పై నుదాహరించిన సోమమంత్రములో వివస్వతపుత్రుని స్మరించితిమి. ఆతఁడే ఋగ్వేదమందుఁ జెప్పఁబడిన యముఁడు, అవెస్టాలోని వివస్వంతుని పుత్రుఁడైన యముడు. మూఁడు యమమంత్రములున్నవి. యముఁడు చచ్చినవారిలో శ్రేష్ఠుఁడు: మరణించినవారికిఁ బ్రభువేకాని, దేవతకాఁడు. యముఁడు మజునులలో మొదట మరణించి, పితృయానమున సింకొక లోకమునకుఁ బోయినవాఁడు. ౧ తరువాత వచ్చినవారంద ఱకు స్వాగతమిచ్చుదాత యైనాఁడు. ఆలోకములో నందఱకం టె నధికానుభవమున్నది కనుక నాతఁడు వారందరకుఁ బ్రభువు. కొన్నిచోటుల నాతనినస్తమించు సూర్యుని దేవతయని చెప్పిరి. ౨

(౧) ౯. ౬౮. ౨; ౧౦. ౨౫. ౧౧

(౨) సేక్రెడ్‌బుక్స్ ఆఫ్ ది ఈస్టు; వేదమంత్రములు భా౧. చూడు. 'బక్కే ఆఫ్ యూరిపైడిన్' గిల్బర్టుముర్రే భాషాంతరీకరణము పు20

బ్రాహ్మణములందు యముఁడు మనుజుల దుష్కర్మములకు నిందించి శిక్షించువాఁడయ్యెను. కాని, ఋగ్వేదమునందాతఁడు పాలకుఁడు మాత్రమే. లూషక్ హెరాక్లిటసుచేఁ బలికించిన యీమాటలలోని సత్యమును యముని వర్ణనము నిరూపించును "మనుష్యులెవరు? మరణించు దేవతలు; దేవతలెవరు? చావులేని మనుష్యులు."

పర్జన్యుఁడార్యుల యాకాశ దేవత. ఇతఁ డార్యులు భరత భూమిలోఁ బ్రవేశించినతరువాత నింద్రుఁ డయ్యెను. ఏలన నింద్రుఁ డార్యకుటుంబమునకుఁ జెందిన యితరజాతులలో లేఁడు. వేదములలో పర్జన్యుఁ డాకాశమే. "భూమి మాత, నే నామె పుత్రుఁడను. పర్జన్యుఁడు తండ్రి. మా కాతఁడు సాయపడుఁగాక."[౩] అథర్వవేదమందు, భూమి పర్జన్యుని భార్యయని చెప్పఁబడినది.[౪] మేఘ వర్షాధిపతి పర్జన్యుఁడు.[౫] దేవునివలె లోకమునంతను రక్షించును; సర్వప్రాణు లాతనియందు విశ్రమించును.[౬] మేఘమనికాని, వర్షమనికాని యర్థమువచ్చునట్లు పర్జన్యశబ్దము కొన్నిచోటుల వాడఁబడినది.[౭] విద్యున్నియమనుల దేవుఁడై, అశనిపాతమున కధిపతియైన పెర్కునస్కుకుఁ బర్జన్యుఁడు సరిపోల్పఁ వగునని మ్యాక్సుముల్లరు వ్రాసినాఁడు.[౮]

---

(౧) పితృయానము. ౧౦. ౨. ౭. (౨) ౧౦. ౧౪.

(౩) అథర్వవేదము ౧౨. ౧. ౧౨. (౪) ౧౨. ౧. ౪౨.

(౫) రామానుజవేదాంతభాష్యము ౫. ౮౩. (౬) రా. భాష్యము ౮. ౧౦౧. ౬, (౭) రా. భాష్యము ౧. ౧౬౪. ౫; ౯. ౬౧.

(౮) ఇండియా, వాట్ కెన్ ఇట్ టీచ్ అజ్. ౬-౮ఉపన్యాసములు

భయబీ భత్సములను గలిగించు ప్రకృతి దృశ్యములలో శిలావర్షముతోఁగూడిన తుపానునకు సరిపోవున దేదియును లేదు. ఇంద్రుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు; "నేను మెఱుముల నుఱుములను బంపినప్పుడు మీరు నన్ను నమ్ముదురు." వానికి సంబోధించిన మంత్రముల సంఖ్యననుసరించి, వేదములలో నింద్రుఁడే విశేష స్తుతి నందిన దేవత. ఇప్పటివలెనే, ఆర్యులు భారతదేశమునకు వచ్చునప్పటికి వారి యైశ్వర్యమంతము నెప్పుడు వచ్చునో చెప్పఁజాలని వర్షముపై నాధారపడియుండెను. కావున వర్షాధిపతియే సహజముగా ఇండో-ఆర్యులకు జాతీయదైవతమయ్యెను నీలాకాశము, నందలి ప్రదర్శనముల కన్నిటికి నింద్రుఁడే దేవత. ఆతని ప్రకృతినుండి కలిగిన జన్మము స్పష్టము. ఉదక మేఘములనుండి యాతఁడు పుట్టెను. పిడుగే ఆయుధముగా ధరించి, ఆతఁడంధకారమును బోనడచును. కాంతిచైతన్యముల, నోజో బలముల నాతఁడిచ్చును. ఆకాశమాతని యెదుట మోకరించును; భూమి గజగజలాడును. క్రమముగా నింద్రునికి ఝంఝూనిలాకాశములతోడి సంబంధము మఱుఁగునఁబడెను. ఆతఁడు దేవుఁడై, సర్వలోక జీవాధిపతియై, సర్వమును జూచుచువినుచు మనుజులకు సమున్నత భావాశయములను గలిగించును.౧. అశనివర్షములచే ననావృష్టి నంధకారమును దొలఁగించు నింద్రుఁడు అనార్యులతో నార్యులకుఁ గలిగిన యుద్ధములలో విజయప్రదాతయగు దైవమయ్యెను. అవి క్రియా సాహసము లవసరములైన దినములగుటచేఁ బ్రజలు జయాక్రమణ వ్యాపారమగ్న

(౧) ఋ.౩౯.౩; ఋ.౯౮.౫. ౨,౧౨

లైరి. మతాంతరులైన యితరజాతులతో నింద్రున కేమియుఁ బగ లేదు. "వీర దేవతయై, దేవతలు పుట్టినదిమొదలు రక్షించి, ఉభయలోకములను భయముచేఁ గంపింపఁజేసిన యాతఁడే దేవేంద్రుఁడు. భూమిని బర్వతములను సృజించి, అంతరాళము నాక్రమించి, ఆకాశమును నిలఁబెట్టిన యాతఁడే యింద్రుఁడు; సర్పమును జంపి, సప్తప్రవాహములను గాపాడి, గోగణమును రక్షించి, యుద్ధమందు శత్రువుల నుఱుమాడు నాతఁడే యింద్రుఁడు; భయానకమూర్తియైన యాతనిని సంశయించి యెచట నున్నాఁడని ప్రశ్నించి, శత్రువుల సొమ్ములను తుడిచివేయు వాఁడాతఁడు కాఁడని వెక్కిరింతురు. ఆతనిని విశ్వసింపుఁడు; ఆతఁడే యింద్రుఁడు;ఆతని బలముచే నశ్వగోగణములు, సైన్యములు నిలిచియున్నవి. యుద్ధములో నుభయపక్షములవారు సాహాయ్యమునకై యాతనిఁ బిలుతురు; ఆతని సాయము లేనిదే ప్రజలెన్నఁటికి జయింపఁజాలరు; అతని వజ్రాయుధము క్రూరులను నిముసములో హరించును; ఆతఁడే యింద్రుఁడు." ౧. ఇట్టి వీరరసావతారమూర్తియైన యింద్రుఁ డుత్తమ దైవగుణసంపద గలిగి, భూమ్యాకాశజల పర్వతములను శాసించును. ౨. వేదములలో నుత్తమస్థానమందిన వరుణు నీతఁ డతిక్రమించును. ఆర్య

౧, రా.వే;సూ.భా,౨,౧౨

౨,౧౦.ఠా,౧౦

3, వరుణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. "నేను ప్రభువును; ప్రభుత్వము నాది, సర్వప్రాణిదాతనైన నాకే దేవతలంద రధీనులై నాశాసనముల ననుసరింతురు, మనుష్యుల పరిపాలన సీమలన్నియు నేఁబాలింతును, ఓయింద్రా! నేను వరుణుఁడను, ఘనగంభీరములైన

లకు సంభవించిన రణములందు, శత్రువర్గముతోఁ బోరాడి, శౌర్యప్రతాపములఁ జూపుటకు, శాంతచిత్తుఁడు, ధర్మపరుఁడు నుదారుఁడునైన వరుణుఁడు పనికిరాఁడు. ఈఘనపరివర్తన ప్రతిధ్వనులు కొన్ని ఋగ్వేదమంత్రములలోఁ బొడసూపును. ౩

భారతభూమిలో నివసించుచున్న యితరజాతుల దేవతలతో నింద్రుఁడు యుద్ధము చేయవలసివచ్చెను. జలోపాసకులు, నక్షత్రవృక్షార్చకులు గలరు. ఇంద్రుఁడు పోరాడిన యితరజాతుల యారాధ్యులైన రాక్షసులు పెక్కురుగలరు. వారిలో సర్పమైన వృత్రుఁడొకఁడు.౨ ఋగ్వేదకాలములో గల కృష్ణుల జాతిచే వీరుఁడుగా బూజింపఁబడిన కృష్ణునితోఁగూడ నింద్రుఁడు పోరాడవలసివచ్చెను. ఆశ్లోక మిట్లున్నది. "అంశుమతీ (యమున)నదీ తీరమునఁ బదివేలసైన్యములతోఁ గృష్ణుఁడు విడిసియున్నాఁడు. గొప్పగర్జనములు చేయుచున్న యీకృష్ణుని సంగతి నింద్రుఁడు దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసికొనినాఁడు. ఈదోపిడిగాండ్రమూకనింద్రుఁడు మనకొఱకు నాశమొనర్చెను." ౩. సాయనాచార్య వ్యాఖ్యానము వలన నీభావము స్ఫురించుచున్నది. కృష్ణమతశాఖను మనము తెలిసికొను సందర్భములో నీభావము మనకర్థవంతము కాఁగలదు. రెండు లోకములు నావి. జ్ఞానవిలసితుఁడనైన నేను సర్వజీవుల సృజించితిని. భూస్వర్గములు నావలన నిలుచుచున్నవి. ప్రవాహములు పఱదలై పొంగునట్లు నేను చేసితిని. స్వర్గలోకములను నేను స్థాపించితిని.

౧.౧౦.౯.౧-౩ ౨. రా. వే భా. ౧,౧౩౫.౮
౩. రా. వే. భా. ౬.౩౩.౨; ౬. ౨౯.౬

పవిత్రుఁడైన యాదిత్యుని సృజించినది నేనే; భూమ్యాకా శాంతరాళములఁ గల్పించినది నేనే.”

ఇంద్రుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. “యుద్ధములో నవసరమైనప్పు డాశ్వికులునన్నుఁ బ్రార్థింతురు. అఖండ పరాక్రమోపేతుఁడనై, యుద్ధములు కల్పించి, రణధూళి నెగురఁగొట్టువాఁడను నేనే. ఇదంతయు నేనేచేసితిని. దేవతలంద రేకమై నాప్రతాపము నెదుర్కొనఁజాలరు. హోమప్రార్థనములచే నేను బలిసి పరాక్రమించునప్పు డుభయలోకములు కంపించును.”

ఋషి చెప్పుచున్నాఁడు: “నీవీ కార్యములు చేసితివని యందరెఱుఁగుదురు; ఓరాజా! ఈసంగతి వరుణునకుఁగూడఁ బ్రకటించితివి. వృత్రాసుర హర్తవో యింద్రా! నీవేయని ప్రజలు స్తుతింతురు. శృంఖలాబద్ధములైన ప్రవాహముల విడిపించువాఁడవు నీవే.” (౪ ౪౨) “తండ్రియైన ‘అసుర’ని విడిచిపోవుచున్నాను; ఎవరికి యజ్ఞహోమములు లేవో, వానినుండి ఎవనికి హోమములిత్తురో ఆయింద్రునొద్దకుఁ బోవుచున్నాను. చిరకాలము ప్రేమతోఁ గలిసియున్నను జనకుని విడిచినాను. అగ్ని వరుణసోములు తప్పుకొనవలెను. అధికార మింకొకనికిఁ బోయినది. నేనుచూచితిని” (౧౦-౧౨౪) అనంతరము వచ్చిన పురాణములు కృష్ణునకు నింద్రునికిఁ గలిగిన విరోధమునుగూర్చి స్మరించినవి. ఋగ్వేదకాలమున నింద్రునిచే జయింపఁబడిన కృష్ణుఁడు నాఁటి గోపాలజాతికి దేవుఁడై యుండనగును. భగవద్గీతకాలము

నాఁటికిఁ బోయినపదవిని తిరిగిసంపాదించి భాగవతుల వాసుదేవుఁడు, వైష్ణవుని విష్ణువునై యుచ్చదశపొందెను. ఇట్టి భిన్నదశలతోఁగూడిన చరిత్రముఁగల కృష్ణుఁడు గీతాప్రవక్తయు, ఁబరిపూర్ణావతారము, యమునాతీర సంచారియైన మురళీగాన మోహనమూర్తి యునయ్యెను.౧

ఇంద్రునితోఁబాటు, వియత్తలమున గోచరించు ననేక దృశ్యములమూర్తులైన యితరదేవతలు గలరు. వాయుదేవత, వర్షదేవతలగు మరుత్తులు, మేఘగర్జాదేవతయగు రుద్రుఁడు గలరు. వాయుదేవతనుగూర్చి యొకకవి చెప్పినాఁడు: "జగమునకు బీజరూపము, దేవతలకుఁ బ్రాణమునైన యీ వాయువెచటనుండి యెప్పుడు పుట్టినది? తనయిచ్ఛవచ్చినచోట సంచరించుచు ధ్వనులుచేయు చుండునుకాని, యాతఁడుమాత్రము కంటికగపడఁడు." వాతదేవత ఇందో-ఇరేనియా దేవుఁడు. భారతభూమియందు నిత్యదర్శనమిచ్చు తుపానులకు దేవతలు మరుత్తులు. "అంతరాళము ధూళిచే మేఘములచేఁ జీకటియై, ఒకక్షణములో వృక్షసంపద యదృశ్యమగును; శాఖలువిరిగి, పల్లవములు డుల్లి, భూమికంపించి, పర్వతములు చలించి, నదులు

౧. తరువాతఁ గొంతకాలమునకు, సూర్యపూజ, యింద్రపూజ మున్నగు క్షుద్రారాధనములుపోయి, కృష్ణతత్త్వ మాహాత్మ్యముపొందెను. సోదరినివేదిత వ్రాసినది: "కృష్ణుఁడు కాళీయసర్పమును జయించి, దానిశిరముపైఁ దన పదాంకమును నిలిపెను. సర్పపూజయందు శివుఁడు నాగేశ్వరుఁడని పూజించిన పద్ధతినుండి, శివుఁడు పరదైవమనియెంచిన శైవతత్త్వమునకుఁ బెంపొందిన యీపరిణామమునకు నిట్టి పోలికయే యున్నది. ఇంద్రునికిఁ జేయుయాగమును గోపకులచేఁ గృష్ణుఁడు మానిపించెను.

నుఱగలుగ్రిక్కుచుఁ గోధఘూర్ణితములగును.” 3 మరుత్తులు బలముగలవి. నాశకారకులునైన, నొకప్పుడు, దయజూపుచు క్షేమకరములగును. ప్రపంచము నన్నిదిశల నుఱ్ఱూఁతలూఁగించి, వాయువును శుద్ధిచేసి వర్షమునిచ్చును. ౧ దివిదేవతబిడ్డలు, నింద్రుని యనుచరులు మరుత్తులు, కొన్నిచోటుల మరుత్తులకు జ్యేష్ఠుఁడని యింద్రునందురు. భీకరదేవతయైన రుద్రునికి భీకర గుణములు గలమరుత్తులు సంతానమందురు. ౨ ఋగ్వేదము నందు రుద్రునకు, మూఁడు మంత్రములేయిచ్చి,మధ్యమపదము నిచ్చిరి. పిడుగు నాతఁడు చేత ధరించి యాకసమునుండి విద్యుద్బాణపరంపరలఁ గురియును. తరువాత నీతఁడే మంగళకరుఁడగు శివుఁడై, గొప్పసంపద్దాయ స్థాపకుఁడగును. 3

ఇదేవిధముగాఁ గల్పితములైన కొందఱు స్త్రీ దేవతలు నిందుఁగలరు. ఉషస్సు,అదితి యట్టివారే. సింధునది దేవిగానొక మంత్రమునఁ జెప్పఁబడెను. సరస్వతి మొదట నొక నదీదేవి, తరువాత విద్యాదేవి యగును. ౪. భాషకు దేవి వాగ్దేవి. వనదేవత అరణ్యాని ౬ తరువాత వచ్చిన శాక మతము ఋగ్వేదమండలి దేవులను, గ్రహించిరి. వేదకాలము నందార్యులు సర్వశక్తిమ నాశకమైన దేవునిశక్తి రూపమున నారాధించిరి.

ఇచట కృష్ణుఁడు వైదికదైవతములను బహిష్కృతముగాఁ ద్రోసివేసెను. (ఫుట్ ఫాల్స్ ఆఫ్ ఇండియన్ హిస్టరీ పుట ౨౧౨)

(౨) ౧౬౮. 3౪. (3) మ్యాక్సుముల్లర్. ఇండియా, వాట్ కెన్ ఇట్ టీచ్ అజ్ పుట ౧౮౦.

(౧) రా. వే భా. ౧. 3౭. ౧౧; ౧. ౬౪, ౧౦; ౨. 3౪,౧౨

(౨) ౧. ౬౪. ౨. (3) రా. వే. భా. ౭ ౪౬. 3: ౧.౧౧౪. ౧.

"రమ్ము! ఓ దేవీ; మాకోర్కెల నిమ్ము! నీవు బ్రహ్మసమానవై, నాశములేని దానవు."

స్థూలమునుండి సూక్ష్మమునకును, శరీరమునుండియాత్మకును బుద్ధిపెంపొందినపుడు, వివిధ దేవతానిర్మాణ మెట్లు జరిగెనో తెలియగలదు. ఇందుఁ జెక్కు దేవతలు ఋగ్వేద దశమ మండలమున నుండుటచే, వీరుకొంతకాలమైన వెనుకనే కల్పింపఁ బడిరని తోఁచును. మన్యువు, శ్రద్ధ మున్నగు దేవుని గుణములును దేవతలైరి.

కొన్ని వేళల సవితృనితో సమముగాఁ జెప్పఁబడిన త్వష్ట, సృష్టికర్తయయ్యెను. ౧ ఈ త్వష్ట యింద్రుని వజ్రాయుధమును గల్పించి, బ్రహ్మణస్పతి గొడ్డలిని పదునుచేసి, యందుండి దేవతలు సోమపానముచేయు పాత్రములను దయారు చేసెను. ఈతఁడే సర్వజీవములకు రూపములేర్పఱచినాఁడు. యజ్ఞములు చేయుటారంభమయిన పిమ్మట శకమునకుఁ జెందిన దేవత యీబ్రహ్మణస్పతి, మొదట ప్రార్థనాధిపతియై తరువాత యాగదైవమగును. పరిశుద్ధవేదమతమునకును, దరువాతవచ్చిన బ్రాహ్మణమతమునకు నీ బ్రహ్మణస్పతి పరివర్తనమును దెలుపుచున్నాఁడు. ౨

౬

ఏకేశ్వర తత్త్వబీజములు.

వేదములందలి దేవతాసమూహమును గల్పించిన తత్త్వమునకు భిన్నమైనభావములు, ఆర్యేతరప్రపంచమునుండి యెట్లు వచ్చి మార్పులుచేసినవో మన మథర్వవేద పరిశీలనమందుఁ

జూడఁగలము, దేవీ దేవతలనందఱనొకచో ంచినబుద్ధికిఁ గొంతకాలమునకు విసుగుపుట్టినది. అందుచేభిన్నగుణములుగల దేవతలకు సమానత్వమారోపించుటో, లేక యందరు దేవతల నొక దేవునియందుఁ గలిపివేయుటో ప్రారంభమయినది. ఈ రా దేవతలను వర్గీకరణముచేయుటలో, వారిసంఖ్యతగ్గి, భూమ్యాకాశ వాయుత్రియ వర్గములక్రిందకు మూఁడు గణములుగా నేర్పడిరి.

దేవతల సంఖ్య ౩౩౩ కాని, మూఁడుచే గుణితమైన యితర సంఖ్యలునుగలవు. ౧ ఒకే పనిచేయు దేవతల నిరువురను గలిపి చెప్పుటయుఁగలదు. మఱియుఁ జాలమందినిగలిపి "విశ్వేదేవ" శబ్దముతోఁ జెప్పుటయునుగలదు. పరస్పరవిరోధములు గలిగి పోరాడుచున్న యనేక దేవతలను వర్గీకరించు నీ పద్ధతి హేతుబద్ధమున క్లిష్టమునైయున్నది. దీనినుండియే యేకేశ్వర సిద్ధాంతము జనించినది.

దేవునిఁగూర్చిన సరియగు భావమున కేకేశ్వరసిద్ధాంతమే పర్యవసానము. అనంతరూపులగు నిరువురు పరమేశ్వరు లుండుటసంభవము. ప్రతిదేవతనుగూర్చి యీతఁడెవనిచే జనించె

(౪) ౧౦. ౭౫. ౨, ౪, ౬. (౫) ౬. ౯౧. (౬) ౧౦. ౧౪౬.
(౭) ఆయాతు వరదాదేవి అక్షరమ్ బ్రహ్మసమ్మితమ్. తైత్తిరీయారణ్యకమ్ ౧౦ ౩౪. ౫౨. (౮) కోశీభము ౧౦. ౭౩. ౪. (౯) విశ్వాసము ౧౦.౧౫౧
(౧) ౩. ౫౫. ౧౯.
(౨) రాత్ పండితుఁడు పలికినాఁడు; "'పతి' శబ్దాంతనామములుగల దేవతలు తరువాతవచ్చినవారు. వారు కేవల సమాలోచనముచేఁ గల్పితులు" ఇది పూర్ణసత్యముగాదు. పోల్చుడు: వాస్తోష్పతి. కీట్ పండితుడిచ్చిన భావము,

నను ప్రశ్నములు బయల్వెడలినవి. ఇంకొకనికిజనించిన దేవుఁడు దేవుఁడేకాఁజాలఁడు. ప్రకృతి జగద్రహస్యజ్ఞానము పెంపొందిన కొలఁది, దైవభావమున్నతి నందినకొలఁదియు, దేవతలనందఱ నొక్క దేవునిలోఁ గలిపివేయుయత్నము లారంభించినవి. 'ఋత' భావములోఁగాంచిన యేకత్వ మేకేశ్వరతత్త్వమునకుఁ దోవఁ జూపినది. ప్రకృతిలోఁ జూపట్టిన నానాదృశ్యములకు నానాదేవత లుండవలసివచ్చుచోఁ, బ్రకృత్యంతరాళమున గోచరించు నేకత్వమున కనుగుణముగా, సర్వదృశ్యముల నావరించునొకే దేవుఁడుకూడ నున్నాఁడని యూహించు టవసరముకాదా? ఏకమైన ప్రకృతినియమమును నమ్మినచో నొకేపరమేశ్వరుని నమ్మకతీరదు. ఇట్టి యేకదైవభావాభివృద్ధి మూఢవిశ్వాసములకు స్వస్తిచెప్పఁగలుగును. ఒకనియమావళి ననుసరించి నడచు ప్రకృతినిర్మాణమునందుఁ గారణములులేని వైచిత్ర్యముల కవకాశములేదు. అనేకదేవతలనూహించుపద్ధతి మూఢవిశ్వాసమునుండి, వైచిత్ర్యములందు నమ్మకమున్న లఘు బుద్ధినుండియు జనించును. వరుణోపాసనమునందు మన మేకేశ్వర భావమున కత్యంతసమీపమునకు వచ్చితిమి. నైతికాధ్యాత్మిక గుణసంపత్తిలోఁజేరు ధర్మదయా వాత్సల్యఋజుత్వాదు లాతనికారోపించిరి. బాహ్యస్థూల భావములు క్రమముగాఁదొలఁగి ఆంతరంగిక సూక్ష్మభావములు వృద్ధిపొందెను. మానవులు, ప్రకృతి యిహపరలోకములు వరుణునధీనములోనున్నవి. వరుణుఁడు కేవల బాహ్యశుద్ధియేకాక, అంతశ్శుద్ధినిగూడ వాంఛించును. అనేక దేవతల మధ్యమందొకఁడు పరదేవతయనుభావము వేదములలో

నున్నది. మతాభిరుచికలిగినవారి కిదియే యేకేశ్వరవాదబీజము. ఈ భావము మాక్సుమ్యుల్లరు సూచించినది. ఏదేవత నారాధించినపు డాదేవతయే దేవతాశ్రేష్ఠుం డనియు, నతఁడే యేకైక దేవుఁ డనియు నారాధింపఁబడెను. కాని యిది స్వవిఘాతమైన సిద్ధాంతము. ఏలన నీశ్వరు లనేకు లున్నా రనుట సమర్థింపఁజాలము. ఇది మతజిజ్ఞాసకు వ్యతిరేకము. అనేకదేవతోపాసన మేకదైవోపాసనమునకుఁ బోవుమార్గమునకై చేయుప్రయత్నము. దుర్బలమైన మానవశక్తి యింకను దనకుఁ గావలసిన వస్తువుకై వెదకుచున్నది. వేదకాలమందలియార్యుఁడుసృష్టిరహస్యము నెఱుంగఁగోరినాఁడు; తెలిసినభావములు తృప్తి నొసఁగలేదు. పరమదైవమని నమ్మిన పెక్కురు దేవతలు వరుసగా నున్నారు; తాత్కాలికముగా నొక్కనిని శ్రేష్ఠుఁడనుచున్నారు. ఒకఁడు శ్రేష్ఠుఁ డన్నను నితరులు లేరనలేదు. సామాన్యదేవతలుకూడ నొకప్పుడగ్రస్థానము వహించిరి. కవియొక్క అవసరము, భక్తి ననుసరించి దేవతలపదవులు మాఱినవి. “ఆకాశము వరుణుఁడు; భూమి వరుణుఁడు; అంతరాళము వరుణుఁడు; విశ్వమంతయు వరుణుఁడు; సర్వము వరుణుఁడే.” కొన్నివేళల అగ్నియే సర్వదేవతాస్వరూపి, కొన్నివేళల ఇంద్రుఁడు దేవతలందఱికంటె నధికుఁడు. ఒకొక్కవేళ ప్రతిదేవతయు, నితరదేవతలందఱను గలిపి తీసినఛాయాపటము. దేవునకు మానవుని సంపూర్ణాత్మసమర్పణము మతానుభవజ్ఞానములోఁ బ్రధానవిషయము. దేవుఁడొక్క పరమేశ్వరుఁడైనప్పుడే యిదిసాధ్యము. అందుచే నొకేదేవుఁడు సర్వదేవతలకు శ్రేష్ఠుఁడనునది మతవిజ్ఞానమునకు

సహేతుకమైనది. "సర్వదేవతలలో నొకఁడు శ్రేష్ఠుఁడను నీమత మన్నిటియందు దైవత్వమారోపించి, విసుగుచేఁట్టి రూపమును కల్పించినది; దేవతలలోఁ దంతమభావముల క్రమముగా సృష్టించినది; ఇది యథాసరోచితమగు నేకేశ్వరవాదమునకు దారి చూపినది. ప్రతిదేవతయు సార్వభౌమత్వము నొకసారి పొంది యొకఁడును నిలువుకొనఁజాలఁడ"ని వ్రాసిన బ్లూమ్‌ఫీల్డు పండితుని వాదము సహేతుకముకాదు. ౧

ప్రతిదేవతయు విశ్వకర్తయనియుఁ, బ్రజాపతియనియు నూహింపఁబడినప్పుడు, వారికిఁగల ప్రత్యేకలక్షణముల నుజ్జగించి, సర్వసామాన్యలక్షణముల నొకపరమదైవతమందుంచి, యేకేశ్వరత్వమును బ్రదర్శించుట కష్టమైనపనికాదు.

వరుణారాధనమందు మనకుఁజూపట్టిన క్రమాభివృద్ధి నందిన యేకేశ్వరభావము, సమానములైన దేవతాలక్షణములొకేదేవునియందుఁ బూర్ణముగాఁజూచు మతానుభవక్రమము, ప్రకృత్యభ్యంతరముననున్న 'ఋత' రూపమునఁ దెలిసినయేకత్వము, ననేకత్వమునుండి యేకత్వమును సాధింపయత్నించు మానవసహజప్రకృతి— యివన్నియుఁగలిసి, అపరిపక్వమైన ప్రకృతి దేవతారాధనమునుండి, పరిపక్వమైన తత్త్వజ్ఞానమును ప్రదర్శించు నేకేశ్వరభావమునకుఁ గ్రమాభివృద్ధి జయప్రదముగా నెరవేరియున్నది. నాఁటివేదద్రష్టలు, సర్వసృష్టి కారణభూతుఁడు, నజుఁడు నవినాశియునగు నొక ప్రధమకారణరూపుఁడగు భగవానునిఁ దెలియుకొనుటకై యత్నించిరి. ఇతర

(౧) ది రెలిజియన్ ఆఫ్ ది వేద పుట ౧౯౯

దేవతల సందరనొక శ్రేష్ఠదైవతమునకుఁ బరివారముగా నొనర్చి వానియాజ్ఞలో వీరందఱు లొంగియుండునట్లూహించుట సులభమైన పద్ధతి. పరమేశ్వరు డొకఁడే యుండవలయుననియెడు వాకాంక్షతృప్తియైనది; మఱియు, సంప్రదాయమును బూర్తిగా నిగఁద్రొక్కనవసరము లేకుండ నితర దేవతలను గూడ నుంచిరి. భారతీయసమాలోచన మెంతసాహసాంచితమైనను, గాఢస్వ్యము, క్షుద్రత్వము నది ప్రదర్శించి యుండలేదు. ప్రజాదరాభిమానములను మనసునందుంచుకొని, కొన్ని విరోధ భావములకు సామరస్యము కల్పించుట కంగీకరించినది. కాని, తర్కము దయాశూన్యమైనది: సునిశితమైనదియు నగుటచే—హిందూమతము పరభావముల యెడఁజూపిన సహనసమరసదృష్టిచే నేఁడు హిందూమతమనఁగా ననేకతత్త్వములు, ననేకమతములు, గాథలు, కల్పనములతోనిండిన యొక కలగూరగంపయైనది. సర్వాత్మశక్తి యగునొక్క దేవుని వివిధగుణముల మూర్తులే వివిధదేవతలని భావించిరి. సార్వభౌముఁడైన పరమేశ్వరుని శాసనము నంగీకరించి, అన్యదేవతలు వారివారిసీమలఁ బాలించుచుండిరి. వారు, ఒకే చక్రవర్తి క్రిందనుండు సామంతులవలె, పరమేశ్వరుఁడిచ్చిన యధికార పదవులకుఁ బ్రతినిధులేకాని స్వతంత్రులుగారు. తమయిచ్ఛవచ్చినట్లు విహరించు ప్రకృతి దేవతలు, తమస్వేచ్ఛను గోల్పోయి, ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముక్రిందఁ జెక్కనిర్ణీత బాధ్యతలు గల సామంత దేవతలైరి. ఇంద్రవరుణాది బృహద్దేవతలును బెద్దసామంతులేగాని స్వతంత్రరాజులుగారు. ఋగ్వేదములోఁ జివరమండలములలో నుత్తమపదవి "విశ్వ

కర్మ” కీయఁబడినది.౧ విశ్వకర్మ సర్వతోముఖ నేత్రపాదుఁడై, ఉభయలోకకర్తయై, సర్వలోకజ్ఞుఁడై, మనుష్యజ్ఞానాతీతుఁడై వెలయుచున్నాఁడు. ఈపదవికి బృహస్పతికిఁగూడ నధికారము గలదు. ౨. కొన్నిచోట్లఁ బ్రజాపతికి నీయదృష్టము పట్టినది. ౩ సర్వకర్తయైన సర్వేశ్వరుఁడుగా హిరణ్యగర్భుని కూడ నచటచటఁ జిత్రించిరి.

౮

ఏకేశ్వరవాదము; బ్రహ్మైకవాదము.

వేదమంత్రములకాలముననైనను, కేవలాకాశహర్మ్యములనిర్మించు నూహాకల్పన బుద్ధియే కాక, తఱచుగా, ప్రశ్నించి తర్కించు చిత్తవృత్తి ప్రదర్శనములవలన నాఁటియార్యులకు సమ్యగాలోచనము సత్యాన్వేషణ దృష్టిగలవని ఋజువగుచున్నది. కనపడుచున్న దృశ్యములను కేవల దృశ్యములనుగా గ్రహించుటకాక, వాని నర్థముచేసికొనవలయునను లక్షణము గలిగిన వారగుటచే నార్యులు బహుదేవతా నిర్మాణము చేయవలసివచ్చినది, “రాత్రివేళ సూర్యుఁడెచట నుండును ?” పగటివేళ నక్షత్రము లెచటికిఁబోవును ? “దివారాత్రములలో నేది ముందు వెనుక నేది ? “సూర్యుఁడాకసమునుండి యేలపడిపోఁడు ?; వాయు వెచటనుండివచ్చి యెచటికిఁబోవును ?”.౧ భయాశ్చర్యములతోఁగూడిన యిట్టిప్రశ్నములే సర్వశాస్త్రములకుఁ

---

౧. ౧౦.౮౧.౮౨, ౨. ౧౦.౭౨

౩, ౧౦, ౮౫, ౪౩, ౧౦, ౧౨౧, ౪ శతపథ బ్రాహ్మణమ్ ౬, ౬, ౮, ౧-౧౪, ౧౦, ౧, ౩ (౪) ౧, ౨౧

వత్త్వములకు జన్మస్థానములు. మఱియు జన్మసహజమైన జ్ఞాన పిపాస యార్యులలో ననేకరూపములు దాల్చినది. బహుదేవతా కల్పనము జరిగినది, కాని యిట్టి బహుదేవతాకల్పనముచే మానవ మానసము తృప్తిపొందఁజాలదు. ఇందఱు దేవతలలో నిజదైవమెవఁడను సందేహము బయలుదేఱినది; కస్మై దేవాయ హవిషావిధేమ, ఏ దేవునకు మేము హోమముగ నర్పింపవలెను?[1] ౨. దేవతలెట్టి అపరిణతబుద్ధి సంజాతులో స్పష్టముగ నున్నది. నూతన దేవతలు భరతవర్షమున నుదయించిరి. కొందఱను దేశీయజాతుల మతములనుండి స్వీకరించిరి. అచంచల విశ్వాసముగలవారు మమ్ము విశ్వాసముగలవారిగాఁ జేయుమని ప్రార్థింపనవసరము లేదు.[2] సంశయము వాతావరణములో నున్నది. ఇంద్రునియునికి, సర్వాధిపత్యము శంకింపఁబడినవి.[3] ౪. ఈ దేవతల సందర్భమంతయు నభావాత్మకల్పనమను నాస్తికతత్త్వము, విజృంభించుచునే యున్నది. నామరూప నిర్ణయములులేని దేవతల నుద్దేశించి మంత్రములు కొన్ని యున్నవి.[4] ఈ దేవతల అస్తమయ పూర్వప్రదోషకాంతులు కనఁబడుచున్నవి; వారు నెమ్మదిగా నదృశ్యులగుదురు. ఉపనిషత్తులలో, నీప్రదోషకాంతి నిశ్శేషమైనది. ఎవరో కొలఁదిమంది స్వాప్నజీవులకుఁ దప్ప నీదేవతలు లేరు. ఏకేశ్వరభావము ప్రబలిన కాలమునందలి పరమేశ్వరుఁడైన నుపనిషత్తులలో విమర్శాతీతుఁడుగాఁడు. మానవమానసమునకుఁ బ్రకృతిదేవుఁడెవఁడును సంతృప్తి నొసఁగలేదు. దేవతలందఱ కధిపతి

౧. తా,నే,భా, ౧,౨౪,౧౮౯, ౨. ౧౦,౧౨౧. ౩. ౧౦,౧౭౧
౪. ౧౦,౮౦,౧,౭,౧౦౦ ౩; ౨,౧౨,౯

ప్పై యొక్క దేవతాసార్వభౌముఁడున్నాఁడనిన నంతటితోఁ బ్రశ్న లాగిపోవు. “మొదటఁబుట్టిన వాని నెవఁడు చూచెను? రూపము లేనివాఁడు సరూపినెట్లు పుట్టించెను? జగత్తుయొక్క ప్రాణము, రక్తము, చిత్తము నెచటనుండి వచ్చినవి? ఈసంగతి నెఱిఁగిన వాఁడెవఁడు? వాని నడిగినవాఁడెవఁడు? ఇదియే తత్త్వశాస్త్ర మూలసమస్య, జగత్సత్యమేమి? కేవల విశ్వాసము నిష్ప్రయోజనము. ఏది సత్పదార్థమో దాని మన మనుభవములోఁ దెలిసికొనవలెను. అందుచేఁ బ్రశ్నమేమనఁగా, “మొదటఁ బుట్టిన వాని నెవరుచూచిరి?” జిజ్ఞాసగలవారు పరమసత్యమునో అకే చూచిరి కాని, విశ్రాంతిసుఖములతో అకసఁ జూపలేదు. నీవు దేవునొక మూఢజాతివానివలెఁ గ్రోధరోష పరీతునిఁగాఁ జూచినను, లేక యొకనాగరికత గలవానివలెఁ సృష్టికర్తయనియుఁ జగత్ప్రభువనియు, దయాసముద్రుఁడనియుఁ దలఁచినను, నేఁడయును విమర్శను నిలువఁజాలని యల్పభావమే. ప్రకృతిగుణములు గల దేవునిభావముపోవలెను, ఇట్టిభావము దేవుని పేఁగొన్న కల్పితరూపముల నిచ్చునే కాని, యథార్థభగవానునొసఁగఁజాలదు. మన ప్రాణమునకుఁ బ్రాణమైన దేవుని మనమునమ్మవలెను. కాని మనుష్యుల భావములచేఁ గల్పితమైన అసత్యదైవమును గాదు. సర్వదిశలనుండి మనల నావరించియున్న ఆద్యంతరహితమైన జ్యోతిర్మయుఁడు దేవుఁడు. ప్రాణోవిరాట్ అనఁగా అపరిచ్ఛిన్నమైనది ప్రాణము. అందు మనయాలోచనములు, మనచే

౨. కోదదర్శప్రథమంజాయమానమ్.
౧. ఋ. వే. భా ౧.౪.౧౬౪.

నాలోచింపఁబడిన వస్తువులుకూడనున్నవి. అట్టిది భిన్నరూపములలో గోచరించును. అది అద్వితీయము, అవక్రము, అనాద్యనంతము, దుస్త్యాజ్యము, సర్వశక్తికలితము, దానినుండిసర్వము బయల్వెడలును. సర్వము నందే చేరును. రూపవంతుఁడైన దేవుఁడు దేశికభావములుగలవారి కెంతయవసరమైనను, సత్యకాంక్షికి ప్రమాణము వేఱు. ఆతఁడు ప్రార్థించు దేవునిలక్షణము వేఱు. సత్యమొంటి, యనుదేశికమైనది, దూరమైనది, నియతాహాభయకారణము నైనను నది సత్యముకాకపోదు. నేఁటికి నధిక సంఖ్యాతమైన మానవజాతి కేకేశ్వరత్వమే రుచికరమై యున్నను, నది వైదికవిజ్ఞానశేఖరులకు సంపూర్ణసంతృప్తి నొసంగ లేదు.

పరమసత్యము పుంస్త్రీలింగాది భేదాతీతమనిచెప్పుటకు 'సత్' శబ్దమును వాడిరి. అట్టి సత్పదార్థమునకు వరుణాగ్నీంద్రాది దేవతలు వివిధనామరూపములేయని వారు నిశ్చయించిరి." ఏదియో యొకసత్పదార్థమున్నది; అది యద్వితీయము, నామగుణరూపరహితము, చరాచరసృష్టిజాలమును పాలించునది; నడచుచున్న, గాలిలో నెగురుచున్న సర్వజీవరాశిని శాసించునది. మానవజన్మముకంటె విలక్షణమైన జన్మముకలది"౧. యనినిర్ణయించిరి. "సత్పదార్థమొకటే; పండితులు దాని ననేకనామములతో, నగ్ని యముఁడు, మాతరిశ్వానుఁడునని పిలుచుచున్నారు.౨

౧. ౩. ౫౪. ౬.

౨ ఏకమ్ సద్విప్రా బహుధా వదంతి అగ్నిర్యమన్మాతరిశ్వానమాహుః
(౧. ౧౬౪. ౪౬)

నక్షత్రమయాకాశము, విశాల పృథ్వీసాగర భూధరములు, నన్నియు నొకేమనస్సుయొక్క కార్యములు; ఒకే ముఖముయొక్క లక్షణములు; ఒకేవృక్షమునయొక్క పుష్పములు, ఒకేదివ్యపురుషుని లక్షణములు; అవినాశమైన దేదియున్నదో దానిమూర్తులును; ఛాయలును; అదియే ఆదియందున్నది; మధ్యమందున్నది. అంతమందున్నది; అంతములేనిది.౧"

ఈ "సత్" వస్తువు విశ్వమునకంతరాత్మ: విశ్వస్థితి హేతువు; ప్రకృతి ప్రాణము; పరివర్తనము లేనిశక్తి. అది భూమియుఁగాదాకాశమును గాదు; సూర్యరశ్మియుఁ గాదు ఝంఝానిలమునుగాదు; అది యింకొక దివ్యశక్తి సారము; ఋతమునకు మూలరూపము; అదియే యాత్మస్వరూపము, అచలమై చలించునది. ౨ దానిని మనము చూడఁజాలము. వర్ణింపఁజాలము స్పష్టమైన ఋజుబుద్ధితోఁగవి "ఈవస్తుజగజ్జాలమును సృజించిన యాతని నెన్నఁడుఁజూడఁజాల" మని యూగించుచున్నాఁడు "అజ్ఞానముచే మూర్ఖుఁడనై, దేవతలరహస్యజన్మస్థలములను గూర్చి యడుగుచున్నాను; నేను తెలియనివాఁడనై; తెలిసిన మహాత్ములను దెలియఁగోరి ప్రశ్నించుచున్నాను." 3 సర్వవస్తు జీవసంతతిలోనుండి వానిని జలింపఁజేయుచుఁ బుష్పములో వికాసము, మేఘజాలమందలిసొగసై, తుపానుగాలిలోని బలమై, యాకాశమందు నక్షత్రములను స్థాపించినదదియే. దేవతలందఱిలో స్థిరసత్యరూపుఁడగు పరమేశ్వరుఁడొక్కఁడే యనుభావము ధ్యానదృష్టిచే

౧. వర్డ్సువర్తు, ప్రెల్యూడ్ ౬, ౨.౧౦.౧౭౯.౨

3. రా.వే.భా.౧౦.౧౨౧; ౧౦.౮౨౮;౧.౧౬,౭. ౫-౬

లభించినది. ఇది యాశ్చర్యకరమైన పరిశోధనమే. మానవజాతి యొక్క బాల్యావస్థలో నట్టిమహత్తర సత్యము కనుఁగొనుటచే మనకిది వర్ణనాతీతమగు నాశ్చర్యమును గొలుపఁగలదు. ఇట్టి పరమసత్యకాంతిలో ఆర్యాదివిజులకు, జ్యూలకు వారి విద్వేషులకు, హిందువులకు నాస్తికులకు, క్రైస్తవులకు నాస్తికులకు, మధ్యనుండున్న యావర్ణభేదములన్నియు మాయమగును. తాత్కాలికముగానైనను మనమొక దివ్యాదర్శనమునుగాంచిన దృష్టిలోనున్నాము; ఇందు లోకములోని సర్వమతములు, నొక పూర్ణజ్ఞానముగల దినమువచ్చి తీసునసిచెప్పు ఛాయాచిహ్నము లే. ఒకటే యనేకనామములతోఁ జెప్పఁబడుచున్నది. "పండితులు కవులు, నొకటై, గూఢమై పరమసత్యమును మాటలచే బహువిధములఁ జెప్పుచున్నారు." ౧. ఈపరమసత్యమునుగూర్చి మానవుఁడసంపూర్ణభావములను గలిగియుండుట సహజము. మానవుని కాంక్షలు, ప్రమాణములేని యూహాల్పభావములనే విగ్రహములను పరిబూజించి తృప్తినందును. పరమసత్యమునూహించి కల్పించుకొనిన మానవుని రూపములతోఁ బోరాడుట శుద్ధమూర్ఖ్యము. ఒకే పరమేశ్వరుఁడు దాను జూపు ననేక ప్రదర్శనములవలనను, జిజ్ఞాసువుల అభిరుచివైవిధ్యము చేతను, భిన్ననామములచేఁ బిలువఁబడుచున్నాఁడు. ఇది ప్రజాభిమతమున కనుగుణమైన నామసంస్థవిధానమని తెలియవలెను. ఇది పరమసత్యమునుగూర్చి యావిష్కృతమైన పరమతత్త్వరహ

౧.౧౦.౧౧౪; చూడు. [illegible] 30-౨.౪

చూడు. యాస్కాచార్యుని నిరుక్తము ౭.౫.

స్యము. ఇజరేలున కట్టిసత్యమే స్థాపించెను." నీకు దేవుఁడైన పరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే." ప్లూటార్కిట్లు నుడివినాఁడు. "అన్ని దేశములకు నొక్కఁడే సూర్యుఁడొకే యాకాశమున్నట్లే ఒకే దేవుఁడు పెక్కునామములు గలిగియున్నాఁడు."

"హే భగవాన్! అనేకనామములచేఁ బేర్కొనఁబడు దివ్యపురుషుఁడవు; ప్రకృతి కధిపతివి; ఎన్నియుగములు గడచి నను మార్పులేనివాఁడవు; సర్వశక్తియుతుఁడవు; నీశక్తిచే ధర్మము నేలింతువు. జయము! జ్ఞాన దేవా! సర్వదేశములలోని సర్వజీవులు, సర్వకర్తవైన నీదయ కెదురుచూచుచున్నారు." ౨.

ఈఋగ్వేదమందలి యేకేశ్వరతత్త్వమును గూర్చి డ్యూసెన్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసెను. "ఇతర దేశముల వారికి విలక్షణమైన పద్ధతి ననుసరించి, హిందువులీ బ్రహ్మైకవాదమును గనుఁగొనిరి. ఈజిప్టుదేశములో వివిధదేవతలను, సమానులనుగాఁ జేయు వివేకశూన్యమైన పద్ధతిచే నేకేశ్వరభావము కలిగినది; పాలెస్టీనాలో, నొకదేవుని జెహోవాను గౌరవించి, తక్కిన దేవతలనందఱను బలవంతముగా నిర్మూలించి, యాదేవతలను బూజించువారిని జెహోవాకు బలియిచ్చిరి. భారతవర్షమునఁ నీ యేకబ్రహ్మవాదము, అనేకత్వమును తెలుపుటగున నేకత్వము

౨. ది హిమ్ ఆఫ్ క్రియాంథిస్.

నుజూచి గ్రహించిరి.'' ౧. మ్యాక్సుముల్లరు వ్రాసినాఁడు; "ఋగ్వేదసంహిత సంకలనముచేసిన కాలమేదియైనను, దానికిఁ బూర్వమే, సత్యస్వరూపియైన దేవుఁడొక్కఁడనియు, నాతఁడు స్త్రీయుఁ బురుషుఁడును గాఁడనియు, మానవప్రకృతి ననుసరించు వ్యక్తిత్వమునకు గల నియమనిబంధనముల కతీతుఁడైనవాఁడనియు నైనను, ప్రజాపతీంద్రాగ్ని మాతరిశ్వానులను వివిధనామములచేఁ దెలియఁబడువాఁడనియు గ్రహించిరి. నిజముగా, వేదమహర్షులు సంపాదించిన బ్రహ్మైకతత్త్వము తరువాత నొకప్పుడు లెగ్జాండ్రియాలోని క్రైస్తవతత్త్వవేత్తలు గాంచిరి కాని, నేటికైనను దాము క్రైస్తవులమని చెప్పుకొను చాలమందికీతత్త్వము సరిగాఁ దెలియదు." ౨

ఋగ్వేదములోని కొన్ని పరిణితిగాంచిన మంత్రములలోఁ బరమాత్మ 'వాఁడు' గాని "అది" యనికాని చెప్పఁబడినది. ప్రాచ్య పాశ్చాత్యతత్త్వశాస్త్రములకు రెంటికిని సామాన్యలక్షణమైన యేకేశ్వరభావమునకు బ్రహ్మైకవాదమునకును మధ్యమందుగల సంశయాందోళనము, మొట్టమొదటిసారి, తత్త్వచరిత్రములో నిచట గోచరించుచున్నది. తత్త్వశాస్త్రముచెప్పు నామరూపగుణరహితమై శుద్ధమైన పరమసత్యమే, ఉద్రేకావేశములుగలిగిన హృదయచలన మున్నమానవునిచే మృదుమధుర దయాసాగరుఁడని పూజింపఁబడును.

(౧) ఔట్‌లైన్స్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఫిలాసఫీ. పుట ౧౩

(౨) మ్యాక్సుముల్లరు. షడ్దర్శనములు పుటలు ౫౧, ౫౨

ఇది తప్పనిసరియైనది. మతదృష్టి, సంభాషణరూపముగా నుండును; జీవాత్మ పరమాత్మలకు సంబంధరూపమగును. పరిణతుఁడైన మానవున కతీతమైన యపరిమితవ్యక్తిగా దేవుని యూహించుట సహజము. కాని యీ యనేకములోఁ బాలు దేవుఁడొకఁడనుభావము తత్త్వశాస్త్రమున సమగ్రభావము కాదు. తర్కమును దుదివఱకు లాగుకొనిపోవు తీవ్రహేతువాదుల నటుంచి, మిగిలినవారి కుపాసింపఁదగిన దైవమూర్తి లేనిదే మతము లేదు. తత్త్వవేత్తయైనను దానుజూచిన పరమసత్యమును నిర్వచింపుమన్నచో నప్పుడాతఁ డుపయోగింపవలయు శబ్దములు, భావములు రూపగుణములు గలిగి యుండకతప్పదు. పరమసత్యమైన పరమాత్మ మనోవాగగమ్యమైన యనంతరూపమును మానవుని పరిమితశక్తులు పూర్తిగా నెన్నఁడును గ్రహింపఁజాలవని యెఱుఁగును. అయినను, నా పరమాత్మను దనకున్న యల్పశక్తితో వర్ణించుకొనకతప్పదు. సర్వవస్తుసంతతిలో నంతర్యామియై, సర్వకారణుఁడై, పరిపూర్ణుఁడై అనంతుఁడైన యాతనిఁ గూర్చి, తనయల్పబుద్ధికిసాధ్యమైన యల్పభావములను మానవుఁడు కల్పించుకొనును. ఆత్మసంతృప్తికై మానవుఁడు కొన్నిరూపములఁ గల్పనచేసికొనును. రూపమనంతతత్త్వమునకు లోపమును గూర్చునుగాని, రూపములేనిదే ప్రార్థనము లేదు. మూర్తిమంతుఁడైన దేవుఁడున్నాఁడనఁగా, వానినారాధించువాఁడు నుండుటచే నాత్మానాత్మలు భిన్నమైయుండకతప్పదు. కాని "సత్య" దార్థములో నీభిన్నత్వ మేకత్వమైపోవలయును. కావున మూర్తిమంతుఁడైన దేవుఁడు పూర్ణసత్యపదార్థముయొక్క యత్యుత్తమ

మైన చిహ్నము రూపములేనివానికి రూపమును, నిర్గుణునకు గుణమును, సర్వవ్యాపి కేక దేశత్వమును గల్పించితిమి; పరమాత్మునొక మూర్తిగాఁ జేసినంతనే, యది పరమాత్ముని పూర్ణత్వమును దగ్గించును. పరిమితమైన మనస్సుతో సంబంధముండవలెనన్నచో, దేవుఁడు పరిపూర్ణుఁడుగానుండుటకు వీలులేదు; కాని పరిపూర్ణతలేని దేవునారాధించు టుత్తమమతముకాదు. అనగా దేవుఁడు పరిపూర్ణుఁడైనచో మతములేదు. దేవుఁ డసంపూర్ణుఁడైనచో మతము పూర్ణఫలకారికాదు. పరిమితశక్తిగల దేవునారాధించి మనము శాంతి సౌఖ్యములను, విజయ విఖ్యాతులను పొంది తుదకు మోక్షాపేక్ష నిస్సంశయముగాఁ గలిగియుండఁ జాలము. నిజమైనమతము పరిపూర్ణుఁడైన దేవునిగోరును. అందుచే జనసామాన్యమునకుఁ దృప్తియగుటకు, దత్త్వశాస్త్రమునకు సరిపడుటకు నా పరమసత్యమును "వాఁడు", "అది" యని రెండుశబ్దములతోడను సంబోధించిరి. ఉపనిషత్తులలో నిట్లే యున్నది; భగవద్గీతలోను, వేదాంతసూత్రములందును నిట్లే యున్నది. ఈ ప్రజాభిప్రాయమున కనుగుణముగా నెఱిఁగిచేసిన సంధి సూత్రమునకాని, సామరస్యమునకాని తలఁపనవసరములేదు. బ్రహ్మైకత్వము ననుసరించి మహోన్నత మతారాధనవిధానమును సమర్థింపవచ్చును, పూజాప్రార్థనములకుబదులు, పొంగి పొరలు రోమాంచమునుగలుగఁజేయు ప్రేమమయమైన ధ్యానసాధనముండును. భగవంతునకుఁ దదంశమునకు మధ్యమందుండు ప్రేమభావ ముత్తమభక్తిగాఁ బరిణమింపఁగలదు. అట్టిపరభక్తియు ధ్యానమును సర్వమునావరించుచు సత్సౌందర్యములతో

మనసునునింపి యానందమీయఁగలదు. ఇట్టిమత మనుభవజ్ఞాన శూన్యులకు రసహీనముగను గల్పితముగను దోఁచవచ్చునుగాని లదితరమైన యేమతతత్త్వముగాని తత్త్వజ్ఞానము ననుసరించి నిలువఁజాలదు.

భూమిపైఁబుట్టిన సకలమతవిధానములును మానవహృదయావసరమును గుర్తించినవి. తానాధారపడఁగల, తనకంటె నున్నతమైన యొకశక్తిని మానవుఁడుగోరి, యారాధింపఁ జూచును. వేదమతములోని వివిధదశలలోఁ గల్పితులైన దేవతలు పెంపొందుచునచ్చిన మానవుని యవసరకాంక్షలయొక్కయు, మానసికాన్వేషణములయొక్కయు, హృదయపిపాసలయొక్కయుఁ, బ్రతిబింబములు. కొన్నివేళల మానవుఁడు తనప్రార్థనములవిని, తనపూజలనంగీకరించి తనకోరికలిచ్చు దేవతలనుగాంక్షించెను. అట్టివారునుగలరు. మఱియు, ప్రకృతి శక్తిమూర్తులగు దేవతలునుగలరు. ఈయీ దేవతలందఱు నొకే పరమాత్మయొక్క భిన్నరూపములని యెంతగాసమర్థించినను, మానవుని యత్యుత్కృష్టసమాలోచనము సంతృప్తిపొందలేదు. దేవతలమూకయందు వెదజల్లఁబడిన వివిధభావకిరణములను నేకరించి పేరులేని యొకదుర్నిరీక్ష్య తేజోనిలయుఁడైన పరమేశ్వర భాస్కరభావములో లయింపఁజేసి; అశాంత్యవిశ్వాసములచేఁ గొట్టుకొనుచున్న మానవహృదయమునకుఁ దృప్తి కలుగఁజేయఁ జూచిరి. వేదజిజ్ఞాస పరిపూర్ణసత్యదర్శనమగువఱకును దృప్తిపొందలేదు. వేదమంత్రములలోఁ గల్పింపఁబడిన దేవతలనుగూర్చిన మతభావపరిణామము నిట్లువర్గీకరింపవచ్చును, (౧) ప్రకృత్యా

సనరూపమైన ద్యావేవత, (౨) ధర్మతత్పరుఁడై తను వాతవెల సిన వరుణుఁడు; (౩) జయాక్రిమాయుగమున సార్థముల సమకూర్చు దేవేంద్రుఁడు (౪) ఏకేశ్వరవాదముల ప్రజాపతి: (౫) పై చతుర్విధభావములయొక్క పరిపూర్ణతను రూపమైన పరబ్రహ్మము. ఇట్టివర్గీకరణము, సహేతుకము, సహజవికాస క్రమానుగుణము నైనది. వేదమంత్రములు మాత్రి మీభావ ముల నొకక్రమములోఁ జెప్పక, వివిధభావముల నేకస్థలముల మేళవించియున్నవి. కొన్నిచోటుల నొకేమంత్రమున నిన్ని భావములునుగలవు. వేదమంత్రములను సంకలనము చేయుటకుఁ బూర్వమే యీభావములన్నియుఁ జక్కఁగాఁ బెంపొందియున్న వనియు, నాఁటియార్యులు వీనిలోఁ గొన్నిటినిగాని యన్నిటిని గానినమ్మి,వీనికిఁబరస్పరవైరుధ్యమున్నదనియూహించియుండరు.

(౮) సృష్టితత్త్వము

సృష్టికారణస్వరూప సమస్యలనుగూర్చి వేదద్రష్టలాలో చింపకుండ విడిచిపెట్టి యుండలేదు. పరివర్తనమందుచున్న సకలవస్తుజాలమునకు మూలభూతమును గనుఁగొనుటలో, ప్రాచీనగ్రీకులవలెనే, ఆర్యులును వాయుజలాదికములఁ జే ర్కొనిరి. సంవత్సర (కాల)శక్తిచేఁగాని, కామముచేఁగాని, ప్రజ్ఞచేఁగాని, తపస్సుచేఁగాని జలము ప్రపంచముగా మారినదని చెప్పఁబడెను. ౧. కొన్నిచోటుల జలము తమస్సునుండి కాని వాయువునుండి కాని జనించినదనిరి. ౨. ౧౦వ మండలము ౧౨౯వ మంత్రములో ననంతము సదితిస్వరూపమునైన అస

౧. ౧౦, ౧౯౦, ౨. ౧౦, ౧౨౯,

త్తునుండి జగము ద్భవించినదని చెప్పఁబడినది. అనంతమైన వస్తువునుండి జగచ్ఛక్తియుద్భవించినదని యొకచోటను, జగచ్ఛక్తియే యీ యొకటి యనంతవస్తువున కాధారభూతమని యొక చోటను జెప్పఁబడెను. 3. ఈసిద్ధాంతములు క్రమముగా మత సిద్ధాంతములుగా మాఱి రెండును మేళవించి సృష్టితత్త్వనిర్ణయములు బయలు వెడలినవి.

బహుదేవతారాధనకాలమున, వరుణేంద్రాగ్ని విశ్వకర్మలు సృష్టికర్తలని వరుసగాఁ జెప్పఁబడిరి. 4. సృష్టిక్రమము నకు భిన్నవిధానములున్నవి. ఒకవడ్రంగి యిల్లుకట్టినట్లే, ప్రపంచమును గొందఱు దేవతలునిర్మించిరని యున్నది. ప్రపంచనిర్మాణమునందుఁ గావలసిన కలపనిచ్చిన చెట్టేదియని ప్రశ్నమున్నది. 5. తరువాత పరబ్రహ్మమే యట్టి వృక్షము, నట్టివృక్షమునుండి భూస్వర్గలోకములు కట్టఁబడినవని చెప్పఁబడినది. 6 పరిణామోచిత క్రమము ననుసరించి కూడ జగన్నిర్మాణవిధానములు పేర్కొనఁబడినవి 7. కొన్నివేళల దేవతలు యజ్ఞమునుండి సృష్టిని జేసిరని యున్నది. ఈభావము తరువాతదశకుఁ జెందినదై యుండనగును.

ఏకేశ్వరవాదకాలమునాఁటికి, దేవుఁడు తనస్వరూపమునుండియే జగమునుసృష్టించెనా? లేక తనకువేఱై యెల్లప్పుడునున్న పదార్థమునుండి యీసృష్టినిగల్పించెనా యనుప్రశ్న

3. ౧౦. ౭౨. 3

4. ౭. ౮౬. 3. 3౨. ౮౦. ౧౦. ౮౧. ౨. ౧౦. ౭౨. ౨. ౧౦. ౧౫౧ ౧

5. ౧౦. 3౧, ౭. ౧౦. ౮౧. 4 6. చూడు తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమ్.

7. ౧౦. ౧౨3. ౧.

బయలుదేఱినది. మొదటిది బ్రహ్మైకవాదమునకును రెండవది ఏకేశ్వరవాదమునకును జెందును. రెండును వేదమంత్రములలోఁ గలవు. దశమమండలమున ౧౨౧వ ఋక్కులో శాశ్వతస్థితి గలిగిన పదార్థమునుండి జగమును దేవుఁడు సృజించినాఁడని వర్ణింపఁబడినది. విశ్వమంతయు నిండియుండిన జలమునుండి హిరణ్యగర్భుఁడు మొదట బయల్వెడలి, రూపరహితమైన యొకప్రళయస్థితినుండి యందమైన యీజగమును గల్పించెను.౧ కాని, యీహిరణ్యగర్భుఁడెందుండి యెట్లువచ్చెనని ప్రశ్నింపఁబడెను. ఏపద్ధతినేశక్తినుండి యాతఁడుజనించెను? ఆదినిజలమునుసృజించిన వాఁడెవఁడు? మనువు,హరివంశము,పురాణములు మూలప్రళయమును దేవుఁడే కల్పించె ననిరి. తనసంకల్పముచే నాజలప్రళయమును గల్పించి, యందొక సువర్ణమయబీజమునుంచి, యందుండి తానే బ్రహ్మరూపమున జనించెనని చెప్పఁబడినది. "నేనే పరబ్రహ్మముయొక్కయింకొకరూపమైన హిరణ్యగర్భుఁడను."౨ దీనివలన శాశ్వతములైయున్న రెండువస్తువుల నొకేపరబ్రహ్మమాధారముగా గలిగియుండెనని తేలుచున్నది.

ఈసిద్ధాంతమే పిమ్మటిదైన నాసదీయమంత్రము. దీని నిట్లు మ్యాక్సుముల్లరు భాషాంతరీకరించినాఁడు :

"అప్పుడు సదసత్పదార్థములు రెండును లేవు; భూలోకస్వర్లోకములును లేవు; ఇఁక నేది దేనియందున్నది? జలము గంభీరమైనతావున నున్నదా ?

---

౧. పోల్చు, మనువు. ౧. ౫. ౮., మైత్రి ఉపనిషత్తు. ౫. ౨.

౨ మనువు. ౫,౯.

"అచట మరణము లేదు; అందుచే నమర్త్యత్వము లేదు; దివారాత్రములు లేని కాంతియే ఒక్కపరమాత్మయే నిశ్చలుఁడైయున్నాఁడు; మఱేదియును లేదు.

"అంధతమసమున్నది; మొట్టమొదట నంతయు నొక సముద్రమే; కాంతి లేదు; ఆచ్ఛాదితమై యొక యండమున్నది. తపస్సుచే నందుండి యద్వితీయుఁడు జనించినాఁడు.

"ఆరంభమున నాపరబ్రహ్మ దయాహాతుఁడైనాఁడు; మనస్సులో నది బీజరూపమున నున్నది; కవులు జ్ఞానదృష్టిచే దానినిఁ దమహృదయములలోఁ గనుఁగొని, వ్యక్తావ్యక్తసంబంధము నెఱిఁగిరి.

"ఆపరబ్రహ్మము పైనున్నదా, క్రింద నున్నదా? యని వారిజ్ఞానకిరణమును బ్రసరించినారు. బీజమును ధరించినవారు; శక్తులునున్నవి; ఆత్మశక్తిక్రిందను సంకల్పము పైనను గలదు;

"ఈసృష్టి యెచటనుండిపుట్టినదో, యెవరెఱుఁగుదురు? ఇచట నెవరు వక్కాణించిరి?

"ఈసృష్టికిఁ దరువాత దేవతలు వచ్చిరి; ఇఁక సృష్టి యెచటనుండి వచ్చినదో ఎవరికిఁ దెలియును?

"ఎవనినుండి యీసృష్టి జనించినదో, లేక యాఆది వ్యక్తి దానినిఁ జేసెనో లేదో, ఊర్ధ్వలోకముల కగ్రలోకమైన దానియందుండు బ్రహ్మర్షికీరహస్యము తెలియవచ్చును: తెలియకపోవచ్చును." ౧.

ఈబుక్కునందు సృష్టినిగూర్చి పరిణతినందిన సిద్ధాంతమును గమనించినాము. మొదట సదసత్తులు రెండును లేవు.

సత్పదార్థము వ్యక్తరూపమున లేదు. అందుచే నవ్యక్త మసత్పదార్థమని చెప్పరాదు. ఏలన దానినుండి వ్యక్తమంతయు వచ్చినది. ఋక్కులోని మొదటివాక్యమువలన, మనము నిర్మించుకొనిన పరిమాణము లసంగతములని తెలియుచున్నది. సర్వసృష్టికి వెనుకనున్న అవ్యక్తసత్యమును సత్పదార్థమనికాని, యసత్తనికాని చెప్పరాదు. ఒకఁడేయైన యాదివ్యపురుషుఁడు ఊపిరిలేని నిశ్శ్వాసమొనర్చినాఁడు. ౧. వానికంటె నితరమేమియును లేదు. సూర్య చంద్ర నక్షత్రాకాశములతోఁ గూడిన సృష్టికంటె, ప్రథమకారణమైన యాతఁడు పూర్వుఁడు. అతఁడు దేశకాల యుగ మరణ జనన మోక్షాతీతుఁడు. వాఁడున్నాఁడనియేకాని, వాని స్వరూపమెట్టిదో చెప్పఁజాలము. ఇదియే సర్వసృష్టికిఁబూర్వతమమైన ప్రథమస్థితి. అట్టి యవ్యక్త సద్వస్తువునందు మొట్టమొదట "నే"నను భావముకలిగినది. "నే"నను భావమునకు "నేనుకా"దను భావ ముండకతప్పదు. తర్కములో "ఏ"అను వాఁడు "బి" కాదన్నట్లు. అందుచేసత్తునకసత్తు, వ్యక్తమున కవ్యక్తము, ఆత్మ కనాత్మయును నీ ద్వంద్వము మొదటనున్న పూర్ణత్వమునుండి వచ్చినది. కారణము తపస్సు. అనఁగా నప్రయత్నమగు నా విష్కృతి; పూర్ణత్వము వ్యక్తమైన విధానము. ఈతపమువలన వ్యక్తము నవ్యక్తము- నేను - నేను కానిది. ఆత్మ - అనాత్మ, పురుషుఁడు ప్రకృతి వచ్చినవి. ఈరెంటి యన్యోన్య సంపర్క సంజాతమే

---

౧. ౧౦-౧౨౯; చూడు మ్యాక్సుముల్లర్, షడ్దర్శనములు పుటలు ౬౫-౬౬

చూడు శతపథ బ్రాహ్మణము ౧౧-౩-౧.

తక్కినసృష్టి. సృష్టికర్తకిట్టి క్రియాపరత్వము కలుగుటకుఁ గారణము కామము. కామము అహంకారకారణము, మనస్సునకు బీజము, మనసో రేతః. కామమే పరిణామరహస్యము. వృద్ధికి మూలము. ప్రకృతి సామీప్యముచేఁ బురుషునకుఁ గోరిక లుదయించినవి. కామ మాలోచనకంటె నధికమైనది. ౧ బుద్ధిసంచలనము, లోపమును జూచుట, దానిని పూరించుటకు యత్నించుట కామములోనున్నది. వ్యక్తావ్యక్త బాంధవ్యములను గలుగఁజేయునదదియే. ఎన్నఁడు పుట్టుక అద్వితీయమైన, శాశ్వతమైన వస్తువు. అహంకారముగల బ్రహ్మయై, పదార్థము, ప్రకృతి, అనాత్మ యెదురుగాఁ గాంచినది. అహంకారముగల బ్రహ్మకుఁ గామము ప్రధానలక్షణము. "కో వేద"యను వాక్యము "ఎవఁడెఱుఁగు"ననునది సృష్టి రహస్యమును జెప్పుచున్నది. తరువాత వచ్చిన తత్త్వజ్ఞులు దీనినే "మాయ"యని పలికినారు. పురుషుని ప్రకృతిని మాత్రమే చెప్పి యాగిపోవు ఋక్కులుకొన్నియున్నవి. విశ్వకర్మను సంబోధించిన ఋక్కునందు (౧౦-౮-౨-౫-౬) జలమయ విశ్వసాగరములో నాది జగద్బీజమున్నదని చెప్పఁబడెను. ప్రళయ జలరాశియందు సృష్టియొక్క అండరూపమున నున్నది. సర్వసృష్టికర్తయైన విశ్వకర్మ, ప్రథమజుఁడై యందుద

౧. పోల్చు- ఆరిస్టాటిల్ చెప్పిన- అచలుఁడై చలింపఁజేయువాఁడు.

౨. గ్రీక్కుల ప్రాచీనగాథ. మన 'కామ'మునకు సరిపడు 'ప్రేమ' దైవము 'ఇరాస్' జగమును సృజించెనని చెప్పుచున్నది. ప్లేటో తన సింపోజియమ్‌లో నిట్లు నుడివినాఁడు: "ఇరాస్‌నకు జనకులు లేరు. వానికిఁ దల్లిదండ్రులున్నారని పండితులుకాని పామరులుకాని చెప్పియుండలేదు, ..." అరిస్టాటిల్ దేవుఁడు కామవస్తువుగాఁ జరించునని చెప్పినాఁడు.

యుంచెను; ఈ యాదిజలరాశిని గ్రీక్కులు ప్రళయమనిరి; జెనిసిస్ గ్రంథములో దానినే రూపములేనియవస్థయు, నందనంత సంకల్పము బీజరూపమున నున్నదనియుననిరి. ౧. కామము, సంకల్పము, ఆత్మజ్ఞానము, మనస్సు, వాక్కు-నివి యాయనంత జ్ఞాననిధి లక్షణములు. అతఁడే జలరాశిపై నండరూపమునఁ దపించుచున్న పరమేశ్వరుఁడు; అనంతశాయియైన నారాయణుఁడు. జెనిసిస్ గ్రంథముచెప్పిన దేవుఁడీతఁడే యిట్లుచెప్పెను. "జగముండవలెను; జగముండెను. ఈలోకములన్నిటిని పుట్టించెదనని తలఁచెను. వెంటనే అన్నియు జలము, వాయువు మున్నగునవి పుట్టెను." నాసదీయసూక్తమీ ద్వంద్వము నేకేశ్వరత్వములో సమన్వయించినది. ప్రకృతి పురుషులాకే యవ్యక్త బ్రహ్మపదార్థము రూపములనిచెప్పినది. అవ్యక్తబ్రహ్మ మాత్మయుఁ గా దనాత్మయును గాదు; అహంకారమును గాదు; తదభావమునుగాదు; అదిరెంటికి నతీతమైనది. దీనిలో ద్వంద్వమంత ర్లీనము. మనమాటలలోఁ జెప్పుకొనినచో నా సదీయసూక్తము చెప్పిన సృష్టివిధానములో నీ వర్గీకరణముగలదు: (౧) పూర్ణమైన అవ్యక్తము. (౨) "నేను" "నే"నని తెలిసికొను నహంజ్ఞానము (3) నేనుకానిది నిర్ణయించిన యనాత్మ పదార్థము. దీనినిబట్టి యవ్యక్తమొక్క మహత్తము నవ్యక్తమైనదని యర్థముకాదు. భాషాతర్కములలో నీదశలున్నవి కాని, నిజముగా లేవు. "నేను"

౧. పోల్చు- జెనిసిస్; 'జలరాశిపై నంతయు నంధకారమే. జలముపై భగవంతుఁడు విహరించుచున్నాఁడు." (౧-౨)

చూడు రా. వే. భా. ౧౦. ౧౨౧; ౧౦. ౭౨.

"నేను గానిది" అవిభాజ్యములు. అందుచే ఇం దాత్మానాత్మలకు ముందు వెనుకలు లేవు. అవ్యక్త మొకప్పుడే తపముచేసి యుండ వలెను. కాలాతీతమైన పూర్ణావ్యక్త బ్రహ్మము సృష్టిపరంప రగా నిత్యము ప్రదర్శింపఁబడుచునేయున్నది. సర్వవస్తు సత్యమైనయట్టి బ్రహ్మ మాత్మజ్ఞాన పరిపూర్ణానుభవము పొందువ అకల్లే జరుగుచుండును. అందుచే సృష్టియెల్లపుడును విశ్రాంతి విరామములు లేనిదే. నాసదీయసూక్తము సృష్టియెట్లావిష్కృతమైనదో చెప్పినదికాని యెచటినుండి యనుదానిని చెప్పలేదు. సృష్టిస్థితిస్వరూపముల నది ప్రకటించినది. ౧.

ఋగ్వేదసూత్రములలో నెచటను ప్రపంచముభ్రాంతి, అసత్యమను భావమున కాధారములులేవని మనకుఁ దెలియు చున్నది. ప్రపంచ మొకనిష్ప్రయోజనమైన స్వప్నమునంటిది కాదు; అది దైవశక్తిప్రదర్శనము. 'మాయ' శబ్ద మెచట వాడఁబడినను, 'శక్తి' 'బలము' నను నర్థములోనే వాడఁబడినది. "ఇంద్రుఁడు తనమాయచే వేగముగా ననేకరూపములు దాల్చును." ౨. కాని కొన్నివేళల మాయనుండి వచ్చినశబ్దములు మాయినః, మాయావంతః, రాక్షసులగుణములనుజెప్పుట కుప యోగింపఁబడినవి.౧. 'మాయ' శబ్దము 'భ్రాంతి' లేక 'అసత్య ప్రదర్శన' మనునర్థములోను వాడఁబడినది. ౨. ఋగ్వేదము యొక్కతత్త్వము నిరాడంబరమైన అస్తిత్వవాదము. తరువాత

---

౧. పోల్చు, ప్లేటోవ్రాసిన టిమాయుస్ గ్రంథములోని భావము. చూడు. ఫాసెట్ పండితుఁడు తనగ్రంథములలో వ్రాసినభావములు.

౨. ౬. ४౭. ౧౮.

భారతీయవిజ్ఞానవేత్తలైదుభూతములను. ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమియని పేర్కొనిరి. కాని ఋగ్వేద మొక్క జలమునే చెప్పినది. జలమే మూలపదార్థము. ఇందుండి వివిధ పదార్థములు క్రమముగా నుత్పన్నములైనవి.

మనము చదివిన మంత్రములలోనిభావము మొదట నున్నది శూన్యమనియు నందుండిజగముపుట్టినదనియుఁ దలఁచుట పొరపాటు. ప్రథమస్థితి శూన్యముకాదు. ఊపిరిలేకుండ నిశ్వాసముచేయుచున్న యొకఅవ్యక్తశక్తి యున్నదని మంత్రముచెప్పినది సర్వసృష్టికాధారభూతమైన పరమసత్యమునుగూర్చిశూన్యార్థము స్ఫురించునట్లుగాఁ జెప్పుట వేదఋషుల కభ్యాసమైనది. అవినాభావసంబంధముగల ఆత్మానాత్మద్వంద్వము సృష్టిపూర్వమున్న అవ్యక్తమునకు లక్షణముకాదు. అది రెంటికి నతీతము. అనాత్మయనఁగా, నిప్పుడున్న జగద్రూప మప్పుడు స్పష్టముగా లేదని యర్థము. (౧౦. ౭౨) మంత్రములో "వ్యక్త మవ్యక్తమునుండి వచ్చిన"దని యున్నది. దీనిలో నవ్యక్తమనఁగా శూన్యముకాదు. అందుచే "దరువాత సాంఖ్యశాస్త్రముగాఁ బ్రబలిన

౧. ౫.౨.౬; ౬.౧.౩; ౧.౩౬.౪.౭.౪౯.౨.౭.౯౮.౫.

౨. ౧౦.౫౪.౨.

౩. చూడు. మెక్డనల్ వేదిక్ రీడర్ పుట ౨౦౭.
కొందఱు వేదకాలవిజ్ఞానవేత్తలు—ఆత్మ కాని, అనాత్మ కాని ప్రథమకారణ మని చెప్పిరి: (౧౦.౧౨౯.౧.౧౦ ౭౨.౨) తర్కమందు, వీరికలవనే కార్యము కారణమందున్నదను సత్కార్యవాదము, కారణమందుఁగార్యములేదను అసత్కార్యవాదము బయల్వెడలినవి.

ప్రకృతితత్త్వమునకీ నాసదీయసూక్త మారంభవాక్యము”ను నిర్ణయమును మే మంగీకరింపము.౩.

కొన్నివేళల సృష్టి యొకమూలపదార్థమునుండి చేయఁబడినట్లు చెప్పఁబడినది; పురుషసూక్తమందు సృష్టిచేయు నధికారులు దేవతలనియు విరాట్పురుషుని శరీరమే సృష్టికివలయు సామగ్రి నిచ్చెననియుఁ జెప్పఁబడినది.౧. ఈసృష్టినిర్మాణ మొక యజ్ఞమనియు, నందు విరాట్పురుషుఁడే పశువనియు వర్ణించిరి. “భూతభవిష్యత్తులందలి జగత్తంతయు విరాట్పురుషరూపమే.౨. ప్రకృతిదేవతోపాసనము పరిణామమందిి హద్దులు మీఱెను. భారతీయునియూహాశక్తి యాపురుషదేహమునకు బ్రహ్మాండములైన యవయవములనిచ్చెను. కవి తనప్రజ్ఞావిశేషముచే సృష్టిని దేవుని సమన్వయించిన యొకదివ్యరూపము నూహించి కల్పించినాఁడు. ఒకే అవ్యక్తబ్రహ్మమును జెప్పినసూక్తమునకు నీసూక్తమునకును విరోధములేదు. మొదటిదాని ననుసరించియుఁ బురుషప్రకృత్యాత్మకమైన జగమంతయు నవ్యక్తబ్రహ్మముయొక్క ఆత్మావిష్కరణముచే వచ్చినది. భావము మాత్ర మసంస్కృతమైన కథలోఁ జెప్పఁబడినది. ప్రథమావ్యక్తబ్రహ్మము క్రియాశక్తిరూపుఁడైన దేవునిగా మాఱినాఁడు. “పురుషునుండి విరాట్టు, విరాట్టునుండి పురుషుఁడు పుట్టిరి.” అనగాఁ బురుషుఁడు పుట్టినవాఁడు, పుట్టించినవాఁడు గూడ నైనాఁడు, అతఁ డవ్యక్తబ్రహ్మము—అహంకారాన్వితవిరాట్పురుషుఁడు.

౫—మతము.

ప్రకృతిదృశ్యములనుజూచి వానికిని మూర్తిమంతము లొనర్చిన విధానము ప్రథమదశలో నెట్లు జరిగెనో చూచియుంటిమి. ప్రకృతిదృశ్యములను దేవతలుగాఁ జేసినకల్పనము, మత విధానానుష్ఠానములపైఁ గొంత జుగుప్సాపరిభావము చూపినది. మానవులపరిమాణముల ననుసరించిన నీతిభావములను రాగద్వేషములను గలిగిన దేవతాసమూహముచే జగము నిండిపోయినది. చాలమంది దేవతలు పూర్తిగా మానవత్వమును గూడఁ బొందకుండ సహజస్థితిలోనుండిపోయిరి. ఇంద్రుఁడు, జలమేఘసంజాతుఁడు, కొన్నివేళలందుఁ బిడుగుఁగోఁబాటాకసము నుండి పడిపోవును. బ్లూమ్‌ఫీల్డుచెప్పినట్లు వేదములందలి దేవతలు "అసంపూర్ణమూర్తులు." మానవత్వ మందిన దేవతలైనను బూర్తిగా మూర్తిమంతులుకారు. మనుజులవలెనే వారును గర చరణములుగలవారు. ఒకశరీరము, తీవ్రరాగద్వేషములు, పొగసైనచర్మము, పొడుగై, గౌరవప్రదమైనగడ్డము దేవతామూర్తిలక్షణములు. వారు మృష్టాన్నములు మెక్కి, త్రాగి, నృత్యములుచేసి యుద్ధములు చేయుదురు. వారిలో నగ్ని, బృహస్పతి మున్నగు పురోహితదేవతలు గలరు; ఇంద్రమరుత్తులవంటి యుద్ధవీరులుగలరు. మనుష్యులకు రుచికరమైనదే వారికి నిష్టమైనభోజనము: పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, క్షీరాన్నము మున్నగునవి, సోమరసము వారికిఁ బ్రియమైనపానీయము. మనుష్యుల సహజలోపమైనస్తోత్రప్రియత్వము వారికినిగలదు. కొన్నిసమ

౧. ౧౦. ౯౦; ౨. ౧౦. ౯౦ ౨.

యములలో వారత్యంతాత్మఘనతా పరవశులై, భక్తులకుఁ దామేమివరములీయవలయునని చర్చింతురు; "ఆవులనిత్తునా? అశ్వములనా? మనకు వీఁడెన్నఁడైన సోమరసమిచ్చినాఁడా?"౧ దేవతలభావములో హృదయపూర్వకమైన ప్రార్థనముకంటెఁ, విలువైనబలిసమర్పణమే ఘనతరమైనది. మానవదేవతాసంబంధము పరస్పరదానప్రతిదానములే.

ప్రకృతిశక్తులను మతారాధనమునకుఁ బనికివచ్చు మానవతుల్యదేవతామూర్తులుగాఁ గల్పించుట వారిని నీచలక్షణోపేతులనుగాఁ జేయుటే. ఒకఝంఝామారుతమును బూజించుటలో నైతికము పెద్దదోషము లేదు. పిడుగుపడి మంచివానిని దుర్మార్గుని సమానక్రౌర్యముతోడనే చంపవచ్చును. పిడుగునకు బుద్ధి, వివేకము, వ్యక్తిత్వము కల్పింపనవసరము లేదు. మానవదైవలక్షణములను వానికిఁగల్పించితివా సమస్య లెక్కువగును. నీతినియమములు లేని యొకానొకశక్తిని నీవారాధించుచున్నావని యంగీకరింపవలెను; ఏలన పిడుగునాశనముచేయును లేదా, దేవతకు వచ్చినకోపమందువా? కోపకారణములను గల్పింపవలెను. అట్టికల్పితకారణము లెంతయోగ్యములైయుండునో చెప్పనక్కఱలేదు. మూర్తిమంతుఁడైన దేవుఁడు స్వేచ్ఛాస్వభావుఁడు, క్రూరుఁడునగును.౧

ఈభావము ననుసరించి, వేదములందలి ప్రకృతిశక్త్యుపాసనము హృదయపూర్వకమైనదికాదు; లాభకరమైనదని వారు

౧. ఓల్డెన్ బెర్గు. ఏన్షెంటు ఇండియా. పుట ౭౧.

తలఁచిరి. మననిత్యజీవితములోఁ బ్రమాదకరులైన దేవతలకు భయపడుదుము. సహాయకారులై ఉపకారులగువారిని బూజింతుము. ఇంద్రుని వర్షసమృద్ధినిమ్మని ప్రార్థించి, శిలావర్షము కురిపింపవలదని వేఁడుదుము. గ్రీష్మపరితాపముచూపి, అనావృష్టి దోషములుక్షామములుకలుగఁజేయకుండ,మృదూష్ణము నిమ్మని సూర్యునిప్రార్థింతుము. దేవతల నారాధించుటవలన, సకలైశ్వర్యములుగలిగి, ఇహలోకసుఖములు లభించును. గుణసామర్థ్యముల ననుసరించి, దేవతలకు వర్గవిభాగమున్నదికావునఁ గొన్ని వర్గములవారి నారాధింపవలెను.౨. వారికర్పింపఁబడిన ప్రార్థనములు విసుగుపుట్టించునంతసులభములుగా నున్నవి.3. దేవతలు, నీతికంటెబలము, సౌజన్యముకంటెఁ బ్రతాపము నెక్కువగాఁ గలిగినవారు.ప్రజల నైతికదృష్టి కట్టిమతారాధన మెక్కువ తృప్తికరముగాదు. ఐనప్పటికిని, వేదకాలపుటాచార్యులకు సమంచితనైతికదృష్టికలదని, యిహలోక ప్రయోజన సిద్ధికై తఱచు దేవతారాధనముచేయుచున్న దినములలోనైనను, సత్ప్రవర్తనముగలవారిని రక్షించి దుష్టులను దేవతలు శిక్షింతురను భావమును విశేషముగా వ్యాప్తిచేయుటచే ఋజువగుచున్నది. మానవుని పరమలక్ష్యమైన పరమాత్మ సారూప్యము ముఖ్యమని

౧ గిల్బర్టుముర్రె ఫోరుస్టేజెస్ ఆఫ్ గ్రీకురిలిజియన్. పుట౮౭.
౨. ౧౦.౪౭.౧; ౪.౩౨.౪;౨.౧; ౨.౬; ౭.౫౯;౭.౨౪.౬; ౭.౬౭.౧౬.
3. ౧౦.౪౨.౪.

గుర్తింపబడినది.౧. అనేక దేవతారాధనము భక్తుల నేకేశ్వర పాదసాన్నిధ్యముఁ జేర్చునని విశ్వసించిరి.౨.

క్రతుకలాపము తప్పనిసరిగా వచ్చినది. ఒక దేవునియందు మనకు గాఢమైనభక్తివిశ్వాసములున్నట్లు, మనకుఁగల సర్వము నాతనికి సమర్పణముచేసి నప్పుడేఋజువగును. మనము ప్రార్థించి సమర్పణ చేయుదుము. క్రతుకలాపము విశేషవ్యాప్తి చెంది నప్పుడైనను, బాహ్యపదార్థసమర్పణముకంటె నాత్మార్పణము ఘనమనుభావమునకుఁ బ్రాధాన్యమీయఁబడెను. "దేవేంద్రునకు దధిమధుఘృతములకంటె నెక్కువరుచికరమైన స్తోత్రామృతమునిమ్ము."౩. సర్వకర్మలందు శ్రద్ధ ప్రధానమైనది.౪. వరుణుఁడు తనకుఁ బ్రార్థనములిచ్చువారి హృదంతరాళముల లోని యుద్దేశములను బరిశీలించు దేవుఁడు. క్రమముగా మనుజ స్వభావము ననుసరించి, దేవతలకు మృష్టాన్నమే ప్రీతికరమైన భోజనమని నిర్ణయించిరి.౫.

నవపశుయజ్ఞమునుగూర్చి విశేషచర్చ జరిగినది. ఒక శునశ్శేపునుదాహరణమునుబట్టి వేదములు నరపశు యాగము

(౧) ౠ.వే.భా. ౧౦.౮.౮,౧౫;౧.౧౨౫.౫;౧౦.౧౦౭.౨ (౨) ౧.౨౪.౧.
(౩) ౨.౨౪.౨౦: ౬.౧౫ ౪౯. (౪) ౧.౫౫.౫; ౧ ౧౩౩.౫; ౧ ౧౦౪.౬
(౫) హేరిసన్ పండితుఁడు, ఆన్ స్టేజెస్ ఆఫ్ గ్రీషియన్ లైఫ్ అను గ్రంథమున (పుటలు ౮౭-౮౮) నిట్లువ్రాసెను;" హోమరుప్రకారము కర్మకాండ స్వల్పము సులభమును మొదట ధాన్యమును జల్లి ప్రార్థనముచేసి, ఒకపశువును గాల్చి, కొంచెమురుచిచూసి మిగిలినదాని నగ్నిలో దేవుని కాహుతి చేయుదురు. తరువాత మాంసము సమృద్ధియైన సురాపానముతో సంతర్పణముచేయుదురు."

లనుప్రోత్సహించెనని తలఁపరాదు. అశ్వమేధయాగములున్నవి.౧ కాని యిట్టియాగములను గూర్చి వేదములలోనే విమర్శనములు గలవు. సామవేదము చెప్పినది; "ఓ దేవతలారా ! మీకు మేము దేనిని బలి యిచ్చుటలేదు. మే మేజంతువును వధింపము కేవల మంత్రపఠనముచేతనే మేము యజ్ఞమును నెరవేర్చుచున్నాము." ౧. ఈవిప్లవనాదము నుపనిషత్తులు, తరువాత బౌద్ధులు జైనులు స్వీకరించి పశువధను గర్హించిరి.

క్రతువులు వేదమతములో ద్వితీయదశకుఁ జెందినవి. ప్రథమదశలోఁ బ్రార్థనమే ముఖ్యము. పరాశరస్మృతిననుసరించి మనకు, "కృతయుగమునఁ దపస్సు; త్రేతాయుగమున యజ్ఞములు; ద్వాపరమునఁ బూజ; కలియుగమునస్మరణస్తోత్రములు" న్నవి. విష్ణుపురాణము యాగవిధానసూత్రములు త్రేతాయుగమునఁ గల్పింపఁబడినవని చెప్పినభావము పరాశరస్మృతికి సరిపోవుచున్నది. మనము యుగవిభాగము నంగీకరింపక పోవచ్చును. కాని, తపమునుండి యజ్ఞమునకు, యజ్ఞమునుండి పూజకుఁ బూజనుండి ప్రార్థనమునకుఁ గ్రమపరిణామమందిన మతానుష్ఠానదశలు సత్యమని మనమంగీకరింపవచ్చును.

వేదమతము విగ్రహారాధన రూపముదాల్చలేదని తెలియుచున్నది. దేవతల కపుడు దేవాలయములు లేవు. మధ్యవర్తుల యవసరములేకుండ మనుజులప్పుడు దేవునితో స్వతంత్రసం

౧. భరతఖండమున నగ్నియే క్రతువులన్నిటికి ప్రధానదేవత, ప్రాచీనగ్రీసుదేశమిట్లే అగ్ని నారాధించినది. అగ్నిభూమినుండి, సమర్పితాహారమును దేవలోకములోనున్న దేవతలకుఁగొనిపోవును. ఇది కేవల భారతీయాచారమే కాదు.

బంధమును బెట్టుకొనిరి. దేవత లుపాసకులకు మిత్రులుగాఁ జూడఁబడిరి. "ఆకాశపిత" "భూమాత" అగ్నిసోదరుఁడు" మున్నగుశబ్దములు వ్యర్థములుగావు. చాలసన్నిహిత సంబంధము మానవదేవతలమధ్య మందున్నది. మతము జీవితమును గాంతివంత మొనర్చెను. దైవముమీఁద నాధారపడి యాతనిపైఁ దమ భారమును బూర్తిగా నుంచిరి. సామాన్యజీవితావసరములకుఁ వారు దేవునే ప్రార్థించిరి."మాకుఁ బ్రతిదినము రొట్టెను దయచేయు"మను తత్త్వము వేదకాలపుటార్యుని నిశ్చయభావమే. నిత్యజీవితమున జీవయాత్రలో వలయునవసరములను దేవుఁడే తప్పక యిచ్చునని వారునిశ్చల విశ్వాసముతో నమ్మిరి. మేమిదివఱకుఁ జెప్పినట్లే, వరుణారాధనమందు వేదములో నత్యుత్తమమైన యేకేశ్వరారాధనమునకు వలయు నంశములన్నియుఁ గలవు. భక్తియనఁగాఁ బరమేశ్వరునియందు విశ్వాసము. ప్రేమ, సర్వస్వమాతనిసేవకై వినియోగించుట, ఆంతరంగిక ధ్యానముచే మోక్షము నార్జించుట యైనచో, నివన్నియు వేదమునందలి వరుణారాధనమునందుఁగలవు.

(౧౦—౧౫; ౧౦—౫౪) ఋక్కులలోచచ్చి స్వర్గమున నున్న పితృదేవతలకుఁ బ్రార్థనములుగలవు. వేదమంత్రములలో నితరదేవతలతోఁబాటు వీరునారాధింపఁబడిరి. ౧.యజ్ఞములందు సమర్పింపఁబడిన హవిర్భాగములను దీసికొనుటకు వారుస్వయముగా సూక్ష్మరూపములతో వచ్చుచుండుటగలదు. పితృదేవ

౧.౬.౨. చూడు పురూరవునికథ

౨.రా.కీ.భా. ౧.౬.౨౪.౨;౩;౬:౭.౭.౧.౨.౯.౨.

ణారాధనము సాంఘికసంపత్ప్రదాయమును సూచించుచున్నది. కాని వేదవిజ్ఞానవేత్తలు ఋగ్వేదమునందుఁ బితృదేవతలకు సమర్పించు మాసికాబ్దికాదికర్మలు లేవందురు. (౨)

వేదమతమునుగూర్చి తఱచుగా వినఁబడు విమర్శనములలో నాఁడు పాపభీతిలేదని చెప్పుచున్నారు. ఇది దోషమైనభావము, వేదములందుఁ బాపమనఁగా దేవతావిరోధమే. ౩. పాపమునుగూర్చిన వేదభావము హీబ్రూసిద్ధాంతమువంటిదే. దేవుని సంకల్పమే సకలనీతికిఁ బ్రమాణము. మానవునిదోష మతని సహజలోపమే. దేవునియాజ్ఞల నతిక్రమించినపుడు మనముఁ పాపము చేయుచుంటిమి.

దేవతలు జగద్ధర్మశాసనమైన "ఋత"మును నిలఁబెట్టుచుందురు. వారు దుష్టశిక్షణమును శిష్టరక్షణమును జేయుదురు. పాపమనఁగాఁ గేవల నిత్యవిధినియమముల మానుటే కాదు. కర్మసంబంధమైన పాపములు నీతిసంబంధమైన పాపములుఁ గలవు ౧ పాపచింతనుండియే ప్రాయశ్చిత్తకర్మలుగలవు. ముఖ్యముగా వరుణారాధన విధానమునందుఁ గలపాపము పాపమును క్షమించుట నేఁటిక్రైస్తవుల భావములను స్ఫురణకుఁ దెచ్చుచున్నవి.

మొత్తముమీఁద, ఋగ్వేదమునందు దేవతలు ధర్మసంరక్షులుగా నూహింపఁబడిరి. కాని, కొందఱు దేవతలు మాత్రము దుర్వారమైన అహంభావపూరితులై, యినుమడింపఁబడిన మనుజలక్షణములే గల్గియుండిరి. ఈలోపమును జూచిన ఋషులును

౧.౧౦.౧౪. (౨) బిహారిలాల్: వేదములు పుట ౧౦౧

౩. ౭.౮౬.౬; చూడు. ౭.౮౭.౪.౬

లేకపోలేదు. ఒకఋక్కు, దేవతలు, మనుష్యులవలెనే స్వార్థో పహతులని చెప్పుచున్నది. ౨. వేదసంబంధమైన దేవతారాధ నము క్రమముగా క్షీణించుటకుఁ గారణము దేవతలనుగూర్చిన లఘుభావకల్పనమే, లేకున్న, దేవతల స్మరింపకుండ నుదారా శయములుగలిగి పరోపకార ప్రవర్తనమును శ్లాఘించు నొకఋ క్కునకు వేఱర్థమేమియును లేదు. 3. పరిశుద్ధమైన ధర్మమును గాపాడుటకు దేవతలశక్తి చాల నల్పమైనదయ్యెను. మతసంబం ధము లేకుండఁ జెప్పబడిన బౌద్ధులస్వాతంత్ర నీతివిధాన మిచట సూచింపఁబడినది.

౧౦

నీతి తత్త్వము

ఋగ్వేదమందలి నీతివిషయమై, "ఋత" భావముచాల ముఖ్యమైనది. భారతీయవిజ్ఞానమునందొక విశిష్టలక్షణమైన కర్మసిద్ధాంతమీ "ఋతభావమునుండియే పరిణతినందినది. ఈ సూత్రము మనుష్యులు, దేవతలు, నందరాచరింపవసిన విశ్వవ్యా ప్తమైన నియమము. ప్రపంచమున నొకనియమమున్నచో నది నిత్యజీవితములో వర్తింపవలెను. ఏకారణముచేతనైన, నట్టికర్మ ఫలము లీలోకమున ఫలింపకపోయినను, నింకొకచోనైనను దప్పదు. ఎచట నియమమున్నదో, యచట, నవినీతి,సాంకర్య ము నుండినను దాత్కాలికములు. దుర్మార్గుల విజయము నిత్య ముకాదు. సజ్జనుల పరాజయము భయకారణముకాదు.

(౧) ౧. ౨3, ౨౨; ౧. ౮౫. (౨) ౯. ౧౧౫. (3) ౧౦. ౧౧౭.

ఋతము నీతికిఁ బ్రమాణమును సమకూర్చినది. అది సర్వవస్తుసారము: సర్వవస్తుసత్యము. అనృతము లేక అపక్రమము సత్యమునకు విరుద్ధము. ౧. సత్యక్రమ స్వరూపమైన ఋతము ననుసరించువారు సత్పురుషులు. ఋజువర్తన మొక వ్రతము చెప్పఁబడినది. ఇట్టివ్రతానుష్ఠానమే ఋతాభిమానులకు సన్మార్గము. ౨. త్రికరణశుద్ధి సత్పురుషలక్షణము; వేదములు చెప్పిన సజ్జనుఁడు తననియమములనుండి చలింపఁడు. ఋతానుసారియగు వానికిఁ పరిపూర్ణధర్మాభిప్రాయుఁడైన నరుఁడు ధృతవ్రతుఁడని చెప్పఁబడెను. కర్మకాండకుఁ బ్రాముఖ్యమేర్పడిన వెనుక ఋతమనఁగా యజ్ఞమని భావింపఁబడెను.

ఆదర్శజీవమునుగూర్చి సామాన్య ధర్మప్రవచన మొనర్చి తరువాత ఋక్కులు వివరములను బేర్కొనెను. దేవతలకు ప్రార్థనము లర్పింపవలెను; కర్మ లొనర్పవలెను. 3. మానవులకు దేవతలకు నత్యంత సన్నిహిత సంబంధమున్నది. దేవుఁడు సాక్షిగా మానవుఁడు జీవింపవలెను. దేవతలకు సేవయే కాక మనుష్యులకును జేయవలసిన సేవావిధు లున్నవి. ౪. సర్వజీవుల యెడఁ గారుణ్యము: భూతతృప్తిచేయుట ముఖ్యధర్మములు. "దానపరుఁడైనవాని ధనమెన్నఁడును దఱుగదు... ధనికునిహృదయ మన్నములేక మాడుచున్న దరిద్రునిఁజూచి కాఠిన్య

రా. వే. భా. ౭. ౫౬. ౨౨.; ౯. ౧౧౫. ౪. ౨. ౬. ౧౦;౪.౫. ౩; ౮. ౯,౨; ౧౨; ౭. ౪౭. ౩. (౨) ౯. ౧౭౧. ౧; ౧౦. ౩౭. ౫.

(3) రా. వే. భా. ౧. ౧౦౪. ౬. ౧. ౧౦౮. ౬; ౨. ౨౬. ౧; ౧౦. ౧౫౧.

(౪) రా. వే. భా. ౧౦, ౧, ౧౭

10

పొందును. ఎవఁడన్న మన్నాతురులకుఁ బెట్టక, ముందుఁదానే తిని యానందించునో యతనికాత్మశాంతి దుర్లభము."౧. క్షుద్ర దేవతోపాసన, మంత్రాదికము, మోసము, వ్యభిచారము ఘోరపానములని ఖండింపఁబడెను.౨. జూదము నిరసింపఁబడెను. యోగ్యతయనఁగా దేవుని శాసన మనుసరించి బ్రతుకుచు, మానవునికిఁ గృపజూపుటయే. దైవశాసనము నతిక్రమించుటే వ్యసనము. "మమ్ముఁ బ్రేమించువానియెడఁ బాపమాచరించినందుకు, మిత్రద్రోహమునకు, మాయిరుగుపొరుగున నివసించు వారికొనర్చిన దోషములకు, నింక నితరులకు మేమొనర్చినయపరాధములకు మమ్ము మన్నించి, హేభగవాన్, మాపాపముల నుపశమింపఁజేయుము."3. కొందఱు దేవత లెన్ని పూజలర్పించినను ధర్మపథమునుండి యపమార్గమునుబట్టుట కెన్నఁడంగీకరింపరు. ౪దేవతలందు సవ్యాపసవ్యములు, పరోక్షాపరోక్షములు లేవు. వారెన్నఁడు రెప్పవాల్చరు, నిద్రింపరు: సర్వలోకములందుఁ బ్రవేశింపఁగలరు. మంచిచెడ్డల నెఱుక చూడఁగలరు: దూరమైనది వారికి దగ్గఱే; మృత్యువును వారు ద్వేషించి పరిహసింతురు, చైతన్యమయమైన సర్వమును వారుకాపాడుదురు.

వైరాగ్యజీవితలక్షణములు పేర్కొనఁబడెను. ఇంద్రుఁడు స్వర్గమును వైరాగ్యముచే జయించెను. కాని వైరాగ్యమునకు వారు ప్రధానస్థాన మీయలేదు. ప్రకృతిసౌందర్యము, ఘనత అని ప్రాచ్యసౌభాగ్యము, ఋగ్వేదమంత్రము[illegible] దమకు

(౧) ౬.౬.౫; ౧.౨.౬. (౨) ౭.౧౦౪.౮; ౪.౫.౫. ([illegible]) [illegible].వే.బా ౫.౭. (౪) ౧౦.౧౨౭. (౫) ౧౨ ౮౬.౨.

మనోహరరసప్రదములుగా వర్ణించిరి. ప్రపంచములోని సత్పదార్థసంతతియందలి ప్రేమయే వారియజ్ఞములకు మూలోద్దేశము. నిరాశాకలుషితముకాని, యానందప్రదజీవితమే వారు జీవించిరి. వైరాగ్యసాధనములులేకపోలేదు. ఉపవాసము, బ్రహ్మచర్యము దైవశక్తులను సాధించునని వారునమ్మిరి. ఏకాగ్రతతోఁగూడిన సమాధిస్థితులందు దేవతలువచ్చి మనుష్యులలోఁ బ్రవేశించిరి. ఇట్టి సమాధిస్థితినిఁగూర్చి మొట్టమొదటిసారి ఋగ్వేదమునందలి దశమమండలములో (౧౩౬–౩) ఋక్కులోఁ జెప్పఁబడినది.౧.

హిందూజాతి నాలుగువర్ణములుగలదని మొట్టమొదటిసారి పురుషసూక్తమునఁ గలదు. ఈవర్ణవిభాగము సహజముగా నెట్టిపద్ధతి ననుసరించివచ్చినదో తెలియుటకవకాశముండదు, విజేతలైన యార్యులు, తాముజయించిన దేశీయజాతుల రక్త, సంప్రదాయములనుండి భిన్నమైనజాతిగా వ్యవహరించిరనుసంగతినిమఱవరాదు. ప్రాచీనార్యులందఱొకేజాతికిఁ జెందియుండిరి. ఆద్యుఁడైన ప్రతివ్యక్తియుఁ, బురోహితుఁడు, యోధుఁడు, వర్తకుఁడు కృషికుఁడునైయుండెను. ప్రత్యేకాధికారముగల పురోహితవర్గము లేదు. కాని తరువాతవచ్చిన క్లిష్టజీవితసమస్యలవలన నార్యులు వర్గములుగా విభజించుకొనిరి. ప్రారంభములోఁ బ్రతివ్యక్తియు నింకొకనితో సంబంధములేకుండ స్వతంత్రముగా, దేవతలకు యజ్ఞములుచేయునధికారముండెనుగాని, క్రమముగా జనసామాన్యమునుండి పురోహితవర్గము, పండితవర్గము వేఱు

౧. చూడు. ౭.౫౯–౬; ౧౦.౧౧౪.౭; ౧౦,౧౩౬.౭, ౧౦.౧౦౯.౪

పడెను. ఆరంభదశలో వైశ్యశబ్దమందఱకును వర్తించెను. యజ్ఞములకుఁ బ్రాముఖ్యము హెచ్చి, జీవితవ్యాపారబాహుళ్యము కష్టమైనప్పుడు, విద్య, విజ్ఞానము, కావ్యసాహిత్యములందభిరుచిగల కొన్ని కుటుంబములు కలిసి పురోహితవర్గముగా నేర్పడెను. వేదమతము నిత్యకర్మకాండమైనప్పు డీపురోహితవర్గ మొక తరగతిగా మారెను. ఆర్యులవిజ్ఞాన ధనాగారసంరక్షకులుగా నుండవలసివచ్చిన కారణముచే నీవర్గము వారికుదరపోషణనిమిత్తము శ్రమలేకుండఁ జేయఁబడెను. వ్యవహారప్రపంచమున నిత్యక్లేశములతోఁగూడిన జీవితమునకు, జ్ఞానజిజ్ఞాసాన్వేషణములు సులభసాధ్యములుకావు. ఈవిధముగా నొకవర్ణము పరమార్థజ్ఞానసంరక్షణ నిమిత్తము స్థాపింపఁబడెను.

బ్రాహ్మణులు, కొన్ని స్థిరసిద్ధాంతములను బోధించుటకై ప్రతిబద్ధులైన పురోహితబృందములోని వారుకారు; వారువిద్యాధనముచే గౌరవజాతియై, ప్రజాబాహుళ్యముయొక్క యున్నత జీవిత ధర్మములను నిర్ణయించి, పోషించుబాధ్యత కలిగియుండిరి. విద్యావంతులైన బ్రాహ్మణులనుగాపాడి, పోషించిన ప్రభువులు నాఁడు ప్రజాపాలనముచేసిన క్షత్త్రియవర్గమయ్యెను. క్షత్త్రియశబ్దము "క్షత్త్ర" అనగా "పరిపాలించుట లేక రాజ్యము"నను శబ్దమునుండి వచ్చినది. ఈశబ్దమునకు వేదములందును, అవెస్టా గ్రంథమందును పారశీక శిలాశాసనములందును నిదే యర్థమున్నది. మిగిలినవారందఱు, ప్రజలు లేక వైశ్యులని పిలువఁబడిరి. ఆదియందు వృత్తిసంబంధమై, యీవర్ణవిభాగము, క్రమముగా ననువంశికమైనది. మంత్రముల కాలములో వృత్తులు వర్ణముల

ననుసరించి విభాగింపఁబడి యుండలేదు. ప్రజల యభిరుచివైవిధ్యమునుగూర్చి యొకశ్లోకము చెప్పినది: "నేనొక కవిని; నా తండ్రి వైద్యుఁడు; నాతల్లి ధాన్యముదంచెడిది." ౧. బ్రాహ్మణుల పెంపొందుచున్న ప్రాబల్యమును వర్ణించిన ఘట్టములునున్నవి. "బ్రాహ్మణుఁడు తనగృహములో శాంతిసౌఖ్యములు గలిగి జీవించును. అతని గృహమునకుఁ బవిత్రమైన యమూల్యాహారము ప్రవహించుచుండును; ఆతనికి సంబారిన ప్రేమతోఁ బ్రజలు ధన్యవాదములిచ్చుచు సేవించుచున్నారు; ఆతఁడు చక్రవర్తికంటెముందుగాఁ బూజ్యుఁడు." ౨. జ్ఞానవృత్తి ననుసరించినవాఁడు యుద్ధములు చేసినవారు. వర్తకము నడపించినవారు, నందఱు నొకేజాతికిఁ జెందినవారై, తమకు విజితులైన జాతులనుండి మిక్కిలి దూరస్థులైయుండిరి. జయింపఁబడిన దేశీయజాతులను రెండుగా విభజించిరి; సేవకావృత్తిగల ద్రావిడజాతి; తదితరపర్వతవాసులగు ననాగరికజాతి. ఆర్యులనియు, దస్యులనియుఁ జేసిన విభాగము రక్తపారంపర్యముల ననుసరించి చేసినదే. ఆర్యులచే సంస్కరింపఁబడి యంగీకరింపఁబడిన వారిని శూద్రులనియు, నంగీకరింపఁబడని యితరజాతులు పంచములనియుఁ గొన్ని చోటులందుఁ జెప్పబడెను. మఱికొందఱు, ఆర్యులు దక్షిణాపథమునకు వచ్చుటకుఁబూర్వమే శూద్రులుకూడఁ దస్యు సంఘములోనే యున్నారని, చెప్పుదురు. ఈరెంటిలో నేదిసత్యమో నిర్ణయించుట సులభముగాదు.

నిజమునకు వర్ణవిభాగము, ఆర్యులవలనఁగాని ద్రావిడుల వలనఁగాని వచ్చినదికాదు. భిన్నజాతులొకచోఁ గలిసి జీవింప

వలసివచ్చిన సందర్భములలో నవసరార్థమీ వర్ణవ్యవస్థ యేర్పఱుపఁబడినది. నేఁటివర్ణపరిణామ మెట్లున్నను నాఁడది దేశముయొక్క అవసరమును జక్కఁగాఁదీర్చినది. దేశీయజాతుల మూఢవిశ్వాసములచేఁ గలుషితము గాకుండ నొకజాతియొక్క విజ్ఞానపావనత్వమును గాపాడుటకు, నాఁటికున్న జాతీయసాంస్కృతిక విభేదములను స్థిరపఱుచుటే మార్గము. దురదృష్టవశమున, కార్శ్యనాశనములనుండి జాతిని రక్షించుటకే నిర్మించిన సాంఘికవ్యవస్థయే, కాలక్రమమున జాతిపరిణతికే యాటంకమయ్యెను. ౨ జాతిపురోగమన ప్రవాహము వేగముగాఁ బ్రసరింపవలసివచ్చినపుడు గూడ నీవర్ణవిభాగములను నడ్డుకట్టలు త్రోవనిచ్చినవి కావు. సంఘనిర్మాణమును జక్కఁగా నిలఁబెట్టి కాపాడినను, మొత్తముమీఁద దేశాభ్యుదయము నీవ్యవస్థ యరికట్టినది. నాఁడు సదుద్దేశముతో స్థాపింపఁబడిన వర్ణవ్యవస్థను నిరసించుటకు మన కధికారములేదు. పెక్కుజాతు లొకేదేశమందుఁ గలహింప

౧. చూడు. ఫార్కుహారు ఔట్లైన్సు ఆఫ్ ది రెలిజియస్ లిటరేచర్ ఆఫ్ ఇండియా పుట. ౬

(హిబ్బర్టులెక్చర్సు పుట 28)

౨. వర్ణములు వర్ణములుగా ఘనీభవించుటకుఁ గలసందర్భమునుగూర్చి వ్రాయుచు రైస్ డేవిడ్స్ యిట్లుచెప్పెను: "ఈవర్ణవిభాగము జరుగుటకు ముందార్యేతరులైన దేశీయజాతులంటి కఠినవిభాగము, తమజాతివారెవరు నార్యులలోఁ గలియకూడదను నియమములుండి యుండెనగును. అట్టిఅనాగరిక జాతుల పద్ధతి సంస్కరించి యార్యులువర్ణవ్యవస్థగా నిర్ణయించి పరసహనశూన్యమైన దుష్ఫలితములకుఁ గారణభూతులైరి."

౩. రా. వే. భా. ౧౦. ౧౫.

కుండ జీవించుట కవకాశము వర్ణవిభాగమే యిచ్చి కాపాడినది. అంతర్జాతీయ సమస్యను భరతభూమి వర్ణవిభాగమువలన శాంతియుతముగాఁ బరిష్కరించినది. ఇతర దేశములు తమకువ్యతిరేకములైన జాతులను నాశమొనర్చుటచేఁ బరిష్కరించినవి. ఐరోపాజాతు లితరులను జయించినపుడు, వారి మానవత్వమును మానమునుగూడ నిర్మూలింప సర్వయత్నములు చేసిరి. వర్ణవిభాగముచే ప్రాచీనభారతీయుఁడు జయించిన జాతులు జయింపఁబడినజాతులు, తమ జాతిధర్మములు నశింపకుండఁ బరస్పరాధారభూతులై జీవించుచు, నన్యోన్యవిశ్వాస సౌహార్దములను బెంపొందించుకొనుట కవకాశములు కల్పించినాఁడు.

౧౧—జన్మాంతరతత్త్వము

బాహుబల గర్వముతో, విజయోత్సాహ ప్రమోదములతో నార్యులు భరతవర్షమునఁ బ్రవేశించిరి. సంపూర్ణజీవితానందమునందు వారికి విశ్వాసముగలదు. అందుచే మరణానంతర జీవసమస్యయందు వారికెక్కుడభిరుచి కలుగలేదు, నిత్యనూతనమైన ఖేదములేవియులేని జీవితానందకాంతిమయమైన ౨ వారికిఁగలదు. తమకుఁ దమసంతతికి శతవర్షాయు రైశ్వర్యములను వారుకోరిరి. ౧. మరణానంతర జీవితమునుగూర్చి వారికిఁ బ్రత్యేకసిద్ధాంతము లెవ్వియునులేవు. కొందఱాలోచనాపరులు మాత్రము, స్వర్గ నరకములనుగూర్చి సంశయాస్పదములైన భావములను బ్రదర్శింపకుండ నుండఁజాలక పోయిరి. పునర్జన్మము చాలదూరముననున్నది. మరణము సర్వమునకంతమ

౧. ౧౦. ౬. ౧౦; ౯. ౪౧. ౨. ౨. ౧. ౨౫. ౬.

వైదికార్యులు మ్మలేదు. రాత్రిగడచినఁ బగలువచ్చును; వచ్చినవెనుక బ్రతుకుటయని వారుతలఁచిరి. జీవములకొకసారి యుండుట మఱొకసారి లేకుండుటయునుండదు. మరణానంతరము జీవులెచటో-బహుశః, యముఁడు పాలించుచున్న సూర్యునియు త్తమానలోకమునసుండును. మరణ ఘోరభీతిచేఁ గంపించిపోవు మానవునికివలె వారికింకను యముఁడు దారుణ శిక్షావిధాతయని తోఁచలేదు. యమియమములు మొట్టమొదట మరణించి, యితర లోకమును బాలించుటకై వెడలిరి. ఒకమనుజుఁడు మరణించి, యమునిరాజ్యములోనికిఁ బోవును. మనకొకస్థానమునులేక వసతి యముఁడిచ్చునేకాని మనయొద్దనుండి పుచ్చుకొనఁడు. శరీరమునశించినపుడు, జీవుఁడొక దివ్యకాంతిమయరూపమును ధరించి, యముఁడు పితృదేవతలతో నివసించుచున్న దేవలోకమునకుఁ బోవును. చనిపోయినవారి దేవలోకమునకు, మధ్యమందున్న జలమును, వంతెనగనుదాటి పోవుదురు. దేవయాన పితృయానములనుగూర్చి వర్ణనములుగలవు. (౧౦.౮౮.౧౫) ఈ యానభేదములకుఁ గారణము, శ్మశానమందలి పొగ యజ్ఞశాల లోని పొగ, పైకివెడలు పద్ధతులలోని భేదమైయుండవచ్చును. కాని యీ మార్గములనుగూర్చి స్పష్టమైన భావమింకను బెంపొందియుండలేదు.

యమునితోఁబాటు భోగము లనుభవించుచు మరణించిన జీవులు స్వర్గమున జీవింతురు. వారిజీవితము మనజీవితము వంటిదే. స్వర్గసుఖములు లోపరహితములై పూర్ణములైన యిహలోకసుఖములే. "ఈ దివ్యభోగములు దాతలకుఁ జెందు

చవి; స్వర్గములో సూర్యులుగలరు; వా రమరత్వమును బొందు దురు; చిరంజీవులగుదురు."౨. కొన్ని చోటులలోఁ, బరలోక జీవిత మింద్రియ సుఖభోగమును విషయమునుగూర్చి వేద మంత్రములలో వక్కాణింపఁబడినది. కాని డ్యూసెన్ పండి తుఁడు వ్రాసినాఁడు. "ఏసుక్రీస్తుకూడ స్వర్గమునందు సర్వవస్తు సమృద్ధియుండుననియుఁ మృష్టాన్నభుక్తి,౧ సురాపానము౨నుం డుననియుఁ జెప్పినాఁడు. డాంటే మిల్టలనువంటి మహాకవులును స్వర్గవైభవమును వర్ణించుటకు భూలోకభోగములనే గ్రహించి యతిశయోక్తితో వర్ణింపక తప్పినదికాదు." 3. సోమరసపాన ముచే దేవత లమరత్వమునొందుదురని నమ్మఁబడెను. దేవతల పదవిసంపాదించుట యే మానవులకుఁ గోరఁదగినది; ఏలన, దేవతలు దుఃఖమిళితముకాని సుఖభోగనిలయమైనస్వర్గలోకానందమనుభ వింతురు. వారి కాఁకలిదప్పులుకాని, వివాహబంధములుకాని లేవు. ఆదర్శజీవితవర్ణనము స్వర్గభూలోక సుఖభేదములను దెలియఁ జేయును. దేవతలెల్లపుడు జీవింతురు; మనము క్షణికమాత్ర నవులము. యమునికూర్ధ్వముననున్న స్వర్గములో వారుసుఖము ననుభవింతురు; మనము భూలోకమున దుఃఖము ననుభవింపక తప్పదు. మరణములేని జీవనము మనకెట్లులభించును. అమర త్వము దేవతలీయఁగల వరప్రదానముగావున వారికి మనము యజ్ఞములుచేయవలెను. దేవతల నారాధించుసత్పురుషునికి

(౧) మాచ్యూ ౭.౧౧(౨)౨౬.౯(౩) ఫిలాసఫీఆఫ్ది ఉపనిషద్స్ పుట ౩౨౦
(౪) ౨.౨; ౧౦.౧.౩ (౫) ఆహ్లాదకసర్వేషామ్ (౬) చంద్రప్రభవతీ.
(౭) ౧.౨౪.౧; ౭.౫౬.౨౪.

స్వర్గములభించును. "అగ్నిదేవా ! ఎవఁడు నిన్నర్చించునో వాఁడు స్వర్గములో నొకచంద్రుఁడగును."౪. కాని సందేహ మారంభమైనది. అట్టివాఁడు చంద్రుఁడగునా ? లేక చంద్రుని వంటివాఁడగునా? సాయనాచార్యుఁడిట్లు దీనికర్థముచెప్పినాఁడు. "వాఁడు సర్వప్రాణికోటి కాహ్లాదకరుఁడగుచంద్రునివంటివాఁడగును."౫ కాని యితరులు కొందఱాతఁడుచంద్రుఁడే యగు ననిరి.౬ మరణానంతరము పూర్వము గతించిన తన పితృపితామహాదులను గలియుట కవకాశమున్నదని నమ్మిన సాక్ష్యము లున్నవి.౭.

ఇపుడు ప్రశ్న మేమనగా, దేవతలఁ బూజింపనివారిగతి యేమగునని? స్వర్గచ్యుతి లేకమగు నరక మొకటి అవినీతిపరులకు, నాస్తికులకు, దేవతలనునమ్మనివారికి శిక్షకొఱకొక నరక మున్నదా? ధర్మాత్ములు సత్పురుషులుమాత్రమే స్వర్గమునకుఁ బోఁగల్గుచో, దుర్మార్గులైనను, మరణించినవెనుక నశింపరు; స్వర్గమునకుఁబోలేరు; కావున నరకలోకమవసరము. వరుణుఁడు దుర్మార్గులను దిరిగి రావీలులేని నరకకూపమునఁ బడఁద్రోయు నని వినియున్నాము. తనభక్తునవమానించిన ద్రోహి నధోలోకమునఁ ద్రోసివేయుమని యింద్రునికిఁ బ్రార్థనలు లున్నవి.౧. కలుషవర్తనులందఱట్టియధోలోకమునఁబడి నశింపవలసినదే. కాని పురాణకల్పితములైన ఘోరనరకములింకను నిచటవర్ణింపఁ బడలేదు. ధర్మపరులకుస్వర్గము, నీతిదూరులకు నరకముసామాన్యపద్ధతియైయున్నది. ధర్మప్రవర్తనమునకు శిక్షయు నంగీకరింపఁ

౧ ౧౦.౧౩౨.౪; ౪.౫.౫; ౯.౭౩.౮; ౧౦.౧౫౨.౪.

బడెను. సుఖలేశములేని దుఃఖమయప్రదేశము లీలోకమున నున్నవే నరకములనిచెప్పిన డ్యూసేన్ భావము సరియైనదికాదు. మనకు వేదమునందింకను సంసారము, సుఖాంతరవర్గీకరణమును గానఁబడవు. ఋగ్వేదమునం దొకవాక్యమిట్లుచెప్పుచున్నది.౨. "తానుబుట్టిన కర్మముల ననుభవించి, వృద్ధుఁడై, మానవుఁడు మరణించి, తరువాత మఱలఁబుట్టును. ఇది యాతనిమూఁడవ జన్మము." వైదికసిద్ధాంతము ననుసరించి, యీమూఁడుజన్మము లేవనఁగా, మొదటిది శిశుజన్మము; రెండవది ద్విజత్వము-బ్రహ్మోపదేశముచేఁ గల్గినజన్మము; మూఁడవది మరణానంతర జన్మము. జీవాత్మ సంచరించుచుండు ప్రాణశక్తియని చెప్పఁబడినవి.3. (౧౦.౫౮) ఋక్కునందు, స్మృతితప్పి చనిపోయినట్లున్న యొక జీవుని, వృక్షములనుండియు, నాకాశమునుండియు, సూర్యునుండియుఁ దిగివచ్చి దేహమునఁబ్రవేశింపుమని యాహ్వానింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడును. కొన్ని యసహజావస్థలలో దేహమునుండి జీవుఁడు వేఱైయుండఁగలఁడని విశ్వసింపఁబడెను. ఇదంతయు వైదికార్యులకుఁ బునర్జన్మసిద్ధాంతములో నధికపరిచయ మున్నదని ఋజువుచేయదు.

౧౨-తుదివాక్యము

అనంతరభారతీయతత్త్వమునకు ఋక్కులుమూలాధారములుగానున్నవి. అందు ఛాయామాత్రముగా సూచితములైన యాగవిధానమును బ్రాహ్మణముపోషింపఁగా, నుపనిషత్తులందలి తత్త్వభావములను బోషించినవి. భగవద్గీతలోని దైవ

౨. ४.౨౭.౧. 3. ౧.౧౬४.3౦.

తత్త్వము, సంస్కరింపఁబడిన వరుణోపాసనమే; సుప్రసిద్ధమైన కర్మసిద్ధాంతము 'ఋత' భావమునను సరించి బాల్యదశలోనే యున్నది. సాంఖ్యములోని ద్వైతతత్త్వము, జలరాశిపై శయనించి యున్న హిరణ్యగర్భునిఁగూర్చినభావమునుండి పరిణతినందినదే. యజ్ఞముచేయునపుడుగాని. సామగానముసల్పునపుడుగాని, సోమరసపానపరవశత్వముచేఁగాని లభించినసమాధ్యవస్థలవర్ణనములు అలౌకికశబ్దశ్రవణ, దృశ్యదర్శనములతోఁగూడిన యోగశాస్త్రమందలి సమాధ్యవస్థలకు సరిపోవుచున్నవి.

పరిశీలిత గ్రంథములు.

౧. మాక్సుముల్లరు; ఓల్డెన్‌బర్గు; ది వేదిక్ హిమ్సు; సెక్రెడ్ బుక్సు ఆఫ్ ది ఈస్టు. భా. ౩౨.౫౬.

౨. మూయిర్. ఒరిజనల్ సాంస్క్రిట్ టెక్స్టులు. భా. ౫

౩. రాగోజిన్; వేదిక్ ఇండియా.

౪. మాక్సుముల్లరు; సిక్సు సిస్టమ్సు ఆఫ్ ఇండియన్ ఫిలాసఫీ. అధ్యా. ౨.

౫. కాయెగి: ఋగ్వేదము (ఆంగ్లభాషాంతరీకరణము)

౬. ఘాటే; లెక్చర్సు ఆఫ్ ది ఋగ్వేద.

౭. మెక్డొనెల్: వేదిక్ మైథాలజీ: వేదిక్ రీడరు.

౮. బారువా: ప్రిబుద్ధిస్టిక్ ఇండియన్ ఫిలాసఫీ పుటలు ౧-౩౮.

౯. బ్లూమ్‌ఫీల్డు: ది రెలిజియన్ ఆఫ్ ది వేదాస్.

భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము.

తృతీయాధ్యాయము.

వేదములకు నుపనిషత్తులకు సంధికాలము

"ఋగ్వేదమంత్రము లర్థ రహితమగునట్లు మిశ్రమముచే యుట; పూర్వయుగ దేవతల నామరూపముల మార్చివేసి. దేవతాగణమును బూర్తి చేయుట; నూత్న విచిత్ర దేవతలను సృజించుట; ఘోరశిక్షారూపమైన నరకమునంగీకరించుట; అనేక దేవతలకు బదులుగా, సర్వప్రకృతి దేవతాస్వరూపి యగు నొకని నూహించుట; సదసత్కార్యసాధనమునకు వలయు మంత్రతంత్రనిర్మాణము; విద్వేషులను నాశమొనర్చుటకు వలయు శాపమంత్రములను సంపుటిచేయుట, పుత్రోదయదీర్ఘాయుర్దాయములకు, బిశాచములను దరిమివైచుటకు, విషదోషాదికములనుండి సంరక్షించుకొనుటకు విచిత్రమంత్రకల్పనము; యోగావేశములను దైవభావముతోఁజూచి యర్చించు, కర్మకాండయందలి మితిలేనిగౌరవము; సర్ప, రోగ, నిద్రా, కాల, నక్షత్రస్తుతి మంత్రములు; పురోహితద్రోహులకు శాపవిధానములు; ఋగ్వేదానంతరము, అధర్వవేద పరిశీలనమువలన లభించుసామాన్యభావజాలమిట్టిదై యుండును." ౧. ఋగ్వేదమునందుఁ జిత్రచిత్రములైన ప్రయోగమంత్రములు, గీతములు, జడములకు, భూతపిశాచములకు మంత్రములు; కొన్నిచోట్ల గలవు. గృహములో నున్నవారు నిద్రలోనుండి పోవునట్లు చేయు

---

౧. హాప్కిన్సు; ది, రిలిజయన్సు ఆఫ్ ఇండియా. పుట ౧౫౧,

చోరులకుపయోగించు మంత్రములు,—౨. స్త్రీలకుగర్భస్రావముకె కాకుండఁ గాపాడి క్రూరశక్తులను బంధించు మంత్రములు, రోగ నివారణముచేయు మంత్రములును ఋగ్వేదమున గలవు. ౪. ఋగ్వేదకాలమునందు క్షుద్రదేవతోపాసనా మంత్రవిధానము లున్నను వేదద్రష్టలు వానినెన్నఁడును ప్రోత్సహించియుండలేదు. కాని యీమంత్రములు తరువాత ఋగ్వేదమునఁ జొప్పించినవా నివలెఁ దోచును. అథర్వవేదమున నివిప్రధానస్థాన మాక్రమిం చును. అథర్వవేదమునఁ గల మతతత్త్వము ఋగ్వేదమునకంటెఁ బూర్వమైనదేగాని, అథర్వవేద సంపుటీకరణము ఋగ్వేదానం తరమైనది. వైదికార్యులు వచ్చునప్పటికి భరతవర్షమున దాదు శిలాసర్పములనారాధించుచున్న అనాగరిక క్రూరక్షుద్రజాతు లుండిరి అట్టి యనాగరిక క్షుద్రజాతుల మధ్యమందుండి, వారిని బూర్తిగా జయించుటగాని, తమవిజ్ఞానబీజములను వెదజల్లి వారిని సంస్కరించుటగాని చేయకున్నయెడల, నేసంఘమును నాగరికతయందు క్రమాభివృద్ధినందఁజాలదు. అట్టి సందర్భ మున మూఁడేఁమార్గములుగలవు; క్షుద్రజాతులను నాశనముచే యుట; విజ్ఞానసంస్కారముకలిగిలించి వారిని మనలోఁ గలిపి యుద్ధరించుట; లేక వారి యవిద్యాకూపమునఁబడి వారితోఁ బాటు నీచదశకుఁ బాల్పడుటయునై యున్నవి. స్వల్పముగాను న్న జనసంఖ్యగల యార్యజాతికి మొదటిపద్ధతి దుస్సాధ్యము; స్వ జాతివిజ్ఞానగర్వముగల జాతికి మూఁడవపద్ధతి యెన్నఁడునునచ్చదు

౨. రా. వే. భా. ౭. ౫౫. ౩. రా. వే. భా. ౧౦. ౧౬౨.

౪. రా. వే. భా. ౧౦. ౧౬౧

ఇఁక మిగిలినది రెండవపద్ధతి. దానినే యార్యు లనుసరించిరి. సుందరశరీరులైన యార్యులకును, కృష్ణవర్ణదేహులైన దస్యులకును గలిగిన సంఘర్షణములను ఋగ్వేదము వర్ణించినది. ఈ కలహములనే పురాణములు దేవాసురయుద్ధములని వర్ణించెను. కలహములు శాంతించి, పరస్పర సమరసభావముతోఁ గలిసి మెలసియున్న దశావర్ణనము అథర్వవేదమునం దున్నది. ఈ సామరస్యమువలన ననాగరికజాతుల మతము న్నతసంస్కారము నందినది; కాని యార్యజాతుల క్షుద్రమంత్రతంత్రకలాపము కొంత వేదమతములోఁ జొచ్చి దానిని గలుషపఱిచినది. అటవికజాతులకుఁ జెందిన వృక్ష పర్వత నక్షత్రపిశాచాది పూజలు, తదితరమూఢవిశ్వాసములును వేదమంత్రములలోఁ బ్రవేశించినవి. క్షుద్రజాతులను సంస్కరించుటకై చేసినయత్నమువలన దాను వ్యాప్తి చేయఁదలఁచిన యాదర్శము కళంకితమైనది. అథర్వవేదమునందలి కొన్నిభాగములకుఁ దాను జేసిన భాషాంతరీకరణమున కుపోద్ఘాతముగా బ్లూమ్‌ఫీల్డు పండితుఁ డిట్లు వ్రాసినాఁడు. "మాంత్రిక ప్రయోగవిద్యకూడ హిందుమత[illegible] భాగమైనది. పరమపావనములైన వైదిక కర్మకలాపములలోఁ గూడ నీక్షుద్ర మాంత్రికవిద్య ప్రవేశించి, కలిసిపోయినది; బ్రాహ్మణపురోహితు లుపదేశించినమహనీయధర్మములందుఁ బెక్కువిధములుగా వచ్చి [illegible]జా బాహుళ్యముయొక్క మూఢ[illegible] [illegible]ములు ప్రవేశించినవి. ఈమూఢవిశ్వాసములను వా[illegible] [illegible]రింపఁజాలక పోయిరైనఁ గాని, లేక యట్టియత్నము తమకు [illegible]వని తలచి యూరకుండిరైనఁ గాని యూహింపనగును. [illegible]పైన నసమ

స్థలమందు ద్వేషఫలితములీల్లుండును. హిందూమతము, మహోన్నత ధీరభావములు మొదలు, ఆటవికజాతుల మూర్ఖవిశ్వాసములవఱకు నుండుసర్వభావాచార విశ్వాసముల వివిధదశాంతర్దశలలోని తత్త్వములన్నియుఁ గలిపిన కలగూరగంపయని చెప్పుటకుఁగల కారణములు చూచియుంటిమి. ఆరంభమునుండియు నార్యమతము వ్యాపకశీలముగలిగి, స్వీయశక్తిచే వృద్ధినొందు నదై, పరసమానభావపూరితమై వెలసినది. తన క్రమాభ్యుదయయాత్రిలోఁ, దనకెదురువచ్చిన సర్వ నూతనభావములతోఁ జెలిమిచేసి, కలిసి ముందుకుఁబోయిన మతమిది. ఈతత్త్వము నందుఁ బవిత్రమైన సద్వినయసంపత్తి, యనురాగముతోఁగూడిన యన్యభావపరిశీలనము గోచరించును. భారతీయుఁడు హీనమతములతో రణమొనర్చి, నాశనమొనర్చుటకు విముఖుఁడయ్యెను. తనదే సత్యమైన మతమని నమ్ముమూర్ఖవాది గర్వమాతనికిలేదు. ఒక దేవతారాధన మొకవిధముగా నొకనికిఁ దృప్తినిచ్చినచో నదియు నొకసత్యరూపమే. దానిని నెమ్మదిగాను, క్రమముగాను జయింపవలెను. అసమాన మొక్కొ-కతటి గుణమేయనుసంగతిని వారుమఱచిరి. ఆర్యులయొక్క- మతము, అనార్యులమతము; ఒకటిపానసమైనది, రెంపవది కలుషితము; ఒకటియోగ్యమైనది. రెండవది గర్హ్యమైనది; ఇవి కలిసినపుడు నీచమైన దొకప్పుడుత్తమమైనదాని నణఁచివేయుట కవకాశము కూడఁ గలదు.

(౧) సేక్రిడ్ బుక్సు ఆఫ్ ది ఈస్టు వాల్యూమ ౫౩

౨. దైవతత్త్వము

అథర్వవేదమతము ప్రపంచమంతయు భూత ప్రేత పిశాచములతో నిండియున్నదని భావించు ననాగరికునిమతము. అట్టిమానవుఁడు, ప్రకృతిశక్తులయెదుట, తన నిస్సహాయతను, నిత్యప్రసన్నమగుచున్న మృత్యువుచే నావృతమైన తనజీవిత ప్రమాదావస్థను దెలిసికొని, తనయాలోచనా ప్రపంచమున నెల్లపుడు రోగజరామరణములను, క్షామభూకంపములను దలఁచుకొనుచుండును. భూతపిశాచములతో నిండినలోకము, అసంతుష్టిచెందిన భూతపిశాచములచేఁ గలిగిన ఘోరప్రమాదముల నాతఁడు చూచును. ఒకవ్యక్తి రోగగ్రస్తుఁడైనపుడు, వైద్యుని మాని భూతవైద్యుని బిలుతురు. వాఁడు వచ్చి, మంత్రములు చదివి రోగినుండి భూతము నీవలకువచ్చునట్లాకర్షించును. అట్టిఘోరభూతములను దృప్తిపఱచి యుపశమింపఁజేయుటకు, పశువులను మానవులను బలియొసఁగి రక్తము సమర్పింపవలెను. మృత్యుభీతి, మూఢవిశ్వాసమునకు స్వేచ్ఛనొసఁగెను. రాగోజిన్ సతి యిట్లువ్రాసెను. "ఇచట మనకు, ఋగ్వేదఋషులచేఁ గృతజ్ఞతావిశ్వాసములతోఁ బ్రార్థింపఁబడిన ప్రజోపకారులును, పుష్టిసుఖప్రదాతలునగు దేవతలగణమునకు బదులుగా, ఆర్యహృదయమున నెన్నఁడునులేని దారుణభయహేతువులై జుగుప్సాకరక్రూరనాదములతో నిండియున్న పిశాచప్రపంచము ప్రత్యక్షమగును."౧. ఆర్యానార్యభావసాంకర్యరూపమే అథర్వవేదమతము. ఋగ్వేదభావతత్త్వమునకు నథర్వవేదభావతత్త్వ

౧. ఈభావ మవిచ్ఛిన్నముగా నుండుటకుఁ గారణ మిందుఁ గొంతసత్యముండి యుండవలెను. శరీరరోగములకు ముఖ్యముగా నరములదోషములకు, భావ

మునకుఁగలభేదమునుగూర్చి లిట్నీపండితుఁ డిట్లువ్రాసినాఁడు: "ఆర్యులు ఋగ్వేదమునందు, భయభక్తులున్నను, ప్రేమవిశ్వాసములతో దేవతల నారాధించిరి; అట్టియారాధన మారాధకుని ధన్యునిగాఁ జేసినది; భయంకరస్వరూపులగు పిశాచదేవతలను, దేవతలు తరిమి నాశముచేసిరి. కాని అథర్వవేదమం దర్చింపఁ బడినవారు, క్రోధకిరాతమూర్తులు; ప్రజలకు వారనిన నెల్లప్పుడు దేహము కంపించెడిది;అట్టిక్రూరుల యనుగ్రహసంపాదన మవసరమని తలపఁబడెను. వివిధవిచిత్రపదవులు, వివిధనామ రూపములుగల వారిసంఖ్య చాలగొప్పది. అథర్వవేదమంతయు వారిస్తోత్రములు, వారిదయ సంపాదించుపూజలతో నిండియున్నది. ఋగ్వేదమున మంత్రము భక్తిభావమును బెంపొందించినది; యిచట మంత్రము మూఢవిశ్వాసలను బలపఱచినది. ఋగ్వేదదేవతలు సుహృదయకారుణ్యములతోఁ గోరికలిచ్చెడివారు; పిశాచదేవతలు పూజలెన్నిపుచ్చుకొన్నను వరములు మాత్రము ప్రజలను హింసించియిచ్చెడివారు. కొన్ని క్షుద్రమంత్రములే విచిత్రముగాఁ గోరినఫలములిచ్చునని నమ్మిరి. అథర్వవేదమున నత్యంతప్రాధాన్యము వహించిన నసంఖ్యాకములైన క్షుద్రోపాసనమంత్రములే, ఒకఫలమునుగోరిన యజమానికాని, వానిపక్షమున నొకమాంత్రికుఁడుగాని యీమంత్రములఁ జదివి, విషయకాంక్షలన్నిటిని పొందుచుండెడివారు. ఋగ్వేదమునందు పవమాన ఋక్కులలో సోముని

ప్రయోగము (suggestion) మంచి యాౘధముగాఁబనిచేయునని ఆధునికమనస్తత్త్వశాస్త్ర మంగీకరించినది, ౧. వేదిక్ ఇండియా పుటలు ౧౧౭-౧౧౮

ప్రత్యేక భక్తితో స్తుతించినట్లే, యిందును నొకప్రత్యేక కర్మ, విశేష భక్తితోఁ జేయఁబడుచుండెడిది; తాత్త్విక భావములను జెప్పు కొన్ని మంత్రములును లేకపోలేదు. ఋగ్వేదానంతరదశలలో హిందూమతము పొందు యుండ వలసిన విశేషపరిణతి ననుసరించి చూచినచో నుండవలసి నంత విస్తారముగా నీతాత్త్విక భావములు పెంపొంది యుండ లేదు. అధర్వ వేదమతము పామరుల మతమేకాని పండితుల మతముకానట్లు తోచును; వేదముల మతమునుండి నేఁటివఱకు వచ్చిన సంధికాలమున నధర్వవేదమతము, తరువాత మనకు లభించిన బ్రాహ్మణుల మహోన్న తాద్వైత మతమునకు దారి చూపలేదనియు, మూఢపామర ప్రపంచము నమ్మియున్న ప్రతిమారాధనములకు, మూర్ఖ విశ్వాసములకు మాత్రమే త్రోవ చూపినదనియుఁ జెప్పవచ్చును."౧. క్షుద్రమంత్రములు, రహస్యక్రియలు, తుచ్ఛ పూజావిధానములతోఁ గూడిన మత ము, పవిత్రమైన వేదమతస్థానము నాక్రమించినది. భూత పిశాచాదులను వశము చేసికొనఁగల వైద్యము నెఱిఁగిన భూత వైద్యుఁడే పండితోత్తముఁడై గౌరవింపఁబడును. ఘోరతపస్సు చేఁ బ్రకృతిని జయించిన యోగులగాథలు వినియున్నాము; వారు తమదుర్దమ తపశ్శక్తిచేఁ బ్రకృతిశక్తులను స్వాధీనము చేసికొనిరి. శరీరమును శుష్కింపఁజేసి, సమాధ్యవస్థలను బొందవచ్చునని వాడుక యున్నది. రహస్య మంత్రజపముచే మానవుఁడు దేవుని చెలికాఁడు కావచ్చును, వేదద్రష్టలు, మాంత్రికా

౧. జర్నల్ ఆఫ్ ది అమెరికన్ ఓరియంటల్ సొసైటీ. 3. పుటలు ౩౦౭,౮౦

చార్యులను, క్షుద్రోపాసకుల నంగీకరించిరి: వారి కొక గౌరవ స్థానమిచ్చిరి; ఫలితమేమన నింద్రజాలవిద్యయే యోగవిద్య యని భ్రాంతి వ్యాపించినది. పంచాగ్ని మధ్యమునఁగూర్చుండు వారు, ఏకపాదమున నిలఁబడి ఒక హస్తము నెత్తినిలుచువారు, బయలు దేఱిరి; ఉద్దేశము ప్రకృతిశక్తులను జయించి, దేవతలను స్వవశముచేసి కొనుటయే. మూర్ఖ విశ్వాస మగ్నములైన యాటవిక జాతుల పిశాచ దేవతాగణోదంతములతో నథర్వ వేదమునిండి యున్నను, ఋగ్వేదము నతిక్రమించు నున్నత భావములను, బ్రాహ్మణములు, నుపనిషత్తులు చెప్పినవానిలో సమానములైన వానిని గూడఁ గొన్నిచోటులందుఁ బ్రకటించి యున్నది. కాలపూజ, కామపూజ, స్కంభ (ఆధారము) పూజగలవు. వీనిలో నుత్తమమైనది స్కంభపూజ. ప్రజాపతి, పురుషుఁడు, బ్రహ్మము నామములచేఁ బేర్కొనఁబడిన పరమ తత్త్వస్వరూపమే స్కంభనామధేయుఁడు. దేశకాలములు, దేవతలు, వేదములు, ధర్మములునన్నియు దాని యందే కలవు౧. రుద్రుఁడు పశుపతి, ఇతఁడు వేదశైవమునకుఁ దరువాత వచ్చిన శైవమతమునకు సంబంధియైనాఁడు. ఋగ్వేదమునందు 'శివ' శబ్దమునకు మంగళమను నర్థమేకాని శివుని కర్థములేదు. ఋగ్వేదరుద్రుఁడు పశునాశన కారుఁడగు నొకక్రూర దైవము.౨. అథర్వమున రుద్రుఁడనగా సర్వజీవాధిపతి యైన పశుపతి. ప్రకృతి శక్తిరూపమైన ప్రాణము కొనియాడఁబడినది.3. భారతీయ తత్త్వశాస్త్రమునఁ దరువాత ముఖ్యస్థాన మాక్రమించిన పంచ

౧. రా. వే. భా. ౪. 3. ౬; ౧. ౧౧౪.౧౦. ౨. అథర్వవేదము ౧౦. ౭.
(3) ౧౯.౭౧. ౧.

ప్రాణసిద్ధాంతము ఋగ్వేదమునఁగల వాయుభావము నుండి యిందు మొదటఁ బెంపొందింపఁబడినది. ఋగ్వేదమున దేవతలలో స్త్రీలు పురుషులునున్నను, బురుషులకెక్కుడు ప్రాధాన్యమీయఁబడినది, అథర్వమున స్త్రీ దేవతలెక్కువ పూజింపఁబడిరి. అందుచే, తాంత్రిక శాస్త్రములలోఁ గామినీపూజ పునాది యగుటలో నాశ్చర్యములేదు. గోవు పవిత్రత నంగీకరించి, అథర్వవేదము బ్రహ్మలోకమును పేర్కొనినది.(౪) ఘోరయాతనానిలయమైన నరకలోకము పేర్కొనఁబడినది.(౫) అథర్వవేదమందలి తాంత్రికభాగమందైనను నార్యుల ప్రభావము గోచరించును. తంత్రవిద్య నంగీకరింపక తప్పనిసరియైనచో దానిని సంస్కరింపవలెను. శుద్ధతంత్రము మంచిదే, అపరిష్కృతమైన తంత్రము త్యాజ్యము. కుటుంబగ్రామ జీవితములలోఁ గొన్ని మంత్రములవలన సామరస్యమేర్పడినది. ఆర్యసంస్కారములేని దేశభాగములలో నింకను జరుగుచున్న రక్తపాతముతోఁ గూడిన యజ్ఞములు ఖండింపఁబడెను. అథర్వవేదమునకుఁ బూర్వనామమైన అథర్వాంగిరసః॥ శబ్దములో నథర్వమొకభాగము ఆంగిరస మొకభాగమువలెఁదోఁచును. మొదటిది సత్కర్మకలాపమునం దుపశాంతిక్రియల కుపయోగింపఁబడినది. రెండవదానిలోనే తాంత్రికాచారములున్నవి! మొదటిది వైద్యము రెండవది తంత్రము; రెండును కలిసిపోయినవి.

అనేక భావసామరస్యమైన యథర్వవేదము వేదముగా గుర్తింపఁబడుటకుఁ గొంతశ్రమమైనది. క్షుద్రతంత్రప్రసిద్ధమైన

(౪) ౧౨. ౪. ౩౬. (౫) భేషజాని. అథర్వవేదము. ౯. ౬. ౧౪.

దగుటచే నదినీచముగాఁ జూడఁబడినది.౧. భరతవర్షమునందు నిరాశాదృష్టి కిది కారణమైనది. మనము దయ్యములను నమ్మి సంతోషముగా నుండఁజాలము. సమీపమునఁ బిశాచముల జూచి భయకంపితులము గాకుండ నుండఁజాలము. కాని యథర్వవేదము దేశములోని భౌతికశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడినదని చెప్పక తప్పదు.

౩. యజుర్వేదము—బ్రాహ్మణములు.

విజ్ఞానచరిత్రమం దుపజ్ఞావిమర్శకములొకదాని నొకటి యంటి వచ్చుచుండును. పూర్ణకాంతి మయవిశ్వాసదశలు గలిగి వెనువెంటనే నిస్సారకృత్రిమ భావదశ లుత్పన్నములగును. మనము ఋగ్వేదమునుండి సామయజుర్వేద బ్రాహ్మణములకు బోవునప్పటికి వాతావరణమంతయు మారిపోయినది. నిత్యనూత్నతా ప్రసన్నతాలక్షణములతండి నిరుత్సాహపూరిత కాల్పనికదశకుఁబోవుదుము. మతముయొక్క మూలతత్త్వము వెనుకనుండఁగాఁరూపములు బహుళములై తలలెత్తినవి. ప్రార్థనగ్రంథము లవసరములైనవి. సంకలన మభివృద్ధిపొందినది. ఋగ్వేదమునుండి మంత్రములను దీసి, యాగక్రియల కనువగురీతిగాఁ గూర్చిరి. పురోహితుఁడే ప్రభువయ్యెను. యజ్ఞవేదికాదికము లెట్లు నిర్మింపవలెనో మున్నగుసందర్భములలో నుచ్చరించుటకు వలయుఁ బ్రత్యేకసూత్రములు కల్పింపఁబడెను. యజ్ఞశాలలోఁ గీర్తించు

౧; పెక్కుపూర్వపురాణములలో వేదములు మూఁడని చెప్పఁబడెను. శా. వే. భా. ౧౦. ౯౦. ౯. ౫. ౬. ౧. త్తైత్తిరీయోపనిషత్తు౨. ౨.—౩; బౌద్ధశాస్త్రగ్రంథము లథర్వవేదమును స్మరింపనేలేదు. తరువాత కొంతకాలమున కథర్వవేద మంగీకరింపఁబడినది

టకు సామ ముపయోగింపఁబడెను. ఈరెండు వేదములను బ్రాహ్మణములతోఁగలిపి చర్చింపవచ్చును; ఏలన నివన్నియు యాగసూత్రసంకలనములే. యజుర్వేదమతము నిశ్చలముగా యజ్ఞస్తోత్రముల పఠించుటే. పురోహితబృందముచేరి, యొకబ్రహ్మాండమైన కర్మకాండ నడపుదురు. అత్యల్పక్రియకుఁగూడ నత్యంతమధికమైన ప్రాముఖ్యమిచ్చి, బాహ్యక్రియలకన్నిటి కంతరార్థములు చెప్పుదురు. ఇట్టి యజ్ఞకర్మకలాప వాతావరణములో స్వచ్ఛమతభావాంకురము పెంపొందఁజాలదు. పరమలక్ష్యము నభినందించు నవకాశముకాని, తల్లోపజాతమగు పాపభీతికాని కలిగిన మతతత్త్వమున కిచటఁ దావులేదు. ప్రతిప్రార్థన మొక క్రియతో సంబంధించి, యొకలాభమును గలుగఁజేయునదై యుండును. అల్పజీవితప్రయోజనములకై, విసుగువిరామము లేకుండఁ దిరిగితిరిగి పఠించుసూత్రసముచ్చయమే యజుర్వేదము. ఋగ్వేదమంత్రములకాలమునకును, నితర వేదబ్రాహ్మణములకాలమునకునుగల యంతరమును నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁజాలము: ఏలన, నితరవేదములందును బ్రాహ్మణములందును గోచరించుకర్మభావములు ఋగ్వేదముమంత్రములందును గలవు. ఋగ్వేద మంత్రజాలమంతయు, బ్రాహ్మణములకాలమునకుఁ బూర్వములైనవని స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును.

౪ — దైవతత్త్వము.

బ్రాహ్మణములనఁగా, క్లిష్టవివరములతోఁగూడిన క్రతుకలాపమందుఁ బురోహితుల యుపయోగమునకై [illegible]పఁబడినవి, వేదములకు ద్వితీయభాగములునైయున్నవి. అందు

ముఖ్యములైనవి ఐతరేయబ్రాహ్మణము, శతపథబ్రాహ్మణము విషయనిర్ణయములోఁగలిగిన స్వల్పభేదములచే బ్రాహ్మణములు వివిధశాఖలుగా నేర్పడినవి. భావిదశలో మతపరిణామమును శాశ్వతముగా మార్పుచేసిన ముఖ్యములగు పరివర్తనములెల్లఁ గూడిన శకమిది. క్రతుప్రాధాన్యము, వర్ణాశ్రమనిర్వహణము, వేదశాశ్వతప్రామాణ్యము, పురోహితనిరంకుశాధికారము నీ యుగమునకుఁ జెందినవి.

ఈబ్రాహ్మణయుగమున వేదదేవతాగణమునకుఁ జేర్పఁబడిన నవీనదేవతలఁ బేర్కొందము. విష్ణువు యజుర్వేదమునఁ బ్రముఖస్థానమును బొందెను. శతపథబ్రాహ్మణము ననుసరించి విష్ణువు యజ్ఞమూర్తి.౧ ఇందు నారాయణశబ్దము నుపయోగింపఁబడినది. కాని తైత్తిరీయారణ్యకమునందే నారాయణవిష్ణునామములకు సంబంధము కలిగినది. శివశబ్దముకూడఁ బ్రత్యక్షమై కౌశీతకిబ్రాహ్మణమునందుఁ బెక్కునామాంతరములు గలిగియున్నది.౨. రుద్రుఁ డిప్పుడొకసాత్త్వికదైవమై, గిరిశుఁడని పేర్కొనఁబడెను.౩. ఋగ్వేదములోని ప్రజాపతి ప్రధానదేవతయై సృష్టికర్తగా భావింపఁబడెను. అతఁడే విశ్వకర్మయనిరి. ఏకేశ్వరత్వము బోధింపఁబడెను. అగ్ని ముఖ్యుఁడు. ప్రార్థనదేవతయగు బ్రహ్మణస్పతి, మంత్రనాయకుఁడై, యాగవ్యాపారమును నడపించెను. ఋగ్వేదమున 'బ్రహ్మ' శబ్దమున కర్థము మంత్రము లేక దేవునిస్తుతించుస్తోత్రము. వ్యక్తిగతమైన ప్రా

(౧) ౯-౨-౩-౬; ౯-౪-౧! ౧౨-౪-౧-౪; ౧౪-౧.౧ ౬:౧౯
(౨) ౬-౧-౭ (౩) చూడు తైత్తిరీయసంహిత ౪-౯.; వాజసనేయసంహిత ౭
(౪) శతపథబ్రాహ్మణము. అ. ౫-౨.౧.౧౦. ౫-౨.౩.౧౩.

స్థించుశక్తియను భావమునుండి, ప్రార్థింపఁబడిన ఫలితమని దీనియర్థము మాఱినది. ప్రార్థనకారణమునుండి యజ్ఞశక్తియై సర్వప్రపంచమును యజ్ఞోద్భవమని బ్రాహ్మణములు చెప్పుచు న్నవిగాన బ్రహ్మశబ్దమునకుఁ దుదకు సృష్టిశక్తియని యర్థము వచ్చినది.౧

బ్రాహ్మణములందలి మతము కేవలనామమాత్రము, వేదమంత్రముల యొక్క కవితావేశము, నిండుహృదయము నిచటఁగానరావు, మంత్రముల నుచ్చరించుటలో,పవిత్రసూత్ర పఠనమే ప్రార్థనమయ్యెను. దేవునికి వినఁబడుట కుచ్ఛైస్స్వర యుక్త ప్రార్థనము లవసరములని తలపఁబడెను.శబ్దములు రహస్య శక్తులతోఁగూడిన క్రుత్రిమ ధ్వనులయ్యెను ఈరహస్యము భూదేవత అనుపించుకొనుచున్న పురోహితునికే గాని మఱెవ్వ రికిని దెలియదు.యజ్ఞములుచేసి తమస్థానములు దేవతలు పొంది రనియు, నట్టిదేవతలగుటే పరమలక్ష్యమనియుఁ దలఁచిరి. ౨. సర్వప్రాణికోటియు యజ్ఞప్రభావ బద్ధమై యున్నది. యజ్ఞముచే సూర్యుఁ డుదయించు చున్నాడు. నూఱశ్వమేధయాగములు చేసి యింద్రుని పదభ్రష్టునిఁ జేయవచ్చును. యజ్ఞములు దేవ తల సంతోషపెట్టి, మానవులకుపకారమొనర్చును. యజ్ఞముల వలననే దేవతలు మానవబంధువులగుచున్నారు. సామాన్యము గా నీయజ్ఞము లిహలోక ప్రయోజనములకొఱకే గాని, స్వర్గ

౧. బ్రహ్మశబ్దమీయర్థములో నుపయోగించిన శ్లోకములు చాలఁగలవు.
,, నిజముగా నీప్రపంచము మొదట బ్రహ్మయే;అది దేవతలను సృజించెను.
శతపథ బ్రాహ్మణము .ఆ.౯-౨.౩.౧;౧౦.౬.౩; ఛాందోగ్యోపనిష త్తు ఆ.౩.౧౮.౧.

సుఖముకొఱకుఁగూడఁ జేయఁబడలేదు. కఠోరనియమబద్ధమై యిచ్చి పుచ్చుకొను క్రియ విక్రియ వ్యాపారలక్షణములు గలిగిన క్రతుతత్త్వము, స్వచ్ఛనిరాడంబర వేదమతస్థానము నాక్రమించినది. వేదమంత్రములలోని యజ్ఞభాగములు స్వచ్ఛ మతమును సూచించు ప్రార్థనములకు సహాయకారిగాఁ జేర్పఁబడెనేకాని, యవి బ్రాహ్మణములలోఁగేంద్రస్థానము నాక్రమించినవి. యజ్ఞములో నుచ్చరింపఁబడిన ప్రతి యక్షరముఁ, జేయఁబడిన ప్రత్యల్పక్రియయు ముఖ్యములే, బ్రాహ్మణములందలి మతము, గుప్తార్థములతోనిండి, యాత్మశక్తిని స్తంభింపఁజేయు వ్యర్థ కర్మకలాపమై పోయినది.

యజ్ఞమహత్త్వము ప్రజలలో వ్యాపింపఁగనే, పురోహితబృందమునకు గౌరవ మతిశయించినది. వేద మంత్రద్రష్టయు, సత్యగాయకుఁడు నైన ఋషి, యిప్పుడు దేవునిచే నావిష్కృతమైన పవిత్రగంథాధికారియు, విచిత్ర మంత్ర సూత్రసముచ్చయ పారాయణపరుఁడుగాను మాఱెను. వృత్తుల ననుసరించి చేసిన వర్ణవిభాగము నేఁడు పరంపరాగతమైన ధర్మమైనది. అనేక క్లిష్టక్రియలతోఁగూడిన యజ్ఞకాండసన్యముగా నడుపుటకుఁ, బురోహితులకుఁబ్రత్యేక శిక్షణాభ్యాస మవసరమైనది. కుటుంబ పురోహితుఁడొక్కఁడు నిట్టివిపుల కర్మలను నడిపింపలేక పోయెను. పౌరోహిత్యము సంప్రదాయసిద్ధము సుప్రసిద్ధ వృత్తియు నైనది. వేదవిద్యాశ్రోతము లెఱిఁగిన పురోహితులు, మనుష్యులకును దేవతలకును మధ్యవర్తులై, దైవకటాక్ష ప్రసాదములను బంచియిచ్చునధికారులైరి. యజ్ఞముచేయు 'యజమాని' కేమియు

నధికారము లేకుండఁబోయినది. యజ్ఞకర్తయైన యజమాని ఉదాసీనుఁడై, వలసిన జనమును, ధనమును, సామగ్రిని తెచ్చి యిచ్చుచుండ వలసినదే, మిగిలిన దంతయుఁ బురోహితుఁడు చేయును. స్వార్థపరత్వము, అధికారగౌరవ భోగకాంక్షలతో మిళితమై ముందుకుఁబోయినది; ఆదిలక్ష్య మడుగంటినది. యజ్ఞములందుఁ జేయు హోమముల ప్రభావ మతిశయోక్తులతోఁ బ్రచురింపఁబడెను. సర్వమతకర్మకలాపమునకు యాజమాన్యమును పురోహితుల హస్తగతమయ్యెను. వ్యర్థములగు కర్మకలాపములను బెంచి, తస్కాలమునఁ దమస్థానమును వారు బలపఱచుకొనిరి. భావాచ్ఛాదనమునకే పుట్టినదనునట్లువారు భాషను వ్యంగ్యార్థములతో నుపయోగింపఁజొచ్చిరి. పురోహితులకు సూత్రి మే దానియర్థము విదితము. పురోహితుఁడీక భూలోకమున నడచుచున్న దేవతాతుల్యుఁడని గౌరవించు మహోన్నతస్థానము నాక్రమించుటలో నాశ్చర్యములేదు. "నిజముగా రెండురకముల దేవతలున్నారు: స్వర్గమందున్న దేవతలు తప్పక దేవతలే, వేదములను జదివిబోధించు పురోహితులు మానవ రూపమున నున్న దేవతలే." ౧,

తమ్ము నియమించిన యజమాని నవసరము కలిగినచో మంత్రశక్తిచేఁ జంపఁగలమనియుఁగాని యట్టిమానవహత్య శాస్త్రనిషిద్ధమనియుఁ జెప్పిన పురోహితులు కొందఱుకలరు.౨

---

౧. శతపథబ్రాహ్మణము అ౩-౧-౪.౩; ఐతరేయబ్రాహ్మణము.అ౨-౧.౧.

౨. వాజసనేయసంహిత.౩-౫౦. "నీవు నా కిమ్ము; నేను నీకిచ్చెదను" అనువాక్యముతో హోమముచేయును. చూడు. శతపథబ్రాహ్మణము; ఆ౨-౫.౩,౧౯.

పురోహితులకు గౌరవప్రాముఖ్యములు పెంపొందుట కింకొక కారణ మేమనఁగా,నార్యులు తాము సంపాదించి తెచ్చిన వేదములను వారు కాపాడుచున్నారనియు, వేదసంరక్షణమే పరమపావనకర్తవ్యమనియుఁ బ్రజలు నమ్మిరి. వేదసంరక్షకులుగా బ్రాహ్మణులు నియమింపఁబడిరి. వేదములు క్షేమముగా నుండవలెనన్నచో బ్రాహ్మణుల వృత్తిని పోషింపవలెను. అందుచే బ్రాహ్మణుఁడే తనజీవితమునకుఁ గఠిననియమములు నిర్మించుకొనెను. "వేదాభ్యాసరతుఁడు కాని బ్రాహ్మణుఁడగ్నిలోఁబడిన యెండుగడ్డిపోచవలె క్షణములో నశించును."3 బ్రాహ్మణుఁడు ప్రజాగౌరవమును విషమువలె విసర్జింపవలెను. విద్యార్థిదశలో బ్రహ్మచారియై, శమదమాదులుగలిగి, గురుశుశ్రూష చేసి, భిక్షాచరణముచే జీవింపవలెను. గృహస్థుఁడై, ధనాశవిడిచి సత్యమును బలుకుచు, దేహమనశ్శుద్ధికలిగి, పవిత్రజీవితమును గడపవలెను. తమపై నుంచఁబడిన వేదవిజ్ఞానసంపద్భారమును రక్షించుటలో సర్వసమర్పణము చేయవలెనని బ్రాహ్మణులు సంకల్పించిరి. చరిత్రలోఁ దటస్థించిన వివిధప్రమాదములఁబడి నశింపకుండ, వేదసంప్రదాయములను వారెట్లద్భుతముగా నిలఁబెట్టి రక్షించిరో చెప్పనవసరము లేదు. నేఁటికిని భరతవర్షపట్టణవీధులలో సంచరించుచుండు వేదవిద్యామూర్తు లిప్పటికిని గోచరింతురు. అధునాతన కఠోరనియమములకుఁ జరిత్రలోని కొన్ని

౧. శతపథబ్రాహ్మణము అ.౨-౨.౨.౬; అ.౨-౪,3.౧౪

౨. తైత్తిరీయసంహిత అ.౧-౬.౧౦.౪; ఐతరేయబ్రాహ్మణము అ.౨-౨౧౯-౨

3. మనువు.

ప్రమాదపరిస్థితులు కారణములై యుండవచ్చును. బ్రాహ్మణముల కాలమున ద్విజులైన ఆర్యులలో భేదము విశేషమున్నట్లు తోచదు. అందఱకు వేదవిద్యాధికారమున్నది. ౧"యజ్ఞమొక నౌకవలె స్వర్గమువైపు పయనించుచున్నది. పాపియగు పురోహితుఁ డొక్కఁడుండుచున్నచోఁ బడవ మునిఁగిపోఁగలదు, "౨. కావున నీతినియమము లనవసరమని విడువఁబడలేదు. బ్రాహ్మణపురోహితులు మూర్ఖులును గారు, క్రూరులును గారు. ధర్మకర్తవ్యభావములు వారికినిగలవు; వానిని వ్యాపింపఁజేయుటకు వారు ప్రయత్నించిరి. వారు ఋజుమార్గవర్తులై, నియమధీరులై, కర్తవ్యకర్మనిష్ఠాగరిష్ఠులై, తమశక్తి కొలఁది తమమతమును బ్రాహ్మణులు సంరక్షించుకొనిరి. వేదసంరక్షణము తమకులధర్మమని గుర్తించి, యాకర్తవ్యమును మహోత్సాహపూరిత శ్రద్ధాభక్తులతో నిర్వహించిరి. వారు జ్ఞానము, మానవజాతి యనిన నఖండప్రేమ గౌరవములను సూచించు విపులధర్మశాస్త్రసూత్రముల నిర్మించిరి. వారెచటనైనఁ బొరపడినచో, నా దోషము వారిని బంధించిన సంప్రదాయములోనిదే కాని వారిదికాదు. వారెట్టిభ్రాంతివశులైనను వారి ఋజుత్వ మనింద్యము. వారి నియమాచార సంప్రదాయమహత్వమునందు వారికి లేశ

౧. మనువుచెప్పెను; "వేదముచదువని ద్విజుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు కాని క్షత్రియుఁడుకాని, వైశ్యుఁడుకాని, బ్రతికియుండఁగనే శూద్రత్వమును బొందును." మహాభారతమున నిట్లున్నది. "గృహస్థధర్మమన్ని వర్ణములకును; ద్విజాతులకు మాత్రమే వానప్రస్థమును నిర్ణయింపఁబడెను."

౨. శతపథబ్రాహ్మణము. ౪.౮-౨.౫.౧౦

మాత్రము సందేహములేదు. కాలపరిస్థితి వారి యాలోచనమును గుంటుపడఁజేసెను; అయినను, తమసంస్కృతినాగరికతలయందు వారికిఁగల యభిమానగర్వము లసంగతములని యెవ్వఁడనఁగలఁడు? మఱియు వారిచుట్టునుండుజాతులు విజ్ఞానశూన్యజాతులు; వారిని నాశమొనర్పవలెనని దేశదేశాంతరములైన వేలకొలఁది శక్తులు వారినుద్రేకపఱిచి, స్వీయసంస్కృతిసంరక్షణమున కత్యంత తీవ్రతను గలుగఁజేసినవి.

పౌరోహిత్యము వృత్తియైనపుడు సహజముగా దోషపూరితము. కాని భారతవర్షములోని బ్రాహ్మణుఁడు, దేశాంతరములలోని పురోహిత వృత్తినాశ్రయించిన యేయితరవ్యక్తికిని గర్వాహంకారములలో నధికుఁడుగాఁడు. ఆకాలమునందైనను, క్షీణదశ నెదుర్కొను నిశితవిమర్శనములను దివ్యదృష్టి, నిర్దుష్టనిశ్చల చిత్తమును గలిగిన బ్రాహ్మణులు కొందఱు ప్రకటించియేయున్నారు. స్వార్థపరుఁడైన పురోహితుని డంభకృత్రిమములకుఁ దీవ్రవిముఖత్వముఁ జూపి, మహనీయాదర్శపతనమును జూచి ఖిన్నులైనవారును గలరు. పురోహితుల గుణదోషవిమర్శనమందు, గృహస్థులు చేయవలయు కర్తవ్యములనే బ్రాహ్మణులు దృష్టిలోనుంచుకొనిరను సంగతిని మఱవరాదు. వానప్రస్థసన్న్యాసాశ్రమ వాసులకుఁ గర్మలులేవు. బాధాకరము క్రూరము నైనచో బ్రాహ్మణ ప్రభుత్వమప్పుడే పోయియుండెడిది. జాతియందున్న వివిధవర్ణములవారు స్వధర్మముల నిర్వహింపవలెనని చెప్పిన బ్రాహ్మణబోధనము బుద్ధిమంతులైనవారందఱకు నచ్చినది.

కొంతకాలమునకుఁ దత్త్వశాస్త్రమున వేదములయొక్క "శబ్దప్రమాణ" చర్చలు బయలుదేఱినవి. శబ్దప్రమాణము నంగీకరించినవి వైదికమతములనియు,నంగీకరింపనివి అవైదికము'లనియు విభాగ మేర్పడినది. వేదమునకుఁ గర్త పరమేశ్వరుఁడే యని విశ్వసింపఁబడెను. వేదము దైవనిర్మితమను సిద్ధాంతమును సమర్థించుటకై, విచిత్రవాద ప్రదర్శన మొనర్చిన కొందఱు విద్వాంసులు తరువాత బయలుదేఱినను, వేదద్రష్టల భావములో వేదమనఁగాఁ బావనహృదయములో స్ఫురించిన పరమసత్యమని యే. "పవిత్రహృదయులు ధన్యులు;ఏలన వారి కీశ్వరసాక్షాత్కారము తప్పక లభించును'వేదములలో ఋషి తాను వేదములను రచించినట్లుకాక, వేదమంత్రద్రష్ట౧.నని చెప్పుకొనును. అనఁగా నాతఁడీదృష్టితోఁగాక జ్ఞాననేత్రముతోఁ జూచెననియర్థము.ఋషి చూపునక్రింద్రియముల కతీతమైన సత్యము గోచరించుటకుఁ గారణ మాతనిహృదయము రాగద్వేష కలుషాంధీకృతముకాదు. దానూహించినదికాదు. తాను చూచిన సత్యము నాతఁ డితరులకందఁ జేయుపని మాత్రమే చేసెను. ౨. వేదమనఁగా 'శ్రుతి' లేక యంతరాత్మకు వినఁబడు పరబ్రహ్మనాదము."దృష్టి"శ్రుతిశబ్దముల వలన వేదములలోని జ్ఞానము తార్కిక వివేకముచే లభించినది గాదనియు, నంతర్దృష్టిచే లభించినదనియుఁ దెలియఁగలము. కవి

౧. వేదశబ్దము 'విద్' ధాతువునుండి వచ్చినది. 'విద్' అనగాఁ జూచుట. లాటిన్ ధాతువు 'విడియొ' గ్రీకుధాతువు ఐడప్.

౨. బీథోవిన్ చెప్పినాఁడు; "సర్వకళాసృష్టియును దేవునినుండివచ్చినదే. మానవుని యాంతర్యమందున్న దైవశక్తి క్రియారూపమున నెంత తఱచుఁబరిదర్శితమగునో యంతతఱకును మానవునికి సంబంధించును.

మానస మింద్రియాతీత పదవికిఁ బోయినపుడు పరమసత్యమాత్ర నికి వినఁబడుటో, కనఁబడుటో జరుగును. వేదద్రష్టల ననుస రించి, వేదము దైవనిర్మితమనఁగా నీయర్థమని తలపఁనగును. అదియొక విచిత్రమైన యద్భుత సంఘటనమని వారిభావమై యుండదు. మంత్రములను తామే సల్పించితిమని కూడఁజెప్పి యుండిరి. వారు తమవేదకావ్యనిర్మాణ కార్యమును, వడ్రంగి, నేఁతనేయువాఁడు పడవనడుపువాఁడు మున్నగు వారితోఁబోల్చి, సహజ కారణముఁ దెల్పిరి.మానవ హృదయావేశములచే నీమం త్రములు రూపము దాల్చినవనిచెప్పఁబడెను.౧ కొన్ని తావులలో మంత్రములు తమకు గోచరించినవనిరి.౨మఱియు సోమరసపాన పరవశస్థితిలోనవి తెలిసినవనికూడఁదెల్పిరి.3 తమభక్తిని వెలిఁ బుచ్చుటకే వేదములను భగవత్ప్రసాదమనిరి.౪ కేవలావేశము నిరపాయమైన దైవవ్యక్తీకరణమను భావముగానింకను స్థిరపడ లేదు.

మనము బ్రాహ్మణములయొద్దకు వచ్చునప్పటికి వేదములు దైవకల్పితములనునది సత్యమని నమ్మియుగము ప్రత్యక్షమగు ను.౫ వేదము దైవకార్యమనియు, నందుచే శాశ్వతప్రమాణమ నియు నీయుగమున స్థిరపడినది. ఈవిశ్వాసమునకుఁ గార ణము సులభగ్రాహ్యము. వ్రాఁతయప్పటి కాచరణలో లేదు, ముద్రాయంత్రములుకాని, ముద్రించు వారుకాని లేరు, వేదమం

౧. చూడు.మూయిర్. సేన్స్క్రిట్ టెక్స్టుస్ వాల్యుము 3.
౨. రా.వే.భా. ౧.౧౧౭.౨; ౨ 3౫.౨. (3)౧౦.౬౭.౧౧. (౪) ౬.౪౭.3.
(౫) ౧.3౭.౪; 3.౧౮.3.

త్రిమునోటినుండినోటికి గురుపరంపరాగతమైనది. దానికి గౌరవము చేకూర్చుటకై, వేదములకుఁ గొంతపావనత్వమారోపింపఁబడినది. ఋగ్వేదమునందు 'వాక్కు' విద్యాదేవతయైన సరస్వతీముఖమునుండి వేదములుద్భవించినవని యిప్పుడు చెప్పిరి. కావున వాగ్దేవి దేవత.౬ అథర్వవేదము మంత్రమున కమోఘశక్తికలదని చెప్పినది."

"వేదములు పరంజ్యోతియొక్క నిశ్వాసములవలె వచ్చినవి"౧ భగవంతుఁడు వేదములనుసృజించి, తపస్సిద్ధులైనఋషులకిచ్చెనని చెప్పుదురు.ఉచ్చరించినశబ్దము శాశ్వతమైనదనినమ్మిరి. వేదములఁగూర్చిన ఇట్టిభావమువలన ఫలితము తత్త్వశాస్త్రము సంప్రదాయసిద్ధమైనది. ఉచ్చరించినశబ్దము సజీవమైనది, సత్యమైనది. దానినొక స్థిరమైన సూత్రమునబంధించుటచే రసహీనమగును. మిక్కిలిప్రాచీనదశయందు స్థిరపడిన వేదప్రామాణ్యమనంతరతత్త్వపరిణామమునంతనుమార్పు చేసినది. అనంతరయుగమున వేదమంత్రముల కర్థవివరణము చేయవలసివచ్చినప్పుడదివఱకే నిశ్చితములైన భావములను ప్రమాణములుగా స్వీకరించిరి. సంప్రదాయము పవిత్రమైనదనియు, నిత్యసత్యమనియు నమ్మినప్పుడందలి ప్రతిభావమును పరమసత్యమునే చెప్పుననితలఁచుట వింతగాదు. దీనివలననేపరస్పరవిరుద్ధసిద్ధాంతములు తత్త్వములు నొకేమంత్రమునుండితీయఁబడినవి.ఒకతత్త్వమునునమ్ముట

(౬) ఐతరేయబ్రాహ్మణము. ౭. ౯.

౭. వేదానామ్సూతా. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము ౩౪-౮.౮ ౫.

పోల్చు: సెయింటు జాన్సుగాస్పెల్ "మొట్టమొదట శబ్దమున్నది.

౧. శతపథబ్రాహ్మణము ౧౧ అ-౫.౮౧. చూడు పురుషసూక్తము.

భిన్నభావములుకలిగియుండుటయు నేకకాలమునందే సాధ్యము కావలయునన్నచో, భావపరిశీలనాస్వాతంత్ర్యముండవలెను. ఈ విషయమున భారతీయతత్త్వజ్ఞులు గొప్పప్రజ్ఞనుజూపిరి. సంప్రదాయము, దానియెడగౌరవమునున్నప్పటికి, భారతీయవైజ్ఞానిక సమాలోచనము చిరకాలమపూర్వస్వతంత్రతనుజూపు టాశ్చర్యకరమైనవిషయము, భారతీయతత్త్వవేత్తలుమొదట నొకస్వయం సంపూర్ణమగునొకతత్త్వసిద్ధాంతమునునిర్ణయించి, దానిని సమర్థించుటకొఱకు ప్రాచీనమూలగ్రంథముల వెదకుదురు. అట్టిమూలగ్రంథములనుండి తమసిద్ధాంతములకనుకూలార్థములు తీయుటో, లేక వానికర్థాంతరములు కల్పించుటో జరుగును. ఈ వైదికసంప్రదాయమువలన నొకమంచిఫలితము కలిగినది. ఇది తత్త్వశాస్త్రము సజీవమై, సత్యమైయుండునట్లుచేసినది. జీవితమునకు సంబంధములేని తత్త్వములనురచించి, నిరాధారభావములను బుచ్చుకొని శుష్కమీమాంసలుచేసి తృప్తిపడుటకుబదులు భారతీయతత్త్వజ్ఞులు, పరమసత్యమును తపోయోగధ్యానసమాధ్యవస్థలలో దర్శించి, ప్రకటించిన రూపములైన వేదములను శాశ్వతాధారములుగాఁజేసికొని తమవాదములను సాగించిరి. జీవితకేంద్రసత్యములు వారియంతరంగదృష్టినుండి మఱుఁగుపడుటకు వీలులేకపోయినది. కావున నేతత్త్వమును సత్యమునుగోరినచో భారతీయతత్త్వము నుపేక్షింపఁజాలదు.

౫—సృష్టిసిద్ధాంతములు.

సృష్టిసిద్ధాంతములవిషయములో ఋగ్వేదమిచ్చిన భావముల ననుసరించిరి కాని, కొన్నివిచిత్రకల్పనములుకూడనున్నవి.

ఋగ్వేదమువలెనే, తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము, "పూర్వమేమియు నుండి యుండలేదు. భూమియులేదు, ఆకాశమును లేదు; అంత రాళమునులే"దని చెప్పినది. జీవితమునకు బీజము కోరిక. ప్రజాపతి, సంతానమునుగోరి, సృష్టించెను. "మొట్టమొదట ప్రజాపతి యొక్కఁడేయుండెను. అతఁడు తానేక మెట్లగుదు నని తన లో నాలోచించెను. అతఁడు శ్రమపడి తపస్సుచేసెను. జీవరాసుల నన్నిటిని సృజించెను."౧

౬—నీతితత్త్వము.

బ్రాహ్మణముల మతమునుగూర్చి న్యాయముగాఁజెప్ప వలయునన్న చో నందుమహోన్నతభావములు, నత్యంతవిమల నీతి తత్త్వములు నున్నవి. మానవకర్తవ్యమునుగూర్చిన భావముల ప్రారంభమిందున్నది. మానవుఁడు దేవతలకు, మనుష్యులకు జంతువులకు ఋణపడియున్నాఁడు. ఇవి పంచఋణములు. (౧) దేవఋణము (౨) ఋషిఋణము (౩) పితృఋణము (౪) మనుష్యఋణము (౫) పశుఋణము. ఈపంచఋణములను సవ్యముగా నిర్వర్తించునాతఁడు సత్పురుషుఁడు. దేవఋషి మనుష్యపశువులకుఁ గొంతబలిహారమిచ్చి, ప్రార్థనములర్పింపనిదే, ఎవనికిని భుజించుట కధికారములేదు. తనచుట్టునున్న ప్రపంచములో సామరస్యమున జీవించుపద్ధతియిది. జీవితమొక కర్తవ్యబాధ్యతానిర్వహణవృత్తము వివరములెట్లున్నను నీభావము పూజ్యమైనదని చెప్పకతప్పదు. మనముచేయు సత్కార్యములను స్వార్థచింతలేకుండఁ జేయవచ్చును. శతపథబ్రాహ్మణము నందు మోక్షప్రాప్తికి సర్వమును ద్యాగముచేయు"సర్వమేధ"

౧, అ౧౩—౮-౧,౧.

మను యజ్ఞము చెప్పఁబడినది.౧ దైవారాధనము ప్రథమకర్తవ్యమే. నియమితకర్మలను కేవలము యంత్రమువలె నెఱవేర్పుటయే ప్రార్థనముకాదు. సత్కర్మానుష్ఠానము, స్తుతి యిందుఁ జేరును. దైవమునర్చించుటయనఁగా, దేవునిగుణముల నలవఱుచుకొనుట. నిజముపలుకుట దైవలక్షణమేకాక, మతనీతి ధర్మము. అగ్ని దీక్షాదైవము; వాక్పతి వాగ్దైవము. అసత్యమాడినయెడల నుభయ దేవతలు కోపింతురు.౨ యజ్ఞములఅంతరార్థమునుజెప్ప ప్రయత్నమారంభమైనది. "కేవలకర్మాచరణము వ్యర్థమనిచెప్పు వాక్యములుగలవు, "కేవల యజ్ఞదానోపవాసాదికములవలన మానవుఁడు పుణ్యలోకమును బొందఁజాలఁడు. దీని నెఱుఁగని వానికాపదవి లభింపదు,"3 వ్యభిచారము వరుణదేవుని కపచారముచేసిన పాపమని నిరసింపఁబడెను. చేసినదోషకృత్యముల పాపము పశ్చాత్తాపముచే క్షీణించునని చెప్పఁబడెను.౪ వైరాగ్యమొక గొప్పలక్షణమని స్తుతింపఁబడెను. ఏలన దేవతలు వైరాగ్యము నభ్యసించి తమపదవులను బొందిరి.౫

ఆశ్రమధర్మమే యుగములో స్థాపింపఁబడెను. ౬. వైది-

---

౨. "దేవతలకొకటేనియమమున్నది-సత్యముపలుకుటే" శతపథబ్రాహ్మణము ౧౮-౧.౧.౪;౧.౮.౧౧.౫; 3౮.3.౨.౨;3 ౮. ౪. ౨,౪; ౨౮-౨.౨.౧౯

3. శతపథబ్రాహ్మణము. ౧౦౮ ౫.౪.౧౫.

౪. శతపథబ్రాహ్మణము ౨౮. ౫-౨-౨౦.

౫. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము 3౮-౧౨-3

౬. ఆశ్రమశబ్దము 'శ్రమ'పడుట యనుధాతువునుండి తీయబడుటచేనే కృషి ఫలకంతము కావలెనన్నను శ్రమతప్పదని భారతీయులు తెలిసికొనిరి.

కార్యుని జీవితము నాలు గాశ్రమములుగా విభాగింపఁబడెను. (౧)బ్రహ్మచారియై ఒకటికాని యెక్కువకాని వేదములను జదువుట (౨) ధర్మశాస్త్రములలో నిర్వచింపఁడిన విధులనఁగా, యజ్ఞవిధి, సంఘవిధి నెఱవేర్చునిమిత్తము గృహస్థాశ్రమము. (3) తపోపవాసములతోఁ గడపువాన ప్రస్థాశ్రమము (౪)గృహసంబంధములేని సన్న్యాసాశ్రమము,తన దనున దేమియును లేక, బ్రహ్మైక్యచింతతోఁ జరించునాతఁడే సన్న్యాసి. వేదములలోని చతుర్విభాగములు ననఁగా మంత్రములు బ్రాహ్మణములు,ఆరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు వరుసగా నాలుగాశ్రమముల ధర్మములను దెల్పును. ౧. యాగకర్మకలాపము వెనుక పటుతర తత్త్వజిజ్ఞాస, నైతికపరివర్తనాభిలాషయునుండి,మానవహృదయమునకు సంతృప్తి నిచ్చినవి. ఎన్నిలోపములున్నను, ధర్మపరాయణత్వము బ్రాహ్మణముల మతమును చిరంజీవిగాఁ జేసినది. బాహ్యశుద్ధిశౌచములతోఁ బాటంతశ్శుద్ధిశౌచముల ప్రాధాన్యమును గుర్తింపఁబడెను. సత్యవచనము, దైవారాధనము, తల్లిదండ్రులయెడ గౌరవము, భూతదయ, మానవులయెడఁ బ్రేమ. జారత్వము, చౌర్యము, క్రూరత్వములకు విముఖత, సత్పురుష జీవితలక్షణములుగా నిర్దేశింపఁబడినవి.

వర్ణవ్యవస్థ, నిర్దయాత్మకమైన పురోహితబృంద కల్పనము కాదు; తత్కాలదశాపరిణామమే. బ్రాహ్మణములకాలమున నది సుస్థాపితమైనది. పురుషసూక్తము ఋగ్వేదములో నొక

౧. ఆశ్రమములఁగూర్చి భిన్నభావములున్నవి చూడు. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 3అ. ౫.౧; ఆపస్తంబ ములు ౨అ.౯.౨౧.౧; గౌతమసూత్రములు 3అ.౨

భాగమైనను నిజముగా నది బ్రాహ్మణములకాలమునకుఁ జెందును. నాఁడు, ఆర్యులకును దస్యులకు సంతర్వివాహము లున్నవని నిస్సంశయముగాఁ దెలియుచున్నది. ౧. రక్తసాంకర్యము మిలముగా కుండనుండుటకై, ఆర్యుల జాత్యౌన్నత్యమును గొనియాడసాగిరి. మొట్టమొదట సాంఘికవ్యవస్థగానుండిన వర్ణవ్యవస్థ, మతవ్యవస్థగా స్థిరపడినది. వర్ణవిభాగము దైవకృతమని యాధారములు చూపి, యందుచే నది మార్చుటకు వీలులేనిదని సిద్ధాంతముచేసిరి. కొంతస్వేచ్ఛనిచ్చి నిర్మించిన మొట్టమొదట వర్గీకరణము, కఠినవర్ణవిభాగమయ్యెను. వైదికయుగ ప్రథమదశలోఁ బురోహితులు తమవృత్తిచే నొక ప్రత్యేకవర్గముగా నుండిరి. కాని ప్రత్యేకవర్ణము కాలేదు. ఆర్యుఁడైనవాఁడెవఁడైనను బురోహితుఁడు కావచ్చును. అట్టి పురోహితుఁడు, యుద్ధముచేయు క్షత్రియునికంటెను, వర్తకముచేయు వైశ్యునికంటెను నధికుఁడు గాఁడు. కొన్నివేళల వారికంటెఁ బురోహితుఁడే తేలికగాఁ జూడఁబడెను. ౨. కాని యిపుడాత్మోన్నత్య గర్వము వర్ణతత్త్వమునకు మూలాధారమైనది. దీనివలన స్వతంత్రాలోచనము సన్నగిల్లినది. ఉన్నతనైతికాదర్శము సడలినది. వర్ణధర్మము నతిక్రమించినవ్యక్తి ధర్మద్రోహియుఁ గుల భ్రష్టుఁడు నయ్యెను. శూద్రుల కుత్తమ మతానుష్ఠానావకాశము లేకపోయినది.

బోధాయన సూత్రములు ౨అ.౬.౧౧.౧౨; మనువు ౯అ. ౧౩౭; ౬అ.౮౭. వశిష్ఠ ధర్మశాస్త్రము. ౭అ. ౨.

౧. అథర్వవేదము. ౯అ. ౧౭.౮.౨. సా.వే.భా. ౭అ. ౧౦౩.౧.౭ ౮.౧౦ అ. ౮౮౧౯.

అన్యోన్య ద్వేషభావ మంకురించినది." ఇట్టిమాటలు క్షత్రియుని వికాని, బ్రాహ్మణునివికా"వని శత్రునిందాభ్యాసము పెంపొం దెను. 3.

౭.—పునర్జన్మతత్త్వము

మరణానంతర విషయమునుగూర్చి బ్రాహ్మణములలో నొకనిశ్చయభావము లేదు. పితృయాన దేవయానములకుఁ గల భేదము చెప్పఁబడినది. ౧.భూలోకమునఁ దిరిగి పుట్టు టదృష్టమే కాని గర్హింపఁదగిన దోషముకాదని తలఁపఁబడెను.దివ్యజ్ఞానలాభ మేదో కలుగవలసియుండి యిహలోకమునఁ బునర్జన్మము లభించునని భావింపఁబడెను. ౨. కాని యన్నిటికంటె ముఖ్య స్థానమాక్రమించినభావము, దేవతానిలయమైన స్వర్గమున శాశ్వతసుఖజీవిత ప్రాప్తియే, "ఈవిధముగా యజ్ఞము చేసిన వానికి, నిత్యసంపద, కీర్తియు లభించుటేకాక,ఆదిత్యాగ్ని దేవతలతో సారూప్యము, వారిలోకమున స్థిరావాసమును జేకూరును" ౪. నక్షత్రమండలములు కూడ మరణించిన వారుండు నిలయములని విశ్వసింపఁబడెను. ఇంకొక పుణ్యలోకమునకుఁ బోయినను బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వముపైఁ గాంక్షపోలేదు. "యజ్ఞాదికర్మలను సరిగాఁదెలిసి, నిర్వర్తించిన వానికి బ్రాహ్మణములు దేవత్వమును లేక దీర్ఘాయుర్దాయమును, బ్రసాదించినవి; కర్మలోపముచేసిన వారికిఁ బరలోకమున వారుచేసిన పుణ్యపాపముల నను

3. శతపథ బ్రాహ్మణము ౧౪.౧.౪.౧౦

(౧) శతపథబ్రాహ్మణము. ౬అ, ౬. ౨.౪, (౨) శ. బ్రా. ౧ అ. ౫3. ౧౪

(3) శ. బ్రా. ౧౧అ. ౬.౨.౫. (౪) శ. బ్రా. ౨అ. ౬.౪.౮.

సరించి, ఫలితము లిచ్చినవి. ౫. యజ్ఞము లెంతయధికముగాఁ జేసిన నంతసూక్ష్మశరీరము లభించును; అనఁగా బ్రాహ్మణముల ననుసరించి యట్టిశరీరమున కాహార మరుదుగాఁ గావలసియుండును. ౬. కొన్ని గ్రంథములలో, దీనికి వ్యతిరేకముగా, ౭పుణ్యాత్ముఁడు స్వశరీరముతో స్వర్గమునకుఁ బోవును. ౮ ఋగ్వేదము ననుసరించి, పాపి నాశనము పొందుటయు, బ్రాహ్మణముల ననుసరించి, మరణించినవారు తమ పుణ్యాపాపకర్మల ననుసరించి ఫలితములు బొందుటయు నను నీభేదమున్నది. వీబరు పండితుఁడిట్లు చెప్పెను " అత్యంతప్రాచీన యుగమునందు పుణ్యాత్మునకు లేక జ్ఞానికి సర్వసుఖములతో నిండిన దేవతానిలయము ప్రాప్తించుటయు, పాపి కొంతకాలము జీవించి, మరణించి, నశించుటయుఁ జెప్పియుండఁగా, బ్రాహ్మణములు మాత్రముఁ జచ్చినవారందఱును బుట్టుదురనియు వారికర్మముల ననుసరించి వారికి ఫలితములు లభించుననియు, పుణ్యాత్మునకు సుఖము, పాపికి శిక్షయు నుండుననియు నిర్ణయించినవి."౧. దీనిభావమేమన, మరణానంతర మొక్కటే జీవితముండుననియు నది యిహలోకప్రవర్తనము ననుసరించి యుండుననియుఁ దేలినది. "మానవుఁడు తానుబోవులోకము తాను జేసికొన్నదే."౨.

---

(౫) శ.బ్రా.౧౧.అ. ౨.౭.౩౩ (౬) ౧౦అ. ౧.౫.౪

[౭) శ.బ్రా ౪అ,౬.౧.౧; ౧౧అ. ౧.౮.౬; ౧౨అ.౮.౩.౩౧

(౮) వీబరు రాయలుఏసియాటిక్ సొసైటీ జర్నల్ వాల్యూము ౧. ౧౮౬౫ పుట ౩౦౬.

(౧) వీబరుపండితుఁడు (౨) శ.బ్రా. ౬అ, ౨-౨-౨౭. కృతమ్లోకమ్ పురుషోభియాయతే.

"ఈలోకములో మానవుఁడెట్టి ఆహారముతినునో పరలోకమున నాతఁడట్టిదానిచేఁ దినఁబడును."3. జన్మాంతరమున నిచటఁ జేసిన మంచిచెడ్డ లాయాఫలితము లిచ్చును. మఱియు "ఆలోకమున మనకు వారట్టివిధముగాఁ జేసిరి, కావున నిప్పు డిట్టివిధముగానే వారికి మనముచేయుచున్నాము."౪. క్రమ ముగా నిప్పాపక్షికధర్మతత్త్వము పెంపొందినది. ఋగ్వేదము నందుఁ బితృయాన మొకమార్గముగాఁ జెప్పఁబడినది. కాని వైదిక దేవతలు, వారిలోకమునకును,పితృయానము పితృలోకము నందలి పుణ్యాపాపఫలములకును భేదమువచ్చినది. మనకింకను, బరలోకమున జన్మపరంపరయు, నిహలోకమునఁ జేసిన దోషపరి హారవిధానములును స్ఫుటముచేయఁబడలేదు. కాని ప్రశ్న మేమనఁగా, దుర్మార్గులు శాశ్వతనరకమును, పుణ్యాత్ములు శాశ్వతస్వర్గానందమును బొందుదురా? యనునదైయున్నది. "సాత్త్వికస్వభావులు, వివేకవంతులునగు భారతీయులు శాశ్వత నరక, స్వర్గభావము లంగీకరింపఁజాలరు. ఈస్వల్పజీవితములోఁ జేసిన దుష్కర్మలవలని పాపము నశించుటకుఁ, దుష్కాలమున వచ్చు శిక్షనుండి తప్పించుకొనుటకు వలయునాత్మశుద్ధిమార్గము లున్నవని వారూహింపఁగలరు. అదేవిధముగా, నీస్వల్పజీవిత మునందుఁ జేసిన స్వల్పపుణ్యమువలన శాశ్వతపుణ్యాలోకానం దము లభింపదనియు గ్రహింపఁగలరు." మనకుఁ బ్రాప్తించిన పుణ్యాపాపఫలము లనుభవించుట పూర్తియగుటతోడనే యీ జీవితమును పూరిద్దె, తిరిగి యీలోకమునఁ బుట్టుదుము.

(3) శ.బ్రా. ౧౨౮. ౯-౧౧. (౪) శ.బ్రా. ౨౮. ౬.

జననము, మరణము, పునర్జననము, పునర్మరణము నను నీసహజవ్యాపారము, ఆద్యంతరహితమైన యొక చక్రరూపమున నున్నది.౧. మనకు నిజమగులక్ష్యము జననమరణశృంఖలాత్మకమైన సంసారమునుండి బయటపడు విముక్తియే. "దేవతలకు యజ్ఞముచేసినవాఁడు పొందులోకమాత్మ యజ్ఞము చేసినవానికి లభించులోకమంత యున్నతముకాదు."౨. "సతత వేదాభ్యాసరతుఁడు, జన్మ మరణ బంధవిముక్తి పొంది, పరబ్రహ్మైక్యముఁగాంచును."౩ మరణకారణమైన జన్మము పరిహరింపఁదగినది. మఱియుఁ దరువాతగ్రంథములలో నజ్ఞానులై కర్మలు చేయువారు తిరిగితిరిగి మృత్యుదేవత కాహారమగుదురని యొక నూత్నభావమున్నది.౪. ఇంకొకవాక్యమునందు, కామ్యఫలాతీతమైన, యుపనిషద్భావమగు పునరావృత్తిరహితబ్రహ్మభావము చెప్పఁబడినది. "ఆత్మయే సర్వమునకు గమ్యస్థానము: విశ్వమంతయు జలమయమైనప్పుడు నదియుండును; సర్వకామము లందు ఫలించును; అదియే అమృతత్వము." "జ్ఞానమువలన మనుష్యులు కోరికలు నశించిన నీపదవిని పొందుదురు; ఏ ఫలితములాపదవికిఁ బోలేవు; జ్ఞానహీనులైన నిష్ఠాపరులకదిపొందరానిది; ఏలన, నిశ్చితజ్ఞానములేనిదే దానవైరాగ్యముల కాలోకము దూరమైనది. అది కేవలజ్ఞానులకే సాధ్యమగునది.౧. పునర్జన్మసిద్ధాంతమున కవసరమైన సర్వభావములు బ్రాహ్మణములం

(౧) ఐతరేయ బ్రాహ్మణము ౩అ. ౪౪. (౨) ఐ.బ్రా. ౧౧అ. ౨-౬.
(౩) ఐ. బ్రా. ౧౦ అ. ౫-౬-౯. (౪) శ. బ్రా. ౧౦ అ. ౪-౩-౧౦; ౧౦ అ. ౧-౪-౧౪; ౧౦ అ. ౨-౬-౧౯; ౧౦ అ. ౫-౧-౪; ౧౧ అ. ౪-౩-౨౦.

మున్నవి; కాని యవి బీజరూపమున నున్నవి. వ్యక్తిగతమగు నమృతత్వమును గోరుట వ్యాఖ్యాలోచనమైయున్నది. పునర్జన్మ సిద్ధాంతము నీబీజరూపభావములనుండి నిర్మించుబాధ్యత ఉపనిషత్తులదైనది. కర్మసిద్ధాంతము, పునర్జన్మసిద్ధాంతము నార్యుల ప్రజ్ఞా సముద్భవములే యగుట నిస్సంశయమైనను, మరణించిన వెనుక తమజీవములు పశువులలోఁ బ్రవేశించునని నమ్మిన దేశీయజాతుల భావములనుగూడ నార్యులు గ్రహించియుండ వచ్చునని చెప్పుటకు మాకభ్యంతరములేదు.

ఉన్నతమత నీతిభావములు ప్రకటింపఁబడినను, మొత్తముమీఁద నీయుగము సంప్రదాయదాస్యమునకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చి, యాగకర్మలను బూర్తిచేయుటయందే లగ్నచిత్తము కలిగియుండెనుగాని, ఆత్మపరిపూర్ణతకొఱ కంతగా నాత్రము చూపలేదు. సంప్రదాయబద్ధమైనశౌచము, సూత్రసముచ్చయ నిగళితమైన కర్మకాండయును జీవితమునకుఁ బ్రధానములని యీయుగము ప్రచారముచేసియుండుటచే, నిజమగు నాత్మతత్త్వానుభవమును పునరుద్ఘాటింపవలసిన యవసరముకలిగినది. ఈకర్తవ్యము నుపనిషత్తులు నెఱవేర్చినవి.

---

౧. వేదాంతసూత్రభాష్యమున శంకరాచార్య లీవాక్యము నుదాహరించి, తమఅద్వైతమున కెంత పోషకముగానున్నదో చూపిరి.

పరిశీలనగ్రంథములు

౧. బ్లూమ్‌ఫీల్డు: అథర్వవేదము సేక్రెడ్ బుక్స్ఆఫ్‌ది ఈస్టు వాల్యూము ౬౩

౨. ఎగ్గెలింగు. శతపథ బ్రాహ్మణము. సేక్రెడ్‌బుక్స్ఆఫ్‌దిఈస్టు. (వాల్యూము ౧౨, తొలిభాగము)

౩. హాప్కిన్సు; ది రిలిజయన్సు ఆఫ్ ఇండియా. అ. ౯.



భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము

చతుర్థాధ్యాయము.

ఉ ప ని ష త్త త్త్వ ము.

౧. ఉపనిషత్తులు.

ఉపనిషత్తులు ౧. వేదముల చివరిభాగము లగుటచే వేదాంతము లని పిలువఁబడెను. వేదములసారము వీనియం దుండు నని దీనిభావము. భారతదేశములోని యధునాతనమత తత్త్వముల కన్నిటి కీయుపనిషత్తులే యాధారములైనవి. "అవైదికమైన బౌద్ధమతముతోఁ గూడ నేహిందూమతశాఖయు నుపనిషదాధారము లేక యుండలేదు."౨ అధునాతన తత్త్వశాస్త్రము లన్నియుఁ దమసిద్ధాంతముల నుపనిషద్భావముతో, సరిపడ

---

౧. ఉప-ని-షత్ అనఁగా "సమీపమునఁ గూర్చుండుట"; అనఁగా గురుచరణసన్నిధి నుపదేశమును బొందుటకై కూర్చుండుట. క్రమముగా గురువు శిష్యుని కిచ్చురహస్యమంత్రోపదేశ మని యర్థము వచ్చెను. దోషమును బరిహరించి, సత్యమును సందర్శించుట యనుభావమును గొందఱు చెప్పిరి. తైత్తిరీయోపనిషత్తునకు భాష్యము వ్రాయుచు శంకరుఁ డుపోద్ఘాతవాక్యములలో నిట్లు చెప్పెను; "ఉపనిషత్తనునామమునకు బ్రహ్మజ్ఞాన మని యర్థమౌలన, దానినిఁ దెలిసికొనిన వారికి జన్మజరామరణబంధములు తెగిపోవును; లేక, వాని నదిభస్మీకృతిగా నాశ మొనర్చును; లేక, విద్యార్థిని బ్రహ్మపదమునకుఁ గొనిపోవును; లేక, అందుఁ బరమాత్మ వసించియున్నాఁడు."

చూడు పండిట్ మార్చి ౧౮౭౨. పుట ౨౫౮.

౨. బ్లూమ్‌ఫీల్డు: ది రిలిజియన్ ఆఫ్ ది వేదా. పు ౫౧.

కున్నను, సమన్వయించుటకై శోచనీయమైన ఆత్రిమును జూపెను. ఏనవ్యాదర్శము నేవఁడు బోధించినను నది యుపనిషద్భావసంతతిలో దని చెప్పఁగొనును. ఉపనిషత్తులందుఁ గల కవితామాధుర్యము, మహోన్నతపరమార్థభావము నేఁటికిని మానవులబుద్ధులను రంజింపఁజేసి, హృదయముల నాకర్షించుచునే యున్నవి. అత్యంతప్రాచీనము లగుభారతీయ విజ్ఞానరత్నము లందుఁ గలవు. వేదములలోని మంత్రప్రార్థనాభాగములు, కేవల మార్యులమతము, మతానుష్ఠానములతోఁ గూడియున్నవి. మన ముపనిషత్తులలో, సంహితగాథలకంటె, బ్రాహ్మణముల లోని నిశితతర్కవాదముకంటె, నారణ్యకముల దైవతత్త్వమునకంటె నధికపరిణతి నందినభావములను, పైభావదశావిశేషములను జూతుము. ఉపనిషత్కర్తలు, సంప్రదాయభావస్వరూపమును మార్చి, వేదమతమందుఁ దాము దెచ్చిపెట్టిన మార్పులవలన భావస్వాతంత్ర్యమునకై తమహృదయము లెంతసాహసముతోఁ దపించినవో చూపుచున్నవి. ఉపనిషత్తుల యాశయము కేవల మొకపరమార్థసత్యమును బ్రదర్శించుటయే కాదు; తపించుచున్న మానవహృదయమునకు శాంతిస్వాతంత్ర్యములను సమకూర్చుటే, తత్త్వశాస్త్రప్రశ్నములకుఁ దాత్కాలికసమాధానములను వాదప్రతివాదరూపమునను, సంభాషణరూపమునను నందుఁ జొప్పించిరి. కాని ప్రధానముగా నుపనిషత్తులు, జీవితసమస్యల నెదుర్కొనిన సత్యాన్వేషకుల హృదయములనుండి యుబికి, పొంగి ప్రవహించిన కవితామధురగీతములు, నిగూఢభావవాహినులునై యున్నవి. సత్పదార్థస్వరూపమును గ్రహిం

చుట్టకై మానవహృదయము చూపిన పరితాపమును, పరిశ్రమను నుపనిషత్తులు ప్రదర్శించును. అవి యొకపద్ధతి ననుసరించి, వచించినతత్త్వశాస్త్రములు గావు: ఒకకవిచే నిర్మితములును గావు; ఒకశకమునకును జెందినవి కావు; వానియందుఁ గొన్ని అసంగతములు, అశాస్త్రీయభావములు కూడ నున్నవి; కాని, యుపనిషత్తులనఁగా నింతమాత్రమే యైనచో మనము వానిని జదువ నక్కఱ లేదు. నిర్దుష్టమైనట్టియుఁ బూర్ణసంతృప్తి నిచ్చునట్టియు మూలతత్త్వభావములతో నివి నిండియున్నవి; ఏవైన దోషలేశము లందున్నచో నవి ప్రధాన మని యెంచి వానినుండి దోషకలుషితసిద్ధాంతములను నిర్మించిరి. మనమట్టిలేశదోషములను సులభముగా సవరింపవచ్చును. సగము కవిత్వము సగము తత్త్వమును గలిపి, కొంతకాలములో ననేకకవులచే రచింపఁబడినను, నుపనిషత్తులలో నేకోద్దేశము తత్త్వరహస్యమునుగూర్చిన సత్యసందీపితమైనదృష్టియు మనము కాలప్రవాహవేగము తగ్గిన దిగువభాగముననిలఁబడి చూచిన, గోచరించును. ధ్యానయోగమున నవి పొందినఫలితములు కొనియాడఁదగినవి. వైశాల్యము శక్తి, ధ్వని, తృప్తి వీని నుపనిషత్తు లిచ్చినంతగా నేయితరపూర్వగ్రంథము లిచ్చియుండలేదు. ఉపనిషన్మతము తత్త్వము, కొండఱు మేరుసమానోన్నత ధీవిరాజితులకుఁ దీవ్రతమజిజ్ఞాసావేశపరవశులకుఁ జిత్తశాంతిని, మనస్సంతృప్తిని ఇచ్చినది. గఫ్‌వంటివారుచెప్పిన, "ఈగ్రంథములందుఁ బరమార్థచింతన మేమియును లేదు." "అనుభవశూన్యమైనశుష్కతత్త్వమే భారతీయతత్త్వజ్ఞులు పొందఁగలిగిన మహోన్నతసత్య"

మనుభావములను మనము గౌరవింపనవసరము లేదు. వివేకధురీణుఁ డగు జె. యస్. మెకంజీపండితుఁడు," సృష్టితత్త్వమును నిర్ణయించుటకు, మానవజాతిలోఁ బ్రథమప్రయత్నమును, బరమాహ్లాదకరమును సమగ్రవినుతిపాత్రము నైన దీయుపనిషద్భావ" మనుట యోగ్యముగా నున్నది.

౨. ఉపనిషదుపదేశము

ఉపనిషత్తు లేమి యుపదేశించు ననునది చెప్పుట సులభముకాదు. నేఁడు ఉపనిషత్తులను జదువువిద్యార్థులు, తామిదివఱకే నిర్ణయించుకొనిన కొన్నిభావముల నందుఁ జూచుచున్నారు. మానవులు తమమనోనిశ్చయములందు దృఢవిశ్వాసము లేనివారగుటచేఁ దమభావములను సంప్రదాయశాస్త్రముల యాధారమునఁ బోషింపఁజూతురు. జీవితపరివర్తనముల కివి సరిపోవు మార్గదర్శకములైనను, నంతర్దృష్టి, నిశ్చయజ్ఞానములు సత్యనిర్ణయమున కవసరములు. ప్రస్థానత్రయభాష్యములందు, విపులము, క్లిష్టము, సూక్ష్మము నగుసిద్ధాంతములో నిర్ణయించి ప్రదర్శించిన శంకరుని అద్వైతతత్త్వమువైపునకు బహుజనాభిప్రాయము మొగ్గుచున్నది. వేదాంతవిషయమున శంకరుఁడు చెప్పినదే తుదిమాట కాదనియు, నుపనిషత్తులు చెప్పునది ప్రేమతోఁ గూడిన భక్తిమత మనుట హేతుబద్ధముగా నుండు ననియు నుద్ఘాటించువారును గొందఱు గలరు. వివిధభాష్యకారులు, కొన్నివిశ్వాసములతో బయలుదేఱి, వానినే యుపనిషత్తులలోఁ జూపి, భాషావైచిత్ర్యముచేఁ దమభావముల కనుగుణము లగు నర్థములను గల్పింతురు. పరస్పరవిరుద్ధభావములు గలవారం

దటు నుపనిషత్తులే తమకుఁ బ్రమాణమని చెప్పుదురు. ఉపనిష త్తులును సంశయభావాన్వితములు,సమ్యగ్భావసంపన్నములును, నగుటచే, వ్యాఖ్యాతలు వానిని దమమతతత్త్వముల కనుగుణ ముగా నుపయోగించుకొనుట కెంతయు వీలిచ్చినది. ఉపనిషత్తు లలో నొకనిశ్చితతత్త్వ సిద్ధాంతము గాని, సుస్థాపితమత విధా నము కాని, లేదు. అవి జీవితరహస్యసత్యములు స్ఫురింపఁ జేయునే కాని, దానిని సూత్రీకరించుట కాని, సిద్ధాంతీకరించుటగాని యెఱుఁగవు. సత్యమును గూర్చి యవి వ్యంగ్యముగాఁ జెప్పిన భావములు, దేవునిఁగూర్చి యవి ప్రకటించినధ్వని ప్రధాన సూచనలు బహుళముగా నుండుటచే నెవని కేభావము కావల సిన నందు దొరకును; ఏ ప్రత్యేక మతాభిమానియైనను నిర్వి చారముగాఁ దనకు వలయుసూక్తుల నందుండి తీసికొనవచ్చును. విజ్ఞానచరిత్రమందు సాంప్రదాయికార్థవివరణమువలనఁ దత్త్వ శాస్త్రమున కపార్థము కల్పింపఁబడుటయు, నట్టిసంప్రదా యము చిరస్థాపితమగుటచేఁ దత్త్వశాస్త్రమును దానికి సహజ మగుపదవిలో నుంచుటకుఁ బ్రయత్నించు విమర్శకులకుఁ వ్యాఖ్యాతలకు నాటంకములు కల్పించుచు వచ్చినది. ఉపనిష త్తత్త్వమునకు నీగతి తప్పలేదు. పాశ్చాత్యవ్యాఖ్యాత లేదో యొక భాష్యకారు ననుసరించిరి. గఫ్‌పండితుఁడు శంకరుననుస రించెను. 'ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్స్' అను తనగ్రంథమున కుపోద్ఘాతములో నిట్లువ్రాసెను: "ఉపనిషత్తత్త్వప్రకాశకులలో శంకరాచార్యుఁ డగ్రగణ్యుఁడు. శంకరునిసందేశమే ఉపనిషత్తుల

సహజము, సత్యమునైనసందేశము." ౧. మ్యాక్సుముల్లరుపండితుఁడట్లువ్రాసెను; "ఉపనిషత్తులయొక్క వేదోక్తమైన తత్త్వము పరిణామముగాక 'మాయా' వాదమే, బ్రహ్మపరిణామవాదమవైదికము; 'మాయ' లేక 'వివర్తవాదము' వైదికము...... అలంకారికముగాఁ జెప్పినచో, వైదికవేదాంత భావములోఁ బ్రపంచమొక బీజమునుండి వృక్షమువలె నుద్భవింపలేదు; అది సూర్యకాంతినుండి యెండమావులవలె వచ్చినది."౨ డ్యూసేన్ పండితుఁడు నిదేయభిప్రాయమును బ్రకటించెను. భాష్యకారులు చెప్పినభావములనటుంచి,ఉపనిషత్కర్తల కవిహృదయమును నిర్ణయింప యత్నింతము. భాష్యకారులు మన కుపనిషత్తులనుగూర్చి సంప్రదాయమేమిచెప్పెనో యించుమించుగాఁ జెప్పుచున్నారు. కాని ప్రాచీనతత్త్వదర్శకుల సర్వతోముఖసమన్వయమును గాంచిన జ్ఞానమును వారు మనకు వ్యక్తపఱుచుటలేదు. కాని ప్రశ్నమేమనఁగా,నుపనిషద్భావములలో నేకత్వమున్నదా? జగత్కారణమునుగూర్చి యందఅంగీకరించిన సామాన్యసూత్రములు వానియందున్నవా? ఔనని స్పష్టముగాఁజెప్పు సాహసమునకు మేముద్యోగింపము. ఉపనిషత్తులలో నిగూఢభావములు, గంభీరార్థములు, వివిధావలోకనములు కుప్పలుగానున్నవి. అందుచే వివిధమతతత్త్వములు తమకుఁగావలసిన విషయముల నందుండి గ్రహించుట కవకాశమున్నదని మేమంగీకరింతుము, శంకరుఁడు ప్రదర్శించినట్టికాని, అరిస్టోటల్, కాంటువంటి తత్త్వజ్ఞశేఖరులు

---

౧. పంచాస్తికాయసమయసారము, అ ౮. (౨) సేక్రెడ్ బుక్సు ఆఫ్ ది ఈస్టు, వాల్యూము ౧౫, పుట ౨౭

ప్రదర్శించిన భావసామరస్యము నుపనిషత్తులు ప్రదర్శింపవు. వానియందు హేతుసమన్వయముకంటె నంతర్దర్శన భావైక్య మున్నది; మఱియు తత్త్వసిద్ధాంతమున కవసరమగు ప్రథమవస్తు జాలమనఁదగు మూలభావములున్నవి. అట్టి మూలభావముల నుండి యొకసమ్యక్సిద్ధాంత నిర్మాణమును జేయనచ్చును. ఉపనిషత్తులలోని కొన్ని వాక్యముల భావములు సందిగ్ధములగు టచేతను, మిగిలినవైన నొకపద్ధతిలోఁగాని యొకవిధానము నను సరించి కాని లేకుండుటచేతను, వీనినిఁబట్టి యొకవ్యక్తి తాన న్నిటకుఁ బ్రయత్నించిన తత్త్వమెంతవఱకు సత్యమైనదో ధైర్య ముతోఁ జెప్పుట కష్టమైపని. ఐనను, సుప్రసిద్ధములు, నుత్తమ ములునైన తత్త్వప్రమాణములను మనస్సునందుంచుకొని, జగ త్కారణమునందు మానవునిస్థానము మున్నగు సమస్య లుప నిషత్తులలో నెట్లు పరిష్కరింపఁబడినవో చూతము.

3_ఉపనిషత్తులసంఖ్య, కాలము

సామాన్యముగా నుపనిషత్తులసంఖ్య నూటయెనిమిదని నిర్ణయించిరి. అందు ముఖ్యమైన పది యుపనిషత్తులకు శంక రుఁడు భాష్యము వ్రాసినాఁడు. ఈదశోపనిషత్తులు నత్యంతప్రా చీనములు, ప్రమాణములునైనవి. వాని సరియగుకాలమును మనము నిర్ణయింపఁజాలము, అందత్యంతప్రాచీనములైనవికొన్ని బుద్ధునికిఁ బూర్వములైనవియుఁ గొన్నిబుద్ధుని కనంతరములైన వియు నని చెప్పనగును. వేదమంత్రసంకలనమునకును, బౌద్ధమ తారంభమునకును మధ్యకాలమునం దివి రచింపఁబడియుండ వచ్చును. (అనఁగా క్రీస్తుపూర్వమాఱవశతాబ్దము.) పూర్వో

పనిషత్తుల కాలము (క్రీ. పూ. ౧౦౦౦—౬౦౦) మధ్య కాలమని నిర్ణయించిరి. శంకరుఁడు భాష్యమును వ్రాసిన కొన్ని యుపనిషత్తులు క్రీస్తువెనుక ౨౦౦ లేక ౩౦౦ ల నాఁటివని చెప్పుదురు. ప్రాచీనోపనిషత్తులు గద్యరూపమునున్నవి. ఇవి యేమతశాఖకు జెందనివి. ఐతరేయము, కౌశీతకి, తైత్తిరీయము, ఛాందోగ్యము, బృహదారణ్యకము, కేనోపనిషత్తునందుఁ గొన్ని భాగములు ప్రాచీనతమములు. కేనోపనిషత్తునందలి ౧–౧౩ శ్లోకములును, బృహదారణ్యకము ౪–వ అధ్యాయము ౮–౨౧ శ్లోకములు పద్యరూపమునను న్న యుపనిషత్తులకు సంధికాలమున నుండుటచే నివి తరువాతఁ జేర్పఁబడినవని చెప్పనగును. కఠోపనిషత్తంతను తరువాత వచ్చినది. అందు మనకు యోగ సాంఖ్యశాస్త్రములందలి యంశములు గోచరించును.౧. అన్యోపనిషత్తులనుండియు, భగవద్గీతనుండియు స్వేచ్ఛగాఁ గొన్ని భాగముల నది యుదాహరించినది.౨. ప్రాచీనోపనిషత్తులలోఁ జివరిది మాండూక్యము. అథర్వవేదోపనిషత్తులు కూడఁ దరువాతివి. "మైత్రాయణి" ఉపనిషత్తునందు యోగసాంఖ్యముల భావములున్నవి. వివిధతత్త్వ సిద్ధాంతములు చెలరేగుచున్న శకములో శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు రచింపఁబడినది. వైదికములైన షడ్దర్శనములలోని శాస్త్రీయపదములతోఁ బరిచయమును

౧. చూడు కఠోపనిషత్తు: ౧అ ౨–౧౮–౧౯; ౨అ. ౬,౧౦,౧౧

౨. చూడు కఠోపనిషత్తు: ౧అ. ౨,౫; ముండకము: ౨అ. ౮; ౧అ. ౨–౭; గీత. ౨అ. ౨౯: ౨అ. ౧౮, ౧౯; ౨అ–౧౯–౨౦; ౨అ.౨౩. ముండకము ౩అ–౨,౩; గీత ౧అ. ౫౩; కొందఱు పండితులు గీతకంటె, ముండకోపనిషత్తుకంటెఁ కఠోపనిషత్తు ప్రాచీనమైనదని చెప్పుదురు.

దెల్పుచు, వానిలోని కొన్ని సిద్ధాంతములనుగూర్చి శ్వేతాశ్వతరము ప్రసంగించినది. ఈయుపనిషత్తు వేదాంతసాంఖ్యయోగశాస్త్రములలోని దైవతత్త్వములను సమీకరించి యొకచోఁ గూర్చుటయం దభిలాషను బ్రదర్శించినది. గద్యాత్మకములగు ప్రాచీనోపనిషత్తులలో విశేషతత్త్వజిజ్ఞాస కలదనియు, దరువాత రచింపఁబడినవానిలో మతసంబంధమైన భక్తిపూజాభావములున్నవనియుఁ దెలియుచున్నది. ౧. మనము ప్రదర్శింపఁబోవు నుపనిషత్తత్త్వ నిర్ణయమునకు, బుద్ధునికిఁ బూర్వములైన యుపనిషత్తులనుండియే ముఖ్యముగా భావములను స్వీకరించి, వానినుండి యితరోపనిషత్తు లెంతవఱకు గ్రహించినవో తెలిసికొని వానినిఁ గూడ నుపయోగింతము. మనకుఁ బ్రధానములైనవి ఛాందోగ్య బృహదారణ్యక, తైత్తిరీయైతరేయ కౌశీతకీకేనోపనిషత్తులు; ఈశమాండూక్యములు తరువాతవచ్చును.

౪—ఉపనిషద్ద్రష్టలు

తమ భావముల నుపనిషత్తులలోఁ బ్రదర్శించిన బ్రహ్మవేత్తల జీవితములనుగూర్చి, మనకేమియును దెలియకపోవుట మనదురదృష్టము. కీర్తికాంక్షలేశమును లేక, సత్యప్రచారైకవ్రతులై, నిరహంకారులై, తమభావములకు వేదకాలమునాదలి

---

౧. డ్యూసేన్ పండితుఁ డుపనిషత్తుల నీవరుసలోఁ గూర్చినాఁడు:—

(౧) ప్రాచీన గద్యాత్మకములు:—బృహదారణ్యక, ఛాందోగ్యతైత్తిరీయైతరేయ కౌశీతక్యుపనిషత్తులు; కేనోపనిషద్భాగములు.

(౨) పద్యాత్మకములు:—ఈశ, కఠ, ముండక, శ్వేతాశ్వతరములు.

(3) అనంతర గద్యాత్మకములు:—ప్రశ్న, మైత్రాయిణి. మైత్రాయణి తప్ప, మిగిలినవి ప్రామాణికోపనిషత్తులు.

దేవతల యొక్కయు, మహర్షులయొక్కయు నామములనుంచిరి. ఇంద్రప్రజాపతులు, నారదసనత్కుమారులు తార్కికులుగా సుప్రసిద్ధులు. దేవతల నామములను విడిచిపెట్టి, ఉపనిషత్కర్తల చరిత్రములను రచించు సందర్భము వచ్చినపుడే దిగువ నామములు ప్రధానస్థాన మాక్రమించును. మహిదాసుఁడు ఐతరేయుఁడు. రైక్వుఁడు, శాండిల్యుఁడు, సత్యకామ జాబాలి, జైవలి, ఉద్దాలక శ్వేతకేతు భరద్వాజులు, గార్గ్యాయన ప్రతర్దనులు, బాలాకి, అజాతశత్రువు, వరుణయాజ్ఞవల్క్యులు, గార్గి, మైత్రేయి.

౫—ఋగ్వేదమంత్రములు--ఉపనిషత్తులు.

ఉపనిషత్తులు తమభావవైశిష్ట్యముచే వేదమంత్రబ్రాహ్మణముల యాధారమవసరములేని స్వతంత్రసారస్వతమని చెప్పఁబడెను. వేదమంత్రములలోని నిరాడంబర దేవతాభక్తి స్థానములో యాంత్రికమైన యాగకర్మకలాపమువచ్చినట్లు మనము చూచియున్నారము. సంప్రదాయములో సమసిపోవు మత

మైత్రాయణ్యుపనిషత్తునుగూర్చి మెగ్డనల్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసినాఁడు; "ఇందితరోపనిషత్తులనుండి యిచ్చిన యనేకోదాహరణముల వలనను, అనంతర కాలమునకుఁ జెందిన సంస్కృతపదములను వాడియుండుటచేతను సుస్థాపితమైన సాంఖ్యసిద్ధాంతముతోడి పరిచయమును సూచించుటచేతను, అవైదిక మతశాఖలను స్మరించి యుండుటచేతను, మైత్రాయణ్యుపనిషత్తు అనంతరకాలమునకుఁ జెందియున్నదని తెలియుచున్నది. ప్రాచీనోపనిషత్తుల భావముల సారాంశమును, సాంఖ్యబౌద్ధ మతాభిప్రాయములను గలిపి రచించినదే యీ యుపనిషత్తు" (శాన్స్క్రిట్ లిటరేచరు. పుట ౨౩౦) విద్యారణ్యస్వామి తన "సర్వోపనిషదర్థానుభూతి ప్రకాశ"మున వివరించిన ద్వాదశోపనిషత్తులలో నృసింహోత్తర తాపనీయోపనిషత్తొకటి.

ము సరిపడదని యుపనిషత్తులు నిశ్చయించినవి. వేదమతస్వరూపమును మార్చకుండ, దానినుపనిషత్తులు నైతికమొనర్ప యత్నించినవి. వేదమంత్రములలో సూచనలుగానున్న యద్వైతభావములను పెంపొందించుట; బాహ్యప్రపంచమునుండి తత్త్వకేంద్రము నాంతరంగిక ప్రపంచమునకు మార్చుట; వైదికబాహ్యకర్మాచారములను నిరసించుట; వేదప్రామాణ్యమువట్ల నౌదాసీన్యము వహించుట యివి వేదములకంటె నుపనిషత్తులు చూపిన పరిణతియని చెప్పవచ్చును.

సంశయోత్పత్తములైన వైదికవిశ్వాసముల నడుమఁగూడ, నొక యేకార్థ ప్రతిపాదకమైనదృష్టి బయల్పడ యత్నించుచున్నది. కొన్ని మంత్రములందు సర్వకేంద్రమగు నేకైకశక్తి సత్యమని ప్రతిపాదింపఁబడెను. దీనినుపనిషత్తులు ముందుకుఁదీసికొనిపోయినవి. ఉపనిషత్తులొక్కటే పరమాత్మశక్తి నంగీకరించినవి; అది సర్వాత్మకము, శాశ్వతము. జ్ఞానాతీతము, స్వయంప్రకాశకము, సృష్టిస్థితి లయకారణము నైనది. ఆపరబ్రహ్మమే జగజ్జ్యోతి, జగత్పతి, జగదాధారము, ఏకము, అద్వితీయము, ఏకైక పూజాస్తుతిపాత్రము. వేదములలోని అపరిపూర్ణదేవతల దృశ్యమై, పరిపూర్ణుఁడగు దేవుఁడు గోచరించినాఁడు. "ఓయాజ్ఞవల్క్య! నిజముగా దైవము లెందఱుగలరు?" "ఒకఁడే" యని యాతఁడు బదులుచెప్పెను. "నాకింకొక ప్రశ్న కలదు.

౨. ఈవిషయమందభిమానముగలవారు నామిత్రుఁడు సహాధ్యాపకుఁడు నైన డాక్టరు బారువారచించిన "ప్రీబుద్ధిస్టిక్ ఇండియన్ ఫిలాసఫీ" యను సత్కృష్టగ్రంధమున, వైదికవిజ్ఞానవేత్తలను గూర్చి రచించిన చక్కని భాగములను జదువవచ్చును.

అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుఁడు, కాలము, ప్రాణము, అన్నము. బ్రహ్మ, రుద్రుఁడు. విష్ణువు. ఈ దేవతలలో నొకొక్కని. కొందఱు కొందఱు సేవించుచున్నారు.ఇందెవఁడుత్తముఁడైనవాఁ డో మాకుఁజెప్పుము.” అతఁడిట్లు చెప్పెను ! “సర్వస్వరూపి, అమరుఁడు, అనంతుఁడునైన పరబ్రహ్మముయొక్క భిన్నరూపములే యీ దేవతలు”౨. సగుణనిర్గుణాత్మకములైన రెండు నొకే బ్రహ్మమందు లీనమైపోయినవి.

బహుదేవతారాధన భావములు భారతీయ హృదయములో లోఁతుగా నాటుకొని పోయిన కారణముచే వానిని నిర్మూలించుట సులభము కాదు. అనేక దేవతలొకే దేవునికి సామంతులైరి. పరబ్రహ్మ కటాక్షము లేనిదే ఒక గడ్డిపోచనైన నగ్ని కాల్పలేదు; వాయువు దాని నెగురఁగొట్టలేదు. “పరబ్రహ్మవలని భయముచే అగ్ని మండుచున్నది; సూర్యుఁడు ప్రకాశించుచున్నాఁడు. ప్రాణములు, మేఘములు, మృత్యువు తమకర్తవ్యములను నెఱవేర్చుచున్నవి.” 3. కొన్నివేళల దేవతలందఱు పరమేశ్వరుని యంశములని చెప్పఁబడెను. ఉద్దాలక నాయకత్వమున నైదుగురు గృహస్థు లశ్వపతి మహారాజు దర్శనము చేసిరి. చక్రవర్తి ప్రతివ్యక్తి నీవిధముగా నడిగెను. “ఎవరిని

౧. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౩అ-౯-౧

౨. మైత్రాయణ్యుపనిషత్తు అ ౪, ౫-౬; ముండకము ౧అ—౧-౧; తైత్తిరీయము ౧అ. ౫. బృహదారణ్యకము ౧అ-౪-౬; ౧అ. ౪-౭; ౧అ. ౪.౧౦

(3) తైత్తిరీయము.

నీవు పరమాత్మగా ధ్యానించుచున్నావు ?" మొదటివాఁడు స్వర్గమనియు, రెండవవాఁడు సూర్యుఁడనియు, మూఁడవవాఁడు వాయువనియు, నాలుగవయాతఁ డాకాశమనియు, నైదవవాఁడు జలమ్మనియుఁ జెప్పిరి. సత్పదార్థముయొక్క వివిధాంశములనే వారు ధ్యానించుచున్నారని చక్రవర్తి సమాధానము చెప్పెను. శిరము స్వర్గము, కన్ను సూర్యుఁడు, శ్వాస వాయువు, ఉదర మాకాశము, మూత్రనాళము జలము, భూమిపాదములుగా విరాట్పురుషుని రూపము చిత్రింపఁబడినది. అల్పసంఖ్యాకుల తాత్త్విక విశ్వాసమునకును, ప్రజాబాహుళ్యముయొక్క మూఢవిశ్వాసములకును సామరస్యముచేయుటే మనకుఁ గల సమన్వయవిధానము, ప్రాచీనులు విశ్వసించిన దేవతాస్వరూపముల నొక్కుమ్మడి నిర్మూలింపఁజాలము; ఏలన, నట్టినిర్మూలనవిధానము ప్రాతిపదికమైన మానవసహజ స్వభావమును గణింపనిదగును; జనులందఱొక్కసారి పరమసత్యమును గ్రహింపఁజాలరు; జనసామాన్యముయొక్క నైతికాధ్యాత్మిక పరిణతి యనేక దశలలోనుండును. ఉపనిషత్తుల దృష్టిని నిర్ణయించిన విషయ మింకొకటికలదు. వానియాశయము తత్త్వమునుగాని శాస్త్రమునుగాని నిర్మించుటకాదు. ప్రజలకు ధర్మప్రవర్తనాభ్యాసము చేయుటే. జీవునికి దేహబంధములనుండి విముక్తి కల్పించి, బ్రహ్మైక్యానందమును పొందుటకు సాయపడుటయే వానిలక్ష్యము. పావనజీవితమున కిచ్చినంత ప్రాధాన్యమునువారు ధీశిక్షణమున కొసఁగలేదు. మఱియు వారికిఁ బూర్వసంప్రదాయ మందధిక గౌరవముకలదు. వేదమంత్రద్రష్టలు

చిరస్మరణీయులైన మూలపురుషులు; వారిని విమర్శింపఁజూచుట యోగ్యము కాదు. ఈవిధముగా నభ్యుదయమందుచున్న పరమారతత్త్వమునకును, సుస్థాపితములైన వైదిక దైవారాధన విశ్వాసములకు నుపనిషత్తులు సామరస్యమును గల్పింపయత్నించినవి. మానవునికిఁ దత్త్వదృష్టి ద్వివిధము; బాహ్యము, ఆంతరంగికము; బాహ్యమున సృష్టివైచిత్ర్యము, ఆంతరంగికముగా నాత్మవ్యాపారము. వేదములలో ననంతమైన ప్రకృతి నిర్మాణ స్వభావములపై దృష్టి కేంద్రీకరింపఁబడినది. అంతరంగ ప్రపంచ రహస్యముల వైపుదృష్టి యుపనిషత్తులు మరల్చినవి. "స్వయం జ్యోతియైన పరమాత్మ యింద్రియద్వారములను బాహ్యమునకుఁ దెఱచుటచేత, మానవుఁడు బాహ్యమునకే కాని లోపలికిఁ జూడలేకుండెను; కాని యొకజ్ఞాని ముకుళితనేత్రుఁడై మోక్షాపేక్షతో లోనున్న పరమాత్మను దర్శించెను."౧. బాహ్యభౌతిక లోకమునుండి, మనస్సునకింకను వెనుకనున్న మరణాతీతమైన యాత్మపైదృష్టి కేంద్రీకృతమయ్యెను. జ్యోతిర్దర్శనమున కాకసమువంకఁ జూడనవసరము లేదు; అంతరంగమున దివ్యజ్వాలాత్మకమై ప్రకాశించుచున్న యాత్మను దిలకింపవచ్చును. మానవుని యంతరాత్మ ప్రపంచసౌందర్యమునుజూపు మూలయంత్రము, సత్యము ప్రతిఫలించు హృదయాకాశము, ప్రసన్న కాసారము. దృష్టిలోనిట్టి మార్పువచ్చుటచేఁ దత్త్వమంతయును మారినది. మనమిపుడర్చింపఁ దగినవారు దేవతలు కారు; ఆత్మస్వరూపుఁడైన పరమేశ్వరుఁడే. దేవుని నివాసము

౧. కఠోపనిషత్తు ౪అ. ౧.

మానవహృదయమే; బ్రహ్మణఃకోశోఽసి౨ "తన యాత్మస్వరూపికాని యేయితర దేవత, నెవఁడారాధించినను వాఁడు తెలియనివాఁడే"౩. అంతరంగమందలి మరణరహితమైన యాత్మయును, సర్వసృష్టిని కల్పించిన శక్తియునొకటే. ఆత్మయే బ్రహ్మము; బ్రహ్మమే ఆత్మ. బ్రహ్మాండమునంతను సృజించిన దివ్యశక్తి, ప్రతిప్రాణి హృదంతరముననున్న యాత్మశక్తియే" దైవకటాక్షమునుగూర్చి వేదములు చెప్పిన భావము నుపనిషత్తులంగీకరింపవు. ఇహసుఖైశ్వర్యప్రదాతలగు వైదిక దేవతల కుపనిషత్తులలోఁ బ్రార్థనములు లేవు; దుఃఖవిమోచనమునకుఁ మాత్రమే గలవు.

ఉపనిషన్మహర్షులు దుఃఖమునుగూర్చి అతిశయముగాఁ జెప్పుటచే వారు నిరాశాతత్త్వము నుపదేశించిరని విమర్శకులపుడపుడు పల్కుచువచ్చిరి. అది సత్యముకాదు. వేదమతమధికోల్లాసకరమైనదే కాని, వస్తువుల యాంతర్యమెఱిఁగిన ఉపనిషణ్మతౌన్నత్యమును బొందలేదు. సుఖపదార్థములలోనిండిన ప్రపంచ

౨. తైత్తిరీయోపనిషత్తు. ౩. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౧అ. ౪.౧౦
౪. చూడు ఛాందోగ్యము. ౩అ. ౧౪.

పోల్బుఅగస్టైన్: "నేనుదేవుఁడెవరని భూమినడిగితిని అది నేను కాదని బదులుచెప్పెను. మరల సముద్రమును, సాగరగర్భమును, నందలిజంతుజాలమున నడిగితిని. అవియు దేవుఁడు మేముకాము; మాకూర్ధ్వమున వెదకుమని చెప్పినవి; తిరిగి నేను, మహామారుతములను, దానితోనిండిన విశ్వమును, నందలి జంతువులను నడిగితిని; అవియు "అనాక్సిమినిస్ పొరపడినాడు. దేవుఁడు మేము కాము"ని చెప్పినవి; అట్లే ఆకాశసూర్యచంద్ర నక్షత్రముల నడిగితిని; మేము కామనియవియుఁ జెప్పినవి. మరల నాశరీరేంద్రియముల నడిగితిని; మీరు దేవుడుకారని చెప్పితిరి. కాని దేవునిఁగూర్చి మీకుఁ దెలిసినది చెప్పుమంటిని.

మును దర్శించి, సంతసించినది వేదమతము. దేవతలను జూచి వారు భయము, భక్తియుఁ గూడఁగలిగియుండిరి. ఇహలోక జీవనము నిరాడంబరము, మధురముగా వారికిఁ దోచెను. నిజమగు నాత్మజిజ్ఞాస' కేవల సుఖమయజీవితాసక్తి సంగీకరింపదు; జీవితపరమార్థమునుగూర్చి యది ప్రశ్నించి తర్కించును. ఉన్న పరిస్థితియందు గాఢమైనయసంతృప్తియే హృదయపరివర్తనమునకును, నాత్మాలోకనముచే వచ్చు ద్విజత్వమునకును గారణము. ఉపనిషత్తులలోఁ జూపఁబడిన నిరాశాతత్త్వము, సర్వతత్త్వజ్ఞానమార్గము. మానవునికి నిరాశగలిగి, దానినుండి బయల్పడు మార్గము లన్వేషింపఁ జేయును. నిరాశావిమోచన మార్గము లేకున్నచో, దానినుండి బయల్పడు యత్నము చేయకున్నచో నపుడది తీవ్రదోషమే. క్రియోత్సాహములను భంగపఱచి. మాంద్యమును గల్పించునంతటి నిరాశాభావము నుపనిషత్తులెన్నఁడు చెప్పియుండలేదు. సత్యాన్వేషణమునకు వలయు కృషిని నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగించుటయందు విశ్వాసము నుపనిషత్తు లధికముగాఁ గలిగియున్నవి. బెర్తుపండితుఁడు నుడివినట్లు, "ఉపనిషత్తులయందు దుఃఖమాంద్యములకంటె, సత్యాన్వేషణ పరాయణమందు సాహస మధికముగానున్నది." ౧ "జనన మరణాత్మకమైన తుదిలేనికాలచక్రమందుఁ దగుల్కొనిన జీవుని దుఃస్థితినిగూర్చి విశేషముగాఁ జెప్పువాక్యము లుపనిషత్తు

అవియిట్లుచ్చైస్స్వరముతోఁ బల్కినవి: "దేవుఁడు మమ్ముఁ చేసినాఁడు." ఇట్లన్వేషించి, చివరకు లోనున్న ఆత్మవదుగగా "నీదేవుఁడు నీలోనే యున్నాఁడు. నీయాత్మ కాత్మ"యని బదులుచెప్పినది. (క్యాఫవన్సు.౧౦అ.౬)

౧. రిలిజియన్సు ఆఫ్ ఇండియా. పుట ౨౮

లలో నధికముగాలేవు. ఉపనిషత్కర్తలు తాము ప్రకటించిన మోక్షమార్గమువలనఁ గల్గిన యానందముచే నిరాశాతత్త్వము నుండి రక్షింపఁబడిరి..౨"సంసారవర్ణనము, లేక పునర్జన్మ సిద్ధాంతవిషయమును ప్రకటించినంతమాత్రమున నుపనిషత్తులు నైరాశ్యమును బోధించినవనుమాట యుక్తముగాదు. ఇహలోకజీవనము పరిపూర్ణ జీవితమునకు సాధనము. బ్రహ్మానందము, బ్రహ్మానుభవ జ్ఞానమును సంపాదించుటకై, మనము సంసార జీవితమొక శిక్షణముగాఁ బొందవలెను. ఆత్మజయమువలన లభించు నానందము పరమలక్ష్యమైనవారికి జీవితము మహోత్సాహజనకమై యుండును; బ్రహ్మజ్ఞానసాధనమునకు సంసారానుభవములు మెట్లు, జీవిత మాత్మజ్ఞాన సంపాదనయాత్రలో నొకఘట్టము; బుద్ధిని శాశ్వతవస్తువును గుర్తింపఁజేయుటకు సంసారమొక చక్కని తరుణము. జీవితమొక మాయాస్వప్నము కాదు; ప్రపంచమొక పిశాచ కల్పనమునుగాదు. ఉపనిషదనంతర పునర్జన్మ సిద్ధాంతములలో, నీపూజ్యభావ మదృశ్యమై, జన్మమొక దోషమనియు' సంసారము నొక బంధించు శృంఖలమనియు, వర్ణింపఁబడెను.

బ్రాహ్మణముల కాలమునందు, వేదమంత్రముల నిరాడంబరమైన మతము యజ్ఞక్రియమైనది. మనుష్యులకు దేవతలకు సంబంధము లిచ్చిపుచ్చుకొను లాభనష్టరూపమైన వ్యాపారసంబంధము, వ్యర్థకలాపములో మునిగిపోయిన యీయుగమందు నిజమగు తత్త్వదృష్టిని పునరుద్ధరించు టవసరమైనది.

౨. కేవ్: రిడెంప్షన్, హిందు అండ్ క్రిస్టియన్ పుట ౬౮

ఉపనిషత్తులలో నధ్యాత్మజీవనము నవజీవస్రవంతియై ప్రవహించినది. యాగకర్మకలాపమువలన నాత్మకుమోక్షము లభింపదని యుపనిషత్తులు ఘోషించినవి. సృష్టి రహస్యమెరిగిన నిజమైన మతతత్త్వానుష్ఠానమే మోక్షసాధనమని చెప్పఁబడెను. పరిపూర్ణత, లేక బ్రహ్మజ్ఞాన మాంతరంగికము, అంతరాత్మసంబంధము, అది బాహ్యము, వ్యర్థాచారమునుగాదు. జీవాత్మ పరమాత్మైక్య భావమును గూర్చిన నిశ్చయజ్ఞానము సరియగు మతానుష్ఠానమునకు మూలసాధనము, యాగక్రియల నిరర్థకత బాహ్యపూజల ప్రయోజన శూన్యతయును బాగుగాఁ జాటఁబడెను. భగవంతు నాత్మార్పణముచే సేవింపవలెను, గాని, బాహ్యపూజా విధానములచేఁ గాదు. దేవుని స్తుతించినంత మాత్రమున మనకాత్మరక్షణము లేదు. క్రతుకలాపముచే నాతఁడు తృప్తిపొందఁడు. ఉపనిషత్కర్తలు, చరిత్రజ్ఞానము కలవారగుటచే భావవిప్లవ మొక్కసారిగాఁ జొప్పింపఁజూచుట నిష్ప్రయోజనమని గ్రహించిరి. కావున వారు దృష్టిపరివర్తనమునకై యత్నించిరి. యజ్ఞములకు వారు వేఱర్థములు చెప్పి. యాయర్థముల కవిబాహ్యచిహ్నములని బోధించిరి. కొన్ని వాక్యములలో నశ్వమేధయాగమును.౨ గూర్చి ధ్యానముచేయుమని శాసించిరి. అట్టి ధ్యానము యజ్ఞనిశ్చయార్థమును మనకుఁ దెలియపఱచుటచే నదియజ్ఞమంత విలువైనదే. యజ్ఞముల కవసరములగు సరణి, వేదికమున్నగు వివరములను శ్రద్ధతో వర్ణించుటచే వారుయజ్ఞమతమునకు వ్యతిరేకులుకారని తెలియుచున్నది.

---

౧. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ౧అ. ౧-౨. ౨. అశ్వమేధము.

యాగకర్మరూపముల నట్లుంచి, వాని భావములను సంస్కరింప యత్నించిరి. ఆత్మదర్శనమే సర్వయజ్ఞములకుఁ బ్రయోజనమని చెప్పిరి. జీవితమే యజ్ఞము, "మనుష్యజీవితమే నిజమగుయజ్ఞము: అతని మొదటి యిరువదినాల్గు వత్సరముల జీవితము, ఉదయకాలహోమార్పణము బుభుక్షాపిపాసలను లక్ష్యముచేయక, సుఖాపేక్షవిడిచి, చేసిన బ్రహ్మచర్యమాతని ప్రథమహోమసమర్పణము. భోజనపానాది సుఖములను గూడఁ బవిత్రకర్మలుగాఁజేసి, ప్రమోదభరితములైన వివాహాదిక శుభకార్యములందుల్లాసముతో వేదమంత్రములను బఠించుచు ఆత్మశిక్షణము పరోపకార పరతంత్రత, ఋజువర్తనము, అహింస, సత్యవచనము, మున్నగున వాతఁడిచ్చు దక్షిణ, యఘమర్షణ స్నానమే యాతని యరణము,"[1] దేవుఁడెట్లు నిత్యయజ్ఞస్వరూపియో మనకుఁ జెప్పిరి. దేవునియజ్ఞముచే మనము జీవించుచున్నాము. యజ్ఞమనగా మృష్టాన్నభోజనము కాదు; త్యాగమే. చేసినప్రతికర్మయు,, దలచిన ప్రతిభావమును, దైవార్పణబుద్ధితోఁ జేయవలెను. నీజీవితము నొకయవిచ్ఛిన్న యజ్ఞముగాఁ జేయుము, మను ప్రథమసోపానమును మెట్టినఁగాని, పైనున్న సత్యమను మెట్టునకుఁ బోవజాలము. సామాన్యులకు యజ్ఞము లవసరము

౧. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 3 అ. పోల్చు: ఈశైగేరాఅ. ౬-౭ "కార్యశృంఖలములనుండి విడివడుటకును, భారములనుడించుటకును, నంబివేయఁబడినవారికి స్వాతంత్ర్యమిచ్చుటకును, సర్వబంధములను తెగ్రింపివేయుటకును కాదా నేనుపవాసవ్రతము బూనితది? నీయన్నమును నిఱుపేదలకుఁ బెట్టి దూరముగా నెట్టివేయబడిన

లేగాని, యంతటితో సరిపోదు. యజ్ఞములవలన మనము పితృనివాసమైన చంద్రలోకమునం గొంతకాలముండి, తిరిగి యీలోకమునకువచ్చి జన్మింపవలెను, బాహ్యకర్మకలాపము నాంతరంగకాత్మ జ్ఞానముతోం బోల్చి చూపిరి.౧ యజ్ఞములతోంగూడిన పురోహితవ్యాపారము వారి కసంగతమని తోచినపుడు వారు దాని నెప్పుగా నిరసించిరి, పురోహితబృందము శ్వానముల సంపువలె నొకరివెనుక నొకరు, "ఓమ్! మనము భుజింతము; ఓమ్! మనము త్రాగుదము......"౨ యనునట్టి వాక్యములు పలుకుచుం బోవుచుందురు. ఈవిధముగా బ్రాహ్మణముల కఠిననియమములతోం గూడిన కర్మకాండ, దుర్బలహృదయుం డగు మానవునికి దృప్తినొసంగ నందున నుపనిషత్తులు దాని కడ్డు కట్టకట్టిరి.

వేదప్రమాణ పావనత్వమునుగూర్చిన యుపనిషద్భావము దాని కనుకూలముగాదు. అనంతర తార్కికులవలె, నుపనిషత్కర్తలీ విషయమున ద్వంద్వాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చిరి. వేదములు దైవకల్పితములని చెప్పినపుడు వారిట్లు నుడివిరి; "తడికట్టెలకు నిప్పుపెట్టినపుడు పొగబయలుదేరి నల్దెసల వ్యాపించునట్లు, పరమాత్మనుండి ఋగ్యజుస్సామమాథర్వాంగిరసములు, పురాణేతిహాసములు, శాస్త్రములు, నిగూఢసమస్యలు

దీనులనాదరించి, రక్షించుటకే నీయుపవాసవ్రతము. కట్టుగుడ్డలేని వారినిం జూచి, నీవు నీరీశరముమీఁది వస్త్రమునుదీసి వారికిం గప్పవలెను;"

(౧) ఛాందోగ్యము. ౧అ. ౧. ౧౦ (౨) ఛాందోగ్యము ౧అ.౧౨ శ్లో

గీతములు, సామెతలు, భాష్యములు నన్నియు నిశ్శ్వసితములై బయటికి వచ్చినవి." 3 వేదార్థవైదుష్య మాత్రజ్ఞానమునకు సరిపోనదనియు నది మనల నుద్ధరింపఁజాలదనియుఁ జెప్పిరి ౪. నారదుఁడిట్లు చెప్పెను; "నాకు ఋగ్యజుస్సామములు మంత్రములు, తెలియును. కాని యాత్మస్వరూపము నెఱుఁగను."౧. ముండకోపనిష త్తిట్లు చెప్పెను; "విద్యలు ద్వివిధములు; పరాపరములు; ఋగ్యజుస్సామాథర్వములు, శిక్షాకల్పాదికములిచ్చు విద్య అపరవిద్య; లేక లౌకికవిద్య; దేనివలన నక్షరబ్రహ్మ పదార్థము తెలియునో అదియే పరవిద్య లేక ఆత్మవిద్య."

౬ ఉపనిషత్తులు చర్చించిన విషయములు

ఉపనిషత్తులలోఁ బ్రధానవిషయము తత్త్వసమస్యయే అది సత్యాన్వేషణమే. ఉన్నపరిస్థితులలో నసంతృప్తివలన, శ్వేతాశ్వతరోపనిషదారంభమునఁ జెప్పిన యీ ప్రశ్నములు బయలుదేఱును; "మనమెచటఁ బుట్టితిమి? ఎచట జీవించుచున్నాము? ఎచటికిఁ బోవుదుము? హేబ్రహ్మవిద్వరేణ్యా! సుఖదుఃఖమయమైన యీ యిహజీవితమెవని యేర్పాటుచే మనము చేయుచున్నాము? దీనికిఁ గారణము, కాలమా? స్వభావమా? అవసరమా లేక నిర్హేతుకతాటస్థ్యమా? లేక పంచభూతములా? లేకపరమాత్మస్వరూపియగు పురుషుఁడా?" కేనోపనిషత్తునందు శిష్యుఁ డడుగుచున్నాఁడు; "ఎవనియాజ్ఞచే

మన మనస్సుదయించి తనపనిని చేయుచున్నది? ఎవని శాసన
ముచే మనము మాటలాడుట జరుగుచున్నది? చక్షుశ్శ్రోత్ర
ముల నెవఁడు నడుపుచున్నాఁడు?'' 3 ఉపనిషత్కర్తలు
సామాన్యులవలె మన యనుభవ మతర్క్యమని తలఁపలేదు.
ఇంద్రియములు మనకుఁ దెలుపునదే తుది సత్యమగునా యని
వారు శంకించిరి. మన కనుభవము నిచ్చు మనశ్శక్తులు స్వయం
వ్యక్తిత్వము గలిగినవా? లేక వానివెనుక వానికంటె నధికమైన
శక్తుల ప్రతిబింబములా యివి? బాహ్య భౌతికవస్తువులు, కొన్ని
కారణముల ఫలితములైయుండఁగా వీనిని వీనిసూక్ష్మకారణము
లంతసత్యమైనవిగా నెట్లుగ్రహించుట? సర్వవస్తుజాలమునకును
వెనుక పరమసత్యమైన మూలకారణమొకటి యుండి యందు
మనస్సునకు శాంతికలుగు నవకాశముండవలెను. జ్ఞానము,
మనస్సు, నింద్రియములు విషయములు నివన్నియుఁ బరిమిత
ములు కారణబద్ధములునై యున్నవి. ఇట్టి తాత్కాలిక వస్తు
జాలము సుఖమొసఁగఁజాలదని నీతితత్త్వ ముపదేశించుచున్నది.
ప్రపంచమిచ్చు సుఖములు, వార్ధక్యమరణములచే నస్థిరములు.
అనంతమైనదే అఖండానందము నీయఁగలదు. మతము శాశ్వ
తానందమయజీవితమును గోరును. కావున నొక కాలాతీతమైన
పరమసత్యము లేక సత్పదార్థముండితీరవలెను; దేనినిఁగూర్చి
మతమన్వేషించుచున్నదో, యేది మనసర్వాకాంక్షల నీడేర్పఁ
గలదో, యేది తత్త్వజిజ్ఞాసకు గమ్యస్థానమో యట్టిదే యా
సత్పదార్థము. సచ్చిదానందరూపమైన యట్టి అనంతతత్త్వము

(౧) ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ౭అ౨; (౨) ముండకము ౧అ ౧.౯;
మైత్రాయణి ౬అ. ౨౧ (3) శ్వేతాశ్వతరము౧అ.౧.౧

కుపనిషత్తులు మనలఁ దోడ్కొనిపోవయత్నించినవి. ప్రతిమనుజుని ప్రార్థన మీవిధముగా నుండును."నన్ను అసత్పదార్థము నుండి సత్పదార్థమునకును,అజ్ఞానాంధకారమునుండి జ్ఞానకాంతిలోనికిని మరణమునుండి యమరత్వమునకును దోడ్కొనిపొమ్ము" ౧

మన ముపనిషత్తత్త్వమును, తత్త్వశాస్త్రము, నీతి శాస్త్రములను రెండుశీర్షికలక్రిందఁ బరిశీలింతము. తత్త్వశాస్త్ర శీర్షికక్రింద, పరమసత్యము, జగత్స్వభావము, సృష్టిసమస్య మున్నగువానిపై నుపనిషత్తులేమిచెప్పినవో చూతము; నీతి శాస్త్ర శీర్షికక్రింద, వ్యక్తియొక్క భిన్నాంశపరిశీలనము, ఆతని గమ్యస్థానము, లక్ష్యము, కర్మస్వాతంత్ర్యముల సంబంధము, మహోన్నతాదర్శమైన మోక్షస్వరూపము, పునర్జన్మసిద్ధాంత ములనుగూర్చి చర్చింతము.

౭—సత్స్వరూపము

సత్స్వరూపసమస్యా పరిష్కార విషయములో నుపనిష త్కర్తలైన విజ్ఞానవేత్తలు వేదద్రష్టలు ప్రదర్శించిన బాహ్యదృష్టి నాంతరంగికదృష్టితో మేళవింపఁజూచిరి. అనేకపదార్థము లలో నేకమైయున్న సత్పదార్థమే వేదమంత్రములు కనుఁగొనిన మహోన్నతసత్యము. ఈనిర్ణయము నుపనిషత్తులు బలపఱచినవి. ఆత్మస్వరూప పరిశీలనమును తత్త్వదృష్టితో నప్పుడప్పు డుపని షత్తులు ప్రదర్శించినవి. ఆత్మశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి సరిగాఁ దెలి యదు. ఋగ్వేదములో (౧౦అ. ౧౬—౩) ఈశబ్దమునకు 'ఊపిరి'

---

౧. "అసతోమాసద్గమయ, తమసోమాజ్యోతిర్గమయ. మృత్యోర్మా అమృతంగమయ." బృహదారణ్యకము. ౧అ. ౩.౨౭.

యనియు, చైతన్యసారమనియు నర్థము చెప్పఁబడెను. క్రమముగా జీవుఁడను నర్థమువచ్చినది. ఆత్మసిద్ధాంతము వివరణముతోఁగూడిన స్పష్టము,పూర్ణమునైన పద్ధతిలోఁ జెప్పఁబడియుండలేదు; అచటచటనున్న భావములొక యేకతత్త్వసమీకరణములోనికిఁ దేఁబడలేదు. ౧. ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు, గురువగు ప్రజాపతికిని శిష్యుఁడగు నింద్రునికిని జరిగిన సంభాషణమున నాత్మశబ్దనిర్వచనము క్రమోన్నత పరిణతినందినది; (౧) శరీరము నేననుభావము (౨) మనస్సు నేననుభావము, (౩) అంతఃకరణము నేననుభావము (౪) పరిపూర్ణసత్యస్వరూపమగు నాత్మపదార్థము నను నాలుఁగుదశలలోఁ జెప్పఁబడినది. ఇచటఁ జర్చింపఁబడినది మానసికముగాక యాధ్యాత్మికసమస్య. మనుష్యుని నిజాత్మస్వరూపమేమి? నిత్యసత్యమగు నాత్మకుండవలసిన కొన్నిలక్షణములను గూర్చి ప్రజాపతిచెప్పుట కారంభించును. "జరామరణ దుఃఖములుగాని, పాపముగాని, బుభుక్షాపిపాసలుగాని, లేనిదై యేకోరికలు లేక తాను గోరఁదగినది మాత్రమే కోరుచు, నేదియు నూహింపక, తన కుచితమైన దూహించుచు, నుండునో అట్టి ఆత్మయే మనము తెలిసికొనవలసినది."౨. అన్నియు మారుచుండగా నన్నిటికిఁగర్తయై తాను మార్పులేనిదై, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి నిద్రాపునర్జన్మ మోక్షాద్యవస్థలన్నిటికాధారభూతమైనదే ఆత్మ"౩. అది వినాశములేని సద్వస్తువు, మృత్యువు దానిని స్పృశింపలేదు; పాపము దానికంటదు. నిత్య

౧. ఛాందోగ్యము ౮అ. ౩-౧౧ (౨) ఛాందోగ్యము ౮అ. ౭,౧;
(౩) బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౩

త్వము, అవిచ్ఛిన్నత్వము, ఏకత్వము, శాశ్వత క్రియాపరత్వ ము దానిలక్షణములు. స్వయంసంపూర్ణమైన ప్రపంచ మది. అదితప్ప వేఱొక టేమియు దానిని బాధించునదిలేదు. నవ్యవిమ ర్శకులీ. నిర్ణయవిధానము సహేతుకముగాదని పలుకుదురు. స్వ యంసంపూర్ణత,స్వయంపోషకత్వ లక్షణముల నూహించి, సమ స్యాపరిష్కారము నతిసులభముగాఁ జేసియున్నాము. కాని యీ పద్ధతి కేవల మర్థరహితముగాదని ముందు మనము చూడఁగ లము. ఆత్మ కేవలమాంతరంగికమును, నెన్నఁడు దృశ్యముకాఁ జాలదని ప్రజాపతిచెప్పిన భావము. అది ద్రష్టయేకాని దృశ్య ముకాదు. ౧.అది కొన్నిలక్షణముల మొత్తమైన"నేను"అనునది కాదు. వీనికి వెనుకనుండి, సర్వసాక్షిగా నున్న 'అహం' పదా ర్థమే యది. అది కర్మలేని పూర్ణక ర్త. మనము సాధారణము గా"నేను"అని చెప్పుకొనునదంతయు దృశ్యములోఁ జేరును;ఏలన నేది దృశ్యమో యది యనాత్మపదార్థమే. ఆత్మేతరవస్తుగుణ జాలమునంతను సంపూర్ణముగా వేఱుపఱచవలెను. ప్రశ్నము నకు మొదటి సమాధానములో జన్మపరిణామ వార్ధక్యమరణ ములు గల శరీరమే ఆత్మయని చెప్పఁబడెను. ఒకనినేత్రము నందు నీవుచూచు తేజస్సు,పాత్రములోని యుదకమందుఁగాని, అద్దమునందుఁగాని ప్రతిబింబించునది ఆత్మయని ప్రజాపతిచెప్పె ను. ఒక చిత్రపటములోని మనుజు నానఖాగ్రము చూడవలెను. ప్రజాపతియిందురిని విలువగలవస్త్రములు ధరించి మఱల కుం భోదకములోఁ జూడుమనును. ఏరూపములోఁ జూచిన, జలము

౧. శ్వేతాశ్వతరము, ౧౫. 2,3, (౨) శ్వేతాశ్వతరము ౧౫, ౯,౧

లోను నద్దమందు నారూపమే ప్రతిఫలించును. ఇంద్రుని కొక సందేహము కలిగినది; "ఈదేహమే ఆత్మయైనచో దీని ప్రతిబింబము, చక్కఁగా నలంకరించుకొనినఁ జక్కఁగానుండును; సుందర వస్త్రములు ధరించిన సుందరవస్త్రములతోఁ గనఁబడును; పరిశుభ్రముగా నున్నచో నదియు శుభ్రముగా గోచరించును; కాని యీదేహము గ్రుడ్డిదైనచో నదియునట్లే కన్పడును; కుంటిదికాని, వక్రముగాని యైనచో నట్లే ప్రతిబింబముండును; మఱియు శరీరము నశించును గాన నిందునాకుఁ దృప్తి కలుగలే'దనెను. కొంతకాలము గడచినవెనుక నింద్రుఁడు తిరిగి గురువు నాశ్రయింపఁగా నీసారి ప్రజాపతి, 'స్వప్నలోకమున సుఖముగా సంచరించునాతఁడే యాత్మ'యని చెప్పెను. లోపదుఃఖములతోఁగూడి భౌతికమైన దేహ మాత్మకాఁజాలదు. శరీరము దాని నుపయోగించు చైతన్యముయొక్క యుపకరణము, చైతన్యము శరీరజముకాదు. ఇంద్రునికిప్పుడు ప్రజాపతి స్వప్నజీవియే యాత్మయని చెప్పినాఁడు, కాని యింద్రుని కింకొక శంక కలిగినది. "స్వప్నజీవి, శరీరలోపములచే లోపములను బొందదు; శరీరము కొట్టబడినచో నది దెబ్బతినదు; శరీరముయొక్క కుంటితనము దానికి లేదు. కాని యీశరీరలోపములు, దోషములు స్వప్నజీవినిఁగూడఁ దరుముచున్నట్లె యుండును; శరీరమునకుఁగల్గిన బాధ స్వప్నజీవియు ననుభవించును; ఏడ్చును, కావున నీస్వప్నగతమగు జీవి నిజమగు నాత్మ కాదు."౧. ఇతర మానసికానుభవములను విడిచి, స్వప్నానుభూతినే ప్రజాపతి

---

౧. శ్వేతాశ్వతరము ౮అ. ౧౦-౨-౩.

తీసికొనుటకుఁ గారణము స్వప్నము లితరములకంటె శరీరమునకు దూరమైనవి యగుటచే ముఖ్యములైనవి. స్వప్నప్రపంమున జీవి విశృంఖలముగా సంచరింపఁగలదు. స్వప్న జలరాశిలో మనస్సు శరీరావస్థలచేఁ గట్టువడక, స్వేచ్ఛగా నీదులాడును. ఈయభిప్రాయము ననుసరించి 'ఆత్మ' నిత్యపరివర్తనమందుచున్న మానసికావస్థా సముచ్చయమని చెప్పఁబడినది. ఆత్మ స్వయంపోషకమైనచో, నీస్వప్నానుభూతి, శరీరసంబంధము కొంతవఱకు లేకుండనున్నను, స్వతంత్రమైనదికాదు. జన్మకాలాది పాశబద్ధమైన యీజీవి స్థిరమైనదికాదు. దేశకాలములను స్తంభములకుఁ గట్టఁబడిన యీజీవి అస్వతంత్రమైనది. సంసారచక్రమందది పరిభ్రమించుచున్నది. సహజలోపములు గల వస్తుసామగ్రిలో లోపభూయిష్టమైన ప్రపంచమును దనకొఱకు నిర్మించుకొనుచున్నది. అది నాశరహితమునుగాదు, స్వతంత్రమునుగాదు. జాగ్రత్స్వప్నావస్థలు యేశక్తియొక్క అసంపూర్ణ ప్రదర్శనములో, నట్టిఘనతరమైనట్టియు, నీవివిధావస్థానుభవముల కాధారభూతమునైన యొకకర్త యుండవలెను. కేవలావస్థాపరంపర స్వయంపోషకముగాదు. ఈదేహాత్మభావము స్వశక్తిచే నిలువఁజాలదు. ఇంద్రుఁడు ప్రజాపతిదర్శనముచేయగాఁ గొంతకాలమున కిట్లుతిరిగి ప్రజాపతిచెప్పెను; "మనుష్యుఁడేయవస్థలో సుఖముగా నిద్రించుచు, సమగ్రవిశ్రాంతిని బొందునో యాయవస్థలోని జీవియే ఆత్మ"౧. ప్రజాపతికింద్రుని కష్టము తెలిసినది. ఎల్లప్పుడు మాఱుచుండునవస్థల నాత్మయనుట

౧. శ్వేతాశ్వతరము ౮అ. ౧౧,౧

పొసగదు; ఏలన, శాశ్వతమైన ఆత్మపదార్థమున శాశ్వతావస్థలతో సమాస మొనర్పులోపము సంభవించుటేకాక, నిత్యమగు నాత్మ కనిత్యపరివర్తనము లంటగట్టిన దోషమును తటస్థించును. సర్వానుభవములకు వెనుక నొకకర్త యుండవలె ననుభావము నిందు ప్రినకుఁ దెలుపవలసియున్నది. దృశ్యము ద్రష్టపై నాధారపడియున్నది! అదేవిధముగా ద్రష్ట దృశ్యముపై నాధారపడనవసరము లేదు. ఆత్మయే లేకున్నచో, జ్ఞానములేదు, కళలేదు, ధర్మములేదు. ద్రష్టతో సంబంధములేని దృశ్య మసంగతము. ద్రష్టనుండి సర్వదృశ్యములును వచ్చినవి; ఆదృశ్యములలో ద్రష్టను గలుపరాదు. ఆత్మ, సర్వానుభవకర్త యని నచ్చచెప్పుటకు, ప్రజాపతి కొంతలోపమున్నను నీపద్ధతి యవలంబించెను. మనజీవితము సామాన్యముగా వస్తుజాలముతోఁ బనిచేయుచుండును. మనము లోకమున కమితముగా నధీనులమైయున్నాము. మనవ్యక్తిత్వము, కోరికలు, ఊహలు, ఆలోచనములతో నిండిపోయి,నిజతత్త్వము నెఱుఁగకున్నది. వస్తుప్రపంచమునఁ బ్రకృతిస్వభావముచే మునిఁగి, నిరంతరవాంఛితార్థఫలసిద్ధికై క్రియాపరతంత్రులమై మననిజస్వరూపమేది యనుప్రశ్నాపరిష్కారమున కొక్క ముహూర్తమైన నాలోచించుటలేదు. ఆలోచింపనవసరములేకుండ మనకుఁ దెలిసినదే నిజమని నమ్ముచుంటిమి. దానినిఁగూర్చి యాలోచించి, పరిశీలించుట మనః క్లేశము. ఐరోపా విజ్ఞానచరిత్రమునందు, జ్ఞానమునుగూర్చిన సమస్య మిక్కిలి యాలస్యముగాఁ దలయెత్తిన తరువాత, క్యాంటు పండితు ననుసరించి, యింద్రియాతీత సమ్యగ్దృష్టికిఁగాని

జ్ఞానము సాధ్యముగాదనియు, ప్లాటినస్ విద్యాంసునిప్రకారము తన మానసిక వ్యాపారముల నర్థముచేసికొను నాత్మశక్తియే జ్ఞానాధారమనియుఁ దెలిసినది. ఎంతజ్ఞానావేశమైనను దెలియుట కాత్మవిలోకన మవసరము. అప్రయత్నముగా మనకుఁ దెలియుచున్న అన్నివిషయములు నాత్మానుభవములే. సర్వానుభవములు, నవస్థలు నొక కేంద్ర సత్పదార్థమునకుఁ జెందవలెను. మార్పులన్నియు నొకమార్పులేని శక్తిలోనివే. ఈ భావము నిందుని మనస్సులో నాటుటకై, ప్రజాపతి, జాగ్రత్స్వప్నావస్థలులేని కాలమునఁగూడ నుండునదే 'ఆత్మ' యని చెప్పెను. గాఢ స్వప్నశూన్య నిద్రలో నేదృశ్యములును లేవు. అంతమాత్రముచే నచ టాత్మ లేదని చెప్పఁజాలము; ఏలనఁ గొన్ని వేళల నున్నట్లు తెలియకున్నను, నవిచ్ఛిన్నమైన 'అహం' భావము నిత్యమైయున్నదను సంగతి యింద్రునకుఁ దెలియునని యే ప్రజాపతి తలఁచెను. దేవదత్తుఁడు నిద్రానంతరము దేవదత్తుఁడే. కారణమాతఁడు నిద్రకుఁ బోవుటకు ముందుగల తన యనుభవముతో, నిద్రానంత రానుభవమును గలిపి, తన యవిచ్ఛిన్న వ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనుచున్నాఁడు. దృశ్యములులేని నిద్రలో నాత్మ లేదనరాదు. ప్రతిబింబము లేనిచో నద్దములే దనినట్లగును. దృశ్యముపై దృష్టకు సర్వాధిపత్యమునుగల సత్యము ప్రజాపతి ప్రకటించెను. దీనినే యాజ్ఞవల్క్యుఁడు సర్వదృశ్యము లదృశ్యమైనప్పు డాత్మ స్వీయకాంతిలోఁ బ్రకాశించునని చెప్పినాఁడు. "సూర్యచంద్రు లస్తమించి

నపుడు, అగ్ని చల్లారినపుడు, ఆత్మయే ఆతని దివ్యజ్యోతి."౧ కాని ప్రజాపతి కిందుఁడు విశేషముగా మనస్తత్త్వవేత్త గాఁ దోఁచినాఁడు. దేహానుభవములు లేక, వికారాకృతులుగల స్వప్నజాలముతో సంబంధములేక, యేదృశ్యమునులేని యీ 'ఆత్మ' యనునది గగనకుసుమమువంటిదే కాని, నిజముకాదని యిందుఁడు తలచెను. ఆత్మయనునది, తాను దెలియునట్టియు, జూచునట్టియు, నూహించునట్టియు, గల్పించునట్టియు నేవస్తు జాలముతో సంబంధములేనిదైనచో నిఁక దాని స్వరూపమేమి? 'శూన్య' మని యిందుఁడు చెప్పెను; "దేనితోడను సంబంధ ములేకపోవుటనగా లేకపోవుటే" యని యాతనిభావము. ఇట్లే గౌతమబుద్ధుఁడు చెట్టు నుదాహరణముగాఁ దీసికొనెను. ఆకులు కోసి, కొమ్మలునఱికి, తొక్కలొలిచి, ఖండించిన చెట్టేమి మిగులునని బుద్ధుఁడడిగెను. పొరలొకటివెనుక నొకటి తీసివేసినచో నుల్లిపాయలో మిగులునదేమున్నది? "శూన్యమే." బ్రాడ్లే తత్త్వవేత్త చెప్పినాఁడు: "మనఃకల్పితములైన దృశ్యములతో నిండియుండక పూర్వముగాని, అవిఅదృశ్యములైన యనంతరముకాని, 'ఆత్మ' యను పదార్థము మిగిలియుండుట కేవలమసత్యము. అసంగతము నిరర్థకమును."3 దీనినిబట్టి స్వప్న శూన్యమగు నిద్రావస్థలో 'నాత్మ' లేదు. నిద్రాలసతచే వచ్చు ప్రతికునికిపాటును 'ఆత్మ' యున్నదను సిద్ధాంతమును రూపు మాపునని లోకేపండితుఁడు నుడివెను. "నిద్రయందు, మూర్ఛ

౧ బృహదారణ్యకము. ౪అ.3.౬. (౨) బ్రాడ్లే. ఎథికల్ స్టడీస్ (పుట ౫౨.) 3. అప్పియరెన్సు అండు రియాలిటీ. పుట ౮౯.

యందు మనస్సులేదు; అప్పుడు కాలజ్ఞానముకాని, భావముల సమన్వయ శక్తికాని లేదు, ఆలోచనలేని మనస్సున్నదనుట స్వవచన విఘాతము, నిరర్థకము, శూన్యప్రకటనము."౪ లాకే, బర్క్లే-ల 'కనేకయుగముల పూర్వమునసే యింద్రుఁడు వారి వాదమైన దేహాత్మవాదమును ప్రకటించెను. "స్వప్నలేశమైనను లేక సుషుప్త్యవస్థలో దేనినితలఁపక, ఊహింపక, సంకల్పింపక, 'ఆత్మ' అసలున్నదా ? ఉన్నచో నెట్లున్నది ?" యని లోపి యడిగినాఁడు; "జీవితములో నెన్ని పర్యాయములిట్టి తాటస్థ్యముల వలన నాత్మలేదని ఋజువగుచున్నది ! మనమట్టిసందర్భములలో 'నాత్మ' లేదని చెప్పుటకేల సాహసింపరాదు?"౧ ఇందులోనికట్టి సాహసమున్నది.౨ "ఆత్మనిజముగా నశించినది." ఈభావము వలని ప్రయోజనమును భారతీయ విజ్ఞానచరిత్రలోఁ దఱచు మఱవఁబడెను. బాహ్యజీవిత మసత్యమనుటచే నంతరంగమం దున్న దైవమును నాశమొనర్చుటే. కేవలదృశ్య రహితమైన ద్రష్టయేయున్నాఁడను భావమే అత్యుత్తమమైన యాదర్శమని తలఁచువా రిందరు ప్రజాపతుల సంభాషణమును బరిశీలించుట మంచిది. దేహసంబంధము విడిచి, దేశకాలవస్తుజాలబంధములఁ దొలఁగించి చూడఁగా మిగులునది 'శూన్య'ము తప్ప వేఱేమియు గాదని యిందులోని నిశ్చయాభిప్రాయము. క్యాంటు, డేకార్టే, లంగీకరించిన యీ 'ఆత్మ' పదార్థము, యీకర్మలేని కర్త

(౪) బర్క్లే-స్ వర్క్సు వాల్యూము ౧, ౧అ. పు౩౪.

౧. మెటఫిజిక్సు. ఇంగ్లీషు ట్రాన్స్లేషన్ వాల్యూము ౨, ౨ అ. పుట ౩౧౭.

౨. వినాశమేవాపీతో భవతి. ఛాందోగ్యము ౮ అ. ౨—౧-౨.

దృశ్యములేని దర్శి, యుండుట కవకాశములేదు. మానసిక శాస్త్రీయకవిచారణ నీసిద్ధాంతమునకే దారిచూపును. కాని ప్రజాపతి, మార్పులచేతను, భిన్నావస్థలచేతను మార్పుపొందని 'ఆత్మ' పదార్థమున్నదని ఋజువుచేయఁదలఁచెను. ఆత్మ జాగ్రదాద్యవస్థలయందున్నమాట సత్యమే కాని ఆయవస్థలే ఆత్మకాదు. ఈ విషయమునే డాక్టరు మెక్టెగార్టు పండితుఁడిట్లు సూక్ష్మముగాఁజెప్పెను; "ఆత్మలో నేమున్నది? దానికిఁదెలిసినదంతయు దానియందేయున్నది. దానిలో లేనిదేది? అదేవిధముగా దానికిఁ దెలిసినదంతయు నందులేనిదే. ఆత్మయందు లేనిదని దేనినిఁజెప్పఁ గలము? ఏదియులేదు. ఆత్మయందున్నదని దేనిని జెప్ప గలము? అదియుశూన్యమే, ఇందలి వైకల్యమును దొలఁగించుచో 'నాత్మ'యే నశించును. ఏలన నీద్వివిధావస్థలు నొకేయాత్మలో నతుకుకొని యున్నవి. ఆత్మ, వస్తు దృశ్యసంబంధములేని యొక ప్రత్యేకవ్యక్తియని చెప్పుదుమా, యది గుణశూన్యమగును; కాదంటిమా. భిన్నావస్థలు, భిన్నదృశ్యములు కలిసి ఆత్మ యగును; కాని, అపుడీయవస్థలు, దృశ్యములు నదృశ్యములగు స్వభావముగలవి కాన, వానితోఁ బాటాత్మయుఁ బోవును"౧ అనుభవాతీతమైనదిగా నాత్మను గ్రహించుటలోని ప్రమాదముల నింద్రుఁడు చూపెను, ఆత్మ సర్వసార స్వరూపము కావలెను గాని దేనితో సంబంధములేని యొకకల్పిత వ్యక్తిగారాదు. అందుచే నింద్రుఁడిట్లు తన సంశయమును వెలిఁబుచ్చినాఁడు. స్వప్నరహితసుషుప్తిలో నున్నవ్యక్తి తానున్నానని యెఱుఁగఁడు;

౧. హెగెలియన్ కాస్మాలజీ. సెక్షన్ ౨౭,

మతేదియు నున్నట్లెఱుగఁడు. అతఁడప్పుడు నశించిపోయె ననియే నానిశ్చయము.” ౨. ప్రజాపతి తానుజెప్పిన యాత్మ భిన్నావస్థలలో నవిచ్ఛిన్నముగానున్న యేకవ్యక్తి యని చెప్పెను. సృష్టియంతయు నొక్క సత్స్వరూపముయొక్క ఆత్మపరిదర్శన ము. “ఇంద్రా! ఈశరీరము, తత్సర్వము మృత్యువశమైనది. అ శరీరియు నమరమునైన యీ యాత్మకు దేహము నిలయము. నేత్రమున స్ఫురించు వ్యక్తి యతఁడు; నేత్రమాతని చూపున కుపకరణము. వాసనచూచు వాఁడతఁడు.ముక్కుమాత్రమాతని యుపకరణము...”3.ఇచటఆత్మయనఁగా నిస్సంగవ్యక్తి కాదనియు నిత్యక్రియాత్మకమైన సర్వదృశ్య ప్రపంచమును నడపు నియమ స్వరూపమనియు, హెగెల్ పండితుని మాటలలో నాత్మ, తన కొఱకుఁ దానున్నదనియుఁ జూపఁబడెను. అది ఏకాత్మకము, సర్వాత్మకము గూడనైయున్నది. ఆత్మ ద్రష్ట, దృశ్యమును,మన కనుభవములోనున్న దృశ్యములన్నియు నాద్రష్టపై నాధారపడి యున్నవి. ఆత్మఅనంతమైన దనగాఁ గేవలమంతము కానిదికాదు. అది సాంతపదార్థముగాదు కాని, దానికాధారము. అది సర్వా

౨. శ్వేతాశ్వతరము ౪౫. ౧౧.౧

3. శ్వేతాశ్వతరము ౪౫, ౧౨, పోల్చు ప్లేటో తనటైమోస్ గ్రంథ ములో నిట్లుచెప్పినాఁడు, ఆత్మలు రెండున్నవి. ఒకటి శాశ్వతము, ఒకటి తా త్కాలికము. తాత్కాలికాత్మ రాగద్వేష భావకలితము, అదియే అనిత్యమైన జీవాత్మ; నశించుదేహము తాననియు, నశించు ప్రకృతివస్తువులు తనవనియుఁ నమ్మును. నిత్యాత్మ సర్వజగమున కంతర్వర్తియై నడపుశక్తియుచు మానవుని లో నిమిడియున్న దైవాంశస్వరూపము నైయున్నది” ఆరిస్టోటిల్ కూడ నిట్టి భావములనే ప్రకటించినాఁడు.

తీతము, సర్వాంతర్యామియుఁ గూడను. విశ్వమంతయు దాని యందుండి జీవించుచున్నది. "సూర్యచంద్రులాత్మకుఁ గన్నులు చతుర్దిశలు దాని చెవులు; వాయువాతని యూపిరి." ౧. ప్రతి జీవియొక్క హృదయాంతరాళమున జాజ్వల్యమానమై ప్రకాశించుచున్న జ్యోతి; సర్వప్రాణి కోటి యెందుండి పుట్టినదో యానూత్మాకాశము; ౨. సృష్టికారణభూతము, ౩ చరాచర జగత్తు భయాన్వితమై యందుఁ జలించుచున్నది." ౪. ఆత్మేతరమెద్దియును లేదు. సర్వవస్తు చైతన్య మందిమిడి యున్నది. మనలో నున్న యనంతాత్మ స్వరూపములోఁ జేరనిదేదియు లోకమునలేదు. సర్వస్వరూపమైన పరమాత్మ సార్వకాలిక చరిత్రాంశములను, సత్యములను దనయందే యిముడ్చుకొనియున్నది. మన అల్పజీవనములు నాత్మయందే యుండినను నాత్మ అతీతమై కూడనున్నది. ఈఆత్మయే సర్వకర్త;దృశ్యగములన్నియు నాతని అసంపూర్ణ ప్రదర్శనములే, ఈ కేంద్రజ్యోతిలోని కిరణములే మనలోని చైతన్యశక్తులు. ఈజ్యోతిలేనిదే అవి యదృశ్యమగును. ఈకర్తలేనిదే, దృశ్యపరంపర కాని, దేశకాలముల రూప ప్రవాహములు కానిలేవు. జ్ఞాపకశక్తి, సమాలోచనము, జ్ఞానము, ధర్మతత్త్వము నివన్నియు నాత్మశక్తి సంజాతములే, ఈయాత్మ సర్వజీవాత్మమయమైన కర యని యుపనిషతులు నిశ్చయించినవి. సర్వవస్తుజాలము నందీయాత్మ అంతర్యామియై

౧. ముండకము, ౧౨, ౧,౧; ఛాందోగ్యము ౩౪, ౧౩,౭

౨. ఛాందోగ్యము ౧౪, ౫౧, (౩) ఛాందోగ్యము, ౧౪, ౧౧,౫ (౪) కఠోపనిషత్తు ౬౪-౧ ఛాందోగ్యము ౭౪౧,౩ (౫) బృహదారణ్యకము ౪౪, ౩,౨౩;

సర్వవ్యాపియై యున్నది, "ఇది తప్ప రెండవ దేదియును లేదు." శ్వ ఊపిరియాడునపుడు శ్వాసయనియు, మాటాడునపుడు వాక్కనియుఁ జూచునపుడు నేత్రమనియు, వినునప్పుడు శ్రోత్రమనియుఁ దెలిసికొనునప్పుడు మనస్సనియుఁ బిలుతురు. ఇవన్నియు నాత్మ క్రియానామములు మాత్రమే."౧ ఇట్టిలక్షణములతోఁ గూడిన యాత్మయే శాశ్వతమైనకర్తయై జాగ్రత్స్వప్నాద్యవస్థలందును, నిద్రామరణములందును, బంధమోక్షములందును నవిచ్ఛిన్నమై యున్నది. ఇదిసర్వకాలములయందునుండి, సర్వలోకములను బరిశీలించును. ఇదియే సర్వకర్తయు. సర్వకర్మయుఁగూడ నైనది. ఇదిచూచియుఁజూడదు. ఉపనిషత్తిట్లుచెప్పినది; "అదిచూచుట లేదనుకొనినప్పుడది చూచుచునేయుండును; ఈ చూచు దృష్టి యొక్క చూపునకు విరతిలేదేలన, నీదృష్ట నిత్యుఁడు; కాని అతనికంటె వేరైన యింకొకవస్తువే లేనపుడాతఁడు దేనినిఁజూచును ?"౨. ఆత్మపరిపూర్ణము ; "ఈదృశ్యమంతయును నేనే 3

ఈ సర్వస్వరూపమైన యాత్మ, స్వభావముచేఁ జూడ నసాధ్యమైనది. శంకరుఁడిట్లు చెప్పెను; "సర్వసాక్షియైన ఆత్మ సర్వచిత్తములను బ్రకాశింపఁజేయునే కాని వానియందుండదు." ఇది మనస్సునకు విషయము కాదు, ఒకదృశ్యముకాదు, కాని యివన్నియు దానికొఱకేయున్నవి; అది జ్ఞానము కాదు; సర్వజ్ఞానములు దానికొఱకే! ఆదిజ్ఞానములు దానికొఱకే; అది కనపడువస్తువు కాదు; కాని చూచుశక్తిదానిదే. క్యాంటు పండి

౧ బృహదారణ్యకము. ౧. అ. ౪. ౭.; కౌషీతకి. 3 అ.

౨. బృహదారణ్యకము. ౪అ, 3, ౨3, (3) అహమేవేదం సర్వోఽస్మి.

తుఁడు చెప్పినట్లు, ఇంద్రియములకుఁ దెలిసినది, తెలియవలసినది కాదు. "ఒకవస్తువునుగూర్చి తెలిసికొనుటకు నేను దేనిపై నాధారపడుదునో అదినాకుఁ దెలియువస్తువుకాదు." సర్వానుభవకర్త అనుభవములోనికి రాఁడు; అట్లువచ్చెనచో నెవరివలనఁ దెలిసినాఁడను ప్రశ్న మిగులును. అనుభవమునకు ద్వంద్వముండవలెను. కావున నాత్మ అనిర్వచనీయమైనది. కావున నన్నిపరమసత్యములనువలెనే దానినంగీకరింపనలెదు. సర్వజ్ఞానమున, కాధారమాత్మయేకాని, ఆత్మ, జ్ఞానముకాదు. కర్త, వెనుదిరిగి, తన్నుఁదానే గ్రహింపఁజాలఁడని చెప్పిన కాంట్ పండితుని వాక్యమర్థవంతమైనదే; "ఇదికాని అదికాని యేదియు, గాని కాని యాత్మ అగమ్యమైనది. కారణ మది యగ్రాహ్యమే."[1] దేహముకాని, మానసికావస్థలుకాని, దృశ్యపరంపరకాని, చేతనక్రియాసముచ్చయముకాని 'ఆత్మ' యని యుపనిషత్తు లంగీకరింపవు. పరాధారమునుగోరు వస్తుసంబంధమాత్మకు లేదు; విషయసంబంధమును లేదు. ఏలన, విషయములను బంధించు నొకకర్త యుండవలెను. అందుచే సర్వజీవచైతన్యమును ప్రకాశింపఁజేసి, అవి లేనప్పుడును స్వయంజ్యోతియై వెల్గొందునదే యాత్మ యని మన మంగీకరింపకతప్పదు. ఇట్టి నిత్యత్వావిచ్ఛిన్నత్వములు గల సర్వకర్తృకర్మాత్మకమైన సత్స్వరూపమే "ఆత్మ" యని యుపనిషత్సిద్ధాంతము. దానిసత్యము నెవరును శంకింపరాదు.[2]

౧. బృహదారణ్యకము, ౩అ, ౭,౩; ౪అ, ౪.౨౨
౨. నహికశ్చిత్సందిగ్ధేఽహం వానాహంవేతి (భామతి)

మాండూక్యోపనిషత్తు, 'అహం' తత్త్వముయొక్క వివిధావస్థలను బరిశీలించి యీసిద్ధాంతమునే ప్రకటించినది. ఈవిషయమున నుపనిషత్తుచెప్పిన దానిని మనమాటలలోఁ జెప్పుకొందము. ౩. ఆత్మకు మూఁడవస్థలు గలవు; ఇవి నాల్గవ వయవస్థలో లీనమగును. ఇవి మెలకువ, స్వప్ననిద్ర, గాఢనిద్ర, తురీయమునని చెప్పఁబడును. మొదటి జాగ్రిదవస్థలో నాత్మ, బాహ్యవస్తుజాలముతోఁ గూడిన ప్రపంచమును దెలిసికొనును. స్థూలపదార్థముల నది యనుభవించును. ఇందు శరీరముపై నాధారపడును. ద్వితీయమైన స్వప్నావస్థయందు సూక్ష్మవస్తువుల నాత్మ యనుభవించును. ౧. ఇందు జాగ్రిదవస్థలోని వస్తుసామగ్రితో నూతన రూపప్రపంచమును సృజించుకొనును. ఈస్వప్నప్రపంచమున నాత్మశరీరబంధములనుండి విడివడి స్వేచ్ఛావిహారము చేయును. మూఁడవది సుషుప్త్యవస్థ; ఇందాత్మకు స్వప్నములులేవు, కోరికలులేవు. ఆత్మయీయవస్థలోఁ దాత్కాలికముగాఁ బరబ్రహ్మను సంధానముకలిగి యానందము ననుభవించును. ఈసుషుప్తిలో మనము వాంఛాతీతస్థితికిఁబోయి, జీవదుఃఖములనుండి విశ్రాంతిఁ బొందుదుము. దృశ్యములేని, తెలియుచున్న కర్తస్థితియిది; యిందు వైరుధ్యములన్నియు నశించినవి౨. మనోవ్యాపారముచేఁ గల్గిన ద్వంద్వము జాగ్రిత్స్వప్నా

౩. మాండూక్యము, ౧అ, ౨,౭

౧. బృహదారణ్యకము. ౪అ. ౩ ౬.౧౪ (౨) బృహదారణ్యకము ౨అ, ౧. కౌషీతకి ౪అ: ఛాందోగ్యము ౬అ. ౮.౧: ప్రశ్న ౪అ. ౪; ౪అ, ౩,౭

వస్థలలోనున్నది; సుషుప్తిలో లేదని శంకరుఁడు చెప్పినాఁడు. బాహ్యప్రపంచముతో నేసంబంధము లేని యీస్థితిలో ఆత్మ పరబ్రహ్మానందమును జవిచూచునని చెప్పిన వాక్యములు పెక్కుగలవు. శరీరబంధములలోఁ దగుల్కొని యున్నప్పటికి నాత్మ పరబ్రహ్మస్వభావముకలది, సుషుప్తిలో దేహశృంఖలముల నుండి బయల్పడి, తనసహజస్వభావమును బొందును. ఆరిస్టాటల్ మహాశయుఁడొకచో నిట్లు పలికెను. "ఆత్మ యెప్పుడేకాకియై, నిద్రయందుండునో, అప్పుడది తనసహజ స్వభావమును తిరిగి పొందును." 3. శరీరయాతనములనుండి స్వేచ్ఛగాంచిన తోడనే, ఆత్మ తనసహజదైవత్వమును బ్రకటించుకొనును. "నిద్రలో నాత్మ తన యాథార్థ్యమును వెల్లడించును." ఈస్థితిలో సర్వవ్యాపారములు శాంతించునని చెప్పుటకు నిత్యజాగ్రదవస్థ కలిగిన దాత్మయని చెప్పఁబడినది. కాని యిది కేవలశుద్ధ చైతన్యావస్థయని పొరపడరాదు. అందుచేతనే మాండూక్యోపనిషు సుషుప్తి చరమావస్థ కాదనియు, నాల్గవదింకొకటి యున్నదనియు నందుఁ గేవలమాత్మ స్వయంసంపూర్ణజ్యోతియై బాహ్యాంతర్వస్తు జ్ఞానరహితమై యుండుననియు దానినే తురీయావస్థయందురనియుఁ దెల్పెను. సుషుప్తిలోనాత్మ, జాగ్రత్స్వప్నావస్థలలోని వ్యాపారము లేమియు లేని మహోచ్చస్థితిలో నుండి, పరబ్రహ్మముతో నైక్యానందమును బొందును. సుషుప్తిలోని నిష్క్రియత్వమునకు బదులు, తురీయావస్థలోఁ బరిపూర్ణత్వము ప్రదర్శింపఁబడినది. "తురీయావస్థలో ద్రష్టలేఁడు. దృశ్యము లేదు. శుద్ధచైతన్యమును లేదు, అంధకారమును లేదు.

అచటనున్నది. అదృశ్యము, అతీతము, అవేద్యము, అనూహ్యము, అనిర్వచనీయము, సర్వజగత్పరిపూర్ణము; నిత్యశాంతి, నిరవద్యానందము; అదియే ఆత్మ" ౧. అ, ఉ, మ్ కలిసిన ఓంకారము దానిరూపము; జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తు లామూడక్షరములకు సరిపోవును. అది శుష్కైకత్వ స్వరూపముగాదు; సర్వజగదాధారమైనది. ౨. సుషుప్తిలో మనకు, పరబ్రహ్మైక్యము కలిగి, భేదమయ ప్రపంచమదృశ్యమగును. కాని యది తుదిమెట్టుకాదు కావున నింకొక సోపానము చెప్పఁబడెను. మానసికవ్యక్తి, మనః కల్పితప్రపంచము నశించినచో దానితో నాతఁడును నశించును. దీనినిబట్టి, ప్రపంచమదృశ్యమగుటతో నాత్మయు నదృశ్యమగు ననుసంశయము కలుగును. కాని, ఆత్మయందీ ప్రపంచసార మిమిడియున్నది. ఎంతవఱకు వస్తుజాలమాత్మకు సన్నిహితములగునో, అంతగా వానిని మనము తెలిసి, ప్రేమింతుము. ఏలన సర్వవస్తువులాత్మ యందున్నవి. పరివర్తమాన వస్తుప్రపంచము నందంతర్భూతమై ఆత్మ, స్వయముగా నచంచలమై యున్నది. ఆత్మయొక్క బాహ్యప్రదర్శనములు మారుచుండును గాని ఆత్మకు మార్పులేదు. ఆత్మ కాద్యంతములు లేవు; కాని యాత్మ చూచు దృశ్యపరంపర గోచరించుచు నశించుచుండును. "ద్రష్టయొక్క జ్ఞానములేని కాలమెప్పుడును తటస్థించి యుండలేదు. అట్లుండిన దన్నచో దానివెనుకనున్న నిజమైన ద్రష్టలేకకర్త అవిచ్ఛిన్న జ్ఞానమూర్తి యని తెలియవ

౧. ప్రశ్నోపనిషత్తు. ౧౫.౭.

౨ త్రిషుధామాసు యత్తుల్యమ్ సామాన్యమ్. గౌడ పాదకారికలు. ౧౫. ౨౨

లెను." ౧. అట్టి ఆత్మపదార్థమే, సర్వసృష్టికి నాధారభూతము, సర్వసాక్షియునై యున్నది. వస్తుజాతమున కెట్టిసంబంధములో నాత్మ యాధారమైనదో మనకు స్పష్టముగాఁ దెలియలేదు. ఆత్మయొక్క చతుర్విధావస్థలను క్రమముగా విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞతురీయములని చెప్పఁబడినవి ౨

పైని జరిగిన చర్చవలన, జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థలు మూటికినునికి యున్నను, మిథ్యాత్వదోషము పట్టినది. "ఏది మొదట లేదో, చివరను లేదో, మధ్యమందును లేనిదే యగును" ౩, దీనిననుసరించి, జాగ్రదవస్థయు మిథ్యయే. స్వప్నానుభవ మితరావస్థల యనుభవముతో నసంగమగుటచే నసత్యమనియన్నచో జాగ్రదవస్థానుభవము స్వప్నానుభవముతో నసంగతమగుటచే నదియు నసత్యమే యగుచున్నది. జాగ్రదవస్థలోని యనుభవము స్వయంసంపూర్ణమైనచో స్వప్నానుభవము స్వప్నావస్థ యున్నంతసేపు స్వయంసంపూర్ణమే. ఈ జాగ్రత్స్వప్నప్రపంచము లాత్మయొక్క దృష్టిననుసరించియే తాత్కాలికముగా సత్యములగుచున్నవి. జాగ్రత్కాల ప్రమాణమునుబట్టి స్వప్నావస్థలోని యనుభవసత్యాసత్యములను నిర్ణయించుట న్యాయము కాదు. అల్పాధిక పరిమాణములలో జాగ్రత్స్వప్నానుభవములు రెండు నసత్యములే. ఇఁక సుషుప్తిలో బాహ్యాభ్యంతర వస్తుజ్ఞానము లేనేలేదు. అదియొక అగాధమైన విచక్షణలేని

౧. చూడు. దేవీభాగవతము అ౩-౩౨. ౧౬-౧౮

౨. కామ, రూప, ఆకోప, లోకోత్తరములని బౌద్ధుల చతుర్విభావము దీనికి సరిపోవును.

౩. గౌడపాదకారిక ౧అ. ౬.

స్థితి. అది హెగెల్ పండితుఁడు చెప్పినట్లు, అన్నిగోవులును నల్లగాఁగనపడు రాత్రివంటిది. ఇచట మనకున్నస్థితి దుఃఖవిరతి గలది. కాని యిట్టి దుఃఖములేనిస్థితియే ఆత్మస్థితికాదు. ఆత్మస్థితి పూర్ణానందస్థితి, అది మెలకువకాదు, స్వప్నముకాదు, నిద్రయుఁగాదు; ఈమూఁడవస్థలను దెలిసి, వానికతీతమయినస్థితి. ఈ త్రివిధావస్థలలో నేదియు నాత్మనిజస్థితికాదని చెప్పుటకుఁ గారణ మాత్మనిజస్థితి నజ్ఞానబద్ధులమై యున్న మనమెఱుఁగంజాలము. ఈత్రివిధావస్థలను నిర్మూలించుటచేఁగాక, వానినతిక్రమించుటచేఁ దురీయానుభవము లభించును. పరిమితజ్ఞానులమగు మనకాత్మ యనిర్వచనీయమైనది. కాని ఆత్మస్థితి సత్యమని ఉపనిషత్తులు ఘోషించుచున్నవి. ఉత్తమమైన యీస్థితి యసత్యమని శంకించువారి కుతర్కములను ఖండించు నుద్దేశముతో నుపనిషత్తులు కొన్ని యసంగతవాదమార్గములను బ్రకటించినవి. కాని అవి కేవల మసంగతములనియు మనము స్పష్టముగాఁజెప్పఁజాలము. ఐనను, మనకు, ప్రస్తుతవిషయ విమర్శనమునందు జనసామాన్య మంగీకరించిన తార్కికప్రమాణముల నుపయోగింపకతప్పదు.

ఉపనిషత్తులలోఁ జర్చింపఁబడిన సమస్యలన్నిటిలోనాత్మసమస్యయే ప్రధానమైన వానిలో నొకటి. దీనినే భగవద్గీతయందును, వేదాంతసూత్రములయందును "అధ్యాత్మవిద్య"యనిరి. కాని, తరువాతవచ్చిన సర్వతత్త్వములకు "ఆత్మజ్ఞానము" ఉపనిషత్తులిచ్చిన వారసత్వమే. దీనికపార్థములు కూడఁ బెక్కు తలలెత్తినవి. బుద్ధశంకరులు, కపిలపతంజలులు, నుపనిషత్తులనే

ప్రమాణముగాఁ గొని, పరస్పరవిరుద్ధ సిద్ధాంతములను బ్రకటించిరి, జీవజాత మందంతర్యామియైయున్న "ఆత్మ" పదార్థ మూహాకల్పితమని తలఁచుటకొఱ కుద్దేశింపఁబడలేదు. ఆత్మ పరిపూర్ణసత్యము, సంపూర్ణచైతన్యము నైయున్నది. అది కేవల మొకదుఃఖరహితమగు శుష్కశాంతిరూపము కాదు. సత్యాన్వేషణమునందు, వస్తుపరిశీలనములో నేది సత్యముకాదో దానిని ముందు నిర్వచించి, తరువాత త్యమేదో నిశ్చయించు పద్ధతిని తర్క మంగీకరించును. ఈపద్ధతివలన నసంపూర్ణవస్తుప్రదర్శనము నిజమగు నాత్మకాదని తెలిసికొనవలెను. ఆత్మయందే సర్వవస్తుసంతతికి స్థానమున్నది. కొందఱు బౌద్ధులీయాత్మనిర్జల భాండమువంటిదనియు, నది తార్కికుని 'శూన్య' కల్పనమనియు తలఁచిరి. దృష్టియొక్క దృశ్యప్రపంచమునం దీయాత్మ నేమూలలను గాంచలేము; అందుచే నది శూన్యమే యని నిశ్చయింప సాహసింతుము. సాంఖ్యులు దీనినొక నిష్క్రియాత్మకమైన శుద్ధసత్త్వముగాఁ దీసికొందురు. కాని దీనికి గుణశీలపరిత్యాకత్వమును గల్పింతురు. అందుచే మనకనంత సంఖ్యాకమగు నాత్మసిద్ధాంతము లభించినది. కొందఱు వేదాంతు లాత్మలేక బ్రహ్మపదార్థము, శుద్ధముక్తశాంత స్వరూపమనియు, నద్వితీయమనియుఁ జెప్పుదురు. అట్లుచెప్పుటలో నాత్మనొక నిర్వ్యక్తమగు నల్పవ్యక్తిగాఁ జేయుచున్నామని వారెఱుఁగరు. ఆత్మ కేవల మొకబుద్ధిశక్తిరూపమనియు,నది యూహించుటకే వస్తుకలాపము తనయందు లేకుండ నూహించుననియుఁ గొందఱు బౌద్ధులు ప్రకటించిరి.

బ్రహ్మము

పరమరహస్యమైన బ్రహ్మపదార్థమునిపుడు తత్త్వప్రమాణ పద్ధతులచే నిర్ణయింపయత్నింతము.౧ ఋగ్వేదమునందు బ్రహ్మైక్యభావము కనుఁగొనఁబడినది. నిత్యక్రియాత్మకము నిష్క్రియాత్మకమునైన పరబ్రహ్మతత్త్వమును సహేతుకముగా బ్రదర్శింప నుపనిషత్తులు పూనుకొనినవి.౧ తైత్తిరీయోపనిషత్తునందుఁ జూపఁబడినట్లు, మనమిఁకొకచో సత్యపరిణతభావముల నుండి అధికపరిణతినందిన 'ఆత్మ' భావములెట్లు పెంపొందినవో

౧. ఉపనిషత్తులలోఁ జెప్పఁబడిన పరమసత్యము బ్రహ్మమని పండితులచే భిన్నరీతుల గుర్తింపఁబడినది. హాగ్ పండితుననుసరించి, 'బృహ్' (పెరుగుట, వృద్ధిపొందుట) ధాతువునుండి వచ్చినదగుటచేఁ బ్రార్థనమనియర్థము. పవిత్ర ప్రార్థనములవలన వృద్ధికలుగును. దీనికే ప్రకృతిశక్తియని యర్థము వచ్చెను. క్రమముగానదియే పరమసత్యమైనది. రాత్ పండితు ననుసరించి బ్రహ్మమనగా దేవతలయెడ లగ్నముచేసిన సంకల్పము, తరువాత పవిత్ర మంత్రము, తరువాత పరమాత్మయని గ్రహింపఁబడెను. ఓల్డెన్‌బెర్గ భావములో, వేదకాలమునందు, దేవతలు, మంత్రశక్తులు విశేషముగానున్నవి కావున, మంత్రవైద్యునికిఁ బ్రాముఖ్యమువచ్చినది. అతఁడు తనమంత్రముచేఁ గోరిన ఫలితమును గలుగఁజేయువాఁడు. అప్పుడు బ్రహ్మమనగానొక విచిత్ర మంత్రము. బ్రాహ్మణములకాలమున, బ్రహ్మమనగా యజ్ఞములలోఁజెప్పు మంత్రము. బహుశః కొన్ని మంత్రము లుచ్చరించినచో విచిత్రఫలితములు కలిగెడివి. క్రమముగా సృష్టిహేతువైనశక్తి యనునర్థమువచ్చినది. డ్యూసేన్ పండితుఁడు, బ్రహ్మమనగాఁ బ్రార్థనమనియుఁ, బ్రార్థన మాత్మకు సత్యదర్శనమిచ్చుననియుఁ, దరువాత సత్యమే బ్రహ్మమనియు వాడఁబడినదని చెప్పెను. బ్రహ్మము 'వాక్' నుండి, బృహస్పతి, వాచస్పతి శబ్దములవలె నేర్పడినదనెను. మనకు స్పష్టమైన యర్థము బ్రహ్మమనఁగా సత్యమనియే.

౧. చూడు రైన్ ఆఫ్ రిలిజియన్ అధ్యాయము. ౧౩

చూచియుంటిమి. తైత్తిరీయము తృతీయాధ్యాయము నందొక కుమారుఁడు తండ్రిని సమీపించి, సర్వవస్తుజాలము దేనినుండి బయల్పడి, దేనియందుఁ జేరుచున్నవో యాబ్రహ్మపదార్థమును గూర్చి బోధింపుమని యడిగెను. తండ్రి కుమారునికి పరబ్రహ్మ లక్షణములను సామాన్యముగాఁ జెప్పి తద్గుణవిశేషముల నూహించుకొమ్మని బోధించెను. "ఈప్రాణులన్నియు దేనినుండి పుట్టినవో, పుట్టి దేనియందు వసించుచున్నవో, మరణించి తిరిగి దేనియందుఁ బ్రవేశించునో, అదియే బ్రహ్మము"ని యాతఁడు చెప్పెను. జగద్వస్తుజాలమంతయు రూపపరివర్తనమునందుచున్న కారణముచే నదిస్థిరమైనదని చెప్పవీలులేదు. నామరూపప్రపంచమున కాధారభూతమై యెన్నఁడు మార్పునొందని వస్తువేదైననున్నదా ? కుమారుఁ డన్నమే పరమసత్యమని పల్కెను. ఇది ప్రపంచముయొక్క స్థూలరూపము. లోకాయతు లీభావమును గలిగియున్నారు. కుమారుఁడు కేవలమన్నము చైతన్యయుక్తమైన ప్రాణికోటి నీయఁజాలదను నిర్ణయమునకు వెంటనే వచ్చినాఁడు. తరులతాదులకుఁ బ్రాణము నిచ్చున దొకటి యుండవలెను. ప్రాణమే యట్టిపదార్థమని నిశ్చయించెను.[౬] ప్రాణములేని పదార్థముండఁజాలదు; పదార్థములేక ప్రాణము గోచరింపదు. ఈప్రాణశక్తి, అన్నములోఁ గావలసిన దానిని దీసికొని, దానిననుభవించి, పదార్థమును జైతన్యవంత మొనర్చును. జడమైన అన్నమును, రక్తమాంసాదికముగా మార్చు

౫. తైత్తిరీయము. ౩అ. ౧

౬. ప్రాణమనగా శ్వాస. చూడు. రా.వే.భా. అ౧-౬,౧: ౩అ. ౪౩,౫౧; ౧౦౨. ౪౯. ౬

నీశక్తియే ప్రాణశక్తి, ఈప్రాణశక్తి సర్వమునందు వ్యాపించి, మానవజాతికి జడజగత్తునకు సంబంధము కలుపును. ౧. అన్నముకంటెఁ బ్రాణమింకొకజాతికిఁ జెందినశక్తియనియు, నది అన్నసారమనియుఁ బుత్రుఁడెఱుఁగును.౨. కాని దీనివలన నాతనికిఁ దృప్తి కలుగలేదు. ఆలోచించు మనశ్శక్తిని ప్రదర్శించు జంతుజాలము నాతఁడు చూచి, ప్రాణమట్టి శక్తిలేనిదని నిశ్చయించినాఁడు. అందుచే నాతఁడు మనస్సే పరమసత్యమైన బ్రహ్మమని నిర్ణయించెను. కాని యిదియు నసంగతము. ఏలన, మనస్సు కేవలము విషయములను గ్రహించునేకాని, విచక్షణశీలముగల బుద్ధి వేఱుగా నున్నది. అందుచే విజ్ఞానము బ్రహ్మమని తలఁపఁబడెను. 3 కొన్ని బౌద్ధమతశాఖలు దీనినంగీకరించినవి. కాని కుమారుఁడు దీనికిఁ దృప్తిపడలేదు; ఏలన, బుద్ధిశక్తి పరిమితమును, లోపభూయిష్టమునగుటచే స్వయం సంపూర్ణము కాదు. మనమెంత ప్రయత్నించినను, బుద్ధిశక్తిచే నిర్మితములైన జ్ఞానవిషయము లన్నిటికిని అసంపూర్ణత్వానేకత్వ దోషములు పట్టునని యుపనిషత్తులు చూపుటకు నిశ్చయించినవి. విజ్ఞానమునందు, నీతితత్త్వమునందు, ద్రష్టృదృశ్యసంబంధము తప్పదు. బుద్ధ్యతీతమైన స్థితియేదో యొకటుండవలెను. దానిననుసరించి మన ప్రమాణములు సత్యనిర్ణయమునకుఁ బనికిరావు. సత్పదార్థమేకత్వలక్షణముగల దగుటచే, ననేకత్వలక్షణముగల బుద్ధిని దాటి మనమింకొక సాధనమును జూడవలెను, బుద్ధియొక్క-

౧. ప్రశ్నోపనిషత్తు ౨అ.
౨. బృహదారణ్యకము ౧అ.3.౨౦; ఛాందోగ్యము. ౬అ. ౨.౪
3. ఐతరేయము 3అ. 3; తైత్తిరీయము 3అ. ౯.

ఆలోచనలోఁ దానాలోచించు పదార్థములు; వేఱుగా నున్నవని సామాన్యముగా నమ్మును. బుద్ధి తనవ్యాపారములోఁ దనకంటె వేఱుగానున్న వస్తువుల నూహించును. సత్యమాలోచనాతీతము. అది తురీయావస్థలో గోచరించును. అచట సత్యద్రష్టకు సత్యము వేఱుగా లేదు; రెండునొకటే. అచట జ్ఞాని, జ్ఞానము, జ్ఞేయమునొకటే యగుటచే, నానందముత్తమఫలము. ఇచట బ్రహ్మజిజ్ఞాస పూర్తియగును; ఆనందముకంటె నధికమైన దింకొకఫలము లేదు. ఈయానందము నిరవధికమైనది; అనఁగా శూన్యప్రదేశము కాదు; జీవియొక్క పరిపూర్ణదశనందుట ౧. "తమ దివ్యజ్ఞానముచే విచక్షణులు నిత్యానందస్వరూపము మరణాతీతమునైన "ఆత్మ"ను దర్శింతురు." ౨. ఈయానందమును గూర్చి మనము నిజముగా నేమియుఁ జెప్పఁజాలము. దానిస్వరూపమును గూర్చినప్రశ్న కేయవకాశమును లేదు. మనము బుద్ధిఘటములో నుండుటచే నేదోవిధముగా దానినర్థము చేసికొనవలసియున్నది. ఆనందము, సర్వాతీతమైన దగుటచే, సర్వసారస్వరూపమగును. సర్వము నానందమునుండియే జనించి, యందే నివసించి, యందే లీనమగుచున్నవి. జడములు, వృక్షములు, జంతువులు, మనుష్యులు గల వివిధజాతులు దానితో నవినాభావ సంబంధము కలిగియున్నవి. వాని యన్నిటి సత్యసారస్వరూపమే యానందము. ప్రపంచములోని సర్వజీవరాసులు బ్రహ్మానందముచే నావృతములై యున్నవి;

౧. చూడు, ముండకోపనిషత్తు

౨. ముండకము ౨౨. ౭

అవి భిన్నరూపములను గలిగియుండుటకుఁ గారణము వానికి భిన్నకర్తవ్యములున్నవి. ఈజీవులన్నియు స్వయంపోషకస్థితి కలిగినవికావు; వానిస్థితి బ్రహ్మముపై నాధారపడి యున్నది. "దేవా! ఈ ఆనందస్వరూపమైన అవ్యయ బ్రహ్మ మెవనిపై లేక దేనిపై నాధారపడియున్నద?"ని యడిగెను. సర్వము దానిపై నాధారపడియున్నది; అది దేనిపై నాధారపడదు. ఒక సంపూర్ణమైన వస్తువులోని వివిధాంశములు నావస్తువుతో నెట్లు విభాజ్యసంబంధము కల్గియుండునో యట్టిసంబంధమును దెల్పు వాక్యము లుపనిషత్తులలోఁ బెక్కుగలవు. "ఒకబండిచక్రము లోని యాకులన్నియు నొక్కయిరుసులో నెట్లతుకబడియున్నవో అదేవిధముగా సర్వప్రాణములు, సర్వదేవతలు, ప్రపంచములు సర్వేంద్రియము లాపరమాత్మలో నిమిడియున్నవి."౧. "పరమాత్మ అతిపురాతనమైన అశ్వత్థవృక్షము. దానివేళ్లుపైకిని,కొమ్మలుక్రిందికిని పెరుగును,సర్వప్రపంచములు నందిమిడియున్న మరణాతీత దివ్యజ్యోతిర్మయమైన బ్రహ్మస్వరూపమది; అదికాక మఱెద్దియును లేదు."౨.

పరమసత్యమైన పరబ్రహ్మ మనిర్వాచనీయమని చెప్పి తద్విరుద్ధముగా నది 'ఆనంద'మని వర్ణించితిమి. సర్వసంపూర్ణమైనసత్యమును మనమూహింపయత్నించునపు డదియొకమూర్తిమత్త్వమును బొందును. మనము భావముచేఁ గల్పించిన సత్యమును అనిర్వాచనీయసత్యమునుబోల్చినచో 'ఆనంద' మనిర్వాచ

౧. బృహదారణ్యకము. ౨ అ. ౫. ౧౫.
౨. కఠము. ౨ అ. ౬-౧; తైత్తిరీయము. ౧అ.౧౦; భగవద్గీత ౧౫అ౧.

నీయసత్పదార్థము కాఁజాలదనియుఁ, గాని బుద్ధిశక్తిచేఁ జెప్ప సాధ్యమైన బ్రహ్మమునుగూర్చిన మహోన్నతభావమనియుఁ దెలియవలెను. ఆనందము స్వయంజ్యోతియై స్వయంసంపూర్ణమై వెల్గు పరబ్రహ్మముకాదు. తార్కికబుద్ధికి సంపూర్ణమైనది సత్యమనితోఁచును; అందుఁ బ్రపంచములోని భిన్నపదార్థజాలమంతయు నంతర్భూతమైయుండును. సగుణమైన యీయానందము బుద్ధికిగోచరించిన ఉత్తమప్రమాణమునకు సరిపోవుసత్యము. ఇదియే రామానుజుఁ డంగీకరించిన పరబ్రహ్మరూపము. దీనినే ప్రామాణికసత్తయందురు. అనిర్వచనీయమైన పరబ్రహ్మమును నిరుపాధికసత్తయని చెప్పుదురు. ఇదియే శంకరాచార్యుని నిర్గుణబ్రహ్మము. మొదటిది బుద్ధిగోచరమైన సంపూర్ణవ్యక్తిత్వము; రెండవది వాగతీతమైన పరమసత్యము. కాని నిర్గుణబ్రహ్మమే సగుణబ్రహ్మముగా దర్శనీయమని శంకరుఁడే చెప్పినాఁడు. ధ్యానసిద్ధిలో నిర్గుణబ్రహ్మము, జ్ఞానదృష్టిలో సగుణమై ప్రకాశించును.౧.

౧. ఉపనిషత్తులు సత్పదార్థము నిర్వచనీయమని స్పష్టముగాఁ జెప్పినవి. కాని బుద్ధిశక్తికిసాధ్యములైన వర్ణనములిచ్చియున్నవి. అవి పూర్ణతృప్తినొసఁగఁజాలవు, బుద్ధిచెప్పు నిర్వచనమైన సత్యమగుచో నదిరామానుజతత్త్వమే. ఉపనిషత్తులభావము ననుసరించి, శంకరుఁడు రామానుజునితత్త్వమైన బుద్ధికల్పితసత్యమున కతీతమైనదే సత్పదార్థమని వక్కాణించియున్నాఁడు. బుద్ధికల్పితములైన ఉత్తమప్రమాణములుకూడ సత్పదార్థనిర్ణయములో నెట్లసమర్థములో శంకరుఁడుచూపినవాదమును శంకరాద్వైతతత్త్వమును మనము చర్చించునపుడు చూడనగును. సత్పదార్థమంతమో అనంతమో, రెండునో, ఏదియునుగాదో, మనము చెప్పఁజాలమని శంకరునివాదము. పూర్ణమునకు నంశమునకును, వస్తువునకు గుణమునకును, కారణమునకును గార్యమునకు నిదియే సంబంధము.

ఈభిన్నదృక్పథముచే నుపనిషత్తులలోని యానందమును గూర్చి విశేషచర్చలు బయలుదేఱినవి. 'ఆనందమయ' శబ్దములోని 'మయ' వలన ఆనందము గుణమని శంకరాచార్యుఁడు వక్కాణించెను. ఆత్మనుండి భిన్నమైనగుణమునుగూర్చికాని హేతుచర్చ యసంబద్ధము. అది కేవలబ్రహ్మపదార్థమేయైనచో దానికి రూపమిచ్చి, గుణములారోపించుట, విరుద్ధప్రసంగము. కాని తైత్తిరీయోపనిషత్తులో నానందమునకు శీర్షాద్యవయవకల్పనముగలదు. ఆనందమే బ్రహ్మమైనచోఁ దైత్తిరీయమునందు బ్రహ్మమును వేఱుగాఁజెప్పి ఆనందముయొక్క రక్షణపుచ్ఛమని వర్ణింపఁబడెను.౨. కావున శంకరుఁడిట్లు నిశ్చయించినాఁడు; "ఆనంద మాయాత్మ, నిర్గుణపరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబమే యగును." రామానుజుఁ డీయానందమే బ్రహ్మమని వాదించినాఁడు. 'ఆనందమయ' శబ్దములోని 'మయ' శబ్దము 'ఆనంద'ము పూర్ణమైనదని తెల్పును. అన్నము, ప్రాణము మున్నగువానికి లోపల నింకేదియోయున్నదని 'అన్యోఽంతరఆత్మా' ఆనందమునకట్టిదేదియును జెప్పలేదు. అవయవవాదులుచెప్పుట కేవల మూహాకల్పనము. 'పుచ్ఛంబ్రహ్మ' శబ్దమువలన బ్రహ్మకు నానందమునకు భేదమున్నదని తలఁపరాదు. రెంటికిని బూర్ణమునకు వంశమునకుఁగల సంబంధమును జెప్పవచ్చును౧. ఆనందమయ

---

౨. బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా ఉపనిషత్తులకును శంకరునకు మధ్యకాలమందు వ్యాపించిన బౌద్ధసంప్రదాయమే, తార్కికహేతువాద మసంపూర్ణమనియు, దానికిఁ గొన్ని సరిహద్దులు దాటిపోవశక్యముగాదనియుఁ జూప్రతత్త్వమును శంకరాచార్యుఁడు మనకుఁ బ్రసాదించునట్లు చేసినది.

౧. సముదాయ సముదాయిభావము.

స్వరూపవర్ణనమైనవెంటనే ఉపనిషత్తు 'సోఽకామయత' యని పుంలింగశబ్ద ముపయోగించినది. ఆపుంలింగశబ్దవాచ్యుఁడే ఆనందమయుఁడు. ఆనందమయశబ్దము 'సః' తో నన్వయింప వలెనుగాని, 'పుచ్ఛబ్రహ్మ'తోఁగాదు. ఏలనఁ 'బుచ్ఛంబ్రహ్మ' నపుంసకలింగము. ఆనందరూపములైన 'ప్రియము' 'మోద'ము మున్నగుశబ్దము లానందపూర్వరూపములుగా నుపయోగింపఁ బడినవి. శిష్యుఁడు వీనినుండి ముందుకుఁబోయి యానందము నొద్ద నాగిపోయెను. తైత్తిరీయములోనే ఆనందము బ్రహ్మ మను నర్థమిచ్చువాక్యములున్నవి.

ఈవిచారణమంతయు 'నానందము'బుద్ధికల్పితభావమా? యనువిషయమునుగూర్చియే యని స్పష్టమైనది. శంకరుఁడు సమర్థించిన ధ్యానైకగమ్యుఁడగు నేకబ్రహ్మసిద్ధాంతముగాని. రామానుజుఁడు సమర్థించిన సగుణబ్రహ్మసిద్ధాంతమునుగాని విస్పష్టముగా వేఱుచేసి యుపనిషత్తులేమియుఁ జెప్పియుండలేదు. ఈరెండు సిద్ధాంతములను వేఱుచేసినచో, నామరూపప్రపంచ మున నెట్టిభేదమునుగాని, విలువనుగాని గుర్తించుట సాధ్యము కాదు. ఉపనిషద్భావములో బ్రహ్మమే యీశ్వరుఁడు. భాషను సరియైనతూనికతో భావమును దెల్పుట కుపయోగించినచో 'పర బ్రహ్మము'ను గూర్చి "అహంబ్రహ్మాస్మి"౧. యని చెప్పుకొని నప్పుడు పూర్ణబ్రహ్మపదార్థము లేశమాత్రముగానైనను సంకు చితమైనదని చెప్పకతప్పదు. ఈలేశమాత్రలోపమునుబట్టి, దేశ కాల నిమిత్తబద్ధమైన ప్రపంచమును బ్రహ్మపరిదర్శనమేయని

౧. బృహదారణ్యకము ౧ అ. ౪-౧౦

శంకరుఁడుచూపెను. దురూహ్యమైన బ్రహ్మమును మనమూహించిన క్షణమందే, భిన్నత్వనానాత్వములును బ్రహ్మవంటి సత్యములేయని యుపనిషత్తుల నిగూఢభావమనితోఁచును, ఆత్మసాక్షియగు సత్పదార్థము. గుణసంపూర్ణమైన పరమేశ్వరుఁడుగా మాఱినప్పుడు మనకు లభించినదేవన పూర్ణసగుణబ్రహ్మము సంకుచిత నిర్గుణబ్రహ్మమును. ఏకమైనసత్పదార్థము, అనేకమైన జగత్పదార్థజాలములోఁ బ్రతిఫలించినది. అందుచేతనే వస్తువులతత్త్వము నవిబ్రహ్మమున కెంతదూరములోనున్నవో దానినిబట్టి నిర్ణయించుచున్నాము. అందుచే బ్రహ్మము భిన్నవస్తువులలో భిన్నరూపములలోఁ బ్రదర్శితమగుచున్నది; ఆకారణముచేఁ బ్రతివస్తువునకును దేశకాలనిమిత్తములతో సంబంధమును గలుగుచున్నది. ఈవిధముగానేర్పడిన సోపానపంక్తిలో జడపదార్థములు సత్పదార్థమునకు విశేషదూరముగాను, దేవతాదులు దానికి మిక్కిలిసమీపములోనున్నారు. ఉపనిషత్తులలోఁజెప్పిన ఆనందమయుఁడు. రామానుజుని సగుణబ్రహ్మము శంకరుని యీశ్వరుఁడు, సత్పదార్థమునకుఁగల సోపానపంక్తిలో దుదిమెట్టననున్నారు. అదియే సత్పదార్థమున కత్యంతసమీపమైనమెట్టు, దానిపై నింకొకమెట్టులేదు. ఆసత్పదార్థము, విజ్ఞానఘట్టమున నానందమయుఁడుగా గోచరించిన సగుణబ్రహ్మము. స్వాయముగాఁ గోరి సంకుచితత్వమునందిన శంకరుని యీశ్వరుఁడే ఈశ్వరుఁడేకత్వమున కాధారము; అన్నములేక పదార్థము అనేకత్వమున కాధారము.౧.

౧. చూడు, తైత్తిరీయము ౧౮.౫; వేదాంతసూత్రములు ౧౮, ౧౯ పై శంకరరామానుజ భాష్యములు చూడు.

౯ బ్రహ్మపదార్థము-ఆత్మపదార్థము.

ద్రష్ట, దృశ్యము; బ్రహ్మము, ఆత్మ, బ్రహ్మాండము, పిండాండము నీరెండును సమానములని తలఁపఁబడెను. బ్రహ్మమే ఆత్మ. ౨. ఈ మానవుని యందున్న బ్రహ్మము, సూర్యునియందున్న బ్రహ్మము నొకటే"౩. ఋగ్వేదములో లోకాతీతుఁడైన బ్రహ్మము, ఇచట సర్వాంతర్యామి యయ్యెను. అనంతమైన శక్తి అంతముగల పదార్థముల కతీతమై యెచ్చటనో లేదు. వానియందే యున్నది. ఈమార్పునకుఁ గారణముపనిషత్తులతత్త్వము ఆంతరంగికమైనది. ప్లేటో తత్త్వవేత్త పుట్టుటకుఁ బూర్వమే యీద్రష్ట, దృశ్యముల సమత్వము తెలిసికొనఁబడినది. దీనినిగూర్చి ష్క్యూసేర్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసెను; "ఈతత్త్వమునుగూర్చి వేదాంతగ్రంథములలో రచింపఁబడిన అనుచితాలంకారములను, అతిశయోక్తులను విడిచి, కేవల స్వచ్ఛతాత్త్వికదృష్టితోఁ జూచినచో, జీవాత్మ పరమాత్మ సమత్వము లేక బ్రహ్మాత్మసమత్వముయొక్క మహత్త్వవైశిష్ట్యముపనిషత్తీసమను, తత్కాలమును, దేశమునుగూడ నధిగమించునంతటి ప్రాముఖ్యముగలది; మానవజాతికంతకు నమూల్యమైన విలువగల గొప్పభావమిది. భవిష్యత్తులో నెట్టిపరిశోధనము లెట్టినూత్నసత్యములను గనుఁగొనునో చెప్పఁజాలనుగాని, ఒక్కవిషయమును మాత్రము నేను నిస్సంశయముగ నొక్కి చెప్పఁ

౨. తైత్తిరీయము ౧అ,౫, (3) తైత్తిరీయము ౨అ,౮; ౩అ,౧౦ చాందోగ్యము అ౩-౧౩,౭; అ౩-౧౪,౨,౪, బృహదారణ్యకము ౫అ, ౫,౨ ముండకము ౨అ,౧,౧౦

గలను. భావితత్వశాస్త్రము లూహింపరాని యెట్టి నవ్యమార్గములను ద్రొక్కినను. ఈ బ్రహ్మాత్మసమత్వభావ మచంచలమై నిలువఁగలదు; దానిబాటకు వక్రతయెన్నఁడును సంభవింపదు. ఈసృష్టిరహస్యసమస్యను గూర్చిన విశేష పరిశీలనమువలనఁ దత్త్వవేత్తలకు నూత్నసత్యమెట్టిది గోచరించినను, దానికి మూలమంత్రము మానవునియందు గంభీరమై, గర్భితమైయున్న యంతరాత్మయందే లభింపఁగలదు. ఉపనిషత్కర్తలైన ఆదివైజ్ఞానికులు, తమకంతములేని యశము నార్జించిన జీవపరమాత్మసమత్వసిద్ధాంతము, అనఁగా మానవునిలో నంతర్యాభితమైయున్న ఆత్మయే, సర్వజగదంతర్యామియైయున్న పరబ్రహ్మమని కనుగొనిన సిద్ధాంతము. ప్రపంచచరిత్రలో మొట్టమొదటిది, అగ్రస్థానము వహించునదియునై యున్నది"౧. ఈజీవాత్మయుఁ బరమాత్మయు నొకటేయను తత్త్వమొక సామాన్యమైన సంశయాస్పద వాక్యముకాదు; అది మనసమాలోచనములయొక్కయు, నూహలయొక్కయు, సంకల్పములయొక్కయుఁ దొలఁగింపరాని అవినాభావసంబంధముగల దివ్యసత్యము. ప్రదురూహ్యము, నజేయము, నప్రియమునైనచో మానవునియంతరాత్మ దానినిగూర్చి తలఁపకయు, దానిని జయింపకయుఁ, ప్రేమింపకయునుండి యుండెడిదే. ప్రకృతి యొకదృష్టయొక్క దృశ్యము; ఒకకర్తయొక్క కర్మ; అదిహేతు బద్ధమైనది, బుద్ధికి గోచరించునది, ప్రేమింపఁదగినది. ప్రకృతిమానవుని కొఱకే యున్నది. తానడుగులు ముందు కిడుటకు నక్షత్రములు కాంతి

౧. ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు, పుటలు ౩౯–౪౦

నిచ్చును; అంధకారమాతని కింద్రియశాంతినిచ్చి నిద్రకు జో కొట్టుట కుపయోగించును. ప్రకృతి, తన తెరమఱుఁగునున్న సత్పదార్థమును గుర్తింపుమని యాహ్వానించి, జీవయాత్రకుఁ దోడ్పడుచున్నది. ప్రకృతి ఆత్మచే సృజింపఁబడి, పోషింపఁబడి, నడుపఁబడుచున్నది. సృష్ట్యారంభమునుండి మనస్సాలోచింప నారంభించిన ముహూర్తమాదిగ, పురుష, ప్రకృతి సమత్వము సర్వము నావరించి, నిండియుండిన కేంద్రపరమశక్తి స్వరూప భావము, యోగ్యులగు వారందఱకుఁ దెలిసినదే. "తత్త్వమసి", "ఆ బ్రహ్మమే నీవు"వాక్యమందలి సత్యమునకు, ధ్యానయోగము పావనభక్తి భరితమైన మతానుష్ఠానమును సాక్షీభూతములై యున్నవి. దీనిభావము మనకుఁ దృప్తికరముగాఁ దెలియకపోవచ్చునుగాని, దానిని నిరసించుటకు మనకధికారములేదు.

పరబ్రహ్మమును గూర్చి వివిధభావములు, ఆత్మనుగూర్చిన వివిధాభిప్రాయములు నొండొంటితో సరిపోవుచున్నవి. తరువాత రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథములలో, బ్రహ్మపదార్థమును గూర్చిన వివిధాంతరువులైన జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తి తురీయములు స్పష్టముగాఁ బేర్కొనఁబడినవి, పరమసత్యమైన పరబ్రహ్మమే, తురీయావస్థయందు దర్శింపఁబడిన 'ఆత్మ' పదార్థమే. ఇచట ద్రష్ట, దృశ్యమునొకటే. ఇచట చూచువాఁడు, చూపు. చూచినది ఒకే పూర్ణత్వములోఁ గలిసిపోవును. ఆత్మపదార్థమును, జ్ఞానితో సమానముగాఁ జెప్పినపుడు, బ్రహ్మపదార్థము నీశ్వరునిగాఁ జూతుము. అంతరాత్మయందు నివసించి యున్న 'ఆత్మ' వినా వ్యక్తిత్వమే లేనప్పు, డీశ్వరునికిఁగూడ

వ్యక్తిత్వమిచ్చు నొకయంతర్వర్తియైన శక్తి గావలసియున్నది. మతానుష్ఠానమున కీశ్వరభావమే మహోన్నతసత్యము. ప్రాణ మే బ్రహ్మము, మనస్సే బ్రహ్మమని చెప్పినపుడు మనకు లభిం చినది హిరణ్యగర్భుని భావము. ఇది ఆత్మేశ్వరుల మధ్యభావ ము, హిరణ్యగర్భునకు జగత్తునకు, దేహాత్మలకుగల సంబంధ మున్నది. ఇచట ఋగ్వేదభావము గోచరించుచున్నది. ఈజగ త్తున కొకబుద్ధి, సంకల్పమునున్నవని యూహింపఁబడెను. మన రములు కలిసియుండును. అట్లే యీజగత్తను శరీరమున కొక పెద్దమనస్సున్నది; అదియే హిరణ్యగర్భుఁడు. ఈవిషయము ను గూర్చిన భావము లుపనిషత్తులలో నచ్చటచటఁ గలవు; నామరూపములలో మాత్రము మార్పుగలదు. ఈశ్వరుని కా రణ బ్రహ్మమనియు, జగత్తును గార్యబ్రహ్మమనియుఁ జెప్పిరి. సర్వకార్యసముచ్చయమే కార్యబ్రహ్మము లేక హిరణ్యగర్భుఁడు, స్వభావముచే నీతఁడు పరబ్రహ్మనుండి భేదింపఁడు. బ్రహ్మప దార్థము, ఏకము; నిర్గుణము నద్వితీయమునైనది. ఒకప్పుడా బ్రహ్మమునే సృష్టికర్తయగు నీశ్వరునిగాను, మఱొకప్పుడు సృష్టిరూపమైన హిరణ్యగర్భునిగాను గ్రహించిరి. సృష్టిచేసిన బ్రహ్మయు బ్రహ్మమునుండియే జనించెను.౧. దృశ్యరూపమైన యీవిశ్వమంతయుఁ బోషించువాఁడీశ్వరుఁడు, దేహధారులగు వ్యక్తులందఱును నశించినను, నీశ్వరుఁడు సృష్టినిగూర్చి ధ్యానిం చుచు నశింపకయుండును. ఆత్మయే దేహమని మనము తలఁచి

---

౧. ముండకము 3అ. ౧3.౧

నచో, బ్రహ్మమే జగత్తులేక విరాట్టగును. విరాట్టనఁగా విశ్వరూపము, "విరాట్పురుషుఁడు సృజింపఁబడిన సర్వవస్త్వభ్యంతరమున నున్న విశ్వాత్మ, అగ్ని యాతనిశీర్షము; సూర్యచంద్రు లాతని నేత్రములు; చతుర్దిశలాతని చెవులు; వాయువాతని యూపిరి; ఆతనినుండి జనించిన వేదములాతని వాక్కులు; విశ్వమంతయు నాతని హృదయము; భూమి యాతని పాదములనుండి పుట్టినది."౨. భౌతికవస్తు సముచ్చయముచే విరాట్పురుషుని దేహము కల్పింపఁబడినది. విరాట్పురుషుఁడు భగవంతుని ప్రత్యక్షస్వరూపము. ఆతనియింద్రియములు దిశలు, పంచభూతములాతనిశరీరము; "ఇదంతయు నేనే" యను భావ మాతనిబుద్ధి. విరాట్పురుష భావమునకుఁ బూర్వము సూత్రాత్మభావము లేక, సూక్ష్మశరీర సముదాయమే తనవాహనముగాఁ గల హిరణ్యగర్భభావము పెంపొంది యుండవలెను. విరాట్స్వరూపములో హిరణ్యగర్భుఁడు గోచరించును. స్థూలరూపముయొక్క ఆవిష్కరణమగునటకు సూత్రాత్మ సూక్ష్మశరీరములకు సంబంధించియుండెను. మొదటి కారణరూపములో విజ్ఞానక్రియల బీజరూపమున నాతఁ డుండెను. విరాట్పురుషుఁడు, విశ్వాత్మ సర్వజగత్పదార్థరూపమున గోచరించినాఁడు. బ్రహ్మజగత్తుయొక్క సూక్ష్మపదార్థరూపమున నున్నాఁడు. సూత్రాత్మ హిరణ్యగర్భుఁడే; కారణకార్యాతీతుఁడు పరబ్రహ్మ; ఈపరబ్రహ్మయే అనాత్మసంబంధముచే నీశ్వరుఁడుగా గోచరించును.౧. ఈదిగువ ప్రణాళిక యీపద్ధతిని నిరూపించును:—

(౨) ముండకము ౨అ. ౪.౧౧

ఆత్మ	బ్రహ్మ
౧. దేహాత్మ (విశ్వము)	౧, జగత్తు (విరాట్ లేక వైశ్వానరుఁడు)
౨. ప్రాణాత్మ (తైజసము)	౨. ప్రపంచాత్మ(హిరణ్యగర్భుడు)
3. బుద్ధ్యాత్మ (ప్రాజ్ఞుఁడు)	3. ఆత్మద్రష్ట (ఈశ్వరుఁడు)
ర. ధ్యానాత్మ (తురీయము)	ర. ఆనందము (బ్రహ్మము)

హేతుప్రకటన మంగీకృతమైనచో, నుపనిషత్తులలోఁ జెప్పఁబడిన బ్రహ్మము తాత్త్వికుల కల్పనముగాని, అనిర్దిష్టమైన సమత్వముగాని, శాంతిగర్భముననున్న శూన్యముగానికాదు. అది సంపూర్ణము, పరమసత్యమునైన చైతన్యము. అనంతరూపములలోనున్న దైవాంశముల సంపూర్ణరూపమే పరబ్రహ్మము. భిన్నవస్తురూపములన్నియు మాయాకల్పితములు నసత్యములు నగుటకు బదులుగాఁ బరమసత్యములో నిమిడియున్నవి. బ్రహ్మస్వరూపమును నిరూపించుట కుపయోగించిన 'ఓం' కారము దానిసగుణ స్వరూపమును స్పష్టమొనర్చును౧. ఓంకారము పరమాత్మచిహ్నము; పురుషోత్తముని లాంఛనము. ౨. ఓమ్ సంపూర్ణత్వసగుణత్వ చిహ్నము. అనంతర వేదాంత సారస్వతమునఁ జూపఁబడిన పరమాత్మయొక్క త్రివిధరూపములైన

౯. సుషుప్త్యవస్థలో ద్రష్ట, దృశ్యము శాంతించినవి కాని నశింపలేదు.

౧. ఓంకారము బ్రహ్మముః కు సంజ్ఞ, విగ్రహమెట్లు విష్ణువునకు సంజ్ఞయో యిదియునట్లే "ప్రతిమేవవిష్ణోః" శంకరభాష్యము (తైత్తిరీయోపనిషత్తు ౧౮,౬)

౨. మనువు ౨౮. ౭3; చూడు తైత్తిరీయము ౧౮ ౭; కఠము ౧౮౨, ౧౫-౧౬

బ్రహ్మ, విష్ణువు, ఈశ్వరుఁడు ఓంకార గుణస్వరూపులు, 'అ' సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మ; "ఉ" పోషకుఁడగు విష్ణువు; 'మ్' నాశకారకుఁడగు శివుఁడు. 3

వ్యక్తావ్యక్తములైన రెండురూపములలోను బ్రహ్మోపాసనము చేయుమని యీశోపనిషత్తు బోధించుచున్నది. ఉపనిషత్తులు మనకుఁ జెప్పునదొక శుష్కమైన అద్వైతముగాదు. భిన్నత్వమున్నది, కాని యేకత్వమునున్నది. పరిపూర్ణత్వమనఁగా, నపరిపూర్ణతను విస్మరించునదికాదు; పూర్ణతలేని సర్వవస్తువుల కాధారభూతమైనది. బ్రహ్మము కాలాతీతమైనదనఁగా, రెండు వస్తువులున్నవి, యందొకటి కాలగతము, రెండవది దానినధిగమించు కాలతీతవస్తువునని యర్థముకాదు. కాలగర్భములైయున్న సర్వవస్తువులలో నంతర్వ్యాప్తమైయున్న శాశ్వత సత్యమనియే భావము. పరబ్రహ్మ మంతము కా దనంతమును గాదు; పరిణామమును కాదు, తత్ప్రదర్శనమునుగాదు; అది సర్వాతీతము, సర్వాంతర్యామియుఁ గూడనైనది. ఆత్మయను వసంతర్తువు, అనంతకోటి భిన్నవ్యక్తిరూపములుగా చిగిర్చి, పుష్పించినది. బ్రహ్మశబ్దమునకుఁ బెంపొందుటను నర్థములో నది పూర్ణచైతన్యము, చలనము, వృద్ధిగలిగియున్న దేకాని, నిర్జీవము. జడము,మాంద్యమును గాదు. పరబ్రహ్మ సచ్చిదానందము— శాశ్వతస్థితి, అనంతజ్ఞానము, నిరవధికప్రమోదము, అది జ్ఞాన

3. చూడు, ఛాందోగ్యము ౧౫, 3,౬.౭, బృహదారణ్యకము ౫౫, 3.౧౮ ౮. 3.౪.౫.

శక్తి, క్రియాత్మకము, అది తననుండి తానే కలిగినది. ౧ తైత్తి రీయమున నది, "సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ"యని చెప్పఁబడి నది. దీనినిబట్టి బ్రహ్మమొక కేవలజ్ఞానముకాని, శక్తికాని, ద్రష్టకాని కాదు; అది జగత్తు తత్సారము; స్థూలము, సూక్ష్మ ము; జ్ఞానప్రేమానందమయము, "అదియుఁ బూర్ణమిదియుఁ బూర్ణము."౨. కాని యిదివరలో మేము చెప్పినరీతిగా; బ్రహ్మ మనిర్వచనీయమగుటచే నదియేదికాదో చెప్పఁగలము. కాని, యిదియని వాక్కుతోఁ జెప్పఁజాలము.

౧౦–బుద్ధి–ధ్యానదృష్టి

ద్రష్టను దృశ్యమును సమన్వయించు నేకత్వమును గనుఁగొను టే బుద్ధియొక్క లక్ష్యము, అట్టి యేకత్వమున్నదను విశ్వా సము తర్కశాస్త్రమునకు, జీవితమునకుఁ దప్పని సరియగు సూత్రము. ఆ యేకత్వాంశములను నిర్ణయించుటే తత్త్వశా స్త్రకృషి. కాని పూర్ణమును గ్రహింపలేని సహజలోపము బుద్ధి యందుండుటచే నీప్రయత్నము విఫలముకాక తప్పదు. "దేనినుండి మనస్సహితముగా వాక్కు చేరలేక వెనుకకు మర లునో"3 యట్టి సత్పదార్థమును,బుద్ధి తనకుఁగల విషయగ్రహ ణసూత్రావళితోడను, నియమములతోడను, గ్రహింపఁజాల దు. "కన్నుగాని, వాక్కుగాని, మనస్సుగాని, యచటకుఁ బోఁ జాలదు. అదిమనకుఁ దెలియదు. ఎవ్వఁడైనను దాని నెట్లు

(౨) బృహదారణ్యకము, ౫౹౧ ౧.౧,౧ (౧) స్వయంభూః ఈశ ౭౹౮
(3) తైత్తిరీయము ౨౹౪,౧

బోధింపఁగలఁడో మాకుఁ దెలియదు."౧. సత్యదార్థము, బుద్ధిగ్రహించుటకు వీలైనదృశ్యముగా నెన్నఁడు మారఁజాలదు. "ఎవనిచే సర్వమును దెలియుచున్నామో వానినెట్లు తెలిసికొనుటకు వీలగును ? ఓ ప్రియురాలా ? జ్ఞాత తన్నుఁదాను దెలిసికొనుటయెట్లు ?"౨. విషయి, జ్ఞానవిషయము కానప్పుడెట్లు తెలియును. "అది చూచునే కాని చూడఁబడదు; వినునే కాని వినఁబడదు; దర్శించునే కాని దృశ్యముకాదు; తెలియునే కాని తెలియఁబడదు."౩. అది గోచరవిషయము కానంతమాత్రమున నాత్మలేని వస్తు వనరాదు. దానిని గ్రహించుటకు మానవునిబుద్ధిశక్తు లసమర్థములైనను, నదిలేనిదే యివి లేనే లేవు.౪. "దేనిని మనము మనస్సుచే నూహింపలేమో, కాని దేనిచే మనసూహించుచున్నదో, అదియే బ్రహ్మమని యెఱుఁగుము."౫. బుద్ధి దేశకాలనిమిత్తశక్తులను పరిమాణములతోఁ బనిచేయును. కాని దీనివలన మనకుఁ బరిష్కారములేని సమస్యలు, పరస్పర విరుద్ధభావములు లభించును. మొదటి కారణము నొకదానిని మనమూహించినచోఁ గారణకార్యధర్మము సత్యమగును. లేకున్నచో నీసూత్రమర్థములేని వాదమై నిలుచును. కావున నీసమస్య కేవల బుద్ధిశక్తిచేఁ బరిష్కృతము కాఁజాలదు. అందుచేఁ బరమసత్య నిర్ణయవిషయమున బుద్ధి తనయసమర్థత నంగీకరింపక

---

౧. కేనోపనిషత్తు ౨అ౩; ముండకము ౨అ,౧; కఠము. ౧అ, ౩,౧౦
౨. బృహదారణ్యకము ౨అ, ౪:౧౩; ౩అ, ౪,౨
౩. బృహదారణ్యకము ౩అ,౭,౨౩; ౩అ,౮,౧౧
౪. బృహదారణ్యకము ౩అ, ౮,౧౧; ౨అ, ౪,౧౪;౪అ, ౫,౧౫
౫. కేనోపనిషత్తు

తప్పదు. "దేవత లింద్రియందున్నారు; ఇంద్రుఁడు దేవతా
జనకునియందున్నాఁడు అతఁడు బ్రహ్మయందున్నాఁడు; కాని
బ్రహ్మ యెందున్నాఁడు?" దీనికి యాజ్ఞవల్క్యుఁడిట్లు బదులు
చెప్పినాఁడు; "ఇఁక నధికముగా నడుగవద్దు" ౧. మన బుద్ధిక
ల్పితప్రమాణములు దేశకాలనిమిత్త రూపమైన దృశ్యప్రపం
చముయొక్క వర్ణనములనిచ్చును; కాని సత్పదార్థము వీనికతీత
మైనది. దేశము తనలోనున్నను నది దేశాత్మకముగాదు; కాల
ము దానిలోనున్నను నది కాలాతీతము; కారణసూత్రబద్ధ
మైన ప్రకృతియందున్నను నది కారణధర్మాతీతము, పూర్ణస్వ
తంత్రమైన బ్రహ్మము దేశకాల నిమిత్తాతీతము. బ్రహ్మము
దేశాతీతమను విషయ ముపనిషత్తులలో నసంస్కృతముగాఁ
జెప్పఁబడినది. బ్రహ్మము సర్వవ్యాపి, యత్యధికమైనది. అత్య
ల్పమైనది యని చెప్పఁబడెను. "ఓగార్గీ! ఏది స్వర్గమునకుఁ బై
నున్నదో, భూలోకమునకుఁ గ్రిందనున్నదో, దేనిని మనుష్యులు
భూతవర్తమాన భవిష్యత్తులందురో, అది సర్వములోను, నెల్ల
యెడలను వ్యాపించియున్నది. కాని, దేశములోపల, బయట
నెందువ్యాపించినది? నిజముగా నీశాశ్వతబ్రహ్మము నందెల్లెడ
లను దేశము వ్యాపించియున్నది." ౨. కాలనియమముల కతీ
తమై బ్రహ్మమున్నదని చెప్పఁబడినది. ఆద్యంతరహితమైన శా
శ్వతత్వముగలిగినదే బ్రహ్మము; అనఁగా బ్రహ్మము శాశ్వత
వర్తమానస్థితిగలదై యున్నది. భూతభవిష్యత్తులనుండి యది

౧. బృహదారణ్యకము ౩అ. ౬.౧

౨. బృహదారణ్యకము ౩అ. ౮.౭: ౪అ.౨.౪; ఛాందోగ్యము ౩అ-౧౪-౩: ౭అ. ౨౫.౪

స్వతంత్రమై యున్నది; ౩. అదియే సర్వమునకుఁ బ్రభువు; ౪. దానిపాదములయొద్ద కాలము గతించుచుండును. ౫. బ్రహ్మము కారణసంబంధాతీతమని చెప్పుటకు, దానిని పూర్ణస్థాణు స్వరూపమని వర్ణించిరి. చలనము కారణసంబంధి కావున దానికదిలేదు. కారణ ధర్మాతీతమైన బ్రహ్మము నీవిధముగా నిర్ణయించుట వలన, బ్రహ్మము సంపూర్ణస్వయంస్థితి స్థైర్యముగలదని యభిప్రాయము తెలియుచున్నది. కాని దీనివలనఁ గొన్నియపార్థములు గలుగవచ్చును. ప్రపంచములోని యన్నిమార్పులయొక్క సూత్రమే కారణధర్మము. కాని కారణధర్మమునకు బ్రహ్మము బద్ధముకాదు. బ్రహ్మమందు మార్పులేదు కాని మార్పంతయు దానిపై నాధారపడియున్నది. దానికి వేఱుగా రెండవదేదియునులేదు. మన మనేకత్వమును బ్రహ్మములో లీనము చేయవలెను. దేశసాన్నిధ్యము; కాలగతి, కారణసంబంధము దానిపై నాధారపడియున్నవి. ఈమహత్తర తత్త్వసమన్వయము మనము బుద్ధిఘట్టమున నున్నంతకాలము బోధపడదు. ఉపనిషత్తులు కొన్నిచోటులందు, బుద్ధిబ్రహ్మము నపరిపూర్ణముగా మాత్రమే గ్రహింపఁగలదనియు, గొన్నిచోటులందు సహజ సామర్థ్యలోపముచే బుద్ధి బ్రహ్మము నసలే గ్రహింపఁజాలదనియుఁ జెప్పినవి. సంబంధములుగల వస్తువులతో వర్తింపఁగలబుద్ధి సంబంధశూన్యమగు బ్రహ్మమును గ్రహింపఁజాలదు. కాని దేశ

౩. కఠము ౨౹౩ ౧౪

౪ బృహదారణ్యకము ౪౹౪. ౪.౧౫

౫. బృహదారణ్యకము ౪౹౪ ౪.౧౬౧౭

కాలగతమై యున్నదెల్లను, బ్రహ్మముయొక్క పరిదర్శనమే. మనజ్ఞానము కేవల మసత్యమునుగాదు, సత్యమునుగాదు. సత్యమున కత్యంత సమీపభావము బుద్ధికల్పిత పూర్ణత్వమే. ఈభావము కారణసంబంధసూత్రి కల్పితమగుటచే నసత్యమున కత్యంతసమీపమునకుఁ బోయినను బూర్ణముగా నసత్యము గానేరదు. అది మానవబుద్ధికి సాధ్యమైన పరబ్రహ్మ స్వరూపము, బుద్ధి, అనఁగా విషయ గ్రహణశక్తి, దేశకాలనిమిత్తములను బరిమిత ప్రమాణములతోఁ బనిచేయును గానఁ బరమ సత్యమును గ్రహించు సామర్థ్యము దానికి లేదు. హేతుతర్కము (Reason) మనలను విషయగ్రహణ సీమనుండి యింకను బైకిఁ దీసికొనిపోవును. ఇదియైనను సత్యమును మనకీయఁజాలదు; ఏలన సత్యమొక భావముకాదు; ఒక సత్పదార్థము. హేతుతర్కజమైన నిర్ణయ మొకభావమునకంటె నధికమైనది; అది సత్యమునుగూర్చిన యొక అసంపూర్ణభావము. సత్పదార్థము సత్యమునుగా దసత్యమునుగాదు. సత్పదార్థమును గూర్చిన మన భావములు, సత్యములు గావచ్చు నసత్యములు గావచ్చును; ఏలన నవి బుద్ధికి సత్పదార్థమునకు మధ్యమందున్న ద్వైతదృష్టిలోనివి. మనము బుద్ధికి, బుద్ధి కల్పితప్రమాణములకు, వానినుండి బయల్వెడలు వైరుధ్యములకు నతీతమైన సీమకుఁ బోయినచో, నచట మనము సత్పదార్థము నేకమయిపోదుము. ధ్యానమునందు బుద్ధి పరిపూర్ణతనంది, సత్పదార్థమును దర్శింపఁగలదు. సర్వదేశములందలి ధ్యానయోగులును చెప్పినవిషయమే యిది. ప్యాస్కల్ పండితుఁడు మనబుద్ధికి దైవము నెఱుఁగుట సాధ్యమని చెప్పెను. ప్రపంచమునఁగల నానా

త్త్వమును గూర్చి భయపడనవసరము లేదనియు, నీభిన్నపరిదర్శనములన్నియును దేవుని పాదములయొద్దకుఁ జేర్చు కాంచనరజ్జువులనియు, నచటకు మానవదృష్టి పోఁజాలదనియు బోసెట్ పండితుఁడు నుడివినాఁడు.

సృష్టి కేంద్రసత్యమైన బ్రహ్మమును దెలియు నున్నత శక్తి మనకుఁ బ్రసాదింపఁబడియున్నదని యుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. ఆత్మదర్శన మాత్మదృష్టివలననే కలుగఁగలదు. ఇట్టి ఆత్మదర్శనమునకుఁ దోడ్పాటునిచ్చు జీవితశిక్షణమార్గమే యోగవిద్య. మానవునకు దివ్యదృష్టి లేక ధ్యానదృష్టియున్నది. బుద్ధిజాతములైన భేదములను, తర్కమునూచించు సమస్యలను మనమీ దివ్యదృష్టిచే నధిగమించి, పరిష్కరింపఁగలము. పైన కృపగల కొలదిమంది, బుద్ధిశిఖరాగ్రమునఁ నిలిచి, సత్పదార్థమును ధ్యానించి గాంతురు. ఇట్టి ధ్యానసిద్ధియందు, "అశ్రుత పూర్వమైనది శ్రుతమగును; అదృష్టపూర్వమైనది దృష్టమగును; అవిదితపూర్వమైనది విదితమగును."౧. బుద్ధిపుట్టమున బయలుదేరిన సమస్యలన్నియు, మనము తార్కికవిధానము నధిగమించి, అనుష్ఠానజీవితము నారంభించినతోడనే, పరిష్కారములైపోవును. ౨. మన ప్రజ్ఞాతిశయమును, శేముషీగర్వమును విడిచిపెట్టి, సత్యాంశములను చంటిబిడ్డయొక్క కలుషములేని దృష్టితోఁ జూడుమని యుపనిషత్తులు బోధించుచున్నవి. "తన పాండిత్యగర్వమును విడిచి, బ్రాహ్మణుఁడు

౧. ఛాందోగ్యము. ౬అ. ౧౩; బృహదారణ్యకము ౨అ. ౪-౫.

౨. ముండకము. ౩అ. ౧. ౮.

బాలుఁడై చరింపవలెను." ౩. ఈశ్వరరాజ్యములోఁ బ్రవేశించుటకు మొదటనెవఁడైన నమాయకశిశువుగా మారవలెను. మహోన్నత సత్యములన్నియుఁ బరిశుద్ధచిత్తులకును మోసమెఱుఁగని హృదయములకును గోచరించునేకాని తర్కప్రజ్ఞాధురంధరులకుఁగాదు. "విశేషముగా మాటలను వెదుకవలదు; అది కేవల జిహ్వాలసత్వమునుమాత్రమే కలుగఁజేయును." ౪. "ఈ ఆత్మదర్శనము ప్రజ్ఞచేఁగాని, పాండిత్యముచేఁగాని లభింపదు."౫ ధ్యానయోగులు తమ సమాధిదశలో నాత్మసాక్షాత్కారము నందుదురు,' అది ప్రత్యక్షదర్శనము లేక ప్రత్యక్షజ్ఞానము. సమాధిలో జీవాత్మ పరమాత్మానుసంధానములనందును. అట్టి సాక్షాత్కారముచే, యోగి తన్మయత్వమునంది బ్రహ్మానంద పరవశుఁడగును. అట్టివేళ నాతఁడు తానుగాంచిన నేమో తెలియుస్థితిలో నుండఁడు. దానికంటెఁ బొందవలసిన దేమియు లేదు. బ్రహ్మమునందే సర్వము నాతఁడు గాంచును. అచట పాపమువలనఁగాని, అనృతము వలనఁగాని భయముండదు; అట్టిస్థితిలో యోగి పూర్ణపావనత్వము నొందును. ఈ సాక్షాత్కారము మనకామములను, క్లేశములను నశింపఁజేయును. అట్టి తన్మయావస్థలో ఆత్మ పరమాత్మ తాదాత్మ్యమును

---

౩. బృహదారణ్యకము. ౩అ. ౫.౧. "తస్మాత్ బ్రాహ్మణో పాండిత్యమ్ నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాసేత్" 'బాల్యేన' శబ్దమును డ్యూసేన్, గఫ్ఫ పండితులు గ్రహించిరి. మ్యాక్సుముల్లరుఁ 'బల్యేన'యని చదివి "ఆత్మబలము" ననునర్థము చెప్పెను.

౪. బృహదారణ్యకము. ౪అ. ౪. ౨౧.

౫. కఠము. ౨అ. ౨౩.

బొందును. ప్లాటినస్ యిట్లు నుడివినాఁడు; "దైవసాక్షాత్కారమునందు, జూచునది తర్కప్రజ్ఞ కాదు; అది తర్కప్రజ్ఞకుఁ బూర్వము, పరమందుగూడ నున్నదే; అదియుఁ జూడఁబడిన దేవునివంటిదే. ఎవఁడట్టి దివ్యదృష్టినిఁ బొంది చూచునో, వాఁడు తన్నుఁదానే యొక పరిశుద్ధమూర్తిగాఁ గాంచును; తాను జూచిన దేవుఁడే తాననుభావమును బొందును. అట్టివ్యక్తి చూచునని చెప్పుటయునొప్పదు. ఏలన, నచట దృష్టయు దృశ్యమునొకటే; రెంటికి భేదము చెప్పుటకేక వీలుండదు. చూచువాఁడు, చూడఁబడిన యీశ్వరుఁడు నొకఁడేయగునని ధైర్యముగాఁ జెప్పవలెను. అతఁడు దేవునికిఁ జెందినవాఁడై, దేవుఁడే యాతఁడై, ఒకే కేంద్రముగల రెండుచక్రములవలె నగును; కలిసియున్నంతకాల మొకఁడు,బయటికివచ్చిన నిరువురు నగుదురు." ౧. మానవుని సర్వమానసికాశయములు; బుద్ధికాంక్షలు, హృదయవాంఛలు సంకల్పాదర్శములు నన్నియునచట సంపూర్ణసిద్ధినందును. మానవుని జీవితకృషికిది పూర్ణఫలితము; ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమున కంతము." ఇదియే మానవజన్మమునకుఁ బరమగతి, పరమసంపద, పరమనిలయము, పరమానందము."౨. ఇదియు నింద్రియానుభవమువంటిదే కాని, గోచర విషయము కాదు; ఇతరులకు బుజువగునదికాదు. అనుమానప్రమాణలబ్ధ జ్ఞానమువలె నితరులకుఁ జెప్పసాధ్యమైనదికాదు. ఆ యనుభవ

---

(౧) ఇంజ్ ప్లాటినస్. వాల్యుము. ౨. పుట ౧౪౦

(౨) ఏషాఽస్య పరమాగతిః; ఏషాఽస్య పరమా సంపత్; ఏషోఽస్య పరమోలోకః, ఏషోఽస్య పరమానందః" బృహదారణ్యకము. ౪అ. 3-3౨

మును సామాన్యపద్ధతిలో వ్యక్తీకరించుట దుస్తరము. యోగికిఁ గల్గిన సాక్షాత్కారము వాక్కులేనిది. పుట్టుగుడ్డికి మనమింద్రిధనుస్సౌందర్యమునుగాని, సూర్యాస్తమయ శోభనుగానిగూర్చి బోధింపఁజాలనట్లే, యోగియొక్క సాక్షాత్కారము యోగికాని వానికిఁ జెప్పఁజాలము. "బ్రహ్మజ్ఞానమును దేవుఁడు నాతలలోఁ బెట్టినాఁడు; దానిని నీతలలో నేను బెట్టఁజాలను," అనునదే యోగిఅనుభవమునుగూర్చి చెప్పఁగల తుదివాక్యము. బ్రహ్మానుభవ మబోధ్యమైనందున, నది యితరానుభవములకంటెఁ దక్కువసత్యమని తలఁపరాదు. ఈయనుభవమును మన ముపమానములచేఁ జెప్పవచ్చును. బ్రహ్మజ్ఞానకాంతి యఖండమగుటచే దానినిఁ గాంచిన వానికంధత్వము, మూకత్వము కలుగుచున్నవి వాగతీతమైన దానినిఁ గూర్చియెట్లు తృప్తికరముగాఁ దెల్పుట? వాష్కలియనురాజు బాహ్వుఁడను బ్రహ్మవేత్తను బ్రహ్మస్వరూపమును జెప్పుమని యడిగినప్పుడాతఁడు మౌనము వహించెను; రాజు మరల నడుగఁగా నాతఁడిట్లు బదులుచెప్పెను; "నేను జెప్పుదునుగాని నీకు బోధపడదు. ఏలన "శాంతోఽయమాత్మా"యని చెప్పెను. బుద్ధిచేఁ జేయఁబడిన నిర్వచనములకు మనము, "ఇదికాదు, ఇదికాద"నియే బదులు చెప్పఁగలము.౨. ఈవ్యతిరేక వాక్యములవలన బ్రహ్మమును గూర్చి మనకుఁగల బుద్ధి కల్పితనిర్ణయము లసంగతములని తెలియును.

౧. శంకరభాష్యము ౩అ. ౨.౧౭

౨. బృహదారణ్యకము ౩అ ౯.౨౬; ౪అ ౨.౪; ౪అ. ౪,౨౨; ౪అ ౫.౧౫; ౨అ. ౩.౬; కఠము ౩అ. ౧౫; ప్రశ్న ౪అ ౧౦; ఛాందోగ్యము ౭అ ౨౪.౧: ముండకము ౧అ. ౧.౭; ౨అ ౧.౨; ౩అ ౧.౭-౮

"దేవుని వర్ణించుట కేపరిమాణమును జాలదు. ఆతనిమహిమ యనంతమైనది;" 3. అందుచేతనే బ్రహ్మమునుగూర్చి చెప్పుటకు వ్యతిరేకార్థము లుపయోగింపఁబడినవి. ఆబ్రహ్మమునొక్క స్వస్వరూపము బుద్ధ్యతీతము ననుభవైకవేద్యమును. "బ్రహ్మ మణువుకంటె సూక్ష్మమైనది; స్థూలతమపదార్థముకంటె స్థూలతరమైనది"౧. "బ్రహ్మముచలించియుఁ జలింపదు; దూరము నాత్యంతికమును; సర్వమునకు బాహ్యమందు నభ్యంతరమందు గూడనున్నది."౨. ఈపరస్పర విరోధములుగా గోచరించుభావములు, దుర్బలభావమునుండి జనించినవికావు.

సత్పదార్థము లేక బ్రహ్మము మనసర్వానుభవములలో నున్నది; సృష్టిలోని ప్రతివస్తువు దానిపై నాధారపడియున్నది; కాని యేవస్తువును దానిని సంపూర్ణముగా వ్యక్తీకరింపఁజాలదు. కాబట్టి మేము బ్రహ్మము నెఱుఁగమను వారు దాని నెఱుఁగుదురు; వారియెఱుక మాత్ర మసంపూర్ణము; అట్లే దాని నెఱుఁగుదుమను వారియెఱుకయు నసంపూర్ణమే, మనది కొంతజ్ఞానము, కొంతయజ్ఞానమును, కేనోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది; "బ్రహ్మపదార్థము మాకు సువిదితమను వారికది తెలియదు; మాకవిదితమను వారికే తెలియును"3. బుద్ధి కేవలవ్యర్థత్వ సూచకమని యుపనిషత్తులు చెప్పుటలేదు. బ్రహ్మమునుగూర్చి యది చెప్పినది సత్యముగాదు; బ్రహ్మమును సంపూర్ణముగా గ్రహింపవలెనని తలఁచినప్పుడే బుద్ధి యత్నము విఫలమగును.

---

3. యజుర్వేదము

(౧) శ్వేతాశ్వతరము 3అ. ౨౦; కేన. ౧అ. 3.

(౨) ఈశా. ౫అ. (3) కేన ౨అ.3

తదితర ప్రయత్నములన్నిటిలో నది జయమే పొందును; బుద్ధి యన్వేషించున దసత్యముగాదు; పూర్ణసత్యమునుగాదు, ఏక వస్తువును విడదీయు మానవసహజలక్షణముచే ద్వంద్వము లైన కార్యకారణములు, వస్తుగుణములు, మంచిచెడ్డలు, సత్యా నృతములు, విషయావిషయములు కలుగుచున్నవి. ఫిక్టెయొ క్క ఆత్మానాత్మసమస్య; క్యాంటు ద్వంద్వములు; హ్యూమ్ యొక్క సత్యాంశములకు సూత్రములకుఁ గలవిరోధము, బ్రా డ్లేయొక్క అన్యోన్యవైరుధ్యములు, నొకేసత్యవస్తువుయొక్క అన్యోన్య సహకారాశ్రయములని గుర్తించినచోఁ దొలఁగిపోవును బుద్ధిని విసర్జింప నక్కఅలేదు; దానిలోపమును బూరింపవలెను. ధ్యానదృష్టిపై నాధారపడినతత్త్వము, శేముషీ తర్కములకు విరుద్ధముగాదు. బుద్ధి కంధకార కుహరముగానున్న చోటులందు ధ్యానదృష్టి, కాంతిప్రసరణ మొనర్చును. ధ్యానసిద్ధికి లభించిన జ్ఞానమును తార్కికవిధానముచేఁ బరిశీలింపవలెను. ఈవిధ ముగాఁ బరస్పరసహకార పరిశీలనములచే నీరెండును సవ్యమా ర్గములఁబట్టి చరింపఁగలవు. ధ్యానదృష్టి సహాయములేనిదే, బుద్ధిశక్తి ఫలితములు, నిర్వీర్యముగను భావశూన్యముగను, నసం పూర్ణముగను, నసంస్కృతముగను నుండును; ధ్యానదృష్టి ఫలితములు, హేతుపద్ధతిచేఁ బరిష్కృతముగాక, అంధప్రాయ ముగను, నస్పష్టముగను, విచిత్రముగను గోచరించును. బుద్ధి యొక్క పరమలక్ష్యము, ధ్యానసిద్ధియందు ఫలించును; ఏలన బ్రహ్మమునందు వైరుధ్యములన్నియుఁ దొలఁగిపోవును. శాస్త్ర జ్ఞానము, సిద్ధజ్ఞానము సోదరభావముతోఁ గలిసి పెంపొంది నిజ

మగు దివ్యదృష్టి నొసఁగఁగలవు. కేవల హేతువాదమట్టి పని సే యఁజాలదు. ౧. బుద్ధినిర్ణయముతో మనము తృప్తిపడినయెడల వ్యక్తుల అనేకత్వము, స్వతంత్రత, తత్త్వశాస్త్రముయొక్క తుదిమాటగా నంగీకరింపవలెను. అప్పుడు పరస్పరస్పర్థ, సంఘ ర్షణము విశ్వాదర్శములగును. సత్యస్ఫురణలేనిబుద్ధి, అసంగత తత్త్వమునకు నసమంజస నీతివిధానమునకు మనలఁ దోడ్కొని పోవును. అట్టి జ్ఞానమువలన బ్రహ్మము మఱుగుపడును. ఇట్టి ప్రజ్ఞాతత్త్వముకంటెఁ, బామరజనుల విశ్వాసమే మంచి దగును. "జ్ఞానముకాని దాని నారాధించువారందఱు నంధతమస్ మునకుఁ బోవుదురు. (బుద్ధి) జ్ఞానము నందానందించువారందఱు నధికాంధకారముతోఁ గూడిన తమోలోకమునఁ బడిపోవుదు రు."౧. ధ్యానసిద్ధిలేని, బుద్ధికల్పిత భిన్నత్వజ్ఞానము, లోపభూ యిష్టమైనను మూఢవిశ్వాసమునకంటెఁ క్షుద్రమైనది. ప్రజ్ఞా నుభవముల మధ్యమందున్న వైరుధ్యములను, ఇమర్సన్ వంటి తుఁడు తెల్పినబ్రహ్మభావముతోఁ బరిష్కరింపవలెను.

"నన్ను మఱచిన దుర్గతియే ఫలము.
నన్ను విడిచియెగురువారి ఱెక్కలేనేను;
సంశయించువాఁడు సంశయమునేనే."

తీవ్రకాంక్షలతో వైచిత్ర్యములతో, భక్తిదాస్యము లతో, సత్యానృత మిశ్రమములతో నిండిన సృష్టిసంపదనంతను నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా నొకేఅనంతశక్తి, ప్రకటించుచు నావరించుచు మేళవించుచు నానందించుచున్నది. ప్రజ్ఞాసౌం దర్య నైతికరంగములందలి యుద్ధమున, పరమసత్యమున్నది

౧. కఠము ౨.౫ (౨) "మేధయాపిహితః" తైత్తిరీయము

నియెఱుగని దుర్బలహృదయములు సొమ్మసిల్లిపోవుదురు, కాని యీ భిన్నవిషయ సంఘట్టనమునఁ బడి కొట్టుకొనుచుండువారు దీనినుండియే సర్వసామరస్యమిచ్చు నానందమును గుర్తించి, ధైర్య మార్జింపవలసియున్నది. ఆత్మశక్తియొక్క బహిఃప్రకటనములందిట్టి కాట్లాట తాత్కాలికముమాత్రమే. ఒకేదివ్యశక్తి తనప్రభావము నన్నిటిలోఁ బ్రదర్శించును. సిద్ధాంతానుభవము లందు, హ్యూమ్‌పండితుని సమస్యలందు క్యాంటుతత్త్వవేత్త ప్రశ్నావళియందు, నాస్తికుల విచిత్రవాదములందు, బ్రహ్మశక్తి, యేకమై, అద్వితీయమై తనప్రభావ ప్రదర్శనము చేయుచున్నది.

తర్కముకంటెఁ దపస్సు, విజ్ఞానముకంటె నానందము ముఖ్యమని యుపనిషత్తులు నొక్కిచెప్పుటలో నవి యద్వైతమును సమర్థించుచున్నవని మే ముపోద్ఘాతములోఁ జెప్పినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. సత్పదార్థసాగరమున విజ్ఞానప్రమాణ భావములతో మనమెంత యీదులాడినను, సాగరగర్భమందున్న బ్రహ్మమను రత్నరాశిని మనము దర్శింపఁజాలము. ఆనందము నందు మానవుఁడు సత్యమునకత్యంత సన్నిహితుఁడైయున్నాఁడు. వ్యక్తిగతమైన నిగూఢానుభవము నందనగా నానందమయరంగమందు, సత్యస్వరూప మిమిడియున్నది. బుద్ధిప్రోక్తములైన వైజ్ఞానికసిద్ధాంతము జీవితాభ్యంతరమునయున్న అమూల్యఖనియొద్దకుఁ బోవనుద్యమింపదు. విజ్ఞానములోనికి వచ్చినదంతయు నసత్యమగును; అది వ్యవహారప్రపంచమున నిత్యసత్యమేగావచ్చును. ఏది బుద్ధినిర్మింపఁగల ప్రమాణములకు,

(౧) బృహదారణ్యకము. ౪అ. ౪-౧౦; ఈశా. ౯. అ.

నిర్ణయములకు నతీతమో అదియే బ్రహ్మము. విజ్ఞానము సూచించు తార్కిక పూర్ణతత్త్వము సత్యమునకు ఛాయవంటి దగును. తపస్సమాధిలో సత్యము స్వస్వరూపములోఁ బ్రత్యక్ష మగును. అద్వితీయమైన పరమసత్యమును దెలిసికొనుటకు మనము తర్కప్రమాణాసిధారచే దానిననేకత్వముగా ఛేదించి, యీ బహుత్వమునుండి యేకత్వమును గల్పింప యత్నించుచు న్నాము కాని, యేకమైన సత్పదార్థమట్టి తార్కికవిధానము నకు లొంగునదికాదు. ఇదివఱలో మనము పెక్కుసార్లు చెప్పు కొనియున్నట్లు, సత్పదార్థము ప్రథమతర్కస్పర్శచే నొక సిద్ధాంతతత్త్వ మయిపోవుచున్నది.

౧౧—సృష్టి

బ్రహ్మస్వరూపమునుగూర్చి మనము చెప్పుకొనిన విష యములనుబట్టి, సృష్టి పరిణామమునుగూర్చిన భౌతిక విజ్ఞాన సిద్ధాంతముల నుపనిషత్తు లంగీకరింపవని తెలియుచున్నది. భౌతిక పదార్థము, తనలో నిదివఱకే లేకున్నచోఁ బ్రాణము నుదయింపఁజేయలేదు. బాహ్యమునుండి దానినెట్లుకదిపి చలిం పఁజేసినను, దానినుండి ప్రాణముదయింపదు. పరిణామమున కాదికాలమున నానందములేనిచో నంతమునను నుండఁజాలదు. ఫల మదృశ్యముగానున్నను, నది మొదటినుండియు బీజములో సూక్ష్మరూపముననుండి యుండవలెను. ప్రపంచములోని సర్వ వస్తువులు, తమకు మూలముః, గమ్యమునైన పరమసత్యము యొక్క స్వభావమునుగలిగి యుండవలెను. "కుమారుని స్వభా వములో నేయంశములున్నను నవి తండ్రియందుండవలెను; తండ్రి స్వభావములో నేయంశములున్నను పుత్రునియందు నుండితీర

వలెను." ౧. ప్రపంచములోని మానవులేకాక, సర్వవస్తువులును పరమసత్యస్వభావమును గర్భమునందుఁ గలిగియే యుండవలెను, పరిణామమనగా నాటంకశక్తులను దొలగించి, వస్తువులలో సణఁగియున్న యంతశ్శక్తుల నావిష్కరించుటే. ప్రకృతిశాస్త్రము ననుసరించి వస్తుపరిణామము భిన్నదశలలో నున్నది. తత్త్వవేత్తకును భిన్నత్వములో నేకత్వమే కావలసినది. లోకములోని భిన్నత్వమున కేకమైన యంతశ్శక్తియే యాధారము. "తన హృదయాకాశమందీ యానందమే లేకున్నచో నెవఁడొక్కక్షణమైన యూపిరిపీల్చి జీవింపఁగలఁడు?" ౨. క్షణలేశమైన భేదము లేకుండ సూర్యుఁడుదయించుచున్నాఁడు; నక్షత్రములు తమమార్గముల నడచుచున్నవి; సర్వవస్తువులు స్థానములు తప్పకుండ, నేమరకుండఁ దమపనులు చేయుచున్నవి. కారణము, శాశ్వతసత్యమైన పరబ్రహ్మము, నిద్రించుటకాని, విశ్రాంతిగైకొనుటగాని లేదు. "బ్రహ్మతేజస్సువలననే సర్వమును ప్రకాశించుచున్నవి. బ్రహ్మతేజమే విశ్వమంతటిని తేజోవంత మొనర్చుచున్నది." ౩. ఆనందమే ఆదియందు, నంతమందు నున్నది; అదియే ప్రపంచముయొక్క కారణకార్యములకు, మూలాగ్రములకుఁ గారణము. ౪. తాత్కాలిక శాశ్వత కారణములు రెండునదియే. పరిణామారంభరూపమగు భౌతిక పదార్థము (Matter) స్వతంత్రమైనదిగాదు. దానియం దంతర్భూతమై బ్రహ్మానందము వసించియున్నది. పరిణామము

(౧) ఐతరే యారణ్యకము ౨అ. ౧.౮. ౧. (౨) తైత్తిరీయము అ౨.
(3) ముండకము. ౨అ. ౨. ౧౦.
(౪) కాలాకాలములు. ఐతరేయారణ్యకము. ౨అ. ౧. ౮. ౧.

సూక్ష్మమునుండి స్థూలమునకుఁ జరుగుచున్నది. జడపదార్థము లోఁ జేతనములోఁ గంటె బ్రహ్మశక్తి యెక్కువగా నణఁగియున్నది. పరిణామ భిన్నదశాంతరములలోఁ బూర్వ పదార్థమునం దెక్కుడుగాఁ జైతన్యమణఁగి యుండుట, ఉత్తరదశలోనున్న పదార్థములో నెక్కుడుగా వికసించియుం డుటయుఁ గానవగును. జడపదార్థము మాంద్యలక్షణము కలది కావున నది శక్తిచేఁ జలింపఁబడవలెను. ఈశ్వరుఁడు పదార్థమును జూచి, దానిని సజీవమగునట్లు కదుపుచున్నాఁడని తత్త్వగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. అట్టి యీశ్వరునికిఁ బ్రజ్ఞాన మని పేరు. ౧. అతఁడే సర్వపరివర్తనములకుఁ గారకుఁడు. మొదట జడపదార్థమున్నదనియు దానినుండి సర్వవస్తుసముదాయ మును దయారుచేయునొక యంత్రకారునివంటి యీశ్వరుఁడు న్నాఁడనియుఁ జెప్పుటకుపనిషత్తు లిష్టపడలేదు. ఈశ్వరుఁడు పదార్థము వేఱైనచో ద్వైతము మనకుఁ దప్పదు. ఆదియందుఁ బురుషుఁడు ప్రకృతియునున్నవని యంగీకరించిన అరిస్టోటల్ తత్త్వ మట్టిద్వైతమే. ఉపనిషత్తులభావములో మాత్రము, నిత్యక్రియా త్మకమైన చైతన్యము, నిత్యజడమైన ప్రకృతియు నొకేసత్పదా ర్థముయొక్క రెండురూపములు, జడపదార్థమును దేవుఁడే.౨. కాని మొదటిరూపములైన అగ్నిజలభూములు దైవశక్తి ప్రవే శముచే దైవస్వరూపములుగాఁ జూడఁబడినవి. సాంఖ్యద్వైతము పనిషత్తులకు సహింపరానిది. జగదతీతమైన సత్పదార్థమే, జడ

౧. ఐతరేయారణ్యకము ౧అ. 3.3.౬
౨. ఛాందోగ్యము ౬అ. ౩.౪-౬

పదార్థచైతన్యముల సంఘర్షణమునకు మూలము నాధారమును.౩. సర్వప్రపంచమున కొకేలక్ష్యము,నొకేపరివర్తన కారణమునున్నదని నిశ్చయింపఁబడెను. భిన్నవస్తుజాలముతోఁగూడిన ప్రపంచమున నంతర్వర్తియై ఏకత్వసూత్రమున్నదని యుపనిషత్తులు విచిత్రగాథలమూలమునను, నుపాఖ్యానములమూలమునను దెల్పియున్నది. జగత్తునకుఁ, దత్సర్వవ్యాపార ప్రదర్శనములకును బ్రహ్మమే సర్వకారణము. ప్రపంచములోని భిన్నపదార్థములును ఆనందము నందంతమగు పరిణామరజ్జువు లోని ముడులు.

"బ్రహ్మము తన్నే తాను సృజించుకొనెను."౧. "ఆతఁడు జగమునుసృజించి, యందుఁ బ్రవేశించెను"౨. ప్రజాపతి యను దేవుఁడు తనయేకాకిత్వమును సహింపఁజాలక, తన్ను రెండుగాఁజేసికొని అర్ధనారీశ్వరుఁడై, సృష్టిలోఁగల సర్వమును సృజించెను. ౩. కొన్నివేళల సృజింపఁబడినవ్యక్తి పూర్వజడపదార్థమునుండి వచ్చెనని చెప్పఁబడెను. మఱికొన్నిచోటులందు, వస్తువుల మూలపదార్థమే యీసర్వవస్తుజాలముగా నుద్భవించె

---

౩. ప్రశ్న ౧అ. ౩

౧. తైత్తిరీయము. బృహదారణ్యకము ౨అ. ౧-౨౦: ముండకము ౧అ ౧.౭; ౨అ.౧,౧

౨. బృహదారణ్యకము ౪అ.౭

౩. బృహదారణ్యకము ౧.అ౨.౧౪.ఇట్టి దేయాంగ్ యీన్ అనుచైనావారి సిద్ధాంతమొకటి యున్నది. స్థూలసూక్ష్మరూపములగు నీరెంటిచే నాదిప్రళయము పోఁగొట్టఁబడెనని చెప్పఁబడెను. యాంగ్ సర్వప్రాణులలోనున్న పుంలింగము; యీన్ స్త్రీలింగము. ఎమ్పిడొకిలిస్ సిద్ధాంతమిట్టిదే

నని చెప్పఁబడెను. ౮. జలములోఁ గలిపిన లవణమెట్లు జలమం తయును వ్యాపించియుండునో, యట్లే 'ఆత్మ' సర్వమునందుఁ వ్యాపించియున్నది. అగ్నినుండి నెరసులవలె, సాలెపురుగునుండి దారములవలె, మురళినుండి ధ్వనులవలె సర్వవస్తువులు నాత్మ నుండి బయటికిఁ బ్రసరించినవి. ౯. బీజనాశము కాకుండ వృక్ష ముత్పన్నమైనట్లు సృష్టి యాత్మపదార్థమునుండి వచ్చెననికూడఁ గొన్ని చోట్ల సూచింపఁబడెను. సూర్యునుండి ప్రసరించు సూర్య కాంతివలన సూర్యున కేలోపము సంభవింపదు. దీనినుండియే పాణిని ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమా భాసమనుసిద్ధాంతము జనించినట్లు తోచుచున్నది, సాలెపురుగునుండి వచ్చుసాలెగూడు, తల్లిగర్భ మునుండి జనించుబిడ్డ, వేణువీణాదులనుండి యుద్భవించుధ్వనులు మున్నగు నుపమానములు కారణకార్యముల మధ్యమందున్న సన్నిహిత సంబంధమును దెల్పుచున్నవి. బ్రహ్మ, జగత్తుల యేకత్వమును సూచించుటకే వివిధములైన యుపమానముల నుపయోగించిచెప్పిరి.

బాహ్యప్రపంచము, బ్రహ్మమునకు వేరుగాలేదు. ప్రతి జీవి యందంతర్భూతమైయున్న ఆత్మ, జీవి, ప్రపంచాంతర్భూతమై యున్న బ్రహ్మము, ప్రపంచము విడిగాలేవు. బహుత్వముతోఁ గూడిన జగత్తును, ఏమియు మిగులకుండ బ్రహ్మముగాఁ దలప వచ్చును. సృష్టిలోని సర్వవస్తు నానాత్వములోను సూత్రము వలె నేకమై అద్వితీయమై బ్రహ్మము వ్యాపించియున్న దనువిష యములో నుపనిషత్తులభావము నిస్సంశయము. ఏకత్వబహు

౮. ఛాందోగ్యము. ౬అ. ౧౩ఖ. (౯) ఛాందోగ్యము. ౭అ. ౨౧. ౨౫; ౬.అ ౨.౧; బృహదారణ్యకము ౮అ. ౯; ముండక ౩అ.

త్త్వము లేక కాలమున నుండుటనుగూర్చి ప్రసంగించునవు ముపనిషత్తు లుపమానాదులతో మాటలాడునేకాని, సూటిగా జవాబు చెప్పవు. బ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానములేనిదే, బ్రహ్మజగత్సంబంధమును గూర్చి చెప్పఁజాలము. రెంటికిని సంబంధములేదని చెప్పఁజాలము; కాని వాని సంబంధమెట్టిదో, రెండు నొకే తత్త్వమున కెట్లు చెందియున్నవో, మనమెఱుఁగము. బ్రహ్మజగత్సంబంధము మాయలేక, శంకరునిమాటలలో ననిర్వచనీయము, సర్వసంబంధశూన్యుఁడగు బ్రహ్మ మెట్లుజగత్సంబంధియయ్యెనను ప్రశ్నమున కవకాశములేదు. ప్రపంచసంబంధము లేదన్ననుసరించినను బ్రహ్మసత్యమునకులోపమురాదు. పరబ్రహ్మతత్త్వమునకు జగత్తుండ నవసరములేదు. రెండును పరస్పరాధారభూతములై యున్నవనిచెప్పినచో బ్రహ్మమును దేశకాలబద్ధమైన జగత్తుతో సమానమొనర్చిన దోషమునకుఁ, బాల్పడుదుము. బ్రహ్మజగత్సంబంధ మనిర్వచనీయమని చెప్పుటవలన జగత్తు బ్రహ్మమున కడ్డుగానున్న యొక తెఱవంటిదని ప్రాకృతమానవుఁడు చెప్పునట్లు జగమసత్యమను భావములో నర్థము చేసికొనరాదు. ఏలన దేశకాలనిమిత్త మిళితమైన జగత్తునకు మూలము బ్రహ్మమే. బ్రహ్మము ప్రపంచములో నెంతవఱకుఁ గలదనగా, ప్రపంచములోని భిన్నవస్తువులు బ్రహ్మమున కెంత దూరముననున్నవో తెలిసికొని, దానినిబట్టి భిన్నదశలలోనున్న వస్తువుల కెంతసత్యమున్నదో నిర్ణయించుటకుఁ దోడ్పడునంతగానున్నది. బ్రహ్మము జగత్తులోనున్నది కాని జగత్తుగాలేదు ఈసమస్య నుపనిషత్తులు బహిరంగముగా నెదుర్కొనవు. భిన్నభావసమన్వయము చేయవలెనన్నచో, బ్రహ్మము సర్వ

సంపూర్ణమను నిశ్చయమ్మునపై దృఢముగా నిలువవలెను. బ్రహ్మము సర్వసంపూర్ణమనగా, సర్వలోకములు, వాని స్వరూపములు, త్రికాలములందలి సర్వదృశ్యములు, బ్రహ్మమునందే యిమిడియున్నవి; బ్రహ్మేతరమెద్దియునులేదు. బ్రహ్మజగత్సంబంధము మనకుఁ జెప్పశక్యము కానిదను శుద్ధతాత్త్విక వాదమునటుంచి, మనము చెప్పుకొనఁదలచినచో, జగత్తు బ్రహ్మముచే సృజింపఁబడెననుటకంటె, నది బ్రహ్మముయొక్క సంకుచిత స్వరూపమనుటెక్కువ సత్యముగాఁ దోచును. బ్రహ్మమే జగమును సృజించె ననుటవలన, బ్రహ్మము, కొంతకాల మొంటరియైయుండి, తన చరిత్రలో నెపుడో యొకప్పుడు సృష్టిచేసెనని యర్థమువచ్చును. కాలగతమైన లోకమునకు, గాలాతీతమైన బ్రహ్మకారణమని చెప్పుటలో నౌచిత్యము లేదు. జగము బ్రహ్మస్వభావమనుట యుక్తముగానుండును. నిజము నకనేకోపనిషద్వాక్యములలో జగము పూర్ణబ్రహ్మ స్వరూపప్రకటనమే యని చెప్పఁబడెను. ప్రకృతియొక సద్యోవికాసములేక, స్వతంత్రాత్మ విష్కరణము; ఏలన నది బ్రహ్మశక్తి గర్భము, సృష్టికి మొదటి ఘట్టములో రెండుస్వరూపములు గలిగినవి; ఒకటి ఆత్మజ్ఞానపూర్ణుఁడైన యీశ్వరుఁడు, రెండు. గర్భమందు బరిణామావకాశముగల జడపదార్థము, బ్రహ్మము పరిపూర్ణమైన పరమసత్యము, బ్రహ్మమునకు జగమెట్లు సంబంధించినదో మనమెఱుగము. ఏదోయొక సంబంధమును నిర్ణయింపవలెనన్నచోఁ, బూర్ణబ్రహ్మ మనేకత్వములో నేకత్వమని, లేక సంపూర్ణ సగుణబ్రహ్మమని చెప్పుటవలన నెక్కువ తృప్తినిచ్చును. అపుడు మన కాత్మానాత్మలు, లేక ప్రకృతిపురు

షులు పరస్పరసంయోగముచే లోకమును సృజింతురు. ౧. ఆత్మావిష్కరణమే బ్రహ్మస్వభావ రహస్యము. చైతన్యము క్రియాత్మకము, శక్తి, స్థితిలో సహజముగానున్నది. మాయ, శక్తియను నర్థములో బ్రహ్మమునందు నిత్యమైయున్నది.

పరివర్తన శీలసంపన్నమైన సృష్టి, నిరాధారమైన యూహాకల్పనమనికాని, అసత్యప్రదర్శనమనికాని, ఛాయారూప మనికాని యుపనిషత్తులం దెచ్చటను సూచింపఁబడియుండలేదు. కళాకవితారాధకులగు నుపనిషత్కర్తలు ప్రకృతి రమ్య సీమల విహరించిరేకాని, ప్రకృతిని విడిచి పై కెగుర నుద్యమింపలేదు. వారు జీవితమొక దుస్స్వప్నమనికాని, లోకమొక శూన్యాలయ మనికాని చెప్పియుండలేదు. బ్రహ్మాండమండల పరిభ్రమణ సంజాత మధురనాదములచే వారిజీవిత ముల్లసితమై జాజ్వల్యమై యొప్పెను. ప్రపంచము పరమేశ్వరు నాత్మావిష్కరణము. జగములన్నియు నాతని లీలావిలాస వైభవములు. ౨. కాని ఉపనిషత్సిద్ధాంత మనగా, ప్రపంచము స్వప్నతుల్యమను శుష్కాద్వైతమని పామరజనాభిప్రాయముకలదు. మనము

---

౧. గార్గ్యాయన మహర్షిచే రచితమని చెప్పఁబడిన "ప్రణవవాద"మను గ్రంథమును భాషాంతరీకరించుచు, నుపనిషత్తులలోని యొక మహావాక్యమైన "అహమేతన్న" "నేనిదికాదు." అనుదానికి భావమును నిర్ణయించుటలో నొక మహత్తరతత్త్వమున్నదని బాబు భగవాన్‌దాసు వ్రాసెను. 'అహమ్' యీశ్వరుఁడు; 'ఏతత్' ప్రకృతి, రెంటికిసంబంధము 'న' 'నాస్తి' "ఆత్మ అనాత్మకాదు. ఓంకారములోని 'అ' 'ఆత్మ' 'ఉ' అనాత్మ, 'మ్' 'న' యనునర్థము కాని యీమూఁడును బ్రణవములో మిళితమైయున్నవి. ప్రపంచ మాత్మయొక్క ఆభాసప్రతిబింబమని చెప్పఁబడెను.

౨. ఆనందరూప మమృతం యద్విభాతి.

వ్యవహార ప్రపంచానుభవములను దీసికొని, వానికిఁ గారణముల రయుదుమేని, యొక జ్ఞానమూర్తియగు నీశ్వరుఁడు, జడ ప్రకృతియును సిద్ధించును. సమాలోచనముచే నీ రెండు నొకటేయని మనము నిర్ణయింతుము. మనకుఁగల కష్టమంతయు వీని సమన్వయమందే. ద్రష్ట, దృశ్య మొకవైపునను, నుపనిషత్తులు స్పష్టముగాఁ బ్రకటించిన బ్రహ్మపదార్థ మొకవైపునను సమన్వయింపవలసియున్నవి. సత్య మొకటే, కాని మనకు రెండు కనిపించుచున్నవి. ఈజంటనుండియే ప్రపంచములోని భిన్నత్వ మంతయు వచ్చినది. ఇచట నొక మొండిగోడ మనకెదురైనది. తత్త్వశాస్త్రము, ధైర్యముగల సత్యవాదియగునేని, దీనికిఁగారణము దురూహ్యమని చెప్పివేయవలెను. ఎట్లో ఒకటిరెండగుచున్నది. ఈసందర్భములో నీదిగువదే అత్యుత్తమనిర్ణయమని తోఁచుచున్నది: "అసంపూర్ణ జీవరాశియందు సంపూర్ణబ్రహ్మముయొక్క అంతర్యామిత్వమును; సంపూర్ణ బ్రహ్మమం దసంపూర్ణజీవరాశియొక్క స్థితియును నిర్వచనసాధ్యములుకానివని నేనెప్పుడును జెప్పుచునేయున్నాను. ...... దానినిఁ దెలిసికొనుట మనకేకాక, విజ్ఞానమునకే దుస్తరము." ౧. బ్రహ్మ జగ

ఆత్మ, తన స్వభావమును గుర్తించుటకే ప్రపంచము నంగీకరించెను అహం సత్యమ్; ఏతత్ దాని అసత్యఛాయా. ఈవ్యాఖ్యానము కడువిచిత్రమైనది; ఇచట నసత్యమని చెప్పఁబడినది 'ఏతత్' ప్రకృతికాదు. 'అహం' నుండి వేరైన ప్రకృతి మిథ్యయని దీనిభావము. సత్పదారమేకము; దానికంటె వేరుగా ననేకత్వము లేదని చెప్పఁబడినది. బ్రహ్మమే బహుత్వమునకుఁ గారణము. భారతీయ తత్త్వములో 'ఓం' కారమునకు నానార్థములున్నవి. నాదు'గల త్రికములన్నియు నిందుఁ జేర్పఁబడినవి. ఆత్మ, అనాత్మ, పర

త్సంబంధ మనిర్వచనీయమని ఉపనిషత్తులు ప్రథమ సిద్ధాంతముగాఁ దీసికొన్నవి; అనంతర వేదాంతమున దీనికే మాయా నామకరణముచేసినది. ఈసమస్యకుఁ దృప్తికరముగా సమాధానము జెప్పలేకపోవుటకుఁ గారణము, పరస్పరవిరుద్ధములైన దేశ కాల నిమిత్తములతోఁ బనిచేయు మనస్సుయొక్క అసమర్థత అసంపూర్ణతయని చెప్పియుంటిమి. ప్రపంచమునుగూర్చి బుద్ధికిఁ దెలిసిన విషయ మల్పము నసత్యముగూడ నైయున్నది. ప్రపంచ వస్తుసమూహములు, బ్రహ్మమువలన బ్రహ్మమందున్నవి. కాని (బ్రహ్మముకొఱకుఁ గాదు. మన పరిమితానుభవ జ్ఞాన మెచటనో యొకచోట శిథిలమై, ఆత్మవిరుద్ధమగుచున్నది. మన పరిమితానుభవములన్నియు నసంపూర్ణములయ్యును, వాని యసంపూర్ణత ఒక దశలో లేక భిన్నదశలలో నున్నది; వానినన్నిటి నొకే యంతరువునఁబెట్టి అన్నియు సమానసత్యము గలవని చెప్పుట సమంజసముకాదు; అవి అసమానదశలలో

నామము, జన్మము, జీవితము, మరణము; ప్రకృతి, జీవాత్మ, 'పరమాత్మ; సత్వరజస్తమోగుణములు; భూతభవిష్య ద్వర్తమానములు; బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు మున్నగునవి. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు మూఁడవస్థలలో బ్రహ్మముయొక్క రూపములు. పరమేశ్వరుఁడు తన స్వేచ్ఛావిలాసముచే నీశాశ్వతప్రపంచమును సృజించెను, లేక ప్రదర్శించెను; అతఁడే బ్రహ్మ; దానినిఁజూచి, పోషించి సంతసించువాఁడు విష్ణువు; తనలోఁ దుదకుదానిని లీనమొనర్చుకొనునప్పు డాతఁడే శివుఁడు. ఈమూఁడుక్రియలు వేరనుకొనువారు మూఁడుమూర్తులను వేరుగా గ్రహింతురు.

(౧) బ్రాడ్లే. మైండు పత్రిక నెం. ౭౪. పుట ౧౫౪.

పోల్సుగ్రిన్ "దేవుఁడెందుకు లోకము సృజించినను నీ పురాణప్రశ్నమునకు జవాబెవ్వరు నియ్యలేదు; ఇక ముందుండదు. ప్రపంచమున్నది; ఎందుకున్నదో మనకుఁదెలియదు.

నసత్యములని చెప్పవలెను. మన సర్వానుభవములు, బ్రహ్మ మును దెలియుట కసమర్థములను విషయమునే మా యీ సిద్ధాంతము తెలుపుచున్నది.

మానవత్వములో సహజముగాఁగల అసంపూర్ణతా లోపము నెఱిగిన కారణముచేఁ గలిగిన వినమ్రభావముచే నుప నిషద్ద్రష్టలు, బ్రహ్మమునుగూర్చి వ్యతిరేకభావములలో (నేతి వాక్యములలో) ప్రసంగించియుండగా, నుపనిషద్ధర్మము తమకు సువిదితమని తలచిన గర్వాహంకారపూరితులు, బ్రహ్మము కేవల శుద్ధ నిర్గుణస్వరూపమని, యుపనిషద్భావమునకు విరుద్ధముగాఁ బ్రలపించియుండిరి. అట్టివాదము సహేతుకముగాదు; ఏలన శంకరుఁడుగూడ బ్రహ్మమద్వైతము నద్వితీయమనియే చెప్పి నాఁడు కాని, యేకమని చెప్పలేదు; (౧) "బ్రహ్మము సర్వగుణా తీతమనియు, నిర్గుణజ్ఞానైకరాశియనియు" నర్థమిచ్చు ననేకము లైన ఉపనిషద్వాక్యములు గలవని థీబో పండితుఁడు చెప్పుచు న్నాఁడు. "మఱియు బహుత్వముతోఁగూడిన జగత్ప్రదర్శనము మిథ్యయని తోఁపఁజేయుటకు వీలుకానందున, నీజగత్తు సత్య ముపైనాధారపడి యుండ లేదనియు, నదియొక అసత్యనియమముచే నున్నదను భ్రాంతినిఁ గలిగించుచున్నదనియు, నట్టి నియమము బ్రహ్మముతోఁ గలిసియున్నను బ్రహ్మముయొక్క యేకత్వ మును జనింపఁజేయఁ జాలదనియు నిదియే సవ్యమగు తర్కనిర్ణ యమనియుఁ బ్రకటించిర"ని థీబో వ్రాసెను. థీబో పండితు ననుసరించి, ఏకమైన బ్రహ్మమును, అనేకమైన లోకమును సమ న్వయించుటకే మాయావాద ముపయోగించుననియు, దురదృ

(౧) వేదాంతసూత్రముల కుపోద్ఘాతము. పుట

ష్టవశమున, నుపనిషత్తు లొకేవాదమును సత్యమని నిర్ణయిం చుట కిష్టములేనివైన కారణమున, నొక నిర్విషయ జ్ఞానమూర్తియైన యీశ్వరు నంగీకరించునవికావనియుఁ జెప్పఁబడెను. పరమసత్యము నొక నిర్విషయబ్రహ్మముగా నుపనిషత్తు లంగీకరింపవు. ఉపనిషత్తత్త్వము 'అద్వైతము' కాని 'ఏకేశ్వరత్వము' గాదు. విషయీ విషయ భేదము జగత్తులోనిది కాని, బ్రహ్మములోనిది కాదు, మనము ప్రపంచమును విషయీ విషయ (Subject and Object) ములైన రెండుగా విభజింపఁజాలము; ఏలన బ్రహ్మము రెంటియందేకమైయున్నది. ఉపనిషత్తులు ద్వైతమును నిరసించునుగాని, యీబహుత్వము నేకత్వములోఁ గలుపుట కంగీకరింపవు; కేవలవిచియము నర్థముచేసికొనుటకుఁ గలిపిన నంగీకరించును. ౧.

---

౧. జగద్బ్రహ్మైకత్వమును దెల్పుట కుపనిషత్తు లుపయోగించిన యుపమానములో నిట్లు చెప్పఁబడినది; "వాచారంభణం వికారో నామధేయమ్ మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్." వస్తువులన్నియు నొకేబ్రహ్మముయొక్క నామరూపములుగలిగిన రూపాంతరములని భావము. శంకరుఁడి ట్లర్థము చెప్పెను. "రూపాంతరము లేక వికారము వాక్కువలనవచ్చి వాక్కులోనే యున్నదికాని; నిజముచే వికార మసత్యము; అదికేవల నామమాత్రమే కాని, నిజముగాదు." అదికేవల వ్యావహారిక సత్యముకాని అం[illegible] కాని కాదు. మఱియునిది ఉద్దాలకుఁడు చెప్పినమాట; ఉద్దాలకుఁడు రూపపరివర్తన శీలమైన జడపదార్థసత్యస్థితి నంగీకరించినవాఁడు. జడపదార్థ మవిచ్ఛిన్నమైన ఏకపదార్థము; అందు గుణభేదములు గల వివిధాణువులు కలిసియున్నవి. దానిపరిణామ మొక నామాంతరమునిచ్చుటచేఁ గలిగిన దని యీ వాక్యము చెప్పుచున్నది. ఉపనిషత్తులలో వ్యక్తిత్వమును దెల్పుటకే నామరూపము లుపయోగింపఁబడినవి. చూడు. బృహదారణ్యకము ౧౺. ౪.౭. ఏకమైన [illegible]సత్పదార్థమునుండి నామ రూపాత్మక పరిణామ ముద్భ

మఱికొందఱు విమర్శకులు, ప్రపంచము మిథ్యయని చెప్పుటకే మాయాసిద్ధాంతము నుపనిషత్తులు ప్రకటించిన వని చెప్పుదురు. వీరి యభిప్రాయమును బరిశీలింతము. ఐరోపా యందు వేదాంతవిద్యను విశేషవ్యాప్తి చేయుటకై పరిశ్రమిం చిన డ్యూసేన్ పండితుఁడు నాలుగువిధములైన సృష్టిసిద్ధాంత ము లుపనిషత్తులలో నున్నవని చెప్పినాఁడు. (౧) దేవునినుండి స్వతంత్రమైన జడపదార్థము శాశ్వతముగానున్నది. దాని నాతఁడు సృజింపలేదుకాని, దానితో జగద్వస్తువులను జేసెను. (౨) సృష్టిని శూన్యమునుండి దేవుఁడు చేసెను; ప్రపంచము దేవునినుండి స్వతంత్రమైనది; (౩) దేవుఁడు తానేలోకముగా

వించినది, నామరూపాత్మక వికార మసత్యమను సూచన గుచటలేదు. నామ రూపాత్మకవస్తువులు బ్రహ్మమునకు వేరుగా లేవిమాటసత్యమే. నామ రూపములనగా నాంగ్లములోని నామరూపములుగావు. అరిస్టాటల్ చెప్పిన రూపమూ, పదార్థము వీనికి సరిపోవును. రెండునుకలిసి లోకములోని సర్వవస్తు వులయ్యెను. బౌద్ధమతములో రూపమనగా స్థూలదేహమూ, నామమనగా సూక్ష్మశుగుమనస్సు. ఉపనిషత్తులలో నామరూపములనగా, నేకపదార్థము నుండి వ్యక్తిత్వావిష్కరణము. ఈవ్యక్తిత్వావిష్కరణమే సృష్టికి మూల సూత్రము, జగత్పరివర్తనధర్మమూ. వస్తువులు, వ్యక్తులు, పరమేశ్వరుని భిన్న ప్రదర్శనాంశములు. స్వతంత్రమైన స్థితి వానికిలేదు. బ్రహ్మమునకే యట్టిస్థితి కలదు. అవివేరుగా నుండుటబద్ధము. ఉపనిషత్తుల ననుసరించి మోక్షమనగా, బ్రహ్మమునుండి నామరూపములు గలవి వేరనుభావము నశించుటే. ముండ కోపనిషత్తిట్లు చెప్పుచున్నది. "బ్రహ్మజ్ఞాన పారంగతుఁడు, బ్రహ్మముతో నేకమై, సముద్రమునఁ బ్రవేశించిననదులు తమనామరూపములను విడిచినట్లే, నామరూపములనుండి విడిపడుచున్నాఁడు." కారణముకార్యముకంటె నె క్కుడు సత్యమైనది. దేవుఁడు సర్వవస్తులకు, వ్యక్తులకుఁ గారణము. కనకమ యాభరణములన్నిటికిఁ గనక మేసత్యమైయునట్లు, జగత్తునకు బ్రహ్మమే సత్యము.]

మారినాఁడు; (ర) దేవుఁడొక్కఁడే యున్నాఁడు; సృష్టిలేనే లేదు. నాల్గవదే యుపనిషత్తుల మూలసిద్ధాంతమని యాతనియభిప్రాయము. దేశకాలములందున్న ప్రపంచ మొక అసత్యదృశ్యము, భ్రాంతి, దేవుని నీడవంటిది. ప్రపంచమును విసర్జింపనిదే దేవుఁడు లభింపఁడు. జగమసత్యమనుభావము ప్రతిమతముయొక్క సారాంశమని డ్యూసేన్ పండితుఁడు తలఁచి, ఉపనిషద్భావము నిదియే యని నమ్మినాఁడు. డ్యూసేన్ తన స్వతంత్ర బుద్ధిపై నాధారపడి, యిట్టి నిర్ణయమునకువచ్చి, తన సిద్ధాంతమును సమర్థించుటకొఱకు,ప్రాచీన భారతీయతత్త్వమునందును, ఉపనిషత్తులందును శంకరాచార్యుని రచనలందును. ప్రాచీన గ్రీసుతత్త్వమందును, పార్మనైడీన్, ప్లేటో, లయందును అభినవ జర్మనీయందును, క్యాంటు, సోపెన్హాయరులందును, తనభావమునుపోషించు వాక్యములకొఱకు వెదకఁజొచ్చెను, ఈ యన్వేషణావేగములో నాతఁడు కొన్ని సత్యాంశములను విడిచిపెట్టెను. నేడు ప్రచారములోనున్న 'సర్వంబ్రహ్మ' వాదముపనిషత్తులలోనిదని యాతఁ డంగీకరించినను, జగన్మిథ్యావాదమే ఉపనిషత్తుల ప్రాచీన సిద్ధాంతమని తలచినాఁడు. "సర్వము దైవస్వరూపమ"ను భావము 'ప్రచారము'లోనున్నదని ఉన్న సత్యము నాతఁ డంగీకరింపకతప్పినదికాదు. ఉపనిషత్తుల మూలసిద్ధాంతము, జగన్మిథ్యావాదమని యాతని స్వతంత్రాభిప్రాయము. ఈ రెండుభావములకును సమన్వయముచేయవలసివచ్చెను. అజ్ఞాన జనసమూహమున కర్థమగుటకును,లోకప్రవృత్తిని తృప్తిపరచుటకును, నీ సమన్వయ మంగీకరింపఁబడినదని యాతఁడు చెప్పెను;" ఆత్మయే యేకైకసత్యమను భావము,

సర్వకాలములయందు, నమ్మఁబడెను. స్వతంత్రమైన జడపదార్థ మున్నదని నమ్ము సామాన్యులుకూడ 'నాత్మయే సర్వమని నమ్మిరి. దీనితోఁబాటు, వ్యవహారప్రపంచము త్రోసివేయుటకు వీలు లేనిదగుటచేఁ, బ్రజాసామాన్యముకొఱకు దానినిగూ డంగీకరించి"రని ౧ డ్యూసేన్ వ్రాసినాఁడు. ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మ మొక్కఁడే సత్యమని యుద్ఘాటించుటనుబట్టి డ్యూసేన్ జగన్మిథ్యా వాదమునకు బలముకలిగినది. బ్రహ్మమొక్కఁడే సత్యమని మేమంగీకరింతుము. బ్రహ్మము తెలిసిన నన్నియుఁ దెలియును. దానికి వేఱుగా నింకొకటి యేదియును లేదనియు మేమంగీకరింతుము. కాని, దానిలోఁగాని, బయటగాని అసలే భిన్నత్వము లేదనినచో, నట్టిభావ మర్థవంతముగా లేదు. డ్యూసేన్ చెప్పినాఁడు; "ప్రకృతి, బహుత్వమును బ్రదర్శించు ప్రకృతి పరివర్తనము కేవలము మిథ్య."౨ అదేవిధముగా నిట్లు ఫ్రేజరు వాదించినాఁడు; "బ్రహ్మమొక్కఁడే అద్వితీయసత్య మని చెప్పు నుపనిషత్సిద్ధాంతమునుండి, సహజముగాను సహేతుకముగాను లభించునదే, ద్వంద్వములతోఁగూడిన ప్రపంచ ప్రదర్శనము మిథ్యయను సిద్ధాంతమున్నది. 3. ఈ వాదములలో. పూర్ణసత్పదార్థమునుగూర్చి తప్పుగా వీరు భావించిరి; పూర్ణమనఁగా నసంపూర్ణముగానిదని వారు తలఁచిరి; శాశ్వతమైనదనఁగా నశాశ్వతముకానిది. శాశ్వతమైన సత్పదార్థము కాలాతీతమైన వస్తువైనచోఁ గాలగతమైన ప్రపంచజీవిత మసత్యా

(౧) ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు. పుటలు ౧౬౧-౨

(౨) ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు. పుట ౨౩౭.

(3) ఇండియన్ థాట్. పుట ౬౮

మగును. దేశకాల పరివృతమైన ప్రపంచమునకును, దదతీత మైన శాశ్వతప్రపంచమునకును విరోధమును శాశ్వతమే. కాని శాశ్వతవస్తు వశాశ్వతవస్తువును బహిష్కరించెనని యుపనిషత్తు లలో నెచటను జెప్పలేదు. ఎచ్చటెచట బ్రహ్మ మొక్కటే పరమసత్యమని యుపనిషత్తులు వక్కాణించినవో, అచ్చటచట మెలకువగలిగి, ప్రపంచము బ్రహ్మమందు గర్భితమైయున్నద నియు, నందుచేఁ బ్రపంచమునకును గొంత సత్యముకలదనియుఁ జెప్పియున్నవి. "పరిమితమైన దపరిమితమైన దానిలో నున్నది. విశ్వమంతయు నాత్మమయము." ౧. ప్రాణము బ్రహ్మము; వాక్కు బ్రహ్మము; మనస్సు బ్రహ్మము; జగత్తులోని సర్వము బ్రహ్మమే. క్షుద్రరేణువునందును, నత్యల్పమైన నలుసునం దును దేవుఁడున్నాఁడు. ౨. సత్యమున్నదని నిశ్చయించినపుడు, సత్యముపై నాధారపడినదంతయు నున్నదనియే నిశ్చయము. బ్రహ్మయే సర్వసత్యమను భావమునుండి, బ్రహ్మమందున్న ట్టియు బ్రహ్మముపై నాధారపడినట్టియు నన్నియు నిట్టి బ్రహ్మ సంబంధ సత్యమునుగలిగి యున్నవని తేలుచున్నవి. ఉపనిషత్తు లలోని, "ఆత్మ తెలియుటతో నన్నియునుఁ దెలియు"నని చెప్పిన వాక్యములవలన ప్రపంచస్థితి మిథ్యయేయనుభావము స్పష్టమని డ్యూసేన్ వాదించినాఁడు. ఈవాదము మాకంగీకారముకాదు.

(౧) ఛాందోగ్యము. ౨అ ౪౨౬.

(౨) ముండకము ౨అ.౨-౧౧; కఠము ౨అ.౫. ౨; తైత్తిరీయము.౩అ ౧; ఛాందోగ్యము. ౩అ. ౧౪. ౧; ౨అ. ౧౪-౨-౪; ౬అ.౯; ౪అ. ౯. ౧; బృహదారణ్యకము. ౨అ. ౪. ౬; ౪అ. ౪. ౬; ౪ అ. ౫. ౭; ౨అ. ౫. ౨; ౫అ. ౩. ౧; ౧అ. ౪. ౧౬; ౨అ. ౫. ౧౫; ౩అ. ౭. ౧౫: ౪అ. ౪. ౨౩

సృష్టిలోని సర్వవస్తువులు, సర్వభావములు, ఆత్మయందే యుం
డినచో, నాత్మ తెలిసిన నన్నియుఁ దెలియునను సిద్ధాంతమును
సరిపడును. మనకు మోక్షమునిచ్చు జ్ఞానమువలన మనయం
దంతర్భూతమైయున్న ఆత్మదర్శనము లభించును. ఇందాత్మయుఁ
బ్రపంచమును వేఱనుభావమేమియును లేదు. ఉన్నచో నిం
ద్రుఁడు ప్రజాపతితోఁ జెప్పినది నిజమగును; మఱియు సర్వవిర
హితమైన ఆత్మ సర్వశూన్యమగును. అనేకత్వమును విడిచిన
యేకత్వము శుష్కవ్యక్తియగును. శాశ్వతవస్తువు క్షణికవస్తు
జాలమును మిథ్యయని త్రోసివేయనవసరము లేదు. ఆధ్యాత్మిక,
నైతిక, తాత్త్విక కళాసంబంధములైన అత్యుత్తమానుభవ
సత్యములను మనము విశ్వసించినచో, ననిత్యమైనది నిత్యవస్తువు
నందును, మితమైన దమితమైనదానియందును, గర్భీభూతమై
యున్నదనియు, మానవుఁడు దేవునినుండి జన్మించెననియు భావిం
చుట యుక్తమైనది. సర్వజగత్తునకు బ్రహ్మమే మూలమైయు
న్నదను నుపనిషద్వాక్యములు, జ్ఞానహీనులను దృష్టిసలుపుటకై
వ్రాయఁబడినవని డ్యూసేన్ వాదించినాఁడు. ప్రపంచము మిథ్య
యేయని నిశ్చయించినచో నుపనిషత్తులు, బ్రహ్మ జగత్సంబంధ
సిద్ధాంతములను నిశ్చయభావముతోఁ జెప్పియుండవు. డ్యూసేన్
పండితుఁడొక సమర్థింప నశక్యమైన సిద్ధాంతమును స్వీకరించి,
దానిని బోషించుట కసంబద్ధవాదములను బ్రదర్శించినాఁడు.
మఱియు నాతఁడు సుప్రసిద్ధ జర్మన్ తత్త్వవేత్తయైన క్యాంటు
పండితునికి జగన్మిథ్యావాదమును గనిపెట్టినకీర్తి నిచ్చుటకుఁ
దలపెట్టి, ఉపనిషత్తులలో నీసిద్ధాంతము సుస్పష్టముగను, నిశ్చ
యముగను జెప్పఁబడియుండలేదని యీ విధముగా వ్రాసెను.

"ఒక్కటైన బ్రహ్మపదార్థమునకును, అనేకత్వము గలిగిన ప్రపంచమునకును భేదము విశేషముగా నుంచఁబడెను. భారతీయ ప్రాచీనతత్త్వవేత్తలుకాని, క్యాంటుకుఁబూర్వ మేతత్త్వవేత్తలుకాని, దేశకాలములందుఁ బ్రదర్శింపఁబడిన జగద్వస్తుజాలమంతయును గేవల వ్యక్తిగతభ్రాంతి యను మహత్తరభావౌన్నత్యసీమ కెగురఁజాలరైరి."౧ ప్రపంచము భ్రాంతిమాత్రమను సిద్ధాంతమునుపనిషత్తుల నిశ్చయభావముకాదని డ్యూసెన్ జెప్పినది సత్యము. ఉపనిషత్తులలో ననేకసృష్టి సిద్ధాంతములు, బ్రహ్మజగత్సంబంధమును జెప్పుటకే రచింపఁబడి యున్నవి. నానాపరిదర్శనములతోఁ గూడిన ప్రపంచము, ఒకే బ్రహ్మము నుండి గోచరించి, నామ రూపమాత్ర కల్పితమైయున్నదని నిర్వచించు నుపనిషద్వాక్యము లనేకములున్నవని మేము సంగీక

౧. ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు పుట౧౦౩. క్యాంటు తత్త్వము నుపనిషత్తుల ననుసరించియు, నుపనిషత్త్వము క్యాంటు ననుసరించియు నర్థము చెప్పఁదలచి, రెండుభావములనుగూడ సక్రమముగా గ్రహింపఁజాలఁడయ్యెను. బౌద్ధులశూన్యవాదముగాఁ దనతత్త్వము నపార్థము చేయరాదని శంకరుఁడుసూచించినట్లే బెర్కిలీశూన్యవాదముగాఁ దనతత్త్వము నపార్థముచేయరాదని క్యాంటు సూచించియున్నాఁడు. సోపెన్హవరు తలచినట్లే డ్యూసెన్ కూడ, జగద్వస్తుమూల సత్యసిద్ధాంత నిరసనమును క్యాంటు చేయుటలో నాతని నిజతత్త్వముగాక, అసమగ్రాలోచనా ఫలితమనియు నదియొక గొప్పతప్పుగాఁ జూడవలెననియుఁ దలచినాఁడు కాబోలును. క్యాంటు తత్త్వము నెఱిగినవారు డ్యూసెన్ చెప్పిన భాగముతో నేకీభవింతురనుట సందేహాస్పదము. "మనలో సుస్థాపితమైయున్న నైతికధర్మము నాధారముగాఁ జేసికొని, జీవనిత్యత్వసిద్ధాంతమును క్యాంటు కల్పించెను; ఈసిద్ధాంతమనేకములైన అసత్యాభిప్రాయములతోడి సామరస్యమునఁగాని చేకూరదు. దీనివలన జీవుని జన్మాంతరసిద్ధాంతము లభించునే కాని జీవనిత్యత్వసిద్ధాంతముచే కూడదు" (పుట ౩౧౮)

రించితుము. ఈవాక్యముల భావమేమన వస్తువుల మూలతత్త్వ మంతయు నొకటేయనియు, మనము నామరూపభేదములలో మునిఁగియున్నచో వస్త్వభ్యంతరమున నేకమై అవిచ్ఛిన్నమై యున్న సత్పదార్థమును గుర్తింపలేకపోదుమనియు గ్రహింప వలెను. ఈనామరూపాత్మక ప్రపంచము నిత్యమైన సత్పదార్థము నాచ్ఛాదించుచున్నది.౧. అనిత్యపదార్థములను గప్పిన నామరూ పాత్మకమైన తెరను దొలఁగించివేయవలెను. దేశకాల పరివృత ములైన వస్తువులభ్యంతర వర్తియైయున్న వస్తునిత్యస్వరూపమును మఱుఁగుపఱచుచున్నవి. జీవితములో నేభాగము నశ్వరమో, యది నిజమైన జీవితగర్భమందున్న నిత్యసత్యముకాదు. సత్ప దార్థము వీనికతీతమైనది. అది వస్తుజాలము ద్వారమున నాత్మ ప్రదర్శనము చేసికొనుచున్నది; ఆత్మప్రదర్శనమే ఆత్మాచ్ఛా దనమగుచున్నది. ఆవిష్కరణ మెంత సంపూర్ణమైన నంతసం పూర్ణముగా నాచ్ఛాదనము నగుచున్నది. పరమేశ్వరుఁడు తన ముఖమునకుఁ దెరకట్టుకొని, లోకరూపమునఁ బ్రకటించుకొను చున్నాఁడు. వస్తు మూలతత్త్వమింద్రియ జ్ఞానమున కగోచర ము. ప్రపంచము, దేవుని మహిమను వేనోళ్లఁజాటుచు, నాతని

౧. బృహదారణ్యకము ౧అ. ౬.౩. అమృతమ్ సత్యేనఛన్నమ్. 'సత్' పదముయొక్క అస్పష్టభావముకలనన్నే, ఉపనిషత్తత్వ్యమును గూర్చిన పెక్కు సంశయముల కవకాశము వచ్చినది. ఒకయర్థములో, 'సత్'నగు స్థితిగల సర్వ ము నని భావము. 'సత్' అనగా, సర్వపరివర్తనములలో నంతర్వర్తియైయున్న అమృతత్వమని యింకొకయర్థము. "త్యత్" "సత్"నగు వ్యతిరేకమగుటచే 'సన్మృత'మని చెప్పఁబడెను. (తైత్తిరీయము. ౨అ,౬,) సామాన్యముగా, పరమ సత్యమైన బ్రహ్మమే సత్పదార్థమనియుఁ, బరివర్తనశీలము గల జగమే అస త్తనియు వాడుక. ఛాందోగ్యము. ౬అ. ౨.౧: ౩ ౧౯.౧.

నిజస్వరూపమును మఱుఁగున నుంచుచున్నది. అపరిమేయమైన సత్పదార్థము లేక, నిర్గుణనిరాకారబ్రహ్మము, సృష్టిలోని ద్వంద్వములచేతను బహుత్వముచేతను గప్పఁబడినది. జీవాత్మలతోఁ గూడిన జగద్వస్తువులన్నియుఁ దాము స్వతంత్రిసంస్థితి, వ్యక్తిత్వమును గలవనితలఁచి, స్వీయవ్యక్తిత్వ సంరక్షణము నిమిత్తము నిరంతర కృషిచేయుచున్నట్లు గోచరించును. తామొకే పరమాత్మనుండి వచ్చితిమనియు నాతనిపోషణములో నుంటిమనియు నెఱుఁగరు. ఇట్టి నమ్మకమునకుఁ గారణము మాయ, లేక భ్రాంతి "చెట్టుమీఁదనున్న ప్రతియాకును సూర్యరశ్మి, వాయువులచేఁ దాను స్వతంత్రముగాఁ బెరుగుచున్న వ్యక్తి యనియు, హేమంతమురాఁగానే వాడిపోయి నశించుచున్నాననియు సహజముగాఁ దలఁచుట కవకాశముగలదు. కాని నిజముచే, మూలమునుండి ప్రసరించుచున్న రసముచేఁ దాను బోషింపఁ బడుచున్న విషయమును, మొత్తముమీఁద వృక్షపోషణములో దానును భాగస్వామియనియు నెఱుఁగుట కష్టము. ఈవిధముగా ఆకులోనియాత్మ చెట్టులోని యాత్మతో నవినాభావ సంబంధము గలిగియున్నది. దీని నాయాకెఱిఁగినచో, దనజీవము, వృక్షజీవితముతో సమగ్రముగా మేళవించియున్నదని, తెలిసికొనఁగలదు." ౧. ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వములను తరంగముల యడుగున, నన్నితరంగములకుఁ బ్రాణమొసఁగుచున్న గంభీరసాగరము గలదని తెలియవలెను. అదేవిధముగా లోకములోని వస్తువులు, స్వతంత్రస్వయంస్థితి గలవనితలఁచి, యొక తెరనడ్డుకట్టి సత్యా

౧. ఎడ్వర్డు కార్పెంటరు: పేగన్ అండు క్రిస్టియన్ క్రీడ్సు పుట. ౩౦౧.

మును గప్పివేయుచున్నాము. అనిత్యములైన పదార్థములస్వ యంవ్యక్తిత్వము నిజమనుభావము మేఘమువలె, సత్యజ్యోతిని మఱుఁగుపఱచుచున్నది. మనము వివేకముతో నీవస్తుజాలము నకు మూలకారణము నొద్దకుఁబోయి చూచినచో, మనయం దును సర్వవస్తువులయందు నంతర్వర్తియై యున్నశక్తి యొకటే యని స్పష్టమగును. ఇట్టి భిన్నపదార్థాంతర్వర్తియైయున్న యేక సత్పదార్థమును గుర్తించుటకు మనకంతర్వీక్షణ మవసరమని చెప్పుటకే, జనకపుత్రసంవాదము ఛాందోగ్యమునందు (౬ అ. ౧౦) జరిగినది. "ఒకన్యగ్రోధవృక్షమునుండి పండొకటి తెమ్ము" "ఇదిగో తెచ్చితినిస్వామీ!" 'దానిని ఛేదింపుము'. 'స్వామీ య చేసితిని." "అందేమి చూచితివి?" "అతిసూక్ష్మము లైన గింజలున్నవి," "ఒకగింజను జితుకఁగొట్టుము." 'అట్లే చేసితినిస్వామీ!" 'అందేమి చూచితివి?' "ఏమియునులేదు"

తండ్రి యిట్లుచెప్పెను; "గింజలో సూక్ష్మమై నీకుఁగని పించని సారమేమియున్నదో దానివలననే యీవిశాలన్యగ్రో ధవృక్షము నిలిచియున్నది, కుమారా? నమ్ముము. ఏది సూక్ష్మతమమైనదో, దానిలో నీసమస్తము నున్నది. అదియే సత్యము. అదియే ఆత్మ: నీవు నదియే."

ప్రకృతినుండి యిట్టి యుదాహరణముల నొకటి వెనుక నొకటిచెప్పి, తండ్రి చైతన్యముయొక్క యేకత్వమును, మానవజీవితము సర్వసృష్టిజీవితముతో నొకటి యనుభావమును గ్రహింపుమని యుద్బోధించెను. వస్తువుల యనేకత్వముచే నాచ్ఛాదింపఁబడియున్న యేకైకసత్యమును గుర్తించుట సులభమైన పనిగాదు. మనమతి లౌకికులము, వ్యవహారజ్ఞాన నిమ

గ్నులము, స్వీయవ్యక్తిత్వ సంరక్షణ తత్పరులము నగుటచే నట్టి వివేకము కలుగుట కష్టము.

"ప్రపంచమంతయు, సంపత్పుత్రాదులు, మన జ్ఞానము నన్నియు శూన్యములోని కదృశ్యములై పోవలెను; ఏలన నవి నిజముగా శూన్యములే" ౧ యనునదే ఉపనిషత్తుల సిద్ధాంత మని చెప్పినపుడు డ్యూసేన్ పండితుఁ డుపనిషత్తుల కేంద్రసత్య మును విస్మరించినాఁడని చెప్పవచ్చును. తాను నిశ్చయించిన సిద్ధాంతమునకు వ్యతిరేకభావమునిచ్చు నుపనిషద్వాక్యముల నగా, బ్రహ్మము సృష్టిని బోషించుచున్నదనియు, బ్రహ్మయు నాత్మయు నొకటే యనియుఁ జెప్పువాక్యముల నుపనిషత్తులు ప్రజాభిప్రాయసంతృప్తికై చెప్పిన సవరణలని డ్యూసేన్ సమాధానము చెప్పినాఁడు. "మూర్ఖజనాభిప్రాయ సంతృప్తికై జీవాత్మ పరమాత్మైక్యభావమును నుపనిషత్తులు ౨ చెప్పినవ'ని యీతఁడు వ్రాసినాఁడు. మఱియు; "ఉపనిషత్తులకు అత్యంతాణురూపమైన జీవాత్మకును అనంతమైన పరమాత్మకును దాదాత్మ్యమును బ్రకటించుటలో నొకవిశిష్టమైన యాహ్లాదము కల దనితోచును" ౨. అనగా, మనము విపత్కాలములో దేవునారాధింపరాదు. అట్టి యారాధమునుపనిషత్తులు మూర్ఖుల తృప్తికై యంగీకరించినవని డ్యూసేన్ భావము.

"తత్త్వజ్ఞానమాత్మేతర పదార్థమేదియు నున్నదని యంగీకరింపఁజాలదు. వ్యవహారదృష్టిలోఁ దద్విరుద్ధముగా బాహుళ్యముతోఁగూడిన ప్రపంచము బ్రహ్మమునకు వేఱుగానున్నది. ఈ

౧. ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్స్, పు ౧౭౭; (౨)పుట౧౭౧.
౨. ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్స్, పుట౨౩౭

పరస్పరసిద్ధాంత వైరుధ్యములను సమన్వయించుటకుఁ జేసిన ప్రియత్నమునుండి, ప్రపంచస్థితి నిజమను సిద్ధాంతముద్భవించి నది కాని ఆత్మయే సత్యమనియు, నందుచేఁ బ్రపంచ మాత్మ యేయనియుఁ జెప్పఁబడినది." ౧. ఈ రెండు భావములేల పర స్పరవిరుద్ధములో, వీని నసంబద్ధములైనను సమన్వయింపఁ వలసివచ్చినదో బోధపడుటలేదు. ఆత్మకు వేఱుగా నేదియు సత్యమైన పదార్థలేదని చెప్పిన దానిభావము, ఆత్మయే సర్వాం తర్యామియై, సర్వము దానియందే యున్నదనియే. 'భిన్నత' లతోఁగూడిన ప్రపంచము మనకుఁ వేఱుగా నున్నదను దాని భావములోని 'మనకు' అనగా మనశ్శరీరావృతములై, ఒకచో నివాసము, తత్సంబంధావరణముగల మనుజవ్యక్తులన్నమాట. నిజముగా నట్టివారికి లోకము సత్యమే; వారి నేత్రముల కెట్ట యెదుట నిలిచియున్నది. మన మన్వేషించుచున్న ఆత్మపదార్థ మింద్రియజ్ఞాన విషయముగాదు; కాని సర్వజ్ఞాన మూలాధా రము. దానిస్థితి, సూక్ష్మస్థూల ప్రపంచములకుఁ బూర్వమైనది. జీవులు, ప్రకృతిలోని భాగములే. ప్రకృతిలో నవి పరస్పరము కలిసి పని చేయుచుండును. కాని హేతుదృష్టితోఁ జూచిన యెడలఁ బరస్పరసంబంధము గలిగిన జీవలోకస్థితికి మూలా ధారమాత్మ మానసికజీవులముగా మనకు జగత్తు వేఱుగా నున్నది. కాని, సర్వమునకును జీవమైన ఆత్మలో నన్ని యునున్నవి. తుదిమాటయేమనఁగా, మనము పూర్ణ జ్ఞాన ము గలవారముకాము కావున జగత్తు మనకుసత్యమై గోచ రించును. ఆత్మయే యేకైకసత్యము ; అందు జగత్తిమిడి

౧. పుట ౪౦౫

యున్నది. మన మింకెట్లూహించినను హేతుశూన్యవాద మగును. సశరీరులమైయున్న మనకు వస్తువులతో నిండియున్న ప్రపంచము వేఱు. ఎట్లు మనజీవితములోఁ బదార్థములను వేఱు గాఁజూచియు, వానిని స్వీకరించి, మనలోఁ గలుపుకొనుచున్నామో అటులే, విషయీ విషయములను దనదిగాఁ జేసికొనవలెను అప్పుడు మొట్టమొదటఁదనకు వేఱయినదృశ్యముగా గోచరించిన పదార్థము క్రమముగా ద్రష్టయొక్క క్రియాసాధన రంగముగా మాఱును. ఈవిధానము క్రమముగా నభివృద్ధిపొంది, ద్రష్ట దృశ్యమును స్వాధీనపఱచుకొని, సర్వాధిపత్యమును బొందును. అప్పుడు ద్రష్టకు వేఱుగా నేయాటంకమునుండదు; కాని యాదశ వచ్చునందాక గమ్యస్థానము చేరఁజాలము. తనకు వేఱుగా, వ్యతిరేకముగానున్న సర్వమును దొలఁగించుటయే ఆత్మాభివృద్ధి సూచన. దేశకాలబద్ధుఁడై, పరిణామశృంఖలములో నొక 'లింకు' గానున్న యీమానవవ్యక్తిత్వము పూర్ణసత్యమని మనము నమ్మినచోఁ బ్రపంచము మిథ్యయను నిర్ణయముకలుగును. మనమిప్పుడున్న అజ్ఞాన వ్యక్తిత్వములో మనమే బ్రహ్మమని, పరమ సత్యస్వరూపములమని యన్నచో, నప్పుడు మనకంటె వేఱుగానున్న ప్రపంచము కేవల మిథ్యాప్రదర్శనమే. కాని మనము 'ఆత్మయే పరమసత్య స్వరూపమ'ని జెప్పినది పూర్ణమైనది; మనమింక నట్టి పూర్ణత్వమును బొందవలసియున్నది. వైరుధ్యములతోఁ గూడిన మానవునిలోని అపరిపూర్ణాత్మకును, పరిపూర్ణాత్మస్వరూపమైన బ్రహ్మమునకునుగల భేదమును తెలియనికారణముచే, డ్యూసేన్ పండితుఁడు, రెం

టికి నైరుద్ధ్యముగలదని యూహించి, దాని నసంగత విధాన ముచే సమన్వయింపఁ బ్రయత్నించెను.

బ్రహ్మములో నానాత్వము చూడరాదనిచెప్పు రెండు శ్లోకములు గలవు.౧. ప్రపంచమున కేకత్వమును సూచించుట కివి ప్రయత్నించినవి. అనేకములైన అపరిపూర్ణ జీవులనుగాక యేకమైన అనంత సత్పదార్థము నివి యుద్ఘాటించినవి. మన జాగ్రదావస్థలో ద్రష్టకు దృశ్యమునకుఁ బ్రత్యేకత్వము నిజమని తలంతుము. సమ్యక్పరిశీలనముచే నట్టిప్రత్యేకత్వము పరమ సత్యముగాదని గోచరించును. ద్రష్టకు దృశ్యమునకుఁగల పృథగ్భావము స్థిరముగాదు. నానాత్వమే పూర్ణసత్యముకాదని చెప్పి నపుడు, నానాత్వమే మిథ్యలేక సత్యమేకాదని యర్థముకాఁజాలదు; ఇదియొక బౌద్ధశాఖయొక్క మూర్ఖవాదము; దీనినే శంకరుఁడు ఖండించినాఁడు. ప్రపంచమునకు మూలకారణము బ్రహ్మేతరమని తలఁచినచో మనము గతిహీనుల మగుదుము. బ్రహ్మేతరమైన వస్తుస్థితినే ఉపనిషత్తులు నిరసించుచున్నవి. ఉపనిషత్తులిచ్చిన ఉపమానములైన, లవణము జలము; నిప్పు, నెరసులు; సాలెపురుగు, దారములు; వేణువు, నాదములు, బ్రహ్మ జగత్సంబంధమును దెలుపును. వీనిననుసరించి ఓల్డెన్ బెర్గువ్రాసినాఁడు; "తామర్థముచేసికొనుటకు వీలైన జ్ఞానమునకు సమీపముగా, విశ్వమందున్న ఆత్మశక్తిని దీసికొనివచ్చు నుద్దేశ మీయుపమానముల వెనుకనున్నట్లు స్పష్టము; కాని, కొంతతెలిసియుఁ గొంతతెలియకయు మనలో నాత్మతోఁబాటు వేఱుగాఁ గొన్ని యితరపదార్థములుగూడ నున్నవను నమ్మకమును

౧. బృహదారణ్యకము. ౪అ. ౪. ౧౯

గలదు. ఉప్పు కరిగిన నీటిలో నంతట వ్యాపించి లవణమున్నట్లే బ్రహ్మము విశ్వమంతయు వ్యాపించియున్నదని భారతీయుడు చెప్పును. దీనికి మనమింకొక భావమును సులభముగాఁ జేర్చవచ్చును. ఉప్పులేని నీటిబొట్టు లవణజలమందొకటైన లేదు. కాని, జలము తనలో నుప్పున్నను, తన సహజ జలలక్షణమును వేఱుగాఁగలిగియే యున్న విధమున, భారతీయుని 'కాత్మ'యే పరమసత్యము, నేకైక దివ్యజ్యోతియై యున్న విశ్వాసముండియును, వస్తువులలో నేదోకొంత ఆత్మేతర పదార్థము శేషించియున్నదనియు నది తాను గాదనియు నాతఁడు నమ్మును". ఇట్టి భావములను నిరసించుటకొఱకే, ఉపనిషత్తులు నానాత్వ సిద్ధాంతములను ఖండించినవి. సృష్టి, ఆత్మకు వేఱుగా నున్న దనుభావము తమకు లేదని ఉపనిషత్తులు స్పష్టపఱచినవి. ఆత్మ వలననే సర్వానుభవములును సాధ్యమగుచున్నవని యుపనిషత్తులు ఘోషించుచున్నవి. ఉపనిషత్తులు కేవలము ప్రజ్ఞాకల్పితభావములపై నాధారపడక, సత్యాంశపరిశీలనమును గోరుచున్నవి. ఉపనిషత్తులు ప్రకటించిన మహోన్నత సత్యము నిత్యమైన దైవత్వము; ౧ అది దృశ్యప్రపంచమున కతీతము నంతర్భూతమును౨; స్వతంత్రమానవవ్యక్తిత్వమునందే యున్నది,3. ఉత్తమస్థితిలో నొక్క బ్రహ్మమేయున్నది. "అచట బ్రహ్మేతరమైన దానినిఁ జూడము, వినము, తెలియము"౪ ఆత్మసిద్ధి౫ చే గలిగిన దివ్యప్రకాశమునందు, ద్రష్ట, దృశ్యము నొకటనియుఁ బ్రపంచము పూర్ణసత్యముకాదనియు, ద్వంద్వములు శాశ్వత

౧. అధిదైవము. ౨. అధిభూతమ్ 3. అధ్యాత్మమ్

౪. ఛాందోగ్యము. ౭అ. ౨౩. (౫) ఆత్మబుద్ధి ప్రకాశము

సత్యములు కావనియు మనము తెలిసికొందుము. "అట్టిస్థితిలోఁ బగలులేదు. రాత్రియునులేదు; స్థితిలేదు, లేకపో లేదు. పరమేశ్వరుఁడొక్కఁడే యున్నాఁడు" (౧) సెయింటుపాల్ చెప్పినాఁడు; "పరిపూర్ణమైనది వచ్చినపుడు, అంశామాత్రమైనది పోవును". అర్లెరూన్‌బ్రోక్ పలికినాఁడు; "నాల్గవయవస్థలో శూన్యము దేవుఁడు గలిసియుందురు; అది ప్రేమమయము; దివ్యకాంతిపూర్ణము. "మానవుఁడాస్థితిలోఁ దన్నుఁ దన దేవుని, సర్వమును మఱచి, ప్రేమ రసమగ్నుఁడైయుండును" అనుభవసిద్ధిచేఁ గలిగినయట్టి యేకత్వమునే, పరమసత్యములో నానాత్వమును జూడవలదని చెప్పిన యుపనిషత్తులు ప్రకటించినవి.

ఉపనిషత్తుల ననుసరించి, నానాత్వము, కాలగతి, దేశస్థితి. కారణకార్యసంబంధము, విషయీవిషయ సంబంధము, నివి పరమసత్యములు గావని మనమంగీకరింతుము. అనఁగా నవి యసత్యములని యర్థముకాదు. సర్వాంతర్యామియైయున్న యేకైక సత్పదార్థమునందు సృష్టివస్తుజాలమంతయు బ్రహ్మస్తంభపర్యంతము నిమిడియున్నదని చెప్పుటకే మాయాసిద్ధాంతము నుపనిషత్తులు సమర్థించినవి."తృణబ్రహ్మపర్యంతముగల సర్వజీవుల హృదయములలో నాత్మయియున్న"దని శంకరుఁడు చెప్పినాఁడు.భిన్నదశలలోనున్న భిన్నవ్యక్తులు నొకేపరంజ్యోతినుండి ప్రసరించు కిరణములు, మనబుద్ధి కర్థమగుపద్ధతిలోఁ జెప్పవలసివచ్చుచో, సత్పదార్థమందు సహజముగా స్వయంజ్ఞానముచే భేదమును గల్పించుకొని సృజించు లక్షణముగల శక్తియే మాయయని యనవచ్చును.ప్రత్యేకపదార్థము లున్నవి; లేవు. వీని

(౧) శ్వేతాశ్వతరము ४అ ౧౮

కొక మధ్యమస్థితియున్నది. సద్వస్తువుయొక్క పూర్ణత్వమును, నేకత్వమునుబట్టి చూచినప్పుడు, బాధ, నాశనములతోఁగూడిన ప్రపంచము సత్యమునకుఁ దక్కువదగును. పరబ్రహ్మముతోఁ బోల్చినపుడది అపరిపూర్ణమే. ప్రపంచములోని వ్యక్తులను వస్తువులను మనము ఛాయామాత్రములుగాఁ దీసికొన్నను, ఛాయాకారణమగు నసలు వస్తువున్నంతకాలము. ఛాయయు సత్యసంబంధము కలిగియున్నది. జగద్వస్తువులు సత్యముయొక్క అసంపూర్ణప్రదర్శనములే కాని, అసత్యప్రకటనములుగావు. బాహ్యచక్షువులకు గోచరించుచున్న ద్వంద్వములు, భిన్నత్వములు, నుపరిభాగమున నున్నవేకాని, లోనికేగి, జ్ఞానదృష్టితోఁజూచిన యెడల నివన్నియు నొకే పరమాత్మయొక్క వివిధస్వరూపములని తెలియును. ద్వైతము నానాత్వము సత్యముగాదు. ౧

వివేకహీనుఁడు ప్రపంచము నిత్యసత్యమని అనాలోచితముగా విశ్వసించును. ప్రపంచములోని శక్తులు, రూపములు పూర్ణములునుగావు, సత్యములును గావు. వాని యర్థము వివేకింపవలసియున్నది. అవి స్వయంభవములు, స్వతంత్రములుగావు. వానిలోపల, బయట నింకేదియోయున్నది. మనము లోకమును దేవునియందు మగ్నముచేయవలెను; పూర్ణపదార్థములో లఘుపదార్థములను;అవిమర్శదృష్టికి సత్యమనితోఁచిన దానిని ధ్యానదృష్టికి గోచరించు బ్రహ్మమందును లీనమొనర్పవలెను. అఖండమైన ప్రదేశములో నన్నివైపుల, శరీరములతోఁ

౧. అందుచేతనే 'ఇళ" అనగా "వలె" శబ్దము ఉపనిషత్తులుపయోగించినవి. చూడు. బృహదారణ్యకము ౨. ౩ ౪౬ ౧౪; ౪౬. 3.౭: ౪౬. ౪.౧౬

గూడిన మనతోసైతము నిండియున్న వస్తుపరంపర, భ్రాంతి మాత్రమని, కేవల మింద్రజాలమని యుపనిషత్తులలో నెచటను సూచింపఁబడియుండలేదు.

ప్రపంచము భ్రాంతిమూలమను భావము నుపనిషత్తులు సమర్థించునను దురభిప్రాయముచే నాసిద్ధాంతమునుగూర్చి పెక్కువిమర్శనములు చెలరేగినవి. ఉపనిషత్సిద్ధాంతము ననుసరించి, పరివర్తన మసత్యము గనుక దానిపై నాధారపడిన వికాసమునబద్ధమే; ఏలన కాలమసత్యము, పరివర్తనము కాలములోనిది. ఈవాదమంతయు నవివేకముపై నాధారపడియున్నది. బ్రహ్మము కాలములో లేదు కాని, కాలము బ్రహ్మములో నున్నది. బ్రహ్మములో నిజమైన వికాసమున్నది; అదియే సృజనాత్మకమైన పరిణామము. బాహ్యప్రపంచ పరిణామము నిత్యమైనది; ఏలన బ్రహ్మమందుండి, దానివలన, దన స్వరూప ప్రదర్శనమును జేసికొనుచున్నది. సత్యమును మన మెచటనో, కాలము లేని అనంతశూన్యమునందు వెదకిన నది మనకు గోచరింపదు. కాలగతియంతయుఁ గాలాతీతమైన పరమసత్యముపై నాధారపడి జరుగుచున్నదని మనము విశ్వసింపవలెనని ఉపనిషత్తులు బోధించుచున్నవి. నిజమైన వికాసమున కిట్టి పరమసత్యభావమవసరము. ఇట్లు సర్వమును దనయందిముడ్చుకొని యున్న పరమసత్యము లేకున్నయెడలఁ బ్రపంచవర్తన మొకసవ్యమైన పరిణామమనియుఁ, బరివర్తన మభ్యుదయమనియు మనము నిశ్చయింపఁజాలము; అపుడు ప్రపంచమునకు లక్ష్యము మంచియొక్క విజయమని నిర్ణయింపలేము. ప్రపంచపరిణామము ప్రశయాంతము కాక సక్రమమైనదనియు, నభివృద్ధినియమ శూన్య

మైన హఠాత్సంభవము కాదనియు మనకు నిశ్చయభావము నిచ్చునది పరమసత్యము. పరమసత్యమనఁగా సంబంధ శూన్యమైన భిన్నదశాపరంపర కాదు; అయినచో ననఁగాఁ బరమసత్యమైన పరమాత్మయే లేనిచో, నభ్యంతరమందొక యుద్దేశ్యము కాని, యొక ప్రణాళికగాని లేని యంధప్రాయమైన వస్తుసంతతియే మనకు మిగులును. భిన్నాత్మకమైన ప్రపంచ పరిణామ దశలన్నిటిలో నేకమై, అవిచ్ఛిన్నమైన పరమాత్మ వర్తించుచున్నది. మనకిపుడు లేనిది, ముందుండని దానికొఱకై, మనము నిరంతరము వ్యర్థముగా కృషి చేయుటలేదు. ఒకవిధముగా చరిత్రదశలలో ననుక్షణము నిత్యపదార్థమైన బ్రహ్మప్రభావము గోచరించుచునే యున్నది. ఆత్మ పరిణామము, వర్తమానము నున్నది. భవిష్యత్తులో నుండునది యొకటే. ఈదృష్టిలో నుపనిషదుపదేశము సమన్వయరూపమే. జగన్మిథ్యాత్మసిద్ధాంతము నుపనిషత్తు లంగీకరింపవు. హాప్కిన్సు చెప్పినాఁడు. "దృశ్యమానప్రపంచము మిథ్యయనుభావము నెచటనైనఁ బ్రాచీనోపనిషత్తులు సూచించియున్నవా? అట్టి సూచన వానిలో లేదు"౧.

౧౨—సత్యము—భిన్నదశలు

పరమసత్యమునందు దశలే లేవు. వస్తుపరిశీలనముచేయు పరిమితబుద్ధి కీదశలర్థవంతములు. వీనికి స్థిరమైన విలువలేదు.

---

౧. జర్నల్ ఆఫ్ అమెరికన్ ఓరియంటల్ సొసైటీ. ౨౨ వ.పుట ౩౦౯ సర్. ఆర్. జి. భండార్కరు పండితుఁడు వ్రాసినాఁడు; "ఆత్మయే సత్యము జగత్తు కేవలమిథ్యయని తలచి కొందఱు సుప్రసిద్ధపండితులు ప్రకటించినభావము నిస్సంశయముగా దోషభూయిష్ఠమేగాక వారి అవిచక్షణశీలమును బ్రదర్శించును" (వైష్ణవిజమ్ పుట ౨)

ప్రపంచములోని యనేకత్వ మేకత్వములోఁ గలిసిపోయినప్పు డీదశావిశేషము లతిక్రమింపఁబడును. ఉపనిషత్తుల పరబ్రహ్మ స్వరూపములో భిన్నదశావస్థలు లేవు. కాని యింద్రియానుభవ మిచ్చు ప్రపంచములో నీభిన్నత్వమున కర్థమున్నది. ప్రపంచ ములోని సర్వవికాసముల కీదశాంతర్దశలు గలవు. అభివృద్ధి ప్రయత్నము,వస్తుపరివర్తనము నీభిన్నావస్థాత్మకములే. ప్రపంచ ములోని వస్తుజాలముయొక్క లక్షణములకు సత్యలక్షణములకుఁ బోలికయెంతగలదో దానిననుసరించి,వస్తువు లేసత్యదశాపరిణామ ములోనున్నవో గుర్తింపసాధ్యమగును. పరమసత్యమునుగూర్చి మనకుఁదెలిసినజ్ఞానముతో లోకమును వివేకింపవచ్చును. ఇది శంకరుఁడంగీకరించినపద్ధతి. బ్రహ్మము విదితమా? అవిది తమా? విదితమైనచో దానిస్వరూపమునుగూర్చి మనము విచా రింపనవసరము లేదు; అవిదితమైనచో దానినెఱుఁగఁజేయు కృషి వ్యర్థము. ఈసమస్యకు జవాబుగా శంకరుఁడు, సత్పదార్థ మాత్మరూపమున నిస్సంశయముగా విదితమేయని చెప్పినాఁడు. నేను ప్రశ్నింతును; నేను సంశయించుచున్నా"నను మాట లలో సత్యము తొంగి చూచుచున్నది. సత్యమేదో యున్నదని స్పష్టము, దానిని మనమర్థము చేసికోవలసిన స్వభావముగలది. ఈజ్ఞానమే వస్తువుల సత్యస్థితి పరిమాణమును గొలుచుటకుప యోగించును. జగన్మిథ్యావాదమే సత్యభిన్నదశాభావమునకు విరుద్ధమైనది. సర్వప్రపంచమునకును గమ్యస్థానము, మూలా ధారమునైన పరబ్రహ్మముతో నారంభించి, సత్యమునకు భిన్న దశాంతర క్రమము నుపనిషత్తులు జెప్పుచున్నవి. పెక్కుతరగ తులలో నున్నజీవులలోకే పూర్ణసత్పదార్థముయొక్క అల్పాధిక

శల జలాగ్ని భూములు మూఁడు నంగీకరింపఁబడినవి. 3. వాయు జలాగ్ని భూమ్యాకాశ పంచకము చెప్పఁబడినది. "అవ్యక్తబ్రహ్మమునుండి యాకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమి క్రమముగా వచ్చినవి, భూమినుండి యోషధులు, నోషధులనుండి యన్నము, నన్నమునుండి బీజము, బీజమునుండి మనుష్యుఁడు నుదయించెను. మానవుఁడన్నరసమయుఁడు." ౧. జీవితముయొక్క భౌతికపదార్థసంబంధమును జర్చించుచు నుపనిషత్తు జడపదార్థపరిణామమును వర్ణించెను. ఈ పరిణామములో నున్నతశ్రేణిలోని దానిలో దిగువశ్రేణిలో నిదున్నది. శబ్దలక్షణ మాకాశములో నున్నది. దానివలననే మనము వినుచున్నాము. ఆకాశమునుండి వాయువు; దానిలక్షణ మాకాసలక్షణమైన శబ్దము వాయులక్షణమైన స్పర్శకూడనున్నది. దీనివలన మనము వినుట, స్పృశించుట కలుగుచున్నవి. వాయువునుండి వచ్చిన దగ్ని; దీనివలన మనము వినుట; స్పృశించుట, చూచుట జరుగుచున్నది. అగ్నినుండి జల ముదయించినది. దీనివలన మనకు రుచికూడఁ దెలియును. జలమునుండి భూమి, దీనిలో శబ్దస్పర్శ రూప రసగంధములైదును తెలియును. నేఁటి శాస్త్రవేత్తల కీతత్త్వము విచిత్రముగాఁ దోచవచ్చునుగాని యిందొక సూత్ర మిమిడియున్నది. పంచభూత సిద్ధాంత ముపనిషత్తులలోనే మొదట మనకు లభించినది. భూతమునకుఁ దత్సారమైన తన్మాత్రము

---

3. ఈభూతత్రయ సమ్మేళనముచే సర్వరూపములు నేర్పడెను. చూడు. ఛాందోగ్యము ౬అ. ౨.౩-౪ సాంఖ్యతన్మాత్ర సిద్ధాంతమున కిదియే యాధారమైయుండును. చూడు. ప్రశ్న ౪అ.౮.

౧. తైత్తిరీయము ౨అ ౧.

నకు విచక్షణ చేయఁబడినది. ౨. ప్రపంచములోని వస్తువులు గుణములచే భేదములు కల్గియున్నవనియు నట్టి గుణభేదము ననుసరించి ప్రపంచమనంత విభాగములు గలదనియు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు కొన్ని తావులందుఁ జెప్పియున్నది. ఉద్దాలకుఁ డీసిద్ధాంతమును బ్రకటించెను. వస్తువులొకదానినుండి యింకొకటి గలుగు పరివర్తనమే లేదు. పెరుగును జిలికినచో వెన్న వచ్చును; కాని పెరుగు వెన్నగా మాఱుటలో నూత్నరూపము లేదు; ఏలన వెన్నలోని భాగములు పెరుగులో నిదివఱకే యున్నవి; పెరుగు చిలుకుటచే నవి పైకిఁ దేలినవి. ౧. భిన్నపదార్థము లొండొంటిలోఁ బ్రవేశింపఁగలవని చెప్పిన అనాక్సగోరస్ సిద్ధాంతమిట్టిదే; "భుజించిన పదార్థము జీర్ణమైన యంశము మనకొక సత్యమును దెల్పును. బియ్యపుగింజ మాంసముగాను, నెముకగాను మాఱుచున్నది. అనగా, బియ్యపుగింజలో మన చక్షువులకు గోచరింపనంతసూక్ష్మరూపమున, నది యేపదార్థముల క్రింద మాఱుచున్నదో యాపదార్థరేణువులున్న వన్నమాట. బియ్యపుగింజలో రక్తమాంసములు, శల్యమస్తిష్కములు నున్నవి" ౨. పదార్థమునందలి యణువులు కలియుచు విడిపోవుచుండునని కణాదుని సిద్ధాంతము. తేనెలోఁ గలిసియున్న వివిధఫలరసములవలె, జడపదార్థమొక క్రమము లేని ముద్దగానున్నది. 3. సాంఖ్యసిద్ధాంత బీజములిందు స్పష్టముగా గోచ

౨. చూడు ప్రశ్న ౪అ. ౫: ఐతరేయము ౨అ, 3; కఠము ౨అ, ౧౫; ప్రశ్న ౬అ, ౪

౧. ఛాందోగ్యము ౬అ. ౬.౧

౨. ఏడర్సన్. ది డెవలప్మెంట్ ఆఫ్ గ్రీక్ ఫిలాసఫీ పుట ౫౦

3. ఛాందోగ్యము ౬అ ౯.౧-౨

రించుచున్నవి. జడపదార్థమునందు జీవాత్మ ప్రవేశించుటవల ననో, లేక, ఆత్మశక్తి దానిననేక దశలలోఁ జైతన్యవంత మొన ర్చుటవలననో, వస్తుపరిణామము కలుగుచున్నదని చెప్పఁబడినది. జడపదార్థమునందు చలనశక్తి యిమిడియున్నదని కొన్నిచోట్లు లందుఁ జెప్పఁబడెను. జడపదార్థమునుండి ప్రాణముదయించు చున్నను, ప్రాణమెట్లువచ్చినదో జడపదార్థములోఁ దెలియదు. అదేవిధముగాఁ జేతనపదార్థములలో మనస్సున్నది కాని చైత న్యమునకు మనస్సునకు సంబంధమెట్టిదో తెలియదు. మను ష్యునిలో నాత్మజ్ఞానమున్నది. శిలలకంటె నక్షత్రములకంటెఁ బశువులకంటెఁ బక్షులకంటె మానవుఁడధికుఁడు; ఏలన నాతని కితరులతో సంబంధము ప్రజ్ఞాసంకల్పములవలన, ప్రేమవలన నంతఃకరణమువలన,ఁ గలుగుచున్నది; కాని యాతఁడింకను బూర్ణుఁడు కాఁడేలన నాతనికింకను వైరుధ్యములచే జనించు దుఃఖమున్నది.

ఈయధ్యాయమును ముగించుటకుఁ బూర్వముపనిషత్సి ద్ధాంతము ప్రకృతి దేవతాభావమనుటలో నెంతసత్యమున్నదో పరిశీలింతము. ప్రకృతిదైవభావమనఁగా (Pantheism) ప్రకృతి యంతయు దైవస్వరూపమనియు, దేవుని కతీతమైన వేఱొకస్థితి లేదనియుఁ జెప్పుసిద్ధాంతము. ప్రపంచమే పరిపూర్ణ బ్రహ్మ స్వరూపమై యిఁక మిగులునదేమియు లేదనిచెప్పునదే యీసి ద్ధాంతము. ఉపనిషత్తులలో దేవుఁడనఁగాఁ బ్రపంచముకంటె నతీతుఁడని చెప్పఁబడిన వాక్యము లనేకములుగలవు. ప్రపంచ ముండుటవలన దేవుని పరిపూర్ణత తఱుఁగదు. దీనినిగూర్చి యుప నిషత్తు మనోహరముగా [illegible] చెప్పుచున్నది; "అది పూర్ణముః

ఇది పూర్ణము; ఆపూర్ణవస్తువునుండి యీపూర్ణవస్తువు జనించినది. దానినుండి దీనినిఁ దీసివేసినచోఁ బూర్ణత్వమే మిగులును' ఈశ్వరుఁడు తాను లోకముగా మాఱినప్పుడును తనస్వభావమునకు లేశమైన లోపములేకుండఁ జూచుకొనెను. అతి ప్రాచీనమైన ఋగ్వేదమందును సర్వజీవులు కలిసి పరమపురుషునిలోఁ జతుర్థభాగమనియు మిగిలిన మూఁడుపాదములు జ్యోతిర్మయములైన యూర్ధ్వలోకములనియుఁ దలపఁబడినది. ౧. బృహదారణ్యకము ననుసరించి (౫అ. ౧౪) బ్రహ్మముయొక్క ఒకపాదము త్రిలోకములనియు, రెండవపాదము వేదత్రియమనియు, మూఁడవపాదము ప్రాణత్రియమనియు, నాల్గవపాదము భూరేణువుల కందరాని సూర్యుఁడై ప్రకాశించుచున్నదనియుఁ జెప్పఁబడెను. ౨. ప్రపంచమీశ్వరుని యందున్నదని యుపనిషత్తులు చెప్పినవి; కాని ప్రపంచమే యీశ్వరుఁడని యెచ్చటను జెప్పియుండలేదు. ఆతనిసృష్టియైన ప్రపంచముకంటె నీశ్వరుఁడధికుఁడు. జీవికి జీవయాత్రలో నుపకరణమైన శరీరముకంటె జీవియెంతయధికమో, ప్రపంచముకంటె దేవుఁడంతగా నధికుఁడు. దీని ననుసరించి, ప్రపంచమును సృజించిన దేవుఁడెచటనో వేఱుగా నున్నాఁడని భావముగాదు. దేవుఁడు తనస్వరూపమును బ్రపంచరూపముగాఁ బ్రదర్శించినాఁడు; ప్రపంచమాతని స్వరూపము దేవుఁడనంత పరిపూర్ణుఁడు; తాను గల్పించినలోకమున కతీతుఁడు; పరిచ్ఛిన్నములైన భౌతికమానసిక వ్యక్తసముదాయములన్నిటికి నతీతుఁడు. ఆతఁడు సర్వాతీతుఁడు, సర్వాంతర్యా

---

౧. ఋగ్వేదము ౧౦మం ౯౦, ౩; చూడు ఛాందోగ్యము ౩అ.౧౨.౬.

౨. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౩.౩౨.

మియుఁ గూడనై యున్నాఁడు. కావున నుపనిషత్తులు ప్రకృతి ద్వైవత్వసిద్ధాంతమును సంకుచితభావములో నంగీకరింపవు. ఏకత్వముకాని, ఉద్దేశముకాని, విలువగాని లేని పదార్థముల నొక కుప్పగాఁబోసి యాకుప్పకు దేవుఁడనిపేరు పెట్టలేదు. ఉపనిషత్తత్త్వము ప్రకృతిద్వైవభావమునకు విరుద్ధము. ప్రపంచమునకు వేరై, దూరమున దేవుఁడు కూర్చుండి, యప్పుడప్పుడు లోకములో నవతరించుచునో, లేక లోకవ్యవహారములలోఁ దనప్రభావమునుజూపి, దర్శనమిచ్చుచునో యుండునని ఉపనిషత్తులు చెప్పలేదు. మనజీవితములకు మూలసత్యమగు భగవంతుఁడు లేనిదే మనజీవితములు దుస్తరము లను భావములో నుపనిషన్మతము ప్రకృతిద్వైవసిద్ధాంతమే. లోకములోని సర్వమును పరిచ్ఛిన్నము నపరిచ్ఛిన్నము; అసంపూర్ణము పూర్ణము కూడనైయున్నవి. ప్రతివస్తువు తన వర్తమానస్థితి కతీతమైన దానిని గోరుచుఁ, దన యసంపూర్ణతను తొలఁగించుకొని పరిపూర్ణము కాఁగోరుచున్నది. పరిచ్ఛిన్నవస్తువు నిజస్థితికతీతత్వము నన్వేషించుచున్నది. అప్రమేయబ్రహ్మము పరిమితవస్తుజాలములోఁ బనిచేయుచున్నదని దీనివలన స్పష్టమగుచున్నది. 'సత్' "అసత్" పదార్థమున కాధారమైయున్నది. దేవుని సర్వాంతర్యామిత్వమును జెప్పినతత్త్వమువలన నుపనిషత్తులు ప్రకృతిద్వైవతత్త్వమును జెప్పినవని ఖండింపవలసివచ్చుచో దానికి మాకంగీకారమే. కాని యీయర్థములోఁ బ్రకృతి ద్వైవభావము సర్వమతముల కవసరమగు ముఖ్యభావమే.

౧౪. -జీవాత్మ

పరిమితపదార్థములన్నిటిలో మానవుని జీవాత్మ అగ్రస్థానము నాక్రమించును. జీవాత్మ పరబ్రహ్మము కాకపోయినను, బరమాత్మస్వభావమున కత్యంతసమీపమునకు వచ్చును. జీవాత్మ ప్రపంచముయొక్క ప్రతిబింబమని చెప్పినవాక్యములు గలవు. ప్రపంచమంతయు నసంపూర్ణతనుండి సంపూర్ణతసందుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నది. ఈప్రయత్న కేంద్రము జీవాత్మలోఁ గలదు. తైత్తిరీయము ననుసరించి, ప్రపంచమును గల్పించిన పంచభూతములును మానవవ్యక్తిత్వములోఁ గలవు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు (౬అ. ౧౧.౩-౪) భూమిజలాగ్నులు, అనంతపదార్థముతోఁగలిసి జీవాత్మను గల్పించినవని చెప్పఁబడినది. ౧. సత్యముయొక్క వివిధఘట్టములు కలియుచోటే మానవుఁడు ప్రాణము వాయువునకు సరిపోవును. మన స్సాకాశము, స్థూలశరీరము పంచభూతములును జీవాత్మకు, తృణబ్రహ్మపర్యంతము గల ప్రతిజీవదశతోను బోలికగలదు. ఆనందస్వరూపమైన దైవాంశము జీవాత్మయందున్నది; దానివలననే మానవుఁడు

---

౧. "ఆకాశమందలి నక్షత్రకాంతులను, పశుపక్షిక్రిమికీటకాదులందలి లక్షణములను, సర్వజీవభావములను గలిపి దేవుఁడు, మానవరూపమునఁ బునర్నిర్మాణముచేసినాఁడు." బ్రౌనింగు మఱియుఁజూడుఁడు. ఐతరేయము. ౩అ. ౩; శ్వేతాశ్వతరము. ౨అ. ౧౨.౬ ప్రశ్న ౬అ.౧౧. బ్రహ్మాండమే సూక్ష్మరూపమునను్న జీవాత్మ. జీవాత్మయే స్థూలమైనబ్రహ్మాండమును, ప్లేటో పిండాండబ్రహ్మాండములకుఁ బోలిక వర్ణించి. యీశ్వరుఁడు, మార్పులేనిది, మార్పుగల రెండువస్తుభాగములు కలిపి మానవునిఁగల్పించి, ప్రపంచమధ్యమున స్థాపించెనని వ్రాసినాఁడు. ప్రపంచము మానవుని స్థూలస్వరూపమని యాతనిభావము, చూడు తైత్తిరీయము. ౧అ.౩. ఆనందగిరి వ్యాఖ్య.

కొన్నివేళలఁ బరమాత్మ సామీప్యమును బొందుచున్నాఁడు. జీవాత్మ యింద్రియమనస్సులతోఁ గూడిన 'ఆత్మ'.౨.

పంచభూతములు పూర్ణసామరస్యమునందు లేవు. "సమానములు మిత్రములు నైన రెండుపక్షు లేకవృక్షము నాశ్రయించి యున్నవి. అందొకటి మధురఫలమును దినుచున్నది; రెండవదేమియుఁ దినకుండ మొదటిదానినిఁ జూచుచున్నది. ప్రపంచమున నొకేవృక్షమున మానవుఁడు దేవునితోఁ గలిసి నివసించుచున్నాఁడు! కష్టములచే హతుఁడై, మానవుఁడు కృశించి, తన నిస్సహాయతకుఁ బరితపించుచున్నాఁడు. కాని యాతఁడు రెండవ వ్యక్తిననఁగా దేవునిజూచినచోఁ, బ్రమోదమునందును. అతని యదృష్టమేమని చెప్పుదుము; క్లేశములన్నియు నదృశ్యములగును."౧. జీవాత్మయుఁ బరమాత్మయును స్థిరసామరస్యమును బొందలేదు. జీవాత్మ యెడతెగని యాత్రచేయుచున్నది; తాను గానిదేదో కావలయునని యత్నించుచున్నది. మానవునిలోనున్న బ్రహ్మము—జీవాత్మనుబిలిచి, తనకెట్టయెదుటనున్న భిన్నత్వసమస్య నేకత్వముచే సాధింపుమని యుపదేశించుచున్నది. ఈ పరిచ్ఛిన్నాపరిచ్ఛిన్నవస్తువుల మధ్యమందుగల సంఘర్షణము, ప్రపంచపరిణామమంతటిలోనుండి, మానవవ్యక్తిత్వములోఁ దీవ్రరూపము దాల్చినది. మానవుని ప్రతిరంగమునందును, బుద్ధిహృదయసంబంధ నైతికరంగములలోని సకలకృషియందు నీ సంఘర్షణమున్నది. మానవుఁడు తనప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును దిగనాడి, తనలోఁ బరిమితమైనదాని నపరిమితమైనదానిఁగాను,

౨. చాందోగ్యము, ౮అ. ౧౨.3.

౧. ముండకము, 3 అ. ౧.౨; చూడు రా. వే. భా. ౧అ.౧౬౪.౨౦..

మానవత్వమును దైవత్వముగాను మార్చుకొని, పూర్ణప్రేమ, పూర్ణస్వాతంత్ర్యము ప్రధానలక్షణములైన దేవునిరాజ్యములోఁ బ్రవేశమున కర్హతనార్జించుకొనును. కాని, తనయసంపూర్ణ స్థితిలో మానవుఁడుగానుండి పూర్ణస్వరూపమగు పరమసత్యస్థానప్రాప్తినిఁ బొందఁజాలఁడు. ఈపోరాటమునకు నిలయమైన మానవవ్యక్తి తనకతీతమైన పదవిని సూచించుచున్నాఁడు; ఆతఁడు మానవత్వమునుదాటి పోవలెను. జీవాత్మ స్వయంపోషణసామర్థ్యముగల సత్యపదార్థముగాదు; అయినచో నప్పుడు దేవుఁడుకూడ నట్టిపరిచ్ఛిన్నాత్మచేఁ దానును బరిచ్ఛిన్నుఁడగు నొకస్వతంత్రవ్యక్తిమాత్రుఁడగును. జీవాత్మయొక్క సత్యస్థితి పరిపూర్ణత్వము జీవాత్మయొక్క అసత్యస్థితి అసంపూర్ణతయే: అదియే తొలఁగించుకొనవలసియున్నది. తనలో నంతర్యామియై యున్న పరమాత్మలేకున్నచో, జీవాత్మకుగల దైవాంశము దానితోఁబోవును. తనలో నంతర్వర్తియైయున్న దైవశక్తివలననే మానవునిలోనున్న జీవాత్మ పరిణామవర్గములో నఖండ గౌరవస్థానమును బడయుటకుఁ గారణము. తనవ్యక్తిత్వమును పోషణాభారమును బరమాత్మనుండియే జీవాత్మకలిగియున్నది. ఆత్మ పరిపూర్ణమైనది.౧. మానసికఘట్టమునందున్న జీవాత్మలకుఁ బరస్పరవైరము, వైరుధ్యమునున్నవి. ఈతాత్కాలిక భిన్నత్వమునుండి 'ఆత్మ' యే యట్టివైరుధ్యమున నేకత్వముకలదను నిర్ణయము సమంజసముకాదు. జీవాత్మల అనేకత్వము, పృథక్త్వము మానసికము. అనేకత్వమే సత్యస్థితియని యంగీకరించుచో, సత్యమునకును, ప్రేమకును, సౌభాగ్యమునకును

౧. చూడు. వేదాంతసూత్ర శంకరభాష్యములో నుపోద్ఘాతము.

స్థానమే లేదు. కావున మానవుఁ డున్నతస్థితిలోఁ బరిపూర్ణుఁడు గాఁడనియుఁ, దానున్న అసంపూర్ణత నతిక్రమించి యున్నతమైన పూర్ణదశనుపొందుటవలననే చిత్తశాంతి చేకూరఁగలదనియు స్పష్టమగుచున్నది. "జీవాత్మయొక్క స్వతంత్రవ్యక్తిత్వమును బరిశీలించినచో నది నిజముకాదనియు, భ్రాంతిమాత్రమనియుఁ దెలియఁగలదు. సంఘముతో సంబంధములేని మానవులస్థితి యెట్టిది? అందఱకు సామాన్యమైన మనశ్శక్తియే మానవత్వము కలిగించుచున్నది. ఇతరులతో మనస్సంబంధమును దీసివేసి, స్వతంత్రవ్యక్తిగాఁజూచినచో నాతఁ డేమైననగుఁగాక, మానవుఁడుగాఁడు. ఇది మనస్సంబంధమైన సాంఘికధర్మమైనచో, నింకను లోతునకుఁబోయిచూచిన నీసత్యమే గోచరించును. పరిచ్ఛిన్నములైనజీవులు తత్త్వదృష్టిలో నొకేపూర్ణజీవశక్తియని తెలియుటయేకాక, చర్మచక్షువున కగోచరమైన నిగూఢపరమాత్మయందు జీవులన్నియు నేకమైపోయి తమ ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వములను గోల్పోవుననియు స్పష్టమగును. తత్త్వదృష్టియందు సర్వమునకు నంతర్యామియైయున్న సత్పదార్థమే లేకున్నచో జీవాత్మ లసలే లేవు."౧.

స్థూలప్రకృతితోఁ బోరాటము సల్పుచున్న జీవాత్మ, ప్రపంచములోని జీవులలో నగ్రస్థానముగలది; కాని పొందవలసిన పూర్ణస్థితి కింక నది రాలేదు. వైరుధ్యముల మధ్యమందు సంకటపడుచున్న జీవాత్మ పూర్ణబ్రహ్మత్వమునుండి జనించు సామరస్యానందము నింకను జవిచూడవలసియున్నది. అంతర్నిహితమైయున్న దైవశక్తి, పూర్ణావిష్కరణ మందినపుడు, గమ్య

౧. బ్రాడ్లె ట్రూత్ అండ్ రియాలిటీ పుట ४3४

స్థానమును మెట్టినపుడు, మానవత్వము లక్ష్యసాఫల్యమునందును, జీవితములోనున్న పోరాటము, వైరుధ్యము, జీవియొక్క అసంపూర్ణపరిణామమును, సమన్వయము, ఆనందము, శాంతియుఁ బూర్ణపరిణతినిఁ దెల్పును. మానవజీవితము కురుక్షేత్రయుద్ధరంగము. యుద్ధము పూర్తియై, పరమావధినిఁ బొందులోపున వైరుధ్యములు పోవును. మానవునిలోని దైవాంశ,మానవత్వము పరిపూర్ణమైనపుడు, పూర్ణదైవత్వమై గోచరించును. సృష్టిలోని సర్వద్రవ్యములలో మానవుఁడుత్తమ పరిణామశిఖరము; కాని యనంతత్వము నందుటయే శిఖరాగ్రమును సాధించుట యగును. ప్రకృతియందు జీవశక్తి గర్భితమైయున్నది; ఆ జీవశక్తి పూర్ణవికాస మొందినప్పుడు, ప్రకృతి తన పరమావధినిఁ బొందును. చైతన్యముయొక్క పరమావధి బుద్ధివికసించుట; బుద్ధిపరమావధి సమాధ్యవస్థలోఁ గలుగు జ్ఞానసిద్ధి జ్ఞానసిద్ధి యనగా నాలోచనగాని, ఊహాగాని, సంకల్పముగాని, కాదు. కాని, వీనియన్నిటికిని పరిపూర్ణావస్థయే జ్ఞానసిద్ధి. పరిచ్ఛిన్నమైన జీవాత్మ, తన జనకస్థానమైన పరమాత్మను జేరినపుడు, ఆత్మవికాసము పరిపూర్ణమై, బ్రహ్మత్వమునందును. "విదితాత్ముఁడగు నాతఁడాత్మయే సర్వముగాఁ జూచును. అట్టి బ్రహ్మైకత్వమును దర్శించిన వానికిఁక బాధలు, దుఃఖములు నెచటనున్నవి ?"

౧౫-ఉపనిషన్నీతిశాస్త్రము

ఉపనిషత్తులు ప్రతిపాదించిన పరమలక్ష్యములోని హితములైయున్న భావములను, కేవల నీతిప్రసంగములను ననుసరించి, ఉపనిషన్నైతికధర్మము విలువను మనము నిర్ణయిం

వలసియున్నది, ఇంతవఱకు మనము చెప్పుకొనిన భావములవలనఁ బరబ్రహ్మైక్యప్రాప్తియే ఉపనిషత్తుల యాదర్శమని తెలిసినది. ప్రపంచము తనకొఱకే కాదు. అది దేవునియొద్దనుండి సంభవించినది కావున, దేవునియందే విశ్రాంతిపొంద యత్నింపవలెను. ప్రపంచపరిణామవ్యాపారమంతటిలోఁ బరిమితమైన దపరిమితము గుటకై చేయుకృషియే కాన్పించుచున్నది. ప్రపంచములో నన్ని యితరవస్తువులవలెనే. మానవుఁడును దనలోనున్న పరబ్రహ్మ వాణివిని, బ్రహ్మమును జేరుటకుఁ జేతులందించుచున్నాఁడు, "పక్షులన్నియుఁ దమ నివాసవృక్షములకుఁ బోవుచున్నటులే, యీ విశ్వమందన్నియుఁ బరమాత్మయొద్దకుఁ బోవును." ౧. "నిన్నెఱిఁగి నీలోఁబ్రవేశింపఁ గోరెదను; ప్రభూ! నీవు నాలోఁ బ్రవేశింపుము; నాథా! నేను బరిశుద్ధుఁడ నగుదునుగాక!" ౨. నీవే నా నివాసము"3. ఈశ్వరునితో నైక్యము పొందుటే మానవుని లక్ష్యము. మనుష్యుని మనస్సునకు నితరజీవరాసుల చైతన్యమునకు భేదమేమన, నితరములన్నియు దైవమును జేరుటకే యత్నించుచున్నను, మానవుఁడొక్కఁడే యట్టి ప్రయత్నము నెఱిఁగి చేయుచున్నాఁడు, అనేక జన్మాంతరముల నిరంతరకృషి ఫలితముగా మానవత్వము కలిగి, మానవుఁడు ప్రపంచరహస్యము నెఱిఁగినాఁడు. అందుచే మానవుఁడొక్కఁడే దేవుని పిలుపువిని, తనకై యెదుటనున్న యమృతత్వమును బొందుటకై తెలిసి కృషి చేయుచున్నాఁడు. కావున మానవుఁడు తెలిసి బ్రహ్మత్వమును గోరుచున్నాఁడు.

---

(౧) ప్రశ్న. ౪అ.౭. (౨) తైత్తిరీయము ౧౨. ౪: (3) తైత్తిరీయము ౧౨. ౪; చూడు. బృహదారణ్యకము ౪అ. 3.3౨

బ్రహ్మాత్వ ముత్తమోత్తమ స్థితియనియుఁ గాంక్షింపఁ దగిన పరమలక్ష్యమనియు ననేకవిధములఁ జెప్పఁబడెను. ఆస్థితి, "బుభుక్షాపిపాసలకు, అజ్ఞానదుఃఖములకు, జరామరణములకు నత్యంతాతీతమైనది." "జగచ్చక్షువైన సూర్యుఁడు, తన్నుఁ జూచు మానవుని కంటికిఁగల దోషమునంటక దూరముగా నున్నటులే,సర్వజీవాంతర్వర్తియై యున్న యాత్మ లోకదుఃఖముల నంటక దూరమైయున్నది." ఈయల్పప్రాణమును నమ్మికొని సర్వము దానికొఱకై సమర్పించుచు, రోగాది దుఃఖములకు వశుఁడై మానవుఁడీ ద్వంద్వనిలయమైన ప్రపంచమున బ్రతికి యుండవలసివచ్చుట దురదృష్టమే. అసంపూర్ణ జీవితకారణ ముల నిర్మూలనమునకై ప్రయత్నించుట మానవుని కర్తవ్యమై యున్నది. అనేకత్వమునుండి యేకత్వమును జేరుటయే పరమ లక్ష్యము, పరమార్థమునైనది. దీనివలన మానవునికిఁ బూర్ణ తృప్తి లభింపఁగలదు. తైత్తిరీయోపనిషత్తు చెప్పినట్లది "ప్రాణా రామమ్, మన ఆనందమ్, శాంతి సమృద్ధమ్, అమృతమ్." "మనఃప్రాణముల కానందము, శాంతిపూర్ణము, అమృతము నైనది." అల్పలక్ష్యములు, శరీరమానసములకుఁ దృప్తినీయ వచ్చునుగాని, యమృతత్వములో నివియుచున్నవి; వీనికతీతమైన తృప్తియునున్నది. మన వివిధజీవితఘట్టములకును సరిపోవు వివిధసుఖములున్నవి; ఇంద్రియసుఖము, మానసికసుఖము, బుద్ధిసంబంధసుఖము; కాని ఆనంద మన్నిటికంటె నుత్తమ మైనది.

ఉపనిషత్తులు చెప్పునీతి యీపరమలక్ష్యములో లీనమై యున్నది, కర్తవ్యనిర్వహణము పరమలక్ష్యమును జేర్చుసాధ

నము. పరమలక్ష్యప్రాప్తికిఁ దీసిపోవునదెద్దియుఁ దృప్తినొసఁగదు. సత్ప్రవర్తనము దానిని జేర్చుటకొఱకే యుపయోగించును. మానవునిలోనున్న పరిపూర్ణత్వమును జేరు జీవసహజమైన కాంక్షయే నిజమైనధర్మము. నిత్యసత్యపదార్థమగు 'సత్" ననుసరించి జీవించుటే సత్ప్రవర్తనము లేక నైతికశీలము. "దైవ వాణియొక్క కఠినహృదయముగలపుత్రిక." యనిచెప్పిన 'విధి' (Duty) కర్థమిదియే. మనజీవితపరమార్థము దేవునియందే యున్నది. ధర్మసూత్రము "స్వర్గమున నీతండ్రియైన దేవుఁ డెట్టిపూర్ణుఁడో, నీవు నటులే కమ్మని చెప్పు శుభాహ్వానమే.

నీతిధర్మములను జర్చించుటకుముందు, ఉపనిషత్తులలో నీతిబోధయుండుట కవకాశమే లేదని చెప్పఁబడిన విమర్శకుల భావములను గొంతపరిశీలింతము. అంతయు నొక టే బ్రహ్మమయినప్పు డీఁక నైతికసంబంధమెట్లని ప్రశ్న; పరమసత్యమైన బ్రహ్మము పరిపూర్ణమైనది; అట్టిబ్రహ్మమే మనము; ఇఁకఁ బూర్ణులమగుటకుఁ బ్రయత్నమెందుకు? నని విమర్శనమున్నది. కాని అద్వైతమనఁగా మంచిచెడ్డలకు భేదమునశించునని యర్థము కాదు. నైతికశీలమున కవసరమగు ప్రత్యేకత్వము, ననేకత్వము నుపనిషత్తు లంగీకరించినవి. సర్వజీవులకు మూలాధారమైన యేకసత్యము లేక, భిన్నత్వమే పూర్ణసత్యమైనచో, నీప్రక్క వానిని బ్రేమింపుమనియుఁ, బ్రేమచే లోకమున నేకత్వమును సాధింపుమనియు బోధించుటలో నర్థమేమిగలదని యుపనిషత్తు లడుగుచున్నవి. లైబ్నిజ్ తత్త్వవేత్తయొక్క జీవులవలె, నదివఱకే అంతర్యాతమైయున్న సామరస్యములేని వేఱైనవ్యక్తులమే మనమైనచో, నైతికలక్ష్య మాచరణసాధ్యముకాదు. మనము

ప్రక్కవానిని బ్రేమింపవలె ననుటకుఁ గారణము, మన మందర మొకే పరమసత్యమునకుఁ జెందినవారము. తాత్కాలికముగా వచ్చిన బాహ్యభేదములను విసర్జించి, అంతర్దృష్టితోఁ జూచి నచో మనమందరము, మనయందరిలో సర్వవ్యాప్తియై యున్న యేక పరమాత్మరూపులమే యని తెలియఁగలదు. నిజమైన ఆత్మ పూర్ణమైనట్టియు శాశ్వతమైనట్టియు సత్యము దేశకాలములం దుండి, నిత్యపరిభ్రమణమందుచున్న దశాపరంపరల కతీతమైనది. మనప్రత్యేకత్వమును విడిచిపెట్టుమనిచేయు ప్రబోధము శుష్క వచనముకాదు. మోక్షమనఁగా వ్యుత్పత్త్యర్థము విముక్తి; యిం ద్రియ బంధములనుండి, ప్రత్యేకతనుండి, లఘుత్వమునుండి, అసంపూర్ణతనుండి విముక్తి. అహంభావ మాత్మభావముగాఁ బెరిగిన పూర్ణస్వాతంత్ర్యము విముక్తి. పూర్ణమైన సత్ప్రవర్తన మనఁగా సర్వములోఁ దన్నుఁజూచుటే. నైతికలక్షణము కోరు నీయాదర్శము మనము మన పరిమితజీవనము నపరిమితమైన పరమాత్మ జీవనముతోఁగలిపివేసినపుడే, సఫలమగును. మోక్ష మార్గము, జీవాత్మ పరమాత్మయగు విధానము మనయల్పజీవ ముల నతిక్రమించి, పూర్ణసత్యమైన పరమాత్మలో లీనమగుటే మన కత్యుత్తమపరమావధి యని యుపనిషత్తులు ప్రకటించినవి.

మానవునిలో దైవత్వ మున్న దని చెప్పినకారణముచే నుపనిషత్తులు నైతికప్రవర్తనమును బోధింపవని యింకొకవిమ ర్శన మున్నది. మానవునిలో దేవుఁ డున్నాఁ డని చెప్పినంతమా త్రమున, నేప్రయత్నమున కవకాశము లేదని నిశ్చయింపరాదు. ప్రత్యక్షముగా మానవునిలో దేవుఁడుకూర్చుండి, యేపరిశ్రమ, ప్రయత్న మక్కఱలేకుండఁ జేసినాఁడని చెప్పలేదు. మానవునిలో

దేవుఁడు మఱుఁగుననుండి, అఖండకృషిచేఁ గనుఁగొనవలసిన
వాఁడుగా నున్నాఁడు. మానవుఁడు తీవ్రకృషిచేఁ దనలోనున్న
యా దేవుని గుర్తించి గ్రహింపవలెను. మానవునిలో దేవుఁడుం
డుట, ఉన్నట్లు తెలియుటకై యత్నము నపేక్షించుట; అనఁగా
దేవునియునికి నిజమే; నిజమని యనుభవముచే నెఱుఁగుట కృషి
తోఁగూడిన సమస్యయు సత్యములే. అజ్ఞానహేతుఁడైన మాన
వుఁడు తనకు బాహ్యాచ్ఛేదనములైన మనశ్శరీరములను దానేయని
తలఁచుచున్నాఁడు. ఆత్మకాంక్షకు మానవునిలఘుత్వము, పరిమి
తత్వము నడ్డువచ్చుచున్నవి. "దైవాంశ ప్రతివ్యక్తిలోనున్నను
ప్రతివ్యక్తి దేవుఁడుకాఁడు. అతనిదైవత్వము పరిపక్వావస్థలో
లేదు. ఆతఁడొకభాగము, పూర్ణతనందుటకు యత్నించుచు
న్నాఁడు. ఉన్నస్థితిలోనాతఁడు ధూళియు దైవమును; పశువు,
దేవుఁడునుగలిసిన వ్యక్తి. నైతికప్రవర్తన మాతనిలోని దైవే
తరపదార్థమును తొలఁగించవలెను; అట్లు తొలఁగించుటలో దానిని
నాశముచేయుటకాక, దైవశక్తిచేఁ బునీతమొనర్చి శుద్ధిచేయ
వలెను." ౧. ప్రకృతియొసఁగిన పరిచ్ఛిన్నత్వము ఆత్మయొసఁ
గిన యనంతలక్ష్యముల సంఘట్టనమూర్తియే మానవుఁడు
కావున, ప్రకృతివిరుద్ధ ధర్మములను పరమాత్మయొక్క పూర్ణ
సమన్వయధర్మమునకు లోఁబఱచి, తన గమ్యమును జేరుటకు
యత్నింపవలెను. తాను బంధింపఁబడియున్న పంజరమును బ్రద్ద
లుకొట్టి, ప్రేమమార్గమునఁ బరమాత్మ తాదాత్మ్యమును బొం
దవలెను. నిత్యానిత్య తత్త్వములకు, దైవాసురప్రకృతులకు
మధ్యమందుఁ బోరాటముగల మానవజీవితమునకు నీతిసమస్య

౧. ఇంటర్నేషనల్ జనరల్ ఆఫ్ ఎథిక్సు. ౧౯౧౪ పుట ౧౬౯

విశేషార్థము గలిగియున్నది. మానవుఁడు పోరాడుటకే పుట్టి యున్నాఁడు; కష్టపడుట కెన్నఁడు లేనిచో మానవుఁ డాత్మవికాస మును బొందఁడు.

పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారమునకుఁగల భిన్నమార్గము లనుగూర్చి, రథీతరునకు సత్యము; పౌరుశిష్టికిఁదపము; మౌద్గ ల్యమునికి వేదము ౧.–చేసిన ప్రసంగములవలన నుపనిషత్తుల లోని మేధావులు నీతిధర్మములనుగూర్చి యానాఁడు విశేష ముగా నాలోచించిరని యూహింపనగును. భిన్నతత్త్వవేత్తలు చెప్పిన వివరములను విడిచి, వా రందఱేకగ్రీవముగా నంగీకరిం చిన నీతిధర్మములను మనము తెలిసికొనవచ్చును.

నీతికి లక్ష్యమాత్మదర్శనము, నైతికప్రవర్తన మనఁగా, నాత్మనెఱిఁగిన నడత; ఆత్మయనఁగా, దౌర్బల్యక్షుద్రత్వముల తోడను, స్వార్థసంకుచితభావములతోడనుగూడియున్న 'అహం' కారముకాదు; మానవునిలో నిగూఢముగానుండి, స్వార్థదుర హంకారబంధములులేని, పరిశుద్ధాత్మ, ఇంద్రియసుఖాపేక్ష, దేహానందకాంక్ష, అహంకారముచే నుప్పొంగు నాశాభిమాన ములు, మానవుని జీవశక్తులను, క్షుద్రజీవనమునకు బంధించి, కృశింపఁజేసి, పతనహేతువులగుచు గాన వానిని నిగ్రహింపవలెను. ఆత్మవికాసమునకును, లక్ష్యసాధనమునకు నడ్డువచ్చుశక్తుల నన్నిటిని నిరోధింపవలెను. నైతికశీలమనఁగా, వివేకవిజ్ఞానముల ననుసరించి చరించుటయేకాని, యింద్రియాధీనతకాదు. 'దేహ ము రథము;ఆత్మ ప్రభువు;బుద్ధి సారథి; మనస్సు పగ్గము;యిం ద్రియములు గుఱ్ఱములు; వస్తువులు బాటలు. బుద్ధిమంతులు,

౧. తైత్తిరీయము ౧౹౯.

మనస్సు, ఆత్మ యింద్రియముల యేకమూర్తిని భోక్తయం దురు. కాని యెవనికి వివేకములేదో, మనస్సునీరసమైనదో, యాతని యింద్రియములు, సారథిచేతనున్న క్రూరాశ్వముల వలె, దుష్టమార్గములఁబట్టి పోవును. ఎవఁడు వివేకియో, దృఢ చిత్తుఁడో, ఆతని యింద్రియములు, సారథిచేతిలోని యుత్తమా శ్వములవలె సక్రమగతిలో నడచును. ఎవఁ డవివేకియో, బుద్ధి హీనుఁడో, అపవిత్రుఁడో, యాతఁడమృతపదవినిఁ జేరక జనన మరణ సంసారచక్రమునఁ జిక్కుకొనును. కాని విచక్షణాశీలుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు, పవిత్రుఁడునగునో యాతఁడు పునరావృత్తి లేని యమృతత్వమును బొందును." ౧. వాంఛావేగ మరికట్టఁబడ వలెను. కామమునకుఁ జిక్కని వశమైనచో, ఆత్మనాశ మునిఁ గిపోవును; కారణము కామము మానవధర్మము కాదు. వివేకము సూచించు లక్ష్యమును గుర్తించి, ఉన్నత నైతిక ధర్మవిధి నంగీక రింపకున్న యెడల, ప్రయోజనశూన్యమై నిత్యనిరర్థక క్రియాన్వి తమైన పశుజీవనమే మనకు మిగులును. వివేకముండుటవలనఁ బ్రకృతికతీతమైన దొకటియున్నదని జ్ఞాపకముచేసి, పరమో ద్దేశ పరమార్థములుగల జీవితముగా, పశుతుల్య జీవితమును సంస్కరించుకొమ్మని మనకుబోధించుచున్నది. ఇట్టియుపదేశము లను లెక్కచేయక, యింద్రియసుఖమే మనలక్ష్యముగాఁ బెట్టు కొని, దానికొఱకే మనశక్తులను ధారపోసినచో, మనజీవిత మొక దుర్నీతిదోషమై, మానవత్వమునే భగ్న మొనర్చును. "వివేకముగల మనుష్యుఁడు, తనవివేకమును, పశువులు తమ పశుస్వభావము నుపయోగించినట్లే, దుర్వినియోగ మొనర్చిన

౧. కఠోపనిషత్తు

యెడలఁ బశువుకంటె నధికుఁడని చెప్పఁజాలము." ౨. నీచబుద్ధులుమాత్రమే లోకములోని వస్తువులనే, దేవతలనువలె నమ్మి, యారాధింతురు. "ఇఁక విరోచనుఁడు తెలిసిన దని తలఁచి అసురులయొద్దకుఁ బోయి, శరీరమే యాత్మయనియు దానినే పూజింపవలయుననియు, నెవఁడు దేహాత్మసేవకుఁడో వాఁడుభయలోకములను జయించునని బోధించెను. అందువలననే యిప్పటికిని, దానధర్మములుచేయక, దేవునియందు విశ్వాసములేక, యాగాదిక్రియలు సలుపకుండువానిని 'అసురుఁడ'ని పిలుతురు. వలన నది అసురధర్మము." 3, అట్టిజీవితము వ్యర్థమైన ఆశాభయములకు బానిసయగును. "వివేకముగలజీవితములో నేకత్వము, ఋజుత్వము నుండును. జీవితములోని వివిధాంశములు నుచితస్థానములలోనుండి, అత్యుత్తమలక్ష్యమును బ్రదర్శించును. వివేకమునకుబదులు, మనజీవితము నింద్రియములే నడపినచో నది, క్షణిక కామభోగలాలసత్వమును బ్రతిఫలించు నద్దమగును. అట్టివిధముగా జీవించువానిని గార్ధభ మనవలెను. అట్టిజీవితము సంబంధములేని వ్యర్థానుభవపరంపరయై, స్వీకరించుటకొక పరమార్థముకాని, నెఱవేర్చుటకొక కర్తవ్యముకాని అనుభవించుటకొక ఫలితముకాని లేకయుండును. వివేకవిలసితమైన జీవితములో, నారంభమునకుముందుఁ బ్రతికార్యక్రమము విచక్షణ. సుశోధితమై, పరమార్థప్రాప్తి సాధనమగునో కాదో నిర్ణయింపఁబడును; కానియెడల విసర్జింపఁబడును." ౧.

(౨) క్యాంటు క్రిటిక్ ఆఫ్ ప్యూర్‌రీజన్. (3) ఛాందోగ్యము. ౮అ. ౮. ౪-౫

౧. ఇంటర్నేషనల్ జర్నల్ ఆఫ్ ఎథిక్స్. ౧౯౨౦. పుటలు ౧౩౧-౨౨

వివేకశోభితమైన జీవితము స్వార్థరహితమై లోకకల్యాణముకొఱ కర్పింపఁబడును. సర్వజీవరాశిక్షేమములేనిదే తన ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముండఁజాలదని వివేక ముపదేశించును. తనప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును మఱచిపోయినఁగాని, మానవుఁడు చంచలమైనసంపద్బంధమునకుఁ దగులొ్కనకుండ నుండఁజాలఁడు. ఎవఁడు తనస్వార్థమును సంఘక్షేమమునకై విసర్జించునో యాతఁడు సత్పురుషుఁడు; తద్విరుద్ధప్రవర్తనము దుష్టునిదే. స్వార్థపరమైన యొకకార్యమునుజేసి యాత్మ, బంధములను గల్పించుకొనును; సర్వసమత్వభావము పెంపొందినఁగాని యాబంధములు తెగవు. సర్వజీవ దయామార్గమందఱకు నెదుటనున్నది; దానినిఁబట్టి నడచిన నాత్మవికాసము కలుగును. మన మనఘులము కావలెనన్న నస్వార్థపరులము కావలెను. మన యల్పమైన 'అహం' భావముత్కృష్టదశయని తలఁచిన మననీచగర్వములను, నికృష్టప్రసంగములను విడిచిపెట్టవలెను. మనలోఁ బ్రతివ్యక్తియుఁ దానొక స్వతంత్రవ్యక్తిననియుఁ దనశరీరమునకు, మనస్సునకు వేరై యున్న సర్వమునుండి తాను ప్రత్యేకముగా నున్నాననియుఁ దలంచును. ఈయహంకారమునుండి దుష్టభావపరంపరలన్నియు నుదయించును. సర్వవస్తువులు దేవునిలో దేవునికొఱకున్నవని మనహృదయములో నెఱిఁగి, నడతలోఁ జూపవలెను. ఈసత్య మెఱిఁగిన మానవుఁడు తనప్రత్యేకజీవితమును త్యజించి, స్వార్థములనుజంపి, 'నాది' యనుదానినెల్ల విడిచి, సర్వాత్మభావము లభించుట కవసరమైనచో లోకమంతయు దూషించి, పరిభవించినను దలయొగ్గును. ఒకవిధముగా నుపనిషదుపదేశము వ్యక్తిగతము; ఏలన నాత్మసిద్ధి నుపనిషత్తులు బోధించుచున్నవి.

కాని 'వ్యక్తిగత'మనఁగా సంబంధశూన్యమైన యర్థములోఁ గాదు. ఆత్మసిద్ధియనఁగాఁ దనకొక్కనికే శ్రేయస్కరముగాదు. నైతికజీవనమనఁగా దేవునియందు లగ్నమైనజీవనము: అనిత్యవస్తువులమూలమున నిత్యవస్తువును జూడఁగోరుచు, దివ్యోత్సాహ ప్రేమమయమై మానవకళ్యాణమునకంకితమైన జీవనము; స్వప్రాశయసిద్ధికై చేయు స్వార్థసాహసములతోఁ గూడినదికాదు. ౧

మనఆత్మకుఁగల యాఁకలినిదీర్చి, అనిత్యవస్తువులు తృప్తి నొసఁగఁజాలవు. విజ్ఞానరంగమునందు, మనబుద్ధికి లోకవస్తుజాలమందు సత్యమెల్లు గోచరింపదో, యట్లే, నైతికజీవనలక్ష్యమైన యమరత్వము మనయల్పభోగములలో నెన్నఁడు లభింపదు. "అనంతమైనవస్తువే యానందము. క్షణికవస్తువులలో సుఖము లేదు." ౧. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తపోవనమునకుఁ బోవ నుద్యమించి. తనయాస్తిని భార్యలిరువురకు మైత్రేయీ కాత్యాయనులకుఁ బంచిపెట్టఁగోరెను. మైత్రేయి కేమిచేయవలెనో తెలియలేదు. తన గృహసామగ్రి మధ్యమందుఁ గూర్చుండి ఖిన్నురాలై, దీన వదనముతో వనమువైపు జూచుచున్నది. శ్వాసలాగిపోవు వేళ ముతో, నిరర్థకవస్తుసంపాదనమునకై పరుగులిడు హ్రస్వబుద్ధి నామె యానాఁడు నిరసించినది. దేనినిఁగోరి యనిత్యపదార్థములను మనము కాంక్షింతుమో తద్విరుద్ధఫలితముల నవి మన కిచ్చును. మనలోనున్న ఆత్మశక్తి పూర్ణతృప్తినిఁ గోరును. దాని నిచ్చునది పూర్ణమైన అనంతసత్పదార్థమే. పరిచ్ఛిన్నవస్తువులను

౧. ఈశోపనిషత్తు ౧

౧ ఛాందోగ్యము ౭౫.౨౩౪

మనము కోరిసంపాదింతుము;అవి తృప్తినొసఁగవు. ప్రపంచము నంతను మనము సంపాదింపవచ్చును; కాని జయించుట కింకను లోకములులేవని నిట్టూర్పువిడుతుము. "మానవుఁడు దేని నార్జించినను, నింకనధికముగా నార్జింపఁగోరును; ఆకాశమునకెగిరి, దానిపైకింక నెగురయత్నించును"౨. మనమందరము, "ఏబాటను నడచి ధనమార్జించి యందుఁ జాలమందిమ్రిందిరో,యాబాటను బట్టుచున్నాము."3. వస్తువులకు దాసులమై, బాహ్యవిలాసములందీదులాడుచు, నిత్యమైన ఆత్మను మఱచుచున్నాము. "ఐశ్వర్యమువలన నేమానవుఁడును సుఖమును బొందలేదు." "యౌవనమద మోహితుఁడైన మూర్ఖయువకుని దృష్టికిఁ బరమార్థమెన్నఁడు గోచరింపదు. "ఇదియే స్థిరమైనలోకము;ఇంకొకటిలేద"ని యాతఁడు తలఁచును; అట్లు తలఁచి యాతఁడు తిరిగి తిరిగి మృత్యుముఖమునఁ బ్రవేశించుచుండును."౪. "జ్ఞానవంతులు శాశ్వతమైన దానినిగుర్తించి, అనిత్యమైన యీలోకమున నిత్యపదార్థముకొఱకు యత్నింపరు"౧. దైవమునుండి వియోగముచే మానవుఁడు దుఃఖితుఁడై యున్నాఁడు; దైవసంయోగము తప్ప వేఱొకటి తిరిగి యాతని దుఃఖమును బోఁగొట్టఁజాలదు.౨ దేశకాలపరిచ్ఛిన్నములై, యింద్రియ శృంఖలాబద్ధములైన లోకములోని వస్తుజాలములు నిర్మలినమై నిత్యసుందరమైన

(౨) ఐతరేయారణ్యకము ౨అ. 3.3౧ (3) కఠము ౨అ.౨-3 (౪) కఠము ౧అ. ౨.౬

౧. కఠము ౨అ ౪.౨ (౨) "మీరందఱు దుఃఖితులైయుండి నాదుఃఖోపశాంతికి యత్నించుచున్నారు. దేవుఁడెచటనుండునో నేనెఱుఁగుదును." (జాబ్)

వస్తువుకొఱకై మానవునిహృదయమందున్న దురంతదాహమును తృప్తిపఱుపఁజాలవు. ఇంకొకవ్యక్తి యందలి పూర్ణప్రేమచే లాభించు నుత్తమజీవితమును జీవింపఁగోరువ్యక్తులు చాలమంది గలరు. మానవుని ప్రేమకు నిలయమైనవ్యక్తి, యింకొక దేశ కాలగతుఁడైన మనుష్యుఁడే యైనచో నాతని కాంక్షయెన్నఁ డును సఫలము కాఁజాలదు. స్త్రీయైనను, బురుషుఁడైనను నిం కొకమానవవ్యక్తి యందుఁబూర్ణప్రేమ సౌందర్యముల ననుభ వింపఁగోరుట కేవల మాత్మవంచనమే. దేనికైనను బూర్ణత్వము శాశ్వతవస్తువునందే లభింపఁగలదు. అందుచే లోకవస్తుజాలము తో నిస్సంగత్వమవసరము. జన్మారంభమునుండియు నేకాంత వాసమునుండి దుఃఖవిముక్తికై యత్నించినవారు చాలమంది గలరు. భార్యాసుతులను విడిచి, వస్తువాహనాదికములను ద్రోసి పుచ్చి, పావనత్వమును దారిద్ర్యమును తమపతాకములుగా ధరించి, ఆత్మమోక్షార్థులై, సన్న్యసించి పోయినవారును బెక్కు మందిగలరు. ఈవిధముగా సర్వత్యాగ మొనర్చిన యతివర్గము లు లోకమున సంచరించి, గృహబంధములను ఛేదించి, తరు వాతవచ్చిన బౌద్ధసన్న్యాసమత పారంపర్యమునకు బీజప్రదాన మొనర్చినవి. పావనమైన సన్న్యాసజీవనమే మోక్షమార్గమున కుత్తమసాధనమని యెంచఁబడెను.

నైతికశీలసంపదలో నుపనిషత్తు లంతశ్శుద్ధికి, బాహ్యాక ర్మలకంటె నంతరంగమందలి యుద్దేశములకు నెక్కుడు ప్రాము ఖ్య మొసఁగినవి. బాహ్యక్రియపరివర్తనముకంటె నంతశ్శౌచము ప్రధానమైనది. "దొంగతనము చేయకుము. జీవహింసచేయకు ము"ని మాత్రమే యుపనిషత్తులు బోధించి యూరకుండక, "పర

ధనకాంక్ష యే వలదు" కామక్రోధరాగద్వేషములకు లొంగకు మని కూడ బోధించును. అంతఃకరణప్రవృత్తి శుద్ధము కావలెను; చెట్టును సమూలముగా విడిచి కొమ్మలను నఱికిన నిష్ప్రయోజనము. పరివర్తనముయొక్క విలువ వ్యక్తిహృదయోద్దేశమునుబట్టి పరీక్షింపవలెను; అనఁగా వ్యక్తియొక్క త్యాగశక్తిని బట్టి యుండును.

జీవాత్మవలెనే, సర్వప్రపంచమును భగవానునినుండియే వచ్చినదని తెలిసికొమ్మని యుపనిషత్తులు బోధించును. ఈసిద్ధాంతమున కపార్థము చెప్పి, ప్రేమయనఁగా లోకసంబంధము లేని వ్యక్తిగతమైన 'అహం' భావవ్యక్తీకరణమని విమర్శించిన-చో నుపనిషత్తులు, నీతియుఁ బ్రేమయు నాత్మదర్శనసాధనములని, యంగీకరించును. 'అహం' భావశబ్దమును మాత్రమంగీకరింపవు. ఆత్మప్రేమయే మనము చూపు సర్వవిధప్రేమలకును గారణమని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పినాఁడు. ధనమందిరాదులందలి కామము, జాతిదేశములందలి యభిమానము నివన్నియు నాత్మకామముయొక్క ప్రత్యేకరూపములని చెప్పవగును. అనిత్యవస్తుప్రేమ, సాధనమాత్రమైనది; నిత్యసత్పదార్థమందలి ప్రేమచలింపని సిద్ధియేయగును. "పుత్రుఁడు ప్రియుఁడగుటకుఁ గారణము పుత్రునిలోని ఆత్మప్రియమైనది." అనిత్యవస్తువులు నిత్యమైన యాత్మను దెలిసికొనుట కుపయోగించును. పూర్ణసత్పదార్థమునందలి ప్రేమయే ఉత్తమప్రేమ; ఏలనఁ బూర్ణప్రేమయే దేవుఁడు. ౧. దేవునిఁ బ్రేమించుటే యానందము; ప్రేమింపకుండుటే దుఃఖము. దేవుని ప్రేమించుటే

౧. కామాయతనము. బృహదారణ్యకము ౩అ. ౯,౧౧

జ్ఞానము, అమృతత్వమును. దేవుని బ్రేమింపకుండుట సంశయ మోహములకు గురియై, దుఃఖమరణములను బొందుచే.గ అన్ని మతములకు నిదియే ముఖ్యమైన సత్యము. "నా కపచారము చేసినవాఁ డాత్మద్రోహియే యగుచున్నాఁడు. నన్ను ద్వేషించు వారందఱు మృత్యువును బ్రేమించుచున్నారు."౧. ఉపనిషత్తు చెప్పునట్లు, పాపాత్ములు, "ఆత్మహంతకులు 'ఆత్మహనో జనాః'

ఉపనిషత్తులు స్వార్థమును విడువుమని చెప్పుచున్నవి. కాని, మిగిలిన కర్తవ్యములనుగాదు. సాంగత్యము 'మమ'కారముతోఁగాక, దేవునితోఁ జేయుమని యుపనిషత్తుల ఉపదేశము. ఉత్తమయతికిఁ గూడఁ గోరికలున్నవి; అవి స్వార్థములు కావు. "ఎవనికి వాంఛలు లేవో, ఎవఁడు వాంఛాతీతుఁడో ఎవని కోరికలు తృప్తిమైనవో, ఎవఁ డాత్మకాముఁడో, ఆతఁడు బ్రహ్మత్వమును బొందును." ౩. మనము విసర్జింపవలసిన కామ మనఁగా, కేవలతృష్ణ కాదు; హీనమైన పశుకామమును, మితిలేని కాంక్షను వ్యామోహమును విడిచిపెట్టుమని భావము. నిష్క్రామత్వము విధింపఁబడినది; అనఁగా శూన్యకాముఁడగుట కాదు. మోహపీడితులముకాకుండ, బాహ్యరూపములందు లోలత్వము లేకుండఁ దుచ్ఛకాంక్షాసిద్ధికై ప్రాకులాడకుండ నుండుమనియే దానిభావము. ౪. కాంక్షయుండుటతప్పుగాదు. కాంక్షించువిషయమెట్టిదను విషయము ముఖ్యము. ఇంద్రియ సుఖలాలసత్వము వ్యభిచారినిఁ జేయును; సుందరవస్తువులందలి కాంక్ష కళాకోవి

---

౧. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౧౧ (౭)

౩. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౬ (౪) నిజమగు జ్ఞాని శాంతుఁడు. శాంతుఁడు, దాంతుఁడు, ఉపరతుఁడు, సమాకారుఁడునని చెప్పఁబడెను

దునిఁజేయును; దేవునియందుఁ గాంక్ష భక్తునిఁజేయును. జ్ఞానకాంక్ష మోక్షకాంక్షయు నుండఁదగినవి. సద్వాంఛలనియు నసద్వాంఛ లనియు వాంఛలు రెండుగా విభజింపఁబడినవి. ౫. మనము సత్కాంక్షలనే కలిగి యుండవలెను. నచికేతుఁడు తండ్రి యెడఁజూపిన పితృభక్తి; సావిత్రిదేవి భర్తయెడఁజూపిన దివ్యప్రేమ, యోగ్యములైనవి. పరమేశ్వరుఁడు, "నే ననేకమగుఁ గాక" యని తనకామమును బ్రకటించెను. దేవునికే కోరిక యుండఁగా మనకేలయుండరాదు? మానవులకుఁ గల పరస్పర ప్రేమ దోషకలితమని యుపనిషత్తులెచటను దూషించి యుండలేదు. గర్వద్వేషక్షుద్ర కామములను త్యజింపవలెనేకాని, ప్రేమ, భూతదయ, పరోపకారతత్పరతయు నుండవలసినవే. ఉపనిషత్తులలో నచ్చటచ్చట నాత్మసిద్ధికొఱకు దపస్సే ముఖ్యమైన పద్ధతియని చెప్పినమాట సత్యమే. కాని తపస్సనఁగా, ఆత్మశక్తిని వికసింపఁజేయు సాధనము; శరీరదాస్యమునుండి యాత్మనుసంరక్షించుట; తీవ్రాలోచనచేఁ దపింపజేసి మనస్సునకేకాగ్రతను జేకూర్చుటయునై యున్నది. తపస్సనఁగా జ్ఞానమే. ౧. జీవితమనున దొకశుభమహోత్సవము. మనము తపోదానార్జవాహింసా సత్యములను నిత్యాచరణములోఁ జూపవలెను. ౨. తపస్సనఁగాఁ ద్యాగములేక నిష్కామత్వము, "కర్మవలనఁగాని, సంతానమువలనఁ గాని, ధనము వలనఁగాని లభింపదు; అమృతత్వము త్యాగము వలననే లభింపఁగలదు" ౩. ఛాందోగ్యోపని

(౫) ఛాందోగ్యము ౭అ. ౧.౩

౧. ముండకము ౧అ. ౧.౯, (౨) చాందోగ్యము ౩అ. ౧౬; తైత్తిరీయము. ౧అ.౬. (౩) నారాయణీయోపనిషత్తు ౪అ. ౨౧

షత్తు 'శ్రద్ధాతపః' ౪. శ్రద్ధయే తపస్సని చెప్పినది. బాహ్యావస్తు వ్యామోహ బంధములనుండి విముక్తి నార్జించుటకు మనమర ణ్యములకుఁబోయి, యేకాంతజీవితము నడిపి, మన క్లేశములకుఁ గొన్ని నూతన క్లేశములను జతపఱిచి, కృశించి,జీర్ణశరీరము నెచ టనో త్రోసివేయనక్కఱలేదు. "త్యజించి సుఖానుభవముపొం దుమని'' యీశోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది. "నేను, నాది' యను నహంకార మమకారములను విడిచినచో, లోకమందే మనకు సుఖము లభింపఁగలదు. ద్రవ్యకాంక్షలేనినాఁడు మనము నిజ ముగాఁ జక్రవర్తులమే. మనమెంత ద్రవ్యహీనులమైన నంతసుఖ ము లభించును. తాను వేఱను ప్రత్యేకత్వభావమునుజంపి, జీవరాశియెడ నిష్కామదయాంతః కరణమును బెంపొందింపఁ జేయు నర్థములలో సన్న్యాసజీవితమున కాహ్వానముచేయుటయేః సర్వసన్మతములకు మూలసత్యమైయున్నది.

వైదికయుగానంతరము భారతీయవిజ్ఞానమున మార్పు గలిగినది. ౧. అథర్వవేద ముపదేశించిన తపోవిధానములచే యోగప్రవృత్తివృద్ధిపొందినది. ఋగ్వేదమంత్రకాలమునందొక విధమైన స్వార్థసుఖాపేక్ష ప్రబలినది. తరువాత సహజమైన ఆత్మకాంక్షక్రమముగాఁ బ్రబలమై, ఉపనిషత్కాలములో నింద్రియములదౌర్జన్యము నెడఁ దీవ్రమైన నిరసనభావము విస్ప ష్టనినాదములతోఁ జెలరేగినది. తుచ్ఛకామతృప్తికై శరీరేంద్రి యములు ప్రకటించిన పిలుపులకు నిస్సహాయ నిర్వీర్యములతోఁ దలయొగ్గు తత్త్వమదృశ్యమైనది. కాని యుపనిషత్తు లుపదేశిం

౪. ఛాందోగ్యము. ౫౦౧౦.

౧. చూడు రైస్‌డేవిడ్సు బుద్ధిజమ్ హిబ్బర్టులెక్చర్సు పుటలు ౨౧-౧౨

చిన త్యాగము, సన్న్యాసము, ననంతరకాలమునఁ, బెంపొందిన శరీరపోషణము, శరీరమును బ్రతికియుండఁగా నగ్నితప్తమొన ర్చుట మున్నగుదురాచారములలోనికి మారియుండలేదు. బుద్ధునివలెనే, తత్పూర్వుఁడైన భరద్వాజమహర్షి, సంసారవ్యామోహమును, శ్రుతిమించిన వైరాగ్యప్రవర్తనమును సమానదోషములని నిరసించెను. ౨. మితిమీరిన శరీరశోషణాదిక తపోవిధానములు, నిజమైన త్యాగముకాకపోఁగా, నొకవిధమగు స్వార్థపరతాప్రయత్నమేయనిచెప్పవచ్చును. ఆత్మమోక్షమునకై ప్రతివ్యక్తియును ప్రయత్నించవలెననియు, నొకవ్యక్తియొక్క ఆత్మ, ప్రపంచములోని యాత్మలన్నిటికన్న నాతనికెక్కుడు విలువ గలదనియుఁ, జెప్పఁబడిన, భావము స్వార్థపరమైన భావముకాని వినయప్రదర్శనము కాఁజాలదు. మనముపనిచేయవలెను; అది నిష్కామకర్మకావలెనని యుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. సంసారమునువిడచి, వనగుహాగర్భముననివసించు నాతఁడు సజ్జనుఁడు గాఁడు; సంసారములోనుండి, సర్వవస్తువులను ప్రేమించి, వస్త్వంతర్వర్తియైయున్న ఆత్మపదార్థమునందు గౌరవముగల్గి వర్తించువాఁడే సజ్జనుఁడు. అట్టిసజ్జనునికి, దేవుఁడే పూజ్యతమవస్తువు; తక్కినవన్నియు దేవునియొద్దకుఁ దోడ్కొనిపోవు సాధనమాత్రములు. నెఱవేర్చిన ప్రతిసాంఘికవిధి, చేసిన ప్రతివ్యక్తిగత త్యాగము, నాత్మసాక్షాత్కారమునకు సాయపడునదే. మనము తండ్రులము కావచ్చును; తన్మూలమున మనము సంకుచిత వ్యక్తిత్వముల నతిక్రమించి, విశాలోద్దేశములతోఁ బనిచేయవచ్చును. దేవుని ప్రేమకు మానవప్రేమ ప్రతిబింబము. సర్వ

౨. ముండకోపనిషత్తు

జీవాంతర్గతమైయున్న పరమాత్మను గుర్తించి, అప్పుడు మనము భార్యను ప్రేమించి యానందింపవచ్చును. "నిజముగా, భర్త కొఱకు భర్త ప్రియుఁడుగాఁడు; ఆత్మకొఱకే భర్త ప్రియుఁడు" అని యుపనిషత్తు చెప్పుచున్నది. ఈ విధముగా, భార్య, సుతులు, రాజ్యములు, బ్రాహ్మణక్షత్రియులు, లోకాంతరములు, దేవతలు, జీవరాసులు, సర్వప్రపంచము, నాత్మకొఱకే ప్రియములని చెప్పఁబడెను. ఇవన్నియు, నాత్మకొఱకై యిచటనున్నవి కాని, స్వయంస్థితికలిగికాదు. ౧. లోకములోని వస్తువులు పాపముచేయుట కాకర్షించునవి కావు; బ్రహ్మానంద సముపార్జన సాధనములుగానవి యుపయోగించును. సవ్యమైన దృష్టి మనకుఁ గలిగినప్పుడు, ధనాదికములను మ ముపయోగింపవచ్చును. ౧. "తతో మే శ్రియమావహ" "దాని తరువాత నాకైశ్వర్యమిమ్ము" అవివేకిని ధనము మోసగించునుగాని, వివేకవంతునిఁగాదు; దైవేతరములుగాఁ గన్పట్టు లోకవస్తుజాలము సత్యాన్వేషికిఁదీవ్ర సమస్యగాఁ బరిణమించును. అట్టి వస్తువుల స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము నెఱుఁగ్గొని, యవి దైవత్వగర్భితవస్తువులనుగా మన మెఱుఁగుటకుఁ బ్రయత్నింపవలెను. సత్యాన్వేషి నిస్సంగమనస్కుఁడై సర్వకర్మలను జేయును. "నిస్సంగత్వమనఁగా, నీలోకమునకు బంధించు సర్వబంధములను ద్రెంపివేసి, యే యనిత్యపదార్థముపై నాధారపడకుండుటయే. నిస్సంగవ్యక్తి, దూషణభూషణములు గణింపక, పర్యవసానమును గూర్చి యౌదాసీన్యముతో యుద్ధరంగమునకుఁ బోవు యోధులవలె, నాతఁడు కర్మరంగమున సంచరించును.

---

౧. బృహదారణ్యకము ౨అ ౪ ౫

గౌరవము, కీర్తి, విశ్రాంతిజీవనము, సుఖలాలసత్వము, మానవాను రాగానుబంధము, వీనినన్నిటి నాతఁడొక దైవకర్తవ్యము నెఱవేర్చుట కడ్డువచ్చినయెడలఁ దృణప్రాయముగా విసర్జించును.౨. ఇట్టి యాత్మసంబంధయుద్ధమున నొకవిధమైన శరీరశిక్షనుగూడ నుపనిషత్తులు విధించియున్నవి. శౌచోపవాసములు, ఏకాంతవాస బ్రహ్మచర్యములు మున్నగు శరీరశుద్ధి ప్రక్రియలుపదేశింపఁబడినవి. "బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నా దేహమర్హమైనదగుఁగాక; నాజిహ్వామధుమత్తమమగుఁగాక. నాశ్రోత్రములు విశేషముగా వినుశక్తి గలవగుఁగాక"3. దేహమొకయాటంకమనియుఁ నాత్మకనవసరమగు నన్యపదార్థమనియు భావ మిందులేదు. ఈ దేహశౌచము, నింద్రియనిగ్రహము, మనోవికాసము, శరీర హింసావిధానములోఁ జేరదు. ౧. మఱియు ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు బ్రహ్మచర్య నిష్ఠాగరిష్ఠులైనవారికే బ్రహ్మపదవి లభించునని చెప్పఁబడినది. ౨. విద్యార్థి గురువునొద్దవిద్య నభ్యసించునపుడు పొందవలసినశిక్షణమే బ్రహ్మచర్యము; ప్రపంచరంగమునుండి విరమించుటకాదు. ఛాందోగ్యమునందే (౮అ, ౫) యాగములను జేసినఫలము బ్రహ్మచర్యము నల్పినవానికి

---

౧. తైత్తిరీయము ౧.౪. (౨) న్యూమన్ యూనివర్సిటీస్కెచెస్, పుట ౧౪౭.

(3) తైత్తిరీయము ౧అ.౪.

౧. గఫ్ పండితుఁడు తపశ్శబ్దమునకు శరీరమును హింసించుట యనుఁ నపార్థమును చెప్పెను. తైత్తిరీయము (౧అ. ౪.)నందు, దేవునికి నివాసముగా నుండుట కర్హమైనస్థితిలో దేహము నుంచుటకుఁ గావలసిన విధులను చెప్పియుండిరి.

౨. ఛాందోగ్యము ౮అ ౪.3

లభించునని చెప్పఁబడెను. దీని యభిప్రాయము బ్రహ్మా
చర్యమనఁగా లోక సంబంధమును విడుచుటయని భావము
కాదని చెప్పుటకొఱకే. దేహ మాత్మకు బంటుకాని, చెలికాడు,
మనము మనస్సు, బుద్ధి, సంకల్పము, వివేకము. జీవితము నన్ని
టిని విసర్జింపవలె నని యుపనిషత్తు లెచ్చటను జెప్పలేదు.
బ్రహ్మము సర్వగతమనుభావమువలన నన్నిటిని ప్రేమింపవలె
నను సిద్ధాంతము లభించును.

గఫ్ పండితుఁడు వ్రాసినాఁడు: "ఉపనిషత్తులు వర్ణించిన
భారతీయమహర్షులు, పవిత్రమైనయాలోచనము, సున్నితవిజ్ఞా
నము, నిరంతరకర్మపరతంత్రత, సత్త్వమును [illegible]
ననవరతప్రయత్నము, కర్తవ్యదీక్షలవలనఁ గాక, వ్యక్తిత్వము
లోని ప్రతిభావము నణఁగఁద్రొక్కి, సర్వాశయములను మట్టు
పెట్టి, శూన్యత, ఉదాసీనత, మాంద్యము, నున్మాదము మున్న
గునవస్థలవలన దైవజీవనమునందుఁ బాల్గొననూహింతురు" ౩.
యూకేన్ పండితు ననుసరించి, ఉపనిషత్తులలక్ష్యము, "ప్రపం
చమునఁ బ్రవేశించి, జయించుటకాక, దానినుండి వేఱై, సం
బంధమును దెగఁగొట్టుటయే యనియు; కఠినతమములగు నా
టంకముల నెదుర్కొని జీవితమును ముందుకు సాగించి, వృద్ధి
బొందుటకాక, వెనుకకు మరలుట, కష్టములయెదుటఁ బలాయిం
చుట, కృశించుట, నీరసించుట, అవిరతధ్యానములు ననుసరిం
పఁబడుననియుఁ జెప్పనచ్చును "౧. మానవజీవితమునుండి విము
క్తి నుపనిషత్తులు బోధించుచున్నవని చెప్పిన వీరిభావములు

౩. ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు పుటలు ౨౬౬-౨౬౭

౧. మెయిన్‌కరెంట్సు పుట ౧౩.

నిరాధారములు. ఉపనిషత్తులు జీవితమును గోల్పోవుమ్మని కాని, కామమే వలదనికాని చెప్పియుండలేదు. సంకల్పశూన్యత నీతి సారముకాదు. జీవితమొక స్వప్నమనియు, ప్రపంచము మిథ్య యనియుఁ దలపోసిన మిథ్యావైరాగ్యము కొందఱు భారతీయ విజ్ఞానవేత్తలను, ఐరోపావిద్వాంసులను స్వవశము చేసికొన్నది కాని యిది ఉపనిషత్తుల స్వభావమునకే విరుద్ధమైనది. ప్రపంచ జీవితములో నొకశుభప్రదమైన ప్రమోదమే యుపనిషద్వాతావరణములో నిండియున్నది. ప్రపంచవైముఖ్యము మానవత్వమునం దవిశ్వాసమును, దేవునియం దసంతృప్తినిఁ దెలియఁజేయును. "సత్కార్యానుష్ఠానమునకై శతవర్షములు జీవింపఁ గోరవలెను."౧. ప్రపంచమును విడిచిపెట్టుమని కాక, ప్రపంచము స్వతంత్రస్థితిగలదను భావమును విడిచిపెట్టుమనియే చెప్పఁబడెను. ప్రపంచమునకుఁ బ్రకృతికి వెనుక సర్వవ్యాపియైయున్న బ్రహ్మపదార్థమును గుర్తింపుమనియే ఉపనిషత్తులపిలుపు. ఇంద్రియములకు గోచరించు బాహ్యప్రపంచ స్వరూపమే నిజమని సంతుష్టిచెందక, జ్ఞానదృష్టిచే నంతర్యాతమైయున్న యీశ్వరుని దర్శించి,మనలోనున్న దైవత్వము వేఱుకాదని గ్రహింపవలెను. ఆత్మదర్శనమునకై అన్వేషించువాని కుపనిషత్తులు చెప్పిన జగత్సత్యవిషయము సాధింపవలసిన గొప్పసమస్య సర్వమును విడుచుట, సంబంధశూన్యమైన వైరాగ్యప్రణాళిక, ప్రపంచము నెడు రోఁకన్నెఁజాలని యలసత్వము నివి, సృష్టికర్తనుదూషించుటయు మానవకోటియెడఁ బాపమొనర్చుటయు నగును. ఉపనిషత్తులు దేవుని నమ్మినట్లే, సృష్టిని నమ్మును.

౧ ఈశోపనిషత్తు ౨౫.

బ్రహ్మజ్ఞానమును గూర్చిన మహోపదేశము నుపనిషత్తులుచేసి, యంతటితోఁ దృప్తిపొంది యూరకుండలేదు. నైతిక లక్ష్యమును సుస్పష్టముగాఁ దెలియఁజేయువిధివిధానములను వివరించియున్నవి. ఎట్టి పరివర్తనములందుఁ గామమును నిగ్రహించి, వివేకము ప్రాధాన్యముగాంచునో; మన యల్పవ్యక్తిత్వముల నధిగమించి, ఆత్మోన్నతిని గాంతుమో; ఒకే దైవకార్యక్రమమందు మనమందరము సమానభాగస్వాములని విశ్వసింతుమో, అట్టి పరివర్తనము లన్నియు ధర్మయుక్తములైనవి; తద్విరుద్ధముల ధర్మములు, మనోనిగ్రహము, హృదయవైశాల్యము, కృపాంతరంగములు ధర్మమైనవి. ౧. కుడిచేతితో నిచ్చున దెడమచేయి యెఱుఁగరాదను నియమమి ట్లుపనిషత్తులలోఁ జెప్పఁబడినది." శ్రద్ధతో నిమ్ము; అశ్రద్ధతో వలదు; సమృద్ధిగా నిమ్ము; వినయముతో నిమ్ము; భయముతో నిమ్ము; దయార్ద్రహృదయుఁడవై యిమ్ము"౨. ఛాందోగ్యమునందు, (౩అ,౧౭) తపము, దానము, ఋజువర్తనము, అహింసాసత్యములు సచ్ఛీలమునకు లక్షణములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. ౩. నవనాగరికుల దృష్టిలో, ప్రాణిహింసయనఁగా, వేటకానిచే హతమైన మృగమునుజూచి కరుణకులోనగుట మున్నగునవి, దుర్బలస్త్రీ హృదయమునజనించు నూహాలని హేళనచేయవచ్చును. కాని యుపనిషత్తులలో జీవకోటియందు దయజూపుట పవిత్రధర్మమనిచెప్పఁబడినది. సర్వభూతహితత్వము భారతీయధర్మశాస్త్రములోఁ బ్రధానమైన సూత్రము. మృగయా వినోదముకొఱకొక మృగ

౧. బృహదారణ్యకము ౫అ.౨ (౨) తైత్తిరీయము ౧అ.౧౧ (౩) మూడు. ఛాందోగ్యము ౧అ.౯. ౧౨

మును జూపుటగాని, యొక యెలుకను విలాసముకొఱకు బాధించుటకాని, ఘోరపాపమని చెప్పఁబడెను. కామనిగ్రహమునకై విధివిధానములు పేర్కొనఁబడెను. భారతీయ వైజ్ఞానికులు మనశ్శక్తి దేహారోగ్యముపై నాధారపడియున్నదని గుర్తించి, దేహశుద్ధికై, యాహారశుద్ధిని నియమించిరి. ౧. చిత్తచాంచల్యములు నపరిమితముగా నిగ్రహింపవలెను; అట్టి నిగ్రహము సాధ్యముకానిచో నొకప్పుడు బలవంతముగాఁ జేయువిధానములు చెప్పఁబడినవి. కోరికలను బలవంతముగా నిగ్రహించుతపస్సునకును, కాంక్షాత్యాగమైన 'న్యాస'మునకును భేదము చెప్పఁబడినది. తుదిమెట్టులోనున్న సన్న్యాసికి న్యాసమును, క్రిందిమెట్టులోనున్న వానప్రస్థునికిఁ దపమును నిర్ణయింపఁబడెను. యోగసాధనములైన యేకాగ్రత, ధ్యానము మున్నగునవియుఁ బేర్కొనఁబడెను. "వివేకవంతులు వాక్కును మనస్సునందును, మనస్సును బుద్ధియందును లగ్నమొనర్పవలెను." ౨. ధ్యానము, నేకాగ్రత, మనశ్శుద్ధికై చెప్పిరి. కోరికలీడేర్చుకొనుటకుఁ గాక, దేవునితో నైక్యమగుటకు, మన మాలోచన లన్నిటినంతర్ముఖ మొనర్చి, దేవునిపైఁ గేంద్రీకరింపవలెను. ఇట్టియున్నతదైవధ్యాన విధానమును లోకమునుండి విరమించుటగాదు. జగమునందంతర్యాతమై యున్న పరమసత్యమును జూచుటకిది సాధనము," సునిశితము సూక్ష్మమునైనబుద్ధికి భగవంతుఁడు సాక్షాత్కరించును." ౩. సక్రమవిధానమునఁ బూర్ణపావనత్వ మార్జించి, యిహసంబంధ దోషములను నెట్టి

౧. ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః
౨. కఠము ౧౪. ౩.౧౦ (౩) కఠము ౩ అ.౧౨

చేసి, పరమార్థమును సాధించు భిన్నఘట్టములుగా నాశ్రమ చతుష్టయములైన బ్రహ్మచారి గృహస్థ వానప్రస్థ సన్న్యాసములు విధింపఁబడినవి. సంఘమునకుఁ జేయవలసిన కర్తవ్యములు పూర్తియయినవెంటనే, వ్యవహారరంగమునుండి తప్పుకొను టావశ్యకమైన ప్రతివ్యక్తికి నియమింపఁబడెను. ఈకట్టిఘట్టము మానవజీవితములోఁ దుదిఘట్టము. సన్న్యాసి, ప్రేమమయమైన జీవితము, ధర్మమయమైన ప్రవర్తనము, గలిగి, తనదృష్టిని దేవునియందు లగ్నమొనర్చి, ప్రపంచవ్యామోహములకు దూరస్థుఁడై చరించును. నిరాడంబర నిశ్చలధ్యానతత్పరు లగు భారతీయులు, నాశములేని సౌందర్యమును, నవిచ్ఛిన్నమైన ప్రణవగానమునుగూర్చి కలలు గాంచిరి. తామన్వేషించుచున్న సత్పదార్థము దమకు వేఱుగానున్నదని వారు భావింపలేదు. మనసృష్టిలో నది స్వప్నమేకావచ్చునుగాని, యాస్వప్నమే వారి కిహలోక వస్తుసత్యమునకంటె నతిమధురమైన సత్యము. మనశ్శరీరములకుఁ గఠినమైనశిక్షణము సన్న్యాసికి నియమించిరి; అట్టి శిక్షణముగలవారే, సన్న్యాసాశ్రమమున నుందురు. కఠినతమమైనశౌచము, దారిద్ర్యము నాతని జీవితసూత్రములు. శిరోముండనముతోఁ గాషాయవస్త్రములను ధరించి, వీథులవెంబడి భిక్షాటనము నాతఁడుచేయవలెను. ఈపద్ధతులాత్మకు వినమ్రభావమునొసఁగును. సక్రమముగా ననుసరింపఁబడిన ఉపవాస ప్రార్థనాదికములచే నాత్మ నిత్యానందశిఖరము నధిరోహింపఁగలదు. సన్న్యాసియెడ మనకుఁగల పూజ్యభావమునకుఁ గారణ మాతనియందున్న వినయము, పావనత్వము. సన్న్యాసమనగా, వైచిత్ర్యములను ప్రదర్శించుటకాని, మనోహరస్వప్న

సంచారముగాని కాదు; కామక్రోధ రాగద్వేషముల నిర్జించి పవిత్రుఁడగుటయే యాతనికర్తవ్యము. ఇట్టి జీవన్మరణ మాత్మహత్యకంటెఁ గష్టతరమైనది. మరణము సులభము; జీవించుటే కష్టమైనది. సంఘసంబంధ బాధ్యతలనుండి విమోచనముకొఱకై గృహమును సంఘమును విడిచిపోవువాఁడు నిజమగుసన్న్యాసి కాఁడు; సంసారమున నపజయముపొంది, యాతఁడు సన్న్యసింపలేదు. అట్టి హీనకారణములచే సన్న్యసించినవారిమూలముననే సన్న్యాసాశ్రమమునకే కళంకమువచ్చినది. జితేంద్రియుఁడై, సాక్షాత్కారసిద్ధికలిగి లోకకళ్యాణము నిమిత్తమై స్వయముగాఁ గష్టముల ననుభవించునాతఁడే నిజమగుసన్న్యాసి. విధివిధానములన్నియు మన ఆత్మశుద్ధికొఱకే నిర్ణయింపఁబడినవి; సాంఘిక వ్యవస్థలన్నియు నాత్మవికాససిద్ధికై నిర్మింపఁబడినవి. అందుచే గృహస్థాశ్రమమయినవెనుక వానప్రస్థము చెప్పఁబడినది, ఆత్మజ్ఞానులు స్వార్థములన్నిటిని త్యజించి, యత్యాశ్రమమును స్వీకరింతురని యుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. "ఆత్మస్వరూపము నెఱిఁగి, బ్రాహ్మణులు వస్తువాహన ధనసంతానాది కాంక్షలను విసర్జించి, పరివ్రాజకులైపోవుదురు." ౧. ప్రాచీనభారతవర్షము

---

౧. ఓల్డెన్ బెర్గననుసరించి, యిదియే భారతీయుల మతవిధానమునకుఁ బ్రాచీనతమమైన సూచన; "ఈబ్రాహ్మణులాత్మ నెఱిఁగి, యిహసంబంధములన్నిటిని విసర్జించి, భిక్షుకులైరి. నాఁడుమొదలు బుద్ధునివఱకీ సంప్రదాయమవిచ్ఛిన్నముగా వచ్చినది బుద్ధుఁడు భార్యాసుతులను, రాజ్యమునువిడిచి, కాషాయాంబరధారియై, ముక్తికైతిరిగినాఁడు. భారతభూమిలో బ్రహ్మమే యేకైకసత్యమను సిద్ధాంతము, సన్న్యాసాశ్రమనిర్మాణము నొకేకాలమున నారంభమైయుండును. ఈరెండు నవినాభావసంబంధములుగలవి. (ఓల్డెన్ బర్గు బుద్ధ. పుట. ౩౭.

నందు, సన్న్యాసి, దరిద్రుఁడు, నిర్ధనుఁడునై, దైనికభిక్షాటనముచే జీవించుచు, నేయధికారముకాని, పదవికాని లేకున్నను, భూమండలాధిపత్యమును వహించిన చక్రవర్తులాతని పాదములకు సాగిమ్రొక్కుచు నఖండగౌరవము చూపువారు. పవిత్రులన్న భారతీయులకంత గౌరవము.

హిందూమతమున నొక ప్రధానలక్షణమైన ఆశ్రమధర్మము,జీవితమునంతను నాత్మశక్తితో నింపుట కుద్దేశింపఁబడినది. వివాహమునకుఁ బూర్వదశ, కఠిననియమబద్ధమైన బ్రహ్మచర్యదీక్షా విలసితమై యుండవలెను. ఉపనిషద్విజ్ఞానవేత్తల దృష్టిలో వివాహమొక పవిత్రమైన మతానుష్ఠానము, పరమేశ్వరకైంకర్యము, ౧. గృహము పుణ్యనిలయము; ఏపుణ్యకర్మయు భార్యపాల్గొనని దే జరుపుట కధికారములేదు. మానవప్రేమ,కుటుంబసంబంధబాంధవ్యాభిమానములలో లభించు నుల్లాస విలాసములను వివాహముద్వారమునఁ బూర్ణముగా ననుభవించి,యనంతరము క్రమముగా గృహ కుటుంబ సంఘములను సడలించి. విశ్వకుటుంబసభ్యుఁడైమానవతోన్నతశిఖరమునందును.బౌద్ధమతము భారతీయహృదయమునుస్థిరముగానాకర్షింపలేకపోవుటకుఁగారణమది, గార్హస్థ్యముకంటె బ్రహ్మచర్యనియమజీవితమున కాధిక్యమిచ్చుటయు, నధికారతారతమ్యముతో నిమిత్తములేకుండ నందరకు సన్న్యాసాశ్రమస్వీకారమున కధికారమిచ్చుటయునైయున్నది.సన్న్యాసినర్గము'నాది'యనున దేమియునులేని సోదరసంఘము;జాతి కుల భేదములులేనిదై,తామనుభవపూర్వకముగా నార్జించిన యానందము నుత్సాహముతో, లోకమున కుపదేశించి,

౧. చూడు తైత్తిరీయము. ౧౹౯

సేవా ప్రేమ సందేశవ్యాప్తికై జీవించుసంఘము. భూమిపై సన్న్యాసులు దేవదూతలుగా నుండి, పుణ్యముయొక్క సౌభాగ్యమును, వినయముయొక్క శక్తిని, దారిద్ర్యముయొక్క సుఖమును, సేవయొక్క స్వాతంత్ర్యమును బ్రదర్శించుసాక్షులై యుండిరి.

వర్ణవిధులు సంఘమునకుఁ జేయవలసిన కర్తవ్యములను నిర్ణయించునవి. తనకెన్ని యిడుమలుకలిగినను మానవుఁడు తన విధులను నెఱవేర్పవలెను. విధులు వ్యక్తులసామర్థ్యములపై నాధారపడియుండును. బ్రాహ్మణత్వము జన్మముపైఁగాక శీలముపై నాధారపడినది. ఈక్రిందిగాథ యీ సత్యమును నిరూపించుచున్నది.

"జబాలాసుతుఁడైన సత్యకాముఁడు తల్లినిసంబోధించి యిట్లుపలికెను; "జననీ! నేను బ్రహ్మచారిని కాఁగోరుచున్నాను. నే నేకులమునకుఁ జెందినవాఁడను ?" ఆమె యిట్లుచెప్పెను; "బిడ్డా! నీ వేకులమునకుఁ జెందితివో నే నెఱుఁగను. నాయౌవనములో దాసీవృత్తిలోఁ బెక్కుచోటుల సంచరించితిని. అప్పుడు నీవు నాగర్భస్థుఁడవైతివి. అందుచే నీకులము నాకుఁ దెలియదు. నాపేరు జబాల, నీవు సత్యకాముఁడవు. కావుననీవు సత్యకామజాబాలి వని చెప్పుము."

"అతఁడు హారిద్రుమత్సుతుఁడైన గౌతమునియొద్దకుఁ బోయి, యిట్లుచెప్పెను: "మీయొద్ద బ్రహ్మచారినై యుండఁగోరుచున్నాను. అనుగ్రహింతురా ?" "వత్సా ! నీకులమేది ?"యని గౌతముఁడడిగెను. సత్యకాముఁడిట్లు నుడివెను: "భగవాన్ ! నే నేకులమునకుఁ జెందుదునో నే నెఱుఁగను. నాతల్లినడుగగా

నామె యిట్లుచెప్పెను: "నాయౌవనమునందు, దాసీవృత్తిలో ఁ బెక్కుచోటుల నేను సంచరింపవలసివచ్చినప్పుడు నీవు నాగర్భస్థుఁడవైతివి. నీకులమెద్దియో నే నెఱుఁగను. నాపేరు జబాల నీపేరు సత్యకాముఁడు." కావున నోభగవాన్! నేను సత్యకామ ంబాలిని."

గౌతముఁడిట నెను. "నిజమగు బ్రాహ్మణుఁడు కాక యిట్లు చెప్పఁజాలఁడు. అగ్నినిఁదీసికొని రమ్ము. నీకుప దేశమ్ము చేసెదను. సత్యమును బలుకుటకు నీవు జంక లేదు"౧.

ఉపనిషత్తత్త్వమంతయు వర్ణభేదమును సడలించుటకును, కులద్వేషవైరముల నరికట్టుటకును సూచనప్రాయములై యున్నవి. పరమేశ్వరుఁడందరియందు నివసించు నాత్మస్వరూపుఁడు. కాబట్టి సర్వజనులు సత్యమును దెలిసికొనుటకర్హులు, సత్యోపదేశమున కధికారముగల వారునైయున్నారు. క్షత్త్రియకులప్రతినిధియగు సనత్కుమారుఁడు బ్రాహ్మణుఁడైన నారదునకుఁ బరమార్థోపదేశము చేసినాఁడు. ఉన్నతమతతత్త్వములు బ్రాహ్మణకులమునకే చెందియుండలేదు. రాజు లానాఁడు, తత్త్వసమస్యలఁగూర్చి బ్రాహ్మణుల కుపదేశించు నాచారమున్నది. క్షత్త్రియ చక్రవర్తులైన, జనకుఁడు, అజాతశత్రువు, మతసభలు చేసి, తత్త్వచర్చలు జరిపించుచుండువారు. తీవ్రమైన ప్రజ్ఞతో వాదములు పెంపొందినకాల మది. జనసామాన్యముకూడ తత్త్వసమస్యలం దభిరుచిఁ జూపినకాలమది. విజ్ఞానకోవిదులగు వారు తత్త్వచర్చలు జరుపు నుద్దేశముతో దేశమంతటను సంచరించువారు. ఉపనిషత్సంకలన కర్తలగు బ్రాహ్మణులు, పూర్ణసత్య

౧. ఛాందోగ్యము ౪అ. ౪.౧.౪

ప్రియులగుటచేఁ దత్త్వాన్వేషణమునందు క్షత్రియులు కూడఁ బ్రముఖపాత్రను స్వీకరించిరని యంగీకరించియున్నారు.౧. జీవిత పోషణావసరములను సంపాదించు క్లేశమును స్త్రీలకు లేకుండఁ జేసినను, మోక్షసంపాదనమున కవసరమగు నాత్మజ్ఞానపరిశ్రమయందు వారికిఁ బురుషులతో సమానస్వత్వము లీయఁబడినవి. గార్గి, మైత్రేయి మున్నగువారు, బ్రహ్మజ్ఞానసమస్యలను జర్చించి, తత్త్వచర్చా ప్రసంగములందుఁ బాల్గొనియున్నారు.౨

మోక్షసాధనములలో జ్ఞానమున కుపనిషత్తులు ప్రాధాన్య మిచ్చినవి. "తరతిశోకమాత్మవిత్" "ఆత్మవిదుఁడు శోకసాగరమును తరించును" "బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవభవతి." "బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మమేయగును" ఉపనిషత్తులు జ్ఞానమునకుఁ బ్రాముఖ్యమిచ్చి యుండుటచేతను, నీతి జ్ఞానమునకుఁ దీసికొనిపోవుసాధనమనియుఁ జెప్పియుండుటచేఁ గొందఱు విమర్శకు లుపనిషత్తులు జ్ఞాన మీఁదఁగల యభిమానాధిక్యముచే, సంకల్పమునకు (will)ద్వితీయస్థానమునే యిచ్చిరని తెల్పియున్నారు. డ్యూసేన్ పండితుఁడు సిద్ధపురుషునకు నీతితో సంబంధములేదనిచెప్పియు, నీతియజ్ఞానికి నవసరములేదని వచించెను. "మోక్షమునిచ్చు జ్ఞానమునకు సత్ప్రవర్తనము ప్రత్యక్షముగాఁ గాక, పరోక్షముగానే సాయపడునని చెప్పవచ్చును. ఏలన, జ్ఞానమనఁగా నిదివఱకు లేనిది,యిపుడు సంపాదింపఁదగిన పరిణామదశకలది కాదు; త్రికాలాబాధ్యమై, పరిపూర్ణతగలజ్ఞానము సద్యస్సందర్శన

౧. చూడు. కౌషీతక్యుపనిషత్తు ౧అ. ౪.౨; బృహదారణ్యకము ౩అ.౭ ఛాందోగ్యము ౫అ. 3,౭

౨. బృహదారణ్యకము ౨అ. ౪

యోగ్యమైనది."౧. మోక్షసాధనమైన యుపనిషత్తులు చెప్పుజ్ఞానము సామాన్యదృష్టిలో మనము గ్రహించు సంకుచితజ్ఞానము కాదు. "ఆత్మ శ్రుతిజ్ఞానమువలనఁగాని, మేధశ్శక్తివలనఁగాని, పాండిత్యమువలనఁగాని లభింపదు."౨. ఋజుప్రవర్తనముకూడ ముఖ్యమైనది. జ్ఞానముతోఁబాటు ధర్మానుకూల జీవితమును గావలెను. బ్రహ్మజ్ఞానమును గాంక్షించు విద్యార్థికెంత పరిశీలన శక్తి, మహోత్సాహములున్నను, నైతికాధ్యాత్మికార్హతలులేనిదే బ్రహ్మోపదేశార్హుఁడుగాఁడు. 3. జ్ఞానమనఁగాఁ గేవలప్రజ్ఞాసామర్థ్యముకాదు; జ్ఞానమనఁగా నాత్మదర్శనము, బ్రహ్మచారియొక్క మనస్సు చంచలము కాకూడదు; ప్రపంచవస్తువులచే నాకర్షింపఁబడరాదు; దేవునిపైఁ గేంద్రీకరించుట కడ్డువచ్చునవి విడిచిపెట్టవలెను. దైవధ్యానముచే నాతనిహృదయము శుద్ధిపొందవలెను. తత్త్వానుష్ఠానసిద్ధులైన మహర్షులు తమయొద్ద శిష్యులుగా నుండఁగోరువారికిఁ గఠినమైన నైతికాధ్యాత్మిక శిక్షణమును విధించి,యట్టి విధముగా సుశిక్షితులైన వారినే యంగీకరించుచు వచ్చిన ట్లుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. ప్రశ్నోపనిషత్తునందు పిప్పలాదుఁడను గురువు బ్రహ్మోపదేశమునకై తనయొద్దకేతెంచిన యాఱుగుర నింకొక యేఁడాత్మశిక్షణము పొందిరమ్మని పంపివేసెను,ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు గౌతమగురువు సత్యకామజాబాలివరణ్యములోఁ దనగోగణమును బోషించి రక్షించుచుండుమని పంపివేసెను;అట్టి యరణ్యసంచా

---

౧. ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు పుట 3౬౨.

౨. ముండకము 3అ, ౨,3; 3అ ౧.౮ (8) చూడు కఠము ౧అ.౨. ౨౪-౨౫

రముపలన నాతఁ డేకాంతవాసముననుండి యంతర్లోకనాభ్యా సమొనర్చుననియుఁ బ్రకృతిరహస్యములను బ్రత్యక్షముగాఁ బరిశీలించుననియు నట్లు చేసెను. ఉపనిషత్తులు చెప్పిన జ్ఞానమ నఁగా, నాత్మశక్తియొక్క సజీవసూత్రమైన విశ్వాసము. చెట్టు ఫలము నిచ్చునట్లే, జ్ఞానము కర్మరూపమున ఫలింపవలెను మనకు జ్ఞానముకలిగిన దనఁగా,మనయందు సత్యము ప్రవేశించి. మనమై,మనము సత్యాత్ములమగుచున్నామని యర్థము. "ఎవఁడు దురభ్యాస విముఖుఁడుగాఁడో, ఎవనిచిత్తము స్వాధీనమై, శాంతినిఁబొంది, హృదయము విశ్రాంతినిబొందదో, యాతని, జ్ఞానము దుస్సాధ్యము." అందుచేతనే రామానుజుఁడు,జ్ఞానమ నఁగా, ధ్యానోపాసనములని యర్థము చెప్పినాఁడు. జ్ఞానము, నీతివిరహితమని చెప్పు లేమాత్రమును సమంజసముగాదు. పరమాత్మైకత్వభావమును బ్రకటింపని కేవల కర్మములనాచరిం చుట నిష్ప్రయోజనమని యుపనిషత్తులుచెప్పినమాట నిజమే." అంతేకాదు. ఈలోకమున నేజీవియేదైన ఘనమైన యొకపవిత్ర కర్మ నాచరింపకుండునో, యాజీవి వ్యర్థజీవనముచేసినవాఁ డగును. "ఎవఁడు తనయాత్మను బరమాత్మగా నెఱిఁగి యారాధిం చునో, యాతఁడొనర్చిన కర్మయెన్నఁడు నశింపదు."౧. ఈ వాక్యము జ్ఞానసహితముగాఁ గర్మాచరణమును బోధించు చున్నది.పరమార్థలక్ష్యము లేని కర్మవ్యర్థమగును.౨. మానవుఁడు- నిజముగాఁ బొందవలసిన గమ్యస్థానము, జ్ఞానశూన్యమైన మంచితనమువలన లభింపదు. యజ్ఞములుచేయుట, నిత్యకర్మా నుష్ఠానము మున్నగు సర్వకర్మలయందు, నాత్మపరమాత్మాను సంధానమెల్లపుడు లేకున్నను, నాత్మాతీతపదగమన మున్నది.

పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమే సర్వకర్మములు చేయవలెను. దేవుఁడు లేనిదే, మనజీవితమునకు లక్ష్యము, స్థితి, పోషణమును లేదు. ఇహమునందుఁగాని, పరమునందుఁగాని, విశేషగుణితముగా ఫలము లభింపవలెననిచేయు కర్మకలాపము నుపనిషత్తులు నిరసించుచున్నవి. లోకాంతరమునందు సుఖభాగములను గొని యుంచుకొనుటకొఱకుఁగాని, దేవుని ఖజానాలో నిల్వసొమ్ము పట్టానుంచుకొనుటకుఁగాని యుద్దేశించి, కర్తవ్యములను మనము చేయరాదు. బ్రాహ్మణములలోనున్న యిట్టి యాంత్రిక (Mechanical) కర్మవిధానమును నిరసించుటకే యుపనిషత్తులు జ్ఞానసహితకర్మాచరణము నుపదేశించిన్వి. జ్ఞానకర్మలకు సంబంధము లేదనికాని,కర్మకో నిమిత్తము లేకుండ జ్ఞానమే మోక్షమిచ్చుననికాని యుపనిషత్తు లంగీరింపవు. జ్ఞానకర్మల సమ్మేళనముచే నుత్సాహతరంగితమైన పూర్ణజీవితము నుపనిషత్తులుపదేశించినవి.

విజ్ఞానముయొక్క లక్ష్యమును, మనము బుద్ధిఘట్టము నతిక్రమించి,ధ్యానఘట్టమునకుఁ బోయినఁగాని యెట్లుసాధింపఁజాలమో, యట్లే, నీతియొక్క పరమార్థమును, ధర్మపదాతీతమైన మతానుష్ఠాన రంగమునకుఁ బోయినఁగాని సాధింపఁజాలము. నీతిఘట్టమున, మనలోని నిత్యానిత్య తత్త్వముల వైరుధ్యము మిగిలియున్నది. జీవాత్మ అహంకారకలుషితుఁడై, పరమాత్మనుండి తాను వేఱైన స్వతంత్రవ్యక్తినని తలంచును. వ్యక్తిలోనున్న పరమాత్మ తన సర్వాంతర్యామిత్వమును స్థిరీకరించుకొనుటకై, తీవ్రకృషినొనర్చును. నీతిప్రవర్తనము మన

౧. బృహదారణ్యకము౧౪ ౪.౫. (౨) బృహదారణ్యకము ౩౪౧.౧౮

లోని ప్రాకృతికస్వభావము నడుపులోనుంచును; కాని, మన ప్రాకృతికస్వభావము పూర్ణాత్మస్వభావముగ మాఱినఁగాని లక్ష్యసిద్ధి చేకూరదు. మనము మన ప్రత్యేకస్వతంత్రవ్యక్తిత్వాభిమానమును నాశనమొనర్చి, మనపృథక్త్వమును బోనాడినప్పుడే, తత్త్వానుష్ఠానముచే లభించు నానందమున నోలలాడి, ఆత్మస్వాతంత్ర్య శంఖారావ మొనర్పఁగలము.

మతానుష్ఠానానుభవసిద్ధియే నైతికవిధికి లక్ష్యము. ఆ లక్ష్యములేనిదే, నీతినియమముల ననుసరించుటచేఁ బరమార్థము లభించునను నిశ్చయము మనకులేదు. భయోత్పాతములు రోగ మరణాదులు తటస్థించినపుడు, నివన్నియుఁ దాత్కాలికములనియుఁ, బర్యవసానము శుభమేయగునని యుఁగలుఁగు నిశ్చయమువలన మనకు మనోధైర్యము శాంతి చేకూరును. నీతికి మతము తప్పనిసరియగు నాధారము, ప్రపంచము క్షేమకరమైనదే యనియు, మానవుని యన్వేషణరూపమైన క్లేశము తుదకు జయప్రద మగుననియు దైవవిశ్వాసమే మన కమోఘమైన పరప్రసాదమై యున్నది. "మానవుఁడు, అగోచరము, నిరాకారము, వాగతీతము, అనాద్యనంతమునైన పరమాత్మయే, తనగతి, శరణ్యమునని నమ్మినచో నప్పుడతఁడు నిత్యమైన శాంతినిఁ బొందును. అట్టి బ్రహ్మపదార్థమునుండి తాను వేఱని భావించువాని కశాంతి తప్పదు; ఇట్టియశాంతి తాను జ్ఞాని ననునహంకారదూషితునకు లభించును."౧. ఇట్టి యమోఘదైవ విశ్వాసనిశ్చయ మున్నవానికిఁ బరిస్థితుల వలనబాధకాని, సంఘనిరసనము వలని యశాంతికాని

౧. తైత్తిరీయము ౨౯.౭

యెన్నఁడునుండదు. మానవస్పర్థలవలన నట్టివ్యక్తి రాగ ద్వేషములకులోను గాఁడు. మతము నీతికిఁ బ్రాణముపోయునది. మతములేని నీతిలేనిపరమార్థముకొఱకు మనముచేయు, తుదిలేని పరిశ్రమ, గమ్యస్థానములేని పరిణామము, ఫలోన్ముఖతలేనియాశయమునగును. మతములోనిది యంతయు, ననుభవసిద్ధిగా, నిర్మలానందముగా, నమూల్యఫలముగాఁ బరిణమించును. అప్పుడు జీవియొక్క పరిమితత్వ దౌర్బల్యము పరాభూతమై, యొకమహనీయార్థసందేశము ప్రత్యక్షమగును. ఇట్టి జ్ఞానస్థితి చేకూరినపుడు, దేహయాత్రయింకను గొంతకాలముండుటా, విరమించుటా యనునది గణింపనవసరములేని సమస్యయగును. ౨. అట్టి జ్ఞానిజీవితమప్పుడు దైవప్రేమచే జాజ్వల్యమానమై, జగత్కల్యాణైకకాంక్షచేఁ దేజోవంతమగును. అట్టివ్యక్తి తనకర్తవ్యనిర్వహణమార్గము మృదువైనదా, కఠినమైనదా యను భేదమును గణింపఁడు. మానవుఁడు సత్యసాక్షాత్కారమును బొందినపుడు, పాపమాతనినుండి తొలఁగిపోయి, నాశముపొందును; కఠినకుడ్యములను దాఁకి బంతిదూరముగాఁ బలాయనమగును.౧

ధ్యానదశ, విజ్ఞానప్రమాణఘట్టమున కెట్లతీతమో, యట్లే మతానుష్ఠానసిద్ధి, పుణ్యపాపముల కతీతమైనది. జ్ఞాన

---

౨ "దుర్మార్గుఁడైనవాఁడు గొప్పపదవినాక్రమించి, వటవృక్షమువలె వ్యాప్తిపొందుట నేఁజూచితిని; అతఁడు మరణించుటయుఁ జూచితిని; అతఁడేడీ ? కానరాఁడు. జ్ఞానిని, ధర్మతత్పరుని జూడుము. వానికిఁ జిరశాంతి లభించినది," (సామ్స 3౭అ.3౫-3౭

౧ ఛాందోగ్యము ౧అ. ౨.౭.

సిద్ధునికి విధినిషేధములులేవు. ౨. “నేను పుణ్యమేల చేసితినికాను? పాపమేలచేసితిననుతలంపు లాతని బాధింపవు.”3. ఆతనికి దేనివలనను భయములేదు. పాపపుణ్యక్లేశమాతనికిఁ గలుగదు. “అమృతత్వమందిన యాతఁడు పుణ్యపాపముల కతీతుఁడు. తాను జేసినది, చేయఁజాలనిది యాతనిని బాధింపదు. ఆతని బ్రహ్మజ్ఞానరాజ్యము సర్వకర్మాతీతము.” జీవితములోని పాపఫలితము లన్నిటిని హృదయమున జ్ఞానప్రవేశముచేఁ గలిగిన మార్పువలనఁ బరిహరించుట కవకాశమున్నదని దీనివలన స్పష్టమగుచున్నది ఎంతపాపముచేసినను, మనశ్శుద్ధిగల ప్రాయశ్చిత్తకర్మచే నశించి, మోక్షమున కడ్డురాదను క్రైస్తవసిద్ధాంత మిట్టి తత్త్వమునుండి జనించినదే. ఎట్టి పరమాత్మయందు నివసించుట వర్ణించుట కలవికాని యానందమో, అట్టి పరమాత్మ సాక్షాత్కారమయిన, వాని దేహము బ్రహ్మ తేజోమయమై, అల్పము నీచమునైనదంతయు నచటనుండఁజాలక కృశించి నశించును. అట్టియెడ నీతిప్రవర్తనమున కర్థము లేదు; ఏలన నచటనేపనిచేసినను కర్తమానవ మాత్రుఁడుగాఁడు. ఆతని సంకల్పమే దైవసంకల్పము; ఆతని జీవితమే పరమేశ్వరుని జీవితము. ఆతఁడు పరిపూర్ణుఁడైన దేవునియందుఁ జేరి, పరిపూర్ణుఁడైనాఁడు. ఆతఁడు చేయుపనులన్నియును దేవుఁడే చేయుచున్నాఁడు. జ్ఞానికి దేవునకు భేదము లేదు. డాక్టరు బొశాంకే ‘పూజ్యమైన మతమననేది!’ యను తనగ్రంథమున నత్యుత్కృష్టమైన స్థితియందుఁగల యేకత్వము నీవిధముగాఁ బ్రకటించియున్నాఁడు, “ప్రేమ

(౨) కౌషీతకి ౨అ. ౮; బృహదారణ్యకము ౪.అ. ౪.౨౨

(3) తైత్తిరీయము ౨అ. ౯.

యొక్క పావనత్వమునందు, నుత్తమశ్రేయోరూపమైన సంకల్పమునందు నీవు రక్షింపఁబడు టేకాదు, నీవు స్వతంత్రుఁడవు బలవంతుఁడవు కూడ నైతివి. . . అచటఁగలిగిన బ్రహ్మైక్యసంధానముతో నీభాగమెంత, దేవుని భాగమెంతయను విభాగజ్ఞానముండదు. నీవు దేవునిలోనికిఁ జొచ్చుకొనిపోవుటో, దేవుఁడు నీలోనికిఁ జొచ్చుకొనిపోవుటో, యీ రెండు వచోవిధానములలో సత్యము నేది బాగుగాఁ బ్రకటించినట్లు నీకు నచ్చునో దానిని స్వీకరించిచెప్పుకొనుము."౧.

దురదృష్టవశమున మతజీవితములోని యీ ప్రధాన సత్యాంశము భారతీయతత్త్వముతో నత్యంతపరిచయముగల కొందఱుపండితులకు సరిగాబోధపడలేదు. ఉపనిషద్విమర్శకులలో నధునాతనుఁడైన డాక్టరు. హ్యూమ్ వ్రాసినాఁడు: "ఉపనిషత్సిద్ధాంతమునకును, గ్రీక్కు విజ్ఞానవేత్తల సిద్ధాంతమునకును జాలభేదమున్నది. జ్ఞానియైనవ్యక్తి జీవితము ధర్మసమ్మతమైయుండవలెను; అనఁగా జ్ఞానముయొక్క ఫలితము నీతినిబద్ధ

౧. పుటలు. ౨౦-౨౧. "ఒకనీటిబిందువు సురాపాత్రలోఁ గలసిపోయి సురయొక్క రంగును రుచినిఁ బొందినట్లు; కరిగిన యినుము అగ్నిరూపమును ధరించి, తనరూపమును విడిచిపెట్టినట్లు; సూర్యకాంతిలోఁ గలిసిన వాయువు సూర్యకాంతివలెనే గోచరించుచు, సూర్యకాంతిచేఁదాను ప్రకాశించునట్లు కాక, తానే కాంతియై వెలుగునట్లు, జ్ఞానసిద్ధుల హృదయములందుఁగల ప్రేమయంతయు, స్వాత్మాకృతివహించి దైవసంకల్పముగా మాఱిపోవును. మానవత్వములో మానవలక్షణమేమైన మిగిలినచో దేవుఁడు సర్వవ్యాపి యెట్లగును? కొంత మానవత్వము మిగులునుగాని, అది మానవాతీతమైన రూపమును, శక్తిని, తేజమును బ్రదర్శించును." (సెయింట్ బెర్నార్డు. మైండు పత్రికలో నుదాహృతము. ౧౯౧3. పుట 3౭౯.)

మైన జీవితముకావలెను. ఉపనిషత్తుల ననుసరించి, యేదో యొకవిధమైన తత్త్వజ్ఞానము నెఱింగినంతనే, గతజీవితములోని పాపములన్నియు నశించుటయేకాక, నిరాఘాటముగాఁ బాపములుగా గోచరించు పనుల నెట్టిసంశయమును లేకుండఁ జేయుచుండుట కధికారమిచ్చును. అట్టి జ్ఞానము లేనివారికి సహితము దుష్కార్యాచరణమునకుఁ బ్రోత్సాహమొసఁగునవియు, మన దృష్టిలో సహింపరాని ఘోర దోషములనంటివి యగుపాపములను వారుచేసిన దోషము లేదు.” ౧. మే మిదివఱలోఁ జెప్పినట్లుగా నుపనిషత్తులిచ్చు జ్ఞానమనఁగాఁ, దర్కపరిజ్ఞానవిశేషము కాని, కుశాగ్రబుద్ధికౌశల్యముగాని కాదు; సృష్టి మూలభూతమైన సత్పదార్థము నుత్తమోత్తమమైన పరమసత్యముగా గ్రహించు ననుభవమే జ్ఞానము. ఇట్టి యాత్మదర్శనము, సిద్ధాంతానుష్ఠాన విషయములలో జీవితస్వభావము పూర్ణపరివర్తనమందినఁగాని సాధ్యముగాదు. డాక్టరు హ్యూమ్ చెప్పిన “ఒకవిధమైన తత్త్వజ్ఞానము నెఱుఁగుట” యనునది పరమపావన హృదయముగలవానికిఁగాని లభించునదికాదు. జ్ఞానులు పూర్ణస్వతంత్రులు. “అట్టి మహోన్నతదశలో నొక చోరుఁడు చోరుఁడు కాఁడు; ఒక హంతకుఁడు హంతకుఁడుగాఁడు. అతనికిఁ బుణ్యమంటదు, పాపము నంటదు; ఏలన నాతఁడు హృదయమున జనించు దుఃఖములనన్నిటిని జయించెను.” ౨. ముక్తులైనవారే సంశయములేకుండ నే పనినైనఁ జేయుటకధికారులు. కాని వారి యధికారము స్వైరవిహారోన్మాదము కాదు. 3. యోగి తనకుఁ

(౧) ఇంట్రడక్షన్ టు ది ఫస్ట్ ప్రిన్సిపల్ ఉపనిషత్సు. పుట ౬౦
(౨) బృహదారణ్యకము ౪౫ (3) రవీంద్రనాథటాగూరు. సాధన పుట ౧౮

తానే ధర్మము; తనకుఁ, దానున్న ప్రపంచమునకుఁ దానే ప్రభువు. అంతర్వాణీ ప్రబోధనముల ననుసరింపఁజాలని వారి కొఱకె నీతినియమము లవసరము. జ్ఞానులవిషయములోఁ బాప మొనర్చు నవకాశమే లేదు. బాహ్యశాసనమునకు వారు తమ యంతరంగమునం దుచిత స్థానము నిత్తురు. ఆత్మసిద్ధి ననుకూలించు వఱకు, ధర్మశాసనము బాహ్యమునుండి నియమింపఁబడినట్లుగ శ్రమాన్వితమైన యత్నముతో మానవుఁడు దాని ననుసరింప వలసివచ్చుటయు నుండును. కాని బ్రహ్మజ్ఞానకాంతి లోపల ప్రసరించినంతనే, నీతి నియమము మానవునిలో సహజమున్నదై అజ్ఞాతమై, నడచిపోవుచుండును. సిద్ధపురుషుఁడు చేయుకర్మ బాహ్యశాసనముల కనిష్టముగాఁ దలపంచునట్టిది కాదు; లీలా మాత్రముగా జరుగు పరమేశ్వరుని సంకల్పమున కాతఁడు సంపూర్ణాత్మ సమర్పణముచేసికొనును. విధి నిషేధములవలని బాధనష్టములను గణింపని స్వార్థరహితమైన ఆత్మోత్సాహ నిరవద్యప్రవాహరూపమైనదే జ్ఞానికర్మ. సంఘ మంగీకరించు సామాన్యప్రమాణములు, బాహ్యకర్తవ్యములు, నీతిసూత్ర ములు నాతనిదృష్టి కర్థములేనివి. జ్ఞానిహృదయము, సర్వము నందు సూత్రరూపముననున్న పరమాత్మను దర్శించిన బ్రహ్మ నందరసమునఁ దేలియాడుచు, అజ్ఞాని తనప్రాణము నెంత ప్రేమించునో, లోకము నాతఁడంతగాఁ బ్రేమించును. "పూర్ణ సంకల్పశుద్ధిగల వ్యక్తికిని నీతినియమములు వర్తించును; కాని యాతఁడు వాని ననుసరించితీరవలెనను బాధలేదు; ఏలన నవి వాని శుద్ధసంకల్పమునుండి కల్పింపఁబడినవే. కావున దైవసంక ల్పమునకు బాహ్యశాసనము లెట్లువర్తించును? ఇచట 'విధి'

యనుదానికి స్థానము లేదు. విధి, నియమము నాతని యిచ్ఛాకారార్పిత సంకల్పములో నిదివఱకే లీనమైయున్నవి." ౧. నీతి నియమములు శుద్ధసంకల్పముయొక్క బాహ్యరూపములు; అందుచే నవి వానిని బంధింపవు. అట్టిబ్రహ్మవేత్త సర్వనియమ సృష్టికర్తయు స్వారాట్టుగనై యుండును. విశ్వపరిణామములో మూఁడురకముల జీవులున్నారు. (౧) తమస్వార్థపరమైన యభివృద్ధినిఁగోరి, తమవాంఛాతృప్తికై తడవులాడు నికృష్టజీవులు వారెన్నఁడును సత్కర్మచేయరు; ఒకవేళఁ జేసినను, స్వర్గసుఖాశవలననో, నరకభీతినో స్వార్థపరులైచేయుదురు. (౨) ధర్మము నెఱిఁగియుండి, తమ యంతరంగమునఁగల మానసిక క్లేశములనుబోనాడు నుద్దేశముతో, శక్తివంచనము లేకుండ ననుసరింప యత్నించువారు. (3) జీవితసమస్యలన్నిటిని బరిష్కరించి, పూర్ణశాంతి నార్జించిన మహాత్ములు లోకోద్ధారకులు. జనోద్దేశమును వారెఱుఁగుదురు; ఆయుద్దేశము నప్రయత్నముగా వా రనుసరింతురు. మనకేదైన ధర్మసంశయము కలిగినప్పుడు, బ్రహ్మవేత్తలు తమ కర్తవ్యములయెడ నెట్లుప్రవర్తించిరో తెలిసికొని, అట్లుప్రవర్తింపుమని యుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. ౨. తమకుఁ దెలియకుండఁగానే యెట్లు నక్షత్రములు కాంతినిచ్చుచున్నవో, పుష్పములు సౌరభమును వెదఁజల్లుచున్నవో, యట్లే, జ్ఞానసిద్ధులు ధర్మవ్యాప్తికై, తమవిధులను నిర్వహించుచుందురు. ఇట్టిస్థితిని ప్రతిమానవుఁ డార్జింపవచ్చును; దేవునితో

౧. క్యాంటు మెటఫిజిక్సు ఆఫ్ మోరల్సు. పుట 3౧

౧. స్వాయమేవ రాజః.

౨. తైత్తిరీయము. ౧౨ ౧౧

నేకమగుట కవకాశమున్నదని యేకమగుటవలననే ఋజువు చేయవలెను. సిద్ధాంతము సత్యమని యనుభవమే సాక్ష్యమీయవలెను. క్రైస్తవ విద్వాంసుల ననుసరించి, మానవునిలోఁబూర్ణ దైవత్వ ప్రదర్శనము జీసస్ వ్యక్తిత్వములో నొకమారు జరిగినదని చెప్పుచున్నారు. జన్మించిన ప్రతిమానవునిలోఁ బూర్ణ దైవత్వసిద్ధిగాంచు నవకాశమున్నదనియు, సముచిత కృషివలన నట్టి సిద్ధిలభించుననియు, నుపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. మనుష్యుఁడు పరమార్థసంపాదన కృషితోఁగూడిన అపరిపూర్ణప్రపంచములో మాత్రమే నీతి కర్థమున్నది; కావున, నుపనిషత్తుల తత్త్వమందు నీతికున్నతస్థానములేదని కొందఱు విమర్శకులుచెప్పి యున్నారు. డ్యూసేన్ వ్రాసినాఁడు; "ఆత్మజ్ఞానసిద్ధి లభించిన వెనుక, ప్రతికర్మయు, నందుచేఁ బ్రతినీతి సూత్రాచరణము నర్థరహితమగుచున్నది." ౧. ఇట్టి దోషారోపణముల కాధారమును మేము పెక్కుమారులు చెప్పియుంటిమి. ధర్మానుష్ఠానము స్వీయలక్ష్యము కలదికాదు. అది జ్ఞానజీవితమునకు సాధనము. జ్ఞానమునకే అతీతమైన విలువయున్నది. ముక్తపురుషులు సృష్టికార్యక్రమములో దేవునితో భాగస్వాములగుదురు. పరిపూర్ణమైన బ్రహ్మార్పణబుద్ధితో గడపు జీవితముయొక్క లక్ష్యములో ధర్మానుష్ఠానము లీనమైపోవును. ఈస్థితిలోఁ బ్రత్యేకవ్యక్తి, పరమాత్మలోఁ గలిసిపోవును. ఈపరమాత్మానుసంధానమునకే నిజమైన విలువయున్నది. దానికి సాధనభూతమైన ధర్మానుష్ఠానము నిష్ప్రయోజనముకాదు.

౧. ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు. పుట ౩౬౫.

౧౬—మతదృష్టి

మతము ప్రధానముగా జీవితానుభవసంబంధమైనది; మతదృష్టి వికాసమున కుపనిషత్తులు మూఁడుదశలను జెప్పినవి: శ్రవణమనఁగా వినుట, మననమనఁగా సమాలోచనము, నిదిధ్యాసనమనఁగా నాంతరంగిక ధ్యానము; ౧. ప్రథమదశలో మతజీవితములో సంప్రదాయమునకుఁ గలస్థానమును దెల్పును. దేవుని యందు సజీవమైన విశ్వాసము నుపదేశించుటకు సంప్రదాయసిద్ధమైన సత్యసూత్రమేదో యొకటికావలెను. "తాము చూడకున్నను, విశ్వసించినవారు ధన్యులు." మానవులలో నధికసంఖ్యాకులు సంప్రదాయమువలనను, రూపదర్శనము వలనను దృష్టి పొందుదురు. సంప్రదాయము ననుసరించుటే మతమని యుపనిషత్తుల యభిప్రాయముగాఁ దీసికొనరాదు. నిశితపరిశీలనముచే సంప్రదాయాంతర్గతమైయున్న సత్యమును నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనము ప్రయత్నింపవలెను. సహేతుకసమ్యక్పరిశీల నావసరమును ద్వితీయదశ ప్రకటించుచున్నది. మొదట నాప్తవాక్యముగా నమ్మినది సహేతుకమని మనము నిర్ణయించుకొందుము. సత్యము నర్థముచేసికొన్నంత మాత్రముచే నది యనుభవము కాఁజాలదు. అత్యున్నతమతదృష్టికి సత్యము గ్రహింపఁబడినది కాక, దర్శింపఁబడినదగును. ఈసత్యానుభవమునకు, ఈపరమార్థదర్శనమునకు, తార్కికప్రజ్ఞా విధానముగాక వేఱొకవిధమైన దృష్టికావలెను. నిదిధ్యాసము తార్కికదృష్టిచే

---

౧. బృహదారణ్యకము ౨అ. ౪.౫; ౪అ. ౫.౬. ఉదయనుఁడు తన కుసుమాంజలి ౧అ. ౩లో నుదాహరించిన యొకశ్లోకములో ఆగమానుమాన ధ్యానములు చెప్పఁబడినవి.

లభించిన నిర్ణయము నాత్మావలోకనము లేక దర్శనముగా మా ర్చును. అనగా సత్యారాధనం లోకాతీతమై విలువనలెను. [illegible] పండితుండు చెప్పినట్లు, జ్యోతిశ్శాస్త్రము నభ్యసించిన వారు "పూర్వపరిణామములో నక్షత్రములను జూచుచుండుట", దేవ దేవుని వలసినదని. మనమన్వేషించు సత్యమును మనోనేత్రము నందుం చుండునట్లు చూచుట. ధ్యానమొక నిర్ణయమైన నిశ్చయ తత్త్వము లేక మూర్ఛవంటి పరిపరిత్యక్తస్థితికై చెప్పియుండలేదు; మనసున్న సత్పదార్థముపై నేకాగ్రత సాధించుటకే యుపదేశింపబడినది. ఆలోచనము [illegible] సంకల్పకారకములు నిరోధించి, వానినా కర్షణములు నవలకు త్రోసిపుచ్చి నాలో చిత్తము నొకమార్గముపై నిలిపి, యందు ప్రవేశించి, దానిలో నేకమగును. ఉపాసనా సాధనము, ధ్యానము, సత్యదర్శనము వంటివంగములుగా [illegible] మును దర్శించుట కనుకూలమైన వ్యక్తిత్వమును నిర్మించును. జ్ఞానతత్త్వము గలవ్యక్తి దేవుని స్వరూపమును గూర్చి ధ్యానించును; భక్తితత్త్వము గలవాడు, భక్తిపరవశుడై దేవునియందు మగ్నుడగును. మనయజ్ఞానజీవితములో వలెగాక, మతానుభవములో మనము పొందగోరువస్తువు మనకు వేఱుగా దూరముగానుండదు. గాఢమైన అనుభూతి, జీవితమునందుగల వేగములో బ్రవహించి, ద్వైతత్వము నేకత్వమే సిద్ధించినట్లగును. దైవారాధకుడు తానారాధించు దైవలక్షణములను బొందును. ఆరాధింపబడిన దేవుడారాధకునిలో బ్రవేశించు టేకాదు, ఆరాధన నేత్యైపోవును. ఇట్టి మనఃపరివర్తనముచే జీవితమంత యుమాఱిపోవును. ఉపనిషత్తులు సామాన్య దేవతల దర్శనమును గూర్చియే కాక, సమాధ్యవస్థలో బ్రహ్మదర్శనమును వర్ణించి

నవి. దర్శింపబడిన వస్తువులకుఁ బరిమితి, వ్యక్తిత్వము నున్నంత కాలము, పరమావధిని మనము జేరలేదనియర్థము. పరబ్రహ్మ దర్శనముచేతనే బ్రహ్మాత్వసిద్ధి లభించును.

మానవస్వభావ పూర్ణపరివర్తనమునుపనిషణ్మతముకోరు చున్నదని స్పష్టమైనది. అదియొకనామమాత్రి విశ్వాసము కాని, నీతిశిక్షణముకాని, పాక్షికమతశాఖకాని కాదు. బుద్ధీతర మైన మానవప్రకృతిరంగముల నుపనిషత్తులు విడిచిపెట్టినవని విమర్శించుట సత్యముకాదు. వివేకస్వభావమునకు, నూహాస్వ భావమునకుఁ గూడ లక్ష్యసిద్ధిఁ జెందుమార్గముల నుపదేశించి నవి. సామాన్యబుద్ధికి మతానుష్ఠానమునఁ గలుగు వైరుధ్యముల నుపనిషత్తులెఱుఁగును. దేవుఁడు పూర్ణకల్యాణ స్వరూపియైన చో, నీతిధర్మము సిద్ధిపొందినట్లే; ఏలన, లోకములో సర్వము నట్టిదేవుని పూర్ణసంకల్పముచేతనే జరుగుచున్నది, దేవునిసృష్టి కర్తగాఁ దీసికొన్నచో, దనపూర్ణత్వమునకు లోపమును గలి గించు దేనినైనను సృజింపవలెను. సృజింపఁబడినలోకము సృష్టి కర్తనుండియే వేఱైనవయి యుండవలెను, లేదా, రెండునొకటే కావలెను; కాని దేవుఁడే లోకమనుట కేమతధర్మముకాని, నీతి ధర్మముకాని యంగీకరింపదు. మతమందు, మానవసంకల్పము, దైవసంకల్పము వేఱుగానున్నవి. రెండు నొకటైనచో నీతికిస్థాన ములేదు; ఏలన స్వతంత్రమైన మానవసంకల్పస్థితియే లేదు. రెండును వేఱైనచో. నపుడు దేవుఁ డపరిపూర్ణుఁడు,పరిచ్ఛిన్నుఁ డునగును; అట్టిదేవునిలో మనకు విశ్వాసముండఁజాలదు. మఱి యు, దేవునికి స్వతంత్రసంకల్పమున్నదందుమా, అప్పుడాతఁడు కర్మను త్రోసిపైచి ఫలమీయవచ్చును; అనఁగా స్వైరవిహారమే

ప్రధానసత్యమగును. అట్లుకాక, దేవుఁడును గొన్నినియమ ములకు బద్ధుఁడై, మనకర్మలననుసరించి ఫలములనిచ్చు వాఁడై నచో, దేవునిస్వాతంత్ర్యము సన్నగిల్లినది. ఇట్టి భావవైరుధ్య ములు, మనము దేవునిఁగూర్చి యూహింపఁగల అత్యుత్తమ భావము, అత్యుత్తమముగాదని ఋజువుచేయుచున్నవి. మతమీ విధముగా క్రిందిమెట్టుపైనుండి, అసంపూర్ణదైవభావము తోడ నే సంతృప్తి పొంది, యందెన్ని వైరుధ్యములున్నను సహించి యూరకుండవలెను. ఈపరిస్థితిని మనము సమర్థింపవచ్చును. పరమసత్యమును నిర్ణయించుట మతముయొక్క పనికాదు. తత్త్వదృష్టిననుసరించి, యెంతమహోన్నతములైనను, దేవునిగూ ర్చిన భావములు పరిపూర్ణసత్యములుగావని చెప్పఁగొనవచ్చు ను.౧. ఉపనిషత్సిద్ధాంతముయొక్క సారాంశమిదియైనను, ఉపని షత్తులు సాక్షాత్కారముచేఁ జూచిన సత్యదర్శనమును మన మొక శాస్త్రీయసిద్ధాంతముగా మార్చినపుడు దేవునిగూర్చిన మతసిద్ధాంతమసంపూర్ణమైనదని స్పష్టమైన నిర్ణయముగా బయ ల్పడును.మఱియు నుపనిషత్తు లుత్తమాధమ రూపములైన మత విధానముల నంగీకరించును.

ఉపనిషత్తుల అత్యుత్తమమైన మతము నిశ్చయదీక్షతోఁ జేయఁబడిన దైవ ధ్యానము, దైవానుకూల ప్రవర్తనము, దైవా రాధమునైయున్నది. ఇతరమత ప్రాంగణములలో నింకను సం చారముచేయుచున్న సంప్రదాయసిద్ధ హేతుశూన్యసిద్ధాం తములు, దైవశక్తి వైచిత్ర్యప్రదర్శనములు నుపనిషణ్మతమును గలుషమొనర్చియుండలేదు. ఉపనిషత్ప్రధానసిద్ధాంతమైన, సర్వ

౧. చూడు. కేనోపనిషత్తు ౧౪.౫.౮

ప్రపంచవ్యాప్తమైయున్న పరమసత్యస్వరూప మేకము నద్వితీయమునను నదియొక పిడివాదముగాఁ బ్రకటింపఁబడియుండలేదు మానవప్రజ్ఞా సామర్థ్య మూహింపఁగల పరమార్థస్వరూపమది. తత్త్వశాస్త్రప్రకృతి శాస్త్రాభివృద్ధి దానికి విరోధముకాదు. సరికదా దానినే సమర్థించుచున్నది. సర్వసత్యమైన పరమాత్మ యెడ నఖండగౌరవ ప్రేమాతిశయమే ఉపనిషణ్మతము. అట్టి ధ్యానము జ్ఞానమయమైనభక్తి. మతానుష్ఠానోన్మాదావస్థలో జీవుఁడు దేవుఁడుగలిసి యేకమైపోవుదురు. ఉపనిషణ్మతములో సృష్టియొక్క యేకత్వము, పూర్ణత్వము పరమాత్మపూర్ణమైన సత్యము. సామాన్య మతాచరణమునకిది తృప్తికరము గాకపోవచ్చును, అల్పుఁడగు మానవుఁ డనంతమగు పరమాత్మను గ్రహింపఁజాలకపోవచ్చును. సామాన్యుఁడట్టి పరమాత్మను తననుండి వేఱైన యొకదృశ్యముగాఁ దలపోయును. అవ్యక్త నిర్గుణ బ్రహ్మ మొక సగుణదైవమగును. సగుణదైవస్వరూపము పరమసత్యముగాకున్నను, సామాన్య మతదృష్టికది యవసరము. దేవుఁడు మిత్రుఁడు, బంధువు, పిత, సృష్టికర్త, జగత్పాలకుఁడు. ఆతఁడు పురుషోత్తముఁడని చెప్పఁబడెను కాని యాతఁడు లోకమును దూరముగానుండి పాలింపఁడు. పాలించినచో, నప్పుడా దేవునికి లోకమునకు సన్నిహితసంబంధముండదు. ఆతఁడు విశ్వాంతర్యామి. ఆతఁడొక పురుషుఁడైనను, సర్వాతీతుఁడు, సర్వాంతర్యామి, సర్వవ్యాపి, సర్వవస్తువు లాతనియం దాతనిచే నాతనికొఱకేయున్నవి. కాని జాకోబీ పండితుఁడు చెప్పిన ట్లదృశ్యముగానున్న దేవుఁడు దేవుఁడేకాఁడు. మనమనుకొనినవాఁడే దేవుఁడనితలఁచుట దైవద్రోహము. మతదృష్టిలోని దేవుఁడు పరమ

సత్పదార్థముయొక్క అసంపూర్ణ ప్రదర్శనమయినప్పటికి నది నొక కవి కల్పితపదార్థముకాదు. మనయల్పమైన మనశ్శక్తికి, పరమాత్మ జగద్రూపముగా మాఱినప్పుడున్న యునికియే దేవుఁడే. నిర్గుణపరమాత్మ, సగుణుఁడగు దేవుఁడయ్యెను. పరి పూర్ణమైన సత్పదార్థ మసత్పదార్థద్వారమున మాఱలేదను పరిపూ ర్ణత్వమును సాధించుటకు మన్ననగల భావముగా దేవునిమూర్తి ముపనిషత్తు లంగీకరించును. ఉపనిషత్తులో దేవుఁడొక్కఁడే సంపూ ర్ణపదార్థముగాదు. నిర్గుణబ్రహ్మము సగుణమూర్తియైన దేవుఁడు నొకటేయని యుపనిషత్తుల నిర్ణయభావము. ఒకే సత్పదార్థ మును, దానియొక్క సగుణాతీతత్వమును జ్ఞానాతీతత్వమును. సర్వగతత్వమును చెప్పునప్పుడు పూర్ణబ్రహ్మమనియు; సాక్షాత్కా రానుభవమున కనుగుణమగు భక్తిభావముతో ఉపాసనాపాత్రమునే సగుణమూర్తియైన యీశ్వరుఁడనియు వర్ణింతుము. రెంటికి సం బంధము, దేవునకుఁ దన్మూర్తియైన ప్రతిమకుఁగల సంబంధము వంటిదే. ౧. నిర్గుణ పరబ్రహ్మమునుగూర్చిన ధ్యానమే, సగుణ మూర్తియైన యీశ్వరునియందు గాఢమైన భక్తియగును. అయి నప్పటికి రెండునొకటే. పరమాత్మ నిర్గుణుఁడు సగుణుఁడుకూడ నైయున్నాఁడు. ౨. మానవుఁడు దేవుఁడు తనకతీతుఁడైయు న్నాఁడనియు నాతనికృపయే కావలసినదనియునమ్మును. మాన వుని జన్మబంధవిముక్తికి దేవునిప్రసాద మవసరము, "ఈ యాత్మ, వేదాభ్యాసముచేఁగాని, మేధశ్శక్తిచేఁగాని, పాండిత్య బలముచేఁగాని లభింపదు. దాని నెవఁడు గాఢముగాఁ గోరునో

౧. తైత్తిరీయము ౧అ ౬ శంకరభాష్యము, "సాలగ్రామ ఇవ విష్ణోః"
౨ మూర్తామూర్తము. తైత్తిరీయము ౧అ ౬; శంకరభాష్యము.

వాఁడు పొందును. ఆత్మయుఁదనస్వస్వరూపము నాతనికిఁ గటా క్షించును." 3. కొన్నివేళలం దనుభవావేశ మతిశయించి నపుడు భక్తుఁ డిట్లుపల్కెను: "ఈశ్వరుఁ డూర్ధ్వలోకము లెవ్వరి కీయఁదలంచునో వానిచేఁ బుణ్యకర్మలుచేయించును;ఎవ్వని కధో లోకమీయఁదలఁచెనో యాతనిచేఁ బాపకర్మలుచేయించును."४ మానవేశ్వరైక్యభావము చిరకాలశిక్షణముచేఁగాని లభింపదు. మతానుభవలక్ష్యము సిద్ధించినవెనుక, వ్యక్తిగతాభిప్రాయము మాఱిపోవును. మతానుభవక్రమ వికాసమందినకొలఁది, భక్తునికి దేవునికి భేదము క్రమముగాఁ దొలఁగిపోయి, తుదకిరువురొకటే యైపోదురు. అప్పుడు సంప్రదాయము ననుసరించిన ప్రార్థన మేమియునుండదు. పరమాత్మ బ్రహ్మాండమునంతయు నావ రించి, మహాప్రవాహరూపమునఁ దనయందుఁ బ్రవేశించినట్లు గోచరించును. మనపరిమితములైన హద్దులు తెగిపోయి, మానవ సహజమైన లోపములన్నియు నదృశ్యములగును. మతానుభవ సిద్ధియనఁగా మతము నతిక్రమించుట, ఆదర్శ ప్రాయమైన మతము, ద్వైతముతోనారంభించి, యద్వైతముతో నంతమం దును. మతారాధనము దైవభీతితో నారంభించి, భక్తిగా మాఱి, తరువాతఁ బరిశుద్ధప్రేమయై దేవునితో నైక్యభావముద యించి, సమాధ్యవస్థలో జీవదేవు లేకత్వములో లయమై పోదురు. అట్టిసిద్ధావస్థ ప్రాప్తించువఱకు మతారాధన మంగీక రింపకతప్పదు.

అసమగ్రములగు నారాధనవిధానములు సమగ్రారా ధనమునకు సాధనరూపములుగా నంగీకరింపఁబడినవి. తమకాల

3. ముండకము 3అ ౧.3; కఠము. ౨అ ౨3 (४) కౌషీతకి ౩అ౮

మున వ్యాప్తిలోనున్న పరస్పరవిరుద్ధ మతారాధన విధానము లన్నిటికిఁ దగినస్థానమీయఁగోరి, యుపనిషత్తులు తమసామరస్యభావములోఁ గొంత యసామంజస్యమును గూడఁ బ్రదర్శించినవి. కొందఱద్భుత ప్రదర్శనములందు విశ్వసించిరి; ఏకాగ్రత, తపస్సు మున్నగు పద్ధతులచేఁ బ్రకృతిశక్తులను లొంగఁదీసి స్వాధీనమొనర్చుకొనుట కొందఱియభిప్రాయమయ్యెను; కొందఱు కేవల బాహ్యకర్మకలాపమగ్నులైరి; కొందఱు వైదిక దేవతోపాసకులైరి; కొలఁదిమంది లోకబంధములనుండి ముక్తిని సంపాదించుటకు జ్ఞానమే సాధనమని తలఁచిరి. సర్వవస్తువులందు సర్వకాలములందు, సర్వదేశములందు నెల్లప్పుడు నిత్యుఁడై యున్న దేవుని, సామాన్యమానవుఁడొక వస్తువునందు, నొకకాలమునందు నొకప్రదేశమందు మాత్రమే చూడ శక్తిగలవాఁడగుటచే ప్రాకృతప్రజాకోటియొక్క దైవారాధన విధానములలో లోపములున్నవని, మానవసహజమైన హృదయదౌర్బల్యమును గణింపక, నిరసించినచోఁ, బ్రజాజీవితములో దైవారాధన మసలే లేకుండఁబోవు సంకటస్థితి యేర్పడుట కవకాశమున్నదని యెఱిఁగిన మహనీయులగు నుపనిషణ్మహర్షులు సకల మతారాధనములకుఁ దత్తదుచిత స్థానములనిచ్చి యంగీకరించిరి. అసలు లేకపోవుటకంటె నేదోయొక విధమైన దైవారాధనము మంచిది; అందుచే నేరూపమున దేవునుపాసించిన నట్టి ఫలితము లభించునని చెప్పఁబడెను. "బ్రహ్మమును బోషకుఁడుగా నారాధించినచోఁ బోషణము లభించును; బ్రహ్మమును మహత్పదార్థముగా నారాధించిన మహత్త్వమబ్బును, బ్రహ్మమును మనశ్శక్తిగా ధ్యానించిన, మనశ్శక్తి లభించును; బ్రహ్మ

మును బ్రహ్మపదార్థముగా ధ్యానించిన బ్రహ్మత్వమే ప్రాప్తించును."౧. భిన్న మానవులకు దేవుఁడు భిన్న రూపములలో దర్శనమిచ్చును. ఇది భగవదవతార వాదముగాదు; ఏలన నీవాదముపనిషత్తులలోఁ జెప్పఁబడి యుండలేదు. నిర్గుణబ్రహ్మోపాసన ముత్తమమతవిధాన మని యుపనిషత్తులు నిర్వచించి యున్నవి. దాని తరువాత నుత్తమమైనది సర్వాంతర్యామియైన యేకేశ్వరునియెడ సమగ్రభక్తి తత్పరత్వము; వైదిక దేవతలను, తదితర దేవతల నుపాసించు టధమమైన మతవిధానము.

ఉపనిషత్తులెట్టి మతోపాసనమును బోధింపవని విమర్శింపఁబడినవి. డాక్టరు అర్కుహార్టు పండితుఁడిట్లు వాక్రుచ్చి నాఁడు "నిజమైన దైవారాధన విధానము స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినను, నిత్యముఁ గొన్ని వేళల నొకశ్లోకమున నుద్ఘాటింపఁబడిన భావమింకొకటి యున్నది. ఉపాస్యమైనయాత్మ, ఉపాసకునియాత్మయు నొకటేయనియు, మానవునికి దేవునికి భేదము లేదనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాని యీభేదమే ఆస్తికమతారాధనమునకుఁ బూర్తిగా నవసరము''౧. మానవేశ్వరైకత్వము సత్యమని ఉపనిషత్తులుద్ఘాటించిన మాటసత్యమే. క్రిందిమెట్టులో దైవమానవులకు మనము చూచు భేదము పైమెట్టులో నేకత్వమున నదృశ్యమైనది. "మానవుఁడింకొక దేవత నుపాసించి, తాను దేవుఁడు వేఱని భావించినచో నాతఁడజ్ఞుఁడే." ౨. బ్రహ్మ

౧. తైత్తిరీయము. 3అ. ౧౦; చూ. ఛాందోగ్యము ౧అ. 3-౧౨; బృహదారణ్యకము ౧అ. ౨.౧3

౧. ది ఉపనిషత్సు అండులైఫ్ పుట. ౬౦

౨. బృహదారణ్యకము ౧అ. ౪.౧౦

కత్వ్య ముపనిషత్తుల పరిణామసిద్ధాంతము; దైవాంతర్యామిత్వము కేంద్రసిద్ధాంతము. ఇవి నిజముగ మతారాధనమునకు నిమిత్తమైనవి. నిజమైనమతమున దైవారాధనమునకు స్థానము లేదనియర్థము, ఏలన దేవుని సర్వాంతర్యామిత్వమును నిజముగ దైవారాధన మంగీకరింపక తప్పదు. సత్యమైనమతము, పరిచ్ఛిన్న వస్తువులు స్వయంభూతములు కాని, స్వయంపోషకములు కాని కావనియు దేవుఁడన్నిటికతీతుఁడై, కారణుఁడై, అంతర్యామియై, సర్వాధారము, మూలము, పరమావధియునై యున్నాఁడని యుపదేశించుచున్నవి. "నేను స్వర్గమున కేగినచో నీవచ్చటనున్నావు; నరకమున నేను నివసించుచో నాశ్చర్యముగా నీవు నచట నున్నావు. నే నుదయమునె రెక్కలుకట్టుకొని, దూరతమసాగర సీమల కెగిరిపోయినచో నచటను నీహస్తమె నాకు బలమిచ్చినది"౩. "నేను దగ్గఱనున్న దేవుఁడనా లేక దూరమున లేనా? యని దేవుఁడు పలికినాఁడు. నేను జూడని రహస్యప్రదేశముల నెవఁడైన దాగుకొనఁగలఁడా? యని దేవుఁడడుగును; ఈలోకము నితరలోకమును నేనాక్రమించి యుండలేదా" మనము దేవునియందుండి, చరించుచు. జీవించుచున్నాము"౧. మఱియు "నెవఁడు ప్రేమమయుఁడో వాఁడు దేవునియందు, దేవుఁడు వానియందు నివసింతురు"౨. నిజమైన మతము సర్వాంతర్యామిత్వము నంగీకరించి, నిగూఢయోగవిద్యయై పరిణమించును.

(౩) సామ్ ౧౩౯. ౮. సెయింటుపాల్.

(౧) సెయింటుజాన్. (౨) ముండకము ౩అ. ౨-౮ మాముప్రశ్న ౬అ.౫.

౧౭—మోక్షము.

ఉత్తమమతానుభవసిద్ధి, పరమపురుషునితో సాయుజ్యము, శూన్యప్రవేశమగునా? ఈసిద్ధావస్థలోఁ బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వము శిథిలమై, స్వార్థపూరితాహంభావము నశించిపోవుననియుపనిషత్తుల నిశ్చయభావమే కాని యది శూన్యముకాని మరణముకానికాదు. "ప్రవహించుచున్న నదులు సాగరమునఁ బ్రవేశించి తమ నామరూపములను గోల్పోవునట్లు, జ్ఞానియైనవాఁడు తన నామరూపములను నుజ్జగించి, సర్వాతీతుఁడైన దైవమునందుఁ బ్రవేశింతురు."3. అజ్ఞానములోనున్న మానవుని స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము నుపనిషత్తు లంగీకరింపవు. తమస్వీయసిద్ధికై ప్రార్థించువారు, తమ ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము, ప్రళయానంతరము కూడ నుండునని నమ్ముదురు. అనిత్యజీవితములో నిత్యమైనది, వ్యక్తిస్వభావములో నుత్తమమైనదియు ననంతమైనసత్పదార్థము; ఇది శరీరము నశించినవెనుక నిత్యమై యుండునది. నిత్యమైన విలువగల దెన్నఁడు నశింపదు. ఈజీవితములో నెట్టి పరమార్థమునఁగోరి, దాని నసంపూర్ణముగా సంపాదింతుమో 'యట్టి' పరమార్థము పరమాత్మయందు సంపూర్ణముగాఁ బొందఁగలము. మనుష్యమాత్రులముగా మనము, మనలక్ష్యముల నరుదుగాఁ గొన్ని వేళలందు మాత్రమే కిరణమాత్రముగా దర్శింపఁగలము. సిద్ధావస్థలో దానిని సంపూర్ణముగా నవిచ్ఛిన్నముగాఁ బొందఁగలుగుదుము. మన మీలోకమునఁ బొందు నానందము శాశ్వతానందముయొక్క ఛాయామాత్రమెట్లో తైత్తిరీయోపనిషత్తు పలుకుచున్నది. ౧. అనంతశ్రమకోర్చి, సంసార

---

౧. తైత్తిరీయము ౨అ. ౮: కౌషీతకి ౧.అ. 3-౫;
బృహదారణ్యకము ౪అ.3.33

సాగరమును తరించి, నునము జేరఁబోవున దాకఁటిచిచ్చున కగ్గ్యై మరణించు నెడారికాఁజాలదు. మోక్షస్థితి జీవితపరిపూర్ణత్వము లభించుస్థితియని గ్రహింపవలెను. పరబ్రహ్మముశూన్యస్థితియైనచో, జీవబంధములనుండి విముక్తులమై యట్టి శూన్యమునఁ బ్రవేశింతుమని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు మానవుఁడు పోవుపరమావధి వినాశమే. అట్టి నిర్ణయము నుపనిషత్తు లంగీకరింపవు. సిద్ధావస్థలోఁ దాదాత్మ్యము, నమృతానందములభించి, జీవుని జీవత్వము నశించి, దేవునితో నేకత్వము ప్రాప్తించును. ఈసిద్ధావస్థయొక్క స్వరూపము వర్ణనాతీతము. దానిని సూచించుటకు మాత్రమే వీలగును. అది పూర్ణానందస్వరూపము; ఆత్మపెరిగి పరమాత్మగా మారిన దివ్యపదము; ఇహాపరము లేకమై ప్రవహించు పుణ్యతీర్థము. అనుభవైకవేద్యమగు బ్రహ్మానందస్థితి నుపమాద్యలంకారములచేఁ జెప్పనగునే కాని ప్రత్యక్షముగా వర్ణించుట సాధ్యముకాదు. మనజీవితములో నట్టియవస్థలు కొన్ని బ్రహ్మానందస్థితి కుదాహరణములుగా సూచింపఁదగును. బేరన్ వాన్ హ్యూజెల్ సమాధ్యవస్థనుగూర్చి చెప్పుచు, "ఏకాగ్రతయొక్క నైశిత్యము ననుసరించి, సమాధిగతుఁడైనవ్యక్తి కాయవస్థలోఁ గాలగతియుండదు; అనఁగా నిత్యత్వము గోచరించును. ఇచట ఆత్మనిత్యత్వము దేవుని లక్షణమాలాత్మకుఁ గలుగునను సమానత్వభావముచే నూహింపఁబడినదికాదు; సమాధిగతుఁడైన యావ్యక్తి కాలాతీత శాశ్వతత్వమును గుర్తించుటచే స్వీయనిత్యత్వమును గ్రహించును. అమృతత్వము చనిపోవుముందర లభింపదు; కాని శాశ్వతత్వము దెలియును. 'నిత్యవర్తమాన' మైన పరిస్థితిలో శాశ్వతత్వ మనుభవింపఁ

బడును. అట్టి యనుభవమునకుఁ బూర్వమూహింపఁబడిన ఆత్మ యొక్క అమరత్వత్వ మీయనుభవావస్థలో స్పష్టమై గోచరించును."౧. ఒక గాన మాధుర్యము ననుభవించుటలో, నొక చిత్రలేఖనమునుగూర్చి కలిగిన తన్మయత్వములో, నొకవాదములోని పూర్ణసారాంశము నవగాహనము చేసికొనుటలో, మనము యోగసిద్ధి తుల్యావస్థలోనుండి, దైవదర్శనము, దేశకాలాతీతస్థితినిఁ జవిచూతుము.౧. పరమాత్మను భవదృష్టిలో ననిత్యవస్తువుల మూలస్థితి నిత్యమైనదని తెలియుటచే, వాని నిజమైన విలువ నిర్ణయింపవీలగును.

మానవ స్వభావదృష్టినుండి, పూర్ణబ్రహ్మానుభవస్థితి వర్ణనాతీతమగుటచే దానిని వర్ణింపఁబూనుట సాధ్యమైనపనికాదు.

---

౧. ఇటర్నల్ లైఫ్ పుట ౨౭

౧. సెయింటు ఆగస్టైన్ తన కన్ఫెషన్సులో నిట్లుచెప్పెను: "మన దేహసంబంధవ్యాపారమంతయు నాగిపోయి,భూమ్యాకాశ సముద్రాది రూపములన్నియు నదృశ్యములై, బ్రహ్మాండమంతయుఁ బ్రశాంతమై, మన జీవాత్మయునిశ్శబ్దమై, సర్వభావాతీతస్థితికిఁబోయి, యీలోకమునకు సంబంధించిన యాలోచనములుఁ భావములు, చిహ్నములు, శబ్దములు నన్నియు సమసిపోయి యున్న యాస్థితి నూహింపుఁడు. అప్పుడాస్థితిలో నాజీవిపలికెడు పలుకులు వినఁగలవాడిట్లు వినును: "మాకుఁగర్తలము మేముగాదు; నిత్యుఁడైన పరమేశ్వరుఁడు మాకర్త"యని తిరిగిమౌనమువహించి, దేవునిమాటలే వినుమని దేవుని మనకుఁ జూపినపుడు, శరీరముకాని, వాక్కుగాని, రూపముగాని లేనిచోటనుండి దైవవాణివినఁబడును. అప్పుడుమనము, మనవ్యక్తిత్వము నుండి బయల్పడి, దివ్యజ్ఞానజ్యోతిచే స్ఫురించిన నిత్యసత్యమైన దైవమూర్తిని దర్శింతుము; అట్టి దైవసాక్షాత్కారము మనకెల్లపుడుండి, యేయితర రూపములు గోచరింపక, నిత్యానంద సమాధిగ్రస్తులమైయుండెడి యాస్థితినే "దేవుని యానందరాజ్యములోఁ బ్రవేశింపుము"ను వాక్యములో వర్ణింపఁబడినది."

అందుచే నుపనిషత్తులు స్పష్టమైనభాషలో నాస్థితిని వర్ణించి యుండ లేదు.

ఉపనిషత్తులలో రెండు పరస్పరవిరుద్ధములైన వర్ణనము లీయఁబడినవి; దేవునితో సమానమైనస్థితిగా నొకటియు, దేవునితో నైక్యస్థితి రెండవదియు నైయున్నది.

జీవాత్మ పరమాత్మలోఁగలిసి యేకమగునని చెప్పిన కొన్ని వాక్యములుగలవు. "ప్రణవము ధనుస్సు; ఆత్మ, బాణము; బ్రహ్మము లక్ష్యము. జితేంద్రియుఁడైన సాధకుఁడు లక్ష్యమును గొట్టవలెను. లక్ష్యమునుకొట్టునాతఁడు, బాణము లక్ష్యమునందు గ్రుచ్చుకొనిపోయి నిలిచినట్లే, బ్రహ్మమునందు మగ్నుఁడై బ్రహ్మమైపోవురు.'' ౨. జీవాత్మయే బ్రహ్మమగును. ౩. ఇచట జీవబ్రహ్మైకత్వ ముపపాదింపబడెను. "ఇవన్నియు నమర్త్యమై పరిపూర్ణమైన బ్రహ్మమునందు లయమై యేకమైపోవును." ౪. "అవినాశమై, పరమోత్కృష్టమైన బ్రహ్మమునం దాతఁడు కలిసి యేకమగును." ౫. "వాఁడు సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వస్వరూపి యగును."౬. "వాఁడు సర్వమునందుఁ బ్రవేశించును." ౭. ముక్తజీవి యాత్మ సర్వవస్తువులయందుఁ బ్రవేశించి, సర్వవస్తువులతోఁ దాదాత్మ్యమును బొందును. "బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును బొంది, తాము గనిన జ్ఞానముతోఁ దృప్తిఁగాంచి, తమమనోరథము సఫలమై, వాంఛాతీతులై,

౨. ముండకము౨అ ౧౫ (౩) శరవత్తన్మ
౪. ముండకము ౩అ ౨. ౭. (౫) ప్రశ్న ౪అ ౯.
౬. ప్రశ్న ౪అ ౧౦. ససర్వజ్ఞస్సర్వోభవతి.
౭. ప్రశ్న ౧అ; ౭అ సర్వమేవావిశతి.

పూర్ణశాంతిగలిగి, సర్వదిశలందు సర్వవ్యాపియైయున్న పరమా త్మను దర్శించి, నిత్య నిశ్చలసమాధిలోనుండి, సర్వమునందుఁ బ్రవేశింతురు.'' 3. సర్వవ్యాపియై, సర్వాంతర్యామియై సర్వ సృష్టినిఁ దనయందు క్షేమముగా ధరించినపరమాత్మ నెఱిఁగిన సిద్ధుల కేవిధమైన క్లేశముగాని దుఃఖముగాని యుండదు. "వేదాంతవిజ్ఞాన సుస్థిరరహస్యమును నిస్సంశయముగా నెఱిఁగిన సిద్ధపురుషులు, సర్వసంగత్యాగముచే శుద్ధాత్ములై బ్రహ్మ లోకములనుబొంది, తమ దేహపతనానంతరము' వారియాత్మయేఁ పరబ్రహ్మమగుటచే బ్రహ్మైక్యమును గాంతురు." ४. మోక్ష సిద్ధిగాంచిన మునులు తమ యేకత్వము నతిగాఢానుభవముగాఁ గాంచి, తామే బ్రహ్మమని చెప్పుటకు సంశయింపరు; ''నేనే అన్నము. అన్నభోక్తను నేనే, నేనే ద్రష్టను; దృశ్యమును నేనే, రెండు నేకమైన రూపమును నేనే, ప్రథమజుఁడను నేనే; సృష్టిలయ కారుఁడను నేనే; సూర్య తేజమువంటి తేజోరూపుఁడను నేనే. సృష్టి, దేవతలకుఁ గేంద్రము నేనే."౫. ఈవాక్యములవలన, ద్వైవేతరవ్యక్తిత్వ మింకొకటిలేదనియు నం దుచే నాస్థితినిఁబొందిన వెనుకసిద్ధుఁ డేకర్మయుఁ జేయనవసరము లేదనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈస్థితి, మరణించినవెనుక మఱలఁ బ్రతుకుటవంటిది; కాని యిప్పు డెఱుక లేదు; దేహము లేదు; మనస్సు నశించినది. అంతయు నంధకారమే, మనకునచ్చినచో నీ స్థితిని, కలలేని గాఢనిద్రయనియు, వివేకములేని శాంతియనియుఁ

3. ముండకము ౩అ ౨. ౫.
४. ముండకము ౩అ ౨. ౬.
౫. తైత్తిరీయము ౩అ

చెప్పుకొనవచ్చును. "ఒక యుప్పుపలుకును నీటిలోఁబడవేసి నపుడది యందుఁ గలిసిపోయి, తిరిగి తీయుటకెట్లు సాధ్యము కాదో; కాని యానీటిలోనే ప్రక్కఁ గొంతయుదకమునుదీసి రుచిచూచిన నుప్పగానేయుండునో, అదేవిధముగా నీపరమాత్మ అనంతము, నవిచ్ఛిన్నము, పూర్ణజ్ఞానమునై, యీజీవుల దృష్టిలో గోచరించి, వారిలో నదృశ్యమగును. మరణానంతరము తెలివిలేద"ని మైత్రేయితో యాజ్ఞవల్క్యుఁడు పలికినపుడు, మైత్రేయి యిట్లుచెప్పినది: "మరణానంతరము తెలివిలేదని నీవు చెప్పినవాక్యము నాకర్థము గాలేదు." యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జవాబిచ్చెను: "నే చెప్పినదానిలో సంశయమేమియునులేదు. ఎచట ద్వైతమున్నదో, అచట నొకనినొకఁడు చూచును; ఆఘ్రాణించును; మాటాడును; వినును; ఆలోచించును; గ్రహించును. కాని, అంతయునొకే ఆత్మస్వరూపమైనపుడు, ఎవనినెవఁడు చూచును?; ఆఘ్రాణించును? మాటాడును? వినును? ఆలోచించును? గ్రహించును? ఎవనిద్వారమున నీ విశ్వము నెఱుఁగుచున్నామో యాతని నెఱుఁగుటెట్లు? ఎఱుకయే తానైన వాని నెవఁడెట్లెఱుఁగుట? దీనినిఁబట్టి మానవబుద్ధి కగమ్యమైన యేదోయొకవిధమున ఆత్మమోక్షమును బొందును. అచటఁ గర్మకాని, చూపుకాని, ఊహకాని, తెలివికాని యేదియు నుండదు. ఏలన నివన్నియు ద్వైతదృష్టి సంబంధములైనవి మాత్రమే. ఇవి విషయ విషయీ భేదములపై నాధారపడియున్నవి. పూర్ణ నిర్గుణస్థితిలో నీద్వైతములన్నియు నదృశ్యములై, తత్సంబంధ క్రియాదర్శనములు మటుమాయమైపోవును. అప్పుడెందు ధ్వనులన్నియు శాంతించి, రంగులన్నియు రూపుమాసి, క్రియా

లన్నియు నుపశమించునో యట్టి నిత్యనిరామయ పూర్ణస్వరూప మొక్కటియే మిగులును. ఇది వాగతీతమైనదానిని మన యల్ప బుద్ధిచేఁ జెప్పికొనినవిధానము. వచోఽతీతమైనను నిజమగుస్థితి వేఱుగానున్నది. దానినిమన మల్పశక్తులమై గ్రహింపఁజాలనంత మాత్రమున నది శూన్యముకాదు. ఆస్థితిలో జీవి సర్వభేదము లను దొలఁగి, యనిర్వచనీయమైన దేదో యగును. పైకి నిర్వ్యాపారులుగా నిద్రించుచున్నట్లు కనఁబడు నీ సిద్ధపురుషులు నిజముగా మహోన్నతక్రియా పరతంత్రులై యుండవచ్చును. ముక్తపురుషుఁడున్న స్వస్థితిని వర్ణించుచో, నాతఁడు పరిపూర్ణుఁడై, పరబ్రహ్మముతో సమానమైన పదవిని బొంది యున్నాఁడని చెప్పవచ్చును. ౧. సిద్ధిపొందిన బ్రహ్మర్షి సర్వలోకము లందు స్వేచ్ఛగా విహరించుచు, సర్వకామములను బొంది, యానందించునని చెప్పినవాక్యముల ననుసరించి, యచట నాతఁడింకను క్రియాపరతంత్రుఁడై యున్నాఁడని తెలియఁగలదు. "ఈ లోకములందు విహరించుచు, దనకిచ్చవచ్చిన యాహారమును దినుచు, నచ్చినరూపమును గైకొనుచు, సామగానముచేయుచుఁ గూర్చుండును." ౨. మఱియుఁ దాను దేవుఁడే యనుభావ ముండును. ఛాందోగ్యము ననుసరించి, మోక్షమనఁగా, దైవసామీప్యమును బొందుట. ౧. ముండకము ననుసరించి, దైవసాహచర్యము. ౨. దేవునితోఁ బూర్ణసమత్వమును జెప్పఁబడినది. 3. అట్టి

---

౧ పరమమ్ సామ్యముపైతి. ముండకము 3అ ౧. 3
౨. తైత్తిరీయము 3అ ౧౦, ర.

౧. ఛాందోగ్యము ౨అ. ౨౨. (౨) ముండకము. 3అ ౨.౬
(3) ముండకము 3అ. ౧-3

ముక్తునికిఁ గర్తృత్వమును మిగుల్చుటకై, సమత్వమే చెప్పఁబడెను. సిద్ధావస్థనుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లెట్లున్నను, నాయవస్థలో నాత్మసంపూర్ణ క్రియాస్వాతంత్ర్యమును గలిగియున్నదను విషయము స్పష్టమైనది. నిజముగా నాస్థితి వాగతీతము; కాని వాక్కు కందినట్లు చెప్పికొనవలసినచో నది పూర్ణమైన జీవితమని యనవచ్చును. ఆత్మ యచట నశింపలేదు; సూర్యునిలోఁ గిరణమెట్లున్నదో, సముద్రములో జలబిందు వెట్లున్నదో గానములో స్వరమెట్లున్నదో అట్లాత్మ బ్రహ్మమందున్నది. విశ్వప్రణవనాదములో జీవాత్మనాదము కలిసియున్నది. అది విశ్వప్రణవము, ప్రత్యేకస్వరము కూడనైయున్నది. ముక్తజీవి, సర్వమునందుఁ బ్రవేశించి, సర్వస్వరూపమై, బ్రహ్మైక్యముఁ గాంచునని చెప్పఁబడినది. ముక్తజీవి యిట్టిస్థితినిగాంచినను, తన ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును దాను విశ్వసింపని విధమున, లోక కల్యాణమునకై, క్రియాసమర్థుఁడై సంచరింపఁగలఁడని తోఁచును. బ్రహ్మానందానుభవసిద్ధి కిట్టి పూర్ణవ్యక్తిత్వము నిలిచియుండుటవసరము. ఇట్టి స్థితిలోనుండి, కర్మపరుఁడై యుండియుఁ దన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క మహత్తరౌన్నత్యమును గుర్తించియే యుండును. ప్రపంచమను నీనాటకమునకు సూత్రధారియై దేవుఁడెట్లు సర్వకర్తయైయున్నాఁడో యాతఁడు సాక్షియై తిలకించును. తన కుచితమైన పాత్రను దానును వహించి, ముక్తపురుషుఁడు జ్ఞానపూర్ణుఁడై సంచరించును. సర్వము నాతని యిచ్ఛ కనుకూలముగాఁ బ్రవర్తించును. "వాయువు నగ్ని యాతని బంటులై యాతని యాజ్ఞలననుసరింతురు. ఈస్థితిఁగూర్చిన తాత్త్విక భావ సామరస్యమును మనము ముందుగ్రంథములోఁజూచెదము.

జీవించియుండఁగనే, 'అహం' కారమును వర్జించి, ముక్తసంగుఁడై యుండుట కవకాశమున్నది. అట్టివానినే జీవన్ముక్తుఁడందురు. ఆతని బ్రహ్మానందానుభవశక్తి యాతనికిఁ బూర్ణస్వాతంత్ర్యకర్తృత్వాధికారము నొసఁగును.

అస్పష్టములైన ఉపనిషత్సిద్ధాంతముల వలన నొకే వాక్యములనుండి భిన్నతత్త్వములు బయలుదేఱినవి. ఉపనిషత్తులుచెప్పిన బ్రహ్మాత్మస్థితి కేవల శూన్యమని కొందఱు బౌద్ధులును; పూర్ణబ్రహ్మైక్యమే యగునని కొందఱు వేదాంతులును జెప్పిరి. మఱియు నితరులు కొందఱది నిత్యశుద్ధ ముక్తజ్ఞాన ప్రేమానందమయమైన వ్యక్తిత్వమనియు నాశనము కాదనియుఁ జెప్పిరి. భక్తకవి వరేణ్యుని గీతమిది; "నేను పంచదారతిని యనుభవించెదనుగాని, పంచదారనైపోవుట కిచ్ఛగింపను." శైవ వైష్ణవమతప్రవక్తలీయభిప్రాయమును స్వీకరించిరి. కాని భారతీయతత్త్వవేత్తలందఱు మోక్షమనఁగా జన్మ మరణ రాహిత్యమని యేకగ్రీవముగా నంగీకరించిరి. నిత్యత్వమనఁగా దేవునిలో నేకమగుటయే. నిత్యత్వమును వ్యవహారభాషలో వర్ణించినచోఁ బుట్టుట గిట్టుటలేని స్థితియని చెప్పనగును.

౧౮ — పాపము—దుఃఖానుభవము.

అద్వైతతత్త్వములన్నిటికిఁ బాపసమస్య లేక దౌష్ట్యసమస్య కఠినమైన యాటంకమై నిలచును. అసత్పదార్థ మెట్లువచ్చినదను తాత్త్వికసమస్య నిదివఱకే చర్చించియుంటిమి. ఇప్పుడు మనమధర్మ దోషసమస్యాపరిష్కార మొనర్పవలసియున్నది. వేద మంత్రములలో, వేదోక్తప్రవర్తనము ధర్మము, తద్విరుద్ధ మధర్మముగాఁ బరిగణింపఁబడెను. ఉపనిషత్తులలోఁ బునరావృత్తి

రహిత శాశ్వతజీవితజ్ఞానము నెఱుఁగుట ధర్మము, తదజ్ఞాన మధర్మముగా నెంచఁబడెను. అనఁగా నజ్ఞానదృష్టికలిగి, తాను బరమాత్మనుండి వేఱనుభావములోఁ బ్రవర్తించుటయే అవినీతి. ఉపషత్తులననుసరించి లోకములోని సర్వవస్తువులను దేవునిమందిరమును జూపుబొటలుగా స్వీకరింప నర్హములు. అట్లుకాక వస్తుజాలము నిజస్థితిని గలిగి, స్వతంత్రముగా నున్నదనియు, మనము ప్రత్యేకవ్యక్తులమనియుఁ దలఁచుటయే అవినీతికరమైన పాపము. పూర్ణవస్తువులైన బ్రహ్మమును గుర్తింపక, తానే స్వయంసంపూర్ణుఁడనని తలఁచుట యేదోషము;తలఁచుట యేకాక అట్లు నడచుటయే పాపము. పాప మల్పజ్ఞానమునుండి జనించి, స్వార్థమైన 'అహం'కారమును బెంపొందించి, తన యల్పత్వమే ఘనమైనదని తలఁచి, త్యాగమునకువెఱచుస్వభావము గలది; దౌష్ట్యము 'మాయ' యనికాని, శాశ్వతమైనదనికాని ఉపనిషత్తులు చెప్పియుండలేదు. ఈరెంటిలో నేదినిజమైనను, మానవుఁడు దానికి లొంగియుండవలసివచ్చును. దౌష్ట్యము, సద్రూపమును బొందుట కవకాశమున్నది. కావున, నసత్యమని చెప్పఁబడినది; దానికి రూపపరివర్తనము కలిగించువఱకుఁ జేయవలసిన కృషియున్నంతకాల మదియుండును. కనుకనది నిజమైనదే.

దేవునికంటెఁ దనయాత్మ నధికమని తలఁచుటే పాపము; దేవుఁడే తనకు జ్ఞానదాత యని తెలియుటే పుణ్యము.మానవుఁడు శాశ్వతముగా పాపమొనర్పఁజాలఁడు.వస్తుస్వభావమునకు విరుద్ధమైన చంచలస్థితిలోనే పాపము నాతఁడుచేయును. ఉపనిషత్తుల ననుసరించి, ధర్మమనఁగా,వస్తువుల సత్యస్వరూపజ్ఞానము.తుదకు నిలుచునది యోగ్యతయే. "సత్యమే జయించును; అసత్యము

కాదు." ౧. అసత్యము శూన్యమైనది, ఆత్మవిరుద్ధమైనది, నాశన స్వభావముగలది. అఖండభోగైశ్వర్యములతో యంత్రసంపత్తితోఁగూడిన అభినవప్రపంచములోనున్న క్లేశకరమైన అశాంతి పాప మందఱకుఁ దృప్తినిచ్చునదికాదని స్పష్టముచేయుచున్నది.

బ్రహ్మాత్మసిద్ధి చేకూరుట సులభసాధ్యముకాదని చెప్పు వాక్యములు విశేషముగానున్నవి. "ఎవనిసంగతి చాలమంది విననైనఁజాలకుండిరో,వినినవారిలోనైనను జాలమంది విన్నదాని యర్థమును గ్రహింపకుండిరో, ఆత్మస్వరూపుఁడైన యట్టి పరమేశ్వరునిఁగూర్చి చెప్పువాఁడు లభించు టాశ్చర్యకరము;చెప్పిన దానిసర్థము చేసికొను వాఁ డుండుటయు నాశ్చర్యకరమే." ౨. మోక్షమార్గము, "నిశితాసిధారవంటిది; దుర్గమము, దురత్యయము." ౩. ఆత్మసాక్షాత్కారము మృదువైన పద్ధతియుఁగాదు, అడ్డులేని వికాసమునుగాదు. పూర్ణత్వమునకు మార్గము శ్రమాన్విత దుఃఖానుభవముతోఁ గూడినది. కఠినములైన యినుపముక్కలను గట్టి దెబ్బలుఁగొట్టినఁగాని నిప్పునెరసులు బైటికిరావు. గుడ్డునందున్న పక్షిబిడ్డ, బాహ్యముననున్న వాయుకాంతి వాతావరణమును జూడఁగల్గుటకు గుడ్డునుండి భేదించుకొనినచ్చు శ్రమను బొందుటతప్పదు. నీతిబద్ధ ప్రవర్తనము స్వభావవిరుద్ధముగా గోచరించును. సుఖమునిచ్చునది శ్రేయస్సునిచ్చునది యెల్లప్పుడు కలిసియుండవు. "శ్రేయమిచ్చునది వేఱు; ప్రియమైనది వేఱు. ఈ రెంటికిని భిన్న ఫలితములుగలిగి మానవుని బంధించుచున్నవి. శ్రేయస్కర

౧. ముండకము ౩అ. ౧. ౬. (౨) కఠము ౧అ. ౨. ౭; భగవద్గీత ౨అ. ౨౯. (౩) కఠము ౧అ. ౩. ౧౪.

మైన దానిని గ్రహించువాఁడు యోగ్యుఁడు; ప్రియమైన దానిని గ్రహించు నాతఁడు పరమార్థమును బోఁగొట్టుకొనుచున్నాఁడు.'' ౧. ప్రకృతిస్వభావ సంతృప్తి వలన సుఖము లభించునట్లుండును; శ్రేయము ప్రకృతిస్వభావమును నిగ్రహించుటలోనున్నది. నీతిప్రవర్తనముచే మానవుఁడెట్లో కోల్పోయిన ఆత్మస్థితినిఁబొంద యత్నించును. ఆత్మసిద్ధి చేకూరువఱకు నైతికవిధి బాహ్యశాసనమువలె బలవంతమైనదిగా నుండును. శ్రేయస్కరమైనది సుఖముగానుండదు. ప్రకృతి స్వభావముతోఁ గుస్తీపట్టు నైతికవిధానానుసరణము సుఖముగానేయుండును. మానవుఁడు తన నైసర్గికబంధములనుండి విడివడుటకై చేయు యత్నముతోఁగూడిన జీవితము ఘోరరణాకృతి గలిగియుండును. అభ్యుదయమునకు ముఖ్యలక్షణము బాధల ననుభవించుటే. పోరాటము మానవజీవితసూత్రము; త్యాగము వికాసలక్షణము. పోరాటము, త్యాగము నధికమైన కొలఁదియు నానందము, స్వాతంత్ర్యము నధికమగుచుండును. సర్వవికాసము నాశనలక్షణముకలది. ప్రతియడుగున నాత్మకు జయమే. ప్రకృతిస్వభావమున కపజయము. ఈనష్టము నిజమైననష్టము కాదు, నిజమైన నష్టమే యైనచో నది శాశ్వతనష్టమై, మనము దానిని భరింపలేకపోవుదుము. మానవుఁడు తన నిజస్వరూపమగు బ్రహ్మరాజ్యకిరీటమును ధరించుటకుఁ జెల్లింపవలసినకప్పము దుఃఖానుభవము. దీనివలన జీవాత్మయొక్కయు లోకముయొక్కయు నసంపూర్ణతస్పష్టమగుచున్నది. ''నేను మిగులదుఃఖముల ననుభ

౧. కఠము. ౧అ. ౨-౧-౨.

వించినాను; మంచిపనియే జరిగినది; ఏలన దుఃఖము దేవునిదూత[1]; అది ప్రపంచమసంపూర్ణమైనదనియు, మానవజీవితము క్షణికమైనదనియుఁ దెల్పును. దుఃఖము, మనయాత్మోన్నతికి సుశిక్షణము నిచ్చును. ఆటంకములు మానవాత్మను దనశక్తి నంత నుపయోగించునట్లుచేసి, వికసింపఁజేయును. చీఁకటి యెంతగాఢముగా నున్న నక్షత్రము లంతనిర్మలకాంతినిచ్చును. మానవజీవితావస్థలో నాత్మోద్ధరణకృషియందు దుఃఖానుభవ మవిలంఘ్యము. మనము మనజీవితమును దేవునికిఁ బూర్ణసమర్పణ మొసర్చునందాఁక, క్రియాభివృద్ధికివలయు శ్రమాక్లేశముల ననుభవింపక తప్పదు. "మనుష్యుఁడే నిజముగా యజ్ఞ"మని ఉపనిషత్తు చెప్పినది. దైవసాక్షాత్కారమగు వరకు మానవునిజీవిత మెడతెగని క్రమమరణము. జీవిత మొక శ్రమాయాతనా దుఃఖరంగము; అందు సాధకుఁడు ఘోరదుఃస్థితి ననుభవించి, శాశ్వతజీవితమును బడయును. ఒకటి వెనుక నొకటి తెరలన్నియుఁ జింపివేయవలెను. జీవితములోని నిజమనినమ్మిన విలాసములను దుడిచివైచి, కాంక్షలను మోహములను విదళించిన, తదనంతరము దైవసాక్షాత్కారముపొంద సాధ్యమగును.

౧౯—కర్మ

నైతికప్రపంచమందు, కర్మసూత్రము, భౌతికసమత్వ సూత్రమున కర్ధభాగమువంటిది. నైతికశక్తి సంరక్షణసూత్రమే కర్మసిద్ధాంతము. ధర్మక్రమస్వరూపము ఋగ్వేదముచెప్పిన ఋతభావమునందు బీజమాత్రముగ నున్నది. కర్మసిద్ధాంతము ననుసరించి, ధర్మప్రపంచమున సంశయాస్పదమైనది, విచిత్రసంఘ

౧. ఛాందోగ్యము ౩అ. ౧౬-౧.

టన మైనదియు లేదు.౨. మన మేవిత్తు చల్లిన నావంట పండును. మంచివిత్తు మంచిఫలమును, చెడువిత్తు చెడుఫలము నిచ్చును. ప్రత్యల్పక్రియయు మనశీలమును నిర్మించును. తనలో నిపుడున్న కర్మసంస్కారములు తానుగోరి,జ్ఞానపూర్వకముగా నిర్ణయించుకొన్నవని మానవుఁ డెఱుఁగును. జ్ఞానపూర్వకములైన కర్మ లజ్ఞానపూర్వకముగా జరుగు నభ్యాసములగును. మనలో నేఁడజ్ఞాన పూర్వకముగానున్న సంస్కారములు పూర్వము జ్ఞానపూర్వకముగాఁ జేయఁబడిన కర్మలేయని సహజముగాఁ జెప్పవచ్చును. సముద్రతరంగముల నెట్లాపలేమో, నక్షత్రసంచారము నెట్లరికట్టఁజాలమో యట్లే, నైతికపరిణామక్రమమును మనమాపఁజాలము. మననీడను దాటిపోవు టెట్లు దుస్సాధ్యమో యట్లే, కర్మసూత్రమును దుమికిదాటవలెనని యత్నించుటయు నసాధ్యమే. కాలముచే వాడిపోనట్టియు, మరణముచే నాశమందనట్టియు మనజీవితము ముందుకుఁ గొనిపోవుచరిత్ర సంపుటమును రచించు మనోనియమమే కర్మ. పాపమునుండివిముక్తి యజ్ఞదానాదికములచేఁ బొందవచ్చునని చెప్పిన వేదకాలము నాఁటిభావమునందలి దోషమును దొలఁగించుటకుఁ గర్మసిద్ధాంత మధికముగా నొక్కి చెప్పఁబడెను. పాపాత్ముఁడు నశించు తీరు

---

౨ ఈనియమమును కార్లైలు కవియిట్లు వర్ణించినాఁడు; "మూర్ఖా! నీ ప్రసంగమును రచించియుంచు బాస్వెల్ వంటి వ్రాతకాఁడు లేఁడని అదినశించిపోవునని తలఁచుచుంటివా ? ఏదియు నశింపదు.నశింపదు. నశింపఁజాలదు. నీనోటు వెంటవచ్చు నెంతవ్యర్థశబ్దమైనను, నదిబీజమై కాలమునఁబడి,శాశ్వత ఫలమునిచ్చును." "మోసపోకుము. దేవుఁడు మూర్ఖుఁడుగాఁడు. ఏలన మానవుఁడేది చల్లిననదియే ఫలించును."

నను ఘోరదురవస్థ ప్రకటింపఁబడెను. యజ్ఞములవలనఁగాక సత్కర్మానుష్ఠానమువలన శ్రేయస్సు లభించును. "సత్కర్మాచరణముచే సత్పురుఁడు, దుష్కర్మాచరణముచే మానవుఁడు దుర్మార్గుఁడు నగును."౧. మఱియు, "మానవుఁడు సంకల్పమునకు బంటు; ఈలోకమున నాతఁడెట్లు నమ్మునో, మరణించిన వెనుక నట్టివాఁడే యగును."౨. అందుచే మనము సత్సంకల్పముగలిగి, సత్కర్మ నాచరింపవలెను. "చిత్తశుద్ధిగల మనుజుఁడు తన మనస్సుతో నేలోకమును గోరునో, యేవస్తువు లపేక్షించునో, యాలోకము, నావస్తువులనుబొందును. అందుచే నాత్మజ్ఞానియగువాఁడు "భూతి" లేక సంపన్నతను గోరుచో నట్టే యారాధింపవలెను."౧. కర్మఫలమే జననమరణాత్మకమైన సంసారకారణము, సంసార మాద్యంతములు లేనిది. పశువులు,వృక్షలతాదులు, మనుజులేకాక, దేవతలును గర్మబద్ధులేయని చెప్పఁబడెను.

ఎవనికర్మకువాఁడే వ్యక్తిగతముగా బాధ్యుఁడను కర్మసిద్ధాంతము సంఘసేవకు వ్యతిరేకమగుచున్నదని విమర్శకులు పలుకుదురు. ఒకరిభార మింకొకరు వహించు ధర్మము నుపనిషత్తులుద్ఘాటించి యుండలేదని యింకొక దోషారోపణము చేయఁబడినది. నిజమున కుపనిషత్తులు మనము కర్మబంధవిముక్తిని సంఘసేవవలననే పొందఁగలమని చెప్పినవి. స్వార్థకర్మలెంతవఱకుఁ జేయుచుందుమో అంతవఱకుఁ గర్మ మనలను బంధించును.

౧. బృహదారణ్యకము ౩అ. ౨-౧౩.

౨. ఛాందోగ్యము ౩అ. ౧౪.౧; బృహదారణ్యకము. ౪అ ౪-౫.

౧. ఛాందోగ్యము ౩అ. ౧-౧౦.

నిష్కామకర్మాచరణముచే మోక్షము లభించును. "ఈవిధముగా నీవు జీవించినచో, నీకెన్నఁడేవిధముగాను గర్మసంగముండదు." ౨. జననమరణాత్మకమైన శృంఖలమునకు మనము బంధింపఁబడుటకుఁ గారణము స్వార్థకర్మయే. ప్రతివ్యక్తియుఁ గర్తవ్యాచరణమున శ్రద్ధఁజూపి,తనభారమును దైవముమీఁదనో,నక్షత్రములమీఁదనో,మఱి యింకొకనిమీఁదనో వడవేసి, చరించుకాలమున నీకర్మసిద్ధాంతము; "పక్షి తాను గట్టుకొన్నగూఁటిలోఁ దానే బంధింపఁబడినట్లు, ప్రతిమనుజుఁడు తనకర్మలను రజ్జువులచేఁ దన్నుఁదానే బంధించుకొనుచున్నా"ఁడని౧. వక్కాణించినది.మనకేది తటస్థించినను దానికిఁగారణమర్థములేని యదృష్టముకాదు; మన గతకర్మయే. మనమంధప్రాయమైన యదృష్టాధీనులము కాము.దుఃఖానుభవమే పాపఫలము. ఇట్టి సూత్రము సత్కర్మాచరణమున కమితప్రోత్సాహకారణమనుటలో సంశయములేదు. మానవకర్మాచరణమునకుఁ గొన్నిహద్దులున్నవని మాత్ర మదిచెప్పును. మనము మనకర్తలము గాము. అసాధ్యవిషయ మెదురైనప్పుడు, మన యిచ్ఛవచ్చినట్లు మనమేమియుఁ జేయఁజాలమని గుర్తింతుము. సవ్యముగా గ్రహించినచోఁ గర్మ, నైతికప్రయత్నమును నిరుత్సాహపఱుపదు; మనస్సును బంధింపదు; సంకల్పమును గట్టివేయదు, ప్రతికర్మయుఁ బూర్వకర్మఫలితమని చెప్పును. కారణము కార్యముగా మాఱులక్షణమున్నది. ప్రకృతిస్వభావముకంటె నున్నతశ్రేణికిఁ జెందినదగుటచే నాత్మ తన స్వాతంత్ర్య

(౨) ఈశ. ౨అ.

౧. మైత్రాయణ్యుపనిషత్తు 3అ. ౨.

మును బ్రకటింపకున్నచో, నప్పుడు గతమునందలి కర్మయుఁ బ్రస్తుతపరిస్థితియుఁ గలిసి మానవుని కర్మను నిర్ణయింపఁగలుగును. కాని మానవుఁడు కేవల ప్రకృతిసంజాతుఁడుగాఁడు; తాను జేయు కర్మకంటె నధికుఁడు. కర్మనియమమే సర్వమునైనచో, జీవికిఁ గర్మాధికార స్వాతంత్ర్యము లేనే లేదు. మానవ జీవితము కేవల జడపదార్థముల కలయికచే నేర్పడినదికాదు. మానవునియందు, వివిధాంతరువులు—కేవల జడాత్మకము, ప్రాణసంబంధము, జ్ఞానముతోఁగూడినది, బుద్ధియుక్తము, నంతరాత్మసంబంధమునైనవి—పరస్పరసంబంధములు గలిగి, అన్యోన్యాశ్రియభూతమునై యున్నది. కర్మనియమము, మానవునియందలి ప్రాకృతికస్వభావముపైఁ దనప్రభావమును జూపఁగలదు కాని, తదతీతమైన ఆత్మపై నేయధికారమును జూపఁజాలదు. మానవునియం దంతర్యాతమైయున్న దైవశక్తి, ప్రకృతిస్వభావమును నిర్జింపఁగలదు. స్వాతంత్ర్యమే దైవలక్షణము. దాని శక్తిచే మానవుఁడు తనప్రకృతిస్వభావమును నిగ్రహింపఁగలఁడు. అందుచేతనే కేవలము యాంత్రిక సంకలనముచే నేర్పడిన యవస్థల మొత్తముగా నాతని జీవితము వ్యక్తమగుటలేదు. మానవుఁడు స్వతంత్రుఁడగుటకై చేయుకర్మలు, కేవలమజ్ఞానపూర్వకముగా జరుగు స్వభావజములుగాని, హఠాత్సంభవముల నెదుర్కొనుటకై చేయు తాత్కాలికావేశములు కాని కాక, అంతరాత్మయొక్క స్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించునవై యుండవలెను. మానవునియొక్క ఆరంభోత్సాహములకు, మూలాధారమాతని యంతరాత్మయై యుండవలెను, స్వభావముచే జరుగు కర్మ నిగ్రహింపఁబడవలెను. ప్రకృతిదశల సముచ్చ

యమే మానవుఁడైనచో, నాతఁడు పూర్తిగాఁ గర్మబద్ధుఁడగును. కాని యాతని యందొక దైవాంశయైన ఆత్మ-వ్రిభుశక్తి-వెలసియున్నది. ప్రకృతిసంబంధమైన దేదియు దానిని శాసింపఁజాలదు, ప్రకృతిశక్తి సమూహములన్నియు, నాత్మశక్తి యెదుట మోకరింపవలసినదే; అందుచే మానవుఁడు కర్మనియతి నతిక్రమించు సామర్థ్యమును గలిగియున్నాఁడు. ఈశ్వరునితో నేకత్వము నార్జించినపుడు మానవుఁడు పూర్ణస్వతంత్రుఁ డగును. "ఆత్మను, పవిత్రకామముల నెఱుఁగకుండ నెవ్వఁడీ లోకమును విడిచిపోవునో, యాతనిజీవిత మితరలోకములలో నస్వతంత్రమై యుండును; ఎవఁడాత్మ జ్ఞానముకలిగి, పవిత్రకామముల నెఱిఁగి, మరణించునో యాతఁడు లోకాంతరములలో స్వతంత్రుఁడై సంచరింపఁగలఁడు." ౧. బ్రహ్మైక్యస్థితియే పూర్ణస్వాతంత్ర్యము. దేవుని కెంతసమీపమునకుఁ బోయిన, నంతగా నాత్మస్వత్వము పెంపొంది, స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించును; దేవుని కెంతదూరస్థులమై, స్వార్థపరులమగుదుమో, అంత తీవ్రముగాఁ గర్మసూత్రము మనలను బంధించును. మానవుఁడు ప్రకృతిపరమాత్మల మధ్యమం దూగిసలాడుచు, మోక్షబంధములకు వశుఁడై వర్తించుచున్నాఁడు.

కర్మకు రెండువిధములైన ఫలములున్నవి; ఒకటి వ్యక్తిగతము; రెండు లోకసంబంధము. ప్రతికర్మయొక్క ఫలితము లోకమునకుఁ జెందును; మఱియు మానవమానస ఫలకముపైఁ గర్మఫలమొక సంస్కారరూపమున ముద్రితమగును. ఈసంస్కార బలముచేతనే చేసినపనినే తిరిగిచేయుచుండు నభ్యాసము

౧. ఛాందోగ్యము ౮అ. ౧. ౬.

మనకుఁ గల్గుచున్నది. కావున నన్నికర్మలకు ఫలితములు, లోకమునకు వ్యక్తికిఁగూడఁ జెందును; మనమెంత యత్నించినను, లోకమునకుఁజెందు మనకర్మఫలితములను మార్పఁజాలము. కాని మన మనస్సుపై ముద్రితములగు సంస్కారములను మనము నిరోధింపవచ్చును. మనభావిదశ మహదవకాశబంధురమైయున్నది. ఆత్మశిక్షణముచే, మనలోని సత్సంస్కారములను బలపఱచి, దుష్టసంస్కారములను కృశింపఁజేయవచ్చును.

మానవుల కర్మలను ముందుగా గుణించి చెప్పవచ్చును. అవి హేతుబద్ధములైనచోఁ గొన్నిలక్షణములను గలిగియుండును; వానియందొక యాంతరంగిక సామరస్యము, నొక స్వార్థరహిత లక్ష్యము మున్నగునవుండును. దీనివలన నాయా కర్మలను కేవల మజ్ఞాన సంభవములని తలఁపరాదు. ప్రతిజీవియు స్వాతంత్ర్యమును గర్భమునఁ గలిగియున్నది. కండెనుండి దారమును దీసినట్టుగా, మానవుని కర్మలు జరుగవు. మానవునకాత్మకేంద్రమైన జీవితచిహ్నముగా స్వాతంత్ర్యమున్నది. దేవుఁడాతనికి స్వాతంత్ర్యమును బాహ్యమునుండి యిచ్చియుండలేదు. మానవ జీవితము దేవునియందు సుస్థాపితమై యున్న కారణమున నాతఁడు స్వతంత్రుఁడు. తన దైవస్వత్వము నెంతగా గుర్తించిన నంతస్వేచ్ఛ యాతనికిలభించును.

కర్మ సిద్ధాంత మాస్తిక్యమునకు విరుద్ధమని విమర్శించిరి. ౧. కర్మ, విశ్వమునంతను శాసించు నొక జడాత్మకము

---

౧. చూడు. మాక్నికోల్; ఇండియన్ థీయిజమ్. పుట ౨౨౫.

సంధప్రాయమునైన నియమము. దేవునికిఁగూడ దానిపై నధికారములేదు. ఒక జడశాసనము నవలంబించుట కొక న్యాయాధ్యక్షుఁ డవసరములేదు. పరబ్రహ్మాస్తిత్వమునకు కర్మసిద్ధాంతము వ్యతిరేకముగాదు. కర్మయొక్క నైతికసూత్రము, పరమాత్మ స్వభావప్రదర్శనము. ప్రకృతిజీవులముగా మనము దేవుఁడే జగత్కార్యక్రమమును నడపువాఁడని చెప్పకొనవచ్చును. వేదములలో దానినే ఋతమనిరి. ఋతదైవతము వరుణుఁడు. కర్మ, దేవతల మార్పులేనివ్యాపారము.౧. అది సత్యస్వరూపప్రదర్శనము నైతికజీవిత పరిణామములో నెట్టి యనవసరమగు జోక్యమున కవకాశములేకుండఁ జేయఁబడినది. నేఁటి ప్రకృతి శాస్త్రవేత్తలు నిదేనిర్ణయమునకు వచ్చిరి. ఒకప్రకృతి శాస్త్రనిర్ణయముకాని, అభ్యాసముకాని, అన్యసంఘటనములచే జోక్యము నంగీకరింపవు. దేవుఁడున్నాఁడని ఋజువుచేయుటకతిమానుషసంఘటనము (Miracles) లవసరమైనచోఁ బ్రకృతి శాస్త్రము శాశ్వతముగా దైవహత్య చేసివేసినది. దేవుని జోక్యమునకుఁగూడఁ గొన్ని నియమములున్నవి. మేల్‌బ్రాన్చె చెప్పినట్లు, దేవుఁడు తన వ్యక్తిగతభావముల (Private volitions)చే నడచుకొనఁడు, ఆత్మ ప్రపంచ స్వభావమునకు కర్మసిద్ధాంతమే సరియైన స్వరూపమీయఁగలదు. పూర్ణవస్తువుయొక్క సజీవ వివేక స్వభావమును గర్మ తెలియఁబఱచును. ఆత్మ, తన వ్యాపారమును గర్మసూత్రమును సాధనముగాఁ గైకొని నెఱవేర్చుచున్నది. ఆత్మ ప్రపంచములోని స్వాతంత్ర్యము, ప్రకృతి రంగములోని యచేతనావశ్యకతయొక్క అయఃకాఠిన్యముగల

౧. దేవానామ్ ధ్రువాణి వ్రతాని.

సూత్రముగాఁ బ్రదర్శితమగుచున్నది. ౧. స్వాతంత్ర్యము, కర్మ, ఒకే సత్యముయొక్క రెండురూపములు. దేవుఁడు సృష్టిలో నంతర్యామియై యున్నచో, దైవశక్తి యచేతన పదార్థమందు నుండును. దేవుఁడు నియమముచేఁ దెలియఁబడుచున్నాఁడు, కాని నియమమే దేవుఁడుకాదు. గ్రీకులుచెప్పు 'అదృష్టము'; స్టొయిక్ వాదుల 'వివేకము' చైనీయుల 'టాయ్' కర్మసూత్రము యొక్క యావశ్యకతను నిరూపించుచున్నవి.

జీవితానుష్ఠానములం దత్యంతోపయోగకరములగు సిద్ధాంతములలోఁ గర్మసిద్ధాంతముతో సమానమైన దింకొకటి లేదు. ఈజీవితములో మన కేది తటస్థించినను, మనమందఱము విసమాత్మసమర్పణ బుద్ధితో నది మన భూతజీవిత కర్మఫలితమే యని తెలిసికొనవలసినదే. అయినను, భవిష్యత్తు మనచేతిలో నున్నది; అందుచే మనమాశావిశ్వాసములతోఁ గృషిచేయ వచ్చును. గతించిన దానిగూర్చి నిర్విచారత్వమును, రాబోవు

౧. కర్మ దేవుని సంకల్పమునకు విరుద్ధమైనదని ఉపనిషత్తులు చెప్పినది మన మంగీకరింపనవసరము లేదు. రెండు నన్యోన్యేతరములుగావు. వేదములు చెప్పినట్లనేక దేవతలున్నచో దేవతలను గర్మ బంధించును. "మృత్యుదేవత కోరలుసాచి మ్రింగఁబోగా, ఁడము కెంతప్రియుఁడైన వానినైనను దేవతలును రక్షింపలేరైరి. తన కత్యంత ప్రియుఁడగు తనకుమారుఁడు పత్రోక్లాస్ చేతఁబడి మరణింపఁగాఁ దానాతనిని (సర్పిడానును) రక్షింపలేకపోతినని జ్యూస్ దేవుఁ డేడ్చెను. ప్రారబ్ధనిర్ణయమును నిర్మూలించు సాహసమాతనికి లేకపోయెను. దేవుఁడైనను విధినిర్ణయమును దాఁటఁజాలఁడయ్యెను. యూరిపైడిస్ గ్రంథములో అధినాయకుపాత్ర ఆజాక్షిమాండరు మాటగా నిట్లు చెప్పెను. "వీత్, దేవతలకుఁగూడఁ బ్రారబ్దమే ప్రభువు."

—కోన్ఫర్డు: ఫ్రమ్ రిలిజియన్ టు ఫిలాసఫీ

పుటలు ౧-౨-౩.

పట్టిదానికి ధైర్యమును గర్మయిచ్చును. ప్రపంచములోని విషయములు, లాభనష్టములు నిజముగా నాత్మనంటవని మానవులు నమ్మునట్లు చేయుచున్నది. ధర్మానుకూల ప్రవర్తనమొకటే శ్రేయస్కరము; ఐశ్వర్యము, పదవి, జాతి, దేశము నివి శ్రేయము నొసఁగవు. యోగ్యతతో సమానమైన దేదియును లేదు.

౨౦. భవిష్యజ్జీవితము

ఉపనిషత్తులలో జన్మాంతరమునుగూర్చి వేదబ్రాహ్మణముల భావములకంటెఁ బరిణతభావము నుగ్గడించినను, నిశ్చిత సిద్ధాంతమింకను మనకుఁ బ్రదర్శింపఁబడ లేదు. పునర్జన్మభావమే ఉపనిషత్తులలోఁ బ్రాముఖ్యమును గాంచినది. దీని ప్రాచీనతమ రూపము, శతపథ బ్రాహ్మణమునందు, జన్మించినవాఁడు మరణించుట, పునర్జన్మ, పునర్మరణము మున్నగువానిని కర్మఫలముతోఁ గలిపి చెప్పినభావమందుఁ గలదు. నిజమైనజ్ఞానముగలిగి, కర్తవ్యములను సక్రమముగా నెఱవేర్చినవారు, మోక్షమును బొందుటకై, మరణించినవెనుక మరలఁ బుట్టుచుందురు; అట్టి జ్ఞానములేక, తమవిధులను సరిగా నెఱవేర్పక మరణించినవారు మృత్యుదేవత కాహారమగుటకే తిరిగి తిరిగి పుట్టుచుందురు. ౧. బ్రాహ్మణములు జన్మ మరణములను లోకాంతర వ్యాపారములనుగా నూహించినవి. ఉపనిషత్తులు, జనన మరణముల నీ లోకముననకే మార్చినవి. ఈ రెండుభావములు సమన్వయమైనవని తోఁచదు. రెంటినొకచోటనే చెప్పినసందర్భము

---

౧. పునర్మృత్యుభావమును పోల్చుఁడు. కౌషీతకి బ్రాహ్మణము ౨౫౭ ౧.

లున్నవి. సదసత్కర్మఫలము రెండురకములు లోకాంతరమునకుఁ బోయినవెనుక కొంతయుఁ దిరిగి యీలోకమున జన్మించినవెనుక కొంతయు సంభవించును. శవదహనమైన వెంటనే, జీవుఁడు స్ఫురద్రూపముతో స్వర్గమునకుఁబోయి, యచటనుండి, మఱల నీ లోకమునకుఁ దిరిగివచ్చి జన్మించును. ౨. పునర్జన్మభావముప నిషత్తులలోఁ బరిపక్వదశనింకను బొందుచున్నదని యీ భావ మును స్మరింపని కొన్ని శ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది. 3. పునర్జన్మభావమును స్మరించిన మొట్టమొదటి యుపనిషత్తులు ఛాందోగ్యము ౫అ. 3.౧౦; బృహదారణ్యకము ౬అ. ౨.

ఉత్తమమైన ముక్తియనఁగా బ్రహ్మైక్యమను భావము నుపనిషత్తులు సుస్పష్టముగాఁ బ్రకటించినవి. దేవతలే పరమ సత్యస్వరూపులైనపుడు వారితో నైక్యమే మోక్షముగాఁ దలఁ పఁబడెను. ఇపుడు బ్రహ్మమే ప్రధమసిద్ధాంతము; బ్రహ్మమే విశ్వాధారమైన సత్యము. కావున నిత్యజీవితమనఁగా బ్రహ్మై క్యము. అట్టి యుత్కృష్టమైన పదవి లభించువఱకును, గాల వాహినిలోఁబడి, జీవుఁడు రూపదశాంతరములను బొందుచుండ వలసియున్నది. ముక్తుఁడుగాని జీవుఁడు జన్మమరణ సూత్రి పాశబద్ధుఁడై, అనేకజన్మములెత్తి తన పరమావధిని సాధించు కొనవలసియుండును. ముక్తునికే నిజమైన బ్రహ్మైక్యస్థితి లభిం చును; బద్ధజీవి కాలగతుఁడై జన్మింపకతప్పదు. "ధవళము, దంత శూన్యమునైన గర్భనరకమునకు నేనెన్నఁడుఁ బోకుందును గాక" ౪. యనుప్రార్థనముఁ దఱచు వినియుంటిమి. మనమెట్టి

---

౨. బృహదారణ్యకము ౬అ. ౨. ౧౪. (3) బృహదారణ్యకము ౧అ. ౫. ౧౬. (౪) ఛాందోగ్యము ౮అ. ౧౪. ౧౪

జన్మమెత్తవలెనో మనకర్మ నిర్ణయించును. ఉన్నతజీవితపు మెట్టునెక్కినపుడది స్వర్గమనియు, (గ్రిందిమెట్టుకు మనము దిగి పోయినపుడది యధోలోకమనియుఁ బిలువఁబడెను. సంసార స్థితి నిజమైన ఆత్మనివాసముకాదు. ప్రకృతిమోహము లెంత వఱకు మనయందునిలిచి యుండునో యంతవఱకు మనము సంసారమున దాసులముకావలసినదే. పరిచ్ఛిన్నశక్తులతోఁ బరిపూర్ణబ్రహ్మమును మన మెన్నఁడును జేరలేము; మనయాత్రలో మనము కొంతముందునకుఁ బోయియుండవచ్చును. అభ్యుదయమనఁగా ననంతవికాసము; ఎడతెగని పరిణామము. మన పరిచ్ఛిన్నతను పూర్ణత్యాగ మొనర్చినపుడు, మనము బ్రహ్మైక్యసిద్ధిఁ గాంచి, సంసారమునకుఁ దిరిగి రానవసరముండదు. ౧. సంసారము జీవశిక్షణసాధనము.

ప్రకృతి ప్రపంచము, వస్తువులన్నియు నశాశ్వతములనియు; నసత్యములనియు, మనకుఁ దెల్పుచున్నది. సర్వవస్తువులకీ ప్రపంచమందు పునర్జన్మ పునర్మరణములు కలుగుచున్నవి. "మర్త్యుఁడు సస్యమువలె మరణించి, మరల సస్యమువలె జన్మించుచున్నాఁడు." ౨. మరణము జననమునకు, జననము మరణమునకుఁ గ్రమసంబంధములై యున్నవి. కర్మసిద్ధాంతమింకను కర్మకును ఫలానుభవమునకుఁగల నియతి నిశ్చయింపక పోయినను, మన ప్రవర్తనమునుబట్టియే ముందుజన్మ స్వభావముండునని స్పష్టమొనర్పఁబడెను. "ఎవరి ప్రవర్తనము యోగ్యమైనదో వారు వెంటనే మంచిజన్మమును బొందుదురు; అనఁగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ వైశ్య జన్మములు వారికి లభిం

౧. ఛాందోగ్యము ౪౮. ౧౬. ౬. (౨) కఠము ౧౮. ౪.

చును. పాపాత్ములు, వెంటనే పందిజన్మమో, కుక్కజన్మమో, చండాలజన్మమో యెత్తుదురు." 3. మనకుఁ బూర్వజన్మ జ్ఞానమున్నను లేకున్నను, జీవియొక్క యేకత్వము వివిధజన్మలలో నవిచ్ఛిన్నమై యుండును. పూర్వజ్ఞానశూన్యత దోషముకాదు. వలన నొక జన్మమందే జీవితములోని యనేకములైన అనుభవ పరంపరలను మనము మఱచుట సహజము. ముఖ్యమైన విషయమేమన, మన జ్ఞాపకశక్తి ప్రధానముగాదు; అనుభవ సంస్కారముల ప్రోవు నశింపక సంరక్షింపఁబడుటే. బ్రహ్మము సర్వాత్మ కావున, దానికి బంధములులేవు. జన్మాది మరణ పర్యంతము మానవుఁ డొనర్చినదే కర్మగా లెక్కింపఁబడును. "ఆత్మ శరీరము నశించిన తరువాతనుండునా? యాజ్ఞవల్క్యా! మానవుఁడు మరణించిన వెనుకనాతని ప్రాణ మగ్నిలోను, శ్వాస వాయువులోను, నేత్రములు సూర్యునందును, మనస్సు చంద్రునందును, శ్రోత్రములు దిశలందును, శరీరము మట్టియందును, చైతన్య మాకాశమందును, దేహమునందలి రోమములు లతాదులందును, శిరోజములు వృక్షములందును, రక్తరేతము లుదకమందును బ్రవేశించి, లీనమైపోయినపుడు- మానవుఁడప్పు డేమగును? "ఈప్రశ్నము నార్తభాగుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునడిగెను. వారి నిర్ణయమునకువత్తురు: "సత్కార్యముల వలన సత్పురుషుఁడును, దుష్కార్యములవలన దుర్జనుఁడు నగును.౧. జీవితములో నిజమైనది శీలముకాని, మనశ్శరీరములు కావు. శీలము మరణము నతిక్రమించి జీవించును. కర్మ మాఱు

3. ఛాందోగ్యము ౫అ. ౧౦. ౭.

౧. బృహదారణ్యకము. 3అ. ౨. ౧3.

యుండినను, పరమాత్మ మాఱదని ఉపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. కొందఱు బౌద్ధులుచెప్పినట్లు బ్రహ్మమే అసత్యమని త్రోసి వేసినచోఁ, గర్మయే పరమసత్యమగును.

యాజ్ఞవల్క్యుని యుపదేశములో జన్మాంతరమున మృగజన్మము వచ్చు ననియెడువిషయము లేదు. యాజ్ఞవల్క్యోపదేశము బృహదారణ్యకమున నాలుగవ అధ్యాయముతోఁ బూర్తియగును. కాని బృహదారణ్యకముననే అనంతరాధ్యాయములందును, ౧. ఛాందోగ్యకౌషీతక్యాద్యుపనిషత్తులందును, మరణానంతరము పశుజన్మము కూడఁ జేర్పఁబడెను. ఆటవికజాతుల విశ్వాసములనుండి యీపశుజన్మాది భావములు గైకొనఁబడి యుండనచ్చును. ప్రపంచములో నించుమించుగా నన్ని దేశములలోను, విద్యావాసనాశూన్యుఁడైన మానవుఁడు మానవాత్మ, పశుదేహములలోఁ బ్రవేశింపఁగలదని నమ్మియున్నాఁడు. పైనుండివచ్చిన ఆర్యులు దేశీయులైన జాతులతో సంబంధమేర్పడినప్పుడు, పశువృక్ష లతాదులకాత్మలున్నవనియు, మానవుల యాత్మలపుడపుడు వానిలో నివసించుననియు నమ్మినవారి భావములను గ్రహించిరి. సర్వపదార్థములలోనున్న ప్రాణము పూజింపఁదగినదనియు, పుష్పమందును, కీటకమందును, పశువునందును, మానవునందును, గల మూలజీవశక్తియొకటే యనుభావము చెప్పుటచే నుపనిషత్తులు పూర్వదేశీయజాతి భావముల నంగీకరించినట్లు ఋజువగుచున్నది. ఆచరణములో దీనివలన విశేషలాభమున్నది. ఋష్యాశ్రమములలో వివిధమృగములకుఁ జూపఁబడిన యాదర మీసిద్ధాంత

౧. బృహదారణ్యకము ౬౨. ౨.౧౬.

మును బలపఱచుచున్నది. మానవుఁడు తానధికుఁడనను గర్వమునువిడిచి, సెయింటుఫ్రాన్సిస్ చెప్పినట్లు వినయవినమితుఁడై, తాను నల్లటిపేడపురుగు సోదరుఁడనని యంగీకరింపవలెను. మనుష్యులకుఁ బశువులకు నెట్టిసమీపసంబంధమున్నదో ఆధునికప్రకృతి శాస్త్రవేత్తలుచెప్పు పరిణామసిద్ధాంత పరిచయముగల మనకాశ్చర్యము కలుగదు. ఏతత్త్వశాస్త్రమును విస్మరింపఁజాలదు. వేదములు ప్రకటించిన, లోకాంతరమున లభించుసుఖదుఃఖముల సిద్ధాంతమున కుపనిషత్తులు స్థానము చూపవలసివచ్చినది. మరణించినజీవులకు లభించు నానందమయ ప్రపంచములోఁ దదధ్యక్షుఁడగు యమునితో సుఖ మనుభవించుటో లేక అంధతమసమున దుఃఖప్రాప్తియో చెప్పిన వేదముల మరణానంతర భావమును బునర్జన్మసిద్ధాంతముతో మేళవింపవలసిన యవసరము, సనాతనసంప్రదాయాభిమానము కల్గిన ఉపనిషత్తులకుఁ గలిగెను. దీనివలన నుపనిషత్సిద్ధాంతమునకుఁ గొంత క్లిష్టతయేర్పడి, మరణానంతర విషయమును మూఁడువిధములుగాఁ జెప్పెను. "మేమొక ఋషివాక్యము, నీవిధముగా వినియున్నాము;" నేను మానవులకు రెండుమార్గములను వినియున్నాను; ఒకటి పితృయానము, రెండవది దేవయానము, మాతాపితలైన ఆకాశభూమధ్యమునన్న జీవులన్నియు నీరెండుమార్గములలోఁ బయనించుచున్నవి." ౧. భూమిపైఁ బ్రదికియున్న కాలములోఁ జేసినకర్మ ఫలితముల ననుభవించుటకు మృతజీవికీరెండుమార్గములున్నవని ఉపనిషత్తులన్నియుఁ జెప్పినవి. ఒకటి దేవయానము, లేక అర్చిర్మార్గము; అనగా జ్యోతిర్మార్గము:

౧. బృహదారణ్యకము ౬.అ ౨.౨

రెండవది పితృయానము లేక ధూమమార్గము. మొదటిదిఅగ్న్యర్చులనుండి బ్రహ్మలోకము లేక సత్యలోకమునకుఁ దోడ్కొని పోవును. ఈలోకమునకుఁ బోయినవారు తిరిగిరారు. తనలోకములోఁ బ్రభువైయొక్క సింహాసనము నధిష్ఠించి కూర్చుండు బ్రహ్మయొక్క సగుణమూర్తి యని నమ్మఁబడినంతకాలము నీ దేవయానమున కర్థముండెడిది. కాని బ్రహ్మైకైక్యభావము కలిగినవెంటనే బ్రహ్మసింహాసన మూగిసలాడి పడిపోయి, దేవయానము స్థానమున బ్రహ్మైక్యమార్గ మాక్రమించినది. ధూమము, రాత్రిమున్నగు నావరణముల ద్వారమునఁ జంద్రలోకమునకుఁ దోడ్కొనిపోవునది పితృయానము. దేవయానమునఁ బోయినవాఁడు తిరిగిరాఁడు; కాని పితృయానమున వెళ్ళినవాఁడు పుణ్యక్షీణమైన వెంటనే తిరిగి యీలోకమునకువచ్చును. వివరములలోఁ జాలభేదములున్నవి. కౌషీతక్యుపనిషత్తు ననుసరించి, మరణానంతరమందఱు మొదటఁ జంద్రలోకమునకే పోయి, యచటనుండి కొందఱిమంది పితృయానమున బ్రహ్మలోకమునకుఁబోగా, మిగిలిన వారందఱును దమతమ కర్మజ్ఞానస్వరూపము ననుసరించి, భూలోకమునకువచ్చి మనుష్యుఁడు మొదలు క్రిమివఱకుఁగల జన్మము లెత్తుదురు.౧. దేవయాన పితృయానములు జ్ఞానజ్యోతిర్మయలోకములకు, అజ్ఞానాంధకారలోకములకు సరిపోవును. రౌరవాది మహాంధకారమయ నరకములకుఁ గొనిపోవు నింకొక మూఁడవమార్గముకూడఁ జెప్పఁబడినది.౨. "పాలీయని శుష్క గోవునుదానము చేసినవారు, దుఃఖ

౧. కౌషీతకి ౧అ. ౨.౩ (౨) బృహదారణ్యకము ౪అ. ౧౧

మయనరకములకుఁ బోదురు."౩. ఈలోకముననే యీమూఁడవ మార్గమున నిత్యము పుట్టిగిట్టుచుండు క్రిమికీటకాదులు పోవుచుండును.౪. బ్రహ్మైక్యసిద్ధిసాధించి మోక్షముగాంచిన పుణ్యపురుషుఁడెచటకుఁ బోనవసరములేదు. ౫. ఉన్నచోటనే బ్రహ్మానందము నాతఁడు పొందును. "అతని ప్రాణము లెచటికినిబోవు. బ్రహ్మమై బ్రహ్మములోఁ గలిసిపోవును" ౬. మోక్షసిద్ధిగాంచినవారి కేయానమునులేదు; కాని ఊర్ధ్వయాన మవసరమైనచో వారు దేవయానముననే పోవుదురు. ఊర్ధ్వగమనము క్రమాన్వితమైనచో దానినే క్రమముక్తి యందురు.

పునర్జన్మవిధానము పెక్కురీతుల వర్ణింపఁబడినది. "అప్పుడు (మరణానంతరము) వానిజ్ఞానము, చేసినకర్మలు, పూర్వానుభవము కలిసి చేయిపట్టినడపును. గొంగళీపురుగు ఒకగడ్డిపోచను పట్టుకొని, దానినుండియే యింకొకదానిమీఁదఁ బ్రవేశించి మొదటి దానిని విడిచిపెట్టునట్లే, యీదేహమును విడిచిన జీవి యింకొకదేహమునఁ బ్రవేశించును." ౧. మఱియు, "కంసాలియొక బంగారపుఁదునుకను బుచ్చుకొని దానినుండియేనవ్య మనోహరమైన యింకొక యాభరణరూపమును చేయునట్లే, యీదేహమును త్రోసిపైచి, జీవి, జ్ఞానముపొంది, తానుబోవలయు నింకొకలోకమున కనుకూలము, నూత్నమనోహరము నగు నింకొకదేహమును స్వీకరించును." "శిల్పి, యొక శిలావిగ్రహమును జేఁబట్టి, యందుండి, నూత్నతరము నధికమనో

---

౩. కఠము ౧అ. ౩. ౪. బృహదారణ్యకము ౬అ. ౨.౧౬

౫. కఠము ౬అ. ౧౪. ౬. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౬

౧. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౩.

హారమునైన యింకొకరూపమును జెక్కినట్లే, జీవి, యీ దేహమును తోసివైచి, అజ్ఞానమునుండి బయటఁబడి, నవ్యసుందరతరమైన యింకొక పితృదేవతా రూపమునో, గంధర్వరూపమునో, దేవతారూపమునో, ప్రజాపతిరూపమునో, బ్రహ్మరూపమునో, మఱేయితర జీవరూపమునో సృజించుకొనును.౨ మరణసమయమున జీవి, ప్రాణములనన్నిటిని దనలోనికిఁ దీసికొని, తాను జేసిన కర్మననుసరించి లభించు నుత్తమాధమ దేహములలో నొకదానియందుఁ బ్రవేశించునని కొన్ని తావులందుఁ జెప్పఁబడెను. ౩. దీనిననుసరించియే లింగశరీరసిద్ధాంతములు తరువాత నేర్పడినవి. దివ్యజ్ఞానసమాజము వారుదీనిని పశ్చిమదేశములందుఁ బ్రజల కెఱుకపఱచియున్నారు. ఈసూక్ష్మశరీరము, జీవియొక్క మనశ్శీలములకు వాహనమై, స్థూలదేహ మరణమున చెడకయుండును, నూతనశరీరమున కిదియే యాధారభూతమై, తన కనుగుణముగా దానిని నిర్మించుకొని, యింకొక జన్మమునంతను దానితోఁగడపును. జీవులన్నియుఁ బరమాత్మనుండియే ప్రత్యేకవ్యక్తులుగాఁబుట్టి, తిరిగి పరమాత్మయందే లయమగునని కూడఁ జెప్పఁబడెను.౧.

శరీరమరణముతో నాత్మయు నశించునను భౌతికవాదము నుపనిషత్తులంగీకరింపవు. జీవమవిచ్ఛిన్నమైనదనుదృఢవిశ్వాసము

(౨) బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪.౪ చూడు. ఛాందోగ్యము ౫ అ. ౧౦.౨; కౌషీతకి ౧అ. ౨: బృహదారణ్యకము,౧అ.౧౬.

(౩) చూడు. బృహదారణ్యకము ౪అ, ౩.౩౭; ౪అ. ౪.౫; ప్రశ్న. ౩అ. ౧౦; కౌషీతకి ౪అ.౩.

౧. ఛాందోగ్యము ౬అ. ౯.౨:౬అ. ౧౦.౧.౨

కలిగియుండుటచే, స్థూలశరీరము నశించిన యనంతరము జీవము బ్రదికియే యుండునని వారుచెప్పిరి. స్త్రీపురుషసంయోగము, జీవియొక్క నూత్నరూపమునకు వలయు సామగ్రినిచ్చునేకాని, యది జీవసృష్టిచేయు శక్తి కలదికాదు. ఒకఅణువు పెంపొందుటవలన, జీవముదయించుట కాధారమని నిరూపింపఁజాలము. ప్రతిజీవియు స్త్రీపురుష వీర్యమందలి యణువునఁ బ్రవేశించి, తన రుచికరమైన నూతనరూపమును దాల్చుచున్నదని చెప్పిన ఉపనిషత్సిద్ధాంతమునకంటె, లోకములో నొక్కొకబిడ్డ పుట్టినప్పుడెల్ల నొకజీవమును దేవుఁడు క్రొత్తగా సృజించునని చెప్పు సంప్రదాయాస్తికవాద మెక్కుడు తృప్తినీయఁజాలదు.

పునర్జన్మసిద్ధాంతము. మనము తర్కప్రజ్ఞచే సమర్థించిన యితర సిద్ధాంతములవలె సమర్థింపఁదగి యుండుటేకాక, మరణానంతరము జీవి పూర్ణముగా నశించిపోవునను సిద్ధాంతముకంటెను, లేక, శాశ్వతముగాఁ గర్మఫలితముల ననుభవించుచుండునను సిద్ధాంతముకంటెను విశేషముగా సంతృప్తినీయఁగలదు. నీతిరహిత స్వైరవిహారము, నిత్యదుఃఖానుభవ దుర్దశయు నవసరములేని జీవితమును బ్రసాదించునది పునర్జన్మసిద్ధాంతము. దుఃఖము జీవుల కసమానముగాఁ గలుగఁజేసిన సృష్టియొక్క అన్యాయ్యమున కీసిద్ధాంతము సమాధానమిచ్చును, భౌతికప్రపంచమునఁగల అసందర్భములు తార్కికబుద్ధి సంతృప్తి కాటంకములైన సమస్యలైనట్లే, నైతికప్రపంచమందలి అపక్రమములన్నియు వీనికి లక్ష్యము తుదకు శ్రేయమేయని నమ్ముట కాటంకములైన సమస్యలైయున్నవి. మనది హేతుబద్ధమైన విశ్వాసమైనచో, మన కేవిధమైన తార్కిక నైతికసంశయములు

కలుగవవసరములేదు. అరాజకమే నైతికకృషికిఁ దుదిమాటయై నచో నీతికి స్థానములేదు. ఒకవంక మనకు లోకమున గోచరించుచున్న నైతికరంగదుర్దోష ఘోరస్థితి, యింకొకవంక ధర్మమూర్తియైన దేవుఁడు నీరెంటికి సమన్వయము చేయవలసియున్నది. సృష్టిక్రమము "గుడ్డిదర్బారుగ" చేయఁబడినదని తలఁచియూరకుండుటవలనఁ బ్రయోజనములేదు. మానవునకుఁ గర్మస్వాతంత్ర్యమీయఁబడిన కారణమున నీలోకములో నిన్ని అక్రమములు, దుఃఖములు సంభవించిన వనుభావము అసమత్వముతోఁగూడిన మానవజాతి నీలోకమున సృజించినదోషమునకు సమాధానము కాఁజాలదు. ఆదిలోనే భిన్నలక్షణములతో నేర్పడినసృష్టి పరిపూర్ణజ్ఞానమూర్తియైన దైవభావమునకు విరుద్ధమగుచున్నది. పునర్జన్మసిద్ధాంతమీ సృష్టియొక్క మూలదోషమును లోపము నొకకొంత సవరించి సమన్వయించుచున్నది. లోకములోని అక్రమము, దుఃఖము, మానవుని శీలవికాసమున కేర్పడినవని యీసిద్ధాంతము కొంత యుపశాంతి నొసగుచున్నది. దుష్కర్మఫలితమైన శిక్షదుర్బుద్ధిని శుద్ధిచేయుట కేర్పాటు చేయఁబడినది. మన పాపములకు మనము శిక్షననుభవించుచున్నాము, కాని, దానివలన మనము శుద్ధులము కూడ నగుచున్నాము. అందుచే మనకు శిక్షాదుఃఖము మంచిదే.

పునర్జన్మ సిద్ధాంత మెట్లుద్భవించినదో యిదివఱకే సూచించియుంటిమి. ఆర్యులు దేశీయానాగరిక జాతులమధ్యమందు వ్యాపించియున్న భావములతోడి సంపర్కమువలననే సిద్ధాంతమును గల్పించియుండవచ్చును. వేదములును దేవ

యాన పితృయానములను జెప్పియున్నవి. పశువృక్షాదులందు మానవుల జీవులు ప్రవేశించునను భావము, భారతవర్షాదిమ నివాసుల విశ్వాసములనుండి వచ్చినది; బ్రాహ్మణములు కర్మలకు ఫలితావశ్యకత నుగ్గడించినవి. ఈభావములతో నుపనిషత్తులు సంసారసిద్ధాంతము నల్లినవి. ఈసిద్ధాంత జన్మమునకు వేఱొక యాధారమును వెదుకనక్కఱలేదు. ప్రాచీనగ్రీసు దేశమున నిట్టి సిద్ధాంతములుండి యున్నయెడల నవి స్వతంత్రముగానుద్భవించి, పెంపొంది యుండనగును. అభినవపండితాభిప్రాయము దీనికి వ్యతిరేకమైయున్నది. భారతీయ గ్రీక్కువిజ్ఞానములందీ సిద్ధాంతములనుగూర్చి, రెండు సుప్రసిద్ధుల రచనల నిట నుదాహరించుచున్నాము. మెక్డనల్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసెను. "పైథాగరస్ భారతీయ తత్త్వముపైనను, నితర శాస్త్రములపైనను, నాధారపడినవిషయమున కాధారమున్నది. పైథాగరస్ చెప్పిన జన్మాంతరసిద్ధాంతమున కాతని రచనలలోనే యాధారసంబంధము లేకుండుటయు, గ్రీక్కులే యీ సిద్ధాంతము విజాతీయమని భావించుటయు జరిగినది. ఆతఁడు దీని నీజిప్టునుండి స్వీకరింపలేదు. ఏలన నీజిప్టువారి కీసిద్ధాంతము తెలియదు." ౧. గోంపెర్జ్ పండితుఁ డిట్లువ్రాసెను: "పైథాగరస్ మతమునకును భారతీయ సిద్ధాంతమునకును సన్నిహితసమానత్వమున్నది. సామాన్యలక్షణములందే కాక, కొన్ని వివరములలోఁగూడ నీ సామ్యము గోచరించుచున్నది. శాఖాహారమిట్టి వివరములలో నొకటి. సంసారము జనన మరణాత్మకమైన చక్రమువంటిదను సిద్ధాంతము రెంటికి సమానము.

---

౧. హిస్టరీ ఆఫ్ సాన్స్క్రిటు లిటరేచరు పుట ४२२.

ఈసామ్యము హఠాత్సంభవమనుట తగదు. బుద్ధునికి, బహుశః, జరాథుష్ట్రునికి సమకాలికుఁడైన పైథాగరస్ పండితుఁడు, విజ్ఞాన ప్రచార వ్యాసంగము విశేషముగాగల నాటి యుగములో పెర్షియా దేశీయుల ద్వారమున భారతీయుల మతతత్త్వ భావములను సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనియుండెనని తలచుట సత్యదూరముకాఁజాలదు." ౧. భారతీయులు తమ భావములను జాత్యంతరులనుండి గ్రహింపలేదనిమాత్రము స్పష్టము.

౨౧— ఉపనిషన్మనస్తత్త్వశాస్త్రము.

ఒకశాస్త్రీయపద్ధతిలో మనస్తత్త్వము నుపనిషత్తులు నిర్ణయించి రచింపకున్నను, నవి ప్రదర్శించిన కొన్ని భావములను మనము సేకరింపవచ్చును. ప్రశ్నోపనిషత్తునందు ౨. (కర్మేంద్రియము లైదు, జ్ఞానేంద్రియము లైదుఁ గలసి దశేంద్రియములును జెప్పఁబడెను. ఈ యింద్రియములు మనస్సునకు వశములై వర్తించును. మనస్సు కేంద్రమైన యంగమై, దర్శనక్రియాశక్తిని గలిగియున్నది. మనస్సులేనిదే యింద్రియములు నిరర్థకములు. 3. అందుచే నింద్రియములలో మనస్సే ముఖ్యేంద్రియమని చెప్పఁబడినది. మనస్సనగాఁ బ్రజ్ఞలేనిదే వాక్కు దేనినిఁ దెలుపఁజాలదు. "నామనస్సిచ్చటలే" దందుము. "ఆలోకమును నేఁజూడలేదు; ప్రజ్ఞలేనిదే, యేరూ

౧. గ్రీకు థింకర్సు, వాల్యూము ౧ పుట ౧౨౭.

౨. ప్రశ్నోపనిషత్తు, ౪౮. ౨.

3. బృహదారణ్యకము. ౧౬ ౫, 3.

పమును నేత్రిము తెలియఁజాలదు." ౧. "నేను పరధ్యాన ముగానుంటిని; నేను జూడలేదు; నేను పరధ్యానముగానుం టిని; నేను వినలేదు. దీనినిఁబట్టి మనుష్యుఁడు మనస్సుతోఁ జూచుననియు మనస్సుతో వినుననియు స్పష్టమగుచున్నది." ౨, మనస్సునొక భౌతికపదార్థముగాఁ జూడబడినది ౩. అందుచే నింద్రియజ్ఞానమునకు, ముఖ్యమింద్రియమునుగాదు, ఇంద్రియ వ్యాపారమునుగాదు; ఆత్మయింద్రియము ద్వారమునఁ జూడ వలెనని యుపనిషత్తులు చెప్పినవి. వస్తుజ్ఞానమున కింద్రియ ములకు వస్తుసాన్నిధ్య మవసరమని చెప్పఁబడెను. ౪. ఒకేసారి మనస్సొకే వ్యాపారమును జేయఁగలదు. ౫. మనస్సుకంటె బుద్ధి యున్నతమైనది. బుద్ధివ్యాపార మిట్లైతరేయమునఁజెప్ప బడెను; "స్పృశించుట, చూచుట, ఆలోచించుట, భావముల నిర్మించుట, తెలియుట, అంతరవలోకనము, నిశ్చయించుట, అభిప్రాయపడుట, ఊహించుట, అనుభవించుట, జ్ఞాపకముం చుకొనుట, సంకల్పము, భావముల పొందుపఱచుట, జీవించుట కిచ్ఛ, కాంక్ష. నిగ్రహము, నివన్నియు బుద్ధియొక్క భిన్న లక్షణములు." ౬. ఈ వర్ణనము విమర్శనమునకు నిలుచునది కాదుకాని, అతిప్రాచీనమైన ఉపనిషత్కాలమున నిట్టి మన

౧. కౌషీతకి. (౨) బృహదారణ్యకము ౩అ ౧. ౪.

౩. అలెగ్జాండరు పండితుఁ డొక నిర్మాణములోని యొకవస్తువువలెఁ భౌతికశాస్త్రజ్ఞుని 'ఎలెక్ట్రాన్'వలె, మనస్సొక వస్తువని చెప్పెను.

౪. ఎంపిడోక్లీసు; డెమాక్రిటస్ భావములను బోల్చెఁడు.

౫. కౌషీతకి ౩ అ. ౪ (౬) కౌషీతకి ౩అ. ౨.

స్తత్వచర్చ జరిగియుండుటలో విశేషము లేకపోలేదు. నేత్రమునకు నేత్రము, శ్రోత్రమునకు శ్రోత్రమునైన 'ఆత్మ' అన్నిటిలో నగ్రమైనది. బుద్ధి, మనస్సు, ఇంద్రియములు, ప్రాణములు మున్నగునవన్నియు నాత్మాధీనములు. ౬. ఆత్మ సర్వవ్యాపియు, ఁబరిపూర్ణమైనదియును, ౭. ఆత్మకు సగుణాకారమిచ్చి, అది మానవుని హృదయగుహలో నివసించుచున్నట్లు చెప్పఁబడెను. ౧. ఆత్మ నీవారబీజపరిమాణము ౨. కలదనియు, జానెడుపొడుగు ౩. కాని, బొటనవ్రేలంత ౪. కాని యుండుననియుఁ బేర్కొనఁబడెను. ఉపనిషత్కర్త లాత్మకు స్థానమని చెప్పుటలో నాశ్చర్యముండనవసరము లేదు; ఏలన ఆరిస్టాటిల్ తన 'డేఅనిమా' గ్రంథమున నాత్మ హృదయములో నున్నదనియు, గేలన్ మేధస్సులోనున్నదనియు, డేకార్టె ఆత్మస్థానము పైనియల్ గ్లాండనియు, టోషే మేధస్సనియుఁ జెప్పియుండిరి.

౬ బృహదారణ్యకము ౪అ. ౪. ౫; ౧అ. ౪. ౧౬; ౫అ ౯; ౨అ. ౧. ౧౬; ౩అ. ౬. ౨౨; ౪అ. ౩. ౬; ౪అ. ౫. ౧౩:

౭. కఠము ౧అ. ౨. ౨౧; ముండకము ౧౨. ౧. ౯.

౧. బృహదారణ్యకము ౪అ. ౩. ౧౬; ౫అ. ౯; ఛాందోగ్యము ౭అ ౩. ౩; ౫అ. ౧౮ కఠము ౨అ. ౨౦ ౩అ ౧.౪ అ౯ ౬అ ౧౭ శ్వేతాశ్వతరము ౩అ. ౧౧. ౨౦; హృదయము లేక హృత్పదము వెన్నెముకలో నొక కేంద్రము.

౨. బృహదారణ్యకము ౫అ. ౯. ౧; ఛాందోగ్యము ౩అ. ౧౪. ౩

౩. ఛాందోగ్యము ౫అ. ౧౭.౧;

౪. కఠము ౯. ౧౬; ౨అ. ౨౧; శ్వేతాశ్వతరము ౩అ. ౧౩.

మనస్సు చైతన్యముకంటె నధికమైనది. మనస్సులో నొకభాగమే చైతన్యము; ఆత్మ ప్రపంచము కాదను మహత్తర సత్యము నిప్పుడిప్పుడే పశ్చిమవిజ్ఞానము గుర్తించుచున్నది. లైబ్నిజ్ కాలమునుండియుఁ జైతన్యము మనస్సులో నొక యల్పాంశమనియు, మనస్సున కవసరమును, ప్రధానమునైన లక్షణముకాదనియు గుర్తింపఁబడినది. "మన యాంతర్య ప్రపంచము బాహ్యప్రపంచముకంటె విశాలమైనది, సంపత్తరమైనది, అధికముగా నాచ్ఛాదింపఁబడినది."యని లైబ్నిజ్ చెప్పినభావము నుపనిషత్కర్తలు స్పష్టముగా నెఱిఁగియుండిరి.

మాండూక్యోపనిషత్తు, ఆత్మయొక్క వివిధావస్థలను, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి తురీయావస్థలను బేర్కొనినది. జాగ్రదవస్థలో, మనస్సు నింద్రియములు పనిచేయుచుండును. స్వప్నావస్థలో నింద్రియములు మనోగతములై శాంతించి యుండునని చెప్పిన విషయమును నేటి మనస్తత్త్వశాస్త్రము కాదనను. కాని ఉపనిషత్తుల ననుసరించి, మన యింద్రియములు పనిచేయుచున్నంతకాలము మనము కునికిపాటులో నుండవచ్చునేకాని, స్వప్నగతి నొందఁజాలము. అది అర్థ జాగ్రదవస్థ. సరియైన స్వప్నావస్థలలో, మనస్సొక్కటే, విశృంఖల విహార మొనర్చును. జాగ్రత్స్వప్నావస్థలకుఁగల భేదమేమనగా, జాగ్రదవస్థలో, మనస్సు బాహ్యవిషయములపై నాధారపడియుండును; స్వప్నావస్థలో తనకువలయు విషయములఁ దానే కల్పించుకొని యనుభవించును. కాని, జాగ్రదవస్థలోని వస్తువుల వాసనల నుపయోగించును. సుషుప్తి లేక గాఢనిద్ర

మానవుని సహజావస్థయే. ఇందు మనస్సు నింద్రియములు రెండును విరతిఁబొందును. విషయీవిషయ విభాగములతోఁ గూడిన 'అహం' భావము విరతిపొందును. ఈ స్థితిలో దృశ్యములేని దృష్ట యొక్కఁడేయుండి తాత్కాలికముగా బ్రహ్మముతో నైక్యముగాంచును. ఏది యెట్లున్నను నీ స్థితి శూన్యమైనది కాని జీవరహితముగాని కాదు. ఏ యనుభవమును లేని గాఢనిద్రావస్థలో జీవుఁడుండి తాత్కాలికముగా నానందముఁ బొందునను విషయ మంగీకరించుట కష్టముగాఁదోఁచును. ఉపనిషత్తులైన నీ యవస్థలోని యెఱుక లేకుండ జరిగిపోవు దేహావసరకృత్యములకుఁ గారణము 'ప్రాణము'నియు, దానివలననే యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు, రక్తప్రసరణము మున్నగునవి జరుగుచుండుననియుఁ జెప్పినవి. పూర్వాపర విషయములను గలుపు జ్ఞాపకశక్తియే యీయవస్థలో జీవి నిర్జీవముకాలేదని ఋజువు చేయుచున్నది. గ్రహణశక్తి లోపించియున్నను, నాసందర్భములో జీవి నిజముగా నానంద మనుభవించుచున్నదా యను విషయము సంశయాస్పదము. తురీయావస్థ ఏకత్వమును గుర్తించునవస్థ; అది మనస్సునకు గోచరించు విషయముకాదు. ఆత్మ సాధనమునకుఁ బూర్ణఫలరూపమైన సర్వైక్యభావము యొక్క అనుభవసిద్ధి తురీయ సమాధియందుఁ గలుగును.

ఉపనిషత్తులలోని వేదాంతేతరవిషయములను బరిశీలించుటకుముందుగా, నుపనిషత్తుల సామాన్యతత్త్వసిద్ధాంతము నిట నిర్వచనరూపముగాఁ జెప్పుకొను టవసరమైయున్నది. భిన్నతత్త్వ నిర్మాణములను సమర్థించుట కనకాశమును గలు

గఁ జేసిన, సందిగ్ధభావము లుపనిషత్తులలో నున్నవని మేము మొదటనే చెప్పియుంటిమి; శంకరుని అద్వైతమూ, రామానుజుని విశిష్టాద్వైతమూ మూలగ్రంథములయొక్క నిశ్చితభావమను విషయము నిదమిత్థమని చెప్పుట సుసాధ్యము కాదు. రెండువాదములకు సామర్థ్యమొసగు సూచనలు బహుళముగా నందుఁగలవు. వానిలోఁ బరస్పర వైరుధ్యములున్నవని యుపనిషత్తు లెఱుగవు. సమాధ్యవస్థలో గోచరించిన అద్వైతబ్రహ్మము, రెండవదైన సగుణబ్రహ్మము నిజమునకు వేఱుకావు; ఒకేసత్యమును రెండువిధములఁ జెప్పుట యోయగును. ఒకేసరమసత్యము యోగిదృష్టికి నిర్గుణైకబ్రహ్మముగను, తర్కబుద్ధికి సగుణబ్రహ్మముగాను గోచరించును. మొదటిదృష్టిలోఁ బ్రపంచము బ్రహ్మముయొక్క రూపాంతరము; రెండవదృష్టిలో నది దేవునియొక్క ప్రదర్శనము, రెంటి ననుసరించియుఁగూడఁ బ్రపంచమొక అసత్య స్వరూపమనికాని మిథ్యయనికాని త్రోసివేయవీలులేదు; ఏలనఁ బ్రపంచము మిథ్యయైనచో మన యనుభవములకెట్టి విలువయు నుండదు. బౌద్ధమతముయొక్కయుఁ దత్శాఖలయొక్కయు నొత్తిడిచే ననంతరమువచ్చిన గౌడపాదాదులు, పరమసత్యముయొక్క అద్వితీయతను, ప్రపంచముయొక్క అసత్యస్థితియును విశేషముగా నొక్కిచెప్పిరి. నిజముగా నట్టి యద్వైత తత్త్వము, మాధ్యమికబౌద్ధుల తత్త్వమును వేదాంతపరిభాషలోఁ జెప్పినట్లగపడును. పురాణేతిహాసములు భగవద్గీతయు చేసిన మతతత్త్వ పునర్నిర్మాణము, న్యాయశాస్త్రమొసగిన దైవతత్త్వము, రామానుజ

కల్పితమైన విశిష్టాద్వైత తత్త్వమునకుఁ దారిఁజూపినవి. నిజముగా నద్వైతవాదులందఱు పరిశుద్ధసంగతు లనగా సంస్కరింపఁబడిన బౌద్ధవాదులనియు విశిష్టాద్వైతులందఱు పరిశుద్ధనైయాయికులనియుఁ బిలువఁబడిరి.

౨౨—ఉపనిషత్తులలో సాంఖ్యయోగ బీజములు

ఉపనిషత్తులలో వేదాంతేతరములైన సాంఖ్యయోగ శాస్త్రములకు బీజములున్నవి. ప్రకృతి పురుషరూపమైన ద్వైతమును సాంఖ్యశాస్త్రమును స్థాపించినది. ప్రకృతి సర్వ సృష్టికారణమైయుండగా, పురుషుఁడు, సంబంధములేని సాక్షియై ప్రకృతిపరిణామమును దిలకించుచున్నాఁడు; పురుషులయొక్క లేక జీవుల ౧. యొక్క నానాత్వముకూడ నంగీకరింపఁబడినది. ఉప

౧. భిన్నత్వమునకంతకును మూలభూతమైయున్న అవ్యక్తము లేక ప్రకృతి నుపనిషత్తులు స్పష్టముగాఁ జెప్పినవి. "ఇంద్రియములకతీతములై వస్తుతన్మాత్రలున్నవి. వీనికతీతమై మనస్సున్నది; మనస్సుపైన మహాత్తత్త్వమున్నది: దానిపైన వ్యక్తమున్నది; దీనిపైఁ బురుషుఁడు; పురుషునిపైనేమియును లేదు." (కఠము ౩అ ౧౦. ౧౧; ౬అ ౭. ౮.) సృష్టికారణమైన అవ్యక్తముపైన దేవుఁడొకఁడే యున్నాఁడు. "తపస్సుచే బ్రహ్మము వృద్ధిపొంది, అందుండి అన్నముత్పత్తియగును; అన్నమునుండి, ప్రాణము, మనస్సు, భూతములు, లోకములు, కర్మ కర్మఫలములు నన్నియువచ్చును." (ముండకము. ౧అ ౧.) ఇందుఁజెప్పిన అన్నమును శంకరుఁ డవ్యాకృతమని చెప్పినాఁడు. ప్రశ్నోపనిషత్తునందు (౪అ.) వస్తువులన్నియు నెట్లువచ్చినక్రమములోనే అవ్యక్తమునందుఁ దన్మాత్రలతోఁ బ్రవేశించునో చెప్పఁబడినది. (చూడు ప్రశ్న. ౪అ. ౮.) దేవునిలోనుండి ప్రకృతి వచ్చినదని యుపనిషత్తులు చెప్పినవి. పురుషుడనగాఁ పరబ్రహ్మము. (ముండకము ౩అ. ౧. ౧)

నిషత్తులీ నానాత్వము నంగీకరింపవు. ఉపనిషత్తుల అద్వైతము మతానుష్ఠానావసరము కొఱకై యెట్లేకేశ్వరవాదముగా మారినదో మనము చూచియుంటిమి. ఏకేశ్వరవాదము, పరమేశ్వరునితోఁబాటు వానినారాధించు వ్యక్తుల నంగీకరించును. ఫలితము జీవనానాత్వము. కాని పరమేశ్వరుని స్వాతంత్ర్యము ప్రత్యేకజీవుల స్వాతంత్ర్యము పరస్పరవిరుద్ధమను విషయమును సాంఖ్యసిద్ధాంతులు గ్రహించియుండిరి. ఇందెవరో, అటు పరమేశ్వరుఁడో, యిటు ప్రత్యేకజీవులోఁ దొలఁగవలెను. సృష్టి పరిణామ సామర్థ్యము ప్రకృతికీయబడినప్పుడికఁ బరమపురుషుని యవసరము కానరాదయ్యెను. దేవుని సంబంధములేని జడ పదార్థమైన ప్రకృతికి సృజనశక్తినొప్పగించుట నుపనిషత్తులు నిరసించెను. పరమసత్యమైన దొకే సత్పదార్థమున్నదనియు దానిపై నాధారపడి కర్తృకర్మభేదములేర్పడినవనియు నుపనిషత్తుల ప్రధాననిర్ణయమైయున్నది. ౧.

ఉపనిషత్తులలో యోగశాస్త్రారంభదశ గోచరించును. మన అసంపూర్ణ ప్రజ్ఞాబలము సత్యమును దర్శింపఁజాలదని ఉపనిషత్తుల నిశ్చయభావము; మనస్సను నద్దమున సత్యప్రతిబింబముమాత్రమే గోచరించునని చెప్పఁబడినది. సత్యస్వరూ

పసారవృక్షముపై రెండుపక్షులున్నవనియు నొకటి మధురఫలాస్వాదనమును చేయుచుండగా రెండవది సాక్షిమాత్రముగా నుండుననిచెప్పిన భావమునుండి సాంఖ్యపురుషుని లక్షణము తీసికొనఁబడియుండును.

౧. చూడు ఐతరేయము, ౧అ ౧. ౨; బృహదారణ్యకము ౧అ ౪.3; ఛాందోగ్యము ౬అ ౨. ౬; తైత్తిరీయము ౨అ ౧.

పము నెంతవఱకుఁ దెలిసికొనఁగలశక్తిని మనస్సుకలిగియు న్నదో దానినిఁబట్టి మన జ్ఞానపరిమితియుండును. గ్రుడ్డివానికి రంగులును, బధిరునకు గానమును దెలియనట్లే, అల్పబుద్ధికి సత్యము గోచరించదు. తెలియుట యనునది నూతనసృష్టి కాదు; ఉన్న సత్యమునే దర్శించుట. తెలియునుపకరణములో నేమాత్రము కలుషమున్నను, సత్య మసంపూర్ణముగానో, రూపాంతరముగనో గోచరించును. మనస్సునకు సత్యమునకు మధ్యమందు మనస్వార్థములైన కోరికలు, మోహములువచ్చి అడ్డు నిలచును. వ్యక్తికిఁగల దోషములు మనస్సునకుఁ బట్టినపుడు సత్యప్రతిబింబ మస్పష్టమైన యాకృతిఁ గలిగియుండును. దృష్టియొక్క అజ్ఞానము సత్పదార్థమును భిన్నరూపములోఁ జూపును. ఆతనివ్యక్తిగత భావవికారములచే వస్తుసత్యము వికారాకృతిలో గోచరించును. మనస్సంబంధమైన దోషము సత్యములోఁ బ్రవేశించుటే అపార్థమునకుఁ గారణము. నిరహంకార నిష్కపటమైనదృష్టి సత్యదర్శనమునకవసరము. వ్యక్తిగతమైన దృష్టి సత్యమును మఱుగుపఱచును. మనస్సువలన మనకు సంభవించు అపసవ్యవ్యాపారములనుండి మనము బయటపడవలసియున్నది. అనవసరచపలసంచారముచే వ్యర్థమగుచున్న మానసికశక్తులను వారించి, సత్యస్ఫురణ కనుకూలమైన నిశ్చల నిష్కలుష మార్గములలో వానినుంచవలెను. చిత్తమను నద్దమును శుద్ధి చేసి, వ్యక్తిగత కలుషములందుఁ జేరకుండఁ జేయువిధానములను యోగశాస్త్రము మనకిచ్చుచున్నది. ఇట్టిశిక్షణమే మనకు నిరహంకారమైన మహోన్నత వ్యక్తిత్వమునిచ్చును; ఇట్టి

యున్నతదశలోనుండియే మహాపురుషులైన వారెవరుం జూడం జాలని సత్యములను దర్శించిరి. ఇది ఉపనిషత్తుల ఆత్మసిద్ధాంతమున కనుకూలమైన విధానము. మానవ సామాన్యదృష్టి శాశ్వతమైన ఆత్మప్రపంచమువైపు దిరుగక, యింద్రియ మనః కల్పితమైన నశ్వరప్రపంచమునందే సంచరించును. మన మీయింద్రియముల నధిగమించి, ఉన్నతపదవికిం బోయినచో, మన వ్యక్తిత్వము నన్నగిల్లదు; సముల్లసితము సమృద్ధము నగును. మనవ్యక్తిత్వము భౌతికవిషయ రజ్జువులచే బంధింపం బడినచో నది శక్తివంతము కాంజాలదు. వ్యావహారికబంధముల నతిక్రమించినపుడు మన వ్యక్తిత్వమునకు విశ్వవైశాల్యము గలిగి, సమున్నతపదవి నలంకరించును. అప్పు డనుభవజ్ఞాన మతిశయించును. క్రిందిమెట్టులలో ననగా దేశకాలములందు జరుగు పరిణామస్థితిలోం దాత్కాలిక కేంద్రమైన 'అహం' భావముగా మనమున్నప్పుడు, మన యనుభవ మస్వతంత్రమైన దగును. సంకుచితమైన 'అహం' స్థాన కేంద్రమునకుం గట్టువడిన, మన వ్యక్తిత్వమును, బంధముల నూడంబెరకి, స్వతంత్రవ్యక్తిత్వముగా మారినప్పుడే, దేవుఁడు కేంద్రముగాను, మానవుఁడు కేంద్రపరిధి నాక్రమించినవాఁడుగాను నుండు స్వచ్ఛందానుభవసిద్ధి మనకు లభింపఁగలదు. అట్టిస్థితిలో మన ముపనిషత్తులు చెప్పినరీతిని "బాహ్యమునన్నది, లోపలనున్నది యొకటే" యని గుర్తింతుము. బాహ్యమునే విలోకించు నభ్యాసమును విసర్జించినంగాని, ఆత్మ సౌందర్యానుభవసిద్ధి చేకూరం జాలదని యోగశాస్త్రము ఘోషించుచున్నది. భ్రాంతి,

మాయ జగద్దర్శనాపేక్ష సమసినఁగాని, శాశ్వతసత్య జగద్దర్శన లాభము చేకూరదు.

యోగశాస్త్రము మానసికాధ్యాత్మిక శిక్షణము మన కవసరమని చెప్పుచున్నది. పరమార్థసంపాదనమునకుఁ బరిశుద్ధ నియమజీవిత మవసరమని ఉపనిషత్తులును జెప్పినవి. ప్రశ్నోప నిషత్తునందుఁ బిప్పలాదుఁడను గురువు బ్రహ్మజ్ఞానము కోరి వచ్చిన యాఱుగురుశిష్యుల నింకొక యేఁడు శిక్షణము పొంది రమ్మని యిట్లు శాసించినాఁడు. "పోయి మీరింకొక సంవత్సరము బ్రహ్మచర్య శ్రద్ధాతపస్సులతో జీవించి సుశిక్షితులైరండు." సంసారసంబంధ బాధ్యతలులేని, బ్రహ్మచర్య దీక్షవలన మను ష్యుఁడు తన యావచ్ఛక్తిని పరమార్థముపైఁ గేంద్రీకరింప వచ్చును. జ్ఞానవిరోధియైన అశాంతి, నశించి, చిత్తశాంతి తప స్సుచే లభించును. శ్రద్ధలేక విశ్వాస మన్నికర్మల కునవసరమే. ప్రకృతిస్థితినుండి, ప్రకృత్యతీతస్థితికి మానవునుద్ధరించి, యచటఁ బరమేశ్వరుని ప్రత్యక్షసాంగత్యము జేకూర్చుటయే యోగ శాస్త్ర ప్రబోధములోని సారాంశము. మనలను బాహ్యవస్తువు లకు బంధించి బానిసలుగాఁ జేయుచున్న మనస్సును నిగ్రహిం చినగాని మోక్షములభింపదు. బాహ్యవస్తువులకుఁ బరిస్థితులకు బానిసలమైన కారణముననే మనకు సంతృప్తి లభించుటలేదు. "పర్వతశిఖరము పైఁగురిసిన వర్షజలము నలుదెసలనుండి క్రిందకు ప్రసరించునట్లు, వస్తుభిన్నగుణములచే నాకర్షింపఁబడిన వాఁడు నలుదెసలకు వానికొఱకై సంచరించును; శుద్ధోదకమునందు శుద్ధోదకము బోసినచో మార్పులేకుండ నిలిచినట్లు, ఓగౌతమా!

జ్ఞానియొక్క ఆత్మనిలుచును. ౧. తన యాత్మనెఱుఁగని వ్యక్తి మనస్సు, నిలువుఱాతిపైఁబడిన వర్షధారవలె, నన్నివైపులకుఁ జెదరిపోవును. కాని చిత్తశుద్ధికలిగిన వెనుక, సర్వజంతురూపములలో డాఁగియున్న విశ్వజీవసాగరముతో నొకటై విశ్రమించును. స్వేచ్ఛగా వదలినచో బహిర్ముఖమైన మనస్సు ఎడారి యిసుకలోఁ జెదరిపోవును. సాధకుఁడు. తనలోనున్న అంతర్విధానమును దర్శింపఁగోరుచో, మనోదృష్టిని లోపలికిఁ ద్రిప్పి నిశ్చలముగా నిలుపవలెను. వాక్కును భావములోనికిని, భావమును జ్ఞానములోనికిని, జ్ఞానమును విశ్వచైతన్యములోనికిని, బ్రవేశపెట్టవలెను; అప్పుడే నిత్యమైన ఆత్మశాంతి లభించును.౨ "పంచజ్ఞానేంద్రియము లుపశాంతిబొంది, మనోబుద్ధులు నిశ్చలములైనప్పుడే ఉత్తమగతినిఁ జేరుదుము"3. "ఉపనిషత్ జ్ఞానమను మహాధనుస్సును గ్రహించి, నిత్యధ్యానమను నిశితాస్త్రము నందు సంధించి, బ్రహ్మలగ్నమైన మనస్సును వింటితాడు లాగి, ఓఉల్లాసముగల యువకుఁడా! బ్రహ్మమను లక్ష్యమను గురిచూచికొట్టుము" ౧. ప్రతర్దనుఁడను నాతఁడొక నూత్నసంయమన విధానమును గాంచెనని కౌషీతక్యుపనిషత్తు చెప్పినది.

౧. కఠము ౨అ. ౧౪ (౨) కఠము ౨అ. ౧3. పోల్చు "మనస్సు నిశ్చలమైయున్నప్పుడు కలుగు సమాలోచన ముత్తమమైనది. శబ్దములు కాని రూపములుకాని, మోదఖేదములు కాని దానినప్పుడు బాధింపవు. మనస్సునకు దేహసంబంధము కాని దేహాభిమానము కాని లేక పురుషదర్శనలాలసమై యున్నప్పు డిట్టిస్థితిలభించును." ప్లేటోఫీడోగ్రంథము.

3. కఠము ౧అ ౧౨.

౧. ముండకము ౨అ. ౨,౨

దానికే అంతర్యజ్ఞమని౨ పేరు. దీనిననుసరించి,, మానవుఁ డింద్రియములను కామములను పూర్ణనిగ్రహములో నుంచవలెను. ౩ శ్వాసను నిగ్రహించుటచే సమాధి లభించునని ఉపనిషత్తులప్పుడప్పుడు చెప్పినను, 'ఏకాగ్రత'౪ కెక్కువప్రాధాన్యము నిచ్చియున్నవి. బీజాక్షరములగు ఓమ్, తద్వనమ్. ౫ తజ్జలాన్ ౬ మున్నగుచిహ్నములపై మనస్సు లగ్నము చేయుమని చెప్పినవి. ఏదోయొక ప్రత్యేకవస్తువుపైఁ గొంతసేపు మనస్సును కేంద్రీకరించు నభ్యాసముచే నేకాగ్రత చేకూరునని చెప్పఁబడెను.

న్యాయ్యశాస్త్రసూచన లొక్కముండకమునం దేకలవు. ౭. "ఈ యాత్మబలహీనునకు లభింపదు; ఆ వేశముచేఁగాని తపస్సుచేఁగాని లింగముచేఁగాని ఆత్మను పొందఁజాలము"౮. లింగమనఁగా, న్యాయ్యశాస్త్రమని తరువాతఁ దెలియఁగలదు; అనఁగా ననుమానములోని మధ్యపదము లేక సంయోగకారణము లింగము. సత్యము ననుమానప్రమాణముచేఁ దెలియుసను వ్యవహారసిద్ధాంతముకూడఁ జేర్కొనఁబడెను. "ఒకమట్టిముద్ద వలన మంటిచేఁ జేయఁబడిన సర్వవస్తుస్వభావము తెలియును. ఒక సువర్ణశకలముచే సర్వసువర్ణమయ వస్తుస్వభావము తెలియఁగలదు" ౯. విషయీవిషయ భేదముచేతనే జ్ఞానము సాధ్యమని ప్రతర్దనుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

---

(౨) అంతరమగ్నిహోత్రమ్ ౨అ. ౫.
౩. బృహదారణ్యకము ౧అ. ౫.౨౩ (౪) ప్రశ్న ౫అ. ౧
(౫) కేన ౪అ.౬ ౬) ఛాందోగ్యము ౩అ ౧౪.౧
(౭)ముండకము ౩అ. ౨.౪. డ్యూసేకౌహ్యూమములు దీనికి వేరర్థమును జెప్పిరి.
(౮) లింగము సంయోగసాధనము చూడు ఛాందోగ్యము ౪అ. ౮.౪
(౯) ఛాందోగ్యము ౪అ. ౧.౪-౬

౨౩—భావితత్త్వ బీజములు.

తత్త్వాన్వేషణముయొక్క ప్రధానలక్షణముల నుపనిషత్తులు నిర్ణయించి, రాఁబోవుతత్త్వచర్చా మార్గములను సూచించినవి. ఇతర సిద్ధాంతసూచనల నటుంచి, ఉపనిషత్తులు పరిపూర్ణమైన తత్త్వసిద్ధాంతమునకు వలయు లక్షణములను, అనఁగా, ప్రపంచముయొక్క సంబంధసత్యస్థితి, సత్పదార్థముయొక్క పూర్ణత్వైకత్వములు, నీతిమతజీవితానుష్ఠానావసరములను ప్రదర్శించిన విషయమును మనమిదివఱకే చూచియుంటిమి. ఆత్మపరమాత్మైక్యరూపమైన తత్త్వసమన్వయముచే నుపనిషద్విజ్ఞాన ముత్కృష్టబలసమన్వితమైనదని చెప్పవచ్చును. కాని, యీ తత్త్వసమన్వయము నుపనిషత్తులు తర్కప్రజ్ఞావిధానముచేఁగాక ధ్యానమార్గసిద్ధివలన నిరూపించియుండుట, కొంతవఱకు నుపనిషద్విజ్ఞానమునకు లోపముగా గోచరించును. తత్త్వశాస్త్రముయొక్క కేంద్రసత్యము నమోఘముగా నెఱిఁగి ప్రదర్శించినను, దాము ప్రదర్శించిన భిన్నతత్త్వభావముల వైరుధ్యములను సక్రమతార్కిక విధానముచే సమన్వయించి యుండలేదని మన మంగీకరింపవచ్చును.

వేదమత విశ్వాసము లుపనిషత్కర్తలపై నెక్కువయొత్తిడి కలుగఁజేసెను. వారు వానిని విమర్శించుట కేసంశయమును జూపకున్నను, పూర్వసంప్రదాయము వారిని గొంత లొంగఁదీసినది. భావిదశాభ్యుదయమునకు వారు కర్తలమనిపించుకొని, పురాతనౌన్నత్యమం దమితభక్తిగలవారనిపించుకొనుటకును జూచిరి. ఫలితములనుబట్టి చూచిన, నిది మిక్కిలి

తప్పమైనపనియని తెలియఁగలదు. ఏనిర్ణీత మతారాధన విధాన ముగాని, పురోహిత సోపానవర్గముకాని లేని స్వచ్ఛమైన తత్త్వ సిద్ధాంతము నుపనిషత్తులు బోధించియున్నను, వీనినన్నిటిని సహించుటయేకాక, అంగీకరించికూడ నున్నవి. "మంత్రములలోఁగల వివిధకర్మలు నిజమైనవే; త్రేతాయుగమున విశేషముగా నాచరింపఁబడినవి. సత్కామాములు వాని నెల్లప్పు డాచరింపుఁడు. కర్మ ఫలానుభవప్రాప్తి కిదియే మీ కుచితమైన మార్గము." ౧. వేదోక్త దేవతావర్గమునకు యథాస్థానమీయఁబడెను. ప్రజ లాదరించుచున్న దేవతలను విసర్జింపుఁడని యెవ్వరును బలుకలేదు. నూతనతత్త్వమునకు విరోధముకాని విధమునఁ బూర్వవిశ్వాసములే, యుక్తియుక్తములైన పద్ధతుల చేతను, నర్థాంతరకల్పనముచేతను, సమన్వయింపఁబడినవి. నాఁటి శకము తత్త్వసిద్ధాంతనిశ్చయ ప్రకటనప్రచారమును గోరినను, నత్యధికమైన సామరస్యవిధాన ముపనిషత్తులు ప్రదర్శించినవి. బాహ్యశాసనములనుండియుఁ గర్మకలాపమునుండియు మానవునికి దాస్యవిముక్తి కలిగించు మహోద్యమముగా నుపనిషద్విజ్ఞాన మారంభించినది. వారికృషి పూర్వశృంఖలములనే తిరిగి బంధించుటతో ముగిసినది. జీవితమునకుఁ గ్రొత్త విలువనొసఁగి బోధించుటకుబదులు సంప్రదాయ ధర్మములనే పునరుద్ఘాటనమొనర్చిరి. సార్వజనిక తత్త్వ ధర్మప్రచారము చేయుటవేఱు, స్థాపించుటవేఱు, పురాతనవిశ్వాసము నుత్కృష్ట తత్త్వలక్ష్యముతో మేళవింప నుపనిషత్తులు వంద్యమైన కృషి

౧. ముండకము ౧అ ౨. ౧.

చేసియున్నవి, కాని నాఁటిప్రజలకుఁ, బూర్వగాథా ప్రపంచము నకును నూత్న తాత్త్వికోద్యమ సత్యమునకు భేదమైనఁ దెలి యుట కవకాశమైన లేకపోయినది. ఉపనిషత్తు లుపదేశించిన మహనీయతత్త్వము, ప్రజాసామాన్య మాదరించిన తత్త్వము కాలేకపోయినది. అది జాతినంతను నెప్పుడు వశముచేసికొని యుండలేదు. క్రతుకలాపమతమే సంఘమున నమలులో నున్నది; ఉపనిషత్తులు దాని కధికగౌరవమును గూర్చినవి. పూర్వవేదమతమునకు మూలకారణ మొకవిధమైన నూత్న శక్తి యెచటనుండియో వచ్చి ప్రవహించినది. ఉపనిషద్ధర్మము ప్రజాసామాన్యములో వ్యాపించియుండినచో జాతియొక్క శీలము నూత్నదృక్పథముదొ్రక్కి నూత్నసాంఘికవ్యవస్థా నిర్మాణ మపూర్వముగా జరిగియుండెడిది. కాని యిం దేదియు జరిగినదికాదు. శూన్యమైన మతము యథాపూర్వాంధ విశ్వా సములతోఁ బ్రబలినది. పురోహితవర్గాధికారము ప్రబలమైనది. మతవ్యవస్థల సంప్రదాయ దాస్య మొకవైపున, సామాన్య ప్రజాకోటి క్షేమమునెడ నిర్లక్ష్యభావ మింకొకయెడ నేకకాల మందే నివసించినవి. ఏకొలఁదిమందియో మహోజ్జ్వలమైన వేదాంతధర్మమును బూర్ణానుష్ఠానములో నడపి సిద్ధులైరి. అది మతతత్త్వవైరుధ్యములతో నరాజకమైన శకము. స్వచ్ఛతత్త్వము మొదలు విగ్రహోపాసనము వఱకుఁగల నానామత విధానము లకు స్థానమునుజూపిన పద్ధతిలో నుపనిషత్తుల విజ్ఞానమును ప్రబోధింపఁబడినది. ఫలితమేమన నున్నతమతతత్త్వ మఖము మతాచారములో మగ్నమైపోయినది.

ఎల్లచోటులందుఁ బరస్పర విరుద్ధాభిప్రాయములు హెచ్చు పెరిగినవి. మతరంగమున వేదముల ప్రతిదైవభావము, యజ్ఞ కర్మకాండ, ఉపనిషద్వైతము, తత్త్వానుష్ఠానము సమ్మిళితములై నడచినవి. సాంఘికవిషయములయందు, వర్ణభేదమున్నదికాని, దాని కాఠిన్యము తత్త్వవిశ్వవైశాల్యభావముచే సడలింపఁబడినది. జన్మాంతర సమస్యావిషయమునఁ బునర్జన్మసిద్ధాంతము, నరకలోక భావములతో మిళితమై పోయినది. కాని సత్యమైన యాదర్శ మసత్యభావములలోఁబడి యడుగంటినది. పరస్పరవిరుద్ధ సిద్ధాంతములతోఁగూడిన బ్రాహ్మణముల మతములోని సంశయావస్థ శిఖరమునందుకొని, ఉపనిషదనంతర యుగమందును లేక బౌద్ధపూర్వయుగమందును విహరించినది. సత్యము సంప్రదాయముగను, ధర్మము నిత్యకర్మకలాపము ఘనీభవించిపోయి, స్వతంత్రాత్మ సాధనోదక మింకిపోయిన యుగమిది. జీవిత మొక వ్యర్థకర్మపరంపరయైనది. మానవమానసము, విధినియమయంత్ర చక్రబద్ధమైనది. స్వేచ్ఛాశ్వాసను కర్మపాశములు కట్టివైచినవి. ఒకమంత్రము పఠించుచునో లేక ఒక కర్మచేయుచునో, మానవుఁడు నిద్రనుండి మేల్కొన్నది మొదలు త్రాగుట, కుడుచుట, స్నానముచేయుట, మున్నగు సర్వక్రియలు చేయవలసివచ్చినది. అర్థరహిత కర్మలకు, మూర్ఖ విశ్వాసములకు ననుచితమైన గౌరవములిచ్చిన శుష్కలఘు తత్త్వమే ప్రాధాన్యము వహించినది. గాంభీర్యములేని శుష్కతత్త్వము, హ్రస్వదృష్టిగల సంకుచితమతము, ఆడంబరములతో నపార్థములు కల్పించి, బుద్ధిమంతులను గొంతకాలము

కాని, జనసామాన్యమును చిరకాలముకాని తృప్తిపఱుపఁజాలదు. సర్వవిచ్ఛిన్నదశ ప్రారంభమైనది. ఉపనిషత్ప్రతిఘటనోద్యమము తీవ్రరూపము దాల్చినది. ఉపనిషత్తుల అద్వైతము వేదముల బహుదేవతారాధనము; ఉపనిషత్తుల స్వచ్ఛబ్రహ్మజ్ఞానము, వేదముల క్రతుకలాపము; ఉపనిషత్తుల మోక్షసంసారభావము, వేదముల స్వర్గనరకములు; ఉపనిషత్తుల విశ్వజనీనలక్ష్యము, వేదముల వర్ణవిభాగము నివి పరస్పరము నసంబద్ధములగుటచేఁ జిరకాలము కలిసి యుండఁజాలక పోయెను. ఆయుగము సర్వాంగపునర్నిర్మాణమును గోరినది. సామాన్యమానవ జీవితమునకుఁ దృప్తినొసగు స్వచ్ఛమైన తాత్త్వికమతముకొఱకై ప్రజలు నిరీక్షించుచుండిరి. పరస్పరవిరుద్ధములైన భావముల నసంబద్ధసామరస్యముగా నతుకుపెట్టుటచేఁ గలిగిన అసంతృప్తి, స్వచ్ఛసమన్వయమునకు వ్యతిరేకములైన భావములను బెరికి వైచినఁగాని శాంతించునవకాశము లేదు. నాఁటిమతములో స్పష్టముగా గోచరించుచున్న యతుకులను, బౌద్ధులు, జైనులు, చార్వాకులు బహిరంగముగాఁ జూపనారంభించిరి. బౌద్ధజైనులు, నైతికశుద్ధ ప్రవర్తనావశ్యకత నుగ్గడించి, తదనుగుణముగా మతపునర్నిర్మాణమునకుఁ బూనుకొనిరి. కాని వారి ప్రయత్నములు విప్లవాకృతి వహించినవి. ఉపనిషద్విజ్ఞానమొసఁగిన పరిశుద్ధ విశ్వజనీన ధర్మమును బ్రకటింపఁదలచిరి. కాని, బ్రాహ్మణముల వర్ణవిభాగము, క్రతుమతము, ప్రజాదరణమును గన్న యితర విశ్వాసములు పూర్ణముగా విసర్జనీయములని వారు తలఁచిరి. భగవద్గీతయును, దరువాతవచ్చిన ఉప

నిషత్తును, గతచరిత్రమును విస్మరింపక, యందలి లోపములను విశాలభావముతో గమనించి, యేభావమును ద్రోసిపుచ్చ నవసరములేని పూర్ణసమన్వయసిద్ధాంత నిర్మాణము కొఱకు యత్నించినవి. ఉపనిషదనంతర యుగమందు, పురాతనాధు నాతన మతపునర్నిర్మాణ ప్రతిఘటన వ్యాపారమును దేశములో వేఱువేఱు ప్రదేశములలో సాగించి యుండవచ్చును. బౌద్ధజైన ములు ప్రాచ్యదిశయందును, వేదమత ప్రధానస్థానమైన పశ్చి మదిశయందు భగవద్గీతయును కృషిచేసియున్నది. విజ్ఞానప్రపం చమునఁ జెలరేగిన ఆందోళనము, ప్రతిఘటనము, పునర్నిర్మా ణములతోఁ గూడినట్టి యాయుగమునకు మనము తరలు చున్నాము.

పరిశీలన గ్రంథములు

౧. మ్యాక్సుముల్లరు ది ఉపనిషత్సు (సేక్రెడ్ బుక్సు ఆఫ్ దిఈస్టు వాల్యూములు. ౧;౧౫)

౨. డ్యూసేన్:—ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు.

౩. గఫ్:—ది ఫిలాసఫీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు.

౪. బారువా:—ప్రీ బుద్ధిస్టిక్, ఇండియన్ ఫిలాసఫీ.

౫. మహాదేవశాస్త్రి:—ది తైత్తిరీయోపనిషత్తు.

౬. రేనడే:—ది సైకాలజీ ఆఫ్ ది ఉపనిషత్సు. ఇండియన్ ఫిల సాఫికల్ రివ్యూ. ౧౬—౧౭—౧౮

౭. హ్యూమ్:—ది థర్టీన్ ప్రిన్సిపల్ ఉపనిషత్సు.

మొదటి భాగము

సమాప్తము